

61226

STATISTICKÝ

V. 2069

PŘEHLED

REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

VYDAL

STÁTNÍ ÚŘAD STATISTICKÝ V PRAZE

1930

61226

STATISTICKÝ PŘEHLED

REPUBLIKY ~~6422~~

ČESKOSLOVENSKÉ

SESTAVIL

STÁTNÍ ÚŘAD STATISTICKÝ

CENA 25 Kč
BROZ.

V PRAZE

NÁKLADEM VLASTNÍM

KOMISI KNIHKUPECTVÍ BURSÍK & KOHOUT

1930

3120

*Vydáno v rámci oslav jubilea
osmdesátých narozenin pana presidenta republiky
Dr. T. G. MASARYKA.*

Pan president republiky přesvědčen jsa o významu statistiky pro orientaci o současné situaci státu a tím i o jeho potřebách, nejednou upozorňoval zástupce statistické služby, že bylo by potřebí statistické knížky, která by šířila znalost hlavních statistických dat v širokých vrstvách občanstva a hlavně v kruzích osob veřejně činných.

Státní úřad statistický pokusil se vyhověti vyslovenému přání a předkládá veřejnosti stručný výtah statistických vědomostí o našem státě.

Publikace tato vydána v jubilejním roce, ve kterém obyvatelstvo republiky oslavuje osmdesáté výročí narozenin svého osvoboditele a prvního presidenta.

PŘEDMLUVA.

Státní úřad statistický vedle svých odborných publikací, kam ukládá podrobné výsledky svých šetření, vydává také „Statistickou příručku republiky Československé“, jejímž úkolem jest podati naší veřejnosti a také cizině ve zhuštěném výtahu vše to, co statistický úřad sám, nebo jiné veřejné úřady v Československu a různí činitelé zjistili jako statistickou skutečnost. Podobné úřední kompendium ve formě statistické příručky neb ročenky vydáváno je téměř v každém kulturním státě ústředním orgánem statistické služby a jde tedy o publikaci rázu mezinárodního, jež jest zvláštním typem pro sebe.

Avšak statistické příručky, třebaž určeny jsou nejen odborníkům, ale i širším kruhům inteligence, vyžadují od toho, kdo jich používá, jistého cviku v studiu tabulek, určitého rozhledu po poměrech hospodářských a veřejných vůbec, opatrného usuzování, nemají-li data příručky býti nesprávně citována nebo vykládána. Podává se tu myšlenka, opatřiti veřejnosti pomůcku ještě stručnější a přístupnější. Z iniciativy pana presidenta republiky T. G. Masaryka přikročil Státní úřad statistický k sestavení podobné knížky, malé příručky určené pro široké vrstvy občanstva, hlavně pro osoby veřejně činné.

Vedoucí myšlenkou nové publikace, kterou nazvali jsme „Statistickým přehledem republiky Československé“, je podati čtenářstvu jenom hlavní data v jednoduché formě a vyložiti jejich správný význam. K tomu účelu slouží především tabulky, většinou jen krátké a snadno přehledné, a potom text, který ve formě malých článků vysvětluje pravý význam číselných údajů, upozorňuje na mylné názory rozšířené ve veřejnosti, obírá se po případe i příčinami statistických fakt a vývojem poměrů. Hojné diagramy a řada kartogramů přispívají k názornosti probírané látky, přehledy mezinárodní objasňují postavení Československa na foru světovém.

Státní úřad statistický byl by povděčen, kdyby jeho publikace, kterou nyní veřejnosti předkládá, splnila svůj úkol tak, jak byl zamýšlen: aby rozšířila znalost základních statistických poznatků a správné porozumění jim v nejširších kruzích,

zejména také v kruzích těch občanů, kteří takových znalostí nezbytně potřebují při své činnosti veřejné, a aby všude vzbudila živý zájem o statistiku, tuto číselnou vlastivědu.

„Statistický přehled republiky Československé“ byl sestaven I. odborem Státního úřadu statistického, redigoval jej odborový rada František Bíbl, technické práce řídil statistický rada Arnošt Bezděk; za delší choroby obou jmenovaných úředníků převzali část řídících prací také jiní úředníci prvního odboru, z nichž zvláště uvádíme statistického radu Josefa Bendu a statistického adjunkta Eduarda Semeráda. Zvláštními díky je redakce zavázána jednotlivým odborům úřadu, jejich přednostům, referentům a technickým úředníkům, kteří intensivně se zúčastnili sestavování knihy, zejména pronikavou revisí textu, po případě i jeho doplňováním a přepracováním. Některé oddíly (I—IV, XIII) byly téměř celé textově i tabelárně vypracovány v příslušných odborech úřadu.

Vydání této publikace bylo původně připravováno na měsíc březen; nepředvídatelnými technickými překážkami posunulo se bohužel velmi značně.

V PRAZE, v květnu 1930.

JUDr. Jan Auerhan,
president Státního úřadu statistického.

František Bíbl,
odborový rada, přednosta I. odboru.

OBSAH.

Text	Tabulky	Diagramy
	stránka	

I. Popis obyvatelstva.

1. Výměra území a počet obyvatelstva.

Území a obyvatelstvo r. 1921	1	1	—
Vývoj obyvatelstva	2	—	2

2. Hlavní výsledky sčítání lidu z 15. února 1921.

Aglomerace obyvatelstva	2	2, 3	4
Pohlaví obyvatelstva	4	—	—
Věk obyvatelstva	4	6	5
Rodinný stav	6	7	—
Státní příslušnost	7	8	—
Národnost (mateřský jazyk)	7	8	9
Náboženské vyznání	9	10, 11	9
Gramotnost	11	12	—
Mezinárodní přehled	12	13	—

3. Poměry bytové.

Počet domů	14	14	—
Bytové strany	14	14	—
Domácnosti	15	—	—
Stavební ruch	15	16	15

II. Povolání obyvatelstva.

Poměr k povolání	17	18	18
K povolání příslušní podle tříd	19	20, 21	19, 20
Skupiny a druhy povolání	19	22	—
Výdělečně činní	24	24	—
Postavení v povolání výdělečně činných	25	24	—
Sociální rozvrstvení veškerého obyvatelstva	26	27	—
Povolání a národnost	27	28	—

III. Pohyb obyvatelstva.

1. Přirozená měna.

Přirozená měna	29	30	29
Sňatky	30	31	—
Rozvody a rozluky	31	32	—
Porody	32	33, 34, 35	34
Úmrtí	36	36, 37, 38, 40	39, 42
Přirozený přírůstek obyvatelstva	42	30, 43	—

2. Stěhování přes hranice státu.

Celkový přehled vystěhovalectví	43	46, 47, 48	44, 45, 49
Oblasti emigrační	45	46	45
Immigrační státy	47	47, 48	49
Pohlaví, národnost a povolání vystěhovalců	49	—	—
Vystěhovalectví sezonní	50	—	—
Reemigrace a přistěhovalectví	50	—	—
Krajané za hranicemi	51	—	—
Zámořské vystěhovalectví z evropských států	52	52	—

IV. Zdravotnictví.

Lékaři	53	53	—
Léčebné ústavy	53	54	—
Měna ošetřovanců	56	55	57
Ošetřovací doba	57	56	—
Choroby ošetřovanců	59	58	—
Onemocnění nakažlivými chorobami	62	60	62

V. Zemědělství.

Kultury	64	65	66
Osev a sklizeň	64	67, 69	68
Obilniny, brambory a cukrovka	69	67, 69	68, 70, 72, 73
Různé obory zemědělství	74	—	74, 75
Spotřeba koloniálního zboží potravinového ...	76	—	—
Domácí zvířectvo	77	77	78
Výroba a spotřeba masa	79	80	81
Lesy	82	82	83
Zemědělské závody	84	84	—
Pozemková reforma	85	85	86
Meteorologie	86	88	—

VI. Hornictví a hutnictví.

Celkový přehled hornické těžby	89	89	—
Uhlí	91	89, 92, 93, 94	91, 92
Závody hornické	93	94	—
Dělnictvo, směny a mzdy v hornictví	95	95	96
Celkový přehled výroby hutnické	96	97	—

	Text	Tabulky	Diagramy
		stránka	
Surové železo a železný kyz	98	99, 100	98
Zlato a stříbro.....	100	—	—
Uranové přípravky a radium	100	—	—
Koksovy a briketárny	101	101	—

VII. Průmysl a živnosti.

Statistika podniků	102	102, 103, 106	105
Průmysl cukrovarský	108	108	109, 110
Cukr jiný než řepový. Melasa	111	—	—
Průmysl pivovarský	112	112	113
Průmysl lihovarský	113	114, 115	116
Víno, mošt, limonády, vody	117	117	—
Mlýny	118	119	118
Škrobárny a dextrinárny	119	—	—
Sladovny	119	120	—
Tabáková režie	120	120, 122	121
Monopoly (kromě tabáku) a pod. průmysl....	122	—	—
Nerostný olej	122	—	—
Průmysl textilní	123	124	125, 126, 127
Ocel	127	127	—
Hybné síly	127	128	—
Elektrárny.....	128	128	—
Plynárny	129	129	—
Patenty, známky, vzorky	129	130	—
Výstavy a veletrhy	130	—	—
Obchodní a živnostenské komory	130	131	—
Živnostenská společenstva	131	131	—
Aktivní společnosti průmyslové a obchodní....	131	132	—
Společnosti průmyslové a obchodní s ručením obmezeným	132	133	—
Zakladatelský ruch	133	—	134
Družstva neúvěrní	134	135	136

VIII. Doprava.

Silnice	139	139	—
Pošta, telegraf a telefon	140	140	142, 143
Železné dráhy hlavní a místní	144	145, 146, 148	147
Drobné a vlečné dráhy	149	150	—
Motorová vozidla	150	150	151
Letectví.....	151	151	—
Splavné toky	152	—	—
Loďstvo.....	152	152	—
Doprava po Dunaji	153	153	—
Doprava na Labi a Vltavě	154	155	—

IX. Zahraniční obchod.

Přehled za 1. 1920—1929	156	157, 158	158
Třídy celní sazby	159	159	—
Roztřídění podle mezinárodního bruselského názvosloví	161	163	161, 166

	Text	Tabulky	Diagramy
		stránka	
Styk s jednotlivými cizími státy	169	169	—
Celní záznam	171	172	—
Průvoz	172	—	—
Mezinárodní přehled	173	—	—

X. Ceny, cenové indexy, kursy.

Pojem cenových indexů	174	—	—
Index cen velkoobchodních	175	176, 178, 179, 180	178
Indexy cen maloobchodních	180	176	178
Index cen potravin v maloobchodě	180	181	178
Index životních nákladů	181	182	178, 183
Index stavebních nákladů	184	184	—
Index bursovní	184	185	185
Kurs čsl. koruny	185	186	—

XI. Peněžnictví.

Počet úvěrních ústavů a jejich kapitálová síla ..	187	187, 189	188
Vklady u peněžních ústavů	189	190	190
Akciové banky	191	191	—
Banky bez akciového kapitálu	192	192	—
Akciové peněžní ústavy na Slovensku a Podkarpatské Rusi	193	189, 190	—
Společnosti s ručením omezeným	193	—	—
Spořitelny	193	194	—
Záložny	194	195	—
Kampeličky (raiffeisenky)	195	—	—
Úvěrní družstva na Slovensku a P. Rusi	195	—	—
Ústavy vzniklé z kontribučních fondů	195	—	—
Poštovní úřad šekový	196	196	197
Odúčtovací sdružení	197	—	—
Národní banka	197	198	199
Zásoba zlata	200	200	—

XII. Pojišťování.

Veřejnoprávní pojišťování úrazové	201	202	201
Pojištění zemědělského dělnictva	203	—	—
Úrazové zaopatření železničních zaměstnanců ..	203	—	—
Veřejnoprávní pojišťování nemocenské	203	204	203, 206
Bratrské pokladny	206	207, 209	—
Veřejnoprávní pojišťování pensijní	210	210	—
Nové obory veřejnoprávního pojišťování	210	—	—
Dobrovolné pojišťování životní a proti škodám ..	211	213	212

XIII. Sociální statistika.

1. Statistika práce.

Nezaměstnanost	214	215	—
Trh práce	216	217	216
Zprostředkování práce	217	219	218

	Text	Tabulky	Diagramy
		stránka	
Stávky a výluky	219	219	220
Odborové organizace zaměstnanecké	221	221	—
Mzdy	222	223	—

2. Sociální péče.

Podpora stavebního ruchu	224	224	—
Péče o válečné poškozené	225	225	—

XIV. Školství a osvěta.

Celkový přehled	226	227	226
Vysoké školy	229	229	—
Zvláštní vyšší školy a ústavy	230	—	—
Ústavy bohoslovecké	230	—	—
Střední školy	231	232	—
Odborné školství	233	234, 235	—
Národní školství	236	237, 238	—
Knihovny	238	239	—
Knihy	239	—	—
Časopisy	240	240	—

XV. Soudnictví.

1. Soudnictví civilní.

Agenda soudů civilních	241	—	—
Nemovitosti	242	242	—
Konkursy a vyrovnání	243	244	245
Soudní depozita	245	—	—
Hromadné šrotčí pokladny	245	—	—

2. Soudnictví trestní.

Agenda soudů trestních	245	—	—
Zločinnost	246	246, 247, 249, 250	248
Podmíněné odsouzení	252	252	—
Soudy vojenské	252	—	—
Trestnice a věznice	252	—	—

3. Soudci, advokáti, notáři	253	—	—
-----------------------------------	-----	---	---

XVI. Správa. Volby.

Správní rozdělení	254	255	—
Volby do Národního Shromáždění	255	256, 259	258
Porovnání mezi volbami do poslanecké sně- movny r. 1920, 1925 a 1929	260	261	265
Volby do zemských zastupitelstev r. 1928	265	266	—
Státní zaměstnanci	267	267	269

Text	Tabulky	Diagramy
stránka		

XVII. Vojenství a bezpečnostní služba.

Branná povinnost	271	—	—
Mírový stav armády.....	271	—	—
Složení armády	271	272	—
Důstojníci a rotmistři.....	273	—	—
Policejní úřady státní	273	273	—
Četnictvo	274	274	—
Hasičstvo	274	—	—

XVIII. Finance.

Celkový přehled výnosu státních daní a dávek ..	275	276	277
Výnos daní a dávek v jednotlivých zemích	278	279	—
Jednotlivé druhy daní	279	280, 282	282, 283
Dávka z majetku	284	—	—
Veškeré daňové břemeno r. 1922	284	285	—
Přehled státních rozpočtů a účetních závěrek státních	287	288	—
Hospodaření státní správy r. 1928	289	291	290
Státní podniky.....	293	293, 294	—
Podíl samosprávných svazků a fondů a silničního fondu na státních daních	295	—	—
Státní dluh.....	295	296, 297	—
Zemské finance	298	298, 299, 300	—
Župní finance na Slovensku	301	—	—
Hospodaření obecní	302	302	—
Samosprávné přírážky	303	303, 304, 305	—
Úprava samosprávného hospodaření	305	—	—

Stránka

Rejstřík	307
Použité prameny	311
Horopisná a vodopisná mapa republiky Československé Kartogramy (č. 1—10)	

OPRAVA:

Na str. 282. Poznámka *) v diagramu 2 místo u Daně rentové má býti u **Zvláštní výdělkové daně**.

VYSVĚTLIVKA.

Ležatá čárka (—) v tabulkách na místě číslice značí nulu; 0,0-0 neb 0-00 více než nulu, ale méně než jednotku v tabulce vyjadřitelnou; tečka (.) na místě číslice značí, že příslušná data nejsou známa, po příp. jsou nespolehlivá, nejasná, nebo nejsou po ruce.

I. Popis obyvatelstva.

1. VÝMĚRA ÚZEMÍ A POČET OBYVATELSTVA.

Území a obyvatelstvo r. 1921.

(Viz tab. 1.)

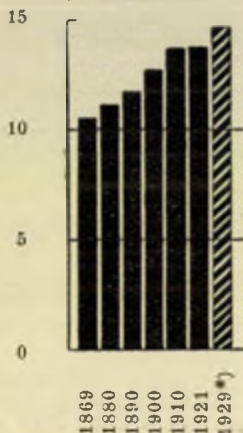
Základem statistického popisu obyvatelstva jest všeobecné sčítání lidu. Prvé sčítání lidu bylo konáno v republice Československé dne 15. února 1921 na území měřícím 140.394 km². Na tomto území bylo zmíněného dne přítomno 13,613.172 obyv., t. j. průměrem na 1 km² 97 obyvatelů. Přehled o výměře a počtu obyvatelů jednotlivých zemí republiky podle stavu ze dne sčítání podává tab. 1.

Tab. 1. Výměra území a počet obyvatelstva.

Země	Výměra území (v km²)	Obyvatelstvo přítomné na území	Na 1 km² připadalo obyvatelů
	na němž se konalo sčítání lidu dne 15. února 1921		
Čechy	52.064	6,670.582	128
Morava a Slezsko	26.738	3,335.152	125
V tom: Morava.....	22.315	2,662.884	119
Slezsko	4.423	672.268	152
Slovensko	48.936	3,000.870	61
Podkarpatská Rus.....	12.656	606.568	48
<i>Republika</i>	<i>140.394</i>	<i>13,613.172</i>	<i>97</i>

Diagram 1.

*Vývoj obyvatelstva
v Československu
v l. 1869—1929*).*
(V milionech.)

*) Pro r. 1929 data získána odhadem.

Vývoj obyvatelstva.

(Viz diagr. 1.)

R. 1869 bylo napočteno na území nyní československém 10,487.111 obyv., r. 1910 13,595.318 obyv., čili obyvatelstvo vzrostlo za 41 let o 29·64%. V desetiletí 1911—1921 přibýlo obyvatelstva následkem války jen nepatrně, pouze o 17.854 osoby (o 0·13%). Přihlédneme-li k jednotlivým zemím, objevuje se velký úbytek obyvatelstva v Čechách, totiž 111.381 osoba (t. j. 1·64%), který jest vyvažován mírným přírůstkem v zemích ostatních: na Moravě a ve Slezsku o 45.683 osoby (1·39%), na Slovensku o 74.046 (2·53%), na Podkarpatské Rusi o 9.506 (1·59%).

Do konce roku 1929 vzrostlo obyvatelstvo republiky přibližně o jeden milion duší, t. j. o 7·33%. Jeho počet odhadujeme na 14,611.000, z čehož připadá na Čechy 6,997.000 obyvatelů, na Moravu a Slezsko 3,600.000 obyv., na Slovensko 3,301.000 obyv. a na Podkarpatskou Rus 713.000 obyv. Hustota zalidnění zvýšila se na 104 obyvatele na 1 km².

2. HLAVNÍ VÝSLEDKY SČÍTÁNÍ LIDU Z 15. ÚNORA 1921.

Aglomerace obyvatelstva.

(Viz tab. 2, 3 a diagr. 2.)

V době sčítání měla republika 15.405 místních (politických) obcí, z nichž některé se skládaly ze dvou nebo více osad; obcí i osad dohromady bylo 20.528.

Tab. 2. Počet obcí podle velikosti a počet osad. (Stav ze dne 15. II. 1921.)

Země	Počet místních obcí							Počet osad kon-skrip-čních
	úhrnem	kde napočteno obyvatelů						
		do 500	501— 2,000	2,001— 5,000	5,001— 10,000	10,001— 50,000	přes 50,000	
Čechy	8.096	5.040	2.631	303	79	41	2	12.684
Morava a Slezsko..	3.317	1.664	1.381	212	37	21	2	3.852
V tom: Morava .	2.869	1.521	1.156	153	21	16	2	3.245
Slezsko .	448	143	225	59	16	5	—	607
Slovensko	3.510	1.792	1.481	189	33	13	2	3.510
P. Rus.....	482	132	284	54	8	4	—	482
Republika	15.405	8.628	5.777	758	157	79	6	20.528

Roku 1921 žilo:

v 8.628 obcích do	500 obyv.	2,516.502 obyv., t. j.	18.48%	všeho obyv.,
v 5.777 „ od	501—2.000 „	5,214.841 „ „ „	38.31%	„ „
v 758 „ „	2.001—5.000 „	2,244.261 „ „ „	16.49%	„ „
ve 157 „ „	5.001—10.000 „	1,064.768 „ „ „	7.82%	„ „
v 79 „ „	10.001—50.000 „	1,382.676 „ „ „	10.16%	„ „
v 6 „ přes	50.000 „	1,190.124 „ „ „	8.74%	„ „

Do konce roku 1928 následkem slučování a rozlučování místních obcí změnil se jich počet na 15.724; počet osad se zmenšil na 20.520.

Koncentrace obyvatelstva do měst nepokročila u nás ještě tak daleko jako v západní Evropě; ve městech nad 30.000 obyv. žije ve Velké Británii 55.6% všeho obyvatelstva, v Nizozemsku 39.5%, v Německu 34.2%, ve Francii a Belgii 25.2%, u nás ve 12 městech jen 10.4% (1,415.281 obyv.). V Čechách samotných žije však v 5 městech s více než 30.000 obyvateli 883.916*) obyvatelů, t. j. 13.3% všeho obyvatelstva Čech.

Na obvodech velkých měst vznikají lidnaté obce předměstské, které mají vlastní samosprávu, ale s městským jádrem splývají v hospodářský celek. S těmito faktickými aglomeracemi se zvyšuje počet míst s 30.000 obyv. na 17 s úhrnným počtem 1,814.630 obyv., t. j. 13.3% veškeré populace. (Viz tab. 3.)

Velkoměsta, t. j. obce čítající více než 100.000 obyv., jsou nyní v Československu čtyři: Praha, Brno, Moravská Ostrava a Plzeň, v nichž bylo r. 1921 přítomno 1,120.153 obyv., t. j. 8.2% všeho obyvatelstva; od té doby přibyla k nim zajisté i Bratislava.

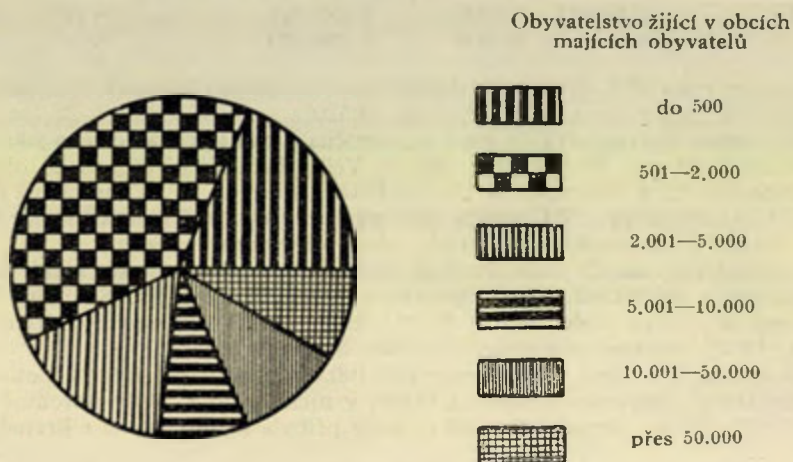
*) V tom Plzeň jest započítána s 88.416 obyvateli; po sloučení s obcemi Doubravkou, Doudlevcem, Lobzy a Škvrňany dne 31. XII. 1924 dosáhla počtu 108.023 obyvatelů.

Tab. 3. Větší města a aglomerace.

Města, a) = faktická aglomerace, b) = město jako polit. obec	Počet obyvatel- stva 15./II. 1921	Města, a) = faktická aglomerace, b) = město jako polit. obec	Počet obyvatel- stva 15./II. 1921
Hlavní město Praha b	676.663	Děčínská aglomerace a	33.897
Zemské hlavní město Brno . . . b	221.758	V tom: Děčín město b	11.244
Ostravská aglomerace a	166.939	Podmokly město b	19.544
V tom: Ostrava Moravská město b	113.709	Prostějov město b	31.092
Ostrava Slezská město b	22.890	Jablonecká aglomerace a	31.007
Plzeň město b	108.023	V tom: Jablonec n./Nisou město b	26.929
Bratislavská aglomerace a	97.471	Jihlavská aglomerace a	29.722
V tom: Bratislava město b	93.189	V tom: Jihlava město b	28.179
Liberecká aglomerace a	63.988	Chomutovská aglomerace a	28.010
V tom: Liberec město b	34.985	V tom: Chomutov město b	21.123
Olomouc město b	57.206	Cheb město b	27.524
Ústecká aglomerace a	56.628	Most město b	27.239
V tom: Ústí n./Lab. město . . . b	39.830	Král. Hradecká aglomerace . . . a	25.288
Čes. Budějovická aglomerace . . . a	55.411	V tom: Hradec Králové město . b	13.703
V tom: České Budějovice město b	44.022	Pardubice město b	25.162
Košice město b	52.898	Mukačevská aglomerace a	23.184
Teplická aglomerace a	47.460	V tom: Mukačevo město . . . b	20.865
V tom: Teplice-Šanov město . . . b	28.892	Přerovská aglomerace a	22.594
Opavská aglomerace a	40.002	V tom: Přerov město b	21.416
V tom: Opava město b	33.457	Znojmo město b	21.197
Kladenská aglomerace a	37.534	Krnov město b	21.129
V tom: Kladno město b	19.111	Užhorod město b	20.601
Karlovarská aglomerace a	36.653	Varnsdorf město b	20.328
V tom: Karlovy Vary město . . . b	19.480		

Diagram 2.

Aglomerace obyvatelstva v rep. Československé podle stavu z r. 1921.

Pohlaví obyvatelstva.

Při sčítání lidu dne 15. února 1921 napočteno bylo

	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	na Slovensku	v P. Rusi	v republice
mužů	3,207.636	1,593.987	1,459.540	298.340	6,559.503
žen	3,462.946	1,741.165	1,541.330	308.228	7,053.669

Válečnými ztrátami snížil se poměrný počet mužů v obyvatelstvu o 2% proti r. 1910, přebytek žen činil 494.166; na 1.000 mužů připadalo žen 1.075 (v r. 1910 jen 1.056), z toho v Čechách 1.080, na Moravě a ve Slezsku 1.092, na Slovensku 1.056, v Podkarpatské Rusi 1.033.

V oblastech, kde jest soustředěn těžký průmysl a důlní podniky zaměstnávající množství mužského dělnictva, jest však žen méně nežli mužů (na př. v Moravské Ostravě); naproti tomu kraje emigrační mají nadprůměrný počet žen, jelikož sezonními dělníky i vystěhovalci jsou většinou muži.

Věk obyvatelstva.

(Viz tab. 4 a diagr. 3.)

Účinek války jest patrný i ve věkovém rozvrstvení obyvatelstva. Ztenčily se jednak ročníky mužů od 25 do 49 let a veliký úbytek porodů v oněch letech snížil neobyčejně počet dětí v útlém věku. Děti ve věku do 4 let bylo v Čechách v době sčítání jen 6.4% z úhrnu přítomného obyvatelstva, kdežto r. 1910 11.5%. Osob mladších 24 let bylo v republice r. 1921 právě polovina veškerého obyvatelstva; osob ve věku produktivním (24—59 let) 40% a starců (přes 60 let) 10%.

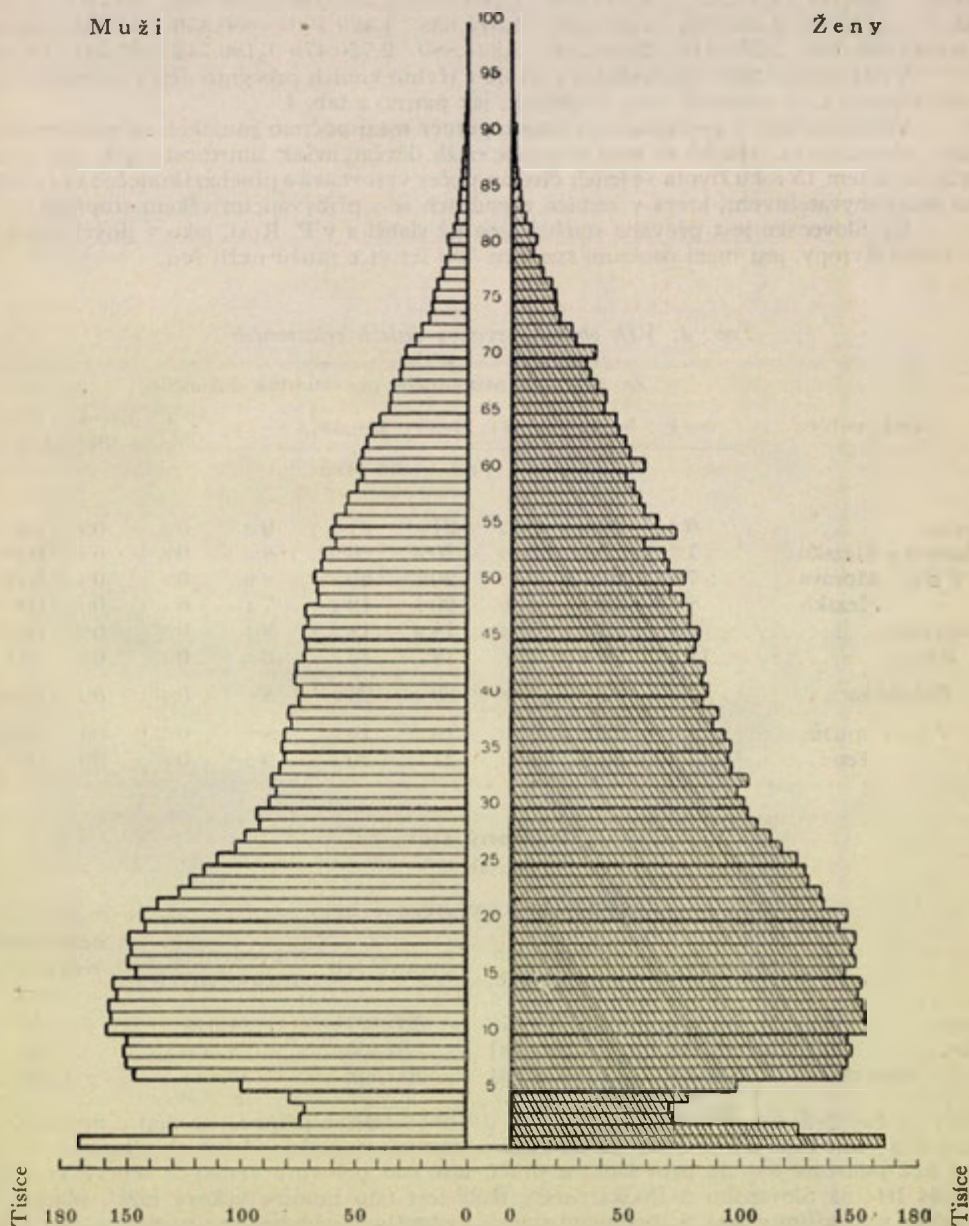
(Pokračování textu viz na str. 6.)

Diagram 3.

Věkové rozvrstvení obyvatelstva rep. Československé podle sčítání r. 1921.
Dokonaný rok věku

Muži

Ženy

Z veškerého přítomného obyvatelstva dokončilo

	0—4	5—14	15—24	25—39	40—59	60—79	80 a více	neznámý
	rok svého věku							
mužů ..	525.761	1,482.273	1,378.302	1,309.251	1,291.019	536.386	30.780	5.731
žen	511.019	1,469.137	1,426.898	1,515.638	1,429.460	650.356	44.561	6.600
celkem	1,036.780	2,951.410	2,805.200	2,824.889	2,720.479	1,186.742	75.341	12.331

Vyšší natalita zemí východních zvyšuje v těchto krajích procento dětí v obyvatelstvu, země západní mají poměrně více dospělých, jak patrné z tab. 4.

Velmi se mění s postupujícím věkem poměr mezi počtem mužského a počtem ženského obyvatelstva. Hochů se rodí sice více nežli děvčat, avšak úmrtnost jejich jest větší, takže již kolem 15 roku života se jejich číselný počet vyrovnává a přechází konečně v převahu žen mezi obyvatelstvem, která v zemích západních se s přibývajícím věkem stupňuje.

Na Slovensku jest převaha starších žen již slabší a v P. Rusi, jako v jiných zemích východní Evropy, jest mezi osobami staršími 50ti let více mužů nežli žen.

Tab. 4. Věk obyvatelstva (v číslech relativních).

Země, pohlaví	Ze 100 osob přítomného obyvatelstva dokončilo								Úhrn sl. 2—9
	0—4	5—14	15—24	25—39	40—59	60—79	80 a více	nezná- mý	
	rok svého věku								
Čechy	6·4	20·4	20·2	21·8	21·2	9·3	0·6	0·1	100·0
Morava a Slezsko	7·7	22·0	20·5	20·6	20·0	8·5	0·6	0·1	100·0
V tom: Morava	7·5	21·8	20·3	20·6	20·2	8·9	0·6	0·1	100·0
Slezsko	8·5	22·7	21·5	20·5	19·2	7·1	0·4	0·1	100·0
Slovensko.....	9·5	23·2	21·4	18·9	18·2	8·1	0·5	0·2	100·0
P. Rus	11·0	26·4	21·6	18·7	15·7	6·0	0·4	0·2	100·0
<i>Republika</i>	7·6	21·7	20·6	20·8	20·0	8·7	0·5	0·1	100·0
V tom: mužů	8·0	22·6	21·0	19·9	19·7	8·2	0·5	0·1	100·0
žen	7·3	20·8	20·2	21·5	20·3	9·2	0·6	0·1	100·0

Rodinný stav.

(Viz tab. 5.)

Z veškerého obyvatelstva bylo

	svobodných	ženatých (vdaných)	ovdovělých	rozvedených a rozloučených	neznámého rodinného stavu
mužů	3,799.840	2,514.570	220.197	24.344	552
žen	3,684.328	2,563.791	776.355	28.509	686
úhrnem ...	7,484.168	5,078.361	996.552	52.853	1.238

Počet svobodných závisí na tom, jak veliký díl obyvatelstva připadá na děti a nedospělou mládež, a vedle toho též na tom, jak časně jsou uzavírány sňatky. Z žen ve věku 25—29 let více než polovina jest již provdána, u mužů jest nad polovinu ženatých teprve ve stáří 30—34 let; na Slovensku a Podkarpatské Rusi jest tato hranice věková nižší, sňatky se uzavírají v mladším věku. S rostoucím stářím ovdovělých přibývá a to rychleji u žen nežli

u mužů, kteří častěji vstupují znovu ve sňatek; mezi muži jsou ovdovělí ve většině až po 80. roce věku, mezi ženami již po 65. roce. Počet rozvedených a rozloučených se směrem na západ zvyšuje tak, jak vzrůstá počet obyvatelstva městského v úhrnu populace; rozvedených mužů bylo počítáno 15.012, žen 17.001, rozloučených mužů 9.332 a žen 11.508.

Tab. 5. Rodinný stav (v číslech relativních).

Země, pohlaví	Ze 100 přítomných obyvatelů bylo						Úhrn sl. 2—7
	svobodných	ženatých (vdaných)	ovdovělých	rozvedených	rozloučených	neznámého rodinného stavu	
Čechy	54·0	38·0	7·5	0·3	0·2	0·0	100·0
Morava a Slezsko	57·2	35·6	6·9	0·2	0·1	0·0	100·0
V tom: Morava	56·9	35·7	7·1	0·2	0·1	0·0	100·0
Slezsko	58·4	35·0	6·3	0·2	0·1	0·0	100·0
Slovensko	54·2	38·1	7·5	0·1	0·1	0·0	100·0
P. Rus.	57·2	36·2	6·4	0·1	0·1	0·0	100·0
<i>Republika</i>	55·0	37·3	7·3	0·2	0·2	0·0	100·0
V tom: mužů	57·9	38·3	3·4	0·2	0·2	0·0	100·0
žen	52·2	36·4	11·0	0·2	0·2	0·0	100·0

Státní příslušnost.

(Viz tab. 6.)

Ze všeho obyvatelstva bylo 13,374.364 čl. státních příslušníků a 238.808, čili 1·75% cizozemců. Mezi nimi čítali státní příslušníci

Polska	83.108 osob	Ruska	9.245 osob
Rakouska	58.673 „	Jugoslaviie	7.836 „
Německa	39.668 „	Rumunska	6.474 „
Maďarska	21.630 „	Spoj. států amerických ..	2.246 „

Více než 10% obyvatelstva cizí státní příslušnosti bylo ve městě Chebu (hlavně říšští Němci), pak na Ostravsku a Těšínsku (polští dělníci).

Národnost (mateřský jazyk).

(Viz tab. 6, 7 a diagr. 4.)

Podle instrukcí daných pro prvé sčítání lidu rozuměla se národností kmenová příslušnost, jejímž hlavním vnějším znakem jest zpravidla mateřský jazyk; židé mohli přiznati národnost židovskou. Československá národnost má v republice většinu téměř dvoutřetinovou (65·5%) a nečítáme-li samosprávné území Podkarpatské Rusi, většinu 68·4%. Druhou co do počtu jest národnost německá, čítající o něco méně nežli čtvrtinu veškerého obyvatelstva, na ostatní národnosti připadá zbývajících 11%.

Podle § 2. jazykového zákona č. 122/1920 jest pro jazykové právo menšin směrodatným jazykové rozvrstvení obyvatelstva čl. státní příslušnosti; proto v tab. 6 a 7 uvádíme data o národnosti domácího obyvatelstva zvlášť.

Jednotlivé národnosti co do své početní síly následují za sebou tomto pořadí: z československých státních příslušníků čili z obyvatelstva domácího (13,374.364) bylo národnosti československé 8,760.937 čili 65·5% domácího obyvatelstva, po ní následuje národnost německá (23·4%), maďarská (5·6%), ruská (3·4%), židovská (1·3%), polská (0·6%), jiná (0·2%).

Z cizích státních příslušníků bylo národnosti německé 94.437 osob (39·5% všech cizinců), československé — reemigranti, české ženy a děti cizinců — 58.726 (24·6%), polské 34.285 (14·4%), maďarské 16.392 (6·9%), ruské 15.581 (6·5%), židovské 10.001 (4·2%) a jiné 9.386 (3·9%).

Tab. 6. Národnost a státní příslušnost.

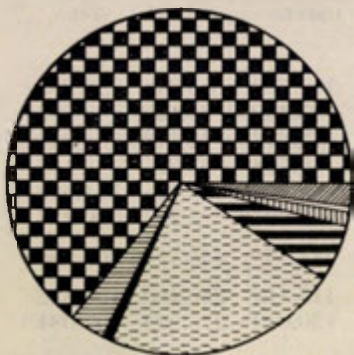
Země, pohlaví	Českoslovenští státní příslušníci, kteří se přihlásili k národnosti							Cizozemci
	československé	ruské	německé	maďarské	polské	židovské	jiné	
Čechy	4,382.788	2.007	2,173.239	5.476	973	11.251	1.091	93.757
Morava a Slezsko ...	2,344.620	1.314	799.969	628	72.047	19.016	1.580	95.978
V tom: Morava	2,048.426	976	547.604	534	2.080	15.335	1.481	46.448
Slezsko	296.194	338	252.365	94	69.967	3.681	99	49.530
Slovensko	2,013.792	85.644	139.900	637.183	2.536	70.529	8.973	42.313
P. Rus.	19.737	372.884	10.460	102.144	297	80.059	14.227	6.760
Republika	8,760.937	461.849	3,123.568	745.431	75.853	180.855	25.871	238.808
V tom: mužů	4,236.496	224.121	1,479.362	361.424	36.735	88.288	12.289	120.788
žen	4,524.441	237.728	1,644.206	384.007	39.118	92.567	13.582	118.020

Tab. 7. Národnost v číslech poměrných.

Země, pohlaví	Ze 100 československých státních příslušníků přihlásilo se k národnosti							Úhrn sl. 2—8
	československé	ruské	německé	maďarské	polské	židovské	jiné	
Čechy	66·7	0·0	33·0	0·1	0·0	0·2	0·0	100·0
Morava a Slezsko ...	72·4	0·0	24·7	0·0	2·2	0·6	0·1	100·0
V tom: Morava ...	78·3	0·0	20·9	0·0	0·1	0·6	0·1	100·0
Slezsko ..	47·6	0·1	40·5	0·0	11·2	0·6	0·0	100·0
Slovensko	68·1	2·9	4·7	21·5	0·1	2·4	0·3	100·0
P. Rus.	3·3	62·2	1·7	17·0	0·0	13·4	2·4	100·0
Republika	65·5	3·4	23·4	5·6	0·6	1·3	0·2	100·0
V tom: mužů	65·8	3·5	23·0	5·6	0·5	1·4	0·2	100·0
žen	65·2	3·4	23·7	5·6	0·6	1·3	0·2	100·0

Diagram 4.

*Příslušníci českoslovenští podle
národnosti a cizinci
(stav z r. 1921).*

Domácí obyvatelstvo národnosti:

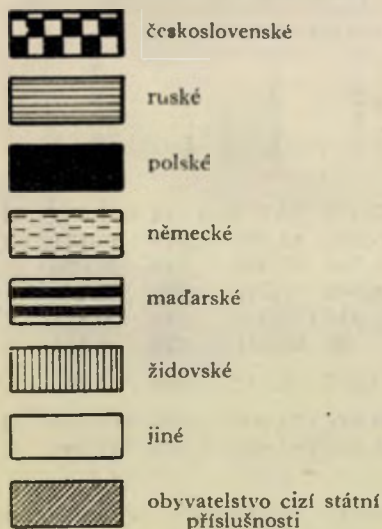
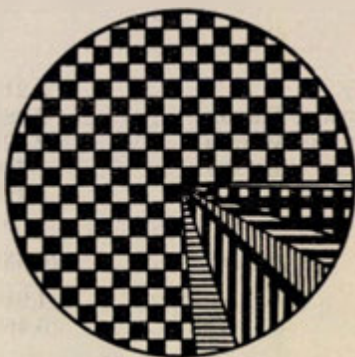

Diagram 5.

*Náboženství obyvatelstva rep. Česko-
slovenské r. 1921.*

Náboženské vyznání.

(Viz tab. 8, 9 a diagr. 5.)

Absolutní většina obyvatelstva jest vyznání katolického (80·2%), a to v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku římsko-katolického, v Podkarpatské Rusi řecko-katolického (uniaté). Mezi německým lidem jest římských katolíků nyní poměrně více (93·4%) nežli mezi československým (77·3%), ačkoliv ještě r. 1910 tomu bylo

Tab. 8. Náboženské vyznání (v číslech absolutních).

Země, pohlaví	Z veškerého přítomného obyvatelstva bylo					
	náboženského vyznání					
	římsko- katolického	řecko- a arménsko-	evangelického a to:			
			česko- bra- trského	augsbu- rského	helvet- ského	ostatního
Čechy	5,216.180	6.803	147.799	85.248	2.282	10.785
Morava a Slezsko	2,985.284	2.504	83.400	65.439	798	1.101
V tom: Morava	2,421.220	1.777	72.612	12.112	340	1.005
Slezsko	564.064	727	10.788	53.327	458	96
Slovensko	2,128.205	193.778	2.372	382.428	144.549	1.163
P. Rus.	55.164	332.458	297	2.267	60.277	114
<i>Republika</i>	<i>10,384.833</i>	<i>535.543</i>	<i>233.868</i>	<i>535.382</i>	<i>207.906</i>	<i>13.163</i>
V tom: mužů	4,918.673	263.176	113.819	256.460	100.822	6.068
žen	5,466.160	272.367	120.049	278.922	107.084	7.095

Země, pohlaví	Z veškerého přítomného obyvatelstva bylo						
	náboženského vyznání					bez vyznání	neznámého vyznání
	řecko- a arménsko-pravoslavného	starokatolického	československého	israelského	jiného		
Čechy	7.292	16.329	437.377	79.777	1.344	658.084	1.282
Morava a Slezsko	1.929	3.774	85.855	45.306	1.049	58.431	282
V tom: Morava	1.687	2.799	61.786	37.989	315	49.026	216
Slezsko	242	975	24.069	7.317	734	9.405	66
Slovensko	2.879	145	1.910	135.918	210	6.818	495
P. Rus.	60.997	7	191	93.341	221	1.174	60
<i>Republika</i>	<i>73.097</i>	<i>20.255</i>	<i>525.333</i>	<i>354.342</i>	<i>2.824</i>	<i>724.507</i>	<i>2.119</i>
V tom: mužů	37.561	9.821	259.818	173.480	1.223	417.319	1.263
žen	35.536	10.434	265.515	180.862	1.601	307.188	856

naopak; v roce 1920 a 1921 došlo k velkým změnám konfesijním následkem protikatolického hnutí, které se však omezilo jen na československou národnost v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (Čechů v Čechách bylo řím. katolíků v r. 1921 70·9%, v r. 1910 ještě 96·6%). Mezi Maďary jest katolíků dvě třetiny, Poláků tolikéž.

Druhou nejpočetnější náboženskou skupinou jsou evangelíci všech denominací (7·2%); více než polovina z nich žije na Slovensku. Příslušníci církve česko-bra-trské tvoří silnější minority v Polabí, v Podkrkonoší, na Českomoravské vysočině a na Valašsku. Evangelíci augsburského vyznání v Čechách, na Moravě a ve Slezsku jsou skoro vesměs národnosti německé a polské, na Slovensku národnosti slovenské. Naproti tomu evangelíci reformovaní, většinou usedlí na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, jsou maďarské národnosti.

Tab. 10. Gramotnost (v číslech absolutních).

Země	Z obyvatelstva ve věku přes 5 let							
	mužského				ženského			
	umělo čísti a psáti	umělo jen čísti	neumělo čísti ani psáti	ne- známo	umělo čísti a psáti	umělo jen čísti	neumělo čísti ani psáti	ne- známo
Čechy	2,878.144	4.927	60.695	1.944	3,097.422	18.023	89.394	3.190
Morava a Slezsko ...	1,389.755	4.556	43.507	626	1,515.334	18.864	54.856	771
V tom: Morava	1,111.800	3.413	33.196	507	1,215.708	15.241	42.903	635
Slezsko	277.955	1.143	10.311	119	299.626	3.623	11.953	136
Slovensko	1,104.445	16.231	169.959	955	1,087.402	57.381	231.051	1.084
P. Rus.....	138.907	3.110	116.149	165	115.535	5.204	148.590	145
<i>Republika</i>	<i>5,511.251</i>	<i>28.824</i>	<i>390.310</i>	<i>3.690</i>	<i>5,815.693</i>	<i>99.472</i>	<i>523.891</i>	<i>5.190</i>

Tab. 11. Gramotnost (v číslech relativních).

Země	Ze 100 osob ve věku přes 5 let											
	mužů				žen				celkem			
	umělo čísti a psáti	umělo jen čísti	neumělo čísti ani psáti	neznámo	umělo čísti a psáti	umělo jen čísti	neumělo čísti ani psáti	neznámo	umělo čísti a psáti	umělo jen čísti	neumělo čísti ani psáti	neznámo
Čechy	97·7	0·2	2·1	0·0	96·5	0·6	2·8	0·1	97·1	0·4	2·4	0·1
Morava a Slezsko	96·6	0·3	3·1	0·0	95·3	1·2	3·5	0·0	95·9	0·8	3·3	0·0
V tom: Morava	96·8	0·3	2·9	0·0	95·4	1·2	3·4	0·0	96·1	0·8	3·1	0·0
Slezsko	96·0	0·4	3·6	0·0	95·0	1·2	3·8	0·0	95·5	0·8	3·7	0·0
Slovensko	85·5	1·2	13·2	0·1	79·0	4·1	16·8	0·1	82·1	2·8	15·0	0·1
P. Rus	53·8	1·2	45·0	0·0	42·9	1·9	55·1	0·1	48·2	1·6	50·1	0·1
<i>Republika</i>	<i>92·9</i>	<i>0·5</i>	<i>6·6</i>	<i>0·0</i>	<i>90·3</i>	<i>1·5</i>	<i>8·1</i>	<i>0·1</i>	<i>91·5</i>	<i>1·0</i>	<i>7·4</i>	<i>0·1</i>

Mezinárodní přehled.

(Viz tab. 12.)

Naše republika stojí mezi státy evropskými co do rozlohy na místě 14, co do počtu obyvatelstva na 9. Svoji lidnatostí stála v r. 1927 Československá republika mezi evropskými státy (vyjímaje města, která tvoří samostatné státy) na místě 7, s hustotou 103 obyv. na 1 km² (r. 1921 činila 97) a to za Belgií (s hustotou 261), Nizozemskem (234), Velkou Británií (189), Německem (136), Itálií (132) a Lucemburskem (106).

Tab. 12. Rozloha a obyvatelstvo jednotlivých dílů světa a některých zemí r. 1927.

Díly světa, země	Výměra v ti- sících km ²	Obyva- telstvo v ti- sících	Díly světa, země	Výměra v ti- sících km ²	Obyva- telstvo v ti- sících
<i>Evropa</i> ¹⁾	9,577	471,581	<i>Amerika</i>	41,419	239,601
V tom:			V tom:		
Albanie.....	45	850	Argentina	2,797	10,647
Andorra.....	0 ⁵	5	Brasilie	8,511	37,970
Belgie	30	7,932	Kanada.....	9,834	9,580
Britanie Velká.....	243 ¹	45,886	Mexiko	1,969	14,953
Bulharsko.....	103	5,597	Spoj. státy americké (vlastní)	7,839	119,300
Československo	140 ²⁾	14,439			
Dánsko a Island	147 ⁴	3,612			
Estonsko	48	1,116	<i>Asie</i>	43,670	1,071,706
Finsko	388	3,597			
Francie	551	41,000	V tom:		
Gdansk	1 ⁹	385	Čína	11,081	458,090
Irsko (Svobodný stát) .	70	2,950	Indie britská	4,668	331,560
Italie	310	40,795	Indie nizozemská	1,900	52,700
Jugoslavie	248	13,200	Indočína.....	738	21,200
Liechtenstein.....	0 ²	12	Japonsko a državy japon.	684	86,235
Litevsko	53	2,286	S. S. S. R. (část asijská)	17,008	37,836
Lotyšsko	66	1,883	Turecko asijské	739	12,700
Lucembursko	2 ⁶	274			
Maďarsko	93	8,522	<i>Afrika</i>	29,240	145,501
Marino, San	0 ¹	13			
Monaco	0 ⁰	25	V tom:		
Německo	471	64,245	Egypt	1,000	14,400
Nizozemsko	34	7,626	Habeš	900	10,000
Norsko	324	2,779	Kongo belgické	2,385	10,000
Polsko.....	388	30,213	Nigerie	871	18,766
Portugalsko (s Azory a Madeirou)	93	6,265			
Rakousko	84	6,680	<i>Oceanie</i>	8,563	9,390
Řecko	127	6,200			
Rumunsko	295	17,694	V tom:		
S. S. S. R. (část evrop.)	4,202	101,918	Australie	7,704	6,235
Španělsko (s Kanár. ostr.)	505	22,444	Nový Zéland.....	269	1,450
Švédsko	448	6,088			
Švýcarský	41	4,000			
Turecko evropské	24	1,050	<i>Úhrn všech dílů světa</i> ³⁾ ..	132,469	1,937,779

¹⁾ Bez Špicberků, jichž výměra činí asi 65 tisíc km² a počet obyvatelstva asi 1 tisíc. —

²⁾ Odhad k 31. XII. 1927. — ³⁾ V úhrnu nejsou obsaženy kraje arktické a antarktické, jichž plocha se odhaduje asi na 15 milionů km².

3. POMĚRY BYTOVÉ.

Počet domů.

(Viz tab. 13.)

Soupis obyvatelstva se koná dům od domu. „Domem“ se tu rozumí každé stavení sloužící lidem k přebývání, i když vlastní účel budovy jest jiný (továrna a pod.), nebo když slouží za obydlí jen občas (turistická chata a pod.); každý takový dům jest opatřen číslem popisným. Z úhrnného počtu 1,929.114 domů bylo napočítáno 56.425 (2·9%) domů neobydlených.

Je zřejmo, že při velkých rozdílech ve způsobu bydlení a stavby příbytků se data o průměrné zalidněnlosti domů velmi od sebe liší v jednotlivých zemích. Spolehlivěji informují o bytových poměrech údaje o počtu bytových stran a jejich velikosti.

Tab. 13. Počet domů a bytových stran.

Země	Počet domů		Počet bytových stran	Na 100 obydlenných domů	Na 100 bytových stran
	celkem	v tom ne-obydlených		připadalo obyvatelů	
Čechy	865.615	19.915	1,589.916	789	420
Morava a Slezsko	473.562	10.763	750.360	721	444
V tom: Morava	391.161	7.816	596.103	695	447
Slezsko	82.401	2.947	154.257	846	436
Slovensko	477.244	20.356	631.224	657	475
P. Rus	112.693	5.391	126.951	565	478
Republika	1,929.114	56.425	3,098.451	727	439

Bytové strany.

(Viz tab. 13.)

Bytová strana jest souhrn osob přítomných v jednom bytě. Protože počet bytů byl přímo zjišťován jen ve větších městech, můžeme z dat o bytových stranách zároveň aspoň přibližně seznati počet bytů pro obce ostatní. Na jednu bytovou stranu připadalo 4·39 obyvatelů; čím dále na východ, tím větší je počet dětí v rodině a tím větší průměr bytové strany.

Úbytek natality a klesající soudržnost rodiny zároveň se zvýšením bytové kultury způsobují, že zalidněnost bytů (velikost bytové strany) klesá. V Čechách, na Moravě a v Opavsku připadalo na 100 bytových stran přítomných obyvatelů v roce

1890	1900	1910	1921
451	445	441	424

V bytech soukromých bylo sčítáno 13,344.415 osob a v 16.325 ústavech (hotely, pensiony, kasárny, kláštery, sirotčince a pod.) 268.757 osob, t. j. necelá dvě procenta obyvatelstva.

Z obyvatelstva bytů soukromých bylo

	mužů	žen	úhrnem	v %
majitelů bytu	2,424,653	671,946	3,096,599	23·2
manželek*)	7,698	2,153,168	2,160,866	16·2
dětí a schovanců	2,886,245	2,864,648	5,750,893	43·1
družek (druhů) a jejich dětí	10,656	26,717	37,373	0·3
příbuzných	505,424	766,032	1,271,456	9·5
služebnictva	196,695	330,578	527,273	4·0
podnájemníků**)	255,673	135,391	391,064	2·9
hostů a j.	69,247	39,644	108,891	0·8
<i>Úhrnem</i>	<i>6,356,291</i>	<i>6,988,124</i>	<i>13,344,415</i>	<i>100·0</i>

Domácnosti.

Jedna bytová strana může zahrnovati dvě i více domácností samostatně spravovaných, ať již v podnájmu žijících nebo rovnocenných s rodinou majitele bytu (dcery provdané u rodičů a pod.). Roku 1921 bylo napočítáno v Čechách 1,620,928 domácností, na Moravě a ve Slezsku 762,568, na Slovensku 636,966, v P. Rusi 128,518, úhrnem 3,148,980, z nichž 50,529 bylo domácností druhých a dalších (v podnájmu a j.).

Stavební ruch.

(Viz tab. 14 a diagr. 6.)

Šetření o stavebním ruchu bylo konáno za léta 1919—1928 v městech s více než 10.000 obyvateli a v obcích přilehlých, pokud se svým městským jádrem tvoří aglomeraci o více než 30.000 obyv.

Za těchto 10 let v 74 větších městech přibýlo 132,297 bytů, t. j. průměrně 5 bytů na 1.000 obyvatelů.

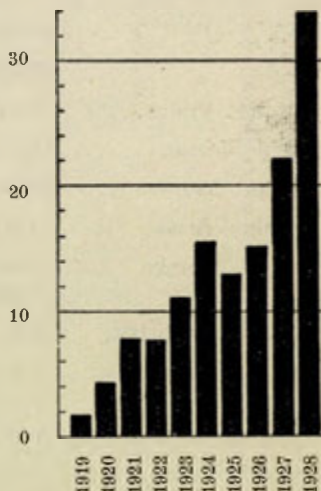
V Praze přibýlo v l. 1919—1928 8.636 staveb a 44,775 bytů, t. j. 6 bytů na 1.000 obyvatelů.

Od sčítání lidu v roce 1921, kdy napočteno bylo 19,044 domů se 166,732 byty, přibýlo v Praze do konce r. 1928 8,339 domů, t. j. vzrůst o 43·8%; ryzí přírůstek bytů činil 43,719, t. j. 26·2%, takže koncem r. 1928 čítala Praha 27,383 domy se 210,451 bytem.

Za tutéž dobu přibýlo obyvatelstva o 91,491 obyv., t. j. přírůstek pouze o 13·5% čili obyvatelů přibýlo percentuelně o polovinu méně než bytů. R. 1921 na jeden byt připadalo průměrně 4·1 obyvatele, koncem r. 1928 klesl tento počet na 3·6.

Diagram 6.

*Ryzí přírůstek bytů v 74 městech
rep. Československé
v l. 1919—1928.*
(V tisících.)

*) V tom i manželé resp. druhové žen, jež jsou majitelkami bytu.

**) V tom i strážníci a nocleháři.

Otázka bytové nouze jest tak složitá, že několik sumárních čísel zde uvedených nemůže stačiti k jejímu ujasnění. Nesejde pouze na počtu bytů nově opatřených, nýbrž také na jejich výrobních nákladech a na výši důchodů obyvatelstva; vzájemný poměr těchto tří složek určuje teprve, jak velikou část bytové potřeby lze přírůstkem bytů skutečně uhraditi.

Tab. 14. Stavební ruch v letech 1919—1928.

Rok, země	V 74 větších městech republiky v l. 1919—1928							
	přibýlo		ubylo		byl ryzí přírůstek			
	novostaveb	bytů v novostavbách i stavbách pozměňovacích ¹⁾	staveb zbouráním	bytů zbouráním nebo přestavbou	staveb		bytů	
					úhrnem	z nich domů obytných	absolutně	na 1.000 obyvatelů
1919.....	648	1.799	43	61	605	307	1.738	0·8
1920.....	1.443	4.515	47	142	1.396	898	4.373	1·9
1921.....	2.191	7.851	35	100	2.156	1.620	7.751	3·3
1922.....	2.818	7.853	55	115	2.763	2.233	7.738	3·3
1923.....	3.874	11.309	66	213	3.808	3.158	11.096	4·6
1924.....	5.591	15.786	81	250	5.510	4.673	15.536	6·4
1925.....	5.379	13.334	148	333	5.231	3.887	13.001	5·1
1926.....	6.952	15.642	178	507	6.774	5.083	15.135	5·8
1927.....	8.790	23.371	361	1.249	8.429	6.796	22.122	8·4
1928.....	10.152	35.951	526	2.144	9.626	9.196	33.807	12·6
<i>Celkem.....</i>	<i>47.838</i>	<i>137.411</i>	<i>1.540</i>	<i>5.114</i>	<i>46.298</i>	<i>37.851</i>	<i>132.297</i>	<i>5·5</i>
Čechy	23.769	86.241	940	3.475	22.829	18.291	82.766	5·8
Z toho: Praha	9.448	47.747	812	2.972	8.636	—	44.775	6·4
Morava a Slezsko	12.124	31.788	184	681	11.940	10.990	31.107	4·8
V tom: Morava	10.064	26.843	154	624	9.910	9.380	26.219	4·9
Z toho: Brno.....	4.503	12.195	29	130	4.474	4.405	12.065	5·2
Slezsko	2.060	4.945	30	57	2.030	1.610	4.888	4·4
Slovensko	9.363	16.493	254	761	9.109	6.668	15.732	5·5
Z toho: Bratislava ..	2.496	8.775	92	483	2.404	2.270	8.292	8·6
P. Rus	2.582	2.889	162	197	2.420	1.902	2.692	3·9

¹⁾ T. j. v přístavbách, přestavbách a nástavbách.

II. Povolání obyvatelstva.

Při sčítání lidu zjišťuje se též povolání obyvatelstva a jeho sociální postavení. Povoláním rozumí se trvalé zaměstnání člověka, z něhož pochází jeho výdělek nebo důchod a na němž se zakládá jeho životní postavení. Při posledním sčítání bylo zjišťováno jen povolání hlavní, nejdůležitější, nikoliv také vedlejší povolání. Jednotlivec může býti v aktivním poměru k povolání, jestliže sám je výdělečně činný nebo v poměru pasivním, je-li vydržován z výtěžku práce jiného.

Poměr k povolání.

(Viz tab. 1 a diagr. 1.)

Veškeré obyvatelstvo, t. j. úhrn příslušných k povolání, lze rozdělit ve dvě přibližně stejné skupiny: osob, které si vlastní prací vydělávají na živobytí, v počtu 5,886.709 (43·2%) a osob nevydělávajících, pro které jest zdrojem obživy výdělečná činnost jiného, v počtu 7,726.463 (56·8%) lidí. Na 1.000 obyvatelů vydělávajících připadá tudíž 1.316 osob, které jsou z jejich práce vydržovány; na Slovensku a v Podkarpatské Rusi jest lidí na výdělečné činnosti nezúčastněných mnohem více (četnější rodiny) nežli v západních zemích. Z mužů vydělává si jich samo na živobytí 63·5%, z žen 24·2%.

Ve způsobu výdělečné činnosti rozlišujeme několik stupňů: kromě výdělečných činných ve vlastním slova smyslu (5,022.818 osob) náleží mezi ně domácí služebnictvo (197.404), které má sice samostatný příjem, avšak odvozený z důchodu zaměstnavatele, a konečně pomáhající členové rodiny (650.976), jejichž účast na výkonu povolání hlavy rodiny (výpomoc v obchodu, v hospodářství) mívá velmi rozmanitou hodnotu. Tato skupina tvoří přechod ke kategorii osob nevydělávajících. Mezi nimi nejpočetnější jsou rodinní příslušníci osob výdělečně činných (jejich ženy, děti a příbuzní) v počtu 6,901.124 (50·7% všeho obyvatelstva), dále ti, kteří žijí ze jmění a rent, pensí nebo podpor a vedou vlastní domácnost (t. zv. samostatní bez povolání, 589.675 osob) a konečně dočasně zdržení od povolání službou ve vojsku, v různých ústavech a pod., jakož i mládež studující mimo domov (dohromady 235.664).

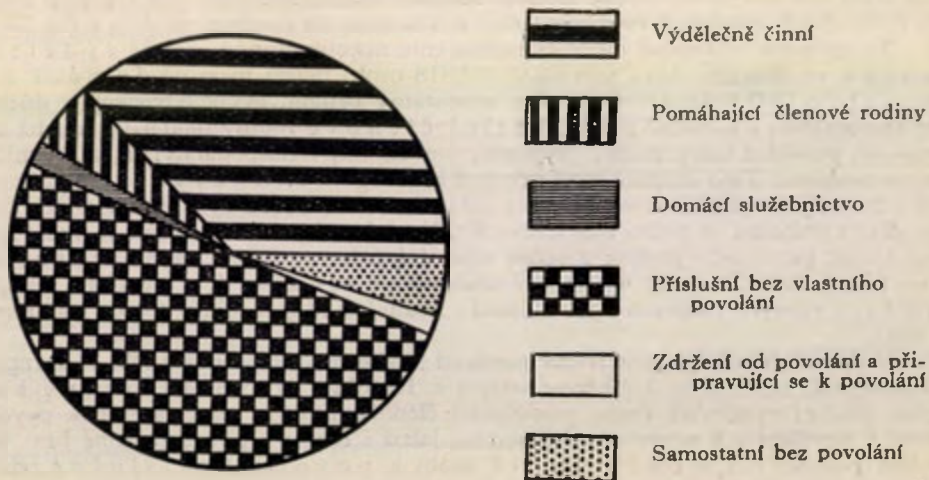
V dalších tabulkách používáme poněkud jiného rozčlenění než v tab. 1; shrnujeme totiž osoby tam uvedené ve dvě hlavní kategorie: 1. osoby v povolání činné, k nimž náležejí všichni výdělečně činní, pomáhající členové rodiny, samostatní bez povolání, zdržení v povolání a k němu se připravující, jakož i osoby v povolání činné bez údaje povolání (položky 1, 2, 4, 6 a 7 v tab. 1); 2. osoby k povolání příslušné zahrnují celou kategorii osob činných s připočtením jejich rodinných příslušníků a domácích služebníků (položky 3 a 5 v tab. 1); úhrn příslušných rovná se úhrnu všeho obyvatelstva republiky.

Tab. 1. Poměr k povolání.

Poměr k povolání	Úhrn	V tom		V procentech		
		muži	ženy	Úhrn	Muži	Ženy
1. Vydělečně činní	5,022.818	3,754.352	1,268.466	36·9	57·2	18·0
2. Pomáhající členové rodiny	650.976	405.095	245.881	4·8	6·2	3·5
3. Domácí služebníci	197.404	3.780	193.624	1·4	0·1	2·7
4. V povolání činní bez údajů povolání	15.511	5.217	10.294	0·1	0·1	0·2
Obyvatelstvo vydělávající	5,886.709	4,168.444	1,718.265	43·2	63·6	24·4
5. Příslušníci bez vlastního povolání	6,901.124	2,010.515	4,890.609	50·7	30·6	69·3
6. Samostatní bez povolání	589.675	184.419	405.256	4·4	2·8	5·7
7. Zdržení od povolání a připravující se k povolání	235.664	196.125	39.539	1·7	3·0	0·6
Obyvatelstvo nevýdělávající	7,726.463	2,391.059	5,335.404	56·8	36·4	75·6
Příslušní k povolání	13,613.172	6,559.503	7,053.669	100·00	100·00	100·00

Diagram 1.

Poměr k povolání u veškerého obyvatelstva rep. Československé podle sčítání z r. 1921.

K povolání příslušní podle tříd.

(Viz tab. 2, 3, 4 a diagr. 2 a 3.)

Veškeré obyvatelstvo roztrřidujeme do pětí tříd povolání (A—E), které uvádíme na tab. 2. Máme-li charakterisovati náš stát podle povolání, které jest zdrojem obživy pro většinu obyvatelstva, jest Československo státem agrárně-průmyslovým. (Viz tab. 2.) Tři čtvrtiny všeho obyvatelstva živí se zemědělstvím, hornictvím a výrobou průmyslovou, při čemž na příslušníky zemědělství s lesnictvím a rybářstvím připadá 39·6% veškeré populace, na příslušníky hornictví a průmyslu o něco méně, 33·8%. Zbývající čtvrtina obyvatelů náleží povoláním ostatním, která na výrobě zúčastněna jsou jen nepřímo, buď prostředkováním oběhu statků (obchod, doprava, peněžnictví, 10·7%) nebo konáním služeb (správa státní a místní, svobodná povolání), jichž vyžaduje bohatě členitý život současné společnosti (5·5%); jsou tu zahrnuti konečně i lidé, kteří byli bez povolání, nebo je neudali (10·4%).

Hospodářské rozdíly mezi jednotlivými zeměmi jsou na rozvrstvení obyvatelstva podle povolání patrný zvláště jasně. (Viz tab. 3 a 4.) V Čechách pokročil rozvoj průmyslu nejdále, poskytuje obživu o 11% více obyvatelstvu (41·0%) nežli zemědělství (29·7%); v zemi moravsko-slezské jest počet příslušníků dvou hlavních tříd povolání téměř stejný (zemědělců jest o 3% méně), Slovensko a P. Rus mají dosud ráz ryze zemědělský. Protože pak s industrialisací souběžně vzrůstá i zalidnění, dopravní síť, peněžnictví a obchod, jest v západních zemích značně vyšší také procento příslušníků osob zabývajících se obchodem, dopravou, konajících veřejné služby nebo majících svobodná povolání.

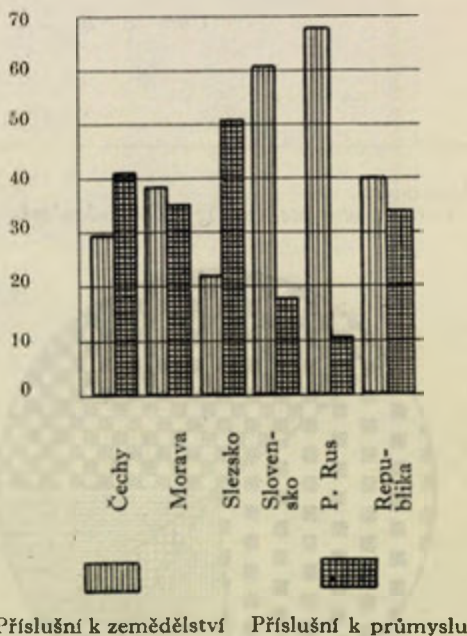
Skupiny a druhy povolání.

(Viz tab. 5.)

Výše uvedené roztrřidění obyvatelstva podle tříd povolání nepostačí pro podrobnější rozbor jeho hospodářských a sociálních poměrů. Proto dělí se dále třídy povolání v naší klasifikaci na 34 skupin s 246 druhy povolání; z nich připadá na třídu A 9 druhů ve dvou skupinách, 149 druhů v 17 skupinách na třídu B, 45 druhů v 7 skupinách na třídu C, 21 druhů ve 4 skupinách na třídu D a 22 druhů ve 4 skupinách na třídu E. Data za jednotlivé skupiny obsahuje tab. 5.

Diagram 2.

Poměr obyvatelstva příslušného k zemědělství a průmyslu r. 1921 rep. Československé podle jednotlivých zemí.
(V procentech.)

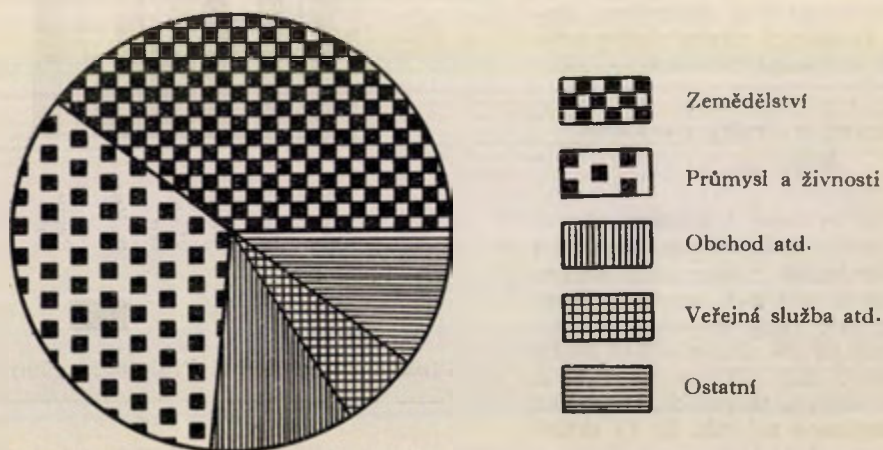

Tab. 2. Hlavní přehled povolání obyvatelstva podle tříd.

Třídy povolání	Obyvatel- stvo pří- slušné k povolání	Z toho bylo osob činných v povolání	Ze 100 osob	
			přísluš- ných	činných
			připadalo na třídy v levo uvedené	
A. Zemědělství, lesnictví a rybářství	5,386.043	2,424.901	39·6	37·2
B. Průmysl a živnosti	4,601.098	2,212.102	33·8	34·0
C ₁ Obchod a peněžnictví	787.249	361.488	5·8	5·6
C ₂ Doprava	664.306	242.898	4·9	3·7
C. Obchod a peněžnictví, doprava	1,451.555	604.386	10·7	9·3
D ₁ Státní a jiná veřejná služba, svobodná povolání ..	590.738	279.151	4·3	4·3
D ₂ Vojsko	159.874	140.280	1·2	2·1
D. Státní a jiná veřejná služba, svob. povolání, vojsko ..	750.612	419.431	5·5	6·4
E ₁ Samostatně vykonávané domácí služby a ná- mezdné práce střídavého druhu	173.004	103.311	1·2	1·6
E ₂ Jiná povolání, bez povolání a bez údaje povolání ..	1,250.860	750.513	9·2	11·5
E. Samostatně vykonávané domácí služby a námezdné práce střídavého druhu, jiná povolání, bez povolání a bez údaje povolání	1,423.864	853.824	10·4	13·1
Úhrn A--E	13,613.172	6,514.644	100·0	100·0

Diagram 3.

Veškeré obyvatelstvo rep. Československé podle tříd povolání dle sčítání z r. 1921.

Tab. 3. Třídy povolání podle zemí r. 1921. (Čísla absolutní.)

Země	A. Země- dělství	B. Průmysl	C. Obchod atd.	D. Veřejná služba atd.	E. Ostatní	Úhrn
<i>Příslušní :</i>						
Čechy	1,980.368	2,734.344	833.695	398.373	723.802	6,670.582
Morava a Slezsko	1,176.122	1,272.462	343.992	178.258	364.318	3,335.152
V tom: Morava	1,029.041	931.237	273.445	144.212	284.949	2,662.884
Slezsko	147.081	341.225	70.547	34.046	79.369	672.268
Slovensko	1,818.848	530.192	230.638	148.007	273.185	3,000.870
P. Rus	410.705	64.100	43.230	25.974	62.559	606.568
<i>Republika</i>	<i>5,386.043</i>	<i>4,601.098</i>	<i>1,451.555</i>	<i>750.612</i>	<i>1,423.864</i>	<i>13,613.172</i>
<i>Činní :</i>						
Čechy	961.339	1,367.666	363.962	219.197	482.544	3,394.708
Morava a Slezsko	560.207	593.125	139.527	98.707	221.592	1,613.158
V tom: Morava	489.392	441.636	111.156	79.426	180.014	1,301.624
Slezsko	70.815	151.489	28.371	19.281	41.578	311.534
Slovensko	751.778	227.196	87.336	87.182	125.328	1,278.820
P. Rus	151.577	24.115	13.561	14.345	24.360	227.958
<i>Republika</i>	<i>2,424.901</i>	<i>2,212.102</i>	<i>604.386</i>	<i>419.431</i>	<i>853.824</i>	<i>6,514.644</i>

Tab. 4. Třídy povolání podle zemí r. 1921 a 1910.¹⁾ (Čísla relativní.)

Země	Ze 100 osob příslušných resp. činných v té které zemi připadalo na třídu povolání											
	A	B	C	D	E	Úhrn	A	B	C	D	E	Úhrn
	r. 1921						r. 1910					
<i>Příslušní :</i>												
Čechy	29·7	41·0	12·5	6·0	10·8	100·0	32·3	41·1	11·7	5·3	9·6	100·0
Morava a Slezsko	35·3	38·2	10·3	5·3	10·9	100·0	38·9	37·5	9·3	4·8	9·5	100·0
V tom: Morava	38·6	35·0	10·3	5·4	10·7	100·0	41·4	34·9	9·3	5·0	9·4	100·0
Slezsko	21·9	50·7	10·5	5·1	11·8	100·0	28·9	47·9	9·2	4·3	9·7	100·0
Slovensko	60·6	17·7	7·7	4·9	9·1	100·0	62·0	18·8	8·2	4·4	6·6	100·0
P. Rus	67·7	10·6	7·1	4·3	10·3	100·0	70·9	10·6	8·5	3·7	6·3	100·0
<i>Republika</i>	<i>39·6</i>	<i>33·8</i>	<i>10·7</i>	<i>5·5</i>	<i>10·4</i>	<i>100·0</i>	<i>42·0</i>	<i>34·1</i>	<i>10·2</i>	<i>4·9</i>	<i>8·8</i>	<i>100·0</i>
<i>Činní :</i>												
Čechy	28·3	40·3	10·7	6·5	14·2	100·0	36·7	36·7	9·1	4·6	12·9	100·0
Morava a Slezsko	34·7	36·8	8·7	6·1	13·7	100·0	43·8	32·1	7·1	4·2	12·8	100·0
V tom: Morava	37·6	33·9	8·6	6·1	13·8	100·0	45·9	30·1	7·0	4·2	12·8	100·0
Slezsko	22·7	48·6	9·1	6·2	13·4	100·0	34·5	41·1	7·7	4·0	12·7	100·0
Slovensko	58·8	17·8	6·8	6·8	9·8	100·0	63·8	17·9	6·9	4·9	6·5	100·0
P. Rus	66·5	10·6	5·9	6·3	10·7	100·0	73·4	10·4	6·7	3·7	5·8	100·0
<i>Republika</i>	<i>37·2</i>	<i>34·0</i>	<i>9·3</i>	<i>6·4</i>	<i>13·1</i>	<i>100·0</i>	<i>44·3</i>	<i>31·5</i>	<i>8·1</i>	<i>4·5</i>	<i>11·6</i>	<i>100·0</i>

¹⁾ Rok 1910 v rozsahu nynějším, t. j. Čechy s Vitorazskem, Morava s Valtickem a Slezsko bez polské části Těšínska, za to s Hlučínskem.

Tab. 5. Skupiny povolání.

Třída, skupina povolání	Republika		Čechy, Morava, Slezsko		Slovensko, P. Rus	
	Příslušní	V tom činní	Příslušní	V tom činní	Příslušní	V tom činní
<i>A. Zemědělství, lesnictví a rybářství</i>	5,386.043	2,424.901	3,156.490	1,521.546	2,229.553	903.355
I. Zemědělství, zahradnictví a chov zvířat..	5,165.742	2,346.014	3,023.844	1,474.098	2,141.898	871.916
II. Lesnictví, myslivost a rybářství	220.301	78.887	132.646	47.448	87.655	31.439
<i>B. Průmysl a živnosti</i>	4,601.098	2,212.102	4,006.806	1,960.791	594.292	251.311
III. Hornictví a hutnictví	429.162	159.694	391.258	145.629	37.904	14.065
IV. Zpracování kovů	580.542	275.401	487.145	236.807	93.397	38.594
V. Průmysl strojů, nástrojů a přístrojů	345.127	164.677	303.855	147.781	41.272	16.896
VI. Průmysl kamene a zemin	206.393	88.746	186.383	80.912	20.010	7.834
VII. Průmysl sklařský	117.155	57.830	110.877	55.312	6.278	2.518
VIII. Průmysl chemický	78.082	37.310	65.577	31.954	12.505	5.356
IX. Plynárny, vodárny, elektrárny atd.	25.103	10.189	23.275	9.497	1.828	692
X. Průmysl dřevařský	370.783	169.337	302.795	140.863	67.988	28.474
XI. Průmysl papírnický	58.907	31.281	48.413	26.174	10.494	5.107
XII. Průmysl polygrafický a umělecký	43.557	25.210	39.335	22.948	4.222	2.262
XIII. Průmysl textilní	458.225	279.624	438.864	268.302	19.361	11.322
XIV. Průmysl kožní	67.765	31.272	55.653	26.226	12.112	5.046
XV. Průmysl oděvní	639.913	361.065	533.462	311.243	106.451	49.822
XVI. Živnosti úpravnické	48.855	28.146	42.705	25.008	6.150	3.138
XVII. Průmysl potravin a poživatin	452.366	208.592	380.459	179.097	71.907	29.495
XVIII. Živnosti stavební	656.108	269.792	577.975	241.095	78.133	28.697
XIX. Průmysl bez bližšího označení	23.055	13.936	18.775	11.943	4.280	1.993
<i>C. Obchod a peněžnictví, doprava</i>	1,451.555	604.386	1,177.687	503.489	273.868	100.897
C ₁ Obchod a peněžnictví	787.249	361.488	634.880	305.416	152.369	56.072
XX. Obchod se zbožím (v tom konsumy, družstva a pod.)	507.418	237.468	398.772	198.151	108.646	39.317

Tab. 5. Skupiny povolání. (Dokončení.)

Třída, skupina povolání	Republika		Čechy, Morava, Slezsko		Slovensko, P. Rus	
	Příslušní	V tom činní	Příslušní	V tom činní	Příslušní	V tom činní
XXI. Živnost hostinská a výčepnická	176.264	72.100	145.347	60.923	30.917	11.177
XXII. Pomocné živnosti obchodní	36.085	16.560	31.557	14.755	4.528	1.805
XXIII. Peněžnictví	67.482	35.360	59.204	31.587	8.278	3.773
C ₂ Doprava	664.306	242.898	542.807	198.073	121.499	44.825
XXIV. Pošta, telegraf a telefon	90.832	39.643	79.902	33.758	10.930	5.885
XXV. Železnice a jiné dráhy	483.439	167.052	392.105	134.491	91.334	32.561
XXVI. Ostatní doprava a pomocné živnosti do- pravní	90.035	36.203	70.800	29.824	19.235	6.379
D. Státní a jiná veřejná služba, svobodná povolání, vojsko	750.612	419.431	576.631	317.904	173.981	101.527
D ₁ Státní a jiná veřejná služba, svob. povolání. ...	590.738	279.151	466.361	224.381	124.377	54.770
XXVII. Státní a jiná veřejná správa	260.999	112.521	205.825	86.979	55.174	25.542
XXVIII. Školství a výchova	157.277	72.604	130.155	61.584	27.122	11.020
XXIX. Ostatní veřejná služba a svob. povolání. ...	172.462	94.026	130.381	75.818	42.081	18.208
D ₂ (XXX.) Vojsko	159.874	140.280	110.270	93.523	49.604	46.757
E. Úhrn $E_1 + E_2$	1.423.864	853.824	1.088.120	704.136	335.744	149.688
E ₁ (XXXI.) Samostatně vykonávané domácí služ- by a námezdné práce střídavého druhu.	173.004	103.311	116.027	75.409	56.977	27.902
E ₂ Jiná povolání, bez povolání a bez údaje povolání	1.250.860	750.513	972.093	628.727	278.767	121.786
XXXII. Osoby žijící z rent a podpor	971.380	589.675	786.549	500.399	184.831	89.276
XXXIII. Chovanci ústavů a žáci ¹⁾	109.663	108.912	96.248	95.671	13.415	13.241
XXXIV. Ostatní povolání a bez údaje povolání	169.817	51.926	89.296	32.657	80.521	19.269
Úhrnem	13.613.172	6,514.644	10,005.734	5,007.866	3,607.438	1,506.778

¹⁾ T. j. chovanci ústavů, pokud nemají vlastního povolání a žáci připravující se ke svému povolání, kteří žijí u osob cizích.

Výdělečně činní.

(Viz tab. 6.)

Z obyvatelů v povolání činných zasluhuje největší pozornosti skupina osob činných výdělečně (na rozdíl od ostatních spolupracovníků, t. j. pomáhajících členů rodiny, samostatných bez povolání a zdržených od povolání), protože ona jest tvůrcem a nositelem hospodářského života státu. V r. 1921 bylo výdělečně činných

	absolutně všech výděl. činných	v procentech všech výdě- lečně činných	k povolání příslušných téže třídy
v zemědělství	1,808.867	36·0	33·6
v průmyslu a živnostech	2,195.733	43·7	47·7
v obchodu, peněžn. a dopravě	587.049	11·7	40·4
ve veř. službě a svob. pov.	292.424	5·8	39·0
v ostatních povoláních a bez povolání	138.745	2·8	9·7
úhrnem	5,022.818	100·0	36·9

Ve třídách i skupinách povolání jsou značné rozdíly mezi procentem výdělečně činných a procentem veškerých příslušných osob. V zemědělství napočítáno výdělečně činných méně nežli v průmyslu, kdežto číselný poměr příslušníků obou tříd jest právě opačný; uplatňuje se totiž v zemědělství ve velké míře doplňující činnost členů rodiny při hospodářství, u průmyslového dělnictva naopak většina dospělých členů rodiny bývá zaměstnána za mzdu mimo domov. Pomáhajících členů rodiny v zemědělství (s lesnictvím a rybářstvím) bylo napočítáno 616.034, takže v zemědělství výdělečně pracuje 2,424.901 osob, t. j. 45% všech příslušných. Kromě zemědělství jest pomocná práce členů rodiny rozšířena také v obchodě (hostince, hokynářství, kočovný obchod).

Pro početnost jednotlivých tříd jest rozhodujícím množstvím rodinných příslušníků bez vlastního povolání. Na 1.000 výdělečně činných připadalo jich

v zemědělství	1.618·2
v průmyslu a živnostech	1.066·3
v obchodu a peněžnictví	1.093·3
v dopravě	1.711·0
ve veř. službě a svob. pov.	991·5
ve vojsku	722·9
u osob samostat. vykonáv. domácí práce	672·6
v jiných povoláních a bez povolání	743·8

Nejvíce příslušníků bez vlastního povolání a nejméně činných v povolání má, jak řečeno, třída zemědělská, vedle některých skupin průmyslu (horníci, stavební dělníci a cihláři) a dopravy (železniční zřizenci), jejichž příslušníci se vyznačují početností rodiny. Naopak, nejméně příslušných a nejvíce v povolání činných mají odvětví průmyslová zaměstnávající mnoho svobodných žen (textilní průmysl, polygrafický a živnosti úpravnické), kdežto v obyvatelstvu žijícím se obchodem, pak mezi příslušníky veřejné správy a svobodných povolání jest výdělečně činných asi polovina.

Sociální rozvrstvení veškerého obyvatelstva.

(Viz tab. 7.)

Výdělečně činní jsou jádrem společenské skupiny, ke které náležejí mimo ně pomáhající členové rodiny i ostatní její příslušníci. Připočteme-li i tyto osoby, můžeme rozdělit veškeré obyvatelstvo podle hlavních sociálních tříd: samostatných, úředníků a dělníků, bez ohledu na to, zdali k nim náležejí buď svojí výdělečnou činností vlastní, anebo činností svého živitele.

Sociální rozvrstvení veškerého obyvatelstva liší se od rozvrstvení výdělečně činných hlavně následkem nestejného počtu rodinných příslušníků v jednotlivých kategoriích.

Rodinných příslušníků připadá na 1.000

samostatných výdělečně činných	2.209·7
samostatných bez povolání	611·1
nájemců	2.076·9
úředníků	949·2
dělníků	1.011·3
nádeníků	981·2

Tyto rozdíly jsou na snadě, uvážíme-li, že osamostatňují se zpravidla již lidé starší a ženatí, kdežto mezi dělnictvem jest svobodných mužů 46·6% a svobodných žen dokonce 63·7% a že více než polovina dělnictva jest mladší 30 let. Na nízký počet rodinných členů úřednické kategorie má vliv jednak pozdní doba sňatku a velký počet svobodných i v pokročilém věku, jednak malá její plodnost, systém dvou nebo jednoho dítěte. Samostatní bez povolání jsou většinou lidé staršího věku, ovdovělí, s dětmi mimo domov a žijící v malých rodinách nebo osaměle, takže na jejich kategorii připadá rodinných příslušníků ovšem nejméně.

Veškeré obyvatelstvo podle své příslušnosti k jednotlivým sociálním třídám dělilo se na tyto kategorie:

	úhrnem	ze 100 obyv.
<i>Samostatných výdělečně činných</i>	<i>5,149.717</i>	<i>37·83</i>
z nich: samostatných třídy A—D	5,028.824	36·94
samostatných v ost. pov. a bez údaje povol. . .	120.893	0·89
<i>samostatných bez povolání</i>	<i>950.026</i>	<i>6·98</i>
z nich: soukromníků, výměnkářů a osob bez povolání .	711.630	5·23
pensistů	193.041	1·42
invalidů a almužníků	45.355	0·33
<i>nájemců</i>	<i>53.291</i>	<i>0·39</i>
<i>úředníků</i>	<i>798.487</i>	<i>5·86</i>
<i>dělnictva</i>	<i>6,128.777</i>	<i>45·02</i>
z nich: dělníků	4,719.786	34·67
učedníků	244.029	1·79
nádeníků	1,164.963	8·56
<i>domácích služebníků</i>	<i>288.228</i>	<i>2·12</i>
z nich: služebníků žijících v domácnosti zaměstnavatelově	197.404	1·45
osob samostatně vykonávajících dom. služby . . .	90.824	0·67
<i>zdržených od povolání a připravujících se k povolání . . .</i>	<i>244.646</i>	<i>1·80</i>

Pokud jde o veškeré příslušníky jednotlivých sociálních tříd připadalo v Č. S. R. na samostatné výdělečně činné a nájemce, k nimž připočítáváme ještě soukromníky, osoby bez povolání a výměnkáře 43·45% a s příslušníky zdrženými od povolání — pokud sem náleží — něco přes 44% všeho obyvatelstva, na třídu dělnickou, v to počítaje i invalidy a almužníky z kategorie samostatných a domácí služebnictvo 47·47% (s částí příslušníků zdržených od povolání přes 48%), na úřednictvo s pensisty 7·28% a s žactvem připravujícím se k povolání i s příslušníky od povolání zdrženými asi 8%.

Uvnitř jednotlivých tříd jsou zajisté mnohé rozdíly v sociálním postavení jednotlivců, také hranice mezi třídami nelze vždy přesně určit; základní poznatek, který z těchto čísel lze odvoditi, zůstává však v platnosti, jsa kromě toho potvrzován i jinak hospodářským a politickým rozčleněním obyvatelstva státu: téměř celá jeho polovina přísluší třídě dělnické, třída samostatných jest jen o málo na počet slabší (—4%), zbývajících 8% zahrnuje kategorie úřednická, hlavní představitel t. zv. středního stavu.

Tab. 7. Sociální kategorie podle jednotlivých tříd.

		Třídy povolání					Úhrn
		A	B	C	D	E	
Čísla absolutní:	1. Samostatní výdělečně činní ¹⁾	3,573.055	973.734	487.061	48.247	120.911	5,203.008
	2. Samostatní bez povolání ..	—	—	—	—	950.026	950.026
	3. Úředníci	41.123	158.157	237.918	360.836	453	798.487
	4. Dělníci	1,737.859	3,421.562	670.747	169.897	128.712	6,128.777
	5. Domácí služebnictvo ...	34.006	47.645	55.829	36.526	114.222	288.228
	6. Zdržení od povolání a připravující se k povolání	—	—	—	135.106	109.540	244.646
	<i>Příslušní (1-6).....</i>	<i>5,386.043</i>	<i>4,601.098</i>	<i>1,451.555</i>	<i>750.612</i>	<i>1,423.864</i>	<i>13,613.172</i>
Čísla relativní:	1. Samostatní výdělečně činní ¹⁾	66·3	21·2	33·6	6·4	8·5	38·2
	2. Samostatní bez povolání ..	—	—	—	—	66·7	7·0
	3. Úředníci	0·8	3·4	16·4	48·1	0·0	5·9
	4. Dělníci	32·3	74·4	46·2	22·6	9·1	45·0
	5. Domácí služebnictvo ...	0·6	1·0	3·8	4·9	8·0	2·1
	6. Zdržení od povolání a připravující se k povolání	—	—	—	18·0	7·7	1·8
	<i>Příslušní(1—6).....</i>	<i>100·0</i>	<i>100·0</i>	<i>100·0</i>	<i>100·0</i>	<i>100·0</i>	<i>100·0</i>

¹⁾ V tom i nájemci.

Povolání a národnost.

(Viz tab. 8.)

Ze 100 osob národnosti československé 41 příslušela k zemědělství, 33 k průmyslu; ze 100 osob národnosti německé 27 příslušelo k zemědělství, 44 k průmyslu.

V západních zemích republiky nejsou rozdíly mezi oběma jmenovanými národnostmi tak příkré jako v úhrnu celostátním. V Čechách ze 100 Čechů příslušelo a) k zemědělství 32·6, b) k průmyslu 38·2; na Moravě a) 40·5, b) 34·7; ve Slezsku a) 19·2, b) 55·3. Ze 100 Němců v Čechách příslušelo a) 24·8, b) 46·7; na Moravě a) 35·2, b) 35·1; ve Slezsku a) 27·3, b) 42·1. Na Slovensku z osob československé národnosti příslušelo 63·3% k zemědělství, 17·1% k průmyslu; u Maďarů 62·5% k zemědělství, 16·1% k průmyslu. Na Podkarpatské Rusi 82·1% všech Rusínů příslušelo k zemědělství.

Tab. 8. Povolání a národnost obyvatelstva.

Národnost československých státních příslušníků a cizozemci		A. Zeměděl- ství	B. Průmysl	C. Obchod a doprava	D. Veřejná služba atd.	E. Jiná povo- láni a bez povolání	Veškerí příslušníci
Státní příslušníci československé národnosti :	československé	3,595.244	2,898.209	893.913	495.675	877.896	8,760.937
	ruské	383.236	22.196	8.399	10.525	37.493	461.849
	polské	16.061	41.867	8.078	1.764	8.083	75.853
	německé	852.348	1,361.596	382.700	169.600	357.324	3,123.568
	maďarské	456.199	120.232	49.317	39.478	80.205	745.431
	jiné	44.467	44.931	75.193	12.626	29.509	206.726
cizozemci		38.488	112.067	33.955	20.944	33.354	238.808
Celkem		5,386.043	4,601.098	1,451.555	750.612	1,423.864	13,613.172
V číslech poměrných :							
Státní příslušníci československé národnosti :	československé	41·0	33·1	10·2	5·7	10·0	100·0
	ruské	83·0	4·8	1·8	2·3	8·1	100·0
	polské	21·2	55·2	10·6	2·3	10·7	100·0
	německé	27·3	43·6	12·3	5·4	11·4	100·0
	maďarské	61·2	16·1	6·6	5·3	10·8	100·0
	jiné	21·5	21·7	36·4	6·1	14·3	100·0
cizozemci		16·1	46·9	14·2	8·8	14·0	100·0
Celkem		39·6	33·8	10·7	5·5	10·4	100·0

III. Pohyb obyvatelstva.

Číselný stav obyvatelstva státu, jak jest zjišťován při sčítání lidu, jest výslednicí dvou složek: jeho měny přirozené, to jest poměrem počtu narozených k počtu zemřelých (přirozená bilance) a za druhé, jeho stěhování přes hranice (bilance stěhování).

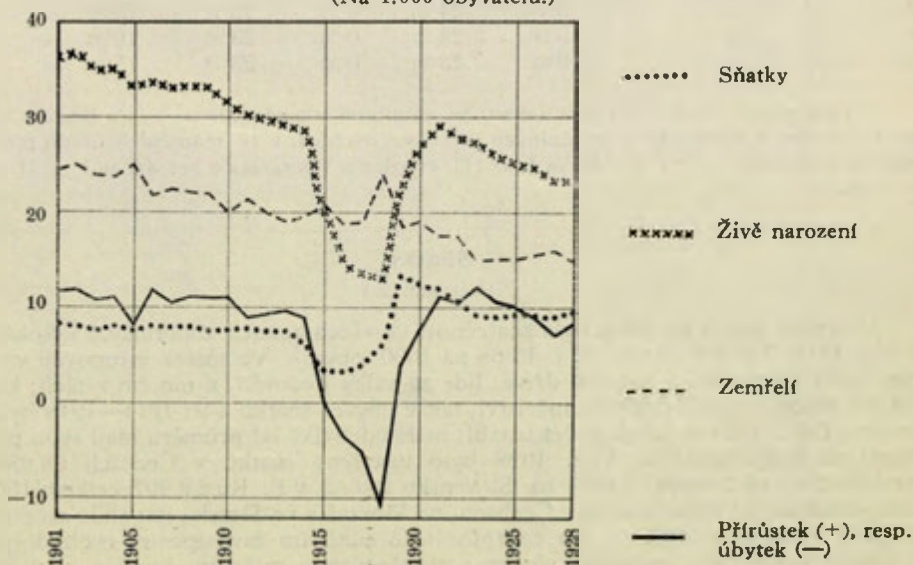
1. PŘIROZENÁ MĚNA.

(Viz tab. 1 a diagr. 1.)

Kromě statistiky porodů a úmrtí, na nichž počet obyvatelstva bezprostředně závisí, řadí se v tento oddíl statistiky populační též statistika sňatků, neboť rodinou jest dán vlastní předpoklad k reprodukci obyvatelstva, a statistika rozvodů a rozluk z opačného důvodu, pro jejich rozkladný vliv na manželské spolužití.

Diagram 1.

Přirozená měna v rep. Československé v l. 1901—1928.
(Na 1.000 obyvatelů.)

Tab. 1. Přirozená měna v republice Československé v l. 1919—1928.

Rok ¹⁾	Počet					Přebytek (+) živě naro- zených
	sňatků	narozených			zemřelých	
		živě	mrtvě	úhrnem		
Čísla absolutní :						
1919 ²⁾	184.990	302.851	6.688	309.539	248.113	+ 54.738
1920 ³⁾	178.707	363.277	8.697	371.974	257.621	+ 105.656
1921.....	164.988	399.019	9.247	408.266	241.607	+ 157.412
1922.....	141.552	388.339	9.333	397.672	240.422	+ 147.917
1923.....	130.448	379.808	9.519	389.327	209.488	+ 170.320
1924.....	126.624	363.331	9.230	372.561	215.837	+ 147.494
1925.....	131.117	356.239	8.150	364.389	215.827	+ 140.412
1926.....	131.404	351.793	8.256	360.049	222.818	+ 128.975
1927.....	130.377	335.714	7.684	343.398	230.764	+ 104.950
1928.....	136.500	336.943	7.498	344.441	219.149	+ 117.794
Čísla relativní :						
1919 ²⁾	13·68	22·39	0·49	22·88	18·34	+ 4·05
1920 ³⁾	13·15	26·75	0·64	27·39	18·97	+ 7·78
1921.....	12·12	29·31	0·68	29·99	17·75	+ 11·56
1922.....	10·27	28·17	0·68	28·85	17·44	+ 10·73
1923.....	9·37	27·28	0·68	27·96	15·05	+ 12·23
1924.....	9·00	25·84	0·65	26·49	15·35	+ 10·49
1925.....	9·25	25·12	0·58	25·70	15·22	+ 9·90
1926.....	9·19	24·60	0·58	25·18	15·58	+ 9·02
1927.....	9·06	23·32	0·53	23·85	16·03	+ 7·29
1928.....	9·42	23·26	0·52	23·78	15·13	+ 8·13

¹⁾ Data za rok 1919—1924 jsou definitivní, za ostatní léta předběžná. — ²⁾ Bez dat z Vitorazska, z Valticka, z Hlučinska a bez úplných neb částečných dat z 10 matričních úřadů plebiscitního území těšínského. — ³⁾ Bez dat za I. až III. čtvrtletí z Vitorazska a bez dat za I. a II. čtvrtletí z Valticka.

Sňatky.

(Viz tab. 2.)

V prvních letech po válce byla sňatečnost ve všech zemích abnormálně vysoká (nejvyšší v r. 1919: 184.990 sňatků, t. j. 13·68 na 1000 obyv.). Ve sňatek vstupovali všichni, kterým válka zabránila jej uzavřít dříve, lidé za války ovdovělí, a mnoho z těch, kterým rozlukový zákon umožnil druhé manželství, takže úbytek sňatků z let 1914—1918 byl záhy vyrovnán. Od r. 1923 se jejich počet ustálil; malé odchylky od průměru mají svou příčinu v poměrech hospodářských. V r. 1928 bylo uzavřeno sňatků v Čechách 68.980, na Moravě 26.204, ve Slezsku 7.057, na Slovensku 28.052, v P. Rusi 6.207, celkem 136.500. Pozoru zasluhuje, že počet sňatků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku jest stále asi o pětinu vyšší nežli býval před válkou; jest to způsobeno silnějším zastoupením osob dospělých v obyvatelstvu, pak také častějšími sňatky rozloučených, a snížením hranice zletilosti na 21 let. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde není těchto příčin, zůstává sňatečnost na téže výši jako dříve.

Tab. 2. Sňatečnost v l. 1919—1928 podle zemí.

Rok ¹⁾	Na 1000 obyvatelů připadalo sňatků						
	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	v tom		na Slovensku	v P. Rusi	v republice
			na Moravě	ve Slezsku			
1919 ²⁾ ..	12·16	12·80	12·85	13·44	16·47	20·32	13·68
1920 ³⁾ ..	13·88	13·00	12·78	14·01	11·87	12·23	13·15
1921....	12·83	11·89	11·90	12·20	10·96	10·95	12·12
1922....	10·91	10·02	10·12	9·64	9·40	8·92	10·27
1923....	9·95	9·20	9·31	8·76	8·47	8·38	9·37
1924....	9·55	8·87	8·74	9·37	8·10	8·37	9·00
1925....	9·74	8·80	8·85	8·59	8·68	9·22	9·25
1926....	9·56	8·74	8·77	8·63	8·85	9·34	9·19
1927....	9·36	8·91	8·81	9·26	8·62	8·79	9·06
1928....	9·91	9·34	9·26	9·63	8·59	8·91	9·42

¹⁾—³⁾ Viz pozn. ¹⁾—³⁾ u tab. 1.

Rozvody a rozluky.

(Viz tab. 3.)

Také k soudnímu rozvázání manželského sňatku dochází mnohem častěji nežli před válkou. Za pětiletí 1919—23 bylo povoleno v Čechách, na Moravě a ve Slezsku rozvodů skoro 6krát více nežli v letech 1910—14, rozluk 66krát více; byťť jednak likvidováno mnoho manželství rozvrácených válkou, jednak působil zde vliv nového rozlukového zákona, kterým umožněna rozluka manželství také katolíkům a usnadněna přeměna rozvodu v rozluku. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, kde zůstalo manželské právo beze změny, zvýšil se počet rozluk jen nepatrně. Nejvíce rozvodů spadá v léta 1920 a 1921, maximum rozluk následovalo o rok později: 1921 a 1922. Pak ubývalo rozvodů i rozluk do r. 1926, od té doby jejich počet znovu zvolna vzrůstá.

Vůle jednotlivce k rozvodu či rozluce závisí na řadě podmínek sociálních i hospodářských, které nejsou všude dány ve stejné míře. Na venkově, mezi obyvatelstvem zemědělským dochází k rozvázání manželství méně často nežli ve městech, mezi příslušníky obchodu a průmyslu, u příslušníků svobodných povolání a úředníků. Rozdíly tyto zračí se zhruba i v početnosti rozvodů a rozluk podle jednotlivých zemí:

	1919—1928		1928 (absolutně)		1928 (na 100,000 obyv.)
	rozvody	rozluky	rozvody	rozluky	rozluky
Čechy	34.416	32.547	3.471	3.552	51·0
Morava	9.519	9.017	852	952	33·6
Slezsko.....	1.891	2.190	194	244	33·3
Slovensko	333	4.721	11	481	14·7
Podkarpatská Rus	177	677	39	113	16·2
<i>Republika</i>	<i>46.336</i>	<i>49.152</i>	<i>4.567</i>	<i>5.342</i>	<i>36·9</i>

Jistý počet manželství je každoročně prohlášen neplatným pro některou závadu právní (bigamie, duševní choroba, omyl v osobě, donucení a pod.)

Tab. 3. Rozvody, rozluky a manželství prohlášená za neplatná v l. 1919—1928.

Rok	Rozvody			Rozluky			Manželství prohlášená za neplatná	Rozvody, rozluky a manželství prohl. za neplatná úhrnem (sl. 4 + 7 + 8)	Na 100.000 obyvatelů připadalo			
	dobrovolné	nedobrovolné	úhrnem	bez předchozího rozvodu	po předchozím rozvodu	úhrnem			všech rozvodů	všech rozluk	manželství prohlášených za neplatná	rozvodů, rozluk a manželství prohlášených za neplatná (sl. 10 + 11 + 12)
1919..	3.763	365	4.128	112	2.042	2.154	8	6.290	30·6	15·9	0·1	46·6
1920..	4.970	653	5.623	888	3.167	4.055	23	9.701	41·5	29·9	0·2	71·6
1921..	4.613	982	5.595	1.441	4.036	5.477	28	11.100	41·0	40·1	0·2	81·3
1922..	3.680	1.087	4.767	1.396	4.791	6.187	45	10.999	34·6	44·9	0·3	79·8
1923..	3.341	1.068	4.409	1.365	3.977	5.342	51	9.802	31·7	38·4	0·4	70·5
1924..	3.150	1.296	4.446	1.280	3.918	5.198	77	9.721	31·6	37·0	0·6	69·2
1925..	2.897	1.311	4.208	1.281	3.855	5.136	70	9.414	29·7	36·2	0·5	66·4
1926..	2.778	1.387	4.165	1.365	3.668	5.033	40	9.238	29·1	35·2	0·3	64·5
1927..	2.708	1.720	4.428	1.564	3.664	5.228	55	9.711	30·8	36·3	0·4	67·7
1928..	2.647	1.920	4.567	1.543	3.799	5.342	34	9.943	31·6	36·9	0·2	68·6

Porody.

(Viz tab. 4, 5, 6 a diagr. 2.)

Jedním z nejvýznamnějších zjevů populačních současné doby jest nepřetržitě *ubývání porodnosti*. Po katastrofálním úbytku porodů za války se dostavil, jak přirozeno, v letech 1920 a 1921 stejně náhlý vzestup natality, nestal se však trvalým; porodů ubývá dále.

O tom, které z vývojových činitelů lidské společnosti tu spolupůsobí a které z nich mají vliv rozhodující, není v odborné literatuře shody.

Úbytek natality lze dnes pozorovati téměř v celé Evropě. Protože jest vázán na řadu předchozích změn ve společenské organizaci, nenastal všude v jeden čas a nepokročil stejně daleko. Lze proto mluvit o dvojitým typu v rozmnožování obyvatelstva: typu západoevropském s nízkou porodností, které odpovídá úmrtnost rovněž nízká a typu východoevropském s vysokou natalitou i mortalitou. Na území republiky oba tyto typy se stýkají. Čechy, Morava a Slezsko blíží se svojí natalitou zemím Evropy západní, Slovensko a P. Rus náleží typu východoevropskému. Na Podkarpatské Rusi je porodnost více než dvojnásobná u porovnání s Čechami, kde úbytek její pokročil nejvíce.

Průměrně ročně narodilo se v Čechách živých dětí

v letech	na 1000 obyv.	v letech	na 1000 obyv.
1881—1885	37·7	1906—1910.....	30·0
1886—1890	36·3	1911—1913.....	26·5
1891—1895	35·7	1914—1918.....	15·7
1896—1900	34·9	1919—1923.....	22·1
1901—1905	32·6	1924—1928.....	20·0

Podle dat z roku 1927 (viz tab. 6) mají natalitu ještě nižší nežli Čechy: Belgie, Německo, Norsko, Francie, Rakousko, Estonsko, Švýcarsko, Anglie s Walesem a Švédsko (toto již jen 16·1%).

V roce 1928 činil počet živě i mrtvě narozených v Čechách 135.405, na Moravě 61.591, ve Slezsku 17.030, na Slovensku 101.419, na P. Rusi 28.996, celkem 344.441.

Pokud můžeme usuzovati podle národnosti matky na *národnost* dětí živě narozených, jest všeobecně porodnost slovanského obyvatelstva vyšší nežli neslovanského. V Čechách v tomto ohledu jest rozdíl mezi Čechy a Němci nejmenší, česká natalita jest jen o málo vyšší nežli německá.

V roce 1928 připadalo živě narozených na 1000 obyvatelů

národnosti	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku	na Slov.	v P. Rusi	v republice
československé	19·22	22·69	23·44	32·85	36·46	23·44
ruské				37·11	45·40	43·13
německé	18·54	16·87	19·07	22·24	34·38	18·52
maďarské				24·66	32·72	25·64

Poměr pohlaví u narozených (viz tab. 5). Ku konci války zvýšil se přebytek chlapců u narozených nad ustálený poměr 105—106 chlapců na 100 děvčat; r. 1919 připadalo na 1000 děvčat 1086·8 chlapců, r. 1923 ještě 1071·5, v posledním pětiletí klesá poměr kolem 1065. Dlužno poznamenati, že mezi mrtvě narozenými jest vždy větší přebytek chlapců (r. 1928 chlapců 1328·3 na 1000 děvčat) než mezi dětmi narozenými živě (1058·8).

Narození podle vitality (viz tab. 5). Podíl mrtvě narozených v úhrnu porodů mění se jen nepatrně, po válce stoupal až do r. 1924 (2·46%), nyní v celku klesá (v r. 1928 2·18%).

Narození podle legitimacy (viz tab. 5). Klesání porodnosti nepostupuje u nemanželských porodů tak rychle jako u manželských; těchto ubývá rychleji, následkem toho v celkovém počtu narozených vzrůstá procento dětí nemanželských (r. 1922 = 98·8 z 1000 narozených, r. 1928 již 108·3). Čechy a Slezsko vykazují poněkud více nemanželských dětí nežli země ostatní vlivem okresů s německou většinou; mezi obyvatelstvem německým jsou nelegitimní porody mnohem častější (až třetina všech narozených) nežli v českých.

(Pokračování textu viz na str. 36.)

Tab. 4. Porodnost v letech 1919—1928 podle zemí.

Rok ¹⁾	Na 1000 obyvatelů připadalo živě i mrtvě narozených						
	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	v tom		na Slovensku	v P. Rusi	v republice
			na Moravě	ve Slezsku			
1919 ²⁾ ..	18·05	22·56	22·54	24·15	31·07	35·71	22·88
1920 ³⁾ ..	24·03	27·50	26·73	30·94	33·13	35·01	27·39
1921	25·00	29·10	28·48	32·39	38·91	44·67	29·99
1922	24·18	27·46	26·77	30·02	37·16	46·29	28·85
1923	23·25	26·47	25·79	29·10	36·63	44·03	27·96
1924	21·87	24·98	24·42	27·09	34·55	44·31	26·49
1925	21·33	24·48	23·81	27·07	33·05	42·14	25·70
1926	20·80	23·40	23·12	24·49	33·03	42·01	25·18
1927	19·57	22·17	21·88	23·32	31·43	40·02	23·85
1928	19·44	22·07	21·76	23·25	31·06	41·62	23·78

¹⁾—³⁾ Viz pozn. ¹⁾—³⁾ u tab. 1.

Tab. 5. Narozeni v jednotlivých zemích podle pohlaví, vitality a legitimacy v r. 1928.

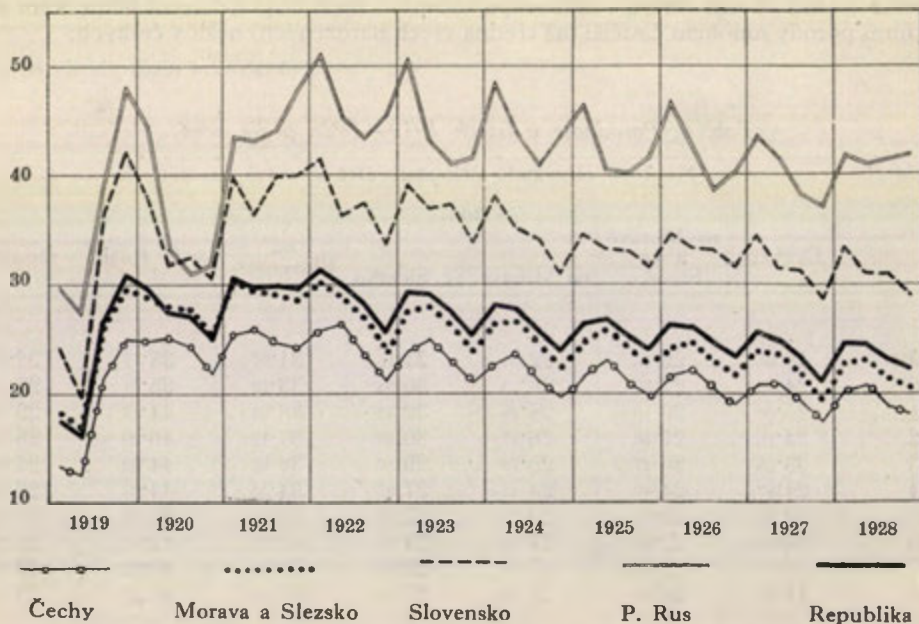
Rok, země	Počet naro- zených celkem	V tom						Z 1000 živě i mrtvě narozených dětí bylo		Na 1000 živě i mrtvě narozených děvčat připadalo chlapců
		chlapců	děvčat	narozených		manžel- ských	neman- žel- ských	mrtvě narozených	nemanžel- ských	
				živě	mrtvě					
1928 :										
Čechy	135.405 ¹⁾	69.220 ¹⁾	66.183	131.980	3.425	117.027	18.378	25·3	135·7	1.045·9
Morava	61.591	32.061	29.530	60.384	1.207	55.473	6.118	19·6	99·3	1.085·7
Slezsko	17.030	8.804	8.226	16.605	425	15.024	2.006	25·0	117·8	1.070·3
Slovensko . .	101.419	52.452	48.967	99.390	2.029	93.210	8.209	20·0	80·9	1.071·2
P. Rus	28.996	15.019	13.977	28.584	412	26.416	2.580	14·2	89·0	1.074·6
Republika . .	344.441 ¹⁾	177.556 ¹⁾	166.883	336.943	7.498	307.150	37.291	21·8	108·3	1.064·0

¹⁾ Součet sl. 3 a 4 u Čech a v úhrnu nesouhlasí se sl. 2, poněvadž ve 2 případech nebylo možno určit pohlaví dítěte.

Diagram 2.

Natalita v rep. Československé v l. 1919—1928 podle zemí a čtvrtletí.

(Na 1.000 obyvatelů připadalo živě a mrtvě narozených.)

Tab. 6. Přirozená měna obyvatelstva v některých státech a zemích v l. 1905—1909, 1921—1925 a v r. 1927.

Díly světa, země	Na 1000 obyvatelů připadalo								
	živě narozených			úmrtí			ročního přírůstku		
	1905 až 1909	1921 až 1925	1927	1905 až 1909	1921 až 1925	1927	1905 až 1909	1921 až 1925	1927
<i>Evropa :</i>									
Anglie a Wales	26·7	19·9	16·6	15·1	12·2	12·3	11·6	7·7	4·3
Belgie	25·1	20·5	18·3	16·2	13·4	13·5	8·9	7·1	4·8
Bulharsko	42·5	39·0	32·9	23·5	20·8	20·2	19·0	18·2	12·7
Československo	33·1	27·1	23·3	22·7	16·1	16·0	10·4	11·0	7·3
V tom: Čechy	30·3	22·4	19·0	21·3	14·9	15·0	9·0	7·5	4·0
Morava	33·2	25·2	21·4	22·8	15·1	14·8	10·4	10·1	6·6
Slezsko	36·9	28·6	22·8	24·3	14·8	13·4	12·6	13·8	9·4
Slovensko	36·8	35·3	30·8	24·8	19·0	18·3	12·0	16·3	12·5
P. Rus	43·9	43·8	39·5	26·7	22·2	23·4	17·2	21·6	16·1
Dánsko	28·4	22·2	19·5	14·1	11·3	11·5	14·3	10·9	8·0
Estonsko	26·5	19·6	17·7	19·2	15·5	17·3	7·3	4·1	0·4
Finsko	31·0	23·2	21·1	17·7	14·2	14·5	13·3	9·0	6·6
Francie	20·1	19·3	18·1	19·5	17·3	16·5	0·6	2·0	1·6
Irsko (Svobodný stát)	23·4	20·3	20·3	17·2	14·6	14·8	6·2	5·7	5·5
Irsko Severní		23·1	21·3		15·5	14·6		7·6	6·7
Italie	32·6	29·2	26·9	21·7	17·0	15·7	10·9	12·2	11·2
Litva	27·6	29·4	.	16·1	17·3	.	11·5	12·1
Lotyšsko	30·8	21·9	22·1	20·6	14·6	15·4	10·2	7·3	6·7
Lucembursko	29·9	20·5 ¹⁾	20·8	19·0	13·4 ¹⁾	15·2	10·9	7·1 ¹⁾	5·6
Maďarsko	36·3	29·4	25·2	25·7	19·9	17·6	10·6	9·5	7·6
Německo	32·3	22·1	18·3	18·3	13·3	12·0	14·0	8·8	6·3
Nizozemsko	30·0	25·7	23·1	14·7	10·4	10·3	15·3	15·3	12·8
Norsko	26·7	22·0	18·2	14·1	11·5	11·0	12·6	10·5	7·2
Portugalsko	33·5	33·8	32·4	21·6	20·7	19·7	11·9	13·1	12·7
Rakousko	22·2	17·8	.	15·7	14·9	.	6·5	2·9
Rumunsko	40·1	36·6	34·1	25·9	22·2	22·2	14·2	14·4	11·9
S. S. S. R. { R. S. F. S. R. ... }	45·5	¹⁾ 44·1	43·7	29·4	²⁾ 24·1	22·7	16·1	²⁾ 20·0	21·0
{ Ukrajina		²⁾ 39·2	40·2		²⁾ 17·7	17·7		²⁾ 21·5	22·5
{ Bílá Rus		³⁾ 40·6 ⁴⁾	41·0		³⁾ 17·1 ⁴⁾	14·7		23·5	26·3
Skotsko	28·1	22·9	19·8	16·3	13·8	13·5	11·8	9·1	6·3
Španělsko	33·7	30·1	28·6	24·5	20·4	18·9	9·2	9·7	9·7
Švédsko	25·6	19·1	16·1	14·6	12·0	12·7	11·0	7·1	3·4
Švýcarsko	26·4	19·4	17·4	16·5	12·4	12·3	9·9	7·0	5·1
<i>Amerika :</i>									
Argentina	¹⁾ 37·9	32·9 ⁴⁾	31·3 ¹⁾	17·1	14·7	13·8 ¹⁾	20·8	18·2	17·5
Kanada	27·1	24·6	.	11·1	11·1	.	16·0	13·5
Spojené státy americké	22·6 ⁴⁾	20·6	15·4	11·9 ⁴⁾	12·2	.	10·7 ⁴⁾	8·4

Tab. 6. *Přirozená měna obyvatelstva v některých státech a zemích v l. 1905—1909, 1921—1925 a v r. 1927. (Dokončení.)*

Díly světa, země	Na 1000 obyvatelů připadalo								
	živě narozených			úmrtí			ročního přírůstu		
	1905 až 1909	1921 až 1925	1927	1905 až 1909	1921 až 1925	1927	1905 až 1909	1921 až 1925	1927
<i>Asie :</i>									
Indie britská	37·7	33·4 ⁴⁾	34·8	35·4	24·9 ⁴⁾	26·8	2·3	8·5 ⁴⁾	8·0
Japonsko	31·9	34·6	35·0	20·9	21·8	19·8	11·0	12·8	15·2
<i>Afrika :</i>									
Egypt	45·2	42·9	42·7	26·5	25·4	24·5	18·7	17·5	18·2
<i>Oceanie :</i>									
Australie	26·6	23·6	21·7	10·8	9·4	9·5	15·8	14·2	12·2
Nový Zéland	27·3	21·3	20·2	9·7	8·3	8·4	17·6	13·0	11·8

¹⁾ R. 1910—1914. — ²⁾ R. 1923—25. — ³⁾ R. 1924—25. — ⁴⁾ R. 1926.

Natalita ve městech a na venkově. Mravní i hospodářské podmínky pro úmyslné omezování porodů byly dány dříve a vyskytují se ve větší míře u obyvatelstva městského nežli na venkově. Na 1000 obyv. připadalo živě narozených v roce

	1923	1927	1928
v obcích čítajících více než 10.000 obyv.	17·90	14·14	13·91
v obcích čítajících méně než 10.000 obyv.	29·38	25·55	25·55

Úmrtí.

(Viz tab. 7, 8, 9, 10 a diagr. 3 a 4.)

Tab. 7. *Úmrtnost v l. 1919—1928 podle zemí.*

Rok ¹⁾	Na 1000 obyvatelů připadalo zemřelých						
	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	v tom		na Slovensku	v P. Rusi	v republice
			na Moravě	ve Slezsku			
1919 ²⁾ ..	17·73	17·97	17·69	20·37	18·96	22·78	18·34
1920 ³⁾ ..	17·54	17·97	17·66	19·43	20·36	33·15	18·97
1921....	15·94	16·41	16·43	16·79	21·13	27·70	17·75
1922....	15·94	16·59	16·83	15·66	20·65	22·70	17·44
1923....	13·97	13·93	14·03	13·56	17·51	20·47	15·05
1924....	14·27	14·11	14·10	14·13	17·96	20·69	15·35
1925....	14·23	14·05	14·17	13·58	17·71	19·70	15·22
1926....	14·34	14·07	14·06	14·10	18·60	21·83	15·58
1927....	15·04	14·50	14·77	13·44	18·28	23·35	16·03
1928....	14·15	13·63	13·79	12·99	17·83	19·88	15·13

¹⁾—³⁾ Viz pozn. ¹⁾—³⁾ u tab. 1.

Pokles úmrtnosti během posledních 50 let jest pro většinu evropských národů stejně charakteristický jako současné snižování jejich natality (viz tab. 6). Během války a několika let po ní byla i mortalita civilního obyvatelstva velmi vysoká (úmrtnost kojenců, podvýživa, chřipka), v dalších letech však ocitla se v našich zemích již dosti hluboko pod průměrem posledních let před válkou (Čechy r. 1911—1913 19·25, r. 1928 14·15 na 1000 obyv.). Jaký bude další vývoj, nelze zatím bezpečně určit; od r. 1923 až do r. 1927 úmrtí spíše přibývalo, teprve rok 1928 přinesl zlepšení. Roku 1927 téměř stejnou úmrtnost jako Čechy (viz tab. 6) má Rakousko; vyšší úmrtnost vykazují tyto evropské státy: Lucembursko, Lotyšsko, Itálie, Francie, Estonsko, Litva, Maďarsko, Ukrajina, Španělsko, Portugalsko, Bulharsko, Rumunsko a R. S. F. S. R.

Úmrtnost podle pohlaví. Číselná převaha chlapců mezi narozenými jest v dalším věku paralysována vyšší úmrtností jedinců mužského pohlaví; v obyvatelstvu starším 15 let jest již žen více nežli mužů. V roce 1928 zemřelo 111.065 mužů a 108.083 žen, takže na 1000 žijících mužů připadalo zemřelých 15·91, na 1000 žijících žen toliko 14·40.

Úmrtnost podle věku (viz tab. 9). Úmrtnost jest největší v prvních měsících po narození, načež jí rychle ubývá; mezi 10—15 rokem věku jest minimální, později s přibývajícím věkem opět zvolna stoupá. Z toho vyplývá, že věkové rozvrstvení obyvatelstva má značný vliv na výši všeobecné úmrtnosti; obyvatelstvo, mezi nímž jsou početnější zastoupení děti a starci, bude vykazovati již z toho důvodu úmrtnost vyšší nežli populace s převahou osob středního věku.

Kojenecká úmrtnost (viz tab. 8). Nepříznivým účinkům úbytku porodů lze nejlépe čeliti zvýšením péče o kojence a snížití tím počet úmrtí mezi nimi. Ačkoliv proti době před válkou kojenecká úmrtnost v našich zemích klesla, přece dosud ze států, které vedou statistiku porodů a úmrtí, jest kojenecká úmrtnost v Československu jedna z nejvyšších; toliko Litevsko, Bulharsko, Maďarsko a Rumunsko (r. 1927 209 z 1000 živě narozených) vykazují číslo ještě vyšší.

Tab. 8. Kojenecká úmrtnost v letech 1924—1928 podle zemi.

Na 1000 dětí živě narozených připadalo zemřelých v témž roce ve stáří do 1 roku							
Rok	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	v tom		na Slovensku	v P. Rusi	v republice
			na Moravě	ve Slezsku			
1924....	139·8	135·4	131·4	149·6	161·3	176·1	147·9
1925....	134·0	131·6	130·8	134·4	167·8	173·8	146·2
1926....	137·1	135·9	132·6	148·2	180·1	197·8	154·3
1927....	141·6	139·6	139·7	139·5	177·6	201·5	156·7
1928....	128·0	126·6	125·3	131·4	177·7	176·4	146·4

Úmrtnost podle národnosti. Poměrně nejnižší mortalitu má národnost německá; v Čechách, na Moravě a ve Slezsku se úmrtnost Čechů od ní příliš neodlišuje, za to na Slovensku jest u Slováků vyšší nežli u Němců a Maďarů, v Podkarpatské Rusi podobně mortalita Rusů u porovnání s Maďary a Židy.

Úmrtnost ve městech a na venkově. Všeobecná mortalita, t. j. poměr počtu zemřelých k úhrnu obyvatelstva bez zřetele k jeho věku, jest vyšší na venkově. Na 1000 obyvatelů připadalo zemřelých v roce:

	1923	1927	1928
v obcích čítajících více než 10.000 obyv.	11·44	11·85	11·85
v obcích čítajících méně než 10.000 obyv.	15·82	17·05	15·93

(Pokračování textu viz na str. 39.)

Tab. 9. Zemřeli v jednotlivých zemích podle skupin věku v r. 1928.

	Čechy	Morava a Slezsko	V tom		Slo- vensko	P. Rus	Repu- bika
			Morava	Slez- sko			
<i>Počet zemřelých :</i>							
mužů	50.074	24.483	19.656	4.827	29.469	7.039	111.065
žen	48.464	24.065	19.376	4.689	28.742	6.812	108.083
úhrnem.....	²⁾ 98.539	48.548	39.032	9.516	58.211	13.851	²⁾ 219.149
<i>Z toho zemřelo ve věku dokonaných let :</i>							
méně než 1	16.888	9.745	7.564	2.181	17.659	5.042	49.334
1 až 4	3.548	2.014	1.602	412	5.351	1.721	12.634
5 až 14	2.353	1.248	996	252	2.170	652	6.423
15 až 19	2.187	1.187	961	226	1.439	351	5.164
20 až 29	5.928	3.177	2.556	621	3.249	778	13.132
30 až 39	5.278	2.563	2.042	521	2.549	602	10.992
40 až 59	17.297	8.025	6.408	1.617	6.793	1.448	33.563
60 až 79	35.638	16.298	13.267	3.031	15.320	2.774	70.030
80 a více	9.405	4.280	3.626	654	3.663	480	17.828
neznámých	17	11	10	1	18	3	49
<i>Na 1000 obyvatelů¹⁾ připadalo zemřelých :</i>							
mužů	14·96	14·38	14·55	13·70	18·55	20·55	15·91
žen	13·41	12·94	13·09	12·33	17·14	19·24	14·40
úhrnem.....	14·15	13·63	13·79	12·99	17·83	19·88	15·13
<i>Ve věku dokonaných let :¹⁾</i>							
méně než 1	127·96	126·58	125·26	131·35	177·67	176·39	146·42
1 až 4	7·36	7·24	7·37	6·78	16·29	20·51	10·78
5 až 14	2·33	2·12	2·17	1·96	3·48	4·62	2·72
15 až 19	2·81	2·87	2·95	2·56	3·92	4·25	3·15
20 až 29	4·59	4·96	5·07	4·52	5·53	6·19	4·96
30 až 39	5·24	5·29	5·27	5·35	6·70	7·45	5·63
40 až 59	11·18	10·72	10·66	10·94	11·24	12·82	11·14
60 až 79	52·19	51·19	50·23	55·85	56·76	64·56	53·29
80 a více	222·30	203·47	203·01	206·05	213·10	184·33	214·45
neznámých	*	*	*	*	*	*	*

¹⁾ Do 1 r. na 1000 v témž roce živě narozených, od 1 r. na 1000 obyvatelů téže věkové skupiny resp. téhož pohlaví. — ²⁾ V 1 případě pohlaví neurčeno.

Zda-li a pokud na tomto stavu mají podíl horší zdravotní poměry našeho venkova a pokud jiné věkové rozvrstvení jeho obyvatelstva (více dětí a starců nežli ve městech), bude možno rozhodnouti až srovnáním úmrtnosti v týchž skupinách věku na venkově a ve městech.

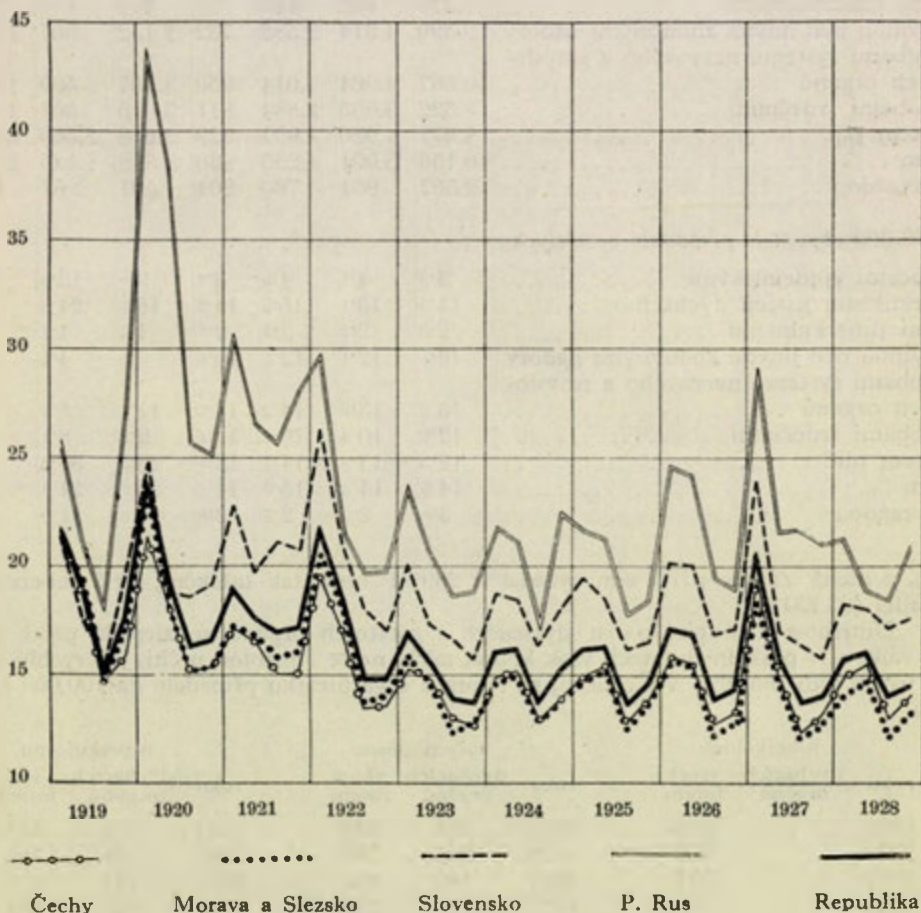
Že nedostatek pomoci lékařské nebo její zanedbávání obyvatelstvem venkovským padá velmi na váhu alespoň při epidemiích, ukázal rozbor epidemie chřipkové v roce 1927. Během jejího trvání zemřelo chřipkou v obcích čítajících méně než 10.000 obyv. dvakrát tolik osob (3·68 na 1000 obyv.) nežli ve větších městech (1·59).

Příčiny úmrtí (viz tab. 10). Vedle úmrtnosti stářím (v r. 1928 25·551) způsobují v Československu nejvíce úmrtí choroby ústrojí dýchacího a to jak neinfekční (34·467

Diagram 3.

Mortalita v rep. Československé v l. 1919—1928 podle zemí a čtvrtletí.

(Na 1.000 obyvatelů připadalo zemřelých.)

Tab. 10. Nejdůležitější příčiny úmrtí v r. 1928 podle zemí.

	Čechy	Morava a Slezsko	V tom		Slovensko	P. Rus	Republika
			Morava	Slezsko			
Úhrnný počet zemřelých	98.539	48.548	39.032	9.516	58.211	13.851	219.149
Z nich zemřelo:							
nemocemi epidemickými	2.736	1.682	1.394	288	3.233	942	8.593
tuberkulosou ústrojí dýchacího	10.069	5.363	4.314	1.049	6.068	1.731	23.231
jinými tuberkulosami	1.416	963	765	198	470	119	2.968
rakovinou neb jinými zhoubnými nádory	9.399	4.314	3.582	732	2.152	307	16.172
chorobami systému nervového a smyslo-							
vých orgánů	10.567	4.964	4.014	950	3.757	599	19.887
chorobami srdečními	8.522	3.695	2.884	811	3.016	567	15.800
zánětem plic	8.577	4.926	3.997	929	7.618	2.560	23.681
stářím	10.156	5.091	4.255	836	8.818	1.486	25.551
sebevraždou	2.537	964	760	204	501	67	4.069
Na 10.000 obyvatelů připadalo zemřelých :							
nemocemi epidemickými	3·9	4·7	4·9	3·9	9·9	13·5	5·9
tuberkulosou ústrojí dýchacího	14·5	15·1	15·2	14·3	18·6	24·8	16·0
jinými tuberkulosami	2·0	2·7	2·7	2·7	1·4	1·7	2·0
rakovinou neb jinými zhoubnými nádory	13·5	12·1	12·7	10·0	6·6	4·4	11·2
chorobami systému nervového a smyslo-							
vých orgánů	15·2	13·9	14·2	13·0	11·5	8·6	13·7
chorobami srdečními	12·2	10·4	10·2	11·1	9·2	8·1	10·9
zánětem plic	12·3	13·8	14·1	12·7	23·3	36·8	16·3
stářím	14·6	14·3	15·0	11·4	27·0	21·3	17·6
sebevraždou	3·6	2·7	2·7	2·8	1·5	1·0	2·8

osob), z nichž zánět plic sám vyžádal si 23.681 obětí, tak infekční, totiž tuberkulosa dýchadel (23.231).

Úmrtnost tuberkulosou dýchacích i ostatních orgánů se zlepšila proti stavu před válkou, v posledních letech však kolísá, takže nelze s jistotou určit, jak rychlý bude další ústup této choroby. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku připadalo na 100.000 obyv. úmrtí

roku	tuberkulosou		roku	tuberkulosou		roku	tuberkulosou	
	dýchacích orgánů	všech forem		dýchacích orgánů	všech forem		dýchacích orgánů	všech forem
1910	.	306	1919	294	328	1924	156	181
1911	.	309	1920	235	266	1925	159	185
1912	.	311	1921	182	208	1926	161	185
1913	.	289	1922	185	210	1927	161	184
1918	.	375	1923	159	184	1928	147	169

Rozdíly mezi jednotlivými zeměmi jsou velmi pronikavé: Na Podkarpatské Rusi jest úmrtnost tuberkulosou plic téměř dvakrát tak vysoká jako v Čechách, kde stojí nejnižší. Naopak je tomu při úmrtnosti chorobami systému nervového i smyslových orgánů (v r. 1928 19.887) a chorobami srdce (15.800), kterými platí městské obyvatelstvo daň horečnému tempu doby; vyskytuje se jich také daleko více v zemích západních nežli na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Jinou chorobou více rozšířenou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nežli na východě republiky (pokud není tento rozdíl způsoben nedokonalými diagnosami úmrtí v těchto zemích) jest rakovina. V roce 1928 zemřelo rakovinou 16.172 osob a počet ten stále vzrůstá. Připadalo úmrtí touto chorobou na 100.000 obyv. starších 40 let v roce

1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
297·0	302·7	304·1	324·9	331·5	357·3	358·9	366·6

V boji s *chorobami epidemickými* vykazuje věda lékařská nejvíce úspěchu. I při tom však jest úmrtnost jimi, zvláště u dětských epidemických nemocí, povážlivě vysoká (v r. 1928 8.593 úmrtí). Rozšíření jejich značně kolísá v jednotlivých letech, jak patrně z tohoto přehledu epidemických nemocí, které se vyskytují nejčastěji:

Na 100.000 obyv. připadalo zemřelých

roku	tyfem střevním a paratyfy	spalničkami	spálou	zajímavým kašlem	záškrtem	chřipkou
1919.....	16·8	7·7	2·6	8·0	7·8	11·4
1920.....	30·8	13·4	2·6	8·4	8·7	13·7
1921.....	17·9	16·9	12·0	9·0	9·5	1·7
1922.....	9·6	7·1	13·9	15·6	7·7	4·4
1923.....	7·5	6·6	8·7	11·5	4·8	5·3
1924.....	8·0	9·8	5·0	7·3	4·6	4·2
1925.....	8·0	10·5	3·5	12·5	4·8	8·4
1926.....	8·3	11·7	2·5	20·2	5·3	11·0
1927.....	8·8	17·9	3·5	11·4	8·0	33·9
1928.....	8·7	9·9	5·6	10·2	10·8	7·3

Směrem na východ přibývá těchto chorob; úmrtnost jimi jest v Čechách v posledním třiletí čtyřikrát menší než v Podkarpatské Rusi.

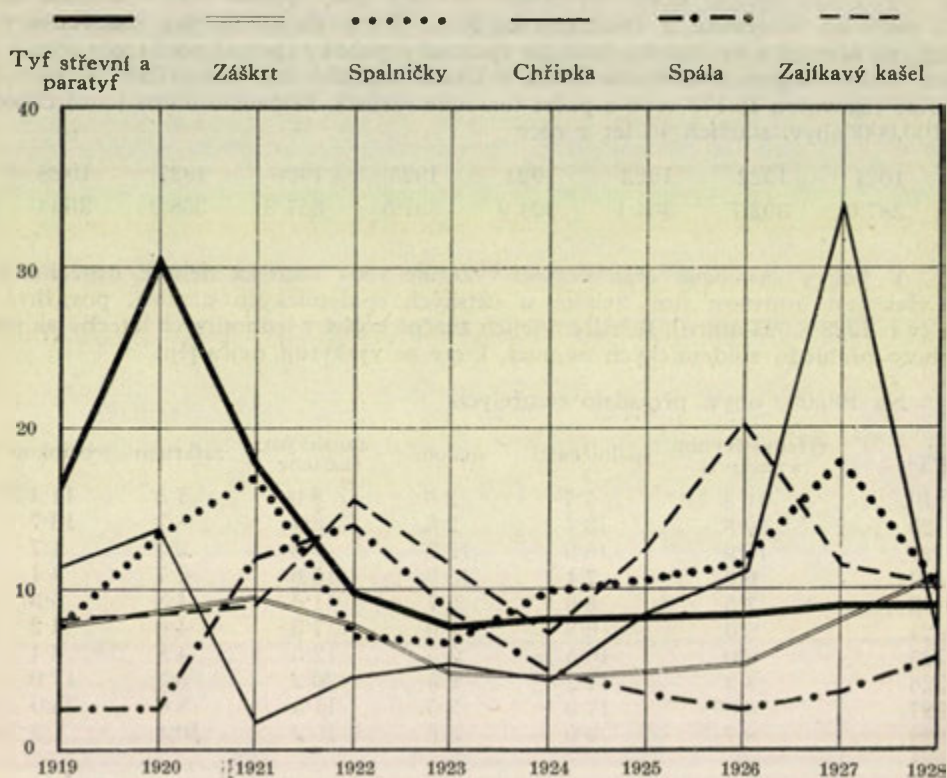
Sebevražednost jako hromadný úkaz společenský jest průvodním zjevem moderní civilisace. Ve velkoměstech, průmyslových oblastech severozápadních Čech jest nejčastější, ubývá jí směrem na východ. Za války, jak je přirozeno, ubylo velmi sebevražednosti, zvláště u mužů. Nyní opět jejich počet vzrůstá, jsa vyšší nežli před válkou.

V Čechách bylo registrováno sebevražd

roku	absol.	relativně (na 100.000 obyv.)	roku	absol.	relativně (na 100.000 obyv.)
1910.....	2.080	30·7	1922.....	2.130	31·6
1911.....	2.170	31·9	1923.....	2.163	31·9
1912.....	2.215	32·4	1924.....	2.113	31·0
1913.....	2.296	33·5	1925.....	2.192	31·9
1919.....	1.873	28·2	1926.....	2.506	36·3
1920.....	2.102	31·6	1927.....	2.302	33·2
1921.....	2.006	30·0	1928.....	2.537	36·4

Diagram 4.

Úmrtnost některými nakažlivými chorobami v rep. Československé v l. 1919—1928.
(Na 100.000 obyv.)

Přirozený přírůstek obyvatelstva.

(Viz tab. 11 a tab. 1 sl. 7.)

Přebytek živě narozených dětí nad počtem osob zemřelých nazýváme přirozeným přírůstkem. V celé republice přibývalo takto v průměru let 1921—1925 ročně asi 150.000 lidí, přebytek ten klesá však více méně ve všech zemích republiky, takže roku 1928 činil již jen 117.794 duší. V posledních pěti letech zmenšoval se průměrně ročně o 5.930 osob, čili o 4%. Přirozený přírůstek podle jednotlivých zemí v posledních pěti letech podává následující přehled:

Rok	V Čechách	Na Moravě a ve Slezsku	V tom:		Na Slovensku	V P. Rusi	V republice
			na Moravě	ve Slezsku			
1924...	+ 47.306	+ 35.490	+ 26.806	+ 8.684	+ 49.740	+ 14.958	+ 147.494
1925...	+ 44.641	+ 34.651	+ 25.464	+ 9.187	+ 46.584	+ 14.536	+ 140.412
1926...	+ 40.602	+ 31.059	+ 23.990	+ 7.069	+ 44.123	+ 13.191	+ 128.975
1927...	+ 27.847	+ 25.500	+ 18.707	+ 6.793	+ 40.554	+ 11.049	+ 104.950
1928...	+ 33.441	+ 28.441	+ 21.352	+ 7.089	+ 41.179	+ 14.733	+ 117.794

Tab. 11. Přirozený přírůstek obyvatelstva v letech 1919—1928 podle zemí.

Rok ¹⁾	Na 1000 obyvatelů připadalo živě narozených více (+) resp. méně (—) než zemfělých						
	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	v tom		na Slovensku	v P. Rusi	v republice
			na Moravě	ve Slezsku			
1919 ²⁾ ..	— 0·18	+ 4·09	+ 4·33	+ 3·28	+ 11·62	+ 12·58	+ 4·05
1920 ³⁾ ..	+ 5·80	+ 8·88	+ 8·43	+ 10·78	+ 12·19	+ 1·58	+ 7·78
1921....	+ 8·36	+ 12·00	+ 11·36	+ 14·86	+ 17·12	+ 16·53	+ 11·56
1922....	+ 7·54	+ 10·23	+ 9·32	+ 13·66	+ 15·81	+ 23·09	+ 10·73
1923....	+ 8·58	+ 11·92	+ 11·15	+ 14·89	+ 18·38	+ 22·93	+ 12·23
1924....	+ 6·93	+ 10·28	+ 9·76	+ 12·28	+ 15·87	+ 23·06	+ 10·49
1925....	+ 6·50	+ 9·95	+ 9·19	+ 12·88	+ 14·70	+ 21·94	+ 9·90
1926....	+ 5·88	+ 8·84	+ 8·59	+ 9·81	+ 13·77	+ 19·52	+ 9·02
1927....	+ 4·01	+ 7·21	+ 6·65	+ 9·35	+ 12·53	+ 16·10	+ 7·29
1928....	+ 4·80	+ 7·98	+ 7·54	+ 9·68	+ 12·61	+ 21·15	+ 8·13

¹⁾—³⁾ Viz pozn. ¹⁾—³⁾ u tab. 1.

2. STĚHOVÁNÍ PŘES HRANICE STÁTU.

Celkový přehled vystěhovalectví.

(Viz tab. 12, 13, 14, 15, a diagr. 5, 6 a 7.)

Přesuny obyvatelstva uvnitř státu, projevující se většinou stěhováním z venkova do města, nedají se ve svém průběhu statisticky zachytiti. Předmětem plynulého statistického šetření bývá jen vystěhovalectví, t. j. stěhování do ciziny. Za vystěhovance se u nás (podle definice vystěhovaleckého zákona z roku 1922) pokládá ten, kdo odchází z domácího státního území do ciziny, aby si tam hledal výživu, nebo s úmyslem již se nevrátiti, jakož i každý příslušník jeho rodiny, který ho doprovází nebo následuje. Předmětem statistického šetření jest u nás vystěhovalectví teprve od roku 1922; pro vystěhovalectví do evropských států jsou nejlepším zdrojem dat výkazy pasových úřadů o osobách, pro něž vydán vystěhovalecký pas, pro vystěhovalectví do zámoří pak výkazy paroplavebních společností o vystěhovalcích, k dopravě do zámoří převzatých.^{*)} Zvláštní kategorii vystěhovačů představují sezonní dělníci odcházející na zemědělské práce do Rakouska nebo do Německa a vracející se na zimu do vlasti; ti nejsou opatřeni pasem, nýbrž jen hromadným cestovním průkazem a jsou předmětem zvláštního šetření.

Vystěhovalectví bylo značné již před válkou. Tak v desetiletí 1901—1910 ztraceno bylo vystěhovalectvím v nynějších zemích československých 521.320 osob, z čehož nejvíce připadalo na Slovensko (214.846); číslo to neznačí však pouhý počet vystěhovačů, nýbrž t. zv. „bilanci stěhování“, t. j. počet vystěhovačů zmenšený o počet přistěhovačů, bylo tedy samotných vystěhovačů ještě více. Lze říci, že naše země ztrácely v onom desetiletí značně přes 50.000 lidí ročně.

^{*)} Třetím zdrojem dat o vystěhovalectví jest od r. 1926 zahraniční kontrola pasová; její výsledky jsou však stále ještě neúplné, hlavně z toho důvodu, že někdy při této kontrole není možno prováděti potřebné statistické záznamy (na zvláštních pasových kuponech). Vzhledem k tomu nepoužíváme zde výsledků této vystěhovalecké statistiky pohraniční.

Válkou se vystěhovalectví zastavilo; po převratu nastala dokonce silná reemigrace z ciziny. Ale brzy nabylo vystěhovalectví síly nemenší než před válkou. Statistika vydaných vystěhovaleckých pasů ukazuje od r. 1922 tento vývoj:

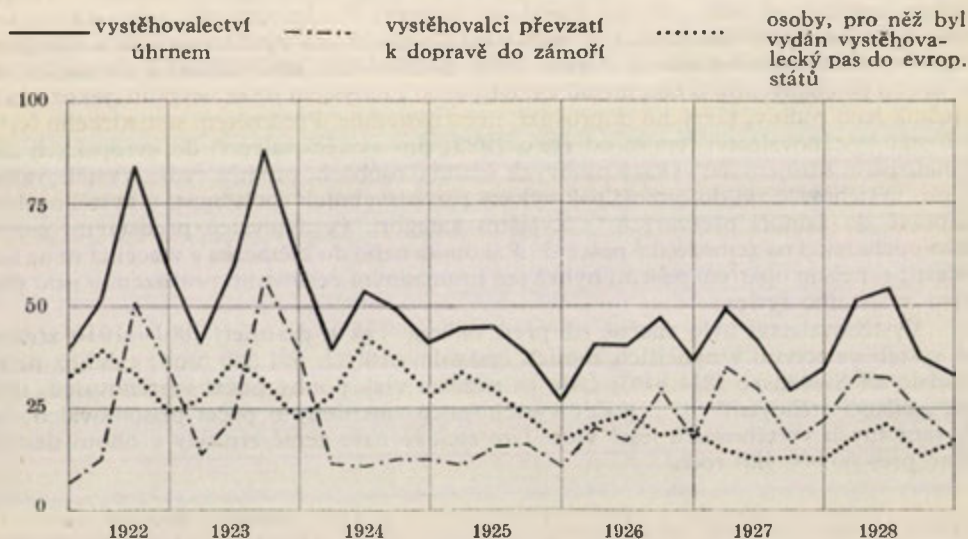
	Počet osob, pro něž byl do států evropských	byl vydán vystěhovalecký pas do zámoří	neudáno kam	úhrnem
1922.....	17.935	20.761	733	39.429
1923.....	16.369	15.889	83	32.341
1924.....	19.057	35.180	136	54.373
1925.....	14.510	4.791	49	19.350
1926.....	11.627	14.473	29	26.129
1927.....	7.433	16.163	—	23.596
1928.....	10.018	14.522	—	24.540

Statistika pasová je dobrým ukazatelem populačního tlaku, který vzniká z nepoměru mezi přírůstkem obyvatelstva a rozvojem výživných prostředků: její data udávají počet osob, jež jsou odhodlány se vystěhovati. Pokud jde však o vystěhování skutečné, podávají správný obraz jen o emigraci do států evropských. V stěhování zámořském nastaly poměry úplně změněné následkem příkrých opatření Spojených států amerických proti přílivu evropských přistěhovalců. Podle amerického „kvotového zákona“ stanovena byla na fiskální rok 1921/22 československá imigrační kvota na 14.282 osob, na rok 1922/23 na 14.357. Na rok 1924/25 snížena byla kvota na pouhé 3.073 osoby, kdežto v Československu bylo vydáno r. 1924 přes třicet tisíc vystěhovaleckých pasů do Spojených států. Majitelé takových pasů byli nuceni velmi dlouho čekat na vstupní visum, tedy na možnost odjezdu.

Diagram 5.

Vystěhovalectví v rep. Československé v l. 1922—1928 podle čtvrtletí.

(Na 100.000 obyvatelů.)

Za těchto okolností podává spolehlivější obraz zámořského vystěhovalectví statistika vystěhovalců převzatých k dopravě paroplavebními společnostmi v Československu koncesovanými. Podle ní vystěhovalo se do zámoří na př. r. 1924 jen 6.626 osob, r. 1925 7.379 osob.

Naše tab. 12 používá pro vystěhovalectví evropské statistiky vystěhovaleckých pasů, pro stěhování zámořské statistiky paroplavebních společností. Součet obojích čísel udává pro léta 1922 a 1923 průměrně ročně přes 33.000 vystěhovalců, pro léta 1924 až 1928 pak asi o 10.000 méně (r. 1928 25.479), což jest v letech 1922 a 1923 přes dvě promille obyvatelstva, v letech pak následujících více než půldruhého promille obyvatelstva (r. 1928 1.76‰). Vývoj vystěhovalectví od r. 1922 podle čtvrtletí znázorňuje diagram 5.

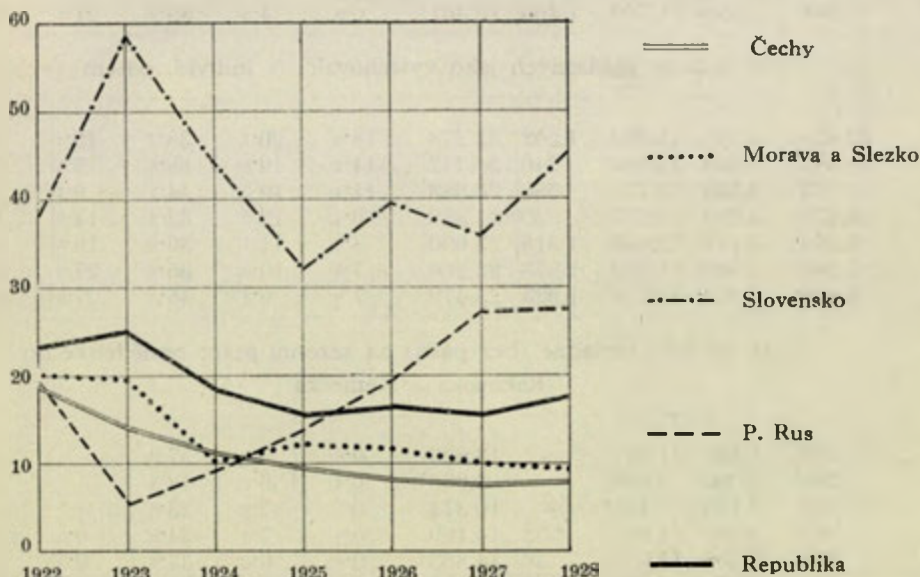
Vystěhovalectví československé bylo tedy v l. 1922 a 1923 vlivem amerických opatření restriktivních sníženo asi na polovinu síly předválečné, nyní nedosahuje ani poloviny oné početní síly. Příčinou toho není však pouze zlepšení domácích poměrů hospodářských, nýbrž hlavně nesnáze, jež vystěhovalcům se kladou ve státech imigračních.

Oblasti emigrační.

(Viz tab. 12 a diagr. 6.)

Diagram 6.

Vystěhovalectví v rep. Československé v letech 1922—1928 podle zemí.
(Na 10.000 obyvatelů.)

Tab. 12. Vystěhovalci v l. 1922—1928 podle země posledního bydliště v rep. Československé.

Rok	Počet osob					Na 10.000 obyvatelů připadalo osob				
	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	na Slovensku	v P. Rusi	v republice	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	na Slovensku	v P. Rusi	v republice
1. pro něž vydán vystěhovalecký pas do některého státu evropského										
1922...	11.021	4.996	1.832	86	17.935	16·4	14·8	6·0	1·4	13·0
1923...	7.199	2.515	6.620	35	16.369	10·6	7·4	21·5	0·6	11·8
1924...	7.085	2.461	9.338	173	19.057	10·4	7·1	29·9	2·7	13·6
1925...	5.564	2.792	5.815	339	14.510	8·1	8·0	18·4	5·1	10·2
1926...	4.859	2.572	3.443	753	11.627	7·0	7·3	10·7	11·1	8·1
1927...	4.421	1.728	1.199	85	7.433	6·4	4·9	3·7	1·2	5·2
1928...	4.791	1.725	3.069	433	10.018	6·9	4·8	9·4	6·2	6·9
2. převzatých jako vystěhovalci k dopravě do zámorí										
1922...	1.617	1.782	9.828	1.116	14.343	2·4	5·3	32·2	18·0	10·4
1923...	2.384	4.184	11.464	311	18.343	3·5	12·2	37·1	4·9	13·2
1924...	688	1.092	4.433	413	6.626	1·0	3·2	14·2	6·4	4·7
1925...	913	1.473	4.402	591	7.379	1·3	4·2	13·9	8·9	5·2
1926...	707	1.541	9.250	565	12.063	1·0	4·4	28·9	8·4	8·4
1927...	847	1.818	10.380	1.788	14.833	1·2	5·1	32·1	26·1	10·3
1928...	664	1.598	11.709	1.490	15.461	0·9	4·5	35·9	21·4	10·7
3. celkem vykázaných jako vystěhovalci (s individ. pasem)										
1922...	12.638	6.778	11.660	1.202	32.278	18·8	20·1	38·2	19·4	23·4
1923...	9.583	6.699	18.084	346	34.712	14·1	19·6	58·6	5·5	25·0
1924...	7.773	3.553	13.771	586	25.683	11·4	10·3	44·1	9·1	18·3
1925...	6.477	4.265	10.217	930	21.889	9·4	12·2	32·3	14·0	15·4
1926...	5.566	4.113	12.693	1.318	23.690	8·0	11·7	39·6	19·5	16·5
1927...	5.268	3.546	11.579	1.873	22.266	7·6	10·0	35·8	27·3	15·5
1928...	5.455	3.323	14.778	1.923	25.479	7·8	9·3	45·3	27·6	17·6
4. jež odešly hromadně (bez pasů) na sezonní práce zemědělské do Rakouska a Německa										
1922...	380	1.856	11.387	—	13.623	0·6	5·5	37·3	—	9·9
1923...	260	2.090	5.615	—	7.965	0·4	6·1	18·2	—	5·7
1924...	363	2.496	7.455	—	10.314	0·5	7·2	23·8	—	7·3
1925...	562	2.533	11.042	32	14.169	0·8	7·3	34·9	0·5	10·0
1926...	560	2.305	11.952	36	14.853	0·8	6·6	37·3	0·5	10·4
1927...	533	2.574	12.695	37	15.839	0·8	7·3	39·2	0·5	11·0
1928...	505	2.887	15.403	32	18.827	0·8	8·1	47·2	0·5	13·0

Tab. 13. Cíle našich vystěhovalců do států evropských v letech 1922—1928.

Země bydliště	Počet osob s vystěh. pa- sem do států evropských	Z nich udaly jako cíl cesty									
		Německo	Rakousko	Maďarsko	Rumunsko	Polsko	Francii	Belgii	Jugoslavii	S. S. S. R.	ostatní státy evropské
Data za rok 1928											
Čechy	4.791	3.002	475	33	50	35	545	69	154	121	307
Morava a Slezsko ..	1.725	818	197	16	38	62	162	188	73	101	70
V tom: Morava... ..	732	194	185	5	30	13	134	8	52	66	45
Slezsko ..	993	624	12	11	8	49	28	180	21	35	25
Slovensko	3.069	908	153	123	30	3	1.664	66	50	47	25
P. Rus	433	4	2	6	1	—	329	82	1	8	—
<i>Republika</i>	<i>10.018</i>	<i>4.732</i>	<i>827</i>	<i>178</i>	<i>119</i>	<i>100</i>	<i>2.700</i>	<i>405</i>	<i>278</i>	<i>277</i>	<i>402</i>
Úhrnná data za léta 1922—1927											
Čechy	40.149	11.329	5.463	817	1.411	506	13.793	420	2.367	1.751	2.292
Morava a Slezsko ..	17.064	3.100	3.823	490	1.205	1.084	4.009	76	1.256	1.526	495
V tom: Morava... ..	12.057	866	3.126	392	963	640	3.081	53	1.183	1.331	422
Slezsko...	5.007	2.234	697	98	242	444	928	23	73	195	73
Slovensko	28.247	320	821	7.293	552	212	17.547	70	488	770	174
P. Rus	1.471	12	8	75	69	8	1.220	6	18	42	13
<i>Republika</i>	<i>86.931</i>	<i>14.761</i>	<i>10.115</i>	<i>8.675</i>	<i>3.237</i>	<i>1.810</i>	<i>36.569</i>	<i>572</i>	<i>4.129</i>	<i>4.089</i>	<i>2.974</i>

Silné vystěhovalectví jest u nás nyní jen na Slovensku, a to v části střední a východní. Data tab. 12 ukazují, že v letech 1922—27 připadalo na Slovensku na 10.000 obyvatelů průměrně 41 vystěhovalec sind. pasem vystěhovalcům, v roce 1928 dokonce 45, což jest 3·3 krát resp. 5·5 krát více, nežli v západní polovině státu, kde jest hospodářství rozvinutější a přírůstek obyvatelstva slabší. V zemích českých vystěhovalectví neustále klesá, na 10.000 obyvatelů připadalo tam r. 1922 průměrně 19 vystěhovalců, v roce 1928 už jen 8 (viz také diagram 6). Morava se Slezskem má vystěhovalectví poněkud vyšší nežli Čechy. Pozoruhodno jest, že od r. 1923 trvale a rychle stoupá vystěhovalectví z Podkarpatské Rusi, takže v roce 1929 dosáhlo již intenzity slovenské: 49 vystěhovalců na 10.000 obyvatelů.

Mezi vystěhovalectvím ze Slovenska a ze zemí českých jest také ten důležitý rozdíl, že na Slovensku převládá vystěhovalectví do zámoří (v l. 1922—27 průměrně 63·6%), kdežto na Moravě a ve Slezsku a hlavně v Čechách vystěhovalectví do států evropských; v letech 1922—27 představovalo v těchto dvou zemích 75% emigrace.

Immigrační státy.

(Viz tab. 13, 14 a diagr. 7.)

Před válkou obracel se proud vystěhovalců především do Spojených států; od roku 1924 ve shodě s immigrační kvotou vykazují paroplavební společnosti ročně okrouhle jen

Tab. 14. Cíle našich vystěhovalců zámořských v letech 1922—1928.

Země bydliště	Úhrnný počet vystěhovalců převezatých k dopravě do zahraničí	Z nich se stěhovali do						
		Spoj. států amerických	Kanady	Středoamerických států a Kuby	Argentinu	Brasílie	ostatních jihoamerických států	ostatních částí světa
Data za rok 1928								
Čechy	664	249	132	10	192	58	19	4
Morava a Slezsko	1.598	238	553	3	747	27	27	3
V tom: Morava	1.449	219	511	3	680	23	10	3
Slezsko	149	19	42	—	67	4	17	—
Slovensko	11.709	2.791	6.707	31	1.598	18	343	221
P. Rus	1.490	205	792	10	421	10	51	1
Republika	15.461	3.483	8.184	54	2.958	113	440	229

Úhrnná data za léta 1922—1927.

Čechy	7.156	5.008	551	88	1.012	342	79	76
Morava a Slezsko	11.890	4.380	1.471	51	5.496	344	109	39
V tom: Morava	11.114	4.163	1.335	43	5.166	300	77	30
Slezsko	776	217	136	8	330	44	32	9
Slovensko	49.757	24.696	15.969	357	8.059	149	371	156
P. Rus	4.784	2.391	1.481	58	776	8	66	4
<i>Republika</i>	<i>73.587</i>	<i>36.475</i>	<i>19.472</i>	<i>554</i>	<i>15.343</i>	<i>843</i>	<i>625</i>	<i>275</i>

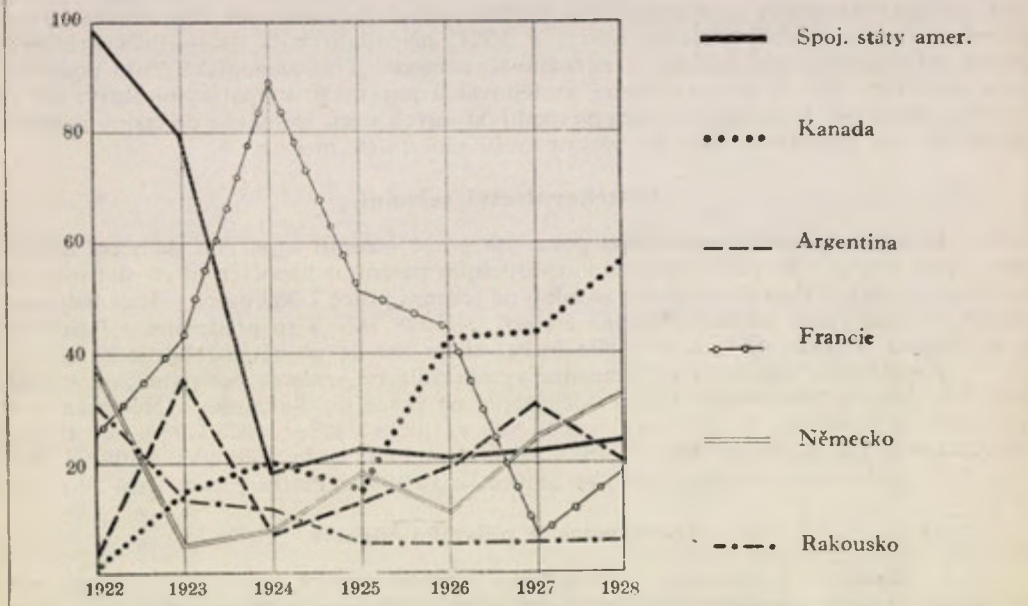
¹⁾ V tom 402 do Uruguay.

3.000 vystěhovalců dopravovaných do Spojených států. Vystěhovalci proto obražejí se do Kanady, kam r. 1928 odebraly se 8.184 osoby, t. j. více než polovina všech zámořských vystěhovalců (15.461), a do Argentiny (2.958 osob).

Do zemí evropských (viz tab. 13) vystěhovalectví z našich zemí se obrací zvětšenou silou teprve od doby, kdy Spoj. státy zahájily svou ostrou politiku protiimmigrační. Před válkou byly hlavně jen Dol. Rakousy a Německo cílem našich vystěhovalců, obě země však nyní ztrácejí svou přitažlivost; nicméně r. 1928 dostalo se Německo přechodně opět do popředí mezi zeměmi imigračními, toho roku odešlo tam 47·2% všech evropských vystěhovalců. Do Francie vypravilo se v prvních letech poválečných velké množství dělnictva na obnovu zpusťosených krajů a na jiné práce, nejvíce r. 1924 (vydáno vystěhovaleckých pasů pro 12.525 osob); později vystěhovalectví tam pokleslo vlivem hospodářské krise francouzské (r. 1927 pasy jen pro 987 osob), r. 1928 po překonání krise opět zesílilo na 2.700 osob. V nejnovější době vzrůstá se vystěhovalectví do Belgie, během roku 1929 se tam vydalo asi 3.500 osob. Za 7 let 1922—1928 bylo vydáno do Francie 39.269 vystěhovaleckých pasů (t. j. 40·5% všech pasů znějících na evropské státy), do Německa 19.493 (20·1%), do Rakouska 10.942 (11·3%), do Maďarska 8.853 (9·1%), do Jugoslavie 4.407 (4·5%), do S. S. S. R. 4.366 (4·5%), do Rumunska 3.356 (3·5%), do Polska 1.910 (2·0%), do Belgie 977 (1·0%), do ostatních států evropských 3.376 (3·5%).

Diagram 7.

Vystěhovalectví v rep. Československé v letech 1922—1928 podle nejdůležitějších
immigračních států.
(Na 100.000 obyvatelů Č. S. R.)

Pohlaví, národnost a povolání vystěhovačů.

	Vystěhovačci			
	do států evropských	do států evropských	do zámorí	do zámorí
	1928	1924—28	1928	1924—28
1. Úhrn vystěhovačů	10.018	62.645	15.461	56.362
V tom na sezonní práce	959	7.339	—	—
2. Pohlaví: Muži	7.575	47.429	11.802	42.603
Ženy	2.443	15.216	3.659	13.759
3. Národnost: československá	5.745	43.730	12.269	46.168
ruská	391	2.236	1.596	2.913
německá	3.362	14.193	643	2.567
maďarská	292	1.823	506	2.865
jiná	228	663	**) 447	**) 1.849
4. Povolání: Zemědělství	1.995	12.299	11.488	37.453
Průmysl	4.957	29.886	1.185	6.760
Obchod, peněžnictví a doprava ...	314	1.851	144	871
Veřejná služba a svobodná povolání ..	92	879	40	304
Domácí služebnictvo	518	2.502	266	1.191
Dělníci a nádeníci bez bliž. ozn. ...	934	8.548	170	1.290
Příslušníci rodin*)	434	3.181	1.970	7.484
Ostatní, a bez údaje povolání ... †)	774	3.499	198	1.009

*) Jestliže nebylo označeno povolání živitelovo. Jinak počítají se rodinní příslušníci k povolání živitelovu. — **) V tom 269 cizozemců. — ***) V tom 939 cizozemců. — †) V tom 644 zaměstnanců cirkusových a kočovných hudebníků.

Za léta 1924—1928 počet žen činí 24·3% vystěhovalců; co do povolání převažují příslušníci zemědělství nad všemi ostatními, počet jich za tatáž léta činil 41·8% všech vystěhovalců. Vystěhovalci národnosti československé reprezentují za ona léta 75·5% vystěhovalců, a to u vystěhovalství zámořského 81·9%, u evropského 69·8%. Je tedy československý národ, ovšem vlivem Slovenska, postižen vystěhovalectvím poměrně mnohem více, než ostatní národnosti republiky. Na 10.000 domácích obyvatelů československé národnosti (podle výsledků sčítání lidu z r. 1921) připadalo v l. 1924—1928 průměrně ročně 20 vystěhovalců, kdežto u národnosti německé činí analogické číslo pouze 11 a u maďarské 13. Poměrně nejvíce vystěhovalců jest mezi karpatskými Rusy: 22 na 10.000 obyvatelů. V Československu na rozdíl od jiných států stěhují se do ciziny poměrně mnohem více příslušníci národní většiny nežli národních menšin.

Vystěhovalectví sezonní.

Je-li vystěhovalec, odcházející pouze na práce sezonní a po jich skončení opět se pravidelně vracějící do vlasti, opatřen individuálním pasem, je započten již do statistik výše uvedených. Za l. 1924—28 odebralo se takto na sezonní práce 7.339 osob, r. 1928 959 osob. Sezonní vystěhovalci odcházejí hlavně z Čech (r. 1928 785) a to především z Pošumaví, a ze Slezska (r. 1928 130), a to z Hlučínska; cílem jich je po většině Německo.

Kromě toho však existuje hromadné vystěhovalectví sezonní bez pasů (viz 4. oddíl tab. 12). Jsou to zemědělství dělníci odcházející na práce do Rakouska a Německa, a to ponejvíce ze Slovenska. R. 1928 bylo jich 18.827, r. 1922 13.623, r. 1923 7.965, za l. 1924 až 1928 74.002. Do Rakouska bylo r. 1928 vypraveno 14.422, do Německa 4.405. Z Čech bylo 505, z Moravy a Slezska 2.887, ze Slovenska 15.403, z Podkarpatské Rusi 32 osoby.

Reemigrace a přistěhovalectví.

1. *Reemigranty* nazýváme vystěhovalce československé státní příslušnosti, kteří se vracejí do vlasti. Statistika reemigrantů jest u nás založena na registraci osob, jež v cizině obdržely visum k cestě do Československa za účelem hledání obživy neb k trvalému pobytu. Tyto výkazy našich zastupitelských úřadů nejsou však úplné; pokud jde o státy evropské, jsou úplnější výkazy pohraniční kontroly pasové. V následujícím přehledu data o reemigrantech ze států evropských v l. 1926—28 pocházejí z této statistiky pohraniční, ostatní jsou sestavena na základě výkazů zastupitelských úřadů.

Rok	celkem	Počet reemigrantů	
		v t o m	
		z Evropy	ze zámoří
1922.....	12.096	6.515	5.581
1923.....	6.939	5.050	1.889
1924.....	6.815	3.731	3.084
1925.....	5.052	2.363	2.689
1926.....	7.017	4.124	2.893
1927.....	6.420	3.621	2.799
1928.....	5.213	2.609	2.604
Úhrn.....	49.552	28.013	21.539

Proud reemigrantů byl značný v prvých letech, zvl. z Rakouska (r. 1922 3.101, r. 1923 2.703, daleko větší byl ovšem v l. 1918—1921, není však o něm dat), dále z Maďarska (r. 1922 2.687, r. 1923 1.419), ale hlavně ze Spojených států (r. 1922 5.397, r. 1923 1.484, r. 1924 2.662, v dalších letech přes 2.000 ročně).

2. Statistika *přistěhovalců*, t. j. cizích státních příslušníků, stěhujících se do Československa za zaměstnáním anebo k trvalému pobytu, je neúplná, neboť spočívá jen na mezerovitém hlášení zastupitelských úřadů našich v cizině.

Rok	celkem	Přistěhovalci		Rok	celkem	Přistěhovalci	
		z Evropy	v t o m ze zámorí			z Evropy	v t o m ze zámorí
1922...	3.347	2.902	445	1926...	2.146	2.120	26
1923...	1.743	1.644	99	1927...	2.859	2.848	11
1924...	2.106	2.037	69	1928...	1.300	1.274	26
1925...	2.634	2.588	46	Úhrn	16.135	15.413	722

3. Početní rozdíl mezi vystěhovalectvím a přistěhovalectvím (s reemigrací) dává *bilanci stěhování*. Data o reemigraci a přistěhovalectví jsou tak neúplná, že tuto bilanci dosud sestavit spolehlivě nelze. Přece však zpětný proud je dosti značný a zmenšuje ztráty vystěhovalectvím zaviněné. R. 1928 bylo vystěhovačů celkem na 25.500 a přistěhovalectví s reemigrací činilo minimálně asi 6.500 osob, bilance tedy činila nejvýše 19.000 osob.

Krajané za hranicemi.

V zemích, kam vystěhovalectví živlu československého se obrací, vznikají aglomerace zahraničních krajanů. Nejpočetnější takovou zahraniční větví našeho národa jest československé obyvatelstvo Spojených států. Za l. 1899—1927 podle zpráv imigračních komisářů amerických přistěhovalo se do Spoj. států 166.052 Čechů a 539.082 Slováků, vystěhovalo se 21.558 Čechů a 130.246 Slováků. Při americkém sčítání lidu r. 1920 napočteno bylo 509.512 osob mateřského jazyka českého a slovenského, narozených mimo Spoj. státy (prvá generace přistěhovačská), a mimo to 733.150 osob narozených sice v Unii, ale pocházejících z rodičů, z nichž oba nebo aspoň jeden byl narozen mimo Spoj. státy a hlásil se k mateřské řeči české neb slovenské. Obě generace čítají dohromady 1.242.662 osoby, z nichž připadá na českou řeč mateřskou 622.796 a na slovenskou 619.866 osob. Ovšem příslušníci druhé generace začasté již nemluví česky ani slovensky a mnohdy nemají už československého uvědomění národního.

V Kanadě byl do války československý živl ještě slabý; silnější vystěhovalectví Slováků do Kanady začíná teprve po válce následkem omezení imigrace se strany Spojených států. Roku 1920 bylo v Kanadě jen 3.438 obyvatelů starších 10 let mateřského jazyka českého a 3.618 slovenského, všech obyvatelů českého původu 8.840; počet Slováků kanadská statistika neuvádí. Také Argentina a malou měrou i Brazílie přivábila k sobě několik tisíc československých vystěhovačů.

Z evropských států na prvním místě stojí Maďarsko, kde při sčítání r. 1920 bylo napočteno 148.935 Slováků a 6.573 Čechů, pak Jugoslavie, kde r. 1921 žilo 115.532 Čechoslováků (46.777 Čechů a 68.755 Slováků). V Rakousku podle sčítání r. 1923 bylo 95.769 Čechoslováků, z nichž velká většina byla usazena ve Vídni (81.344). V Německu podle úřední statistiky z r. 1925 bylo 46.585 obyvatelů české řeči mateřské, počet Slováků udán není. V Polsku přihlásilo se r. 1921 k české národnosti 30.628 obyvatelů, z nichž nejvíce žije v českých osadách na Volyni (25.405). V Rusku přihlásilo se při posledním sčítání k české a slovenské národnosti 27.119 obyvatelů. V Bulharsku bylo r. 1920 napočteno 3.474 obyv. československé národnosti. Z ostatních zemí evropských jest ještě značný počet Čechoslováků v Rumunsku a v posledních letech i ve Francii a Belgii; do těchto dvou zemí vystěhoval se po válce velký počet Čechoslováků, hlavně továrních dělníků a horníků.

Sčítáními bylo přibližně zjištěno 10·59 mil. Čechoslováků, k nimž jest připočísti ještě asi 50.000 ze států, kde statistik není; z nich bylo přibližně 2·9 mil. Slováků. Po provedení korektur ve státech, kde národně málo uvědomělí krajané se k své národnosti nehlásili a vezmeme-li zřetel k přirozené změně i k odnárodnňování (zejména ve Spojených státech), můžeme odhadnouti počet Čechoslováků pro konec roku 1928 nejvýše na 11·62 mil. (Viz „Slované, kulturní obraz slovanského světa“ díl III. *Zeměpisný obraz, statistika, ústavní zřízení a filosofie Slovanstva.*)

Zámořské vystěhovalectví z evropských států.

(Viz tab. 15.)

Československo v celku zaujímá intenzitou svého vystěhovalectví střední postavení mezi státy evropskými. Data v dolejší tabulce týkají se ovšem jen vystěhovalectví do zámoří, jelikož ostatní vystěhovalectví se statisticky zjišťuje jen v málo státech. Mnohem slabší zámořské vystěhovalectví nežli Československo mají: Francie, Belgie, Nizozemsko, Maďarsko, Rakousko a Rumunsko; téměř stejně intenzivní Německo.

Tab. 15. Zámořské vystěhovalectví z jednotlivých států evropských.

Státy	Úhrnný počet zámořských vystěhovalců				Na 100.000 obyvatelů připadalo zámoř. vystěhovalců			
	průměrně ročně 1921-25	1926	1927	1928	prů- měrně ročně 1921-25	1926	1927	1928
Belgie	2.545	3.672	4.130	2.566	33 ^{·4}	46 ^{·8}	52 ^{·0}	32 ^{·1}
Britanie Velká a Irsko	194.046	196.642	179.653	161.528	406 ^{·4}	408 ^{·1}	371 ^{·5}	332 ^{·8}
Československo	12.774	12.063	14.833	15.461	91 ^{·8}	84 ^{·4}	103 ^{·0}	106 ^{·4}
<i>V tom: Slovensko...</i>	<i>8.447</i>	<i>9.250</i>	<i>10.380</i>	<i>11.709</i>	<i>273.6</i>	<i>288.6</i>	<i>320.8</i>	<i>358.6</i>
Dánsko	5.580	5.804	7.996	7.698	166 ^{·7}	168 ^{·1}	230 ^{·1}	221 ^{·0}
Estonsko	2.426	2.322	1.293	.	217 ^{·2}	206 ^{·2}	115 ^{·8}
Finsko	6.205	6.043	6.088	4.742	192 ^{·5}	183 ^{·2}	183 ^{·0}	122 ^{·7}
Francie ¹⁾	2.080	3.751	3.610	.	5 ^{·1}	9 ^{·1}	8 ^{·8}	.
Italie ²⁾	136.599	129.252	142.150	75.421	347 ^{·9}	321 ^{·2}	350 ^{·1}	184 ^{·0}
Jugoslavie	12.133	15.726	19.527	19.472	98 ^{·4}	122 ^{·9}	150 ^{·6}	148 ^{·2}
Litva	9.758	17.420	7.984	.	435 ^{·2}	768 ^{·4}	344 ^{·7}
Maďarsko	4.373	5.856	5.586	6.654	53 ^{·9}	69 ^{·6}	65 ^{·7}	77 ^{·3}
Německo	59.422	65.280	61.379	57.241	96 ^{·3}	103 ^{·9}	97 ^{·1}	90 ^{·0}
<i>V tom: Bádensko...</i>	<i>3.591</i>	<i>4.743</i>	<i>5.108</i>	<i>4.822</i>	<i>157.0</i>	<i>203.0</i>	<i>217.6</i>	<i>205.4</i>
<i>Bavorsko...</i>	<i>7.353</i>	<i>9.342</i>	<i>9.892</i>	<i>10.698</i>	<i>101.0</i>	<i>125.2</i>	<i>131.6</i>	<i>143.2</i>
<i>Prusko</i>	<i>28.106</i>	<i>29.754</i>	<i>27.050</i>	<i>24.036</i>	<i>75.0</i>	<i>77.2</i>	<i>69.6</i>	<i>61.7</i>
<i>Sasko</i>	<i>3.679</i>	<i>4.563</i>	<i>3.050</i>	<i>2.715</i>	<i>75.5</i>	<i>90.5</i>	<i>59.6</i>	<i>53.9</i>
<i>Würtembersko</i>	<i>5.229</i>	<i>4.536</i>	<i>5.714</i>	<i>5.156</i>	<i>203.5</i>	<i>173.9</i>	<i>217.9</i>	<i>197.8</i>
Nizozemsko	3.450	3.156	3.340	3.258	48 ^{·3}	42 ^{·2}	44 ^{·1}	42 ^{·1}
Norsko	8.974	9.326	11.881	8.984	329 ^{·4}	335 ^{·4}	425 ^{·8}	320 ^{·7}
Polsko	52.505	49.893	58.187	64.581	185 ^{·2}	168 ^{·8}	194 ^{·4}	213 ^{·9}
Portugalsko	21.940	34.980	24.601	50.455	356 ^{·8}	605 ^{·7}	424 ^{·8}	771 ^{·5}
Rakousko	7.706	3.895	5.339	4.589	96 ^{·5}	58 ^{·6}	80 ^{·0}	68 ^{·5}
Rumunsko	7.624	21.681	8.915	11.975	45 ^{·9}	125 ^{·4}	51 ^{·0}	69 ^{·2}
Španělsko	72.471	45.299	43.867	48.555	333 ^{·8}	204 ^{·0}	196 ^{·1}	214 ^{·6}
Švédsko	11.888	11.062	10.954	10.925	198 ^{·2}	182 ^{·4}	180 ^{·2}	179 ^{·0}
Švýcarsko	5.879	4.947	5.272	4.800	150 ^{·7}	125 ^{·0}	132 ^{·2}	118 ^{·9}

¹⁾ Statistika se týká jen vystěhovalců do Ameriky.²⁾ Mezi zámořské vystěhovalce zahrnutí i vystěhovalci do Alžíru, Egypta, Maroka a Tunisu.

IV. Zdravotnictví.

Statistika zdravotnická má podati obraz jednak o vybavení země zdravotnickými institucemi, jednak a hlavně o zdravotním stavu obyvatelstva, pokud se jeví v tom, jak oněch institucí používá.

V prvním směru podáváme zde data o počtu lékařů, porodních pomocnic, lékáren, nemocnic a jiných léčebných ústavů (tab. 1 a 2).

Za léčebný ústav pokládá se ústav sloužící k pravidelnému léčení nebo ošetřování osob stížených chorobou zhojitelnou a s úplným zaopatřením v něm umístěných, jestliže má vlastní správu a stojí pod stálým dozorem lékařským; zahrnujeme do naší statistiky tedy i některé ústavy preventivní, totiž ozdravovny a zotavovny, pokud jsou to ústavy uzavřené.

V druhém směru jest statistika teprve v začátcích a má úkol velmi těžký. O chorobnosti obyvatelstva v tom rozsahu, jak se projevuje používáním pomoci lékařské, jest vybudováno všeobecné a plynulé statistické šetření jen pokud jde o nejdůležitější nemoci nakažlivé, neboť zde může se opřít o zákonem uloženou povinnost ohlašovací (tab. 6). Přes to výsledky této statistiky jsou neúplné nejen proto, že obyvatelstvo často úřadům

Tab. 1. Počet lékařů, lékáren a porodních pomocnic r. 1926.

Země, město	Počet civilních lékařů				Počet veřejných lékáren ¹⁾			Počet porodních pomocnic ²⁾ v praxi soukromé		
	v praxi soukromé			v praxi pouze ústavní						
	absolutně	na 100.000 obyvatelů	na 100 km ²		absolutně	na 100.000 obyvatelů	na 100 km ²	absolutně	na 100.000 žen	na 100 km ²
Čechy	3.514	53	6·7	684	590	8·5	1·1	4.378	126	8·4
V tom Praha	1.127	167	655·2	242	96	12·9	55·8	403	115	234·3
Morava a Slezsko	1.245	37	4·7	386	266	7·5	1·0	2.711	156	10·1
V tom: Morava ...	1.010	38	4·5	290	206	7·3	0·9	2.188	157	9·8
Slezsko ...	235	35	5·3	96	60	8·3	1·4	523	150	11·8
Slovensko	1.015	34	2·1	238	296	9·1	0·6	3.347	217	6·8
Podkarp. Rus.....	142	23	1·2	32	43	6·3	0·3	502	163	4·0
Republika...	5.916	43	4·2	1.310	1.195	8·3	0·9	10.938	155	7·9

¹⁾ Data o lékárnách vztahují se ke konci r. 1927; za Slovensko a P. Rus byla sestavena na základě seznamu lékáren v „Zdravotnickej Ročence pre Slovensko a P. Rus“, vydané v Praze r. 1928 Drem J. Říhou. — ²⁾ Pomocnice ustanovené v porodních nejsou zde uvedeny. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku jsou pomocnice vesměs diplomované, na Slovensku 1.426, v Podkarp. Rusi 102 nediplomovaných. — ³⁾ V tom 19 lékáren ústavních.

Tab. 2. Počet léčebných ústavů a jich kapacita v r. 1928.

	Čechy	Morava a Slezsko	Slo- vensko	P. Rus	Re- publika
<i>I. Léčebné ústavy věnované péči sociálně zdravotní.</i>					
a) Všeobecné nemocnice veřejné	{ Počet ústavů 91 { Počet lůžek absolutně ... 16.123 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 2·31	{ Počet ústavů 36 { Počet lůžek absolutně ... 7.162 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 2·01	{ Počet ústavů 29 { Počet lůžek absolutně ... 5.183 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 1·59	{ Počet ústavů 4 { Počet lůžek absolutně ... 970 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 1·39	{ Počet ústavů 160 { Počet lůžek absolutně ... 29.438 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 2·03
b) Ostatní nemocnice	{ Počet ústavů 36 { Počet lůžek absolutně ... 2.279 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·33	{ Počet ústavů 48 { Počet lůžek absolutně ... 2.834 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·80	{ Počet ústavů 17 { Počet lůžek absolutně ... 551 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·17	{ Počet ústavů 2 { Počet lůžek absolutně ... 59 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·08	{ Počet ústavů 103 { Počet lůžek absolutně ... 5.723 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·39
c) Veřejné léčebné ústavy pro choromyslné	{ Počet ústavů 6 { Počet lůžek absolutně ... 7.464 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 1·07	{ Počet ústavů 4 { Počet lůžek absolutně ... 3.311 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·93	{ Počet ústavů 4 { Počet lůžek absolutně ... 1.015 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·31	{ Počet ústavů 1 { Počet lůžek absolutně ... 168 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·24	{ Počet ústavů 15 { Počet lůžek absolutně ... 11.958 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·83
d) Plicní léčebny	{ Počet ústavů 12 { Počet lůžek absolutně ... 2.137 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·31	{ Počet ústavů 5 { Počet lůžek absolutně ... 1.026 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·29	{ Počet ústavů 4 { Počet lůžek absolutně ... 850 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·26	{ Počet ústavů — { Počet lůžek absolutně ... — { Počet lůžek na 1.000 obyv. —	{ Počet ústavů 21 { Počet lůžek absolutně ... 4.013 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·28
e) Ozdravovny a zotavovny	{ Počet ústavů 39 { Počet lůžek absolutně ... 2.372 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·34	{ Počet ústavů 7 { Počet lůžek absolutně ... 404 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·11	{ Počet ústavů 2 { Počet lůžek absolutně ... 170 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·05	{ Počet ústavů — { Počet lůžek absolutně ... — { Počet lůžek na 1.000 obyv. —	{ Počet ústavů 48 { Počet lůžek absolutně ... 2.946 { Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·20
<i>II. Léčebné ústavy soukromé rázu výdělečného.</i>					
	Počet ústavů 28	Počet lůžek absolutně ... 673	Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·10	Počet ústavů 12 ¹⁾	Počet lůžek absolutně ... 1.613 ²⁾
				Počet lůžek na 1.000 obyv. 0·49	

¹⁾ V tom 4 sanatoria plicní. — ²⁾ V tom 920 lůžek, patřících ústavům uvedeným pod pozn. ¹⁾.

zatajuje onemocnění, ale i proto, že někdy ohlašovací povinnosti nedbají ani lékaři. Přesněji dá se chorobnost statisticky pozorovati u té části obyvatelstva, jež léčí své onemocnění v nemocnicích a jiných léčebných ústavech (tab. 3—5); onemocnělé obyvatelstvo, které s pomocí lékařskou se léčí doma, bývá předmětem statistického pozorování jen výjimečně a to v omezeném rozsahu (na př. nemoci pohlavní, zjišťování jejich v Československu r. 1921 a 1926).

O nemocech jako příčinách úmrtí přináší data statistika přirozené měny obyvatelstva (viz tab. 10 v oddíle „Pohyb obyvatelstva“). Velký význam pro statistiku zdravotnickou má zjišťování chorobnosti u nemocenských pokladen a jiných pojišťoven; jsou z něho však zpracována prozatím jen data úhrnná (viz dále oddíl „Pojišťování“).

Nejdůležitější skutečnosti v tabulkách znázorněné doprovodíme stručným textem a doplníme dalšími daty relativními.

Roku 1928 bylo v Československu celkem 400 léčebných ústavů*), jež měly dohromady 57.121 lůžek pro nemocné, t. j. 3·9 na 1.000 obyvatelů. Většinou jsou to všeobecné nemocnice s právem veřejnosti, na něž z uvedeného úhrnu lůžek připadá celá polovina

Bez porodnic a nalezinců a bez soukromých sanatorií pro choromyslné.

(51·5%); na ostatní nemocnice připadá 10·0%, na ústavy pro choromyslné 20·9%, na plicní léčebny 7·0%, na ozdravovny a zotavovny 5·2%. Naše léčebné ústavy tedy z 95% patří mezi ústavy věnované péči sociálně zdravotní — ústavy rázu výdělečného představují mezi nimi jen 5·3% úhrnné kapacity lůžkové.

Tab. 3. Měna ošetřovanců léčebných ústavů r. 1928.

Druh ústavu	Země ¹⁾	Počet osob ošetřovaných v léčebných ústavech			Z ošetřovaných osob			
		úhrnem roku 1928	z nich přijato během r. 1928		Na lůžko při- padalo ošetřo- vanců	bylo pro- puštěno	zemřelo	
			abso- lutně	na 1.000 oby- vatelů			celkem	z 1.000 ošetřo- vanců
Všeobecné nemocnice veřejné	Č.	260.278	247.735	35·58	16·14	234.408	13.794	53·00
	M. S.	125.852	119.672	33·59	17·57	113.988	5.466	43·43
	Sl. a P. R.	95.867	91.481	23·09	15·58	87.074	4.073	42·49
	Rep.	481.997	458.888	31·68	16·37	435.470	23.333	48·41
Ostatní nemocnice	Č.	31.800	30.412	4·37	13·95	28.908	1.528	48·05
	M. S.	45.734	43.977	12·34	16·14	42.343	1.424	31·14
	Sl. a P. R.	6.926	6.606	1·67	11·35	6.365	274	39·56
	Rep.	84.460	80.995	5·59	14·76	77.616	3.226	38·20
Veřejné ústavy pro cho- romyslné	Č.	11.718	4.276	0·61	1·57	2.984	1.164	99·33
	M. S.	6.666	2.497	0·70	2·01	1.910	555	83·26
	Sl. a P. R.	2.865	1.762	0·44	2·42	1.396	203	70·86
	Rep.	21.249	8.535	0·59	1·78	6.290	1.922	90·45
Plicní léčebny	Č.	7.499	5.731	0·82	3·51	5.534	75	10·00
	M. S.	4.149	3.424	0·96	4·04	3.239	22	5·30
	Sl. a P. R.	3.359	2.789	0·70	3·95	2.720	12	3·57
	Rep.	15.007	11.944	0·82	3·74	11.493	109	7·26
Ozdravovny a zota- vovny ²⁾	Č.	7.862	7.696	1·11	3·36	7.658	2	0·25
	M. S.	2.002	1.966	0·55	4·96	1.964	—	—
	Sl. a P. R.	253	238	0·06	1·49	242	—	—
	Rep.	10.117	9.900	0·68	3·47	9.864	2	0·20
Léčebné ústavy sou- kromé rázu výděleč- ného ²⁾	Č.	7.120	6.992	1·00	10·58	6.681	293	41·15
	M. S.	6.163	6.044	1·70	10·87	5.948	69	11·20
	Sl. a P. R.	6.613	5.910	1·81	4·36	5.788	33	4·99
	Rep.	19.896	18.946	1·31	7·22	18.417	395	19·85

¹⁾ Zkratky: Č. = Čechy, M. S. = Morava a Slezsko, Sl. a P. R. = Slovensko a P. Rus, Rep. = Republika. — ²⁾ Bez 1 ozdravovny v Čechách o 34 lůžkách, 2 ústavů výdělečných ve Slezsku se 190 lůžky a 2 ústavů na Slovensku s 96 lůžky, jež nezaslaly dat o pohybu ošetřovanců, avšak na tab. 2 jsou v datech zahrnuta. Relativní čísla sl. 6 počítána již z čísel zmenšených o uvedená data. —

Tab. 4. Ošetrovací doba v léčebných ústavech r. 1928.

Druh ústavu	Úhrnný počet ošetřova- cích dnů r. 1928 v tisících				Průměrná ošetřovací doba pro 1 nemocného			Průměrné roční zatížení 1 lůžka ¹⁾		
	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko a P. Rus	Republika	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko a P. Rus	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko a P. Rus
Všeob. veř. nemocnice...	4,941	2,472	2,141	9,554	19·0	19·6	22·3	306·4	345·1	348·0
Ostatní nemocnice	655	788	141	1,584	20·6	17·2	20·4	287·4	277·9	231·4
Veř. úst. pro choromysl.	2,758	1,516	378	4,652	235·4	227·4	131·8	369·6	457·9	319·2
Plicní léčebny	740	328	231	1,299	98·6	79·1	68·7	346·2	320·0	271·4
Ozdravovny a zotav. ²⁾ ...	282	67	17	366	35·8	33·3	68·4	120·5	164·9	101·8
Léčebné ústavy soukromé rázu výdělečného ³⁾	93	57	300	450	13·1	12·1	59·6	138·7	154·9	249·3

¹⁾ Za normální zatížení 1 lůžka ve všeobecné nemocnici pokládá se 250 ošetrovacích dnů do roka. Vyšší číslo ukazuje na přeplnění, vyžadující používání lůžek provisorních. — ²⁾ Bez 1 ozdravovny v Čechách o 34 lůžkách, 2 ústavů výdělečných ve Slezsku se 190 lůžky, 2 ústavů na Slovensku s 96 lůžky, které nezaslaly dat o pohybu ošetrovanců. — ³⁾ Bez 1 ústavu v Čechách se 2 lůžky, 1 ústavu ve Slezsku se 200 lůžky a 1 ústavu na Slovensku se 313 lůžky, které nevykázaly počtu ošetrovacích dnů. Relativní čísla sl. 9—11 počítána z čísel již zmenšených o uvedená data.

Léčebné ústavy stále se rozšiřují anebo přibývá nových: od počátku r. 1921 do konce roku 1928 přibýlo v celé republice lůžek pro nemocné

	absolutně:	% počtu r. 1921:
ve všeobecných veřejných nemocnicích	6.451	28·1
v ostatních nemocnicích všeobecných	1.029	21·9
ve veřejných ústavech pro choromyslné	2.364	24·6
v plicních léčebnách	2.008	100·1
v ozdravovnách nebo zotavovnách	2.335	382·2
úhrnem	14.187	35·6

Pozoruhodný relativní vzrůst vykazují tedy zejména plicní léčebny (100%), nehledíc ovšem k ozdravovnám nebo zotavovnám (382%), jichž u nás do nedávna téměř nebylo.

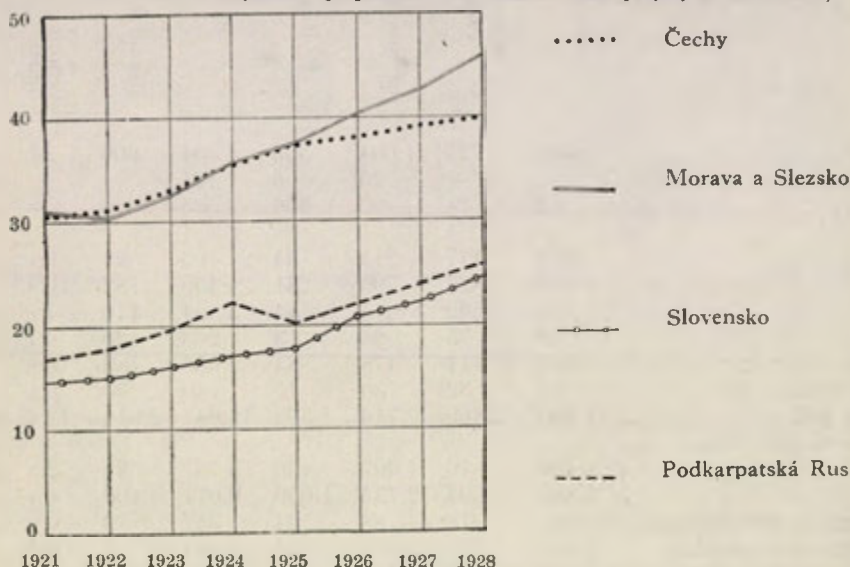
Z tab. 2 vidíme, jak jednotlivé naše země jsou léčebnými ústavami nestejně vybaveny. V Čechách připadalo r. 1928 na 1.000 obyvatelů 4·46 lůžek v léčebných ústavech vůbec, na Moravě a ve Slezsku 4·35, na Slovensku však jen 2·87, v Podkarpatské Rusi dokonce 1·72 lůžek. Slovensko se vyrovná v tom zemím českým jen pokud jde o plicní léčebny, díky oblasti tatranské, která ovšem nemá význam pouze místní. Všeobecnými nemocnicemi jest nyní nejlépe vybavena země moravskoslezská (2·81 lůžek na 1.000 obyvatelů oproti 2·64 v Čechách), kde v letech 1921 až 1928 přibýlo celkem 3.161 nemocničních lůžek, t. j. 46·2%, kdežto v Čechách jen 3.131 (20·5%), poměrně méně než na Slovensku a v Podkarpatské Rusi: 21·3% (1.188 lůžek).

Také hospitalisace jest v jednotlivých zemích různá, a to opět nejsilnější v zemi moravskoslezské, kde na 10.000 obyvatelů připadalo roku 1928 průměrně 459 osob přijatých do léčení ve všeobecných nemocnicích (veřejných i soukromých), v Čechách jen 399, na Slovensku 246 a v Podkarpatské Rusi 257 osob. Tyto rozdíly nejsou dány snad jen rozdílným rozšířením nemocnic. Vysoká hospitalisace na Moravě a ve Slezsku nemá příčinu

Diagram 1.

Hospitalisace ve všeobecných nemocnicích) v rep. Československé v l. 1921—1928.*

(Na 1.000 obyvatelů připadalo osob během roku přijatých do léčení.)

*) To jsou: všeobecné nemocnice veřejné, všeobecné nemocnice soukromé a nemocenská oddělení speciální (kromě léčených plicních).

v poměrné četnosti nemocnic, neboť přes tuto četnost jsou nemocnice moravskoslezské poměrně více zatíženy než v Čechách (viz data o průměrném zatížení lůžka v tab. 4; průměrné číslo pro všechny všeobecné nemocnice v Čechách činí 304, na Moravě a ve Slezsku 326 dnů v roce). Nemocnice slovenské a karpatoruské jsou však přetíženy ještě více (průměrné zatížení 1 lůžka činí v nich 338 dnů v roce), takže zde můžeme jednu z příčin nízké hospitalisace skutečně vidět v nedostatku nemocnic. Vliv různého zdravotního stavu obyvatelstva však dokazuje okolnost, že nemocnice karpatoruské jsou více zatíženy (344) nežli slovenské (336).

V celku jsou u nás nemocnice ve všech zemích velmi přetíženy: průměrné zatížení 1 lůžka v našich nemocnicích činí 316 dnů v roce, kdežto za normální zatížení se pokládá 250 dnů. Za tohoto přetížení činí průměrná ošetrovací doba 1 nemocného pouze 20 dnů.

Připojený diagram znázorňuje, jak hospitalisace u nás stále vzrůstá. Rozšiřování nebo zřizování nemocnic jí daleko nestačí, neboť statistika ukazuje, že také zatížení nemocnic se stále zvyšuje: u všeobecných nemocnic veřejných stouplo zatížení 1 lůžka z 305 dnů v roce 1921 na 325 v r. 1928, u ostatních nemocnic z 225 dnů v r. 1921 na 278 v r. 1928.

Nejvíce jsou z léčebných ústavů u nás přetíženy samostatné veřejné ústavy pro choromyslné*), neboť léčení poruch duševních vyžaduje delší doby, nežli léčení nemocí fyzických (viz data o průměrné ošetrovací době 1 nemocného v tab. 4). Zvláště zatíženy jsou ústavy moravskoslezské, u nichž poměr úhrnné ošetrovací doby k normálnímu počtu

*) Takové ústavy jsou pouze v zemích českých, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi slouží ústavní péči o choromyslné dosud jen zvláštní oddělení velkých nemocnic.

(Pokračování textu viz na str. 59.)

Tab. 5. Choroby ošetřovanců všeobecných veřejných nemocnic r. 1928.

Choroby	Počet ošetřovanců propuštěných neb zemřelých ¹⁾ s chorobou v legendě uvedenou							
	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	na Slovensku	v P. Rusi	v republice	Z nich zemřelo		
						absolutně	v % celko- vého počtu úmrtí	v % úbytku přísluš. oše- ťřovanců ²⁾
Tyf střevní	1.442	1.725	1.004	363	4.534	606	2·6	13·4
Tyf skvrnitý	—	—	25	6	31	—	—	—
Malaria	42	24	93	366	525	—	—	—
Neštovice	—	1	—	—	1	—	—	—
Spalničky	312	147	213	34	706	21	0·1	3·0
Spála	4.615	2.823	790	231	8.459	182	0·8	2·2
Záškrt	2.303	562	615	84	3.564	416	1·8	11·7
Úplavice	19	75	96	13	203	20	0·1	9·9
Růže	1.355	711	478	84	2.628	183	0·8	7·0
Epidemické ztrnutí šije	63	32	30	15	140	60	0·3	42·9
Tuberkulóza plic	11.860	3.869	2.716	1.202	19.647	2.944	12·6	15·0
Tuberkulóza jiných ústrojů a skrofulóza	4.495	1.816	1.997	459	8.767	531	2·3	6·1
Příjice	3.883	1.394	2.735	1.059	9.071	100	0·4	1·1
Hnisotok oční u novorozenců	162	78	88	24	352	3	0·0	0·9
Jiná venerická onemocnění ..	4.257	2.075	2.857	694	9.883	5	0·0	0·1
Jiná infekční onemocnění ...	1.267	1.400	1.124	160	3.951	272	1·2	6·9
Rakovina	7.812	2.452	1.453	199	11.916	2.040	8·7	17·1
Jiné novotvary zhoubné	1.566	1.574	579	60	3.779	268	1·1	7·1
Alkoholismus	190	95	36	12	333	20	0·1	6·0
Pellagra	—	—	—	—	—	—	—	—
Rhachitis	139	65	119	16	339	22	0·1	6·5
Vole (Struma)	1.671	508	250	51	2.480	52	0·2	2·1
Otravy v živnost. závodech...	127	347	156	7	637	59	0·2	9·3
Choroby duševní	1.479	889	308	32	2.708	67	0·3	2·5
Trachom	425	611	1.240	49	2.325	—	—	—
Prudký zánět plic	2.185	821	704	285	3.995	710	3·0	17·8
Ostatní prudká onemoc. ústrojů dýchacích	7.923	4.524	1.876	843	15.166	720	3·1	4·7
Prudká onemoc. žaludku a střev	9.095	4.777	2.092	726	16.690	604	2·6	3·6
Zánět červu a jeho okolí	10.286	6.621	2.600	231	19.738	400	1·7	2·0
Puerperální infekce	390	103	94	26	613	230	1·0	37·5
Svrab	1.040	545	644	393	2.622	—	—	—
Poranění { mimo živnost. záv.	17.149	7.378	4.330	827	29.684	909	3·9	3·1
{ v živnost. závodech	9.093	3.677	1.674	313	14.757	395	1·7	2·7
Ostatní onemocnění	137.489	65.545	38.440	8.167	249.641	11.348	48·7	4·5
Úhrn nemocných	244.134	117.264	71.456	17.031	449.885	23.187	99·4	5·2
% nemocí nespecifikovaných ..	56·32	55·90	53·80	47·95	55·49	48·94	—	—
K slehnutí přijaté ženy	4.068	2.190	2.236	424	8.918	146	0·6	1·6
Úhrn všech	248.202	119.454	73.692	17.455	458.803	23.333	100·0	5·1

¹⁾ Propuštěných i zemřelých bývá průměrně 95 % všech osob během roku ošetřovaných. —

²⁾ T. j. ze 100 osob, na nemoc v legendě uvedenou ošetřovaných, a během r. 1928 z ošetřování ubylých úmrtím nebo propuštěním (sl. 7 × 100 : sl. 6).

lůžek vede k irrealnímu číslu 458 dnů v roce; znamená to, že se používá nouzových lůžek nad počet hygienicky přípustný. Toto přetížení souvisí s tím, že v poměru k obyvatelstvu jest počet osob do ústavů pro choromyslné přijatých na Moravě a ve Slezsku trvale vyšší, nežli v Čechách: r. 1928 na 10.000 obyvatelů 7·0 resp. 6·1, v průměru let 1921—25: 6·1 resp. 5·2. Jest to tím pozoruhodnější, že to bylo pozorováno také před válkou: analogické číslo pro průměr let 1909—13 jest 4·53 v Čechách, 5·52 na Moravě a ve Slezsku.

Statistické pozorování *chorobnosti v nemocnicích* (tab. 5) jest dosud jen částečné, neboť přihlíží pouze k 33 chorobám (resp. skupinám chorob) zvláště důležitým, takže ostatní nemoci zůstávají nezjištěny, ač představují asi polovinu nemocničních případů (r. 1928 průměrně 55%). Avšak i tato data jsou důležitou pomůckou pro pozorování zdravotního stavu obyvatelstva, jelikož ukazují na skutečnosti, jichž nepostihne ani statistika příčin úmrtí, ani povinné hlášení nemocí nakažlivých.

Upozorňujeme zde na rozdíly v geografickém rozšíření pozorovaných nemocí, pokud nepodléhají všeobecné povinnosti ohlašovací. Roku 1921 připadalo na 100.000 obyvatelů osob léčených ve všeobecných veřejných nemocnicích na chorobu v levo uvedenou:

	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	na Slovensku	v Podkar- patské Rusi
Tuberkulosa plic	170·4	108·6	83·2	172·6
Tuberkulosa jiných ústrojů a skrofulosa ...	64·6	51·0	61·1	65·9
Příjice	55·8	39·1	83·8	152·0
Hnisotok oční u novorozenců	2·3	2·2	2·7	3·4
Jiná venerická onemocnění	61·1	58·2	87·5	99·6
Rakovina a jiné zhoubné nádory	134·7	113·0	62·2	37·2
Alkoholismus	2·7	2·7	1·1	1·7
Rhachitis	2·0	1·8	3·6	2·3
Vole (struma)	24·0	14·3	7·7	7·3
Otravy v živnost. závodech	1·8	9·7	4·8	1·0
Prudký zánět plic	31·4	23·0	21·6	40·9
Ostatní prudká onemocnění dýchadel	113·8	127·0	57·5	121·0
Prudká onemocnění žaludku a střev	130·6	134·1	64·1	104·2
Zánět červu a okolí	147·7	185·8	79·6	33·2
Svrab	14·9	15·3	19·7	56·4
Poranění v živnost. závodech	130·6	103·2	51·3	44·9
Ostatní poranění	246·3	207·1	132·6	118·7

Pozoruhodné jest zejména rozšíření pohlavních nemocí v zemích karpatských, zvláště příjice na Podkarpatské Rusi, kde se ve veřej. nemocnicích léčí poměrně třikrát častěji než v Čechách, ačkoliv je známo, že obyvatelstvo slovenské a karpatoruské vyhledává nemocniční ošetření mnohem méně než obyvatelstvo zemí českých. Tím větší význam má také okolnost, že nemocničních případů tuberkulosity plic a prudkých onemocnění dýchadel jest v Podkarpatské Rusi poměrně více než v Čechách. Směrem k západu vzrůstající četnost rakoviny a jiných zhoubných nádorů jest tu doložena daty spolehlivějšími než skýtá statistika úmrtí: zde všechny případy jsou diagnostikovány lékařem, kdežto ve statistice úmrtí zjišťuje na Slovensku a v Podkarpatské Rusi mnohé z nich jen ohledač nelékař. V zemích českých jsou daleko nejčastější příčinou nemocničního léčení poranění: představují v Čechách 10·8%, na Moravě a ve Slezsku 9·4% nemocničních případů; v Podkarpatské Rusi jsou však v nemocnicích mnohem čtenější případy tuberkulosity nebo nemocí pohlavních. Pozoruhodné jest ještě velmi časté léčení svrabu v nemocnicích karpatoruských, a zánětu „slepého střeva“ na Moravě (po válce trvale častější než v Čechách). Tam také počet živnostenských otrav jest stále u nás největší. Zaslouží pozornosti, že po válce se v Čechách velmi rozšířilo nemocniční léčení strumy (vole).

(Pokračování textu viz na str. 62.)

Tab. 6. Onemocnění nakažlivými chorobami povinně hlášenými v letech 1921—1928.

Choroby	Průměr let, rok	Počet onemocnění, chorobami v legendě uvede- nými, hlášených zdravotními úřady						Z toho procento případů smrtel- ných ¹⁾
		v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	na Slo- vensku	v P. Rusi	v re- publice		
Tyf střevní a paratyf	1921-25	2.256	2.124	2.247	406	7.033		8·87
	1926	1.927	1.729	2.054	1.116	6.826		7·84
	1927	2.267	2.014	2.435	1.431	8.147		7·21
	1928	1.721	2.471	2.850	1.094	8.136		8·05
Tyf skvrnitý	1921-25	21	23	55	282	381		8·14
	1926	—	2	4	156	162		3·70
	1927	—	—	23	187	210		2·38
	1928	—	—	40	1	41		(2·44)
Tyf zvratný	1921-25	.	.	—	.	.		—
	1926	—	—	—	—	—		—
	1927	—	—	—	—	—		—
	1928	—	—	4	—	4		—
Malarie	1921-25	14	4	42	101	161		0·62
	1926	2	1	39	172	214		—
	1927	4	2	119	544	669		—
	1928	—	3	314	849	1.166		—
Neštovice	1921-25	15	20	158	138	331		19·94
	1926	—	—	—	—	—		—
	1927	—	—	—	—	—		—
	1928	—	1	—	—	1		—
Spála	1921-25	3.600	2.862	3.028	1.084	10.574		6·82
	1926	9.115	3.649	1.794	119	14.677		1·66
	1927	9.283	3.423	2.372	239	15.317		2·06
	1928	13.326	5.840	3.163	880	23.209		2·01
Záškrť	1921-25	1.834	830	925	105	3.694		8·66
	1926	2.895	966	1.369	113	5.343		7·52
	1927	4.291	1.450	1.721	251	7.713		8·26
	1928	7.903	2.220	2.276	388	12.787		7·50

¹⁾ U nemocí, jichž onemocnění bylo hlášeno méně než 100, ale více než 25, uvádí se číslo smrtelnosti v závorce. — ²⁾ Do roku 1926 hlášení velmi neúplné. — ³⁾ Podléhá všeobecné ohlašovací

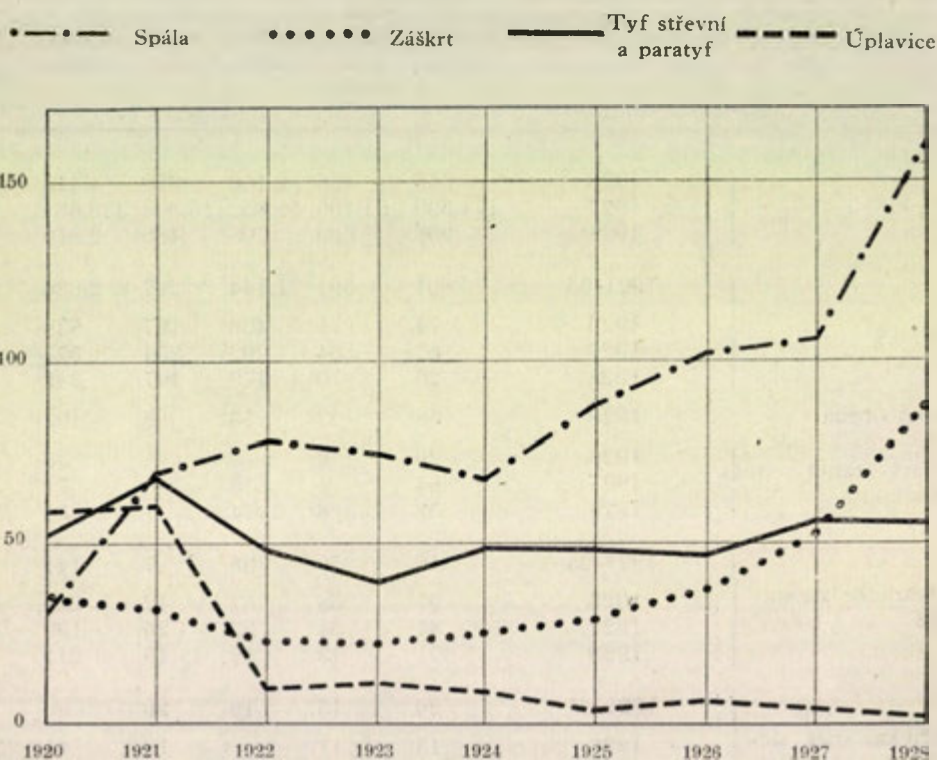
Tab. 6. Onemocnění nakažlivými chorobami povinně hlášenými v letech 1921—1928, (Dokončení).

Choroby	Průměr let, rok	Počet onemocnění, chorobami v legendě uvede- nými, hlášených zdravotními úřady					
		v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	na Slo- vensku	v P. Rusi	v re- publice	Z toho procento případů smrtel- ných ¹⁾
Chřipka ²⁾	1926	917	436	2.166	929	4.448	1·96
	1927	174.590	91.106	55.652	18.306	339.654	0·66
	1928	956	669	708	486	2.819	3·16
Úplavice	1921-25	601	594	1.144	297	2.636	10·32
	1926	74	71	496	197	838	6·68
	1927	67	54	202	254	577	11·44
	1928	25	70	179	107	381	6·82
	1928	58	23	13	8	102	14·71
Dětská obrna ³⁾	1926	26	9	—	—	35	(71·43)
	1927	64	1	6	—	71	(26·76)
	1928	38	8	4	1	51	(50·98)
Letharg. zánět mozku	1921-25	49	50	35	7	141	36·88
	1926	97	58	57	12	224	36·61
	1927	87	54	33	25	199	41·71
	1928	71	73	48	19	211	34·60
	1921-25	26	15	19	20	80	40·00
Ozhřivka, snět sle- zinná a vzteklna	1926	15	11	—	18	44	(31·82)
	1927	13	10	19	19	61	(16·39)
	1928	9	15	48	31	103	16·50
Horečka omladnic	1921-25	389	166	61	15	631	45·17
	1926	265	144	46	10	465	41·51
	1927	310	158	53	11	532	40·41
	1928	404	184	64	11	663	26·55
	1921-25	676	1.033	1.308	59	3.076	—
Trachom	1926	719	984	1.694	77	3.474	—
	1927	683	810	1.190	76	2.759	—
	1928	515	732	1.353	125	2.725	—

povinnosti teprve od r. 1928.

Diagram 2.

Onemocnění některými nakažlivými nemocemi v rep. Československé v l. 1920—1928.
(Na 100.000 obyvatelů.)

Také rozšíření *epidemií* a jiných nemocí nakažlivých jest v jednotlivých zemích nestejně. Data v tab. 6 doplňujeme zde pro r. 1928 daty o všeobecné morbiditě, pokud jde o nemoci nejrozšířenější a bez ohledu na chřipku, jejíž hlášení jest neúplné. Na 100.000 obyvatelů připadalo r. 1928 hlášených případů onemocnění chorobou v levo uvedenou

	v Čechách	na Moravě a ve Slezsku	na Slovensku	v Podkar- patské Rusi
Tyf střevní a paratyf	32·7	56·9	75·2	208·6
Malarié	0·1	0·1	3·7	79·3
Spála	133·8	96·7	73·3	34·8
Záškrt	61·9	41·0	53·2	36·6
Úplavice	1·0	1·5	6·2	37·0
Epidemické ztrnutí šije	1·3	1·5	1·0	3·6
Horečka omladnic	4·5	4·5	1·6	1·6
Trachom	9·8	22·9	36·8	11·1

Ze srovnání těchto dat s analogickými daty o počtu zemřelých můžeme souditi o významu pokroku ve zdravotnictví jednotlivých zemí.

Časové změny ve výskytu nejdůležitějších u nás epidemií znázorňuje připojený diagram 2 na str. 62. Uvedeme zde absolutní data, jež byla jeho podkladem, a připojujeme k nim data o neštovicích a tyfu skvrnitým. V jednotlivých letech dole uvedených bylo v Československu hlášeno celkem onemocnění:

	tyfem střevním	tyfem skvrnitým	neštovicemi	spálou	záškrtm	úplavicí
1920	7.229	2.897	4.385	4.275	4.800	8.057
1921	9.343	970	1.542	9.425	4.380	8.238
1922	6.612	321	70	10.784	3.223	1.453
1923	5.508	366	36	10.522	3.159	1.539
1924	6.861	44	9	9.656	3.554	1.301
1925	6.842	205	—	12.484	4.152	649
1926	6.826	162	—	14.677	5.343	838
1927	8.147	210	—	15.317	7.713	577
1928	8.136	41	1	23.209	12.787	381

Pravé neštovice se u nás v posledních letech již vůbec nevyskytují, tyf skvrnitý jen sporadicky na Slovensku a zejména v Podkarpatské Rusi. Vymizení těchto nemocí jest pozoruhodným dokladem pokračující péče zdravotnické.

V. Zemědělství.

Kultury.

(Viz tab. 1 a diagr. 1.)

Z celé plošné výměry republiky zabírá podle stavu z r. 1928

orná půda	5,992	tisíc ha, t. j.	43%
lesy	4,648	„ „ „	33%
louky trvalé	1,372	„ „ „	10%
pastviny	1,151	„ „ „	8%
jiné plochy.....	255	„ „ „	2%
zastavěná a neplodná půda	618	„ „ „	4%
<i>Celkem</i>	<i>14,036</i>	<i>„ „ „</i>	<i>100%</i>

Poměrně nejvíce orné půdy je na Moravě (52% celé plochy Moravy), nejméně na Podkarpatské Rusi (18% plochy). Československo patří k nejvíce zalesněným zemím v Evropě. Celá třetina plošné výměry (33%) republiky je půdou lesní; na Podkarpatské Rusi zabírá lesní půda skoro celou polovinu země (49%), za to na Moravě jen 29%.

Trvalých luk je poměrně nejvíce na P. Rusi (14% plošné výměry), potom v Čechách (11%), nejméně ve Slezsku (7%).

Pastvin je nejvíce na P. Rusi (15%) a na Slovensku (12%), kdežto v Čechách pouze 5%.

Osev a sklizeň.

(Viz tab. 2, 3 a diagr. 2.)

Roku 1928 bylo oseto, resp. osázeno

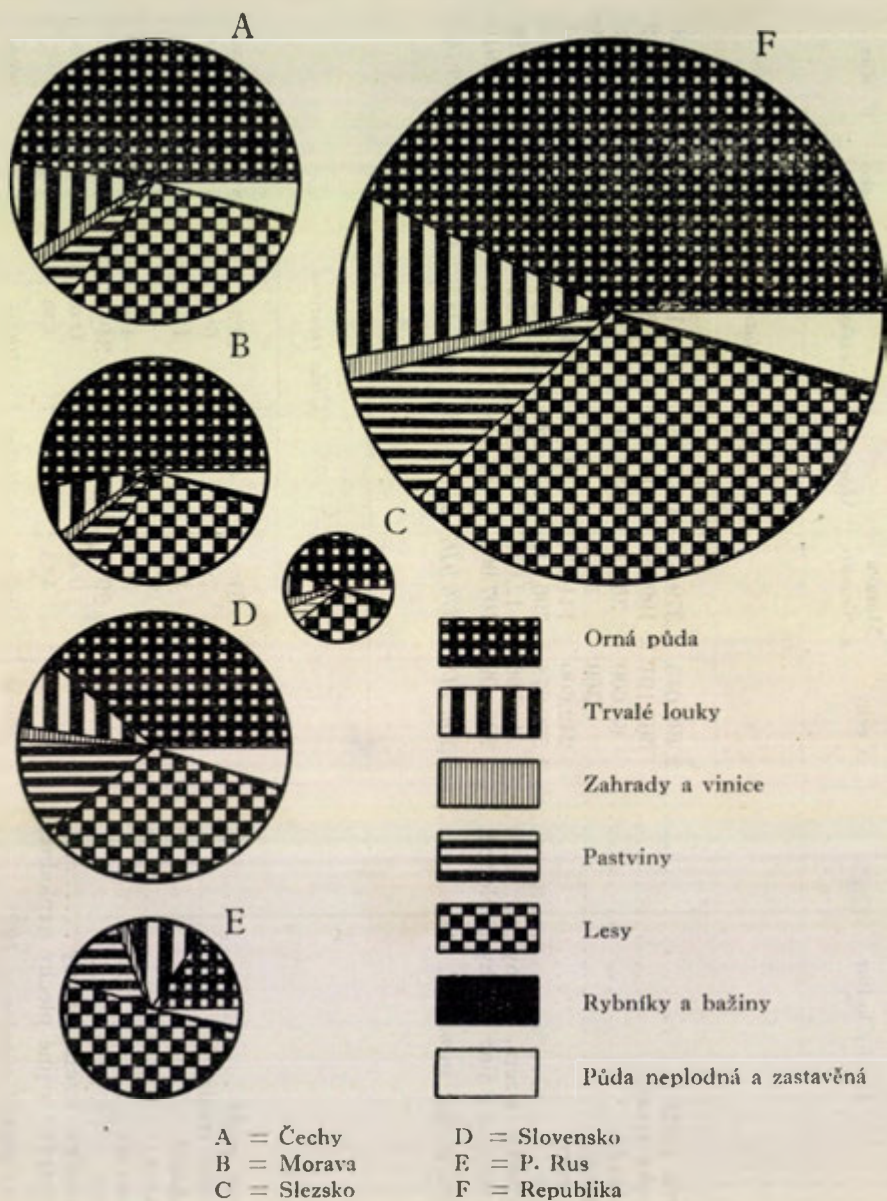
obilninami	3,484	tisíc ha, t. j.	58%	orné půdy
luštěninami	131	„ „ „	2%	„ „
okopaninami	1,089	„ „ „	18%	„ „
zeleninami	33	„ „ „	1%	„ „
pšicninami	1,007	„ „ „	17%	„ „
jinými plodinami	78	„ „ „	1%	„ „
čistý úhor činil	170	„ „ „	3%	„ „
<i>Úhrnem.....</i>	<i>5,992</i>	<i>„ „ „</i>	<i>100%</i>	<i>„ „</i>

Tab. 1. Druhy kultur r. 1928.

Druhy kultur	Čechy	Morava a Slezsko	V tom		Sl. vensko	P. Rus	Republika
			Morava	Slezsko			
Čísla absolutní (v ha) :							
1. Orná půda	2 490 045	1 379 645	1 172 480	207 165	1 894 122	227 906	5 991 718
2. Louky trvalé	562 191	199 084	168 402	30 682	437 309	173 542	1 372 126
3. Zahrady	65 600	35 316	28 911	6 405	51 204	11 528	163 648
4. Vinice	369	4 428	4 428	—	8 981	3 210	16 988
5. Pastviny	242 600	141 737	119 923	21 814	582 813	184 551	1 151 701
6. Lesy	1 570 978	796 749	641 221	155 528	1 666 334	613 760	4 647 821
7. Rybníky, jezera, bažiny	48 766	12 055	10 022	2 033	10 437	3 296	74 554
8. Zastavěné a jiné plochy neplodné...	225 899	107 902	86 046	21 856	242 090	41 910	617 801
<i>Celková plošná výměra r. 1928</i>	<i>5 206 448</i>	<i>2 676 916</i>	<i>2 231 433</i>	<i>445 483</i>	<i>4 893 290</i>	<i>1 259 703</i>	<i>14 036 357</i>
Čísla relativní :							
1. Orná půda	47.82	51.54	52.54	46.50	38.71	18.09	42.69
2. Louky trvalé	10.80	7.44	7.55	6.89	8.94	13.78	9.78
3. Zahrady	1.26	1.32	1.29	1.44	1.05	0.92	1.17
4. Vinice	0.01	0.17	0.20	—	0.18	0.25	0.12
5. Pastviny	4.66	5.29	5.37	4.90	11.91	14.65	8.20
6. Lesy	30.17	29.76	28.74	34.91	34.05	48.72	33.11
7. Rybníky, jezera, bažiny	0.94	0.45	0.45	0.46	0.21	0.26	0.53
8. Zastavěné a jiné plochy neplodné...	4.34	4.03	3.86	4.90	4.95	3.33	4.40
<i>Celková plošná výměra r. 1928</i>	<i>100.00</i>	<i>100.00</i>	<i>100.00</i>	<i>100.00</i>	<i>100.00</i>	<i>100.00</i>	<i>100.00</i>

Diagram 1.

Poměr kultur v republice Československé r. 1928.

Tab. 2. Osev a sklizeň jednotlivých plodin r. 1928.

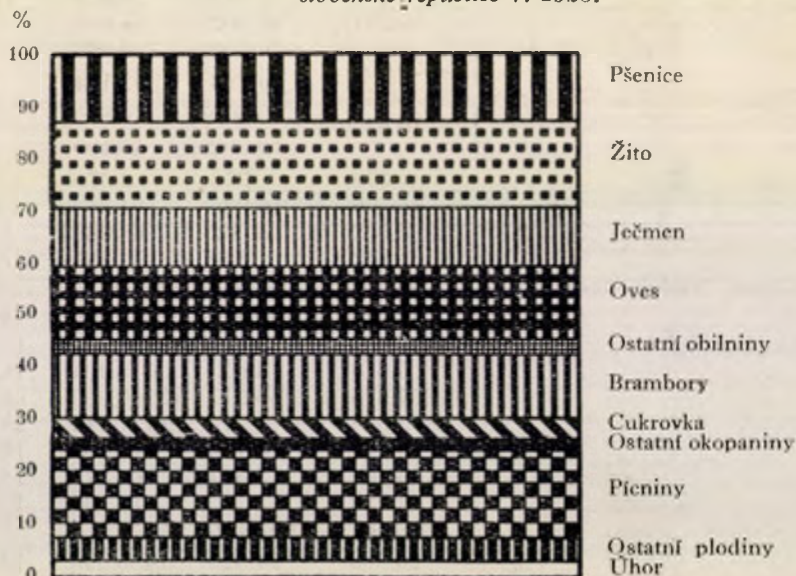
Druhy plodin	Plochy ose- vu v ha	Plochy sklizeň v ha	Celkový výnos v q	Na 1 ha připadalo q
Pšenice ozimá	715.794	714.180	13,282.779	18·6
Pšenice jarní	41.286	41.227	733.181	17·8
Špalda	240	235	2.996	12·7
Žito ozimé	979.497	976.554	17,450.764	17·9
Žito jarní	27.093	27.050	341.891	12·6
Ječmen ozimý	4.214	4.205	70.354	16·7
Ječmen jarní	715.557	714.189	13,950.330	19·5
Oves	839.271	837.465	14,232.814	17·0
Souřež	11.344	11.174	165.055	14·8
Kukuřice	144.252	143.547	2,225.852	15·5
Proso	3.769	3.699	48.790	13·2
Pohanka	2.121	2.117	22.569	10·7
<i>Obilniny úhrnem</i>	<i>3,484.438</i>	<i>3,475.642</i>	.	.
Fazole k jídlu	9.786	9.534	97.732	10·3
Hrách	16.934	16.331	211.116	12·9
Čočka	5.239	5.213	46.372	8·9
Vikev	31.327	29.401	358.920	12·2
Bob koňský	4.098	3.941	60.522	15·4
Lupina	317	303	3.522	11·6
Pelůška	3.368	3.142	40.248	12·8
Jiné luštěniny	1.339	1.297	15.292	11·8
Směska na vyzrání	58.580	58.234	925.294	15·9
<i>Luštěniny a směska úhrnem</i>	<i>130.988</i>	<i>127.396</i>	.	.
Řepka a řepice	2.021	2.017	23.629	11·7
Mák	10.251	10.202	84.683	8·3
Len, vlákno	20.450	20.304	100.833	5·0
Len, semeno		20.288	82.104	4·0
Konopí, vlákno	10.625	10.600	70.865	6·7
Konopí, semeno		10.592	55.199	5·2
Hořčice na semeno	376	373	3.570	9·6
Chmel	16.509	16.035	94.343	5·9
Tabák ¹⁾	5.962	¹⁾ 5.962	¹⁾ 68.069	11·4
Kmín	162	160	1.486	9·3
<i>Obchodní a prům. plodiny úhrnem</i>	<i>66.356</i>	<i>65.653</i>	.	.
Brambory rané	31.075	30.926	2,551.696	82·5
Brambory pozdní	697.234	696.741	83,374.473	119·7
Čekanka	5.614	5.613	1,018.204	181·4
Cukrovka	257.375	256.917	62,260.960	242·3
Krmná řepa	75.515	75.373	19,211.141	254·9
Mrkev	5.141	5.136	691.293	134·6
Tuřín	15.408	15.361	2,806.279	182·7
Vodnice	1.729	1.729	216.465	125·2
<i>Okopaniny úhrnem</i>	<i>1,089.091</i>	<i>1,087.796</i>	.	.
Zelí	25.366	24.823	3,496.996	140·9
Okurky	3.932	3.917	427.932	109·2

¹⁾ Mimo to pěstoval se pokusně tabák na ploše asi 1 ha, jehož výnos činil 9 q.

Druhy plodin	Plochy ose- vit v ha	Plochy sklízň v ha	Celkový výnos v q	Na 1 ha připadalo q
Cibule	2.776	2.771	234.671	84.7
Česnek	758	754	29.118	38.6
<i>Zeleniny úhrnem</i>	<i>32.832</i>	<i>32.265</i>	.	.
Jeteliny, píce	811.615	789.038	28.676.309	36.3
Zelené krmivo	140.083	148.106	4.085.003	27.6
Louky dočasné	54.840	54.840	1.778.457	32.4
<i>Pícniny úhrnem</i>	<i>1.006.538</i>	<i>991.984</i>	.	.
Čekanka na semeno	46	42	203	4.8
Cukrovka na semeno	3.267	3.263	53.176	16.3
Krmná řepa na semeno	434	433	6.094	14.1
Jeteliny, semínko	65.164	164.799	2.5
Jiné plodiny	7.847	7.851	.	.
<i>Ostatní plodiny úhrnem</i>	<i>11.594</i>	<i>76.753</i>	.	.
Čistý úhor	169.881	.	.	.
<i>Orná půda úhrnem</i>	<i>5.991.718</i>	.	.	.
Vinice	16.988	14.758	hl 323.217	hl 21.9
Louky trvalé	1.372.126	1.372.126	47.158.805	34.4

Diagram 2.

Percentuelní podíl ploch osevu některých plodin na celkové ploše orné půdy v Česko-slovenské republice r. 1928.

Tab. 3. Hlavní plodiny podle zemí.

	Rok 1928 ¹⁾							Celá republika v průměru let 1923 až 1927 ¹⁾
	Čechy	Morava a Slezsko	V tom		Slo- vensko	P. Rus	Repu- blika	
			Morava	Slezsko				
<i>Plochy sklizně v 1000 ha :</i>								
Pšenice	270	138	122	16	316	31	755	619
Žito	520	245	205	40	219	20	1,004	838
Ječmen	225	161	140	21	328	4	718	695
Oves	401	200	164	36	205	31	837	844
Brambory	284	178	149	29	226	40	728	638
Cukrovka	115	82	79	3	60	0	257	282
Krmná řepa	28	23	20	3	23	1	75	99
Pícniny	481	251	202	49	241	19	992	1,129
Louky trvalé	562	199	168	31	437	174	1,372	1,383
<i>Výnosy v 1000 q :</i>								
Pšenice	5,815	2,811	2,504	307	5,048	342	14,016	9,922
Žito	9,880	4,636	3,928	708	3,069	208	17,793	12,771
Ječmen	4,981	3,638	3,206	432	5,358	44	14,021	11,682
Oves	7,366	3,952	3,281	671	2,579	336	14,233	13,354
Brambory	37,066	24,971	20,559	4,412	20,925	2,964	85,926	68,786
Cukrovka	30,055	20,138	19,420	718	12,060	8	62,261	76,393
Krmná řepa	7,520	6,341	5,575	766	5,242	108	19,211	26,593
Pícniny	16,685	8,954	7,293	1,661	8,430	471	34,540	44,130
Louky trvalé	19,660	7,204	6,129	1,075	15,936	4,359	47,159	53,599
<i>Na 1 ha plochy sklizně v q²⁾:</i>								
Pšenice	21·5	20·4	20·6	18·9	16·0	11·1	18·6	16·0
Žito	19·0	18·9	19·1	17·6	14·0	10·4	17·7	15·2
Ječmen	22·1	22·5	22·8	20·4	16·4	11·4	19·5	16·8
Oves	18·3	19·7	20·0	18·4	12·6	11·0	17·0	15·8
Brambory	130·7	140·0	137·6	152·1	92·7	74·2	118·1	107·9
Cukrovka	261·9	245·0	246·5	211·1	201·4	123·2	242·3	271·3
Krmná řepa	266·9	273·3	274·2	267·0	225·2	150·0	254·9	268·7
Pícniny	34·7	35·7	36·1	34·0	35·0	25·2	34·8	39·1
Louky trvalé	35·0	36·2	36·1	35·0	36·4	25·1	34·4	38·8

¹⁾ Data r. 1928 zjištěna podle nové metody, v průměru let 1923—1927 podle staré metody.

— ²⁾ Vypočteno z nezkrácených čísel.

Obilniny, brambory a cukrovka.

(Viz tab. 2, 3 a diagr. 2, 3, 4, 5.)

K nejdůležitějším problémům národního hospodářství každé země náleží otázka, jak velký je výnos obilnin, zejména chlebovin, a zda postačí k tuzemské spotřebě, nebo musí-li býti doplňován dovozy, za něž nutno platiti cizincé po případě značnými částkami ubranými z národního důchodu.

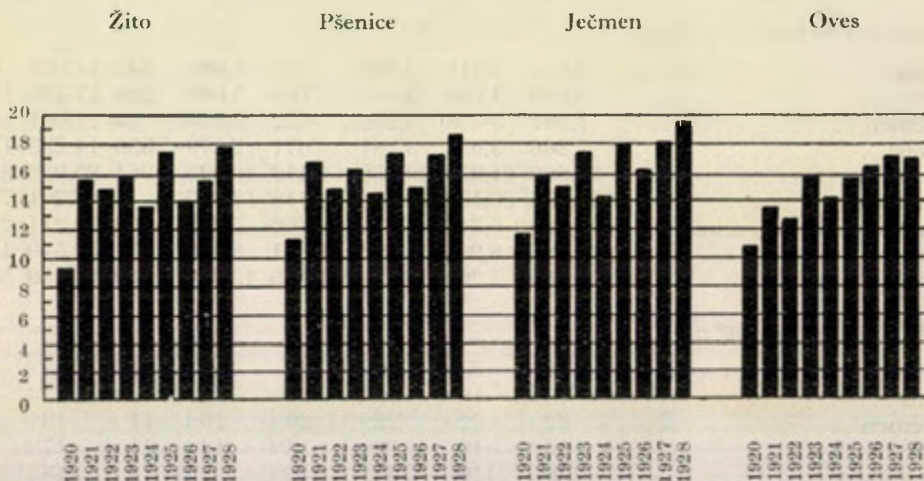
U hlavních obilnin osev a výnos r. 1928 jevil se takto:

	Osev v 1000 ha	V % orné půdy	Sklizeň ve vagonech	Na 1 ha plochy sklizeň připá- dalo obilí q
Pšenice	757	13	140.160	18·6
Žito	1,007	17	177.927	17·7
Ječmen	720	12	140.207	19·5
Oves	839	14	142.328	17·0

Diagram 3.

Výnosy po 1 ha hlavních druhů obilí v rep. Československé v l. 1920—1928.

(V metrických centech.)

V pšenici není Československo soběstačné. Ze sklizeň pšenice r. 1928*) připadá na 1 obyvatele asi 80 kg, množství toto však nestačí k úhradě veškeré spotřeby. Tuzemská sklizeň pšenice musí býti doplněna dovozy z ciziny. Pokud jde o žito, v období od 1. srpna 1928 do 31. července 1929 (tedy v hospodářském roce 1928/29) byl náš zahraniční obchod žitem pasivní 5.995 tunami a žitnou moukou pasivní 999 tunami, při čemž nepřehlédíme k vývozu krmné mouky. (Dovoz žita činil 59.213 tun**) a vývoz 53.218 tun; dovoz žitné mouky 1.828 tun a vývoz 829 tun.)

*) Přihlížíme tu jen k tržnímu zboží a odečítáme osivo; avšak nehledíme na vývoz, který ostatně zřídka dosahuje větších čísel.

**) Bez žita dovezeného na osivo na osvědčení, jež činí asi 141 tun.

Zde přehled dovozů za poslední léta (kalendářní):

	V a g o n y					M i l i o n y K č				
	1928	1927	1926	1925	1924	1928	1927	1926	1925	1924
Pšenice ..	29.887	33.304	21.285	16.707	24.485	557	655	413	343	413
Pš. mouka	17.510	17.503	21.906	28.369	36.035	488	518	697	917	933
Žito	11.400	16.780	9.168	17.015	24.949	198	281	128	280	362
Žit. mouka	480	432	810	3.459	1.501	11	10	17	91	35
Úhrn...	59.277	68.019	53.169	65.550	86.970	1.254	1.464	1.255	1.631	1.743

Proti těmto dovozům stojí jen nepatrné vývozy, takže konečná bilance (t. j. dovoz zmenšený o vývoz) neliší se mnoho od čísel svrchu uvedených:

	V a g o n y					M i l i o n y K č				
	1928	1927	1926	1925	1924	1928	1927	1926	1925	1924
Pšenice ..	29.843	33.272	21.257	16.681	24.460	556	654	412	342	413
Pš. mouka	17.445	17.442	21.673	26.969	35.227	487	517	692	869	911
Žito	10.263	16.664	9.025	16.966	24.796	178	279	126	279	360
Žit. mouka	418	354	678	3.311	1.117	10	8	14	87	28
Úhrn...	57.969	67.732	52.633	63.927	85.600	1.231	1.458	1.244	1.577	1.712

Bylo tedy potřeba k doplnění naší spotřeby dovézt v posledních dvou letech: r. 1928 59.277 a r. 1927 68.019 vagonů chlebovin, a zaplatiti za ně cizинě $1\frac{1}{4}$ miliardy, resp. $1\frac{1}{2}$ miliardy Kč. Dříve dováželo se v pšenici mnohem více mouky než zrna, r. 1926 nastalo vyrovnání obou, od r. 1927 dováží se mnohem více zrna než mouky; jeví se tu účinek zákona z 22. VI. 1926 č. 109, jenž byl vydán na ochranu domácího zemědělství a mlynářství a měl zvláště též stížití dovoz hotových výrobků mlynářských.

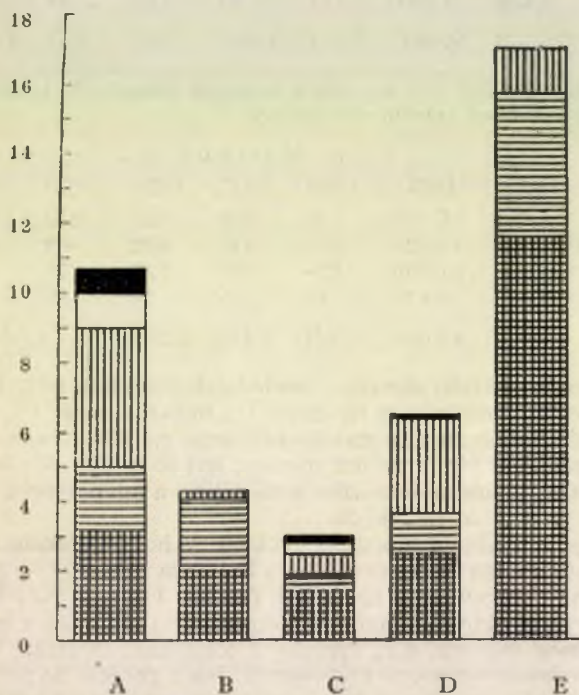
Z obilnin pouze je č m e n je v značném množství vyvážen. V hospodářském roce 1928/29 činil vývoz jeho 8.026 vagonů, kdežto dovoz proti tomu byl zcela nepatrný — pouhých 28 vagonů, bilance zahraničního obchodu byla tu aktivní částkou 146 mil. Kč. Také s l a d přispěl značnou měrou ku zvýšení aktivní bilance ze zahraničního obchodu v hosp. roce 1928/29 a to částkou dosti značnou 482 mil. Kč; vyvezlo se totiž sladu dvakrát tolik co ječmene — 16.132 vagonů, kdežto dovoz byl pouze $1\frac{1}{2}$ vagonu. Jak z uvedeného patrné, vyvážíme poměrně málo ječmene a sladu, méně než by se očekávalo při výtečné kvalitě našich ječmenů a sladů. V tomto období 1928/29 vývoz ječmene silně poklesl proti dřívějším letům. Příčinu tohoto zjevu, poškozujícího velmi citelně naše národní hospodářství, dlužno hledati v tom, že se dovozními listy umožňuje vývoz všech obilnin konkurujících s ječmenem, ale ječmen a slad této výhody nepoužívají. (Viz též zmínku o ječmeni a sladu v partii „Zahraniční obchod“.) Je však třeba dovážeti množství k u k u ř i c e: v hospodářském roce 1928/29 bylo jí dovezeno 26.465 vagonů a bilance zahraničního obchodu vykazuje při ní v tom roce pasivum 396 mil. Kč.

Pro zajímavost uvádíme malý přehled světové výroby hlavních plodin (v 1000 vagonech) v průměru let 1922—1926:

	Pšenice	Žito	Ječmen	Oves	Brambory
Evropa	3,237	1,966	1,422	2,522	11,637
Eurasie (SSSR v Evropě i Asii).....	1,834	2,130	517	1,156	4,123
Amerika	3,947	218	642	2,761	1,303
Asie	1,092	—	277	1	4
Afrika	273	—	199	31	4
Oceanie	384	—	—	—	—
Úhrn...	10,767	4,314	3,057	6,471	17,071

Diagram 4.

Světová výroba hlavních plodin v průměru let 1922—1926.
(V milionech vagonů.)

Evropa

Amerika

Eurasie

Asie

Ostatní díly světa

A = pšenice, B = žito, C = ječmen, D = oves, E = brambory

Výnos v průměru
l. 1922—1926

Nejdůležitější
výrobní země

	v 1000 vag.	v % světové výroby
Pšenice*):		

Spoj. státy	2,197	20.4
SSSR.	1,834	17.0
Kanada	1,055	9.8
Brit. Indie	958	8.9
Francie	741	6.9
Argentina	570	5.3

Žito:

SSSR.	2,130	49.4
Německo	642	14.9
Polsko	524	12.2
Spoj. státy	162	3.8
Českoslov.	129	3.0

Ječmen**):

SSSR.	517	16.9
Spoj. státy	418	13.7
Německo	246	8.0
Španělsko	204	6.7
Kanada	185	6.0
Japonsko	181	5.9

Oves***):

Spoj. státy	1,962	30.3
SSSR.	1,156	17.9
Kanada	693	10.7
Německo	554	8.6
Francie	471	7.3

Brambory:

SSSR.	4,123	24.1
Německo	3,628	21.3
Polsko	2,818	16.5
Francie	1,285	7.5
Spoj. státy	1,072	6.3
Českoslov.	687	4.0

*) Československo jenom 96 (0.9 % světové výroby). — **) Československo 111 (3.6 %). —
***) Československo 125 (1.9 %).

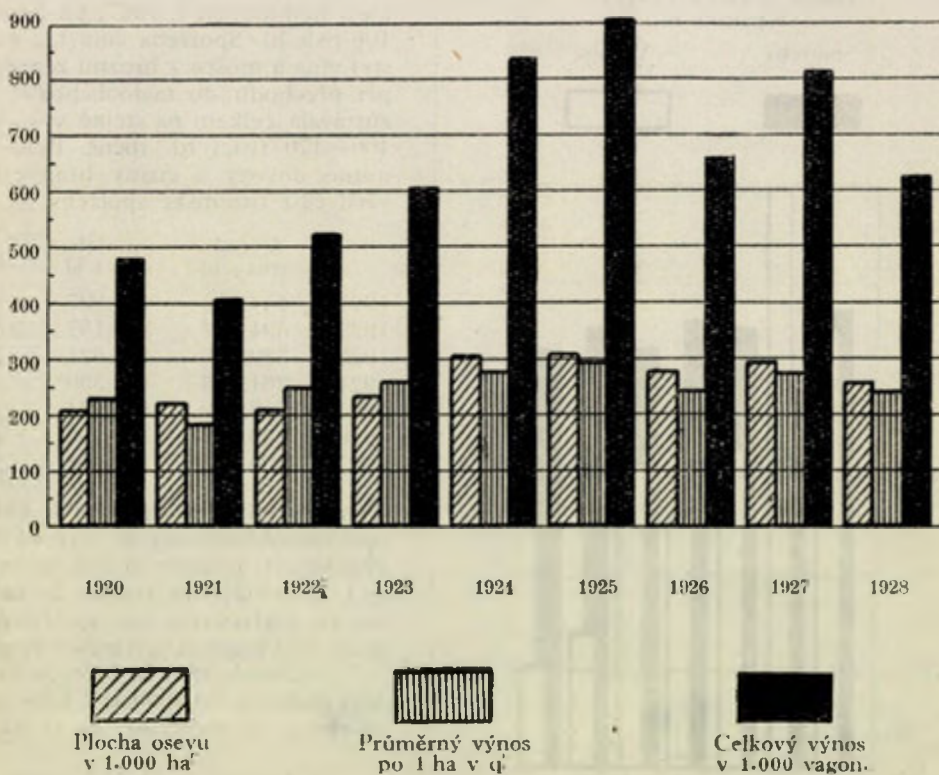
K nejdůležitějším plodinám zemědělským u nás patří také cukrovka.

V průběhu let činila u cukrovky

	plocha osevu v 1000 ha	výnos ve vag.	Na 1 ha plochy sklizně připadalo q
1920	210	478.054	228
1921	221	407.166	185
1922	210	524.015	249
1923	232	602.437	259
1924	303	837.444	277
1925	307	907.480	295
1926	278	659.905	243
1927	294	812.381	276
1928	257	622.610	242

Diagram 5.

Osev a výnos cukrovky v republice Československé v l. 1920—1928.

Československo stojí mezi státy světa na třetím místě co do plochy, věnované cukrovce, i co do výnosu.

	Plocha v 1000 ha	Sklizeň ve vag.	Na 1 ha v q	Sklizeň v % světového úhrnu
Světový úhrn r. 1927 ...	2,766	6,047.070	.	100
V tom: Německo	434	1,085.410	250	18
SSSR	618	990.000	160	16
Československo .	294	812.380	276	13
Spoj. státy	292	701.890	240	12
Francie	220	557.300	253	9
Polsko	202	362.000	179	6

Různé obory zemědělství.

(Viz diagr. 6, 7.)

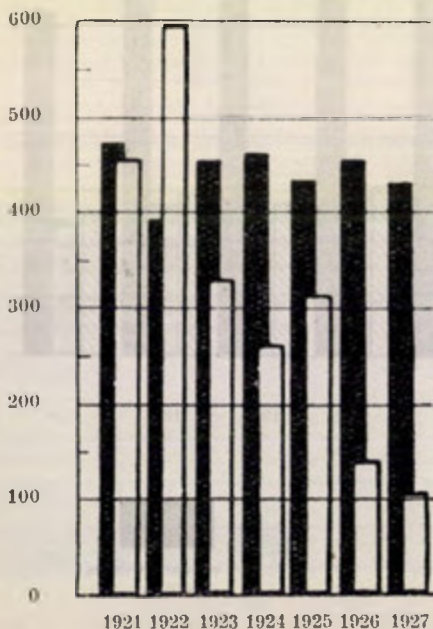
Vinařství. Roku 1928 bylo v Československu 16.988 ha vinic, z nich bylo vinic neousících 14.758 ha. Výnos moštu činil 354.917 hl, z něhož po vykvašení bylo získáno 323.217 hl vína (na 1 ha 21.9 hl). Velká většina vína pochází ze Slovenska (164.490 hl) a z Podkarpatské Rusi (81.296 hl). Z Čech pochází 4.340 hl a z Moravy 73.091 hl.

Diagram 6.

Spotřeba a výroba vína v rep. Československé v l. 1921—1927.
(V tisících hl.)

Spotřeba

Výroba

Léta před r. 1928 vyznačují se velmi malým výnosem vína, jenž poklesl nejhluběji r. 1927, na pouhých 106 tisíc hl. Spotřeba vína (t. j. množství vína a moštu z hroznů zdaněného při přechodu do maloobchodu) však zůstávala celkem na stejné výši, mezi 400—470 tisíci hl. ročně. Bylo tedy nutno dovozy z ciziny hraditi stále větší část tuzemské spotřeby.

	Výnos vína v hl	Spotřeba vína v hl	% *)
1921	454.115	472.897	96.03
1922	594.952	392.157	151.73
1923	329.506	452.521	72.81
1924	261.743	461.390	56.73
1925	313.119	433.234	72.28
1926	139.539	454.766	30.61
1927	105.645	429.204	24.61

Tento přehled a diagram 6 ukazuje naši nesoběstačnost ve výrobě vína. Pořídíme-li průměr za více let, na př. za l. 1923—27, lze tvrditi, že celkem jen asi polovina naší spotřeby vína může býti hrazena tuzemskou výrobou.

Chmelářství. R. 1928 činila rozloha chmelnic 16.509 ha, z toho sklízeli se chmel skutečně jen na 16.035 ha.

*) Procento řádává, jakou část tuzemské spotřeby mohlo by uhraditi víno v tuzemsku téhož roku vyrobené.

Výnos chmele: 188.685 celních centů (po 50 kg). Pěstování chmele je soustředěno téměř úplně v severozápadních Čechách, a to hlavně na Žatecku. Čechy: 15.706 ha plochy sklizně (v tom Žatecko 12.277) a výnos 185.575 celních centů (v tom na Žatecku 133.101). Pěstování chmele se průběhem posledních let rychle rozšiřovalo.

Vývoz chmele činil v hospodářských letech:

	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26	1924/25
Vagony.....	662	873	804	547	879
Mil. Kč	263	418	635	471	448

Proti tomu stojí poměrně malý dovoz, který vykazuje:

	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26	1924/25
Vagony.....	67	51	62	64	108
Mil. Kč	9	10	26	30	39

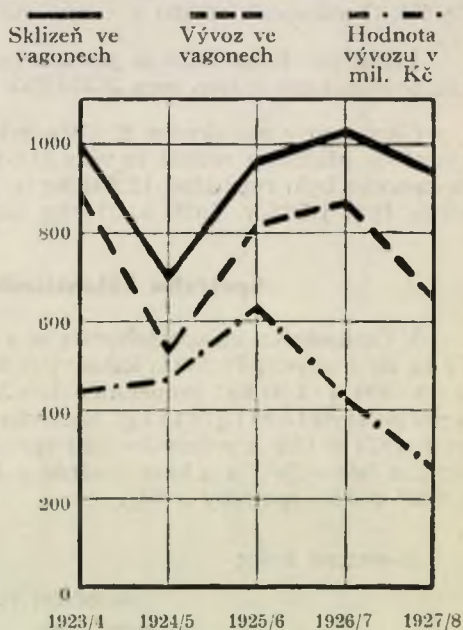
Přebytek bilance zahraničního obchodu chmelem činil v hospodář. letech 1928/29 254 mil. Kč, r. 1927/28 přes 400 mil. Kč, r. 1925/26 441 mil. Kč a r. 1924/25 přes 400 mil. Kč; veliký výtěžek r. 1926/27 (609 mil. Kč) byl způsoben tím, že v cizích chmelařských krajích perenospora zničila úrodu a náš chmel byl placen vysokými cenami.

Je vidno, jak důležitou aktivní položkou našeho zahraničního obchodu je chmel, jehož velká většina se vyváží; r. 1928 bylo sklizeno chmele 943 vagonů; z něho vyvezeno v hospodářském roce 1928/29 662 vagonů, hlavně do [Německa, Rakouska a Francie.

Československo je z největších evropských producentů chmele. R. 1927 sklídilo se chmele: ve V. Británii na ploše 9.308 ha 130.000 q, v Československu na 12.598 ha 108.510 q, v Německu na 16.000 ha 72.000 q, ve Francii na 4.847 ha 52.259 q, v Belgii na 1.345 ha 20.175 q, v Polsku na 3.000 ha 20.000 q a v Jugoslavii r. 1926 na 4.132 ha 17.150 q. Ve Spojených státech sklídilo se r. 1927 na 10.195 ha 139.527 q chmele.

Diagram 7.

Sklizeň a vývoz chmele v rep. Československé v hospodářských letech 1923/4—1927/8.

Ovocnictví. Roku 1928 pěstování ovoce vykazovalo tyto výsledky:

	Výnos v q	Hodnota v 1000 Kč	Cena za 1 q v Kč
Jablka	1,792.810	257,442	144
Hrušky	953.302	131,342	138
Třešně a višně	658.110	120,597	183
Švestky a slívy	1,945.038	267,307	137
Meruňky a broskve	16.635	7,738	465
Vlašské ořechy	78.173	29,152	373
Angrešt a rybíz	37.742	9,744	258

Krutá zima r. 1929 se svými abnormálními mrazy měla velice nepříznivý vliv na naše ovocnictví. Výnos ovoce zůstane r. 1929 daleko pod normálem, neboť, jak z předběžných výsledků o sklizni ovoce téhož roku jest patrno, jest odhadován výnos jablek jenom 797.980 q (r. 1928 1,792.810 q), hrušek 327.964 q (r. 1928 953.302 q), švestek 1,061.121 q (r. 1928 samotných švestek beze slív 1,740.277 q) a vlašských ořechů jen 5.675 q (r. 1928 78.173 q).

Naše ovoce se vyváží do ciziny, hlavně do Německa a Rakouska. R. 1928 bylo vyvezeno 5.138 vag. ovoce tuzemského v hodnotě 98 mil. Kč. Ovšem zisk ten je vyvažován velikými sumami, jež platíme do ciziny za ovoce jižní i za jiné ovoce. R. 1928 dovezeno ovoce všeho druhu 6.735 vag. v hodnotě 276 mil. Kč; z toho připadalo na dovoz: ovoce jižního 4.046 vag. v hodnotě 164 mil. Kč, vinných hroznů 153 vag. (8 mil. Kč), vlašských ořechů 70 vag. (5 mil. Kč), lískových ořechů 213 vag. (26 mil. Kč), sušených švestek 851 vag. (24 mil. Kč). Celá položka „Ovoce“ značí pro nás pasívum 178 mil. Kč.

Tabák. R. 1928 pěstovalo tabák 4.616 pěstitelů (včetně pokusného pěstování tabáku). Všichni až na jediného byli na Slovensku (3.513) a v Podkarpatské Rusi (1.102). Na ploše sklizňové 5.963 ha bylo vypěstováno 6,807.826 kg, t. j. 1.142 kg na 1 ha. Státní správa vyplatila pěstitelům 45,189.036 Kč, průměrný hrubý výnos z jednoho hektaru je tedy 7.578 Kč. O nákupech tabáku v cizině viz oddíl „Průmysl a živnosti“.

Včelařství. Roku 1928 na podzim bylo 97.678 včelařů, kteří měli 555.197 včelstev. Medu bylo získáno v tom roce 2,310.953 kg, vosku 144.316 kg.

Chov bource morušového. R. 1928 bylo chovatelů 1.035 (r. 1927 2.017, r. 1926 2.953), kterým bylo přiděleno vajíček ve váze 11.649 gramů (r. 1927 15.085, r. 1926 27.847). Surových zámotků bylo vypěstěno 12.291 kg (r. 1927 19.899, r. 1926 34.912) a z nich odvinuto 1.105 (r. 1927 1.762, r. 1926 3.021) kg surového hedvábí.

Spotřeba koloniálního zboží potravinového.

V Československu spotřebovalo se v třileti 1924—26 ročně 108.601 q pražené kávy (0.77 kg na 1 obyv.), 78.239 q kakaových bobů a slupek (0.55 kg), čaje 6.374 q (0.04 kg), rýže 496.590 q (3.50 kg), pomerančů 105.215 q (0.74 kg), fiků k jídlu 12.507 q (0.09 kg), fiků pro průmysl 15.811 q (0.11 kg). Spotřeba tohoto zboží stále stoupá, takže v r. 1926 jest větší proti r. 1921 u fiků k průmyslovému zpracování o 379%, u pomerančů o 286%, u kakaa o 89%, u čaje o 28% a u kávy pražené o 14%; jedině u rýže jeví se r. 1926 u porovnání s r. 1921 pokles spotřeby o 9%.

Dovezeno bylo:

	množství ve vag.		v hodnotě v mil. Kč	
	r. 1928	r. 1927	r. 1928	r. 1927
kávy	1.292	1.342	227	219
kakaových bobů	697	667	73	69
čaje	72	66	21	19
rýže	5.256	5.440	149	155
pomerančů	1.359	1.476	41	39
fiků k jídlu	140	136	5	5
fiků pro průmysl	157	185	3	4

Zaplatili jsme tedy cizině za tyto produkty roku 1927 510 milionů Kč a r. 1928 519 milionů Kč.

Domáci zvířectvo.

(Viz tab. 4 a diagr. 8.)

Podle sčítání domácího zvířectva z r. 1925 bylo na území republiky napočteno

koní.....	740 tisíc kusů	koz.....	1,245 tisíc kusů
skotu	4,691 „ „	vepř. dobytka	2,539 „ „
ovcí	861 „ „	králíků.....	1,225 „ „
		drůbeže	17,942 „ „

Tab. 4. Domáci zvířectvo r. 1925.

Druhy domácího zvířectva	Čechy	Morava a Slezsko	V tom		Slovensko	P. Rus	Republika
			Morava	Slezsko			
Číslo absolutní:							
Koně	279.079	176.678	147.240	29.438	246.439	38.006	740.202
Muli	863	625	497	128	629	21	2.138
Mezci	20	16	14	2	111	—	147
Osli	110	98	69	29	1.485	37	1.730
Skot	2,406.115	1,045.339	861.372	183.967	1,035.768	204.098	4,691.320
Bůvoly	2	—	—	—	265	983	1.250
Ovce	87.063	22.782	20.733	2.049	633.940	117.343	861.128
Kozy	706.391	439.882	359.530	80.352	78.391	20.037	1,244.701
Vepřový dobytek	1,096.138	734.521	620.494	114.027	638.853	69.689	2,539.201
Králíci	749.346	371.591	343.836	27.755	99.357	4.574	1,224.868
Drůbež	9,660.470	4,593.055	3,885.275	707.780	3,175.371	513.386	17,942.282
Na 1 km² polí, luk a pastvin:							
Koně	8·5	10·3	10·1	11·4	8·5	6·5	8·7
Skot "	73·3	61·0	59·3	71·1	35·6	34·7	55·2
Ovce "	2·7	1·3	1·4	0·8	21·8	20·0	10·1
Kozy	21·5	25·7	24·7	31·0	2·7	3·4	14·7
Vepřový dobytek	33·4	42·9	42·7	44·0	22·0	11·9	29·9
Králíci	22·8	21·7	23·7	10·7	3·4	0·8	14·4
Drůbež	294·1	268·2	267·3	273·4	109·2	87·4	211·3

Podle jednotlivých zemí naskytují se v chovu domácího zvířectva pozoruhodné rozdíly. Ze 100 kusů hospodářského zvířectva*) je

	koní	ost. jedno- kopytníků	skotu	ovcí	koz	vepřů
v Čechách.....	6·1	0·0	52·6	1·9	15·4	24·0
na Moravě	7·3	0·0	42·9	1·0	17·9	30·9
ve Slezsku	7·2	0·0	44·9	0·5	19·6	27·8
na Slovensku	9·3	0·1	39·3	24·1	3·0	24·2
v Podkarpatské Rusi.....	8·4	0·0	45·6	26·1	4·4	15·5
v celém státě	7·3	0·0	46·6	8·5	12·4	25·2
V tom: Čechy, Mor., Slezsko	6·5	0·0	49·3	1·6	16·4	26·2
Slovensko, P. Rus ..	9·2	0·1	40·2	24·3	3·2	23·0

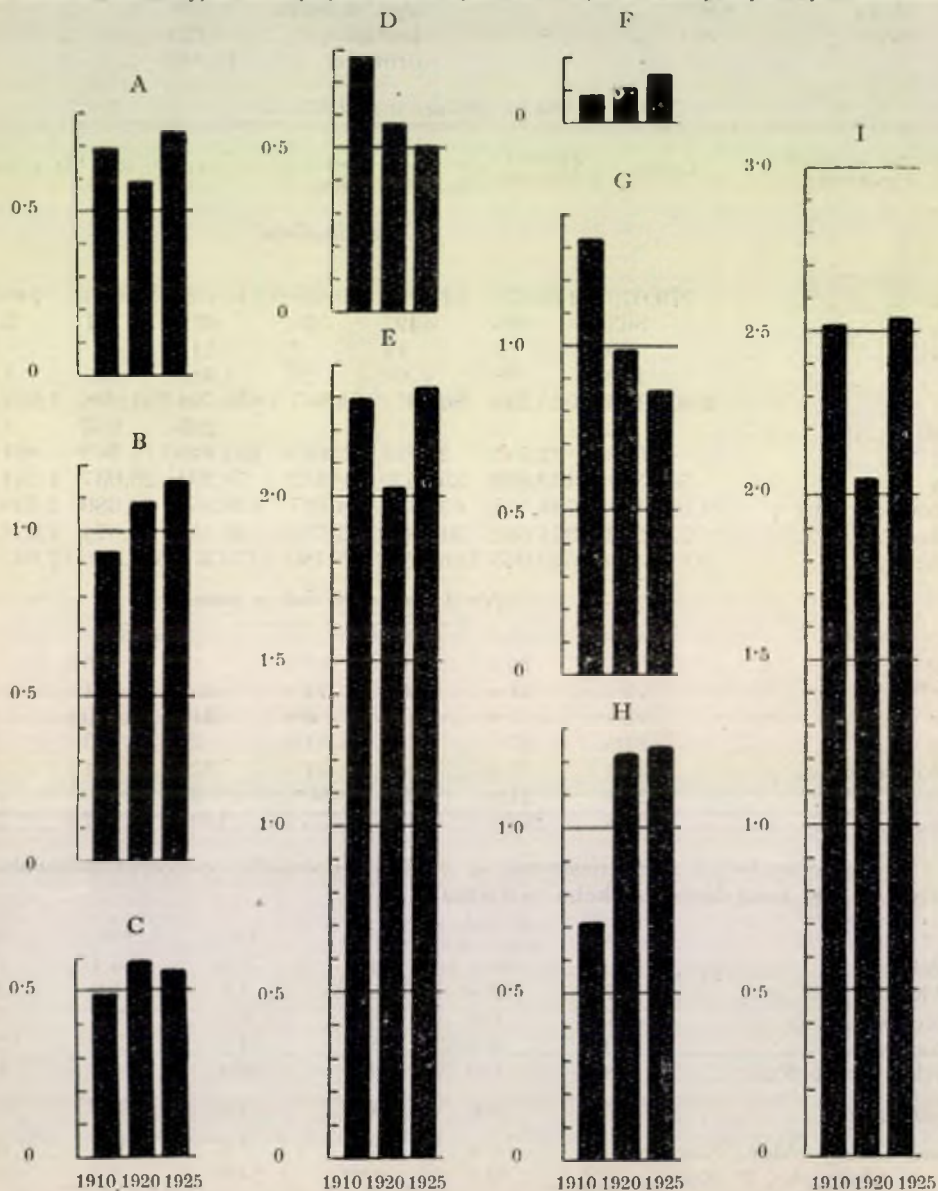
*) Bez králíků a drůbeže.

(Pokračování textu viz na str. 79.)

Diagram 8.

Domácí zvířectvo v Československé republice v l. 1910, 1920 a 1925.
(V milionech kusů.)

A = koně, B = skot do 1 roku, C = jalovice přes 1 rok, D = volí přes 1 rok,
E = krávy, F = býci, G = ovce, H = kozy, I = vepřový dobytek.

Koní se poměrně více pěstuje v obou východních zemích republiky než v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, poněvadž v nich převládá již klima rázu vnitrozemského, kde užitkové vlastnosti skotu jsou nižší než v oblastech přímořských (malá dojivost, nemožnost používat při velkém parnu skotu jako potahu) a kde stepní ráz podnebí vychovává ušlechtilé, tvrdé a zdravé plémě koní. Skotu se pěstuje poměrně více ve třech zemích západních než na Slovensku, kdežto na Podkarpatské Rusi je poměrně dosti skotu, neboť většina zemědělských závodů jsou závody malé a trpasličí. Chov koz je soustředěn většinou v západních zemích republiky, poněvadž zde mléčná produkce krav nestačí v průmyslových krajích k úhradě přímého konsumu mléka. Chov ovcí naopak je soustředěn skoro výhradně na Slovensku a Podkarpatské Rusi; poněvadž tam není odbytu pro přímý konsum mléka, voleny jsou k vypásání rozlehlých pastvin hlavně ovce, které kromě vlny a masa poskytnou mléko, jež lze ve formě sýrů dopravit i na vzdálené trhy. Chov vepřového bravu jest v zemích západních o něco silnější než ve východních.

Válkou vybito bylo domácí zvířectvo; po válce stav jeho rychle se zvyšoval a r. 1925 již namnoze přesáhl čísla předválečná. Avšak v některých položkách (volí od 1 roku, ovce) objevila se čísla menší nejen proti r. 1910, ale i proti r. 1920. Třeba nyní všeho skotu je asi o 100,000 kusů více než r. 1910, nebylo patrně co do váhy kusů r. 1925 dosud dosaženo stavu předválečného.

V tisících kusů

	r. 1910*)	r. 1920	r. 1925
Koně.....	692	591	740
Skot	4,596	4,377	4,691
V tom: krávy	2,298	2,028	2,331
volí od 1 r.	782	570	503
Ovce	1,322	986	861
Kozy	711	1,221	1,245
Vepřový dobytek	2,516	2,053	2,539

Výroba a spotřeba masa.

(Viz tab. 5 a 6 a diagr. 9.)

Z domácích porážek jatečných zvířat bylo r. 1927 získáno 4,470 tisíc metrických centů masa a tuků, čili na 1 obyvatele 31·1 kg, v průměru pětiletí 1922—26 bylo ročně získáváno 3,748 tisíc centů, čili 26·7 kg na 1 obyv. Kdybychom místo pětiletého průměru přihlíželi k jednotlivým létům, shledáme, že výroba tuzemského masa a tuku stále stoupá:

	v tisících q	na 1 obyv. kg		v tisících q	na 1 obyv. kg
1922.....	3,302	24·0	1925.....	4,147	29·2
1923.....	3,236	23·3	1926.....	4,349	30·4
1924.....	3,705	26·4	Průměr	3,748	26·7

Na Slovensku připadá na 1 obyvatele jen asi polovina onoho v tuzemsku vyrobeného množství masa a tuků, které připadá na 1 obyvatele v Čechách; na Podkarpatské Rusi jenom asi čtvrtina onoho množství.

V konsumu masa není Československo soběstačné. Z 3,901 tisíc q masa, zkonsumovaných r. 1927, bylo vyrobeno 3,395 tisíc q v tuzemsku, kdežto 506 tisíc q pocházelo z ciziny, t. j. buď bylo získáno z porážek zvířat dovezených z ciziny (492), nebo přímo dovozem masa z ciziny (14). V tucích jeví se naše nesoběstačnost mnohem silněji: r. 1927 393 tisíce q pocházelo z tuzemských jatečných zvířat a 552 tisíce q z ciziny. V prvé řadě je to konsum vepřového masa, zvláště vepřového tuku, jenž je hrazen ze značné části dovozy z ciziny.

*) V Čechách, na Moravě a ve Slezsku 31. XII. 1910, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi 28. II. 1911.

Tab. 5. Výroba masa z domácích porážek v letech 1922—1927.

Země, druh masa	Maso a tuky v q		Na 1 ob. připadalo kg	
	roku 1927	v průměru 1922—1926	roku 1927	v průměru 1922—1926
Čechy	2,611.582	2,187.962	37·7	32·1
Morava a Slezsko	1,219.938	997.508	34·5	28·9
V tom: Morava	938.835	734.278	33·4	26·8
Slezsko	281.103	263.230	38·7	37·4
Slovensko	582.360	508.934	18·0	16·3
Podkarpatská Rus	56.248	53.379	8·2	8·2
<i>Republika</i>	4,470.128	3,747.783	31·1	26·7
V tom maso: Hovězí	1,889.698	1,659.683	13·1	11·8
Vepřové	2,098.261	1,661.518	14·6	11·8
Telecí ¹⁾	352.009	294.364	2·5	2·1
Ostatní	130.160	132.218	0·9	1·0

¹⁾ V této položce jest v nepatrném množství obsaženo také maso z hřibat do 85 kg živé váhy a z oslů.

Počet zvířat v tuzemsku poražených činil kusů: skotu r. 1927 811.242 (v průměru let 1922—1926 709.848), vepřů 3,478.358 (2,982.253), telat *) 880.022 (735.909), ovcí a koz 267.028 (280.158), kůzlat 437.965 (408.907), jehňat 72.988 (74.674), koní 30.249 (23.575)

Tab. 6. Spotřeba masa a tuků tuzemského i cizozemského původu v letech 1922—1927.

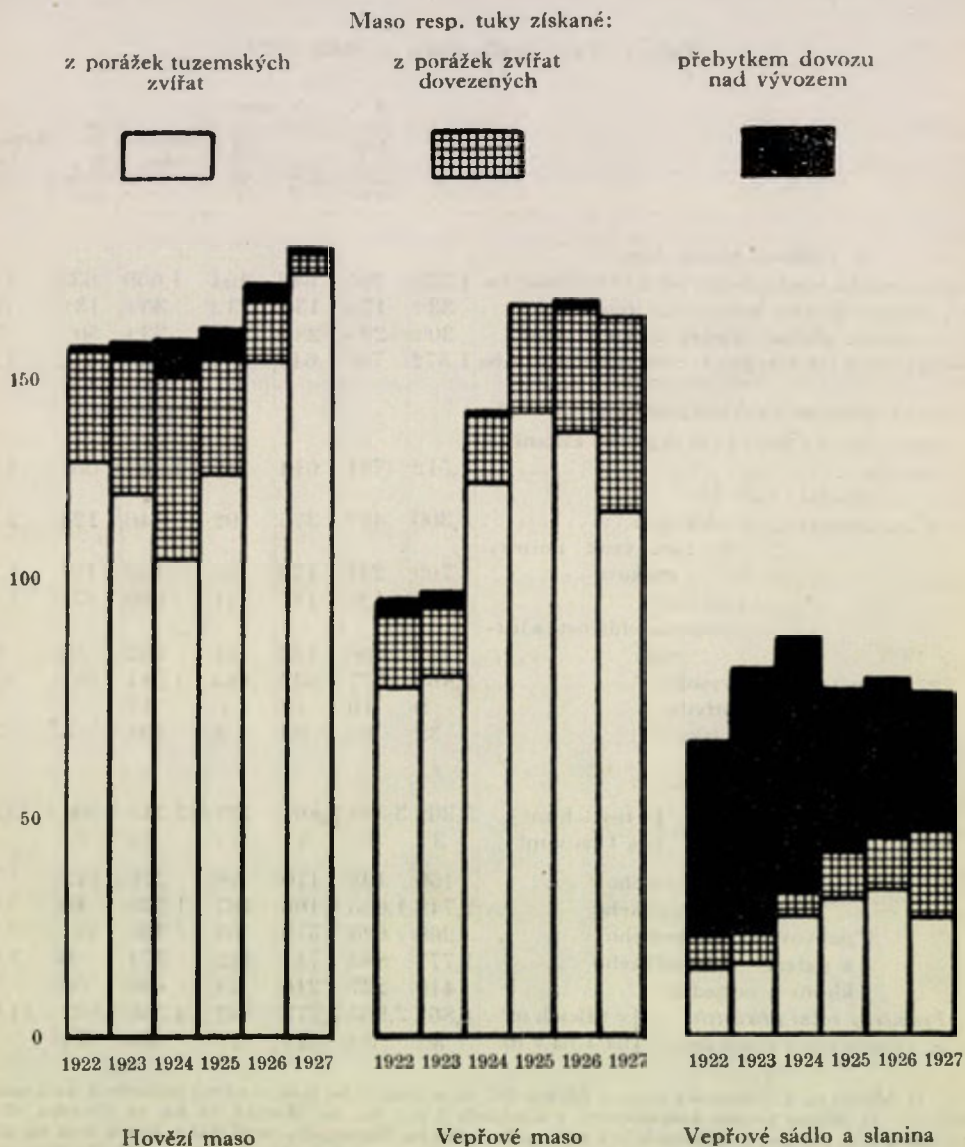
Druh masa a tuků ¹⁾	Maso		Tuky		Maso		Tuky	
	r. 1927	v průměru 1922—1926	r. 1927	v průměru 1922—1926	r. 1927	v průměru 1922—1926	r. 1927	v průměru 1922—1926
	absolutně za rok v tunách				průměrně na 1 obyv. za rok v kg			
Hovězí maso a lůj	a)	173.090	128.630	11.413	8.519	12·0	9·1	0·8
	b)	4.122	26.819	345	2.001	0·3	1·9	0·2
	c)	1.693	5.208	3.762	1.743	0·1	0·4	0·1
	Ů	178.905	160.657	15.520	12.263	12·4	11·4	0·9
Vepřové maso, sádlo a slanina	a)	119.069	113.080	27.385	24.920	8·3	8·1	1·9
	b)	44.689	20.050	18.683	8.102	3·1	1·4	0·5
	c)	²⁾ —133	1.886	32.426	47.241	²⁾ —0·0	0·1	2·3
	Ů	163.625	135.016	78.494	80.263	11·4	9·6	5·5
Ostatní maso a tuky	a)	47.313	41.270	511	540	3·3	2·9	0·0
	b)	370	828	23	20	0·0	0·1	0·0
	c)	²⁾ —146	823	—	—	²⁾ —0·0	0·1	—
	Ů	47.537	42.921	534	560	3·3	3·1	0·0
Veškeré maso a tuky úhrnem	a)	339.472	282.980	39.309	33.979	23·6	20·1	2·4
	b)	49.181	47.697	19.051	10.123	3·4	3·4	0·7
	c)	1.414	7.917	36.188	48.984	0·1	0·6	2·5
	Ů	390.067	338.594	94.548	93.086	27·1	24·1	6·6

¹⁾ Maso resp. tuky byly získány: a) z porážek zvířat domácího původu; b) z porážek zvířat dovezených; c) přebytkem dovozu nad vývozem. Ů = úhrn získaného masa resp. tuků. — ²⁾ Přebytek vývozu nad dovozem označen znaménkem —.

*) Viz poznámku ¹⁾ u tab. 5.

Diagram 9.

*Spotřeba hovězího a vepřového masa, sádla a slaniny v rep. Československé
v l. 1922—1927 podle původu.
(V tisících tun.)*

Lesy.

(Viz tab. 7 a diagr. 10.)

Lesní plocha zaujímá 4,663 tisíce ha, t. j. 33% z výměry celé republiky. V jednotlivých zemích podobně zaujímá lesní půda třetinu nebo něco méně než třetinu celé plochy, ale na Podkarpatské Rusi celou polovinu.

Tab. 7. Lesy podle stavu z roku 1920.

	Čechy	Morava a Slezsko	V tom		Sloven- sko	Podkarp. Rus	Republi- ka
			Mo- rava	Slezsko			
<i>I. Celková plocha lesní.</i>							
Celková plocha lesní koncem roku 1920 v tisíc. ha	1,572	797	643	154	1,659	635	4,663
V % úhrnné plochy lesní v celé republice	33·7	17·1	13·8	3·3	35·6	13·6	100·0
V % veškeré plošné výměry té které země . .	30·2	29·8	28·8	34·9	33·8	50·1	33·2
Plocha lesní, o níž data pro r. 1920 zjištěna, v tis. ha	1,572	797	643	154	1,548	612	4,529
<i>II. Plocha zalesněná dle druhů porostů a tvaru lesa.</i>							
Ze zjištěné plochy lesní bylo skutečně zalesněno tisíc ha	1,512	761	614	147	1,442	557	4,272
z ní připadalo tisíc ha:							
1. na porosty ¹⁾ : a) jehličnaté	1,300	467	375	92	440	124	2,331
V tom čisté porosty							
smrkové	709	231	173	58	149	107	1,196
b) listnaté	70	128	117	11	699	377	1,274
c) smíšené jehličnaté a list- naté	142	166	122	44	302	56	666
2. na les ²⁾ : a) vysoký	1,468	677	532	145	1,211	547	3,903
b) střední	9	19	19	0	12	1	41
c) nízký	32	65	63	2	208	5	310
<i>III. Výroba dříví.</i>							
Výroba dříví r. 1920 úhrnem { v tisících m ³ . . .	5,362	3,598	2,867	731	3,715	704	13,379
{ na 1 ha v m ³ . . .	3·5	4·7	4·7	5·0	2·9	2·4	3·5
V tom: užitého { a) tvrdého	159	198	170	28	276	122	755
{ b) měkkého	2,748	1,655	1,168	487	1,530	40	5,973
palivového { a) tvrdého	268	625	572	53	1,336	481	2,710
a pařeží { b) měkkého	1,777	883	741	142	374	6	3,040
klestu a odpadků	410	237	216	21	199	55	901
<i>IV. Průměrný roční přírůstek</i>							
{ v tisících m ³ . . .	4,861	2,965	2,273	692	4,586	1,632	14,044
r. 1920 u všech tvarů lesa { na 1 ha v m ³ . . .	3·2	3·9	3·7	4·7	3·5	3·2	3·4

¹⁾ Mimo to u Slovenska resp. v úhrnu 697 ha ochranného lesa, o němž podrobná data nebyla udána. — ²⁾ Mimo to jest kosodřeviny v Čechách 2.951 ha, na Moravě 26 ha, ve Slezsku 56 ha, na Slovensku 2.471 ha, v úhrnu 5.504 ha; vedle toho na Slovensku není dat o tvaru lesa na ploše 8.314 ha, v Podkarp. Rusi na ploše 4.457 ha, resp. v úhrnu na ploše 12.771 ha. — ³⁾ Na Slovensku a v Podkarp. Rusi nebylo možno zjistiti výrobu na celé zalesněné ploše; plocha, kde výroba nezjištěna, činí na Slovensku 173.818 ha, v Podkarp. Rusi 257.910 ha, celkem 431.728 ha.

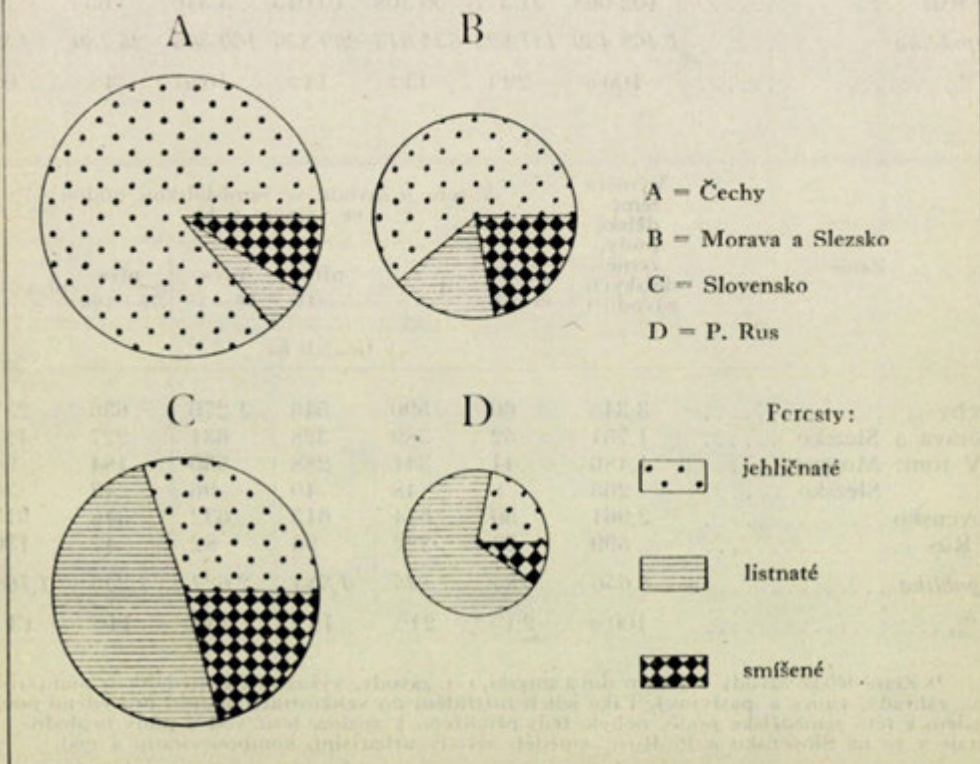
Při prvním československém šetření lesů r. 1920 podařilo se zjistiti data o 4,529 tisících ha lesní plochy, z čehož vsutku bylo zalesněno 4,272 tisíc ha. V celé republice je dvakrát více lesů jehličnatých než listnatých; ale kdežto v českých zemích rozhodně převládají porosty jehličnaté, na Slovensku a Podkarpatské Rusi mají převahu lesy listnaté.

R. 1920 bylo vyrobeno 13,379 tisíc m³ dříví, z čehož asi polovina byla užitkového a polovina palivového. Průměrný roční přírůstek u všech lesů na 1 ha činil 3·4 m³ dřeva. Při racionelním hospodaření lesním nemá výroba dřeva přesahovati přirozený přírůstek R. 1920 jej přesahovala skutečně výroba dřeva poněkud v Čechách a ve Slezsku, větší měrou na Moravě. Kácení lesů v některých letech poválečných nebylo však způsobeno vždy zřetely obchodními, v očekávání pozemkové reformy a pod., nýbrž také následkem kalamity mniškové.

Mniškou bylo napadeno větší nebo menší měrou v l. 1919—24 567 tisíc ha lesní plochy. Za napadenou plochu dlužno považovati porosty, v nichž podle trusu, žíru a motýlů byl konstatován větší než normální rozvoj mnišky. Vykáceno bylo v důsledku mniškové katastrofy 14,182 tisíc pevných metrů dřeva, což jest taková ztráta, jako by mniška byla zničila lesy o výměře 61 tisíc hektarů nebo jako by bylo zničeno všechno dříví, jež přirozeným přírůstkem vzroste ve všech lesích republiky za rok.

Diagram 10.

Lesy v rep. Československé podle stavu z r. 1920.

Zemědělské závody.

(Viz tab. 8.)

Všeobecné sčítání závodů zemědělských provádí se r. 1930. Prozatím provedeno bylo šetření přibližně u jedné desetiny všech zemědělských závodů a získaná data rozšířena odhadem na všechny zemědělské závody vůbec. Naše tab. 8 přináší tedy data sice o všech zemědělských závodech, ale jen odhadová.

Tab. 8. Odhadem získaná data v zemědělských závodech¹⁾ podle stavu z června 1927.

Země	Počet zemědělských závodů ²⁾	V tom počet závodů se zemědělskou půdou ve výměře v ha					
		méně než 1	1—5	přes 5—10	přes 10—30	přes 30—100	přes 100
Čechy	600.400	175.089	242.122	83.316	84.063	14.332	1.478
Morava a Slezsko	379.415	133.815	153.517	45.901	40.502	5.069	611
V tom: Morava	314.683	105.586	131.176	39.471	33.939	4.055	456
Slezsko	64.732	28.229	22.341	6.430	6.563	1.014	155
Slovensko	386.556	91.542	183.666	70.574	32.601	5.724	2.449
P. Rus	102.068	31.377	56.308	10.045	3.340	655	343
<i>Republika</i>	<i>1.468.439</i>	<i>431.823</i>	<i>635.613</i>	<i>209.836</i>	<i>160.506</i>	<i>25.780</i>	<i>4.881</i>
V %	100·0	29·4	43·3	14·3	10·9	1·8	0·3

Země	Výměra země- dělské půdy, země- dělských závodů*)	V tom u závodů se zemědělskou půdou ve výměře v ha					
		méně než 1	1—5	přes 5—10	přes 10—30	přes 30—100	přes 100
		v tisících ha					
Čechy	3,345	60	590	546	1,276	636	237
Morava a Slezsko	1,751	52	389	328	631	227	124
V tom: Morava	1,486	44	341	288	535	184	94
Slezsko	265	8	48	40	96	43	30
Slovensko	2,961	50	644	615	632	345	675
P. Rus	599	23	222	95	82	47	130
<i>Republika</i>	<i>8,656</i>	<i>185</i>	<i>1,845</i>	<i>1,584</i>	<i>2,621</i>	<i>1,255</i>	<i>1,166</i>
V %	100·0	2·1	21·3	18·3	30·3	14·5	13·5

¹⁾ Zemědělské závody v užším slova smyslu, t. j. závody, vykazující zemědělskou půdu (role, louky, zahrady, vinice a pastviny). Také jejich roztrfění do velikostních skupin provedeno pouze vzhledem k této zemědělské půdě, nebylo tedy přihlíženo k rozloze lesů, vod a půdy neplodné. —

²⁾ Čítaje v to na Slovensku a P. Rusi zeměděl. závody urbaniální, komposesorální a pod.

Největší počet závodů, totiž 635.613 (t. j. 43·3% všech závodů) měl zemědělskou půdu ve výměře 1—5 ha, 431.823 (29·4%) závody neměly ani 1 ha. Mezi 5—10 ha mělo 209.836 závodů (14·3%). Pak co do počtu následují závody s více než 10—30 ha (160.506, t. j. 10·9% všech) a více než 30—100 ha (25.780, t. j. 1·8%). Velkostatků se zemědělskou půdou přes 100 ha bylo jen 4.881 (0·3%). Největší díl půdy zemědělské (2,621 tisíc ha, čili 30·3% veškeré zemědělské půdy vůbec) je v držení závodů majících 10—30 ha zemědělské půdy, tedy usedlostí středních. Velkostatky přes 100 ha ovládají 1,166 tisíc ha zemědělské půdy, čili 13·5%.

Při zběžném srovnání s rakouským sčítáním závodů zemědělských z r. 1902 v Čechách a na Moravě seznáváme, že — vlivem pozemkové reformy — rozmnožil se počet závodů středních, po případe i malých, a velmi se zmenšil počet velkostatků (se zemědělskou půdou přes 100 ha). R. 1902 bylo jich v Čechách a na Moravě 2.692, r. 1927 1.934.

Pozemková reforma.

(Viz tab. 9 a diagr. 11.)

Za účelem provádění pozemkové reformy bylo zabráno do konce r. 1927 1,230 tisíc ha zemědělské půdy. Z toho původním vlastníkům zůstaly 303 tisíce ha, novým vlastníkům se dostalo 735 tisíc ha, a to ponějvíce přidělovým řízením (470). K dalšímu řízení zbývá již jen 192 tisíce ha, čili co do zemědělské půdy jest pozemková reforma v hlavních rysech již skoro hotova.

Zabraná půda jiná než zemědělská činila (dle stavu z konce r. 1927) 2,733 tisíce ha, z čehož zůstalo vlastníkům 385 tisíc ha a získáno novými vlastníky 415 tisíc ha. Zůstává ještě 1,933 tisíc ha půdy, z největší části lesní; právní úprava tohoto ohromného majetku bude úkolem příštích let (t. zv. lesní reforma).

Tab. 9. Pozemková reforma podle stavu z konce r. 1927.

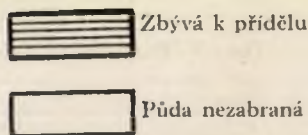
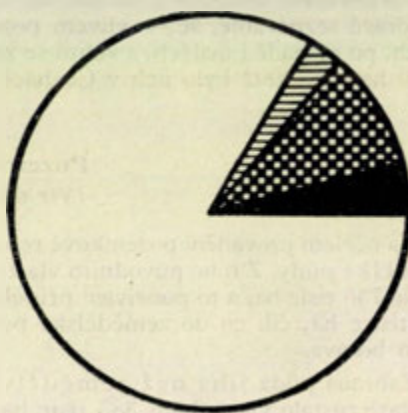
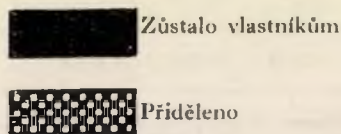
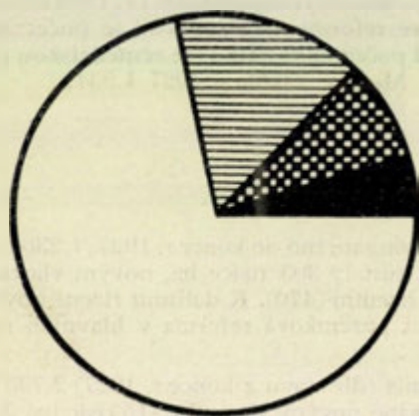
	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	P. Rus	Republika	
I. Zabraná půda zemědělská v ha	1. Zůstalo vlastníkům ...	91.335	60.058	142.117	9.587	303.097
	2. Nabyli noví vlastníci ..	352.474	123.288	243.871	15.050	734.683
	V tom: Výkupem pachtů	66.034	12.349	2.512	—	80.895
	Přídělem půdy.	10.613	1.894	2.922	184	15.613
	Příděl. řízením	213.452	78.944	165.967	11.938	470.301
	Odprodejem ..	59.350	29.372	59.814	1.221	149.757
	Sestátněním ...	3.025	729	12.656	1.707	18.117
	3. Zbývá 31. XII. 1927 .	84.952	21.679	74.229	11.048	191.908
Úhrn I.	528.761	205.025	460.217	35.685	1,229.688	
II. Zabraná půda jiná než zemědělská v ha	1. Zůstalo vlastníkům ...	182.115	88.419	107.577	7.090	385.201
	2. Nabyli noví vlastníci ..	157.698	54.127	187.944	15.573	415.342
	V tom: Příděl. řízením	18.610	8.885	63.976	5.085	96.556
	Odprodejem ..	32.609	6.954	76.943	4.140	120.646
	Sestátněním ...	106.479	38.288	47.025	6.348	198.140
	3. Zbývá 31. XII. 1927 .	705.809	426.452	655.096	145.476	1,932.833
	Úhrn II.	1,045.622	568.998	950.617	168.139	2,733.376

Diagram 11.

Pozemková reforma. (Stav koncem r. 1927.)

a) Percentuelní poměr celkové zabrané (zemědělské i ostatní) půdy k celkové ploše státu

b) Percentuelní poměr zabrané zemědělské půdy k celkové zemědělské půdě.

Meteorologie*)

(Viz tab. 10.)

Všeobecný úvod. Pro posouzení klimatických poměrů nížin v republice jsou typické tři stanice meteorologické, a to v Praze (Klementinum, resp. Karlov), na Moravě v Přerově a ve Staré Ďale na Slovensku.

Podnebí našeho státu jest podmiňováno jeho polohou uprostřed Evropy; je typicky proměnlivé následkem pohyblivých tlakových poruch, charakterisujících mírné pásmo země. Protože stát táhne se od západu na východ v zeměpisné délce dvanácti stupňů, zesiluje se směrem na východ stále více pevninský ráz klimatu, který se vyznačuje značnými výstřednostmi meteorologických činitelů (obzvláště teploty).

Teplotné poměry. Pro malý rozsah ČSR v zeměpisné šířce (3 stupně) jsou teplotné rozdíly mezi sev. a jižními částmi republiky jen málo význačné, redukuje-li je na stejnou výšku nadmořskou. Největší rozdíly vznikají různými výškami, neboť teploty ubývá při

*) K této stati upotřebeno bylo náčrtku o podnebí Československé republiky, jež nám poskytl Dr. R. Zawadil, koncipista Státního ústavu meteorologického v Praze podle článku Dr. Gregora „Podnebí čsl. republiky“, připravovaného pro doplňky Ottova slovníku naučného.

stoupání na 100 m průměrně o 0.5° C. Směrem k východu přibývá teplotných rozdílů mezi jednotlivými měsíci roku, takže na př. v Užhorodě je průměrná měsíční teplota v lednu -3.0° , v červenci 20.1° , rozpětí mezi oběma extrémy (= amplituda) činí 23.1° .

Místo	Nadm. výška	Průměrné měsíční teploty												Průměr roční	Amplituda
		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.		
Praha	197	-1.2	0.1	3.4	8.7	13.8	17.5	19.3	18.6	14.9	9.3	3.4	-0.4	8.9	20.5
Brno	205	-2.6	-1.0	2.9	8.7	13.6	17.3	19.1	18.3	14.5	9.2	2.9	-1.7	8.4	21.7
Bratislava	153	-1.8	0.3	4.5	10.4	15.0	18.9	21.0	20.1	16.2	10.5	4.2	-0.4	9.9	22.8
Užhorod	128	-3.0	-1.4	3.7	10.2	15.0	18.1	20.1	19.0	15.0	10.2	3.9	-1.3	9.1	23.1
Sněžka	1.599	-7.2	-7.7	-5.9	-1.4	3.0	7.1	8.8	8.3	5.4	0.7	-4.2	-7.2	0.0	16.5

Nejteplejší krajinou v republice je nížina mezi Dolním Hronem a Dunajem s roční teplotou 10.5° C, nejchladnější jsou vrcholy Tater, kde ve výšce 2600 m připadá (podle výpočtu, bez měření) teplota v lednu -11° , v červenci $+4^{\circ}$, v roce -5° .

Nejvyšší pozorovaná teplota za posledních 60 let činí $+38^{\circ}$ C ve stínu v červenci r. 1921 (Praha, Přerov, St. Ďala), nejnižší -39° C (Litvínovice u Č. Budějovic, Krásno, Jablunkov) v únoru 1929. V posledních 6 letech byl rozdíl absol. extrémů během jednoho roku největší v r. 1929, jenž byl abnormálně výstřední, neboť rozdíl mezi zimou a letem činil v Praze 62.9° C, ve St. Ďale 70.5° , pak v r. 1927: V Praze 52.0° , ve St. Ďale 54.9° ; nejmenší v r. 1926: v Praze 42.3° , ve St. Ďale 44.1° ; kolísání této amplitudy je hlavně zaviněno větší výstředností minimálních teplot. Teplota v půdě (St. Ďala) má v hloubce 2 m maximum v září 13.5° , minimum v březnu 4.9° a rychlé ubývání roční amplitudy: na povrchu 21.6° , ve 2 m hloubky 8.6° mezi zimou a létem.

Srážky. Roční úhrn srážek jest velmi závislý na terénu. Nejsušší oblasti pod 500 mm jsou kolem Slaného a Žatce a blízko soutoku Svatky a Dyje. Západní části Čech a Moravy (závětrná strana) jsou méně vlhké než východní (návětrná strana). Největší množství srážek (1500 mm) vyskytuje se podle dosavadního měření pod vrcholy Krkonoš, na úbočí Praděda, na Lysé Hoře a na Podkarp. Rusi v krajině mezi Terebíljou a Terešvou. Největší množství deště (asi 14% ročního úhrnu) připadá na červen nebo červenec, nejsušší je leden nebo únor (asi 5%); v jihovýchodní polovině státu se jeví vliv jihoevropských moří zvýšením říjnových srážek.

Vzhledem k normálu (100%) kolísá roční úhrn srážek v mezích 50 až 150%. Nejsušší rok za posledních 20 let byl v Praze rok 1911 (325 mm); také v letech 1921 a 1917 spadlo málo srážek. Vlhko bylo tu v letech 1916 (587 mm), 1922 (605 mm) a obzvláště 1926 (618 mm); průměr pro Prahu (Václ. nám.) je 536 mm. — Závislost srážek na výšce je nestejná, ale s tendencí přibývání srážek s výškou. — Největší zjištěné množství srážek během 24 hod. obnáší 345 mm (Nová Louka v Jiz. Horách, 29./7. 1897, dosud rekord evropský). Poslední katastrofální liják (209 mm) vyskytl se v Adolfově (Krušné Hory) dne 8./7. 1927. V nižších polohách připadá asi 30 dní, t. j. 25% ročního úhrnu srážek v roce na sněhové srážky, nad 1000 m více než 50% roč. úhrnu, totiž asi 100 dní ročně. — Denní perioda bouřek má všude maximum (asi $\frac{1}{3}$ případů) mezi 15. a 18. hod., minimum (1%) mezi 3. a 6. hod.

Vitr. Ve volném terénu převládá jihozáp. a západní vítr. Jinde se vyskytují na různých místech orograficky způsobené úchylnky ve všech možných směrech.

V nízkých polohách jeví se přibývání průměrné rychlosti větru dopoledne (maximum kolem 13. hod.), na vyšších izolovaných vrcholech (Milešovka 840 m) při mnohem větší rychlosti obrácený denní chod (maximum v 21 hod., minimum v 11 hod.)

Dnů s vichřicí, jejíž nárazy jsou nad 60 km/h, je v Praze 25 na Milešovce 133 dny. Dnů s vichřicí, jejíž okamžitá rychlost jest nad 100 km/h, jest v Praze 0.4, na Milešovce 15.

Katastrofální vichřice jsou mimo hory zjevem dosti řídkým. — Bora byla vyšetřena na sev. Moravě a na sev. Slovensku, föhn na moravské straně Karpat a české straně vysočiny Českomoravské.

Tab. 10. Meteorologická data.

Rok, měsíc	Praha ¹⁾					Přerov					Stará Ďala				
	Průměrná teplota v °C ²⁾	Průměrná vlhkost v %	Převládající směr větru ³⁾	Množství srážek v mm	Průměrná oblačnost ⁴⁾	Průměrná teplota v °C ²⁾	Průměrná vlhkost v %	Převládající směr větru ³⁾	Množství srážek v mm	Průměrná oblačnost ⁴⁾	Průměrná teplota v °C ²⁾	Průměrná vlhkost v % ²⁾	Převládající směr větru ³⁾	Množství srážek v mm	Průměrná oblačnost ⁴⁾
1928:	○	○	○	○	○										
I. ...	1·9	79	ZJZ	32·9	8·0	0·2	89	J**	35·6	7·9	—0·6	87	JV**	19·9	7·1
II. ...	2·1	72	Z	30·1	6·4	0·5	82	JZ	29·0	6·8	1·0	78	Z**	32·8	5·9
III. ...	2·7	69	V	38·8	5·5	2·1	73	V**	18·7	4·4	4·0	71	JV	21·8	6·2
IV. ...	8·8	68	V**	69·4	5·8	9·0	71	VSV	46·6	5·4	10·6	73	SZ	50·8	6·0
V. ...	11·6	58	Z	30·3	5·0	11·0	71	SZ	73·6	5·1	12·3	75	Z**	92·2	5·6
VI. ...	15·9	59	Z	48·5	4·8	14·9	72	SZ	84·2	4·5	16·8	71	SZ	35·2	4·2
VII. ...	21·6	51	SZ**	28·7	4·1	20·2	65	SZ**	21·9	2·9	22·1	62	SZ	14·8	3·3
VIII. ...	18·2	64	ZSZ**	81·0	5·7	17·6	72	SZ**	65·2	4·3	20·1	68	SZ	33·3	4·1
IX. ...	14·2	69	S**	55·4	5·4	14·0	74	V**	56·9	4·3	15·6	76	SZ	74·4	5·1
X. ...	9·1	79	J**	24·6	6·4	9·4	78	J**	17·8	4·6	10·4	77	VJV	21·8	4·8
XI. ...	7·0	79	JZ	47·2	7·8	6·7	84	J	54·2	7·6	7·1	84	J	37·5	6·8
XII. ...	—0·5	85	SZ**	35·2	8·8	—1·1	87	V**	41·9	7·9	—0·1	87	SZ	39·2	7·8
1928*)	9·4	69	.	522·4	6·1	8·7	76	.	545·6	5·5	9·9	76	.	473·7	5·6
1927*)	9·0	73	.	566·8	6·3	8·4	79	.	608·2	6·2	9·9	79	.	626·9	5·7
1926*)	9·6	75	.	711·3	6·8	9·3	78	.	776·2	6·2	10·4	79	.	657·8	6·1
1925*)	9·5	73	○ Z ZSZ	568·5	6·6	8·8	77	JZ**	734·8	5·9	9·8	76	SZ;J	575·5	6·0
1924*)	8·6	74	Z	491·5	6·4	8·0	77	SZ**	543·4	5·9	9·0	82	SZ	529·1	6·0
1923*)	9·2	74	ZJZ	532·5	6·6	8·6	78	SZ**	654·8	6·3	10·1	77	SZ	531·5	6·0
1922*)	8·3	73	● Z	605·3	7·0	7·6	75	SZ**	613·0	6·1	8·8	77	SZ	648·1	6·0
1921*)	10·1	69	Z	333·7	5·8	9·2	73	SZ**	375·5	4·6	10·0 (75)	75	SZ	385·3	5·2
1920*)	9·7	74	JZ	545·5	6·6	9·0	78	V**	643·7	6·0	10·0	77	SZ	598·7	6·0
1919*)	8·6	75	JZ	570·7	7·4	8·0	77	SZ**	723·0	6·5	9·1	77	SZ	547·8	6·4
1918*)	10·3	72	JZ	447·5	7·9	9·1	77	SZ**	723·7	6·1	10·1	77	JZ	690·0	6·2

¹⁾ Data za léta 1918—1922 jsou všechna z Klementina. Počínaje r. 1923 nekonají se v Klementinu ta pozorování, pro která je příznivější poloha v moderní observatoři na Karlově. Proto od tohoto roku včetně jest statistika v Praze dvojí: sloupce se značkou ● znamenají data z Klementina, se značkou ○ obsahují data z Karlova. — ²⁾ Podle vzorce (7 h + 14 h + 21 h + 21 h) : 4. —

³⁾ V případech 2 hvězdičkami označených převládalo bezvětří. — ⁴⁾ Odhad podle stupnice 0 = bezoblačno, 10 = úplně zataženo. — ⁵⁾ Údaje v závorkách z pozorování neúplných nebo rušených.

⁶⁾ V datech pro celé kalendářní roky číslice petitem tištěné značí součty, číslice kursivou tištěné značí průměry.

⁷⁾ Značka ** je vysvětlena v pozn. ³⁾.

VI. Hornictví a hutnictví.

Celkový přehled hornické těžby.

(Viz tab. 1.)

Velké přírodní bohatství republiky poskytuje většinu důležitých rud a nerostů; roku 1928 bylo vytěženo

	v tis. tun		v tis. tun
uhli kamenného	14,560	rudy stříbrné, olovené a zinkové ..	14
uhlí hnědé	20,451	rudy zlaté	27
rudy železné	1,779	surové tuhy	32
kyzu železného	24	nafty	14
rudy manganové	99	soli	154

Naše tabulka podává přehled o těžbě před válkou a po válce. Těžba většiny nerostů vyrovná se celkem předválečné těžbě nebo i vykazuje vzestup, někde mírný, někde velmi značný, jako na př. u rudy manganové, antimonové, měděné, u nafty a soli. Jenom u železné rudy, u rudy stříbrné (s olovenou a zinkovou) a u železného kyzu lze pozorovati silný pokles těžby.

Tab. 1. *Výroba hornická*) v l. 1911—13, 1919—20 a 1925—28.*

Rok	Kamenné uhlí Č.M.S.	Hnědé uhlí			Železná ruda		
		Č.M.S.	Sl. a P.R.	Republika	Č.M.S.	Sl. a P.R.	Republika
	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>
1911	12,530.272	21,054.006	25.006	21,079.012	932.259	1,089.926	2,022.185
1912	13,515.231	22,045.927	37.361	22,083.288	1,029.213	1,114.031	2,143.244
1913	14,087.205	23,017.096	119.700	23,136.796	988.831	1,187.663	2,176.494
1919	10,254.233	17,176.808	147.153	17,323.961	496.283	451.057	947.340
1920	11,380.443	19,744.522	213.025	19,957.547	564.622	443.716	1,008.338
1925	12,558.992	18,261.032	343.646	18,604.678	733.568	496.386	1,229.954
1926	14,176.998	18,133.267	382.399	18,515.666	765.368	655.806	1,421.174
1927	14,016.300	19,181.678	438.959	19,620.637	791.066	799.461	1,590.527
1928	14,560.305	19,955.930	495.491	20,451.421	847.490	931.686	1,779.176

Tab. 1. Výroba hornická*) v l. 1911—13, 1919—20 a 1925—28. (Dokončení.)

Rok	Kyz železný			Břídla vitriol. Č.M.S.	Rtuťová ruda Sl. a P. R.	Zlatá ruda Č.M.S.	Arsen. ruda Č.M.S.	Antimonová ruda ¹⁾			Uran. ruda ²⁾ Č. M.S.
	Č.M.S.	Sl. a P. R.	Rep.					Č.M.S.	Sl. a P. R.	Repu- blika	
	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>
1911	1.017	67.041	68.058	—	—	29.647	—	20	1.156	1.176	6
1912	2.287	61.622	63.909	—	10	30.192	—	20	1.390	1.410	11
1913	1.083	61.667	62.750	—	5	35.994	—	20	6.209	6.229	11
1919	—	36.076	36.076	1.054	—	13.177	—	539	97	636	10
1920	—	44.786	44.786	2.190	1.038	17.792	—	706	670	1.376	9
1925	—	21.594	21.594	—	785	31.846	34	36	4.036	4.072	14
1926	—	22.512	22.512	—	734 ³⁾	30.918	4	16	7.319	7.335	30
1927	—	23.300	23.300	—	149 ³⁾	31.349 ⁴⁾	2 ⁵	2	14.318	14.320	31
1928	—	23.626	23.626	—	496	27.321	6	2	11.607	11.609	31

Rok	Manganová ruda			Ruda stříbrná, olověná a zinková ⁵⁾			Měděná ruda ⁶⁾		
	Č.M.S.	Sl. a P. R.	Republika	Č.M.S.	Sl. a P. R.	Republika	Č.M.S.	Sl. a P. R.	Republika
	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>
1911	—	9.855	9.855	24.832	53.007	77.839	340	1.525	1.865
1912	—	9.331	9.331	23.365	58.933	82.298	900	1.968	2.868
1913	—	13.563	13.563	20.644	50.712	71.356	—	964	964
1919	12.350	33.343	45.693	11.664	34.779	46.443	138	1.780	1.918
1920	17.628	32.687	50.315	15.188	38.239	53.427	200	3.553	3.753
1925	29.879	48.101	77.980	12.933	662	13.595	—	3.606	3.606
1926	36.303	58.870	95.173	12.286	211	12.497	—	16.699	16.699
1927	44.926	63.450	108.376	13.772	2	13.774	—	44.459	44.459
1928	37.517	61.921	99.438	14.416	5	14.421	—	52.312	52.312

Rok	Wolfr. cínová ruda ⁷⁾ Č.M.S.	Niklová ruda			Vis- mut. ruda Č. M.S.	Surová tuha			Olej surový (nafta)			Sůl Sl. a P. R.
		Č.M.S.	Sl. a P. R.	Rep.		Č. M.S.	Sl. a P. R.	Rep.	Č.M.S.	Sl. a P. R.	Rep.	
	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>
1911	989	—	3	3	—	28.910	—	28.910	—	—	—	49.517
1912	671	—	—	—	—	29.485	—	29.485	—	—	—	60.021
1913	990	—	—	—	—	32.175	—	32.175	—	2	2	55.279
1919	2.006	3.425	—	3.425	80	30.547	—	30.547	—	7.127	7.127	31.119
1920	2.440	—	—	—	75	22.925	—	22.925	8	10.110	10.118	30.989
1925	64	—	—	—	—	18.459	7	18.466	15.987	7.365	23.352	76.826
1926	102	—	—	—	—	30.783	35	30.818	13.700	8.438	22.138	98.105
1927	106	—	—	—	—	40.948	165	41.113	11.181	5.293	16.474	122.202
1928	94	—	—	—	—	32.162	170	32.332	7.489	6.440	13.929	154.243

Poznámky k tab. 1: *) Zkratky: Č. M. S. = Čechy, Morava a Slezsko; Sl. a P. R. = Slovensko a P. Rus; Rep. = Republika. — ¹⁾ Data pro Čechy, Moravu a Slezsko týkají se rudy hutní s výjimkou let 1919—1920, kde jest započtena z větší části ruda surová. — ²⁾ Hutní ruda. — ³⁾ Mimo to bylo vytěženo na Slovensku a P. Rusi a) r. 1926 217 t, b) r. 1927 93 t, takže v Československé rep. celkem a) 31.135 t, b) 31.442 t. — ⁴⁾ Mimo to bylo vytěženo na Slovensku a P. Rusi 10·0 t, takže v Československé rep. celkem 12·5 t. — ⁵⁾ Data pro Čechy, Moravu a Slezsko týkají se rudy hutní. — ⁶⁾ Data za léta 1925—1928 týkají se rudy hutní. Data za léta 1919—1920 týkají se z části též rudy surové. Pokud mohlo býti z materiálu ještě vyšetřeno, bylo vyrobeno v r. 1920: 178 tun hutní rudy. Ve množstvích za léta 1911—1913 obsažena jest pravděpodobně rovněž částečně ruda surová.

Uhlí.

(Viz tab. 1, 2, 3, 4 a diagr. 1, 2.)

Závody a dělnictvo. R. 1928 těženo bylo v 289 závodech čítajících 97.403 dělníky. Z pánví kamenouhelných největší je (měřeno počtem dělnictva) ostravsko-karvinská s 38.894 dělníky, z hnědouhelných severočeská pánev hnědouhelná s 30.423 dělníky.

Poměrně ke své rozloze jest Československo svým uhelným bohatstvím ve světové těžbě dosti čestně umístěno. Zde přehled světové těžby r. 1928 (v tisících tun:)

	Uhlí	
	kamenné	hnědé
Evropa	594,200	208,400
V tom: Belgie	27,500	—
Británie V.	241,500	—
Československo . .	14,560	20,451
Francie	51,400	—
Německo	150,900	166,200
Polsko	40,600	—
Amerika	532,100	3,500
V tom: Spoj. státy .	516,600	—
Kanada	12,400	3,500
Asie	90,900	—
V tom: Indie	—	—
britská	21,700	—
Japonsko	31,700	—
Afrika	13,100	500
V tom: Unie Jihoafrická . .	12,200	—
Oceánie	15,000	2,700
Celkem	1,245,300	215,100

(Pokračování textu viz na str. 93.)

Diagram 1.

Těžba uhlí v některých státech r. 1928.

(V milionech tun.)

Kamenné uhlí.

Hnědé uhlí.

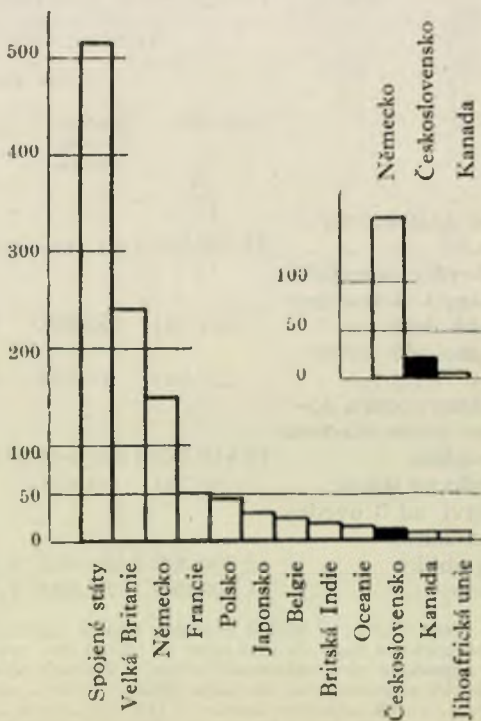
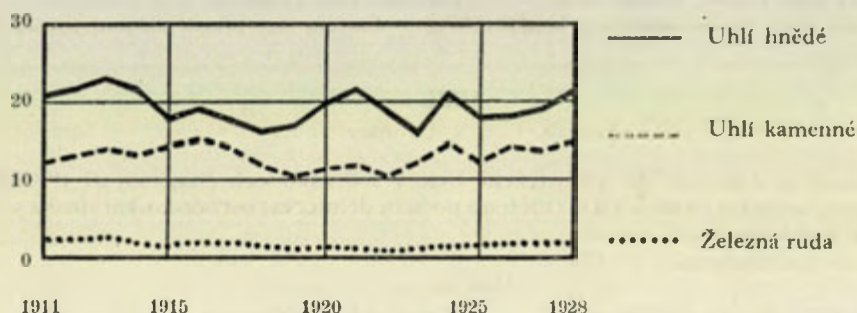

Diagram 2.

Výroba uhlí a železné rudy v rep. Československé v l. 1911—1928.
(V milionech tun.)

Tab. 2. Výroba a odbyť¹⁾ zužitkovatelného uhlí r. 1928.

	Kamenné uhlí			Hnědé uhlí		
	úhrnem	v tom pánev		úhrnem	v tom pánev	
		kladen- sko-rako- vnická	ostravsko- karvinská		severočes. hnědouhel.	falknov- sko-loket- ská
Vyrobena zužitkovatel- ného uhlí	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>	<i>t</i>
Z pohotového množství	14,560.305	1,847.469	10,843.490	20,451.421	15,563.401	4,105.795
1. dodáno k vlastní spo- třebě dolů	804.551	195.666	445.243	1,031.738	752.133	198.231
2. dodáno jako depu- táty	229.944	45.649	145.698	363.537	276.741	72.916
3. prodáno cizím a do- dáno jiným vlastním závodům	13,810.282	1,682.163	10,449.188	19,174.666	14,665.123	3,822.948
4. zůstalo na skladě.	80.734	3.832	41.837	266.525	216.048	47.179
Z množství ad 3 uvede- ného dodáno:						
do republiky	12,206.299	1,630.663	9,151.758	16,192.007	12,770.977	2,744.739
do ciziny	1,603.983	51.500	1,297.430	2,982.659	1,894.146	1,078.209

¹⁾ Data o odbytu uhlí a zejména také o zahraničním obchodu uhlím pocházejí ze šetření statistiky hornické, a tedy do jisté míry se liší od dat vyšetřených statistikou zahraničního obchodu, která však nepodává nám informaci o tom, z kterých oblastí republiky uhlí jest vyváženo do ciziny. Podle statistiky zahraničního obchodu činil r. 1928 u uhlí kamenného dovoz 2,462.372 tun, vývoz 1,670.442 tun, u uhlí hnědého dovoz 64.418 tun, vývoz 2,998.526 tun. Také v dalším textu i tabulkách této partie „Hornictví a hutnictví“ data pocházejí jen ze statistiky hornické a hutní, a vykazují případné odchylky od dat zahraničního obchodu.

Těžba uhlí r. 1928 činila 14,560 tisíc tun kamenného a 20,451 tisíc tun hnědého uhlí. Při tomto množství těžby československé uhlí hradí téměř celou spotřebu tuzemskou; něco uhlí vyváží se i do ciziny.

Podle pánví vytěžilo se:

kamenného uhlí		hnědého uhlí	
v pánvi	tisíce tun	v pánvi	tisíce tun
Kladensko-rakovnické	1,847	Severočeské	15,563
Plzeňsko-radnické	1,000	Falknovsko-loketské	4,106
Žacléřsko-svatoňovické	448	Jihomoravské	219
Ostravsko-karvinské	10,844	V ostatních dolech v Čechách,	
Rosicko-oslavanské	417	na Moravě a ve Slezsku	68
V ostatních dolech	4	V dolech na Slovensku	495

Peněžní hodnota uhlí kamenného r. 1928 činila 1.735 mil. Kč a uhlí hnědého 1.230 mil. Kč.

Pohyb uhlí. R. 1928 bylo vytěženo (v tisících tun) kamenného uhlí 14,560, z toho 13,810 (t. j. 94·8%) dodáno spotřebitelům a to do republiky 12,206 a do ciziny 1,604, hlavně do Rakouska; na vývozu účastnila se nejvíce pánev ostravsko-karvinská (1,297 tisíc tun). Také z hnědého uhlí (20,451) bylo dodáno spotřebitelům 93·8% (19,175 tisíc tun), z čehož vyvezeno do ciziny 2,983; dodáno skoro vše (2,715) do Německa, a to z obou pánví severozápadních Čech, t. j. severočeské a falknovsko-loketské.

Z ciziny dovážíme pro tuzemskou spotřebu kamenné uhlí: r. 1928 dovezeno 2,462 tisíc tun a to hlavně z Německa, t. j. z Pruského Slezska (1,405) a z Polska (1,053). V uhlí hnědém jsou dovozy nepatrné: r. 1928 64 tisíc tun (hlavně z Maďarska 48 tisíc tun).

Spotřeba uhlí (viz tab. 3) v tuzemsku odhaduje se na 14—16 milionů tun uhlí kamenného a 17—18 milionů tun uhlí hnědého. Spotřebou míníme zde množství uhlí dodaného tuzemskými závody spotřebitelům v republice a k tomu množství uhlí dovezeného z ciziny.

Tab. 3. *Spotřeba uhlí v l. 1920—1928.*

Rok	Kamenné uhlí		Hnědé uhlí	
	Spotřebováno v tunách	Na 1 obyvatele připadá kg	Spotřebováno v tunách	Na 1 obyvatele připadá kg
1920.....	12,242.257	903	16,845.355	1.242
1921.....	11,932.285	873	16,549.276	1.211
1922.....	9,937.928	721	14,875.866	1.079
1923.....	12,027.175	864	13,745.241	988
1924.....	14,952.518	1.064	17,291.669	1.231
1925.....	13,205.308	931	16,118.203	1.137
1926.....	13,284.725	929	16,054.698	1.123
1927.....	14,250.413	990	16,873.308	1.172
1928.....	15,703.166	1.084	17,651.700	1.218

Závody hornické.

(Viz tab. 4.)

Hornickou těžbu provozovaly r. 1928 383 závody hornické, v nichž v ročním průměru bylo zaměstnáno 110,324 dělníků.

Těžba uhlí převládá kvantitativně nad těžbou ostatních nerostů tak silně, že i z počtu závodů připadá největší díl na uhelné doly a podobně i z počtu dělnictva.

Tab. 4. Závody a dělnictvo při výrobě hornické v l. 1919—1928.

Rok, předmět výroby, výrobní oblasti, země (Č. M. S. — Čechy, Morava a Slezsko)		Počet důl- ních závodů v provozu		Průměrný počet dozorců	Průměrný počet dělníků				
		celkem	z toho jen část roku		mužů		žen	z mužů ve st. 5 a 6 uvedených bylo mladistvých (do 16 let)	úhrnem
					v dole	na po- vrchu			
Rok 1928 :									
Kamenné uhlí :	Kladensko-rakovnická pánev	22	5	415	6.553	2.598	133	27	9.284
	Plzeňsko-radnická pánev	29	8	149	3.613	1.017	107	7	4.737
	Žacléřsko-svatoňovická pánev	3	—	65	1.579	677	30	3	2.286
	Ostravsko-karvinská pánev	37	—	1.641	31.510	6.532	852	552	38.894
	Rosicko-oslavanská pánev	4	—	80	1.784	538	28	29	2.350
	Ostatní kamenouhelné doly	2	—	3	30	67	—	—	97
Úhrnem		97	13	2.353	45.069	11.429	1.150	618	57.648
Hnědé uhlí :	Severočeská hnědouhelná pánev	115	6	1.453	20.137	9.376	910	31	30.423
	Falknovsko-loketská pánev	58	17	295	3.912	2.391	172	12	6.475
	Jihomoravská pánev	9	—	30	541	163	11	9	715
	Ostatní hnědouhelné doly v Č.M.S.	5	2	7	52	56	—	—	108
	Hnědouhelné doly na Slovensku	5	3	62	1.388	558	88	113	2.034
Úhrnem		192	28	1.847	26.030	12.544	1.181	165	39.755
Že- lezná ruda :	Čechy, Morava a Slezsko	8	2	120	1.361	554	3	9	1.918
	Slovensko a Podkarp. Rus	22	4	141	2.522	1.835	360	268	4.717
Úhrnem		30	6	261	3.883	2.389	363	277	6.635
Ostat. rudy :	Čechy, Morava a Slezsko	18	7	101	1.241	904	59	27	2.204
	Slovensko a Podkarp. Rus	22	7	72	1.275	825	54	62	2.154
Úhrnem		40	14	173	2.516	1.729	113	89	4.358
Ostat. neros- ty :	Čechy, Morava a Slezsko	12	2	45	254	556	1	5	811
	Slovensko a Podkarp. Rus	12	5	68	489	619	9	—	1.117
Úhrnem		24	7	113	743	1.175	10	5	1.928
Hornická těžba celkem		383	68	4.747	78.241	29.266	2.817	1.154	110.324
Pro srovnání: 1927		394	80	4.765	78.067	29.473	2.837	1.307	110.377
1926		405	85	4.720	77.057	29.280	2.882	1.409	109.219
1925		444	86	4.972	80.226	30.883	2.970	1.420	114.079
1924		432	.	5.345	87.761	32.992	3.325	1.815	124.078
1923		443	.	5.329	85.186	33.683	3.587	2.246	122.456
1922		462	.	5.672	88.910	39.543	4.537	3.022	132.990
1921		527	.	6.081	96.151	45.187	6.008	4.801	147.346
1920		505	.	5.739	94.303	44.323	6.565	5.554	145.191
1919		460	.	5.087	83.534	37.457	6.442	4.678	127.433

Dělnictvo, směny a mzdy v hornictví.

(Viz tab. 5 a diagr. 3.)

Při hornické těžbě bylo r. 1928 v ročním průměru 110.324 *dělníků*, z toho důlních 78.241, z nichž vlastních havířů se čítalo 36.506.

Na 1 dělníka připadalo 269 vykonaných a 51 zameškaných *směn* do roka. Po válce v třiletí 1919—21 byla výroba hornická značně intensivnější jak počtem dělníků, tak výkonností: r. 1920 dělníků čítalo se 145.191 a 1 dělník vykonal 278 směn.

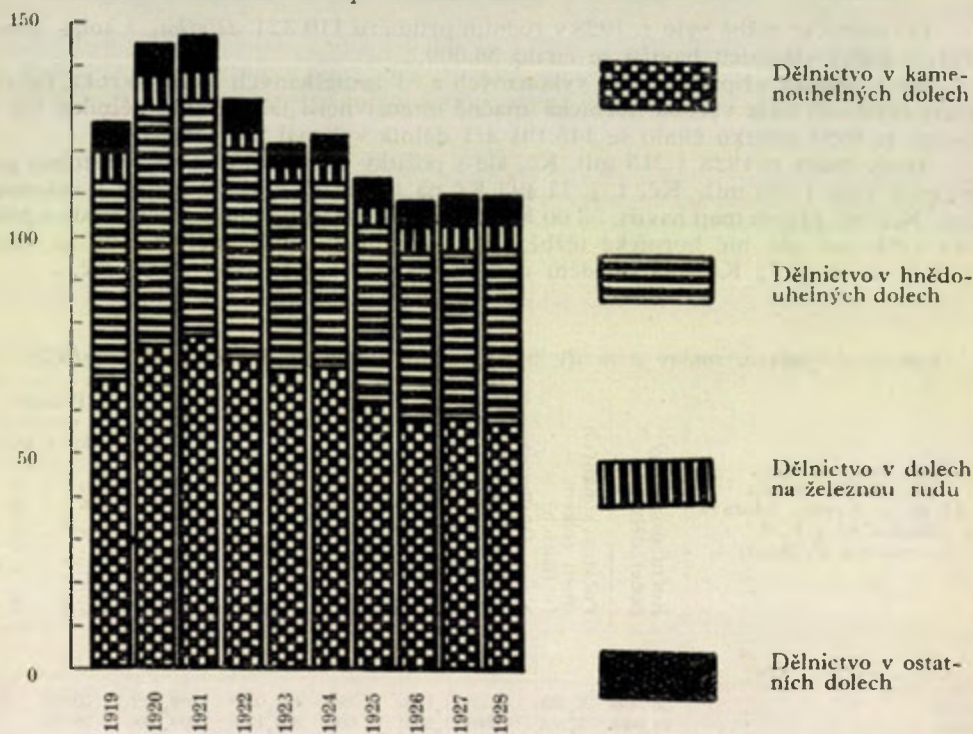
Mzdy činily r. 1928 1.215 mil. Kč, ale s požitky naturálními a se zvláštními platy dostoupily výše 1.268 mil. Kč, t. j. 11.493 Kč na 1 dělníka a 42.70 Kč na 1 vykonanou směnu. Největší příjem mají havíři: 53.00 Kč za směnu. Při těžbě uhelné jsou mzdy a příjmy daleko vyšší než při jiné hornické těžbě; při kamenném uhlí měl dělník za směnu 45.18 Kč, havíř 55.72 Kč, při hnědém uhlí dělník 43.31 Kč, havíř 54.93 Kč.

Tab. 5. Dělnictvo, směny a mzdy v hornických závodech v letech 1925—1928.

Rok, druh dělníků, země, druh nerostu (Č. M. S. = Čechy, Morava a Slezsko, Sl. a P. R. = Slovensko a P. Rus)	Roční průměrný počet dělníků	Počet vykonaných směn celkem (v tisících)	Na 1 dělníka připadá vykonaných směn (sl. 3: sl. 2)	Počet zameškaných směn celkem (v tisících)	Na 1 dělníka připadá zameškaných směn (sl. 5: sl. 2)	Mzda úhrnem	Mzda, naturální požitky a zvláštní platy úhrnem	Průměry mzdové: celkový příjem	
								na vykonanou směnu v Kč (sl. 8 : sl. 3)	na 1 dělníka v Kč (sl. 8 : sl. 2)
v tisících Kč									
Celková těžba 1928 :									
Havíři	36.506	9,231	253	2,158	59	467,031	489,222	53'00	13.401
Voziči	21.040	5,263	250	1,255	60	201,135	209,388	39'78	9.952
Ostatní dělníci dospělí	20.143	5,646	280	1,013	50	225,890	234,841	41'60	11.659
v dole mladiství ..	552	137	248	27	49	2,953	3,009	22'02	5.452
Dělníci v dole	78.241	20,277	259	4,453	57	897,009	936,460	46'18	11.969
Profesionisté	11.060	3,470	314	353	32	138,340	144,089	41'52	13.028
Ostatní dělníci dospělí	17.604	5,029	286	731	42	163,388	170,415	33'89	9.690
na povrchu mladiství ..	602	164	273	14	23	2,031	2,067	12'59	3.433
Ženy	2.817	755	268	129	46	14,196	14,898	19'74	5.289
Dělníci na povrchu	32.083	9,418	294	1,227	38	317,955	331,469	35'20	10.332
Úhrnem 1928	110.324	29,695	269	5,680	51	1,214,964	1,267,929	42'70	11.493
Pro srovnání: 1927	110.377	29,329	266	6,047	55	1,156,783	1,200,411	40'93	10.876
1926	109.219	28,763	263	5,698	52	1,142,773	1,187,711	41'29	10.875
1925	114.079	29,079	255	6,824	60	1,082,955	1,132,727	38'95	9.929
Rok 1928 podle zemí :									
Č. M. S.	100.302	26,823	267	5,402	54	1,131,176	1,183,394	44'12	11.798
Sl. a P. R.	10.022	2,872	287	278	28	83,788	84,535	29'43	8.435
Rok 1928 podle předmětu těžby :									
Uhlí kamenné	57.648	15,198	264	3,184	55	652,823	686,622	45'18	11.911
Uhlí hnědé	39.755	10,802	272	2,171	55	449,563	467,785	43'31	11.767
Železná ruda	6.635	1,898	286	170	26	54,142	54,959	28'96	8.283
Ostatní rudy	4.358	1,247	286	100	23	38,647	38,719	31'05	8.885
Ostatní nerosty	1.928	550	285	55	28	19,789	19,844	36'07	10.293

Diagram 3.

Dělnictvo v hornictví v rep. Československé v l. 1919—1928. (V tisících.)

Celkový přehled výroby hutnické.

(Viz tab. 6.)

Hlavní kovy, které poskytuje hutnická výroba, jsou (podle stavu z roku 1928 v tunách):

železo surové	1,569.264	měď cementová	3.224
olovo	3.065	měď elektrolyt. a rafin.	477
zinek	8.039	antimon	795

Ostatní kovy (v kilogramech):

zlato	221	rtuť	71.929
stříbro	23.881		

Uranové přípravky činily 21.242 kg, radiové soli 9.260 g.

U porovnání s dobou předválečnou je výroba železa surového asi na stejné výši jen v r. 1928 jest asi o 300.000 t vyšší; též rtuť vykazuje přibližně stejné množství; poklesla značně výroba olova, stříbra, též zlata a radiových solí. U ostatních kovů výroba stoupla, zinek před válkou se u nás vůbec nevyráběl.

Tab. 6. Výroba hutnická¹⁾ v l. 1911—13, 1919—20 a 1925—1928.

Rok	Železo surové			Olovo			Olověné kleity			Zinek			Měď		
	Č. M. S.	Sl. a P. R.		Č. M. S.	Sl. a P. R.		Č. M. S.	Sl. a P. R.		Č. M. S.	Sl. a P. R.		Č. M. S.	Sl. a P. R.	
		Rep.			Rep.			Rep.			Rep.			Rep.	
	t	t		t	t		t	t		t	t		t	t	
1911	928,797	195,540	1,124,337	4,231	694	4,925	318	202	520	769	371	1,140	—	244	244
1912	1,049,887	191,698	1,241,585	4,514	780	5,294	301	148	449	998	275	1,273	—	293	293
1913	1,041,147	186,891	1,228,038	3,833	883	4,716	305	129	434	1,427	311	1,738	999	352	1,351
1919	659,108	4,036	663,144	2,963	—	2,963	159	18	177	2,831	297	—	46	97	143
1920	682,270	55,182	737,452	2,001	5	2,006	108	25	133	2,054	159	—	159	89	179
1925	1,134,804	31,618	1,166,422	2,212	—	2,212	157	—	157	3,042	2,203	—	—	34	34
1926	1,058,197	29,787	1,087,984	2,316	—	2,316	129	—	129	2,789	2,418	—	—	348	348
1927	1,230,569	29,794	1,260,363	2,502	—	2,502	135	—	135	6,324	2,549	—	—	399	399
1928	1,535,835	33,429	1,569,264	3,065	—	3,065	91	—	91	8,039	3,224	—	138	339	477

Rok	Čln		Rtuť		Stříbro		Zlato		Antimon		Uranové přifiravky		Radiové soli	
	Č. M. S.	Sl. a P. R.	Č. M. S.	Sl. a P. R.	Č. M. S.	Sl. a P. R.	Č. M. S.	Sl. a P. R.	Sl. a P. R.	Č. M. S.	Č. M. S.	Č. M. S.	Č. M. S.	Č. M. S.
	t	kg	kg	kg	kg	kg	kg	kg	t	kg	kg	kg	g	g
1911	15	79,667	47,797	3,453	51,250	206	122	328	282	6,826	14,146	—	—	—
1912	13	84,979	48,106	3,369	51,475	204	139	343	434	5,416	7,815	—	—	—
1913	11	88,795	44,768	2,756	47,524	267	138	405	450	4,489	10,048	—	—	—
1919	—	43,600	17,569	10	17,579	158	14	172	134	3,738	3,169	—	—	—
1920	—	56,700	19,707	1,582	21,289	194	79	273	156	9,006	3,442	—	—	—
1925	—	73,416	22,245	—	22,245	238	—	238	691	10,105	5,934	—	—	—
1926	—	82,277	23,810	—	23,810	240	—	240	1,051	15,824	6,446	—	—	—
1927	—	55,247	23,743	37	23,780	224	7	231	1,024	21,116	9,260	—	—	—
1928	—	71,929	23,878	3	23,881	216	5	221	795	21,242	—	—	—	—

¹⁾ Zkratky: Č. M. S. = Čechy, Morava a Slezsko; Sl. a P. R. = Slovensko a P. Rus; Rep. = Republika.

Surové železo a železný kyz.

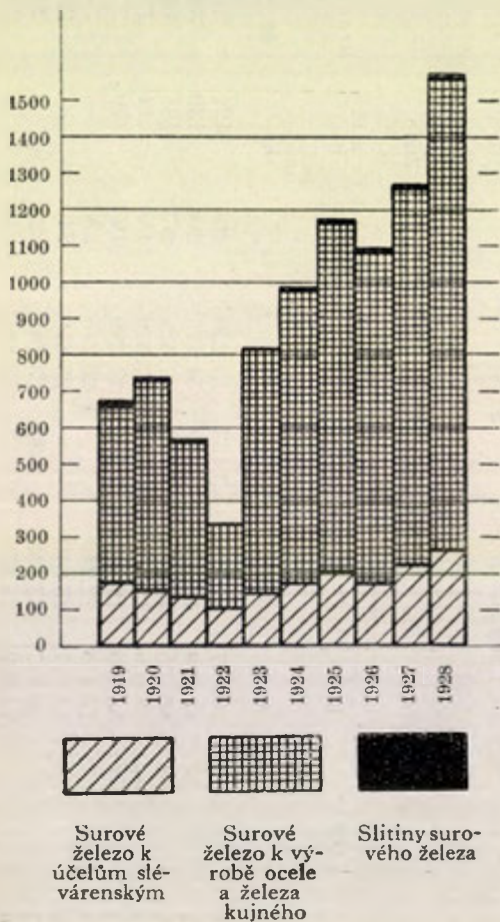
(Viz tab. 7, 8, 9 a diagr. 4.)

Surovina k výrobě surového železa. Železná ruda, získaná hornickou těžbou, spotřebuje se v Československu až na nevelká kvanta vyvezená do ciziny. R. 1928 na př. vyvezeno bylo 24.595 tun surové rudy a 218.821 tun rudy pražené; tento vývoz jde hlavně do Maďarska.

Diagram 4.

*Výroba surového železa v rep. Československé
v l. 1919—1928.*

(V tisících tun.)

Naproti tomu je třeba k výrobě železa dovážeti z ciziny značné množství suroviny. R. 1928 spotřebovalo se při výrobě železa 2,562.527 tun železné rudy s aglomeráty a 40.307 t výpalků kyzu železného, dohromady 2,602.834 t (viz str. 100); z toho téměř polovina (1,168.695) byla dovezena z ciziny, hlavně ze Švédska, a něco přes polovinu pocházelo z tuzemska. Dovozní země železné rudy (včetně výpalků kyzu železného) byly r. 1928 (množství v tunách):

Švédsko	460.081
Rakousko	232.646
Jugoslavie	176.761
SSSR	115.023
Německo	35.189
Francie	31.878
Polsko	28.630
ostatní země	88.487

Kromě železné rudy bylo třeba k výrobě železa také rudy manganové (120.171 t), železných odpadků (164.939 t), strusek po rafinačních procesech (299.515 t). Z jiných látek jmenujme koks (1,455.394 t) a vápenec (661.961 t).

Výroba surového železa. (Viz tab. 7 a 8.) R. 1928 bylo vyrobeno 1,569.264 tun surového železa; z toho 83% (1,295.223 t) určeno bylo k výrobě ocele*) a železa kujného. Slovensko a P. Rus účastní se jen nepatrnou měrou výroby surového železa.

*) Data o výrobě ocele viz v oddílu „Průmysl a živnosti“.

Podle stavu z r. 1928 bylo na území republiky 8 železných hutí, ale jen 6 bylo v provozu a vykazovalo výrobu. Vysokých pecí bylo 23, ale v činnosti jich bylo pouze 17, jež pracovaly 785 provozních týdnů se 3.119 zaměstnanci.

Tab. 7. Železné hutě a vysoké pece r. 1928.

	Rok 1928				Rok 1928			
	Čechy, Morava a Slezsko	Slovensko a P. Rus	Republika		Čechy, Morava a Slezsko	Slovensko a P. Rus	Republika	
Počet železných hutí vůbec	5	3	8	Počet vysokých pecí v čin- nosti vůbec	15	2	17	
Z nich bylo v provozu a mělo výrobu.....	4	2	6	Počet provozních týdnů celkem	702	83	785	
Počet vysokých pecí vůbec	18	5	23	Průměr. roční počet { dělníků	2.730	254	2.984	
Celková denní kapacita vy- sokých pecí t	5.361	149	5.510		v tom žen	23	—	23
Průměrná denní kapacita jedné vys. pece vůbec t. . .	298	30	240		dozorců a mistrů. . .	71	8	79
					úředníků:			
					a) technických	20	5	25
				b) administrativ. . .	31	—	31	

Tab. 8. Výroba a odbyt surového železa r. 1928.

	Surové železo k účelům sleváren- ským v t	Surové železo k výrobě ocele a železa kujného v t	Slitiny surového železa ¹⁾ v t	Surové železo úhrnem v t		
				Čechy, Morava a Slezsko	Sloven- sko, P. Rus	Republika
Vyrobeno surového železa	266.521	1.295.223	7.520	1.535.835	33.429	1.569.264
Pohotovité množství surového železa	299.138	1.332.436	11.061	1.589.581	53.054	1.642.635
Z toho: 1. dodáno vlastní rafinerii	1.163	1.120.376	—	1.121.539	—	1.121.539
2. prodáno { v tuzemsku ...	211.280	156.081	6.031	340.114	33.278	373.392
{ do ciziny ...	50.739	665	1.887	53.230	61	53.291
{ do Maďarska ..	23.087	—	775	23.801	61	23.862
{ do Rumunska ..	14.680	500	170	15.350	—	15.350
V tom: { do Rakouska ..	9.206	165	891	10.262	—	10.262
{ do Jugoslavie ..	2.135	—	51	2.186	—	2.186
{ jinam	1.631	—	—	1.631	—	1.631
3. zůstalo na skladě	35.956	55.314	3.143	74.698	19.715	94.413

¹⁾ Zrcadlového železa.

Pohyb surového železa. (Viz tab. 8.) Pohotovým množstvím (1,642.635 tun) surového železa rozumějí se zásoby přebývající z minulého roku a výroba běžného roku; z tohoto množství upotřebila se v tuzemsku velká většina: 1,494.931 t, z čehož dodáno vlastním rafineriím k dalšímu zpracování 1,121.539 t a do tuzemska odprodáno 373.392 tun. Vývoz surového železa do ciziny je nevelký: činil r. 1928 jen 53.291 t a směřoval hlavně do Maďarska, Rumunska a Rakouska. Za to dováží se k nám dosti velké množství surového železa *) (r. 1928 263.244 tun, hlavně z Německa 133.903 t, Rakouska 27.671 t, V. Britanie 25.018 t, Švédska 19.574 t a Dánska 15.006 t) a železného kyzu (r. 1928 211.564 tun, hlavně ze Španělska 103.314 t, Itálie 26.402 t, Řecka 18.739 t, Německa 15.580 t a z Britských držav ve Středozemním moři 14.281 t).

Spotřeba železné rudy činila r. 1928 2,602.834 tun, čili 179·7 kg na 1 obyvatele; spotřebou je tu míněno ono množství rudy, aglomerátů a výpalků kyzu železného, kterého bylo upotřebeno k výrobě surového železa ve vysokých pecích (viz výše). Spotřebu železného kyzu lze odhadovati na 231.434 tun (16·0 kg na 1 obyv.) a spotřebu surového železa na 1,743.382 tun (120·3 kg na 1 obyv.); spotřebou rozumíme zde množství železného kyzu resp. surového železa dodané vlastním rafineriím a množství v tuzemsku prodané, zvětšené o dovoz.

Tab. 9. Spotřeba železné rudy, železného kyzu a surového železa v l. 1920—1928.

Rok	Železná ruda ¹⁾ v železárnách		Železný kyz		Surové železo	
	Spotřebováno v tunách	Na 1 obyv. připadá kg	Spotřebováno v tunách	Na 1 obyv. připadá kg	Spotřebováno v tunách	Na 1 obyv. připadá kg
1920....	1,312.201	96·7	.	.	738.763	54·5
1921....	938.717	68·7	126.379	9·3	578.180	42·3
1922....	441.269	32·0	129.286	9·4	508.891	36·9
1923....	1,346.362	96·8	113.851	8·2	916.729	65·9
1924....	1,619.721	115·3	190.597	13·6	1,069.412	76·1
1925....	1,866.503	131·6	171.718	12·1	1,249.464	88·1
1926....	1,802.499	126·1	168.692	11·8	1,129.758	79·0
1927....	2,086.912	145·0	219.582	15·3	1,419.374	98·6
1928....	²⁾ 2,602.834	179·7	231.434	16·0	1,743.382	120·3

¹⁾ V tom i výpalky kyzu železného. Viz str. 98. — ²⁾ Mimo to spotřebovalo se ještě v roce 1928 železné rudy v ocelárnách 172.205 t.

Zlato a stříbro.

R. 1928 zabývaly se výrobou těchto drahých kovů 3 závody: 2 v Čechách, 1 na Slovensku. Vyrobeno bylo 1.473.9092 kg zlatostříbrných slitin, jež obsahovaly čistého zlata 184·1899 kg a ryzího stříbra 1.288·6507 kg. Pyritové a jiné rudní koncentráty v cizině zhutněné obsahovaly ryzího zlata 36·3448 kg a ryzího stříbra 16·0392 kg. Přímou výrobu bylo ryzího stříbra 22.576·2720 kg. Celkem získáno 220 kg 534·7 g ryzího zlata a 23.880 kg 961·9 g ryzího stříbra.

Uranové přípravky a radium.

Výrobou zabývá se jediný závod v Jáchymově v Čechách. Uranových přípravků vyrobeno r. 1928 21.242 kg, radiových solí 9.260·12 mg. Soli obsahovaly prvku radia v mg: r. 1919 968·96, r. 1920 2.231·09, r. 1921 3.207·50, r. 1922 2.271·50, r. 1923 1.525·63, r. 1924 1.432·84, r. 1925 1.387·48, r. 1926 výroba nebyla, r. 1927 2.031·00, r. 1928 3.317·62.

^{*)} T. j. pořadová čísla stat. seznamu zboží 1209, 1210, 1212, 1213, 1213/1 a 1214.

Koksozny a briketárny.

(Viz tab. 10.)

R. 1928 bylo v činnosti 13 koksoven a 9 briketáren, jež vyrobily 2,821.423 tun koksu a 455.787 tun briket. Koks, vyrobený v plynárnách, zde ovšem zahrnut není; viz data o něm v oddíle „Průmysl a živnosti“.

Množství briket u nás vyrobené bylo většinou také v tuzemsku spotřebováno až na brikety hnědouhelné, z nichž vyvezeno r. 1928 151.247 tun a to do Německa 147.156 tun, Rakouska 2.863 tun, Polska 100 t, Itálie 840 t a Švýcar 288 t.

Z koksu kamenouhelného bylo vyvezeno r. 1928 788.153 tun, hlavně do Maďarska (335.111 t), Rakouska (253.491 t), Polska (147.324 t), Jugoslavie (29.011 t).

Připočteme-li k množství, jež výroby spotřebovaly a dodaly do tuzemska, také množství dovezené z ciziny, docházíme k odhadu spotřeby koksu, jenž r. 1928 činil 2,361.874 t, čili 163 kg na obyvatele, a spotřeby briket: 332.386 t (23 kg).

Dovoz z ciziny byl ostatně jen nepatrný: činil r. 1928 265.971 t koksu a 33.971 t briket; skoro všečen pocházel z Německa.

Tab. 10. Koksozny a briketárny.

	Koks		Brikety	
	kameno-uhelný	hnědo-uhelný	kameno-uhelné	hnědo-uhelné
<i>1. Závody (r. 1928):</i>				
Počet koksoven resp. briketáren	13	2	8	5
z nich bylo v činnosti	11	2	6	3
Průměrný roční počet zaměstnanců	4.070	42	92	324
z nich bylo dělnictva	3.797	37	83	307
Zpracováno uhlí t.....	3,595.428	18.225	201.897	410.121
<i>2. Výroba:</i>				
1911 tuny	2,057.911	40.382	138.316	208.246
1912 „	2,307.995	39.738	156.774	239.051
1913 „	2,561.778	36.790	196.141	242.497
1919 „	1,628.096	—	72.957	226.113
1920 „	1,706.232	—	70.633	213.083
1925 „	2,009.442	6.526	156.477	211.884
1926 „	1,957.213	4.549	181.797	197.211
1927 „	2,423.081	5.503	160.254	211.770
1928 „	2,815.973	5.450	214.613	241.174
<i>3. Pohyb (r. 1928):</i>				
Pohotovité množství v tunách.....	2,909.760	12.463	215.221	234.680
Z toho: dodáno do tuzemska	2,089.643	5.281	210.621	83.118
prodáno do ciziny	788.153	95	—	151.247
zůstalo na skladě	31.014	7.058	239	—
<i>4. Spotřeba (r. 1928):</i>				
Spotřeba v tunách.....	2,361.874		332.386	
Na 1 obyvatele připadá kg	163		23	

VII. Průmysl a živnosti.

Statistika podniků.

(Viz tab. 1a, 1b, 2 a diagr. 1.)

Již nedlouho po převratu bylo zřejmo, že je naléhavě třeba nového sčítání závodů průmyslových a zemědělských. Mnohé překážky, zejména nedostatek prostředků finančních na toto nákladné sčítání, zabránily tomu; provádí se teprve r. 1930. Prozatím je nutno spokojiti se daty náhradními.

1. Jsou to především data úrazových pojišťoven dělnických. (Viz tab. 1a, 1b.)

Tab. 1. Podniky pojištěné u úrazových pojišťoven dělnických v l. 1921—1926.

a) Celkový přehled.

Rok, země	Podniky bez podniků hospodářských (t. j. bez podskupiny I. a)					Počet hospodářských podniků (= hosp. strojů) (I. a) ¹⁾
	Počet podniků na konci správního roku	Počet pojištěnců (roční střed)	Úhrnný počet pracovních dnů (šichet)	Počet pojištěnců po převodu na 300 dní v roce (t. j. sl. 4 : 300)	Výdělek pro pojištění započtený v milionech Kč	
1926 :						
Čechy	55.847	992.484	256,894.013	856.313	7.303	495.290
Morava a Slezsko	21.480	469.308	115,561.932	385.207	3.031	253.893
Slovensko a P. Rus	21.219	176.246	38,186.396	127.288	911	372
Republika	98.546	1,638.038	410,642.341	1,368.808	11.245	749.555
Pro srovnání: 1925.....	96.623	1,626.269	409,113.755	1,363.712	11.095	709.678
1924.....	84.651	1,474.494	371,551.400	1,238.505	9.970	742.705
1923.....	77.209	1,287.019	308,121.097	1,027.071	8.527	533.073
1922.....	72.233	1,323.053	315,310.184	1,051.034	10.068	512.787
1921.....	70.725	1,357.542	336,995.894	1,123.319	10.804	499.552

¹⁾ Zde i v tab. b) jsou „hospodářské podniky“ vytčeny zvlášť, pro jejich odlišný charakter od ostatních podniků. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku počet zemědělských podniků používajících hospodářských strojů a motorů jest vlastně počet hospodářských strojů, kde pojištění dělnictva jest předepsáno po dobu činnosti stroje. Na Slovensku a P. Rusi jde pouze o podniky, kde u parních hospodářských strojů jsou zaměstnání úředně zkoušení strojníci; pojištění za tyto podniky platí se celoročně, nikoliv pouze za dobu činnosti; ostatní dělnictvo, při hospodářských strojích pracující, jest pojištěno u „Slovenské pokladnice pre hospodářských robotníkov“.

R. 1926 bylo u úrazových pojišťoven pojištěno 98.546 podniků s 1,638.038 pojištěnými zaměstnanci, z čehož bylo 1,550.049 dělníků. Tento počet osob značí roční střed. Protože však někteří dělníci nejsou zaměstnaní a pojištění po celý rok, přepočítává se počet ten na číslo sice imaginární, ale při tom lépe vystihující zaměstnanost dotýčných závodů: dělí se totiž počet pracovních dnů (zde: 410,642.341) číslem 300 (= počet pracovních dnů v roce). Těchto (imaginárních) celoročních pojištěnců bylo r. 1926 1,368.808.

V čísle 98.546 podniků zahrnuty jsou ovšem jen ty podniky, jež podléhají pojišťovací povinnosti úrazové. Jsou to tedy především podniky průmyslové a živnostenské, z prvovýroby hory a hutě, mlýny. Ze zemědělství jsou pojištěny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku jen hospodářské stroje maloroľnické, t. j. osoby u nich zaměstnané a to jen po dobu, pokud jsou v činnosti. Na Slovensku a P. Rusi jsou pojištěni u úrazové pojišťovny

Tab. 1b) Podniky pojištěné podle skupin v letech 1913 a 1926.

Skupiny podnikové	1926				Pro srovnání: 1913	
	Č. M. S.		Sl. a P. R.		Č. M. S.	
	Počet závodů	Počet pojištěnců (roč. střed)	Počet závodů	Počet pojištěnců (roč. střed)	Počet závodů	Počet pojištěnců (roč. střed)
I. b) Mlýny	4.794	13.142	1.481	4.121	4.948	12.295
II. Doprava a skladiště zboží....	9.805	45.661	1.420	11.731	6.070	26.863
III. Hutě a jich vedl. podniky ...	133	38.727	45	4.240	88	21.999
IV. Kameny a zeminy	10.513	166.725	1.064	16.070	12.607	151.999
V. Zpracování kovů	3.254	76.608	3.222	10.984	1.879	55.088
VI. Stroje, nástroje atd.	3.147	122.455	384	5.319	1.601	80.724
VII. Průmysl chemický	527	21.910	359	5.714	429	17.193
VIII. Topiva a svítiva, oleje, výroba a dodávka elektřiny	811	21.252	129	2.365	641	15.093
IX. Průmysl textilní	2.695	265.396	88	10.591	2.644	287.941
X. Papír, kůže, guma	937	36.508	167	6.375	778	30.744
XI. Dřevo, látky řezbářské.....	8.188	78.308	4.469	32.724	5.551	51.871
XII. Potraviny a poživatiny	10.846	135.995	2.834	18.401	5.542	119.202
XIII. Odívání a čištění	1.429	44.695	136	976	961	31.329
XIV. Stavby a provádění staveb....	17.869	247.782	5.062	35.077	16.461	198.113
XV. Polygrafie a divadla	1.293	29.721	212	2.494	804	18.794
XVII. Hornictví	405	107.707	62	7.902	—	—
Úhrn I. b)—XVII.	76.646	1,452.592	21.134	175.084	61.004	1,119.248
Dobrovolné pojištění	681	9.200	85	1.162	120	767
Úhrn bez hosp. podniků (t. j. bez I. a)	77.327	1,461.792	21.219	176.246	61.124	1,120.015
I. a) Činnost u hosp. strojů ¹⁾	504.556	1,576.640	372	435	408.232	1,430.285

¹⁾ Mimo to na Moravě a ve Slezsku 237.991 hosp. maloroľnických strojních podniků, za něž bylo na pojistném předepsáno 460.000 Kč a na Hlučínsku 4.620 polních hospodářství ve výměře do 2 ha, za něž zapláceno na pojistném 50.000 Kč. Za 2.016 polních hospodářství od 2—100 ha na Hlučínsku vybírají se příspěvky paušálně; za rok 1926 nebyly dosud zapraveny.

Poznámka: Roku 1913 u Slezska jsou obsažena též data o podnicích na území odstoupeném Polsku; zkratky: Č. M. S. = Čechy, Morava a Slezsko, Sl. a P. R. = Slovensko a P. Rus.

z oboru zemědělství pouze úředně zkoušení strojníci obsluhující hospodářské stroje a to po celý rok, nikoliv pouze po dobu činnosti stroje. Tyto zemědělské podniky, t. zv. „hospodářské podniky“, uvedeny jsou v posledním sloupci tab. 1a).

Podle skupin nejmohutnějšími obory průmyslu jsou: průmysl stavební s 282.859 pojištěnými zaměstnanci (roční střed pojištěnců), textilní 275.987, kameny, zeminy 182.795, průmysl potravinářský 154.396, strojařský a nástrojařský 127.774, hornictví 115.609, průmysl dřevařský se 111.032 pojištěnými zaměstnanci. Převédeme-li si však roční střed pojištěnců na celoroční pojištěnce (viz výše), dostáváme pořadí a čísla poněkud jiná, avšak vystihující lépe zaměstnanost: průmysl textilní s 251.537 celoročními zaměstnanci, průmysl stavební 189.312, kameny a zeminy 145.238, průmysl potravinářský 133.530, strojařský a nástrojařský 116.249, hornictví 101.068, průmysl dřevařský s 85.466 celoročními pojištěnci.

Zajímavé je porovnání s poměry předválečnými, které však je možné jen pro Čechy, Moravu a Slezsko. V nich r. 1913 průmysl textilní měl 2.644 závody s 287.941 pojištěncem (roční střed), r. 1926 2.695 závodů a jen 265.396 pojištěnců; průmysl kamene a zemin v r. 1913 12.607 závodů, 151.999 pojištěnců, v r. 1926 10.513 závodů, tedy méně, kdežto počet pojištěnců stoupl na 166.725. Obdobně jest tomu u průmyslu mlynářského, u něhož v roce 1926 vykázáno jest o 154 závody méně, ale o 847 pojištěnců více než v roce 1913. Ostatní obory stouply vesměs jak počtem podniků, tak i počtem pojištěnců. Skupina „Hornictví“ nevyskytuje v r. 1913 žádný závod z toho důvodu, že hornictví nebylo v té době pojištěno u úrazových pojišťoven dělnických. (Viz též oddíl „Pojišťování“.)

2. Statistika větších průmyslových závodů. (Viz tab. 2 a diagr. 1.)

Poněvadž Státní úřad statistický nemohl podniknouti doposud úplné sčítání závodů, pokusil se alespoň předběžným malým sčítáním sebrati hlavní data o závodech větších, a to podle stavu z r. 1926. Jsou to velikou většinou závody tovární. Za tovární závod považován takový, který vykázal aspoň 18 zaměstnanců aneb jež i při menším počtu zaměstnaných osob bylo podle hospodářské povahy závodu nutno a vhodno pokládati za závod tovární. Při zpracování sebraných dat byly závody pobočné sečteny se závodem hlavním v jediný komplex.

V položce „Výroba a zpracování železa a kovů“ jsou obsaženy závody, které vedle průmyslové výroby zabývají se též výrobou kovů z rud, tedy výrobou hutnickou, o níž mluvili jsme v oddíle „Hornictví a hutnictví“.

O počtu závodů hornických a hutnických a o jejich dělnictvu, podobně o koksovárnách a briketárnách, je sestavována každoročně statistika, jejíž výsledky uvádíme v oddíle „Hornictví a hutnictví“. Avšak zmíněné malé šetření závodů z r. 1926 zahrnuje také větší závody hornické a hutnické, jehož výsledky jsou tyto:

	Počet závodů			Zaměstnanci			Koňské síly (HP)		
	Č.M.S.*)	Sl. a P. R.*)	Rep.*)	Č.M.S.*)	Sl. a P. R.*)	Rep.*)	Č.M.S.*)	Sl. a P. R.*)	Rep.*)
I. Hornictví:									
Kamenné uhlí	87	—	87	59.689	—	59.689	206.436	—	206.436
Hnědé uhlí	174	4	178	39.040	1.485	40.525	93.342	2.662	96.004
Železná ruda	6	18	24	1.694	3.973	5.667	3.546	4.837	8.383
Ostatní rudy	14	15	29	2.469	1.944	4.413	6.427	2.947	9.374
Ostatní nerosty	8	5	13	724	1.342	2.066	1.600	2.229	3.829
Hornictví celkem	289	42	331	103.616	8.744	112.360	311.351	12.675	324.026
II. Koksovy a briketárny	15	—	15	3.981	—	3.981	24.968	—	24.968
Úhrn I. a II.	304	42	346	107.597	8.744	116.341	336.319	12.675	348.994

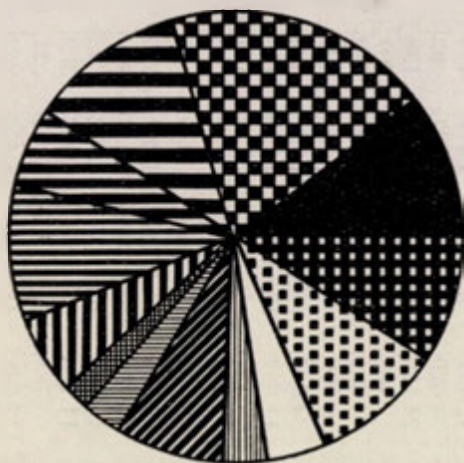
Na tab. 2 uvádíme především větší závody průmyslové (živnostenské) ve vlastním slova smyslu. Bylo jich 12.152 s 986.570 dělníky a 1,642.157 koňskými silami. Přičteme-li k nim též závody hornické, koksovy a briketárny, vzniká úhrn: Závodů 12.498, dělnictva 1,102.911, koňských sil 1,991.151.

*) Zkratky: Č.M.S.—Čechy, Morava a Slezsko, Sl. a P. R.—Slovensko a P. Rus, Rep.—Republika.

Diagram 1.

Rozvrstvení dělnictva a koňských sil ve větších závodech na jednotlivá odvětví průmyslu¹⁾ v rep. Československé. (Stav z r. 1926.)

a) dělnictvo

Hornictví, koksovny
a briketárny

Kovoprůmysl

Bavlnářský průmysl

Vlnářský průmysl

Ostatní textilní průmysl

Dřevařský průmysl

Papírnický průmysl

Chemický průmysl

Cukrovary

Jiný průmysl potravi-
nářský

Sklářský průmysl

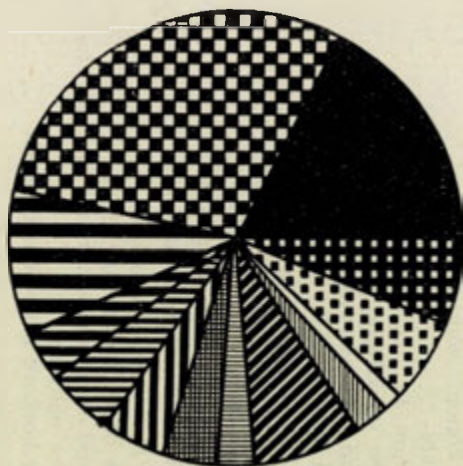

Průmysl kamene
a zemin

Ostatní průmysl

b) koňské síly

¹⁾ Čítaje v to závody hornické, koksovny a briketárny.

Tab. 2. Statistika větších závodů v některých důležitějších odvětvích průmyslu r. 1926.

Skupiny a odvětví průmyslu	Čechy, Morava, Slezsko			Slovensko, P. Rus			Republika	
	Počet závodů	Zaměstnanci	Koňské síly (HP) ¹⁾	Počet závodů	Zaměstnanci	Koňské síly (HP) ¹⁾	Počet závodů	Zaměstnanci
I. Kovoprůmysl								
1. Výroba a zpracování železa a kovů	1.266	195.235	554.467	72	12.666	25.944	1.338	207.901
2. Stroje, nástroje a přístroje	590	94.366	416.715	49	9.553	20.957	639	103.919
3. Správkárny a pomocná odvětví kovoprům.	623	98.838	136.707	20	2.686	4.466	643	101.524
II. Hudební nástroje								
1. Klávesové hudební nástroje	53	2.031	1.045	3	427	521	56	2.458
2. Ostatní hudební nástroje	73	3.106	1.491	1	6	14	74	3.112
3. Příslušenství hudebních nástrojů	28	1.439	837	1	6	14	29	1.445
III. Průmysl textilní								
1. Bavlna	33	1.421	446	—	—	—	33	1.421
2. Vlna	12	246	208	—	—	—	12	246
3. Len, konopí, koudel, juta	1.714	283.066	356.070	26	11.032	16.808	1.740	294.098
4. Hedvábní	597	120.307	193.710	5	4.426	10.784	602	124.733
5. Apretura, bělidla, barviny, tiskárny	224	55.586	70.341	7	4.332	4.201	231	59.918
6. Výroba stávkového a pleteného zboží	169	31.788	42.171	5	1.181	1.411	174	32.969
7. Ostatní textilní výroba (mimo konfekci)	61	16.341	8.020	2	368	207	63	16.709
8. Zboží konfekční	137	16.736	24.120	1	26	50	138	16.762
IV. Průmysl kožářský								
1. Výroba kožešiny	198	18.968	7.487	3	376	94	201	19.344
2. Výroba obuvi	120	6.851	3.661	2	219	26	122	7.070
3. Výroba ostatního koženého zboží	208	16.489	6.560	1	104	35	209	16.593
V. Průmysl dřevařský								
1. Výroba kuže a kožíšin	291	28.959	24.061	15	1.235	2.794	306	30.194
2. Výroba obuvi	106	6.200	11.682	13	1.110	2.755	119	7.310
3. Výroba ostatního koženého zboží	116	19.201	8.927	1	102	9	117	19.303
VI. Průmysl pryže a osínku								
1. Pily a hrubé zpracování dřeva	69	3.558	3.452	1	23	30	70	3.581
2. Průmysl dřevobrábec (mimo výr. nábytku)	14	1.603	2.728	1	396	350	15	1.999
3. Výroba nábytku	1.340	46.442	67.815	283	15.581	23.201	1.623	62.023
4. Zboží korkové a izolační materiál	752	19.459	45.034	240	12.381	20.447	992	31.840
VII. Průmysl papírnický								
1. Výroba papíru	229	9.400	10.293	16	1.550	1.692	245	10.950
2. Zpracování papíru	337	16.885	11.700	25	1.633	1.043	362	18.518
	22	698	788	2	17	19	24	715
	239	21.038	71.946	18	4.197	15.472	257	25.235
	102	14.278	67.818	11	3.821	15.298	113	18.999
	137	6.760	4.128	7	376	174	144	7.136

Skupiny a odvětví průmyslu	Čechy, Morava, Slezsko			Slovensko, P. Rus			Republika		
	Počet závodů	Zaměstnanci	Koňské síly (HP) ¹⁾	Počet závodů	Zaměstnanci	Koňské síly (HP) ¹⁾	Počet závodů	Zaměstnanci	Koňské síly (HP) ¹⁾
VIII. Průmysl grafický	452	20,034	11,727	40	1,208	737	492	21,242	12,464
IX. Průmysl hračkařský	50	2,295	1,394	—	—	—	50	2,295	1,394
X. Průmysl soustružnický (mimo dřev)	82	4,375	2,997	—	—	—	82	4,375	2,997
XI. Průmysl kartáček a košíkařský	41	1,670	745	4	841	488	45	2,511	1,233
XII. Průmysl chemický	329	24,831	44,527	42	4,877	5,347	371	29,708	49,874
1. Chemický velkopřemysl	77	13,199	26,439	15	2,570	2,566	92	15,769	29,005
2. Ostatní průmysl chemický	252	11,632	18,088	27	2,307	2,781	279	13,939	20,869
XIII. Plynný	78	2,168	811	7	221	145	85	2,389	956
XIV. Potravinářský a nápoje (mimo prům. mlýn.)	1,998	124,394	214,426	454	14,263	29,399	2,452	138,657	243,825
1. Výroba potravin a požívatin (mimo cukrov.)	582	24,837	30,345	40	2,185	2,694	622	27,022	33,039
2. Cukrovary	152	76,876	135,448	11	9,117	19,089	163	85,993	154,537
3. Výroba nápojů (mimo pивovary)	161	1,938	1,252	29	359	298	190	2,297	1,550
4. Pивovary a sladovny	550	16,835	36,299	31	915	2,477	581	17,750	38,776
5. Lihovary	553	3,908	11,082	343	1,687	4,841	896	5,595	15,923
XV. Tabákové továrny	13	9,763	2,493	6	2,848	535	19	12,611	3,028
XVI. Průmysl kamenů a zemin	1,956	93,892	106,064	163	10,381	14,388	2,119	104,273	120,452
1. Kameny	470	16,384	11,917	44	3,034	2,696	514	19,418	14,613
2. Zeminy	73	4,115	6,157	1	20	45	74	4,135	6,202
3. Hrubá keramika (v užším slova smyslu)	897	34,566	44,914	80	4,429	6,562	977	38,995	51,476
4. Jemná keramika (v užším slova smyslu)	227	27,746	14,492	7	182	114	234	27,928	14,606
5. Maltoviny	116	7,432	25,164	22	2,353	4,179	138	9,785	29,343
6. Výrobky z maltovin	173	3,649	3,420	9	363	792	182	4,012	4,212
XVII. Průmysl sklářský	766	38,019	24,205	12	2,267	507	778	40,286	24,712
1. Skelné huti	129	27,371	17,360	10	2,247	498	139	29,618	17,858
2. Rařinace skla	436	6,101	3,398	2	20	9	438	6,121	3,407
3. Skleněná biřuterie	201	4,547	3,447	—	—	—	201	4,547	3,447
XVIII. Samostatné elektrárny	254	3,259	17,641	52	402	420	306	3,661	18,061
Celkem	10,956	904,149	1,505,608	1,196	82,421	136,549	12,152	986,570	1,642,157
Hornické závody, koksovny a briketárny	304	107,597	336,319	42	8,744	12,675	346	116,341	348,994
Úhrnem	11,260	1,011,746	1,841,927	1,238	91,165	149,224	12,498	1,102,911	1,991,151

¹⁾ Úhrn koňských sil u motorů dodávajících energii mechanickou pro výrobu elektrické energie.

Průmysl cukrovarský.

(Viz tab. 3 a diagr. 2 a 3.)

Závody a výroba. V průmyslu cukrovarském byly činny v období 1927/28 162 závody, a to 152 surovárny, smíšené továrny a pískárny a 10 rafinerií.

Výroba v hodnotě surového cukru činila 12,549 tisíc q, pro tuzemskou spotřebu bylo vyklizeno a zdaněno 3,981 tisíc q a do ciziny bylo vyvezeno 7,962 tisíc q^{*)}. V prvních letech 1919/20—1922/23 výroba činila 5—7 milionů, doma spotřebovala se necelá polovina (3 mil. q), do ciziny vyváželo se více než polovina (asi 4 mil. q) tohoto množství. Od r. 1923/24 výroba silně se zvýšila a udržovala se nad 10 mil. q, doma spotřebovala se asi třetina (3·6—4 mil. q) a do ciziny vyvážely se asi dvě třetiny tohoto množství. V obdobích 1924/25, 1925/26 a 1927/28 československá cukerní výroba se přiblížila již úrovni předválečné, neboť v období 1912/13 v zemích nyní československých činila výroba podle „Jednatelské zprávy Ústředního spolku československého průmyslu cukrovarnického ze dne 20. června 1929 v Praze“ 14,550.554 q. Pro období 1928/29 podle předběžných výsledků bylo vyrobeno v Československu 10,564.498 q řepového cukru.

Tab. 3. Průmysl cukrovarský v l. 1918/19 až 1927/28.

1927/28			Výrobní období	Výroba		Odbyt pro tuzemskou spotřebu		Vývoz do ciziny ²⁾ v q ¹⁾
Země	Výroba			Počet závodů	Množství v q ¹⁾	celkem v q ¹⁾	na 1 obyv. připadalo kg ¹⁾	
	Počet závodů	Množství v q ¹⁾						
Čechy	101	6,123.872	1918/19	175	6,481.813	3,510.314	26 ¹	1,262.342
Morava a Slezsko.....	49	4,410.529	1919/20	175	5,014.183	3,346.167	24 ⁷	3,661.439
V tom: Morava	45	4,278.200	1920/21	172	7,229.949	3,219.464	23 ⁷	3,959.117
Slezsko	4	132.329	1921/22	170	6,629.277	3,179.119	23 ²	4,002.540
Slovensko	12	2,014.819	1922/23	169	7,360.277	3,380.426	24 ⁴	3,824.377
			1923/24	170	10,111.269	3,633.652	26 ⁰	6,597.486
Republika ³⁾	162	12,549.220	1924/25	168	14,283.707	3,793.224	26 ⁹	9,909.859
			1925/26	166	15,073.436	3,992.847	28 ⁰	10,799.104
			1926/27	163	10,458.194	3,791.132	26 ⁴	7,208.576
			1927/28	162	12,549.220	3,981.489	27 ⁶	7,961.537

¹⁾ V hodnotě surového cukru. — ²⁾ Data tato pocházejí — podobně jako všechny ostatní údaje této tabulky — od finanční správy a nemohou se shodovati s daty zahraničního obchodu (viz v této knize str. 111 a 162), protože jde o jiný způsob šetření a též o jinou dobu (zde výrobní období, u zahraničního obchodu kalendářní rok). — ³⁾ V Podkarpatské Rusi továrny na surový cukr a bílé zboží a rafinerie se nevyskytují.

Krise cukerní. Silné zvýšení výroby v l. 1923/24—1925/26, které trvalo na celém světě, vedlo k nahromadění zásob, k veliké krizi odbytové a stlačení cen cukru na světovém trhu. Bylo nutno omeziti nadvýrobu, což u nás projevilo se poklesem výroby cukru v období 1926/27 o více než 4½ mil. q. Roku 1927 plocha osevu přechodně vzrostla asi o 16 tisíc ha a proto ve výrobním období 1927/28 vyrobilo se o 2 mil. q cukru více než v předešlém. V roce 1928 však osev cukrovky klesl oproti r. 1927 asi o 37 tisíc ha, v r. 1929 pak o dalších 10—30 tisíc ha, takže lze podle toho očekávat i v příštích letech značný úbytek ve výrobě cukru.

^{*)} Součet domácí spotřeby a vývozu nerovná se množství vyrobenému, protože také bývá upotřebeno pohotových zásob, zbylých z předešlých výrobních období anebo naopak jisté vyrobené množství zůstane na skladě pro léta příští.

Krise světového cukerního hospodářství má svůj původ již ve válce. Za války rozmohlo se nesmírně pěstování cukrovky a cukrové třtiny v zemích zámořských, kdežto evropská výroba poklesla a jen stěží se přibližuje předválečné úrovni.

Výroba cukru třtinového před válkou nebyla značně vyšší než výroba řepového cukru; nyní se však vyrábí z třtiny dvojnásobné množství cukru než z řepy.

	Cukr řepový v milionech	Cukr třtinový metr. centů		Cukr řepový v milionech	Cukr třtinový metr. centů
1913/14	90	109	1923/24	61	153
1918/19	44	128	1924/25	83	166
1919/20	33	133	1925/26	86	175
1920/21	49	132	1926/27	79	168
1921/22	51	141	1927/28	91	175
1922/23	53	141	1928/29	96	189

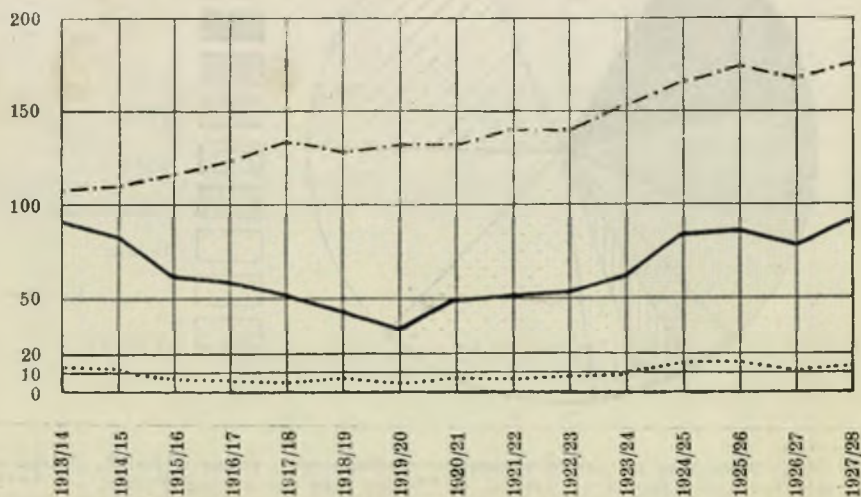
Takto stal se cukr třtinový vítězným konkurentem cukru řepového; zejména Kuba, Britská Indie a Jáva jsou tu největšími producenty.

Diagram 2.

Světová výroba cukru řepového a třtinového, výroba cukru řepového v Československu v obdobích 1913/14 až 1927/28.

(V milionech q.)

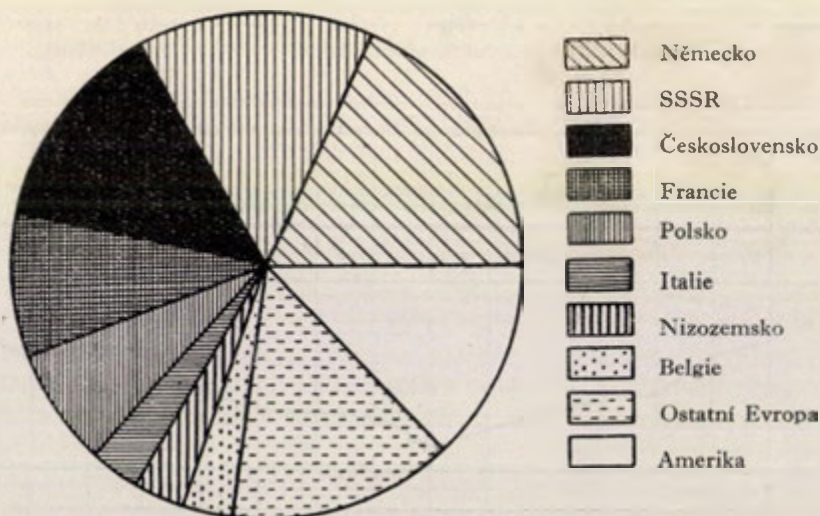
— Světová výroba cukru řepového - - - Světová výroba cukru třtinového Výroba cukru řepového v Československu

Mezinárodní přehled. Následující přehled objasňuje postavení Československa mezi hlavními zeměmi vyrábějícími cukr řepový a třtinový.

Cukr řepový:	Výroba cukru v 1.000 q v hodnotě surového cukru		Cukr třtinový:	Výroba cukru v 1.000 q v hodnotě surového cukru	
	Průměr let 1909/10 až 1913/14*)	Rok 1927/28		Průměr let 1909/10 až 1913/14*)	Rok 1927/28
Evropa	72,984	78,344	Evropa	155	90
V tom: Německo	18,718**)	16,700	Amerika	39,616†)	76,084††)
Československo	11,570	12,549	V tom: Kuba	21,011	41,000
Francie	7,329	8,476	Brasílie	2,798	7,925
SSSR	14,348	13,400	Portoriko	3,297	6,731
Polsko	6,864	5,970	Argentina	1,759	4,214
Italie	2,103	2,820	Asie	43,877	65,415††)
Nizozemsko	2,235	2,798	V tom: Britská Indie ...	24,036	32,727††)
Belgie	2,595	2,687	Jáva	13,474	20,077
Španělsko	1,050	1,943	Filipiny	3,704	5,380
Maďarsko	2,812***)	1,880	Formosa	1,745	5,710
Amerika	6,400	11,241	Afrika	4,269	6,713††)
V tom: Spoj. státy	6,285	10,927	Oceánie	7,892	13,768††)
Ostatní země	9	18	V tom: Austrálie	1,963	5,080
Světový úhrn	79,393	89,603	Světový úhrn	95,809†)	162,070

Diagram 3. Světová výroba řepového cukru podle zemí v období 1927/28.

*) Data vztahují se na území v rozsahu předválečném, pouze u SSSR, Polska a Československa jsou vypočtena pro území nynější. — **) Bez části postoupené Polsku. — ***) Bývalé Zálitavsko bez části postoupené Československu. — †) V tom i Costa Rica a Salvador, o nichž výroba poválečná není známa. — ††) V tom některá území, jež nevykázala před válkou výrobu.

Československo až do roku 1927 bylo mezi státy produkujícími cukrovku a řepový cukr na místě druhém. Ve výrobním období 1927/28 bylo předstiženo SSSR (Československo vyrobilo 12,549 tisíc q cukru, SSSR 13,400 tis. q). Ale náš podíl na světové výrobě řepového cukru stoupl v období 1927/28 na 14·00%.

Velké výrobní země evropské, Německo, Francie, Polsko, SSSR, spotřebují většinou doma vyrobený cukr, a tak jsme v Evropě ve vývozu cukru na místě prvním. Konkurence třtinového cukru a krise cukerní vůbec dotýká se tedy v Evropě v první řadě Československa.

Země, jež dosud nejvíce odbíraly československý cukr, lze nalézt v tomto přehledu:

Země určení:	Období 1927/28 (v 1,000 q)	Země určení:	Období 1927/28 (v 1,000 q)
Evropa.....	7,960	Asie	104
V tom: Velká Británie.....	1,140	V tom: Turecko	59
Hamburk*)	2,771	Afrika	47
Itálie, Terst, Rjeka.....	1,414	V tom: Egypt	44
Německo.....	439	Amerika***).....	18
Rakousko.....	940	<i>Celkem</i>	8,129
Švýcarsko	937		
Ostatní země	319		

Největším odběratelem našeho cukru byla Velká Británie; také cukr zasílaný do Hamburku směřoval do Velké Británie. Lze tedy množství vyvezené tam počítati v období 1927/28 skoro na 4 miliony q, čili polovinu našeho vývozu cukru. Avšak v dubnu 1928 Velká Británie stížila celními opatřeními dovoz našeho cukru tak, že nutno se obávat ztráty tohoto hlavního odbytiště.

Všeobecná cukerní krise promítá se u nás ve stupňované formě v důsledku anglických a jiných celních opatření a hlavně proto, že náš domácí konsum cukru je příliš malý ve srovnání s množstvím, které odbýváme za hranicemi. Jak jest naléhavě žádoucí, aby náš cukerní průmysl překonal nynější krizi, tak jsou bohužel prozatím perspektivy jeho dalšího vývoje naprosto neurčité.

	Hodnota vý- vozu v mil. Kč	Hodnota do- vozu v mil. Kč
1923	1.862	0·0
1924	2.409	0·0
1925	2.290	0·0
1926	2.222	0·0
1927	1.503	4·4
1928	1.684	0·0

Spotřeba cukru v Československu r. 1927/28 činila 27·0 kg na 1 obyvatele, kdežto ve Velké Británii 44·8, v Dánsku 51·7, ve Spojených státech 49·6, v Australii 58·0 kg. Spotřebu tuzemskou bylo by tedy možno ještě stupňovati a tím aspoň částečně čeliti úbytkům ve vývozu.

Cukr jiný než řepový. Melasa.

Továren na cukr škrobový, sladový, karamel a kulér bylo činnu v období 1927/28 26 a ty vyrobily 11.246 q cukru tuhého, 86.366 q tekutého, 2.014 q denaturovaného.

Melasy bylo v témže období vyrobeno 2,520 tis. q.

*) Transito sklad. — **) Pouze Argentina.

Průmysl pivovarský.

(Viz tab. 4 a diagr. 4.)

Podle předběžných výsledků r. 1928 473 pivovary vystavily 11,055.390 hl piva z čehož pro vývoz za hranice bylo vypraveno jen 258.796 hl. Dovozy piva z ciziny jsou nepatrné, r. 1927 činily pouze 2.007 hl.

Celková spotřeba piva v tuzemsku činila roku 1927 9,768.809 hl.

Tab. 4. Průmysl pivovarský v l. 1921—1928.

Rok 1928 ¹⁾			Rok	Počet činných pivovarů	Množství vystaveného piva v hl
Země	Počet činných pivovarů	Množství vystaveného piva v hl			
Čechy	381	8,592.215	1921	590	6,553.765
Morava a Slezsko	75	2,109.735	1922	591	6,122.668
V tom: Morava	61	1,814.285	1923	584	7,272.772
Slezsko	14	295.450	1924	572	8,580.550
Slovensko	16	320.357	1925	552	9,215.243
P. Rus	1	33.083	1926	525	9,712.625
			1927	492	9,997.213
<i>Republika</i>	473	11,055.390 ¹⁾	1928	473	11,055.390

Rok	Z celkového vystaveného množství bylo vystaveno		Speciální pivo dovezené z ciziny v hl	Skutečná spotřeba piva	
	pro tuzemskou spotřebu	pro vývoz za hranice		v hl	na 1 obyvatele v litrech
1921.....	6,401.358	152.407	32.449	6,921.944	50·7
1922.....	6,077.767	44.901	20.979	6,099.475	44·3
1923.....	7,233.698	39.074	9.513	7,243.211	52·1
1924.....	8,407.563	172.987	3.929	8,411.516	59·9
1925.....	8,978.487	286.756	1.928	8,980.415	63·3
1926.....	9,490.701	221.924	2.552	9,493.253	66·4
1927.....	9,766.307	230.906	2.007	9,768.809	67·9
¹⁾ 1928.....	10,796.594	258.796	.	.	.

¹⁾ Data předběžná.

Za dobu 1921—27 stoupla výroba i spotřeba piva o polovinu; pozoruhodný vzestup výroby vykazuje rok 1928 a to více než 1 milion hl oproti r. 1927. Kvoty spotřebovaného piva připadající na 1 obyv. neukazují tak prudký vzestup, protože také počet obyvatelstva za tu dobu se zvýšil: r. 1921 kvota na hlavu činila 50·7 l, r. 1927 67·9 l. Piva nejvíce se pije v Čechách, kde r. 1927*) připadalo na 1 obyvatele 105·8 l; na Moravě spotřeboval 1 obyvatele průměrně 54·1 l piva, ve Slezsku 35·0 l, na Slovensku 18·2 l a na Podkarpatské Rusi jen 9·5 l.

Předválečná výroba piva v našich zemích v období 1912/13 činila 12,204.142 hl, je tu však míněno množství navařené mladinky, nikoliv vystaveného piva. Přes to lze souditi, že poválečná výroba piva dostoupila již výroby předválečné.

Ve výrobě piva stojí Československo na pátém místě za Německem (51,608 tisíc hl r. 1927), Velkou Británií (32,558 tisíc hl r. 1927), Belgií (13,256 tis. hl r. 1927) a Francií (11,542 tisíc hl r. 1927).

Průmysl lihovarský.

(Viz tab. 5a, 5b, 6, 7 a diagr. 5.)

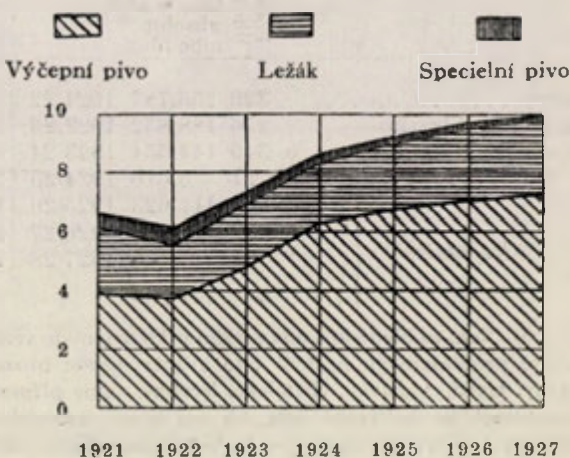
1. *Výroba a pohyb lihu.* (Viz tab. 5a.) Podle dat ministerstva financí byly v činnosti r. 1927/28 862 lihovary zemědělské, 39 průmyslových a 54 rafinerie a svobodná skladiště. Vyrobeno bylo 594.789 hl čistého lihu. Pro tuzemskou spotřebu bylo vyklizeno a) 264.792 hl po předchozím zdanění, t. j. k výrobě likérů, lihovin, léků, mýdel, voňavek atd., b) 287.656 hl bez zdanění, t. j. k denaturaci, pro výrobu octa a pro účely motorické, jakož i k účelům vědeckým a k výrobě éteru. Pro vývoz bylo vyklizeno bez zdanění 47.634 hl. Výroba lihu udržuje se v posledních letech na výši přibližně stejné, poněvadž jest zákonnými předpisy vymezena.

2. *Hospodaření lihem.* (Viz tab. 5b.) Data ministerstva financí sahají nazpět jen k r. 1921, starší data obdobná máme pouze pro Čechy, Moravu a Slezsko. Za celou dobu republiky však jsou po ruce data, která sestavuje orgán hospodařící lihem. Byla to původně „Československá komise lihová“, nástupkyně válečné ústředny lihové, a pak po likvidaci této komise je to „Družstvo pro zpeněžení lihu“, společnost s r. o., jež má v rukou výhradní hospodaření veškerým lihem na území republiky na základě zvláštní smlouvy se státem. Výkazy této společnosti (viz tab. 5 b) přihlížejí k obchodní stránce věci, nemluví se tedy v nich

Diagram 4.

Výstav piva v rep. Československé podle druhů v l. 1921—1927.

(V milionech hl.)

*) Data podle zemí za r. 1928 dosud zpracována nebyla.

(Pokračování textu viz na str. 115.)

Tab. 5. Průmysl lihovarský v l. 1918/19—1927/28.

a) Výroba a pohyb lihu v l. 1921/22—1927/28.

1927/28			Výrobní období	Počet činných lihovarů	Množství vyrobeného čistého lihu	Vyklizeno bylo ¹⁾ čistého lihu		
Země	Počet činných lihovarů	Množství vyrobeného čistého lihu v hl absolutního lihu				pro tuzemskou spotřebu		pro vývoz ¹⁾
						zdaněného ²⁾	nezdaněného ³⁾	
v hl absolutního lihu								
Čechy	329	255.787	1921/22	925	635.545	320.190	128.528	1.049
Morava a Slezsko	256	188.832	1922/23	961	455.803	256.166	154.254	30.682
Slovensko	349	144.554	1923/24	916	396.028	261.230	192.648	122.092
P. Rus.	21	5.616	1924/25	900	563.872	272.178	213.965	43.805
Republika ⁵⁾	a ...	862	1925/26	946	580.010	268.241	238.591	32.225
	b ...	39	1926/27	929	515.857	247.162	266.095	57.235
	c ...	54	1927/28	955	594.789	264.792	287.656	47.634
	ú ...	955	594.789					

¹⁾ Není tu hleděno k množstvím vyklizeným do svobodných skladů a do rafinerií za svobodná skladiště prohlášených, protože tato kvanta nejsou prozatím určena k spotřebě. — ²⁾ T. j. líh na lihoviny, trestí, voňavky, chemické, léčebné a jiné přípravky. — ³⁾ Líh daně prostý jest líh určený k denaturaci, líh k výrobě octa, líh pro účely motorické a líh určený bez denaturace k účelům vědeckým a k výrobě éterů. — ⁴⁾ Vyklizeno jakožto čistý líh za celní čáru nebo vyklizeno sice do tuzemska, ale k výrobě přípravků určených k vývozu za hranice. — ⁵⁾ a = zemědělské lihovary podrobené spotřební dani, b = průmyslové lihovary podrobené spotřební dani, c = čistírny lihu a svobodná skladiště, ú = úhrn.

Tab. 5 b) Příjem a výdej lihu převzatého hospodařícím orgánem v l. 1918/19—1927/28.

Období	Příjem			Odbyt						Zásoba koreč- ná
	zásoba počá- teční	převza- to lihu	úhrnem	v tu- zemsku	v tom		vývoz ¹⁾	výtra- ty ⁴⁾	úhrnem	
					líh zda- něný ²⁾	líh ne- zdaně- ný ³⁾				
V tisících hektolitrů absolutního lihu										
1918/19	122	410	532	210	151	59	14	4	228	304
1919/20	304	403	707	423	283	140	213	11	647	60
1920/21	60	648	708	456	327	129	55	9	520	188
1921/22	188	628	816	449	321	128	—	10	459	357
1922/23	357	407	764	411	256	155	7	9	427	337
1923/24	337	411	748	456	261	195	117	6	579	169
1924/25	169	537	706	490	273	217	41	6	537	169
1925/26	169	549	718	510	268	242	34	6	550	168
1926/27	168	545	713	511	247	264	56	9	576	137
1927/28	137	618	755	554	265	289	49	5	608	147

¹⁾ Viz poznámku ²⁾ u tab. 5a). — ²⁾ Viz poznámku ³⁾ u tab. 5a). — ³⁾ V tom též líh k výrobě vývozních přípravků. — ⁴⁾ V tom též přebytky, přiboudliny.

o výrobě, nýbrž o „lihu převzatém“ a o „odbytu lihu“; přihlíží se též k zásobám, výtratům a pod. Skutečný odbyt r. 1927/28 činil 608.500 hl, z čehož na tuzemsko připadalo 554.538 hl a na vývoz 48.850 hl, výtraty činily 5.112 hl. Obojí data (ministerstva financí i hospodářského orgánu) jsou však dosti shodná, jak vysvítá z porovnání tabulky a) a b), zejména pokud jde o tuzemskou spotřebu a vývoz. Neshody vysvětlují se snadno růzností hledisek, na př. podle tabulky a) bylo r. 1927/28 vyrobeno 595 tisíc hl a podle tabulky b) převzato 618 tisíc hl proto, že společnost patrně převzala také zásoby lihu vyrobeného již v předešlém období.

Tab. 6. Pálenice lihu v l. 1921/22—1927/28.

3. Pálenice (viz tab. 6.) vyrábějí z ovoce a v ne patrném množství také ze žita a případně i jiných obilnin lihoviny (kořalky, likéry), ve kterých obsažen je líh, který podléhá zdanění a za tím účelem je měřen nebo paušálně odhadnut. R. 1927/28 bylo v 516 pálenicích vyrobeno lihu 4.278 hl, pravděpodobně však více, poněvadž v paušalovaných pálenicích skutečná výroba přesahuje množství paušálem předpokládané. Množství lihovin, v nichž onen zdaněný líh je obsažen, známo není.

Země, období	Počet pálenic	Skutečně zdaněné množství lihu v hl
<i>1927/28 :</i>		
Čechy	19	557
Morava a Slezsko	287	1.204
Slovensko	151	1.309
P. Rus.	59	1.208
<i>Republika</i>	<i>516</i>	<i>4.278</i>
Po srovnání: 1926/27	1.319	7.766
1925/26	1.139	6.738
1924/25	725	4.212
1923/24	1.628	6.601
1922/23	2.777	13.973
1921/22	2.495	11.747

Tab. 7. Výroba veškerého v tuzemsku (v lihovarech i v pálenicích) vyrobeného lihu a jeho spotřeba v tuzemsku v obdobích 1921/22 až 1927/28.

Období	Výroba absolutního lihu		V tuzemsku spotřebováno veškerého (zdaněného i nezdaněného) lihu		V tuzemsku spotřebováno zdaněného lihu		Ze zdaněného lihu bylo určeno pro tuzemskou výrobu likérů a kořalek	
	v hl ¹⁾	na 1 obyv. připadalo litrů	v hl ²⁾	Na 1 obyv. připadalo litrů	v hl ³⁾	na 1 obyv. připadalo litrů	v hl ⁴⁾	na 1 obyv. připadalo litrů
1921/22	647.292	4 ⁷²	460.465	3 ³⁶	331.937	2 ⁴²	299.918	2 ¹⁹
1922/23	469.776	3 ³⁹	424.393	3 ⁰⁷	270.139	1 ⁹⁵	244.522	1 ⁷⁷
1923/24	402.629	2 ⁸⁸	460.479	3 ²⁹	267.831	1 ⁹¹	241.708	1 ⁷³
1924/25	568.084	4 ⁰²	490.355	3 ⁴⁷	276.390	1 ⁹⁶	249.172	1 ⁷⁷
1925/26	586.748	4 ¹²	513.570	3 ⁶¹	274.979	1 ⁹³	248.155	1 ⁷⁴
1926/27	523.623	3 ⁶⁵	521.023	3 ⁶³	254.928	1 ⁷⁸	230.212	1 ⁶⁰
1927/28	599.067	4 ¹⁵	556.726	3 ⁸⁶	269.070	1 ⁸⁶	242.591	1 ⁸⁸

¹⁾ T. j. množství vyrobeného čistého lihu z lihovarů, čistíren a svobodných skladišť sl. 6 tab. 5a) a skutečně zdaněné množství lihu v pálenicích sl. 3 tab. 6. — ²⁾ T. j. součet sl. 7 a 8 tab. 5a) a sl. 3 tab. 6. — ³⁾ T. j. součet sl. 7 tab. 5a) a sl. 3 tab. 6. — ⁴⁾ T. j. sl. 7 tab. 5a) — 10 % + sl. 3 tab. 6.

4. *Spotřeba lihu.* (Viz tab. 7.) R. 1927/28 bylo v lihovarech, rafineriích a v pálenicích vyrobeno 599.067 hl čistého lihu, t. j. 4.15 l na 1 obyvatele. Pro tuzemskou spotřebu bylo určeno 556.726 hl lihu (3.86 l); polovina tohoto množství (269.070 hl, t. j. 1.86 l na 1 obyv.) jest líh zdaněný, zbývající část (287.656 hl, t. j. 2.00 l na 1 obyv.) líh nezdaněný.

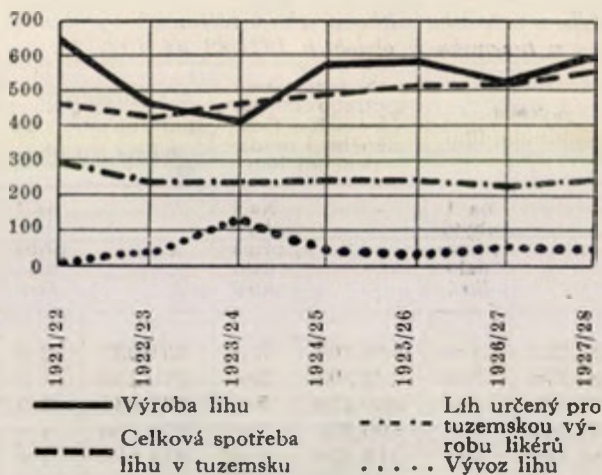
Při řešení otázky, jak mnoho lihu vypije se ve formě pálenek a likérů, nutno přihlídnouti jediné k částce, která nám udává množství zdaněného lihu, tedy pro r. 1927/28 k částce 269.070 hl. V ní zahrnut je čistý líh zdaněný (t. zv. „pitný“) 264.792 hl a zdaněný líh v pálenicích 4.278 hl. Avšak z lihu „pitného“ jistá část bývá spotřebována k výrobě trestí, eterických olejů, šťáv, konserv, cukrovinek, voňavek, kosmetických přípravků, mýdel, léků, drog, v nemocnicích, k prodeji u obchodníků; množství to odhaduje se na 10%. Teprve množství zdaněného t. zv. „lihu pitného“ zmenšeno o 10% a zvětšeno o líh z pálenic podává číslo, které přibližně označuje množství spotřebované k výrobě pálenek a likérů; r. 1927/28 činilo 242.591 hl, t. j. 1.68 litru na 1 obyvatele.

Známe tedy do jisté míry, kolik lihu se vypije v podobě kořalek a likérů, neznáme však množství těchto lihovin samotných. Pro země západoevropské počítá se s lihovinami 50%ními a množství lihovin se tedy vypočte tím, že množství lihu se zdvojnásobí. Pro naše země bylo by nutno počítati s okolností, že pálenky jsou tu slabší, v celkovém průměru asi 30%ní; pak množství lihu, výše uvedené, bylo by nutno ztrojnásobiti. Ovšem odhad takový jest již příliš málo zabezpečen statistickými podklady.

Hořejší výpočty nepřihlízejí k dovozům z ciziny; dovozy lihu však jsou nepatrné r. 1928 2 q), dovozy lihovin (rum, kořalka, likéry atd.) činily za rok 1928 3.261 q i s tarou (s vahou lahví, sudů a pod.).

Diagram 5.

Výroba a spotřeba lihu v Československé republice v obdobích 1921/22 — 1927/28. (V tisících hektolitřů.)

5. *Výroba lihu u nás i v cizích zemích před válkou a po válce.* V období 1912/13 vyrobilo se v našich zemích 1,143.238 hl čistého lihu (bez pálenic). Naše nynější roční

výroba není ani poloviční. Na úbytek působí několik příčin, hlavně úbytek lihovarů a omezení výrobního povolení v důsledku toho, že tuzemské odbytiště proti předválečnému jest mnohem menší. Ostatně pokles je viděti skoro ve všech zemích, vykazujících větší výrobu lihu, tak na př. ve Velké Británii, Německu a ve Francii.

	Průměr 1909—13	r. 1923	r. 1926
v tisících hl			
Britanie V.....	1,183	1,008	750
Československo	1,143*)	456	580
Francie	2,699	1,788	1,484
Italie	425	443	505
Německo	3,715	2,023	2,230
Polsko	881	626
Rakousko býv.	1,628	.	.
SSSR.....	5,525**)	.	.
Uhersko býv.	1,164	.	.
Spojené státy.....	3,282	2,346	3,852

Víno, mošt, limonády, vody.

(Viz tab. 8.)

R. 1927 zdaněno bylo 429.152 hl vína a moštu z hroznů a 55.685 hl z jiného ovoce. Číslo to udává zároveň — aspoň přibližně — spotřebu vína, protože zdanění nastává v okamžiku, kdy víno přichází do maloobchodu, tedy k přímému konsumu. Spotřeba vína a moštu hroznového v průměru celostátním činila tedy na 1 obyvatele 3·0 litru, v Čechách 2·3, na Moravě a Slezsku 2·8, na Slovensku 4·9 a v P. Rusi 1·9 litru.

R. 1927 bylo zdaněno a patrně též spotřebováno 21,108.273 litrů limonád, 21,024.280 litrů minerálních vod, 23,694.555 litrů sodových vod.

*) Období 1912/13. — **) Rusko v předválečném rozsahu, evropské i asijské.

Tab. 8. Zdaněné množství vína a moštu v l. 1921—1927.

Rok, země	Zdaněné množství v litrech			
	Víno a mošt z hroznů		Víno a mošt z jiného ovoce	
	celkem	na 1 obyv.	celkem	na 1 obyv.
1927 :				
Čechy	15,775.108	2·3	2,438.111	0·4
Morava a Slezsko	10,030.868	2·8	1,863.009	0·5
Slovensko	15,822.073	4·9	1,215.594	0·4
P. Rus.	1,287.132	1·9	51.779	0·1
Republika	1) 42,915.181	3·0	5,568.493	0·4
Pro srovnání: 1926	2) 45,381.889	3·2	4,970.202	0·3
1925	3) 43,286.676	3·1	4,943.201	0·3
1924	4) 46,111.290	3·3	5) 4,397.036	0·3
1923	5) 45,163.163	3·2	3,542.617	0·3
1922	39,215.702	2·8	3,589.547	0·3
1921	47,289.655	3·5	4,711.506	0·3

1) — 5) Mimo to bylo zdaněno jako zásoba z minulého roku: 1) 5.200 l, 2) 94.752 l, 3) 36.700 l,

4) 27.709 l, 5) 88.941 l vína a moštu z hroznů. — 6) Mimo to bylo zdaněno jako zásoba z minulého roku 755 l vína a moštu z jiného ovoce.

Mlýny.

(Viz tab. 9 a diagr. 6.)

Ve výrobním období od 1. VII. 1926 do 1. VII. 1927 byly 9.703 mlýny, z toho 388 obchodních, 8.506 námezdních a 809 smíšených.

Obchodních mlýnů, které mohou semlít denně až 50 q pšenice a žita, jest 166 přes 50—100 q 66, přes 100—500 q 136, přes 500—1000 q 15, přes 1000 q 5. V námezdních mlýnech je zahrnuto 2.223 mlýnů na kámen, které (až na 190) mají nepatrnou výrobní kapacitu, jen do 5 q denně; zbývající mlýny námezdní (6.283) jsou válcové a z nich 4.012 s kapacitou jen do 10 q denně.

Diagram 6.

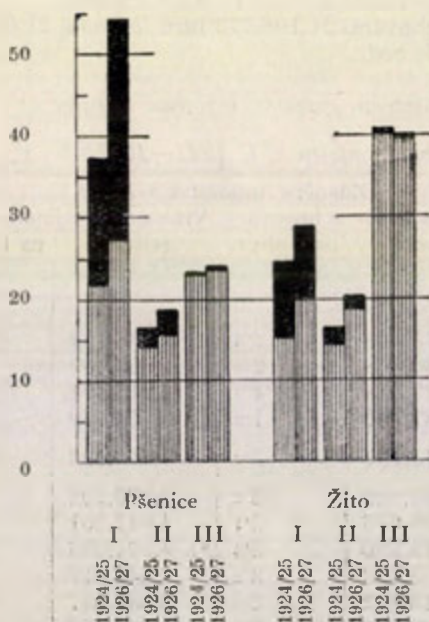
*Semelek pšenice a žita v rep. Československé
ve výrobních obdobích 1924/25 a 1926/27.*

(V 1000 vagonech.)

I Mlýny obchodní
II „ „ smíšené
III „ „ námezdní

Obilí tuzemské

Obilí dovezené

Teoretické kapacity mlýnů, která jest značně vyšší než prakticky možná nejvyšší zaměstnanost, bylo využito v období 1926/27 do 47·0% u mlýnů obchodních a do 23·2% u mlýnů námezdních, v celkovém průměru všech mlýnů do 33·3%. V obdobích předešlých byla zaměstnanost mlýnů menší. Lepší zaměstnanost mlýnů byla způsobena hlavně vhodným poměrem mezi clem na mouku a na obilí. Cla na mouku jsou totiž vyšší než cla placená z příslušného množství obilí, jež se k výrobě mouky spotřebuje. (T. zv. zákonem o agrárních clech z r. 1925 č. 111 Sb. z. a n.) Proto se nyní přesunuje část dovozu mouky na dovoz zrna.

Semleto bylo během období 96.806 vagonů pšenice (v tom cizí pšenice 30.295) a 89.114 vagonů žita (v tom cizího žita 10.496). I statistika mlýnů prokazuje naši nesobeštačnost v pšenici a z části také v žitě.

Ječmene bylo semleto 12.764 vagonů (v tom z ciziny jen 7 vagonů), ovsu 3.471 vag. (v tom z ciziny 55 vag.), kukuřice 6.560 vag. (v tom z ciziny 4.137 vag.).

Pšeničné výrobky bez rozprašku a jiných ztrát činily 94.128 vag., z toho mouky k lidskému požívání 68.846 vag. U žita obdobná čísla zní 86.309 a 61.774 vag.

Tab. 9. Mlýny ve výrobních obdobích 1923/24, 1924/25 a 1926/27.

		Období 1926/27						Celkový úhrn	
		Celkový úhrn	z toho						
			ve mlýnech	ve mlýnech		válco- vých	na kámen	1924/25	1923/24
obchod- ních	námez- dních	smíše- ných							
1. Počet mlýnů:									
Čechy	4.913	267	4.172	474	4.070	843	4.981	5.148	
Morava a Slezsko	1.923	65	1.644	214	1.644	279	1.890	1.954	
Slovensko	2.243	46	2.086	111	1.697	546	2.330	2.465	
P. Rus	624	10	604	10	69	555	667	654	
<i>Republika</i>	<i>9.703</i>	<i>388</i>	<i>8.506</i>	<i>809</i>	<i>7.480</i>	<i>2.223</i>	<i>9.868</i>	<i>10.221</i>	
2. Celkový semelek:									
pšenice a žita... <i>vag.</i>	185.920	82.883	64.071	38.966	184.712	1.208	158.382	161.747	
V % využitě roční ka- pacity	33·3	47·0	23·2	36·7	34·2	6·5	28·0	28·0	
3. Semelek <i>ve vagonech</i>									
z pšenice { domácí..	66.511	27.173	23.643	15.695	66.422	89	58.930	74.006	
{ cizí	30.295	26.914	390	2.991	30.295	—	17.738		
ze žita { domácího	78.618	20.231	39.713	18.674	77.499	1.119	69.843	87.741	
{ cizího...	10.496	8.565	325	1.606	10.496	—	11.872		

Škrobárny a dextrinárny.

Škrobáren na výrobu bramborového škrobu bylo v období 1927/28 v celé republice 93, a to v Čechách 63, na Moravě 16, ve Slezsku 2, na Slovensku 12; na P. Rusi škrobárny se nevyskytují. Zpracovaly celkem 1,937.455 q bramborů a vyrobily celkem škrobu v hodnotě suchého škrobu 344.425 q, z toho 316.023 q škrobu bílého. Výťažnost (t. j. procentuelní poměr všeho získaného škrobu k celkovému zpracovanému množství bramborů) činila 17·78 procent.

Škrobáren na výrobu škrobu z pšeničné mouky, kukuřice a rýže bylo v období 1927/28 celkem 12; z toho vyrábělo škrob: 9 z pšeničné mouky, 2 z kukuřice a 1 z rýže. Zpracovaly 44.582 q pšeničné mouky, 33.254 q kukuřice a 1.400 q rýže. Celkem vyrobily 48.384 q suchého škrobu (z toho 39.707 prima škrobu) a 4.459 q lepku a výrobků z lepku. Z celkové výroby připadalo na škrob z pšeničné mouky 30.209 q (62·4%) z kukuřice 16.965 q (35·1%) a z rýže 1.210 q (2·5%).

Továren na dextrin bylo v období 1927/28 8 (5 v Čechách a po 1 na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku); vyrobily dextrinu 29.473 q a to 26.062 q ze škrobu bramborového a 3.411 q ze škrobu z ostatních surovin.

Sladovny.

(Viz tab. 10.)

Samostatné sladovny sladují ječmen na prodej sladu nebo za mzdu, aneb sladují částečně na prodej a částečně za mzdu. Mezi samostatné sladovny počítáme dále ony sladovny, které sice sladují buď výhradně nebo z větší části pro vlastní pivovar, ale místně jsou od pivovarů odděleny, třebaže s pivovarem podléhají jedné správě.

Sladovny spojené s pivovary v jeden technický celek sladují ječmen pro vlastní pivovary, při čemž ovšem také mohou sladovati obchodně nebo námezdně.

Sladovny zpracovávají většinou slad tuzemského původu. Z ciziny bylo v období 1927/28 dovezeno na sladování pouze 2.550 q ječmene.

Z celkového množství získaného sladu 3,313.769 q bylo 2,997.276 q sladu českého, 172.118 q vídeňského, 126.540 q bavorského a 17.835 q sladu barevného, karamelového a na sladovou kávu. Mimo to při výrobě sladu získáno 39.575 q květu průmyslového a 104.247 q květu krmného.

Tab. 10. Sladovny ve výrobním období 1927/28.

	Čechy	Morava a Slezsko	Slo- vensko a P. Rus	Repu- blika
<i>Sladovny</i> : samostatnépočet	33	57	11	101
spojené s pivovarypočet	327	60	15	402
celkempočet	360	117	26	503
<i>Zpracovaný ječmen :</i>				
ve sladovnách: samostatnýchq	734.392	1,713.130	279.208	2,726.730
spojených s pivovaryq	1,296.645	404.916	54.485	1,756.046
úhrnemq	2,031.037	2,118.046	333.693	4,482.776
<i>Získaný slad :</i>				
ve sladovnách: samostatnýchq	553.201	1,266.693	183.334	2,003.228
spojených s pivovaryq	971.855	300.953	37.733	1,310.541
úhrnemq	1,525.056	1,567.646	221.067	3,313.769
Zásoba sladu počátkem obdobíq	402.351	300.303	44.315	746.969
Pohotovité množství sladuq	1,927.407	1,867.949	265.382	4,060.738
<i>Z toho dodáno:</i>				
Vlastním pivovarůmq	983.330	297.059	50.010	1,330.399
Prodáno v tuzemskuq	289.227	149.897	21.150	460.274
Vyvezeno do cizinyq	272.284	1,116.490	154.974	1,543.748

Tabáková režie.

(Viz tab. 11, 12 a diagr. 7.)

Tabáková režie měla r. 1927 19 továren, 7 úřadů pro nákup a 5 úřadů pro prodej tabáku s celkovým počtem dělnictva 14.054. Vlastní prodej obstarávalo 381 hlavní sklad, 53 sklady a 34.781 trafiků veřejná.

Tab. 11. Výroba a prodej tabákových tovarů r. 1927.

Tabákové tovary	Výroba	Prodej	
	Množství	Množství	Hodnota v 1000 Kč
Doutníky(kusy)	293,764.422	336,901.435	222,460
Cigarety(kusy)	11.088,063.400	10.814,371.028	1,620,068
Cigaretové tabáky.....(kg)	475.870	449.115	58,170
Dýmkové tabáky(kg)	8,803.809	8,564.068	184,093
Šňupavé tabáky(kg)	89.767	90.530	3,631
Tabákový výtazek(kg)	58.221	165.020	2,608
Tabákový prach(kg)	.	88.610	13

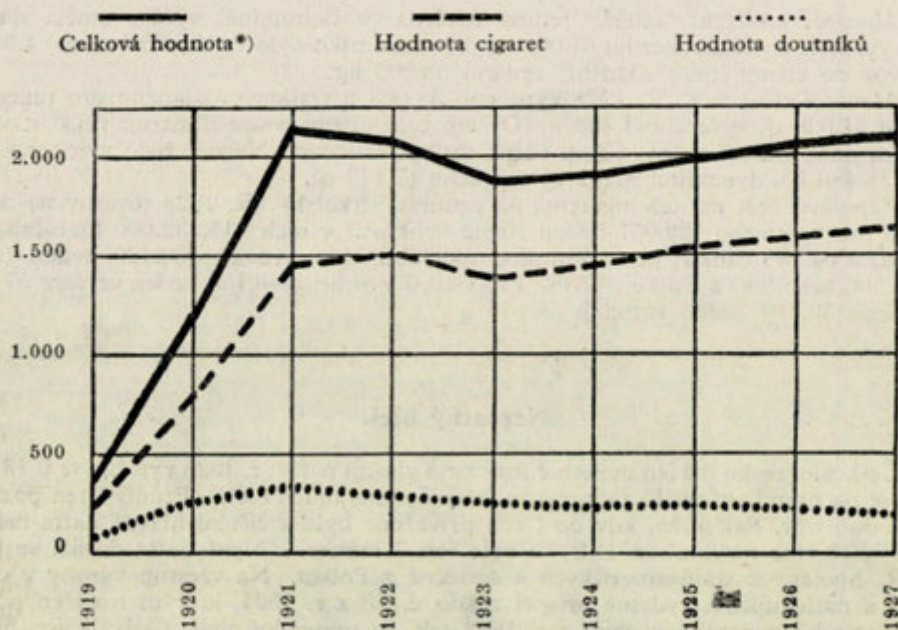
Tabáku v Československu pěstuje se jen nepatrně. *) Roku 1927 nakoupila režie v cizozemsku pro výrobu 151.608 q suroviny za 336,381.976 Kč; nejvíce suroviny je potřeba na cigarety; bylo jí zakoupeno turecké 35.586 q a 104.935 q jiné. V tuzemsku nakoupeno pouze 76.215 q v ceně 47,997.263 Kč. Také hotové tovary je nutno přikupovati z ciziny, a to americké doutníky (15.000 kusů), cigarety egyptské (330.000 kusů) a turecké (210.000 kusů) atd.

Hodnota prodaných výrobků (viz tab. 12) dosahuje r. 1927 ohromné sumy 2 miliard Kč; v posledních letech se zvyšovala ročně asi o 50 milionů Kč. Jeden obyvatel republiky prokouřil za rok 1923 135 Kč, r. 1924 138 Kč, r. 1925 141 Kč, r. 1926 143 Kč, r. 1927 145 Kč; poměrně nejvíce se kouřilo v Čechách a ve Slezsku. Kdybychom přihlédli jen k mužským osobám starším více než 14 let, stojí na prvním místě Slezsko (1 osoba prokouřila r. 1927 588 Kč), pak Čechy (565), Morava (377), Slovensko (302), Podkarpatská Rus (205); celostátní průměr je 459 Kč.

*) Viz oddíl V. Zemědělství.

Diagram 7.

Hodnota prodaných tabákových tovarů v rep. Československé v l. 1919—1927.
(V milionech Kč.)

*) V tom vedle hodnoty cigaret a doutníků i hodnota cigaretových, dýmkových a šňupavých tabáků, tabákového výtažku a tabákového prachu.

Tab. 12. Hodnota prodaných tabákových výrobků v tuzemsku v l. 1919—1927.

Země	Hodnota výrobků prodaných r. 1927 v 1.000 Kč	Z hodnoty prodaných výrobků připadalo na 1 obyv. Kč								
		1927	1926	1925	1924	1923	1922	1921	1920	1919
Čechy	1.301,765	188	185	180	175	169	189	188	100	32
Morava	330,215	117	116	113	110	110	127	146	78	32
Slezsko	128,039	176	177	179	177	168	198	226	150	41
Slovensko	292,031	90	89	90	91	93	106	106	64	17
P. Rus	37,844	55	56	56	56	58	67	73	42	1
<i>Republika¹⁾</i>	<i>2.089,894</i>	<i>145</i>	<i>143</i>	<i>141</i>	<i>138</i>	<i>135</i>	<i>153</i>	<i>159</i>	<i>87</i>	<i>28</i>

¹⁾ Hodnota všech v tuzemsku prodaných výrobků činila (v tisících Kč): r. 1926 2.049,732, r. 1925 1.993,124, r. 1924 1.944,418, r. 1923 1.884,250, r. 1922 2.111,658, r. 1921 2.159,470, r. 1920 1.189,716 a r. 1919 377,253. Mimo to hodnota výrobků prodaných do cizozemsku činila: r. 1927 1,149 tisíc Kč, (v tom v mezinárodních lůžkových vozech 546 tisíc Kč), r. 1926 386 tisíc Kč, r. 1925 339 tisíc Kč, r. 1924 267 tisíc Kč a r. 1923 49 tisíc Kč.

Monopoly (kromě tabáku) a pod. průmysl.

Monopol umělých sladidel. Jediná továrna (v Bohumíně) vyrábí umělá sladidla; r. 1928 vyrobila čistého cukru 61.001 kg. Pro tuzemsko bylo vydáno (zdaněno) 4.305 kg, pro vývoz do ciziny (beze zdanění) vydáno 53.002 kg.

Monopol třaskavin. R. 1928 vyrobeno 38.603 q třaskavin, zdaněno pro tuzemskou spotřebu 31.028 q, vyvezeno 1.485 q. Ovšem tyto úhrny pouze ilustrují velikost výroby a odbytu, jinak vlastně nelze sečítati různé druhy třaskavin. Nejvíce bylo vyrobeno dynamonu (18.486 q), dynamitu (8.101 q) a prachu (7.143 q).

Zápalky. Stát má též ingerenci na průmysl sirkářský. R. 1928 továrny na zápalky vyrobily pro tuzemsko 129.057 beden různé velikosti (v nich 645,239.000 krabiček, resp. kartánek) a 94.188 balíků; pro tuzemskou spotřebu bylo vydáno 130.420 beden (v nich 652,053.500 krabiček) a balíků 94.588. Pro cizinu vyrobeno 49.155 beden ve váze 57.367 q a vyvezeno 50.510 beden vážících 58.464 q.

Nerostný olej.

Československo má jen nepatrné množství vlastní nafty; r. 1928 vytěžilo se jí 13.929 t. Přes to je na území našem 11 rafinerií na čištění minerálních olejů. Průmysl ten pozůstává u nás z dob býv. Rakouska, kdy do Čech přivážena byla k čištění hlavně nafta haličská; nyní se ještě více rozvinul: r. 1918/19 bylo jen 7 rafinerií. Nyní nafta dováží se hlavně z SSSR, Spojených států amerických a částečně z Polska. Na vzestup výroby v období 1924/25 a následujících vydatně přispěl zákon č. 75 z r. 1924, kterým rozšířen původní zákon o výrobě minerálních olejů z r. 1882 tak, že minerální oleje, i když jejich hutnota nepřesahuje 880 stupňů (tisícin hutnoty čisté vody), mohou se jako polotovary dovážeti k dalšímu zpracování beze cla i bez zaplacení daně spotřební. Teprve hotové výrobky se zdaňují. Jaký význam měl zákon tento pro zaměstnanost rafinerií, jest patrné z následujícího přehledu.

Období	Množství výrobků v tunách			
	pod 880°	benzinu nezdaněného**)	přes 880°	
	zdaněných pro tuzemskou spotřebu*)	vyvezených*)	těžkých olejů	
1919/20	4.061	12	—	21.075
1920/21	3.627	42	12	21.498
1921/22	26.807	56	—	26.857
1922/23	14.066	96	—	34.058
1923/24	18.988	213	10	47.461
1924/25	107.452	384	1.055	47.369
1925/26	101.178	247	8.594	49.156
1926/27	125.065	354	6.519	54.484
1927/28	156.630	510	3.489	53.057
1928/29	193.436	1.102	3.440	49.969

Dovoz polotovarů činil ve výrobních obdobích: 1923/24 27 tisíc t, 1924/25 téměř 80 tisíc t, 1925/26 přes 63 tisíc t, 1926/27 89 tisíc t, 1927/28 přes 100 tisíc t, 1928/29 téměř 115 tisíc t.

Průmysl textilní.

(Viz tab. 13 a diagr. 8, 9, 10.)

O průmyslu textilním, jenž patří k nejdůležitějším odvětvím průmyslovým u nás, nemáme dosud po ruce dostatečných dat, zejména ne o výrobě. U úrazových pojišťoven dělnických bylo r. 1926 pojištěno 2.783 textilních podniků (viz str. 103); téhož roku napočítal Státní úřad statistický 1.740 větších podniků rázu továrního (viz str. 106).

Výkonnost textilních závodů nejlépe je zřejma z počtu vřeten a stavů; tab. 13, jejíž data pocházejí ze zmíněného šetření našeho úřadu o větších závodech průmyslových, udává počet vřeten sprádacích 5,110.973, skacích 120.543, mechanických stavů 159.309, jiných strojů textilních 42.089. Ovšem není tu zahrnut veškerý počet větších závodů, o němž nalézáme data v tab. 2 tohoto oddílu; tak na př. v odvětví bavlny přináší tab. 2 data o 602 závodech se 124.733 zaměstnanci, tab. 13 o 515 závodech se 112.004 zaměstnanci (89,8% všech; viz poslední sloupec tab. 13.)

Tato data v celku odpovídají úhrnům, s nimiž dosud na směrodatných místech je operováno. Laskavostí p. JUDra V. Heraina, tajemníka Spolku československých průmyslníků textilních, dostalo se Státnímu úřadu statistickému dat o odhadech počtu důležitých textilních strojů ve větších závodech, které průmysl textilní konstruoval pro své potřeby na základě participace československého průmyslu textilního na úhrnném textilním průmyslu bývalé monarchie. Podle tohoto odhadu je počet vřeten sprádacích v bavlně 3,600.000, ve vlně 1,046.000, ve lnu 284.793, v jutě 35.780; počet vřeten skacích v bavlně 85.000, ve lnu 2.323; počet mechanických stavů v bavlně 120.000, ve vlně 34.455, ve lnu 11.000, v jutě 3.580; počet tiskacích rouleaux 170. Částečné změny, které se projevují v datech zjištěných šetřením Státního úřadu statistického o větších závodech, dají se vysvětliti jednak zařazením — na př. závod zpracující bavlnu a vlnu zařaden byl mezi bavlnu a současně s tím ovšem celé jeho strojní zařízení — jednak přesunem výroby — typickým v průmyslu tak proměnlivém, jako je textilní — jednak částečným vývozem strojů při zahraniční změně sídel některých důležitých závodů textilních.

*) Hlavně petrolej a benzin. — **) K rozpouštění a vyluhování a k výrobě tepla.

Zajímavé je porovnání s jinými zeměmi aspoň v průmyslu bavlnářském.

Počet vřeten na zpracování surové bavlny (v 1000 kusech)		Počet vřeten na zpracování surové bavlny (v 1000 kusech)			
31. VIII. 1913	31. VII. 1927	31. VIII. 1913	31. VII. 1927		
Evropa	99,508	103,592	Asie	8,384**)	18,234
V tom: Británie V.	55,653	57,325	V tom: Indie	6,084	8,714
Československo...	.	3,629	Japonsko ...	2,300	5,952
Francie	7,400	9,567	Čína	3,568
Itálie	4,600	5,086			
Německo	11,186	10,800	Různé země	661	1,459
SSSR.....	7,668*)	6,945			
Amerika	34,904	41,312	Úhrn	143,457**)	164,597
V tom: Spoj. státy	32,149	36,728			

Československo stojí v pořadí evropských států za V. Británií, Německem, Francií, SSSR a Itálií, před Polskem (1,372 tisíc), Rakouskem (1,025), Belgií (1,936), Španělskem (1,873), Švýcarskem (1,518), Nizozemskem (1,002).

Tab. 13. Počet důležitých textilních strojů v r. 1926.

Odvětví textilního průmyslu	Vřetena spřádací	Vřetena skací	Mechanické stavy	Stroje pletací a stávkové	Tiskací rouleaux	Jiné stroje zjištěné, zvláště zušlechťovací	Závody, které tyto stroje vykazaly	Zaměstnanci těchto závodů	Vedle uvedený počet činí procent (%) výšeho zaměstnanectva dotýká se odvětví
	Počet								%
Bavlna	3,809.134	79.728	106.786	102	10	2.906	515	112.004	89·8
Vlna	927.770	32.120	26.442	267	11	803	199	57.782	96·4
Len, konopí, koudel, juta	328.533	4.181	12.883	—	1	837	141	31.389	95·2
Hedvábí	5.366	1.812	11.458	101	3	3.814	59	15.630	93·5
Apretury, bělidla, barvírny, tiskárny	200	2.000	1.226	—	112	2.424	107	13.658	81·3
Výroba stávkového a pleteného zboží	39.970	452	101	11.177	1	8.069	170	17.699	91·5
Ostatní textilní výroba (mimo konfekci)	—	250	413	12	—	11.439	76	5.109	72·3
Úhrnem	5,110.973	120.543	159.309	11.659	138	30.292	1.267	253.271	91·3

Textilní průmysl je po většině odkázán na dovozy suroviny z ciziny, které však kolísají podle zaměstnanosti továren a cen suroviny. V letech 1927 a 1928, kdy zaměstnanost v průmyslu bavlnářském činila skoro 100% výrobní kapacity a v ostatním textilu též byla značná, činily dovozy:

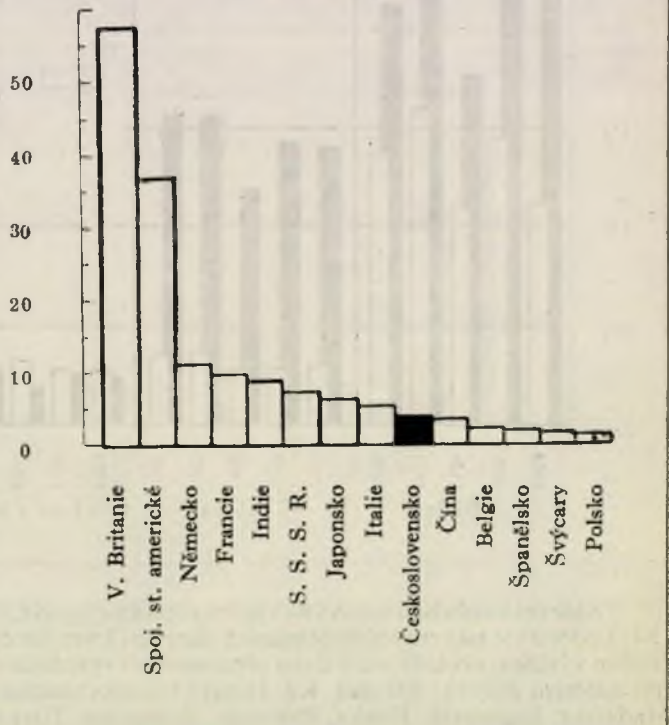
*) Bez Polska a Finska. — **) Bez Číny.

Suroviny:	1928		1927		1926	
	vagony	mil. Kč	vagony	mil. Kč	vagony	mil. Kč
Bavlna	13.719	2.117	16.002	2.197	11.040	1.757
Vlna	3.647	1.575	3.753	1.570	2.850	1.194
Len a konopí	3.071	217	4.156	282	3.231	184
Juta a jiná rostl. pře- diva	3.367	179	3.803	196	2.687	189
<i>Celkem...</i>	<i>23.804</i>	<i>4.088</i>	<i>27.714</i>	<i>4.245</i>	<i>19.808</i>	<i>3.324</i>

Textilní průmysl v prvních letech republiky prodělával krizi, ve které šlo přímo o jeho existenci; zdálo se, že bude nutno podstatně jej zmenšiti. Podle odhadů zůstalo na našem území přes 90% průmyslu textilního. Všechn tento průmysl mohl uvnitř celních hranic býv. monarchie zásobovati 52 milionů lidí, po převratu celní hranice československé obkličovaly území jen s 13½ milionem obyvatelů; trhy v cizině získávají bylo obtížno při rozvrácených poválečných poměrech střední a východní Evropy. Při poklesu československé koruny bylo těžko nakupovati suroviny v cizině. Tak r. 1920 spotřeba surové bavlny činila jen 617.147 q a r. 1921 při sčítání lidu bylo napočteno jen 243.482 textilních dělníků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, proti předválečnému stavu 345.160. Avšak později textilní průmysl krizi překonal a v posledních letech pracuje dobře zaměstnán. Pro poslední dva roky svědčí o tom jak nákupy surovin (viz výše), tak i vývoz hotových výrobků textilních. Rok 1928 vykazuje v některých druzích pokles proti roku předešlému.

Diagram 8.

Vřetena na surovou bavlnu v některých státech r. 1927.
(V milionech kusů.)

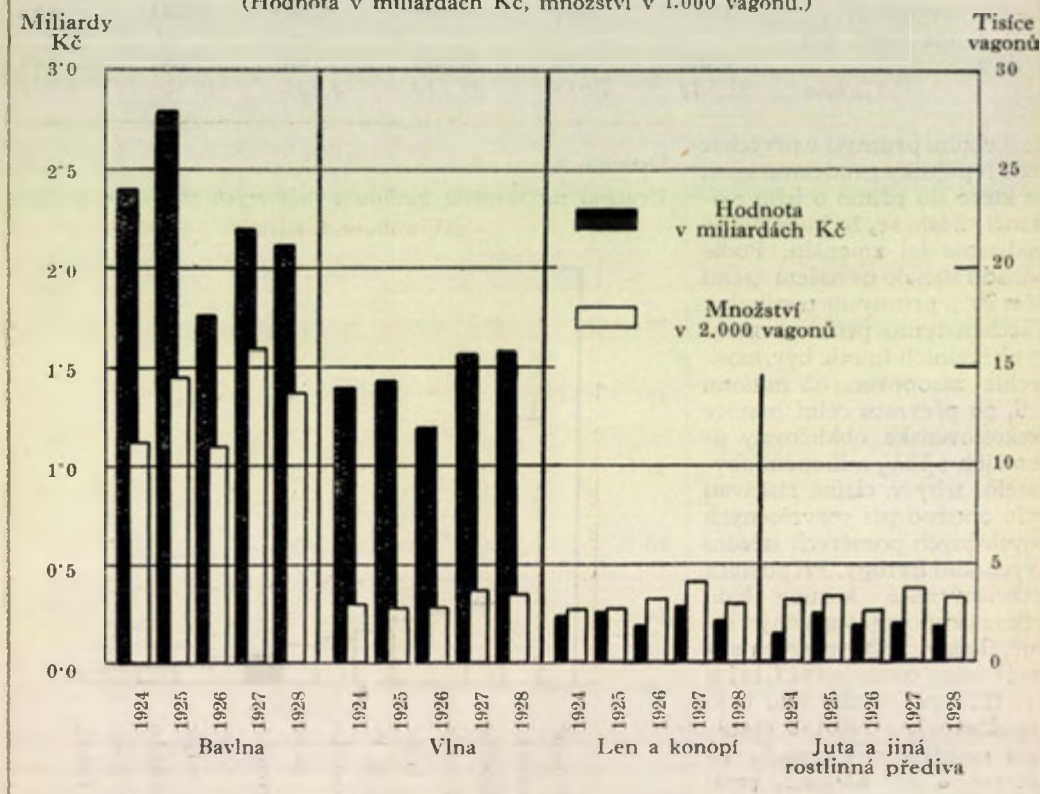
Rok 1928 vykazuje v některých druzích pokles proti roku předešlému.

D o v o z				V ý v o z			
1928		Příže		Zboží		Příže	
Příže resp. zboží z	vag.	(mil. Kč)	vag.	(mil. Kč)	Příže	(mil. Kč)	Zboží
bavlny.....	505	(302)	263	(188)	2.661	(542)	4.688
vlny.....	347	(267)	101	(159)	1.107	(584)	1.487
hedvábí.....	384	(500)	61	(282)	59	(33)	319
lnu a konopí ..	167	(50)	88	(10)	596	(154)	528
juty	87	(7)	2	(0)	81	(6)	1.718
<i>Celkem ...</i>	<i>1.490</i>	<i>(1.126)</i>	<i>515</i>	<i>(639)</i>	<i>4.504</i>	<i>(1.319)</i>	<i>8.740</i>
1927	1.558	(1.116)	471	(564)	5.473	(1.417)	9.047
1926	1.144	(838)	366	(477)	3.270	(961)	7.149

Diagram 9.

Dovoz textilních surovin do rep. Československé v l. 1924—1928.

(Hodnota v miliardách Kč, množství v 1.000 vagonů.)

Zahraniční obchod hotovými výrobky textilními měl r. 1928 aktivum přes $4\frac{1}{2}$ miliardy Kč; i když odečteme pasivní saldo textilních surovin (3.8 miliardy Kč), zbývá téměř $\frac{3}{4}$ miliardy Kč čistého výtěžku, nehledě ani k zisku plynoucímu z vývozu hotových obleků, který r. 1928 činil (po odečtení dovozu) 303 mil. Kč. Hotové výrobky textilní vyvážejí se hlavně do Německa, Maďarska, Jugoslaviie, Polska, Rakouska, Bulharska, Turecka, Velké Britanie a Nizozemska.

		V milionech Kč				
		1924	1925	1926	1927	1928
Príze a hotové textilní zboží	Dovoz	1.367	1.383	1.315	1.680	1.765
	Vývoz	5.108	5.880	4.908	6.253	6.336
	Bilance	+ 3.741	+ 4.497	+ 3.593	+ 4.573	+ 4.571
Suroviny	Dovoz	4.181	4.676	3.324	4.245	4.088
	Vývoz	162	162	176	207	250
	Bilance	— 4.019	— 4.514	— 3.148	— 4.038	— 3.838
Čistý výsledek (+)		— 278	— 17	+ 445	+ 535	+ 733
Zisk z vývozu hotových obleků		+ 169	+ 210	+ 259	+ 289	+ 303

Ocel.

(Viz tab. 14.)

Výroba ocele činila r. 1928 1,973.079 tun. Již r. 1923 (1,180.000 t) překročila výrobu předválečnou (1,049.000 t).

Tab. 14. Výroba ocele v průměru l. 1909—1913 a v l. 1913, 1919—1928.

Průměr let, rok	Výroba v tunách
1909—1913.	1,049.000
1913.....	1,229.000
1919.....	786.022
1920.....	972.976
1921.....	917.662
1922.....	721.066
1923.....	1,180.000
1924.....	1,350.000
1925.....	1,475.000
1926.....	1,345.000
1927.....	1,689.000
1928.....	1,973.079

Hybné síly.

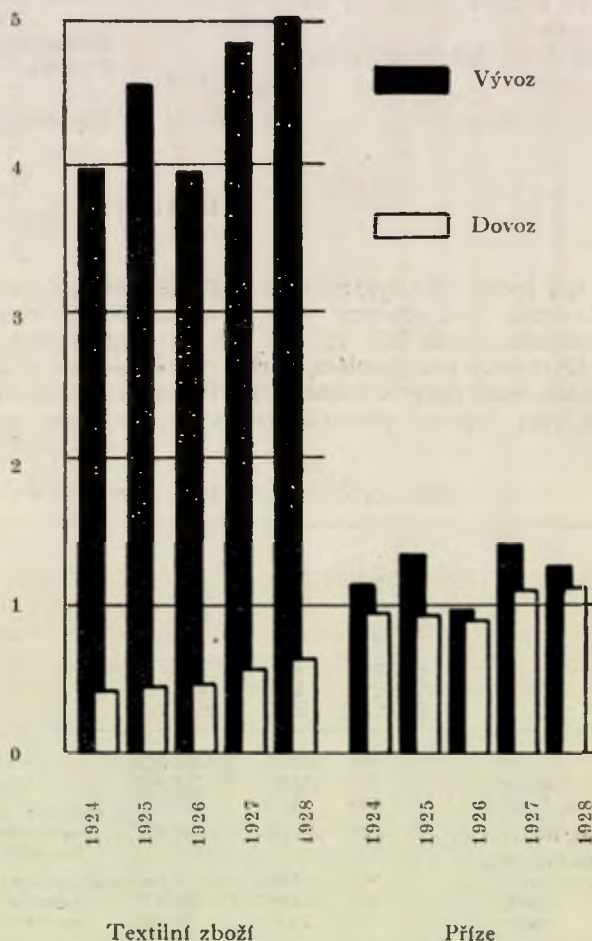
(Viz tab. 15, 16.)

„Zprávy veřejné služby technické“ v ročníku VIII. uveřejnily odhad veškerých *hybných sil* v republice, jenž činil k r. 1923 5,070.034 koňských sil, z toho parní motory měly 1,785.100 koňských sil. Podle výkazů ministerstva veřejných prací bylo r. 1928 26.259 *parních kotlů* v provozu a 3.223 mimo provoz s celkovým součtem *výhřevných ploch* 1,933.180 m².

Diagram 10.

Vývoz a dovoz textilního zboží a příze v zahraničním obchodu rep. Československé v l. 1924—1928.

(V miliardách Kč.)

Tab. 15. Odhad hybné síly podle stavu
ze dne 1. ledna 1923.

Druh motorů	Celk. hnací síla v HP
Parní motory	1,785.100
Vodní motory	300.000
Plynové motory	50.000
Zplynovací mot.(benz., naft. a p.)	20.000
Motorová vozidla (automobily)	330.000
Letecké motory civilní	8.000
Motorů loďstva říčního a ná- mořního	42.985
Motorů želez. lokomotiv a mo- tor. vozů.....	2,533.949
<i>Celkem.....</i>	<i>5,070.034</i>

Tab. 16. Parní kotle v roce 1928.

Země	Počet par- ních kotlů		Součet výhřev- ných ploch v m ²
	celkem	V tom mí- mo provoz	
Čechy	15.646	1.564	1,113.152
Morava a Slezsko . .	7.178	863	543.645
V tom: Morava . .	5.462	564	392.182
Slezsko . .	1.716	299	151.463
Slovensko	6.168	723	257.072
P. Rus	490	73	19.311
<i>Republika</i>	<i>29.482</i>	<i>3.223</i>	<i>1,933.180</i>

Elektrárny.

(Viz tab. 17.)

K 1. lednu 1923 bylo zjištěno 1.027 elektráren. Z nich udalo kapacitu 1.010 elektráren, jež dohromady jsou schopny vyrobti ročně 666.357 kilowattů. Skutečnou výrobu udalo 868 elektráren: činila 976 milionů kilowattových hodin.

Elektrifikace jest problém, jenž v přítomné době je úsilovně řešen; stát, země i obce vynakládají velké sumy k tomu účelu. Pozornost obrací se též k tomu, aby místo parního pohonu, jenž doposud převládá při výrobě elektrické energie, byl více uplatněn pohon

Tab. 17. Elektrárny podle stavu ze dne 1. ledna 1923.

	Počet elektráren, kterých se týkalo statistické zpra- cování	Kapacita kW ¹⁾	Roční výroba kW/h ²⁾		Počet elektráren, kterých se týkalo statistické zpra- cování	Kapacita kW ¹⁾	Roční výroba kW/h ²⁾
Čechy.....	³⁾ 495	356.751	539,658.853	jiný	30	18.868	53,622.141
Morava, Slezsko . .	³⁾ 307	235.063	365,216.482	smíšený . .	210	84.436	107,046.888
Slovensko, P. Rus . .	³⁾ 208	74.543	71,484.176	podle hosp. povahy:			
<i>Republika.....</i>	³⁾ 1.027	<i>666.357</i>	<i>976,359.511</i>	samostatné . .	342	255.239	394,923.385
V tom podle pohonu:				závodní.....	685	411.118	581,436.126
Pohon: vodní . .	255	34.882	45,057.086	podle právní pov.::			
parní	477	514.687	755,897.847	veřejné	202	192.498	276,236.448
naftový . .	55	13.484	14,735.549	soukromé	825	473.859	700,123.063

¹⁾ Týká se jen 1010 elektráren. Ostatní neudaly kapacitu. — ²⁾ Týká se jen 968 elektráren. Ostatní neudaly výrobu. — ³⁾ Úhrn se neshoduje se součtem tří položek, protože podle zemí jsou rozvrstveny jen ty elektrárny, které udaly kapacitu (1010).

vodní. Svědčí o tom tento přehled hydrocentrál, podporovaných státem nebo státem a zeměmi (stav koncem r. 1925):

	Výkon v HP	Výkon kW	Výroba v milionech kWh
Hydrocentrály v činnosti (7)	10.970	8.071	32·37
Hydrocentrály ve stavbě (5)	12.390	9.105	44·12
Hydrocentrály, u nichž počato s přípravnými pracemi (11)	199.960	137.460	548·00
Úhm. ...	223.320	154.636	624·49

Plynárny.

(Viz tab. 18.)

R. 1925 plynáren bylo 87, z nich obecních 69. Výroba i spotřeba páčila se na 80 milionů m³ plynu. Kromě toho při výrobě plynu vznikla řada vedlejších produktů, zejména koks, jehož bylo vyrobeno 163.274 tun.

Tab. 18. Plynárny roku 1925.

Země	Počet plynáren			Počet odběratelů plynu	Výroba	Spotřeba	Zpracováno surovin v t	Vyrobeno v t		
	celkem	v tom			plynu v m³	koku		ammoniakové vody	dehtu	
		obecních	soukromých							
Čechy	53	41	12	119.809	51.869.633	51.789.027	172.007	107.967	14.359	7.904
Morava a Slezsko	26	24	2	38.090	22.045.690	22.367.332	59.049	41.546	4.480	2.744
V tom: Morava .	16	14	2	28.590	18.067.445	18.412.859	44.458	31.512	3.539	2.176
Slezsko .	10	10	—	9.500	3.978.245	3.954.473	14.591	10.034	941	568
Slovensko	8	4	4	11.095	5.996.700	6.012.865	18.832	13.761	176	780
Republika . . .	87	69	18	168.994	79.912.023	1) 80.169.224	2) 249.888	163.274	19.015	11.428

¹⁾ Z toho: prodáno 53,674.499 m³, na veřejné osvětlování 11,666.575 m³, vlastní spotřeba 5,462.385 m³ a ztráty 9,365.765 m³. — ²⁾ Z toho: uhlí kamenné 240.010 t, uhlí hnědé 9.485 t, koks 392 t.

Patenty, známky, vzorky.

(Viz tab. 19.)

Patenty. V posledních letech, o nichž máme data (1925—28), dochází patentnímu úřadu ročně na 6—8.000 přihlášek, uděleno však bývá jen kolem 3.000 patentů ročně. Nejvíce přihlašovatelů je z Československa (r. 1928 39%), pak z Německa (29%), ze Spojených států amerických (7%) a z Francie (5%), ale přehled patentů udělených ukazuje jiný poměr: při patentech, jež byly uděleny resp. převzaty v l. 1918—28 (v celkovém počtu 27.750), měl majitel patentu sídlo v Německu u 10.106 (36%) patentů, v Československu 6.486 (23%), v Rakousku 2.693 (10%), ve Francii 1.648 (6%), ve V. Británii 1.316 (5%), ve Spojených státech 1.930 (7%). Koncem roku 1928 bylo všech patentů v Československu platných 13.320.

Známek bylo zapsáno do rejstříku u obchodních a živnostenských komor r. 1928 4.491, *vzorků* 8.568.

Tab. 19. Patenty, známky a vzorky.

Rok	Patenty			Rok	Známky	Vzorky
	přihlášené	udělené	platné koncem roku resp. období			
1918—1919	5.217	51	859	¹⁾ 1918	162	52
1920.....	9.716	643	3.985	1919	3.245	928
1921.....	7.527	1.306	6.809	1920	4.332	1.519
1922.....	5.886	1.670	8.077	1921	5.370	2.149
1923.....	4.751	2.039	8.038	1922	5.566	3.675
1924.....	5.881	2.786	8.991	1923	4.537	3.737
1925.....	6.325	2.999	9.980	1924	4.474	5.141
1926.....	6.608	3.000	11.135	1925	4.139	5.353
1927.....	7.763	3.300	12.096	1926	4.634	7.129
1928.....	8.461	3.450	13.320	1927	4.870	7.772
<i>Celkem</i>	<i>68.135</i>	<i>21.244</i>	<i>13.320</i>	1928	4.491	8.568

¹⁾ T. j. od 28. X. až do 31. XII. 1918.

Výstavy a veletrhy.

V poválečné době staly se veletrhy důležitou složkou v organisaci odbytu výrobků průmyslových. Na území republiky konají se nyní veletrhy v Praze (v březnu a září), v Liberci (v srpnu) a v Bratislavě (koncem srpna). Také květnová výstava hospodářská v Praze je jakýmsi veletrhem zemědělským. Výstavní trhy brněnské nejsou pokládány za veletrhy.

	Datum	Počet dní	Počet vystavovatelů	V tom z ciziny	Obsazená plocha v m ²
Pražské vzorkové vele-					
trhy	září 1929	8	2.940	524	43.462
Liberecké veletrhy	srpen 1929	7	1.037	.	15.076
Mezinárodní dunaj. ve-					
letrhy v Bratislavě ..	srpen-září 1929	10	1.498	173	22.226
Hospodářská výstava					
v Praze	květen 1929	7	1.760	.	69.744

Obchodní a živnostenské komory.

(Viz tab. 20.)

V Československu je nyní 11 obchodních komor. Nejvíce obyvatelstva čítá obvod komory pražské (2,187.014 podle sčítání z r. 1921). Komora liberecká podle zákona zaujímá obvod též velice lidnatý (2,014.451), ale de facto je tato komora rozdělena: okresy české jsou od ní odloučeny a přiděleny obchodní živnostenské ústředně v Hradci Králové. Tato podle výnosu ministerstva obchodu z 19. března 1919 č. 5368 vykonává komorní agendu z okresů politických: Bolešlav Mladá, Bydžov Nový, Dvůr Králové n./L., Hradec Králové, Hradiště Mnichovo, Jičín, Město Nové n./Metují, Náchod, Paka Nová, Roudnice n./L., Rychnov n./Kn., Semily a mimo to ze soudních okresů: Jilemnice, Police, Turnov, Úpice, Výsoké n./J. a Žamberk.

Tab. 20. Obchodní a živnostenské komory.

Země, sídlo komory	Počet obyvatelů podle sčítání ze dne 15. II. 1921	Země, sídlo komory	Počet obyvatelů podle sčítání ze dne 15. II. 1921	Země, sídlo komory	Počet obyvatelů podle sčítání ze dne 15. II. 1921
Čechy:		Morava:		Slovensko a P. Rus:	
Praha	2,187.014	Brno	1,348.020	Bratislava	1,431.009
Č. Budějovice	679.860	Olomouc	1,314.864	Banská Bystrica ..	832.141
Plzeň	877.694	Slezsko:		Košice	1,344.288
Cheb	911.563	Opava	672.268	Republika	13,613.172
Liberec ¹⁾	2,014.451				

¹⁾ V tom Obchodní živnostenská a průmyslová ústředna v Hradci Králové s 825.194 obyvateli.

Živnostenská společenstva.

(Viz tab. 21.)

Každý živnostník zásadně jest povinen býti členem příslušného společenstva. Živnostníci samostatní jsou členy, pomocníci jsou příslušníky společenstva (tvoří t. zv. hromady pomocnické). Hlavním účelem společenstev jest pěstovati ducha pospolitosti a stavovskou čest, podporovati hospodářské, vzdělávací a dobročinné snahy členů i příslušníků, zejména však jest jim pečovati o to, aby poměr mezi zaměstnavateli a dělníky byl dobrý.

Tab. 21. Živnostenská společenstva
v letech 1923—1928.

Rok, země	Společenstva		
	odborná	smíšená	celkem
1928 :			
Čechy	1.990	1.495	3.485
Morava a Slezsko ..	790	520	1.310
Slovensko a P. Rus	16	109	125
Republika	2.796	2.124	4.920
1927	2.122	2.530	4.652
1926	2.070	2.531	4.601
1925	1.991	2.483	4.474
1924	1.907	2.426	4.333
1923	1.795	2.421	4.216

Příslušníci téhož odboru tvoří živnostenské společenstvo odborné, kde však není dosti živnostníků téhož a příbuzných odvětví, tvoří se společenstva smíšená. Vývoj směřuje ke společenstvům odborným, jejichž členy jsou jen živnostníci téhož nebo příbuzných odvětví. Za pět let stoupl počet odborných společenstev o 1.000, t. j. zvýšení téměř o 60%, kdežto za tutéž dobu poklesl počet živnostenských společenstev smíšených téměř o 300.

Živnostenská společenstva seskupují se ve svazy a jednoty, jichž bylo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku koncem července 1928 264 a to 110 okresních povinných, 45 okresních dobrovolných, 6 zemských a 103 odborných. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi do r. 1927 nebylo takových svazů a jednot; teprve od r. 1927 vyskytuje se 1 zemský svaz.

Aktiové společnosti průmyslové a obchodní.

(Viz tab. 22a.)

Společností těchto bylo r. 1928 1.305 s akciovým kapitálem 7.718 mil. Kč; kromě toho počítá se 75 cizozemských společností majících u nás svá zastoupení. Největší počet

tuzemských akciových společností a největší kapitálovou sílu vykazují: výroba potravin, průmysl textilní, hornictví a hutnictví, živnosti dopravní, výroba strojů, průmysl chemický, zpracování kovů a průmysl kamenný a sklářský.

Cizozemských akciových společností průmyslových a obchodních, majících reprezentace v naší republice, bylo 31. XII. 1928 celkem 75; z nich své hlavní sídlo mělo v Americe 3 (s kmenovým kapitálem 362 milionů dolarů), v Belgii 4 (298 mil. belg. fr.), v Dánsku 1 (50 mil. dán. korun), ve Francii 4 (1 s 5½ mil. Kč a 3 s 281 mil. franků), v Itálii 2 (1 s 8 mil. Kč a 1 s 89 mil. lir), v Maďarsku 7 (2 s 8·8 mil. Kč, 1 s 5 mil. maď. kor. a 4 s 29·9 mil. pengö), v Německu 21 (1 s 1·9 mil. Kč, 16 se 782·4 mil. něm. marek starých a 4 se 172·1 mil. něm. marek zlatých), v Nizozemsku 1 (50 mil. hol. zl.), v Polsku 1 (1 mil. Kč), v Rakousku 23, (7 s 38 mil. Kč, 6 se 17·3 mil. rak. schill., 9 s 2.005·5 mil. rak. korun a 1 s 3½ mil. něm. marek zlatých), v Rumunsku 1 (300 mil. maď. kor.), v Jugoslavii 1 (20 mil. Kč), ve Švýcarsku 2 (1½ mil. švýc. fr.) a ve Velké Británii 4 (16 mil. lib. šterl.).

Tab. 22. Průmyslové a obchodní akciové společnosti a společnosti s r. o. v letech 1919—1928.

a) Celkový přehled.

Rok, země	Akciové společnosti tuzemské		Společnosti s r. o. tuzemské		Rok	Akciové společnosti tuzemské		Společnosti s r. o. tuzemské	
	Počet	Kapitál v mili- onech Kč	Počet	Kapitál v mili- onech Kč		Počet	Kapitál v mili- onech Kč	Počet	Kapitál v mili- onech Kč
1928 :					1919..	605	2.533	1.543	447
Čechy	646	4.892	1)1.455	1)701	1920..	757	3.157	2.123	658
Morava a Slezsko ...	249	1.652	546	176	1921..	952	4.337	2.324	848
Slovensko	379	1.104	86	23	1922..	1.089	5.064	2.329	917
P. Rus	31	70	6	2	1923..	1.193	5.824	2.227	928
Republika	1.305	7.718	1)2.093	1)902	1924..	1.241	6.743	2.158	941
					1925..	1.265	7.005	2.095	887
					1926..	1.267	7.107	2.060	880
					1927..	1.279	7.216	2.069	896
					1928..	1.305	7.718	1)2.093	1)902

1) Mimo to 1 společnost se 7.500.000 Mk.

Společnosti průmyslové a obchodní s ručením omezeným.

(Viz tab. 22a.)

Tuzemských společností s r. o. koncem r. 1928 čítalo se 2.093 s kapitálem 902 mil. Kč, cizozemské společnosti s r. o. měly u nás 52 pobočky. Největší počet tuzemských společností připadá na živnosti obchodní (493 se 164 mil. Kč), výrobu potravin (207 se 111 mil. Kč) a průmysl kamenný a sklářský (191 se 92 mil. Kč).

O tuzemských společnostech s r. o. jsou po ruce také data o hospodářských výsledcích, prozatím však jen za r. 1923. Data zaslalo 1.281 tuzem. společností s r. o., jichž bilanční úhrn činil 4.118 mil. Kč. Příjmy obnášely 2.477 mil. Kč, výdaje 2.333 mil. Kč.

Cizozemské společnosti s r. o. průmyslové a obchodní měly v Československu 52 poboček, z nichž 20 náleželo k společnostem majícím sídlo v Německu, 1 k společnostem sídlícím v Polsku, 30 v Rakousku a 1 v Jugoslavii.

(O peněžních společnostech s r. o. viz v oddílu „Peněžnictví“.)

Tab. 22 b) Tuzemské společnosti podle tříd podnikání koncem roku 1928.

Třídy podnikání	Akciové společnosti tuzemské		Společnosti s r. o. tuzemské		Třídy podnikání	Akciové společnosti tuzemské		Společnosti s r. o. tuzemské	
	Počet	Kapitál v mil. Kč	Počet	Kapitál v mil. Kč		Počet	Kapitál v mil. Kč	Počet	Kapitál v mil. Kč
Podniky zemědělské ...	9	48	22	7	Průmysl chemický ...	77	645	132	34
Hornictví a hutnictví ..	48	762	58	33	Průmysl stavební	23	62	90	25
Průmysl kamenný a sklářský	109	613	191	92	Živnosti grafické	35	69	71	18
Zpracování kovů	61	644	105	37	Osvětlování, topení, dodávání síly	33	373	26	121
Výroba strojů a pod. (mimo elektrotech.)	79	653	111	36	Výroba potravin	319	1.194	207	111
Podniky elektrotechn.	29	164	43	16	Hostinství a výčepnictví	2	7	17	4
Zboží dřevěné atd. ...	65	225	98	31	Živnosti obchodní	99	281	493	164
Zboží z kaučuku, celulódu a pod.	13	65	7	2	Pomocné živnosti obchodní	22	33	128	63
Zpracování koží, štetin	21	83	19	6	Živnosti dopravní ...	82	720	29	12
Průmysl textilní	91	767	69	41	Divadla, biografy a p.	12	23	68	11
Průmysl oděvnícký ...	24	97	35	6	Lázně a sanatoria ...	20	48	9	4
Průmysl papírnický ...	23	111	23	7	Jiné podniky	9	31	42	21
					Úhrnem	1.305	7.718	2.093	902

¹⁾ Mimo to 1 společnost se 7,500,000 Mk.

Zakladatelský ruch.

(Viz diagr. 11.)

Po převratu zakládáno bylo neobyčejně mnoho nových společností akciových i s r. o., mnohé zvýšily svůj kapitál. Statistika tohoto zakladatelského ruchu je založena na povoleních, která ministerstvo financí uděluje k založení nových společností, resp. ke zvýšení kapitálu. Je ovšem možno, že povolení nebylo upotřebeno v plné míře, nebo že k jeho realizaci vůbec nedošlo. Velikost kapitálů, které figurují při roku 1921 a 1922, souvisí ovšem také s tehdejšími znehodnocením čsl. koruny.

Proti tomuto (z části nezdravému) ruchu stojí ovšem opak: mnoho společností v letech 1923 a dalších zaniklo nebo redukovalo svůj kapitál.

Uvádíme tu pouze hlavní údaje (položky peněžní v mil. Kč).

Nový kapitál:		1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927
Nové akciové společnosti	počet	161	129	72	69	54	44	49
	kapitál	978	807	254	349	270	131	191
Nové společnosti s r. o.	počet	259	177	119	111	98	98	102
	kapitál	128	57	25	28	19	25	26
Rozmnožení kapitálu:								
Akciové společnosti	počet	169	127	76	66	59	66	55
	kapitál ...	995	740	477	434	201	244	229
Společnosti s r. o.	počet	162	109	74	52	46	37	26
	kapitál	90	62	42	66	26	42	38
Úhrn kapitálu vznikajícího .		2.191	1.666	798	877	516	442	484
Kapitál zanikající		0.9	102	203	316	344	247	236

Od r. 1927 sestavuje bilanci zakladatelského ruchu též Národní Banka československá, která na rozdíl od shora uvedených dat zakládajících se na povoleních, t. j. na změnách kapitálů, které teprve nastanou, uveřejňuje změny kapitálů již efektivně provedené. Podle dat Národní Banky byl zakladatelský ruch v l. 1927 a 1928 následující:

		1927 společnosti		1928 společnosti	
		akciové	s r. o.	akciové	s r. o.
Nový kapitál	počet	65	116	53	127
	v mil. Kč	193	30	255	41
Zvýšení kapitálu	počet	37	28	79	43
	v mil. Kč	119	25	400	28
Snížení kapitálu	počet	38	26	45	27
	v mil. Kč	154	9	200	13
Zrušení společností	počet	41	116	33	101
	v mil. Kč	108	64	167	65
Úhrn kapitálu	vznikajícího v mil. Kč	312	55	655	69
	zanikajícího v mil. Kč	262	73	367	78

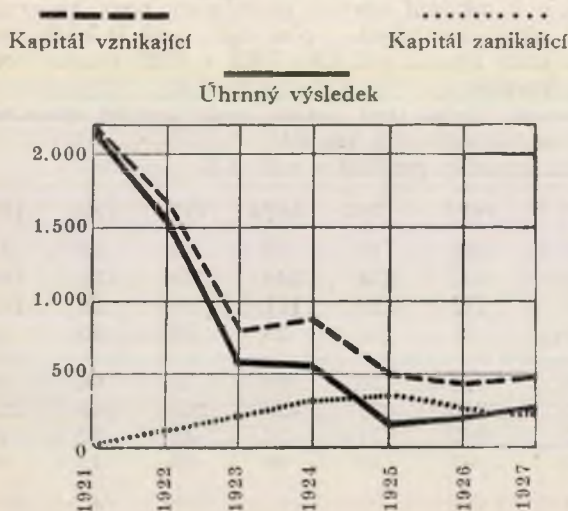
Mimo to podle zákona o stabilizačních bilancích ze dne 15. června 1927 č. 78 Sb. z. a n. do konce roku 1928 zvýšilo kapitál 10 společností akc. o 93 mil. Kč a 4 společnosti s r. o. o 21 mil. Kč.

Snížení kapitálu podle zmíněného zákona do konce r. 1928 nenastalo.

Diagram 11.

*Zakladatelský ruch v rep. Československé
v l. 1921—1927.*

(V milionech Kč.)

Družstva neúvěrní.

(Viz tab. 23, 24 a diagr. 12.)

Na konci roku 1928 bylo v činnosti 8.727 družstev všech druhů, kdežto r. 1919 jen 5.545. Přes polovinu z nich (4.679) jsou družstva zemědělská, jichž počet během osmi let se zdvojnásobil. Družstva konsumní, která v prvních poválečných letech silně se rozšířila, ztrácejí v dobách hospodářské stabilizace na významu. Za to bytová krise přivedla k neobyčejnému rozvoji družstevní podnikání stavební.

Finanční výsledky hospodaření jsou prozatím zjištěny pouze u několika druhů družstev neúvěrních. Tak u *obilních družstev skladištních a jiných zemědělských družstev nákupních*. Data jsou po ruce od 317 družstev, jež měla koncem r. 1925 160.011 členů a celkovou tržbu 1.357 mil. Kč; bilanční úhrn 316 družstev byl 474 mil. Kč. K nim druž

(Pokračování textu viz na str. 136.)

Tab. 23. Družstva neúvěrní jsoucí v činnosti v l. 1919—1928.

Skupiny družstev, jednací řeč	Stav družstev v činnosti k 31. prosinci roku									
	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
A. Družstva podle skupin										
D. zemědělská	2.373	2.920	3.215	3.436	3.482	3.732	4.112	4.318	4.458	4.679
D. živnostenská	1.043	1.445	1.688	1.675	1.626	1.579	1.556	1.462	1.412	1.415
D. konsumní	1.415	1.722	1.697	1.542	1.407	1.304	1.239	1.110	1.058	1.033
D. stavební a bytová	633	982	1.160	1.292	1.331	1.349	1.401	1.428	1.492	1.525
Jiná d. spotřebitelů	15	18	18	19	18	17	17	13	7	7
D. obecně prospěšná	66	65	54	57	63	63	64	65	63	68
Úhrn	5.545	7.152	7.832	8.021	7.927	8.044	8.389	8.396	8.490	8.727
B. Družstva podle jednacích řečí										
československá	3.961	5.315	5.894	5.991	5.885	5.908	6.215	6.218	6.293	6.502
ruská	7	48	55	76	84	96	101	109	110	108
polská	24	28	7	10	12	21	22	20	20	20
německá	1.175	1.349	1.464	1.530	1.533	1.562	1.612	1.631	1.667	1.699
jiná	378	412	412	414	413	457	439	418	400	398
Úhrn	5.545	7.152	7.832	8.021	7.927	8.044	8.389	8.396	8.490	8.727

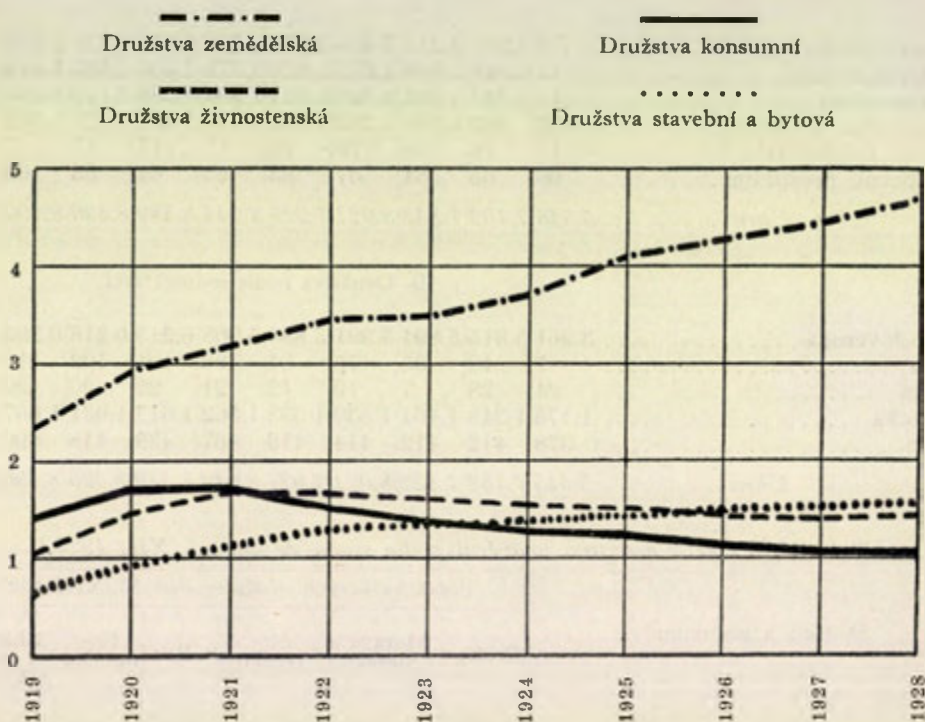
Tab. 24. Veškerá družstva neúvěrní podle stavu ze dne 31./XII. 1928.¹⁾

Skupiny a podskupiny	Počet veškerých družstev dne 31./XII. 1928					
	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	P. Rus	Republika	V tom v likvidaci neb v konkursu
Družstva zemědělská	2.573	1.099	1.322	172	5.166	487
V tom: nákupní a prodejní	265	133	912	131	1.441	222
výrobní	621	511	218	50	1.400	109
elektrárenská	1.420	188	2	—	1.610	33
Družstva živnostenská	1.101	527	120	48	1.796	381
V tom: výrobní a) ²⁾	402	194	33	15	644	133
b) ²⁾	338	153	32	33	556	126
Družstva spotřebitelů	1.754	845	365	28	2.992	427
V tom: konsumní	639	422	218	17	1.296	263
stavební a bytová a) ³⁾ ..	925	322	109	9	1.365	143
b) ³⁾ ..	193	83	38	9	323	20
Družstva obecně prospěšná	57	11	9	2	79	11
Úhrn	5.485	2.482	1.816	250	10.033	1.306

¹⁾ Na rozdíl od tab. 22 zde zahrnuta jsou nejen družstva v činnosti jsoucí, ale také družstva v likvidaci a konkursu. — ²⁾ a = družstva samostatných živnostníků a obchodníků, b = družstva osob nemajících samostatné živnosti. — ³⁾ a = pro stavbu domů obytných, b = pro stavbu domů spolkových.

Diagram 12.

Vývoj družstev neúvěrních v rep. Československé v l. 1919—1928.
(Počet v tisících.)

se potravní družstva na Slovensku a Podkarpatské Rusi, jichž bylo r. 1925 888, data však zaslalo 740. Tato měla 128.599 členů a hrubou tržbu 183 mil. Kč, bilanční úhrn 77 mil. Kč.

Stavebních a bytových družstev (t. j. družstev pro stavbu domů obytných bez družstev pro stavbu domů spolkových) bylo v republice koncem r. 1924 1.101, ale naše data o jich činnosti jsou jen kusá. Toho roku 787 družstev mělo 79.691 členů, z toho 38.767 úředníků a zaměstnanců a 20.555 dělníků. 529 družstev zodpovědělo otázku o nákladu stavebním: činil 1.624 mil. Kč a z toho úhrada státem zaručená 1.159 mil. Kč. 747 družstev udalo svůj bilanční úhrn, jenž u všech dohromady činil 2.098 mil. Kč; nejdůležitější položkou aktiv je ovšem hodnota nemovitostí ve výši 1.664 mil. Kč. Činností 735 družstev bylo postaveno 10.802 rodinných domků a 1.124 nájemních domů se 24.389 byty; tak bylo možno ubytovati 24.803 rodiny, čili 91.236 osob.

Družstva elektrárenská. Koncem r. 1925 bylo 1.011 družstev, ale 195 neprovozovalo elektrárenské činnosti, 32 byla v likvidaci, 10 dotazník nezodpovědělo, 8 zodpovědělo jen částečně.

Družstva pro výrobu elektrické energie (data jsou po ruce o 34 družstvech se 7.655 členy) vyrobila r. 1925 35,393 tisíc kWh a přikoupila 10,311 tisíc kWh, celkem 45,704 tisíc kWh; členům prodáno 38,031 tisíc kWh proudů; bilanční úhrn činil 117,352 tis. Kč.

Družstva pro nákup a prodej elektr. energie (393), která nakupují pro své členy proud z cizích elektráren, měla celkem 32.666 členů. 392 družstva nakoupila proudů 6,106 tisíc kWh a prodala 5,050 tisíc kWh. Úhrn bilanční u 384 družstev obnášel 69,912 tisíc Kč.

Pomocná družstva elektrárenská jsou taková, jež postarají se pouze o výstavbu místního elektrovedného zařízení, které připojí na některý závod a postoupí jemu do vlastnictví; za to stávají se podílníky na výrobním podniku dodavatelovu. V 333 družstvech pomocných bylo r. 1925 18.825 členů. 331 družstvo zařídilo a dodavateli proudů postoupilo síť v délce 737 km s ostatními potřebnými zařízeními. Bilanční úhrn udalo 301 družstvo v úhrnné výši 32 mil. Kč.

Živnostenská družstva mají za úkol povznesení živnostenského stavu a zvelebení živností vůbec. Dělí se podle oboru podnikání: 1. na nákupní a prodejní, 2. výrobní, 3. pro společné používání provozovacích prostředků, 4. ostatní. Možno je také dělit podle složení členstva na družstva: a) samostatných živnostníků, b) dělnická a c) smíšená.

Data o finančních hospodářských výsledcích jsou po ruce za r. 1925, ale jsou velmi kusá. Koncem r. 1925 bylo zapsáno v rejstříku sborových soudů *po revisi* celkem 1.517 družstev, z toho bylo v nečinnosti 299, v likvidaci, v konkursu a v soudním vyrovnání 141; ze zbývajících 1.077 mohla být pojata do zpracování pouze 864 družstva, poněvadž 111 družstev vyplnilo dotazník pouze částečně, takže nemohla být pojata do šetření, a 102 družstva neodpověděla vůbec.

Zmíněných 864 družstev mělo 86.533 členů; z toho bylo 47.381 živnostníků, 17.140 dělníků a 22.012 ostatních. Roční tržba činila 1.385 mil. Kč, bilanční úhrn 486 mil. Kč, úhrn zisků, resp. ztrát činil 283 mil. Kč.

Mlékařská družstva jsou dvojího druhu. Mnohá družstva omezila svoji činnost na pouhé sbírání mléka a dodávání jeho mlékárnám jiným. Tato do šetření pojata nebyla. Druhou skupinu tvoří družstva, jež mají vlastní obchodní a výrobní činnost. Všech mlékařských družstev (bez družstev v likvidaci) bylo zapsáno r. 1927 v rejstříku firem u krajských soudů 410. Počet družstev výrobně činných, jež včas zaslala data, bylo 241 a 2 brymžárny.

Počet členů u 241 družstva činil 50.613, z toho bylo zemědělců 49.833. Plnotučného mléka použitého k obchodu a výrobě bylo 190,599 tisíc l; z toho prodáno 47,786 tisíc l (v tom 38,657 tisíc l mléka pasteurizovaného), k odstředění použito 138,794 tis. l (z toho k výrobě másla 133,969 tis. l); k výrobě plnotučných sýrů použito 3,918 tis. l a k výrobě jogurtu 101 tis. l. Smetany sladké vyrobeno 18,277 tis. l. Odstředěného mléka získáno 120,517 tis. l, z toho prodáno, neb vráceno členům 44,524 tis. l a spotřebováno k výrobě sýrů a tvarohu 75,993 tis. l (v tom k výrobě sýrů 3,831 tisíc litrů). Másla vyrobeno 56.787 q a prodáno 56.009 q, tvarohu vyrobeno 80.833 q a prodáno 78.707 q. Sýrů vyrobeno celkem 8.821 q, z toho nejvíce sýrů t. zv. omývaných (limburský, cihelkový, hůlkový, schwarzenberský, pochoutkový, hotelový, romadur a pod.) 4.071 q a pak 1.144 q olomouckých tvarůžků.

Data o peněžním hospodaření zaslalo 233 mlékáren, které vykázaly celkovou tržbu 318 mil. Kč, úhrn výtěžků z mlékářenské činnosti 45 mil. Kč. Hodnota nemovitostí činila 22 mil. Kč, stroje a inventáře 23 mil. Kč, hodnota pohledávek obchodních 17 mil. Kč. Naproti tomu dluhy obchodní a výpůjčky činily 60 mil. Kč, fondy 10 mil. Kč.

Družstva lihovarská. Všech lihovarských družstev zapsaných v rejstříku firem u krajských soudů bylo r. 1927 356; z nich 291 mělo lihovar, 53 pálenice, 8 jiné zemědělské podniky a 4 družstva neudala předmět svého podnikání.

Z družstev, majících lihovar (291), bylo v nečinnosti 61, nezaslalo dat nebo bylo vyřazeno pro neúplnost zaslanych dat 12 družstev a do zpracování pojata jen 218 družstev. Tyto měly 11.005 členů. Vyrobily 144 tisíc hl^o lihu a 2,424 tisíc hl výpalků. Celková tržba

za vyvezený lih činila 74 mil. Kč, za výpalky odebrané členy družstev 2 mil. Kč, z vedlejší činnosti 11 mil. Kč. Bilanční úhrn činil 63 mil. Kč (nemovitosti 17 mil. Kč, strojní zařízení 15 mil. Kč; pasivní výpůjčky 29 mil. Kč). Úhrn zisků a ztrát činil 79 mil. Kč. Data o výrobě lihu za jednotlivá období jsou obsažena též v tab. 5a, 5b, 6 a 7.

Družstva mlýnská a pekárenská. Družstev těchto v rejstříku krajských soudů r. 1927 bylo zapsáno 59, do zpracování pojata 54 se 13.275 členy (z toho 12.800 bylo zemědělci). V družstevních mlýnech semleto bylo 1.138 vagonů pšenice, 2.385 vag. žita a 370 vag. ječmene. Vyrobeno bylo 833 vagonů mouky pšeničné, 1.657 vag. mouky žitné, 24 vag. ječné, 1.244 vag. otrub všeho druhu a 6 vag. ječných krup a krulek. Chleba napečeno 11.463 q. Mouky prodáno: pšeničné 293 vag., žitné 521 vag., krmné 62 vag., otrub 335 vagonů; chleba prodáno 4.220 q. Úhrn bilanční činil 31 mil. Kč (z toho nemovitosti a zařízení 16 mil. Kč); výtěžky resp. ztráty činily celkem 11 mil. Kč.

Konsumní družstva. Konsumními družstvy rozumíme družstva pro společné opatrování potravin a jiných domácích potřeb. Tato družstva nakupují zboží ve velkém nebo vyrábějí na společný účet a prodávají svým členům v drobném. Jejich členové jsou převážně dělníci, průmysloví i zemědělští, zřizenci a úředníci a v mizivé menšině též drobní zemědělci a živnostníci.

Potravná družstva na Slovensku se do družstev konsumních nepočítají. *) Vlastní konsumní družstva na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, s nimiž se shledáváme ve městech a v průmyslových střediscích, jsou ovšem pojata do družstev konsumních.

Koncem roku 1927 bylo všech *konsumních družstev* 1.058, které byly zapsány v rejstříku krajských soudů. Do zpracování pojata 808 družstev, 105 bylo v nečinnosti, 62 v likvidaci, 27 vynecháno z různých příčin, poněvadž vlastně činnost neprovozovala, a 56 dat nezaslalo vůbec. Zmíněných 808 družstev mělo 774.831 člena; z toho bylo dělníků 578.275, veřejných a jiných zaměstnanců 168.239. Družstva měla 3.667 prodejen; celková tržba u 800 družstev činila 1.838 mil. Kč. Bilanční úhrn činil 603 mil. Kč (z toho nemovitosti a inventář 187 mil. Kč), úhrn zisků a ztrát 213 mil. Kč.

Uvedená data o činnosti různých družstev — třeba ještě o všech druzích družstev nemáme potřebných údajů — ukazují, jak mohutným činitelem v hospodářském životě jest moderní družstevnictví.

Poznámka: V tomto oddíle „Průmysl a živnosti“ na str. 108—127 pojednává se o průmyslové výrobě a o spotřebě v různých odvětvích průmyslových, pokud známa jsou spolehlivá data. Nejpresnějšími údaji ovšem jsou data o monopolech a ona data, jež pocházejí z materiálu ministerstva financí, které z důvodů daňových dbá o kontrolu výroby (resp. odbytu) po případě i za osobní účasti finančních orgánů (zvl. v průmyslu cukrovarském, lihovarském a pivovarském).

Jest však celá řada odvětví průmyslových v Československu velmi vyvinutých, pro něž nemáme vůbec dat o výrobě a spotřebě. Je to zejména průmysl železářský (kromě výroby surového železa, o němž viz oddíl „Hornictví a hutnictví“, a výroby ocele) a strojní, průmysl sklářský, kožařský, porcelánový, papírnický, chemický, atd. V těchto odvětvích jsou známa pouze data o větších závodech (viz tab. 2 tohoto oddílu) a data o zahraničním obchodu (viz oddíl „Zahraníční obchod“), na něž odkazujeme.

*) Jejich činnost je sice obdobná družstvům konsumním, ale členové jejich jsou většinou samostatní drobní zemědělci, jimž vedle předmětů denní potřeby opatřují také hospodářské náčiní a zemědělské potřeby a mají v programu ujmouti se v budoucnosti též činnosti skladištní. Poněvadž tato činnost má být podle stanov jejich hlavním úkolem, pokládána jsou potravná družstva za družstevní útvary zemědělského rázu a byla již dříve předmětem samostatného statistického šetření. (Viz stranu 136.)

VIII. Doprava.

Silnice.

(Viz tab. 1.)

Koncem r. 1926 síť silnic měřila 58.342 km, t. j. 41·5 km na 100 km² plošné výměry republiky; z toho bylo státních silnic 8.475 km (6·0 km na 100 km²), zemských 23 km (0·0), župních 6.571 km (4·7) a okresních 43.273 km (30·8). Nej hustší síť je v Čechách: 65·8 km, nejhustší na Podkarpatské Rusi: 10·3 km na 100 km².

V Čechách mimo to bylo r. 1921 obecních silnic 4.034 km, ve Slezsku 2.676 km; o Moravě není dat.

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi existují silnice vicinální (asi 6.300 km), udržované obcemi a zájemníky, které podle svého významu pro dopravu mohou být porovnávány z části s okresními silnicemi, z části s obecními silnicemi a cestami v zemích českých.

Státní silnice v uvedené délce 8.475 km zahrnují také mosty s délkou 34 km. Personál k udržování silnic čítal r. 1926 155 cestmistrů, 1.596 cestářů a 21 řidičů válců a automobilů, mostních mistrů a mostních zámečníků.

Ohromný rozmach dopravy automobilové a autobusové vyžaduje nezbytně přebudování silnic, jichž stav v poválečné době je neuspokojující. Zákonem z r. 1927 č. 116 zřízen byl silniční fond, jemuž přikázány byly příjmy z důchodů státních (daň z motorových vozidel, dávka z jízdného za osobní dopravu autobusy, atd.), které na r. 1929 preliminovány částkou 90 mil. Kč. — Celkem s výpůjčkou od Ústřední sociální pojišťovny a pokladní hotovostí má silniční fond r. 1929 vládnouti částkou 230 mil. Kč, kterých použije na zvýšení řádného a mimořádného úvěru ministerstva veřejných prací (52·5 mil. Kč), na další zlepšení státních silnic (100 mil. Kč), na podpory na zlepšení nestátních silnic (68 mil. Kč) a zbytku (9·5 mil. Kč) použije se na úrok a úmor zápůjčky.

Tab. 1. Silnice podle stavu z konce r. 1926.

Země	Délka silnic (v km)				
	státních	zemských	župních	okresních	úhrnem
Čechy	4.424	23	—	29.799	34.246
Morava a Slezsko	1.483	—	—	13.474	14.957
V tom: Morava	1.060	—	—	11.820	12.880
Slezsko	423	—	—	1.654	2.077
Slovensko	2.016	—	5.820	—	7.836
P. Rus	552	—	751	—	1.303
<i>Republika</i>	<i>8.475</i>	<i>23</i>	<i>6.571</i>	<i>43.273</i>	<i>58.342</i>

Pošta, telegraf a telefon.

(Viz tab. 2a diagr. 1, 2, 3.)

Tab. 2. Hlavní data o poště, telegrafu a telefonu r. 1928.

	R. 1928	R. 1928	
<i>I. Pošta :</i>			
a) Poštovní úřady a poštovny:			
Počet: poštovních úřadů ¹⁾	3.705	Počet obyvatelů, na něž připadá 1 telegrafní stanice	3.841
poštoven	841	{ podaných	5.602.445
úhrnem ¹⁾	4.546	{ došlých ⁶⁾	2.048.828
1 úřad (poštovna) { obvod km ²	30-88	přetelegrafovaných	8.765.449
připadá na { počet obyvatelů	3.187	{ podaných	387
		{ došlých ⁶⁾	141
b) Výkony v poštovní službě:			
Počet listovních zásilek ²⁾	966.326.164	<i>III. Telefon :</i>	
Z toho: a) podrobno { psaní	462.311.900	Délka tratí v km { místní sítě	19.211
poštovnímu { dopisnic	219.199.128	{ meziměst. vedení	15.616
jiných	193.538.990	Délka drátů v km	594.783
b) prostých poštovního	91.276.146	Počet ústředn	1.528
Počet zásilek vyplacených novin, známkami ²⁾	348.556.338	{ hlavních	594
Cenná psaní, cenné krabice, balíky ²⁾	35.273.326	{ vedlejších	92.163
Z toho: balíky	33.964.098	{ hlavních	36.585
Poštovní příkazy došlé (z tuzemska i ciziny)	512.586	{ vedlejších	211.987.355
V tom zaplacené	201.403	{ místních	12.428.058 ³⁾
Dobírky došlé (z tuzemska i ciziny)	4.739.444	Počet veřejných hovorů (s automaty)	2.819
Počet poštovních poukázek podaných	12.713.642	Na 1 veřejnou hovorů připadá obyvatelů ⁴⁾	5.846
Z toho: ve styku { tuzemským	12.158.181	Na 10.000 obyvatelů připadá { hlavních	63-8
Vplacená částka v tisících Kč	555.461	účetnických stanic { vedlejších	25-3
Z toho: ve styku { mezinárodním	3.439.822	Na 1.000 obyvatelů { místních	14.633
Vplacená částka v tisících Kč	3.279.183	připadá hovorů { meziměstských	857 ⁵⁾
Z toho: ve styku { tuzemským	160.639		
Počet poštovních poukázek vyplacených	13.399.582	<i>IV. Zaměstnanectvo :</i>	
Z toho: ve styku { tuzemským	12.681.243	Počet zaměstnanců { úředníků	2.375
	718.339	správních úřadů { zřízenců	583

Vyplacená částka v tisících Kč	3.570,723	Počet zaměstnanců ve { úředníků	17,152
Z toho: ve styku { tuzemském	3.277,286	{ zřizenců	19,302
{ mezinárodním	293,437	{ jiných	2,343
{ listovních zásilek	66,702	Úhrn zaměstnanců	41,755
{ novin	24,060	Mimo to: pojezdná služba ¹⁰⁾	2,209
{ cenných psaní, cenných krabic, balíků	2,434		
{ poštovních příkazů došlých dobírek došlých	35		
{ poštovních poukazek po-daných	327		
Na 1.000 oby- vatelů připadá	878		
		V. Finanční výsledky:	
c) Poštovní provoz automobilový:		a) Poštovní, telegrafní a telefonní provoz:	
Počet automobilových tratí (osobních)	122	Úhrn příjmů v tisících Kč	1,246,175
Délka tratí v km	2,729 ⁵⁾	V tom: Pošta	911,860
Počet motorových vozidel ¹¹⁾	378	Telegraf	68,761
Počet ujetých kilometrů za celý rok	4,963,873	Telefon	191,280
Počet dopravených osob	4,420,682	Úhrn výdajů v tisících Kč	1,074,341
Počet dopravených kusů zavazadel	284,544	V tom: provozovací	767,496
Váha dopravených nákladů v tunách	304,898	správní	11,368
		všeobecné	256,312
		zúrokování investičních dluhů	34,594
		Zisk (+), ztráta (—)	+ 171,834
		b) Poštovní automobilní doprava:	
		Úhrn příjmů v tisících Kč	36,437
		V tom: příjmy z dopravy osob, zavazadel a nákladů	28,058
		Úhrn výdajů v tisících Kč	38,192
		V tom: provozovací	30,887
		všeobecné	3,074
		zúrokování investičních dluhů	2,365
		Zisk (+), ztráta (—)	— 1,755

II. Telegraf:

Délka tratí v km ¹⁾	20,653
Délka vedení (drátů) v km	129,945
Počet telegrafních stanic (státních i železničních) ²⁾	3,772
Počet km ³⁾ , na něž připadá 1 telegrafní stanice	37 ²⁾

¹⁾ V tom i poštovní úřady příležitostné. — ²⁾ Zde počítány zásilkový došlé z tuzemska, zásilkový podané do ciziny a zásilkový došlé z ciziny. Nepočítána však doprava průvozní, t. j. z ciziny do ciziny. — ³⁾ Kromě toho r. 1928 3 osobní automobily, 7 čtyřkolových a 20 dvukolových vozů vlečných. — ⁴⁾ Telegrafní tratí se rozumí souhrn všech telegrafních vedení (drátů) na společné spodní stavbě, nebo souhrn kabelů na společné pokládce. — ⁵⁾ T. j. železniční telegrafní stanice, pokud jsou otevřeny veřejné korespondenci. — ⁶⁾ Do počtu telegramů došlých nepočítány telegramy došlé z tuzemska, které nebyly zjišťovány, poněvadž v celku jejich počet odpovídá počtu tuzemských telegramů podaných. — ⁷⁾ Mimo to počet hovorových minut r. 1928 do ciziny 3,355,705, z ciziny 3,304,500. — ⁸⁾ Nečítaje v to veřejné telefonní automaty. — ⁹⁾ Mimo to na 1.000 obyvatelů připadá r. 1928 232 hov. minut do ciziny, a 228 hov. minut z ciziny. — ¹⁰⁾ V počtu zaměstnanců poštovní služby pojezdná jsou počítáni též i podnikatelé jízd; někteří z nich jsou současně přednosty poštovního úřadu (54), postiliony (234), poštovními posly (53).

Diagram 1.

Doprava listovních zásilek a balíků (v tuzemsku a ve styku s cizinou dohromady) v rep. Československé v l. 1920—1928 podle jednotlivých druhů.

(V milionech kusů.)

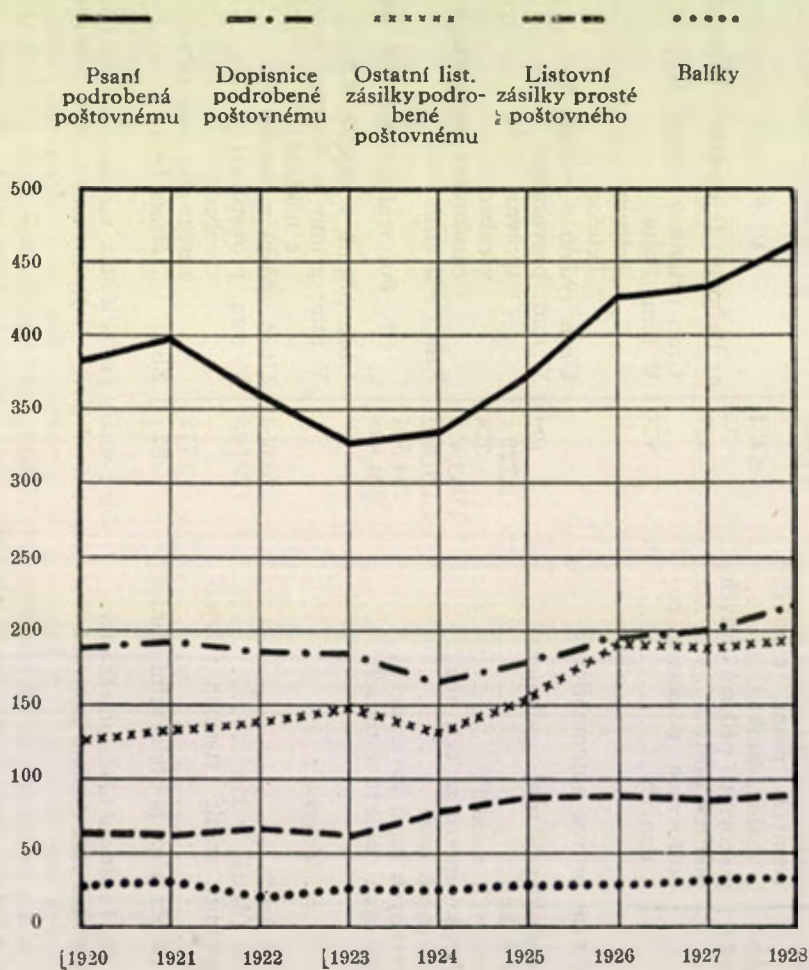

Diagram 2.

Telegramy poplatku podrobené v rep. Československé v l. 1920—1928 podle dopravy.

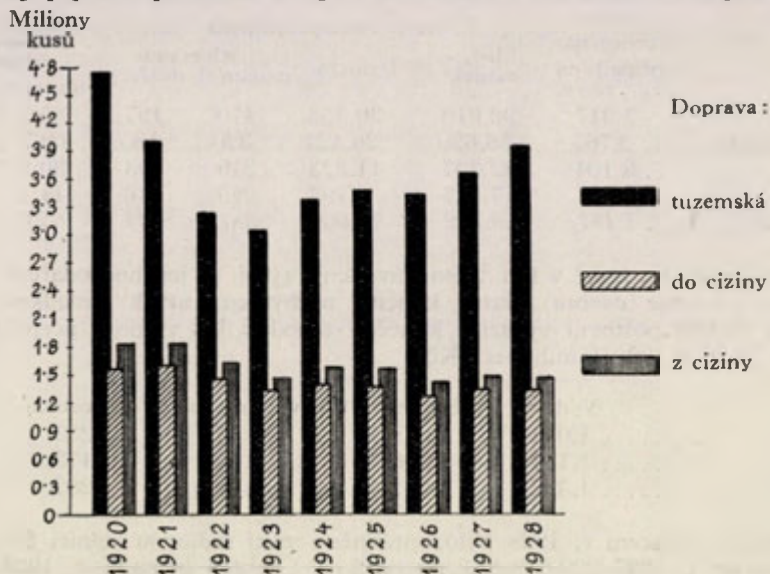

Diagram 3.

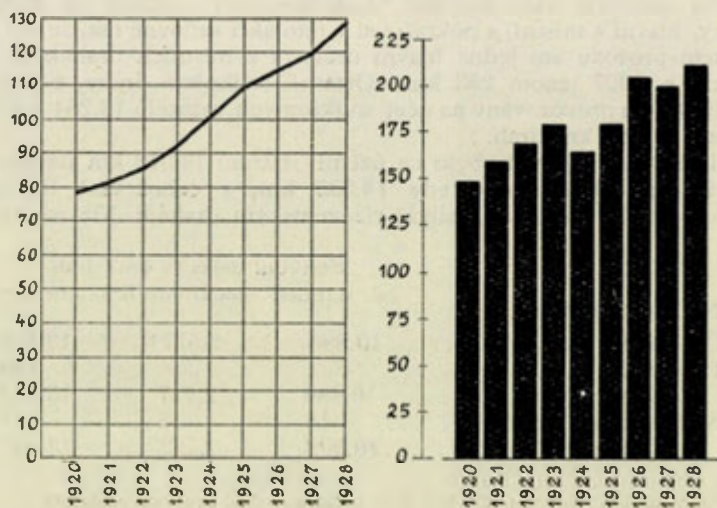
Účastnické stanice telefonní a místní hovory v rep. Československé v l. 1920—1928.

a) Vzrůst účastnických stanic.

b) Pohyb místních hovorů.

Tisíce

Miliony hovorů

Hlavní data ze statistiky pošt, telegrafů, telefonů podává tab. 2. Tato data platí pro území celé republiky, ale intenzita poštovního provozu je velmi různá v jednotlivých zemích. Následující přehled podává nám stav z r. 1928.

	1 úřad (poštovna) připadá na obyv.	list. zásilek	na 1.000 obyv. připadá novin	telegramů podaných došlých	na 10.000 obyv. připadá telefonů účast. stanic hlavních vedlejších
Čechy	3.317	92.910	30.553	470 197	85·7 35·8
Morava a Slezsko	2.765	56.620	26.424	320 105	60·7 22·8
Slovensko	3.104	32.337	11.323	319 83	30·2 9·9
P. Rus	6.571	17.617	6.792	215 46	14·4 4·4
Republika	3.187	66.702	24.060	387 141	63·6 25·3

Finanční výsledky, které v tab. 2 jsou uvedeny, týkají se jen hospodaření provozního (v tom i výdaje osobní), které končívá přebytkem, avšak následkem velikých investic státní podnik poštovní vykazuje konečný schodek, jak vidno z účetních závěrek státních za l. 1926 až 1928 (v milionech Kč):

	Výdaje	Příjmy	Přebytek provozní	Investice	Schodek
1926	1.043	1.218	+ 175	233	— 58
1927	1.174	1.306	+ 132	173	— 41
1928	1.322	1.502	+ 180	282	— 102

Radiofonie. Koncem r. 1928 bylo oprávněno mítí radiovou stanicí 238.341 koncesionářů, koncem r. 1927 220.649 koncesionářů. V Čechách připadli r. 1928 na jednu stanicí 43 obyvatelé (v r. 1927 44 obyv.), na Moravě a ve Slezsku 66 (74), na Slovensku 165 (255) a na Podkarpatské Rusi 593 (980).

Železné dráhy hlavní a místní.

(Viz tab. 3 a—e a diagr. 4, 5, 6.)

Železniční síť. (Viz tab. 3a.) Stát československý rozhodl se zestátniti veškeré soukromé dráhy, hlavní a místní, a pokračoval v této akci úsilovně tak, že od r. 1923 nebyla už v soukromém provozu ani jedna hlavní dráha a z místních drah bylo v soukromém provozu koncem r. 1927 jenom 253 km. Ostatní soukromé dráhy, pokud nebyly ještě zestátněny, byly státem provozovány na účet soukromých majitelů (2.264 km). Ve vlastním majetku měl stát 10.902 km drah.

Drah hlavních a místních bylo na území státním 13.512 km stavební délky a na cizím území 21 km, dohromady tedy 13.533 km, z čehož však 109 km, na území Československé republiky ležících, náleží cizozemským drahám. Viz následující přehled

	Stavební délka (v km) drah		
	čsl. státních	soukromých*)	úhrnem
Na území státním:			
Čsl. dráhy	10.886	2.517*)	13.403
Cizí dráhy	—	—	109
Celkem	10.886	2.517	13.512
Mimo území státní	16	5	21
Celkem	10.902	2.522	13.533

*) Z toho v soukr. provozu jen 253 km, ostatní v čsl. provozu státním.

(Pokračování textu viz na str. 146.)

Tab. 3. Železné dráhy v l. 1919—1927. a) Přehled železniční sítě r. 1927.

Druh dráhy	Stavební	Provozní
	délka v km	
<i>A. Dráhy hlavní a místní:</i>		
<i>I. Dráhy v provozu státním:</i>		
Československé státní dráhy.....	10.890	11.077
Soukromé dráhy provozované na účet vlastníků.....	2.264	2.305
Úhrn I.....	13.154	13.382
<i>II. Dráhy v provozu soukromém:</i>		
Hlavní dráhy	—	—
Místní dráhy	253	252
Úhrn II.....	253	252
<i>III. Dráhy v cizím státním provozu:</i>		
Československé státní dráhy	12	12
Soukromé dráhy	5	7
Úhrn III.....	17	19
Československé dráhy úhrnem (I.—III.).....	13.424	13.653
<i>IV. Cizozemské dráhy na území republiky:</i>		
	109	111
<i>Celkový úhrn I.—IV...</i>	13.533	13.764
<i>B. Dráhy drobné.....</i>	330	317
<i>C. Vlečky</i>	1.427	—

Tab. 3b) Doprava na drahách hlavních a místních v letech 1919—1927.

Rok	Počet doprave- ných osob	Počet projetych osobních km	Zavazadel dopraveno (tun ¹⁾)	Zboží přepraveno tun	Počet tunových km projetych zbožím
	v tisících				
1919 ²⁾	215,240	6.428,804	131	59,185	4.719,658
1920.....	280,209	8.686,814	161	78,833	6.239,898
1921.....	294,148	10.467,109	179	81,415	6.636,051
1922.....	294,217	8.271,087	182	74,743	7.072,338
1923.....	291,287	8.171,306	175	76,984	7.734,717
1924.....	320,936	8.952,949	175	89,964	9.807,972
1925.....	325,022	9.304,553	168	89,528	9.874,270
1926.....	324,994	9.264,431	148	88,906	10.248,878
1927.....	314,930	8.483,266	135	95,117	11.190,785
V tom: {a) ³⁾	292,345	8.349,722	129	93,947	11.177,614
{b) ³⁾	22,585	133,544	6	1,170	13,171

¹⁾ V tom i zásilky spěšného zboží. — ²⁾ Bez dat o dráze Košicko-Bohumínské a jejích místních drahách a o Tatranské elektrické vicinální dráze. — ³⁾ a = provoz státní, b = provoz soukromý.

Tab. 3c) Přeprava zboží v roce 1928 podle druhu zboží a druhu přepravy.

Druh zboží (všechny položky v tunách)	Přeprava místní	Dovoz	Vývoz	Průvoz	Úhrnem
Uhlí a brikety (nerežijní)	14,690.595	2,286.222	5,072.401	4,372.211	26,421.429
Dříví všeho druhu	5,001.712	465.241	1,865.676	317.492	7,650.121
Kámen a zeminy	5,714.913	518.331	966.677	269.244	7,469.165
Režijní uhlí	4,809.937	2.659	44	—	4,812.640
Železo, železné zboží	2,321.900	340.388	591.988	188.778	3,443.054
Cukrovka	3,137.928	13.049	9.251	15	3,160.243
Rudy, kyzy	1,100.591	1,745.947	246.890	38.176	3,131.604
Režijní zboží mimo režijní uhlí....	3,130.455	389	122	—	3,130.966
Cihly, hliněné zboží	2,468.509	24.923	175.291	27.009	2,695.732
Koks	1,190.478	245.635	714.511	211.929	2,362.553
Cukrovkové řízky všeho druhu	2,011.113	24.206	1.703	3.634	2,040.656
Obilí, luštěniny	1,101.692	553.150	137.354	138.957	1,931.153
Cement a výrobky z něho	1,509.827	7.911	30.393	2.705	1,550.836
Cukr	840.701	2.852	569.435	899	1,413.887
Hnojiva	892.902	165.583	26.853	15.389	1,100.727
Vozidla, plavidla, letadla	669.597	67.033	224.937	123.750	1,085.317
Vápno	801.643	47.257	45.277	1.786	895.963
Mlýnské výrobky a odpady	484.456	176.952	31.476	28.821	721.705
Soli	459.843	139.190	26.652	24.721	650.406
Kovy obecné a zboží z nich, stroje	282.410	79.630	187.473	95.213	644.726
Nerostné oleje	249.923	267.566	16.133	87.726	621.348
Textilie	164.106	199.472	50.264	52.258	466.100
Chemické zboží mimo hnojivo	322.741	50.371	63.328	13.181	449.621
Sklo, porculán	181.535	39.083	217.401	7.744	445.763
Zvířata	223.557	101.799	11.589	80.661	417.606
Papír, lepenka	284.746	21.045	72.204	12.142	390.137
Pivo	315.769	1.906	42.005	48	359.728
Ovoce, zelenina	195.215	41.891	27.961	66.445	331.512
Dřevěné zboží	170.299	26.417	119.695	10.380	326.791
Brambory	244.591	17.153	27.757	24.711	314.212
Seno, sláma	204.531	55.350	4.486	2.513	266.880
Melasa	126.189	2.542	29.966	46.875	205.572
Ostatní zboží	5,302.487	574.781	490.988	384.546	6,752.802
Úhrnem	60,606.891	8,305.924	12,098.181	6,649.959	87,660.955

Doprava na drahách. (Viz tab. 3 b, c, d a diagr. 4, 5, 6.) R. 1927 dopraveno skoro 315 milionů osob (v tom dráhy ve státním provozu 292) a 95 (94) milionů tun zboží. Osobních kilometrů bylo projeto přes osm miliard a tunových kilometrů přes jedenáct miliard. V sedmi letech, t. j. od r. 1920—1927 stoupla doprava osob o 12·4%, zboží o 20·7%.

Data o druzích přepraveného zboží jsou známa jen o drahách státních a soukromých drahách v provozu československých státních drah. Tab. 3 c) podává nám přehled dopravy zboží na nich v r. 1928. Co do váhy je na prvním místě nerezijní uhlí a brikety (26,421 tisíc tun, 30·14% všeho zboží), pak dříví všeho druhu (7,650 tis. tun, 8·73%), kámen a zeminy (7,469 tis. tun, 8·52%), režijní uhlí (4,813 tis. tun, 5·49%), železo a železné zboží (3,443 tis. tun, 3·93%), cukrovka (3,160 tis. tun, 3·61%), cukrovkové řízky všeho druhu (2,041 tis. tun, 2·33%).

(Pokračování textu viz na str. 148.)

Diagram 4.
Osobní doprava na drahách hlavních a
místních v rep. Československé
v l. 1919—1927.

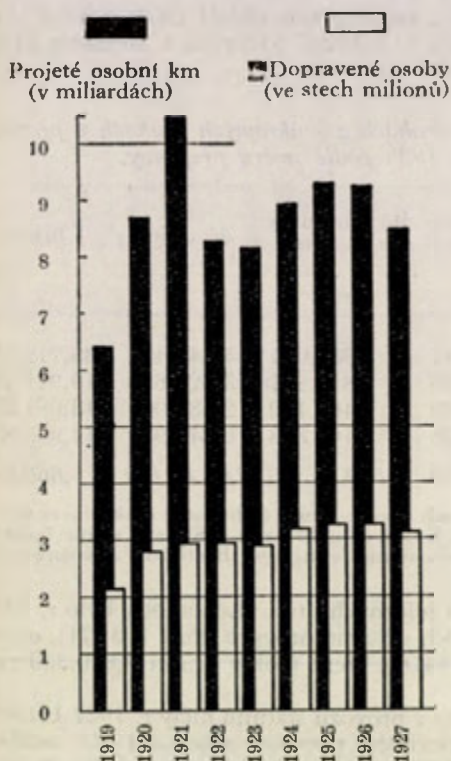

Diagram 5.
Nákladní doprava na drahách hlavních
a místních v rep. Československé
v l. 1919—1927.

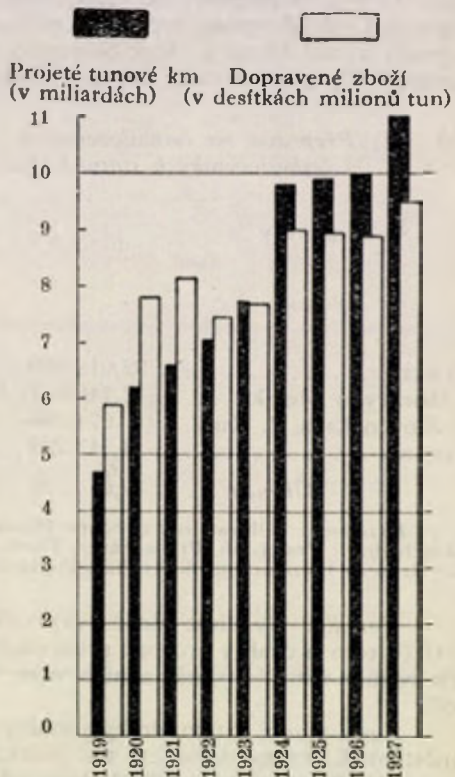
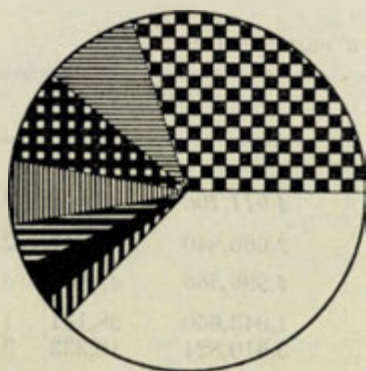

Diagram 6. Veškerá doprava na československých státních drahách r. 1928 podle druhů.

- Nerežijní uhlí a brikety
- Dříví všeho druhu
- Kámen a zeminy
- Režijní uhlí
- Železo a železné zboží
- Cukrovka
- Cukrovkové řízky všeho druhu
- Ostatní zboží

Přepřavu zboží v jednotlivých zemích Československé republiky, a to jak ve vzájemném styku, tak i ve styku s cizinou podává tab. 3 d). Vidíme, že z celkové přepravy na drahách připadá 58·4% na přepravu uvnitř jednotlivých zemí, 10·7% na dopravu mezi jednotlivými zeměmi Československé republiky, 9·5% na přepravu z ciziny (železniční dovoz), 13·8% na přepravu do ciziny (železniční vývoz) a 7·6% na průvoz. Z vnitrozemské dopravy Československé republiky připadá 52·8% na dopravu uvnitř Čech a 19·3% na dopravu uvnitř Moravy. Styk Slovenska a P. Rusi s Čechami, Moravou a Slezskem představuje 8·6% vnitrozemské dopravy Československé republiky.

Tab. 3d) *Přeprava na československých státních drahách a soukromých drahách v provozu československých státních drah v roce 1928 podle směru přepravy.*

Směr dopravy kam odkud	do Čech	do Moravy a Slezska	do Slovenska a P. Rusi	do ciziny	Úhrnem
	tun				
z Čech	32,018.109	1,460.717	393.004	5,840.484	39,712.314
z Moravy a Slezska	2,740.941	11,695.886	1,849.887	3,624.693	19,911.407
ze Slovenska a P. Rusi ..	974.006	2,005.239	7,469.102	2,633.004	13,081.351
z ciziny	3,343.293	3,862.238	1,100.393	6,649.959	14,955.883
Úhrnem	39,076.349	19,024.080	10,812.386	18,748.140	87,660.955

Poznámka: Oblasti zde uvedené týkají se u Čech všech stanic ředitelství československých státních drah: Praha-Jih, Praha-Sever, Plzeň, Hradec Králové; u Moravy a Slezska stanic ředitelství: Brno a Olomouc; u Slovenska a Podkarpatské Rusi stanic ředitelství: Bratislava a Košice.

Vozidla. Uvádíme zde jen vlastní vozidla železných drah. Lokomotiv bylo r. 1927 4.241 (v tom u drah v provozu soukromém jsoucích 42), motorových vozů 103 (71), osobních vozů 8.836 (119), nákladních vozů 111.909 (470), které mohly unést 1,670.359 tun zboží.

Zaměstnanci. Státní dráhy a soukromé dráhy v provozu státním měly r. 1927 161.487 zaměstnanců, kromě toho byl na drahách v soukromém provozu jsoucích 1.531 zaměstnanec. Z celkového počtu 163.018 bylo úředníků 24.878, gážístů 3.256, podúředníků 35.390, zřízenců 38.110, dělníků s denní mzdou 33.949, dělníků smluvních 27.435. Služné, mzdy a jiné platy vyžádaly si nákladu 2.525 milionů Kč na drahách státních a soukromých v státním provozu, a 21 mil. Kč na drahách v provozu soukromém.

Tab. 3e) *Finanční výsledky hlavních a místních drah r. 1927.*

Předmět	Dráhy v provozu		
	státním	soukromém	úhrnem
Výdaje celkem v 1000 Kč	4.911,196	42,816	4.954,012
V tom: osobní.....	2.666,840	21,047	2.687,887
Příjmy celkem v 1000 Kč	4.996,566	47,937	5.044,503
V tom: z dopravy osob a zavazadel	1.043,650	28,131	1.071,781
z přepravy zboží	3.610,824	16,333	3.627,157
Provozní přebytek v 1000 Kč	85,370	5,121	90,491

Finanční výsledky. (Viz tab. 3 e.) Veškeré provozní výdaje činily r. 1927 4.954 mil. Kč, příjmy 5.044 mil. Kč, tedy vznikl provozní přebytek 90 mil. Kč. Ve výdajích jsou tu zahrnuty také náklady na udržování a přestavbu, a to:

1. vozidel, které r. 1927 dostoupily výše 634 mil. Kč (nejvíce u lokomotiv: 318 mil. Kč) a

2. železničních zařízení ve výši 219 mil. Kč (v tom nejvíce na udržování a přestavbu železničního svršku a spodku: 188 mil. Kč).

Výdaje ad 1) vyžádaly si za l. 1919—1927 na 4.395 mil. Kč, ad 2) 2.108 mil. Kč.

Investice, t. j. opatření nových hodnot (stavba nových drah, stavba druhých a dalších kolejí, rozšíření stanic, stavba a rozšíření dílen, úprava tratí pro zvýšený provoz, doplnovací stavby na spodku a svršku železničním, budovy a kasárny a j., náklady na opatření nových lokomotiv, vagonů a jiných vozidel resp. zvýšení hodnoty dosavadních vozidel) nejsou pojaty do hořejšího účtu.

Data o investicích jsou nám známa jen pro dráhy státní. Zde jich přehled v mil. Kč:

Rok	Náklady na stavby	Pořizovací náklady na vozidla	Celkem
1919	42	288	330
1920	161	1.103	1.264
1921	265	1.159	1.424
1922	376	545	921
1923	405	290	695
1924	409	319	728
1925	312	193	505
1926	351	143	494
1927	264	35	299
1928	263	79	342
<i>Úhrn</i>	<i>2.848</i>	<i>4.154</i>	<i>7.002</i>

Ohromné výdaje musily býti vynaloženy na pořízení vozidel v prvních letech republiky, protože počet vozidel, přijatý ze železnic rakouských a uherských, nedostačoval, vozidla byla stará a vadná. Tak na př. r. 1921 byly vydány 154 mil. Kč na opatření lokomotiv a 1.005 mil. Kč na zakoupení vozů.

V nákladech na stavby značí stavba nových drah jen malou poměrně část: za l. 1919—1928 494 mil. Kč. Mnohem více bylo vynaloženo na zlepšení tratí stávajících, a to: na stavbu druhých a dalších kolejí (476 mil. Kč), na rozšíření stanic a stavbu i rozšíření dílen (523 mil. Kč), na úpravu tratí pro zvýšený provoz (87 mil. Kč), na doplnovací stavbu a železničním svršku a spodku (555 mil. Kč).

Veliké výdaje investic, které provozní přebytek přeměňují v konečný schodek, zahrnují pasivitu státního podniku železničního, jak vysvítá z účetních závěrek státních za léta 1926 až 1928 (v mil. Kč):

	Výdaje	Příjmy	Přebytek provozní	Investice	Schodek
1926	4.230	4.352	+ 122	494	— 372
1927	4.396	4.553	+ 157	299	— 142
1928	4.560	4.810	+ 250	342	— 92

Drobné a vlečné dráhy.

(Viz tab. 3 f.)

Drobné dráhy r. 1927 měly stavební délku 330 km; hlavně jsou to dráhy elektrické (281 km). Doprava činila r. 1927 273 mil. osob a 579 tisíc tun zboží.

Vlečky v počtu 2.540 měly r. 1927 délku 1.427 km. 2.420 jich bylo v provozu státním (1.254 km), 68 v soukromém (25 km), v provozu drobných drah mezi nimi bylo 52 (48 km).

Tab. 3f) Hlavní data o drobných drahách za rok 1927.

Drobné dráhy	Stavební délka trati v km	Doprava		Zaměstnanci		Finanční výsledky ¹⁾		
		Počet osob v ti- sících	Zboží a zava- zadla v 1000 tun	Úhrnem	Jich služné, mzdy a jiné platy v 1000 Kč	Přímý úhrnem	Výdaje úhrnem	Pohotový roční výnos
v tisících Kč								
Elektrické dráhy	281.307	270,896	287	7.310	140,848	278,762	247,220	37,827
V tom: Pražské	98.457	181,548	27	4.553	98,377	181,945	154,806	35,963
Parní	45.731	1,430	292	145	954	2,509	2,564	88
Lanové	3.118	624	—	28	226	799	386	412
Úhrn	330.156	272,950	579	7.483	142,028	282,070	250,170	38,322

¹⁾ Bez dat o parní ozubené dráze Štrba—Štrbské Pleso, která jest majetkem Košického Bohumínské železnice, a jejíž finanční výsledky nejsou zvlášť vykazovány, a bez dat o státní lesní dráze v Hronci, která tvoří součást lesního hospodářství.

Motorová vozidla.

(Viz tab. 4 a diagr. 7.)

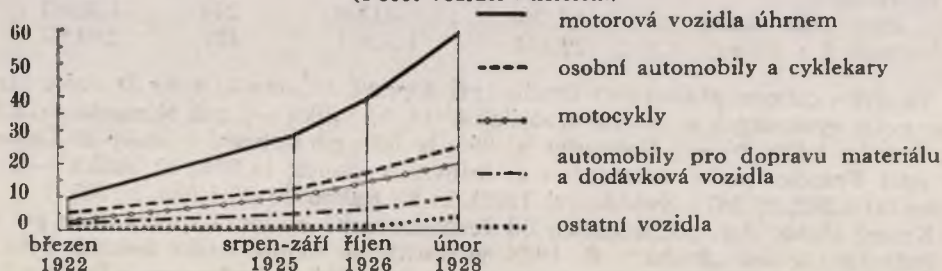
V březnu 1922 bylo napočteno 9.929 vozidel (1.394 obyv. na jedno vozidlo), v letech 1925 28.767 (495 ob.), 1. X. 1926 39.543 (362 ob.), v únoru 1928 59.409 (243 ob.). V Praze samotné vzrůstal počet vozidel tempem velice rychlým: v březnu 1922 2.026 (334 ob.) 1. X. 1926 6.906 (100), v únoru 1928 10.256 (73).

Z celkového počtu 59.409 pocházelo z továren československých 24.930, amerických 10.891, anglických 8.056, francouzských 3.138, italských 2.813, německých 5.306, rakouských 2.727, jiných 1.548. Nejčtenější československé značky jsou Praga 9.952, Škoda Laurin & Klement 5.792, Tatra 4.274, Walter 1.736.

Tab. 4. Motorová vozidla v letech 1922, 1925, 1926 a 1928.

Rok, země	Úhrnný počet motorových vozidel	Z toho připadalo na						Úhrnná výkonnost na brzdu v HP	Na 1 motorové vozidlo připadá obyvatele
		motocykly	tříkolky	automobily		autobusy	speciální vozidla		
				osobní	nákladní				
Únor 1928 :	Čechy	40.857	13.598	17.660	7.416	713	1.470	776.131 ³ / ₄	170
	V tom: Praha	10.256	2.236	5.650	2.079	116	175	235.408	73
	Morava a Slezsko ...	13.671	5.412	5.302	2.091	412	454	220.956 ¹ / ₄	260
	V tom: Morava ...	11.174	4.305	4.409	1.736	353	371	183.136 ³ / ₄	255
	Slezsko ...	2.497	1.107	893	355	59	83	37.819 ¹ / ₂	292
	Slovensko	4.507	909	1.988	562	201	847	97.082	72
	P. Rus	374	87	161	31	51	44	7.802 ³ / ₄	1.840
Republika	59.409	20.006	25.111	10.100	1.377	2.815	1,101.972 ³ / ₄	243	
1. X. 1926	39.543	14.551	382	16.880	6.400	676	654	698.230	362
Srpen až září 1925	28.767	10.142	360	12.335	4.844	520	566	.	495
Březen 1922	9.929	2.489	388	4.928	1.932	126	66	.	1.394

Diagram 7. *Vzrůst počtu motorových vozidel v rep. Československé podle jednotlivých šetření.*
(Počet vozidel v tisících.)

Letectví.

(Viz tab. 5.)

R. 1928 fungovaly 4 letecké poštovní trati tuzemské a 13 mezinárodních (r. 1926 jen tři mezinárodní). Dopravily celkem 43.140 listovních zásilek a 842 balíky.

Tab. 5. *Letecká doprava roku 1928.*

Trati	Označení trati ¹⁾	Počet dokonaných letů ve směru		Počet nedokonaných letů ve směru		Počet ulétnutých km na území českoslov. republiky
		tam	zpět	tam	zpět	
tuzemské	Praha—Brno	344	342	26	28	134.456
	Brno—Bratislava	362	367	18	13	88.938
	Bratislava—Košice	180	180	10	10	117.000
	Praha—Mariánské Lázně	159	160	2	1	44.660
	Praha—Norimberk—(Štrasburk—Paříž)	409	395	7	22	226.174
mezinárodní	Praha—Videň—(Budapešť—Bělehrad—Bukurešť—Cařihrad)	268	256	13	10	149.643
	Praha—Varšava	240	225	11	30	266.923
	(Videň)—Praha—Dráždany—(Berlín)	239	234	72	78	61.017
	(Berlín—Dráždany)—Praha—Videň	236	251	67	54	123.698
	(Mnichov)—Praha—Vratislav	77	78	1	—	33.480
	(Vratislav)—Praha—Mnichov	77	77	1	1	46.354
	Praha—Saská Kamenice	193	191	42	44	55.373
	Mariánské Lázně—Saská Kamenice	88	88	2	2	17.600
	Brno—Hlívce—(Vratislav—Berlín)	198	198	26	24	75.240
	(Berlín—Vratislav—Hlívce)—Brno—Videň ...	198	198	24	26	43.560
	(Videň)—Brno—Krakov	141	141	18	18	73.320
	(Krakov)—Brno—Videň	141	140	19	18	30.910

¹⁾ Jména v závorkách uvedená znamenají stanice tratí, jež dále probíhají na území mimo naši republiku.

Velikost dopravy tuzemské a cizozemské je zřejma z tohoto přehledu:

Trati	Listovní zásilky		Balíkové zásilky	
	Počet	Váha v kg	Počet	Váha v kg
tuzemské	4.199	103·1	171	497·5
cizo- { do ciziny	16.795	513·6	244	1.326·7
zemské { z ciziny	22.146	1.558·1	427	2.012·1

Ve styk s cizinou přicházela v úvahu: při dopravě z *Československa do ciziny* hlavně Francie (počet vyvezených a) listovních zásilek 4.818, b) balíků —), pak Německo (a) 2.940, b) 38), Irak (a) 1.238, b) —), Rakousko (a) 995, b) 52); při dopravě z *ciziny do Československa* opět Francie (počet dovezených a) listovních zásilek 11.304, b) balíků —), pak Německo (a) 5.282, b) 287), Švédsko (a) 1.619, b) 8), Rakousko (a) 1.530, b) 39).

Kromě těchto dat, pocházejících od československé poštovní správy, jsou po ruce i data feditelství letiště „Praha“. R. 1928 na tratích do tohoto letiště ústících bylo vykonáno 5.189 letů, dopraveno 13.436 cestujících, z toho 8.850 do Prahy resp. z Prahy a 5.586 transit. Pošty dopraveno 5.561 kg do Prahy resp. z Prahy a 12.443 kg transit. Zboží pro Prahu resp. z Prahy vážilo 274.482 kg, na transit připadlo 305.963 kg.

Splavné toky.

V Československé republice jest vodní doprava provozována na Labi, Vltavě, Malši, Lužnici, Nežárce, Otavě, Sázavě, Dunaji, Váhu, Hronu a Tise.

Vorová doprava je provozována na Horní Vltavě (nad Č. Budějovicemi), na Vltavě od Českých Budějovic až ku vtoku do Labe, na části toků Malše, Lužnice, Nežárky, Otavy, Sázavy; na Váhu, Hronu a na Dunaji počínaje od Komárna.

Loďní doprava je provozována na Vltavě od Žďakova, na malém úseku u ústí Sázavy, na Labi od Kostelce n./L. a na Dunaji.

Loďstvo.

(Viz tab. 6.)

Námořních lodí, plujících pod vlajkou československou, jichž domovským přístavem je Praha, bylo na konci r. 1928 8 s registrovanou hrubou váhou 6.852 tuny. Jsou to: Legie, Fram, Dalibor, Neptun, Magdalena, Smíchov, Plzeň a Duben. Seznam lodí

Tab. 6. Říční loďstvo roku 1928.

Druh plavidel, majitelé		Povodí Dunaje			Povodí Labe			Povodí Odry		
		Počet	Tažná síla v HP	Nosnost v tunách	Počet	Tažná síla v HP	Nosnost v tunách	Počet	Tažná síla v HP	Nosnost v tunách
Parníky	osobní	4	883	.	35	1.747	.	—	—	—
	nákladní	4	1.120	2.000	12	3.470	4.580	—	—	—
	vlečné	12	6.997	314	68	19.270	872	10	5.265	1.033
Motorová plavidla		10	2.850	2.800	26	473	.	—	—	—
Nákladní čluny		166	—	82.539	637	—	182.237	71	—	33.621
Jiná plavidla		7	540	1.600	102	763	5.284	—	—	—
<i>Úhrnem</i>		203	12.390	89.253	880	25.723	192.973	81	5.265	34.654
V tom podle majitele:	Stát	36	1.605	4.278	6	245	129	—	—	—
	Akciová společnost ..	149	10.595	83.321	597	24.188	152.879	81	5.265	34.654
	Soukromí loďaři	18	190	1.654	277	1.290	39.965	—	—	—

k r. 1927 vykazovali 12 plavidel s hrubou váhou 12.532 a ryzí váhou 7.678 registrovaných tun; druhá největší loď v něm uvedená, „Arna“ (3.049 hrubých tun), ztroskotala počátkem r. 1928.

Říční loďstvo mělo koncem r. 1928 1.164 plavidel s tažnou silou 43.378 HP a nosností (bez osobních parníků) 316.880 tun. Největší počet připadá na nákladní čluny (874) s úhrnnou nosností 298.397 tun. Osobní parníky mohou pojmouti 9.446 osob, motorová plavidla 441 osobu.

Doprava po Dunaji.

(Viz tab. 7.)

V dopravě po Dunaji, rychle stoupající během posledních let, bylo r. 1928 naloženo 909.707 tun a vyloženo 344.593 tuny; z toho velká většina dopravy byla zahraniční: naloženo 859.389 t, vyloženo 294.275 t; v tuzemské dopravě naloženo 50.318 t, vyloženo 50.318 t.

Doprava soustředěna je hlavně ve dvou přístavech: Bratislavě a Komárnu.

	Naloženo t	Vyloženo t	Naloženo t	Vyloženo t
	v tuzemské dopravě		v cizozemské dopravě	
Bratislava.....	789	10.129	216.980	239.575
Komárno	1.180	13.399	639.413	50.183
Ostatní místa	48.349	26.790	2.996	4.517

Komárno je přístavem, kde se hlavně nakládá uhlí (534.348 t), pocházející převážnou většinou z horního Slezska.

Co do vykládání zboží převládá Bratislava, kde se r. 1928 vyložilo 137.609 tun obilí, luštěnin, mouky, rýže, brambor a pod.

Tab. 7. Doprava zboží po Dunaji v l. 1926—1928.

Rok, skupina zboží	Jednotka množství	Celková doprava tuzemská i za- hraniční		Z dopravy uvedené ve sl. 3 a 4 připadalo na dopravu zahraniční ¹⁾				Mimo to pro- vezeno bylo ²⁾
		Úhrnem bylo		Naloženo		Vyloženo		
		na- loženo	vy- loženo	po proudu	proti proudu	po proudu	proti proudu	
1928:								
I. Obilí a pod. ³⁾	t	25.783	182.638	1.210	11.204	10.773	158.497	307.787
II. Dříví ⁴⁾	„	24.734	8.669	18.225	2.435	16	4.579	16.836
III. Uhlí a koks ⁵⁾	„	634.906	1.210	632.687	1.434	—	424	91.272
IV. Ostatní zboží	„	224.284	152.076	164.987	27.207	9.419	110.567	805.812
Úhrn I.—IV.	t	909.707	344.593	817.109	42.280	20.208	274.067	1.221.707
Pro srovnání: 1927.....	„	785.069	441.563	693.672	40.246	10.165	380.247	1.294.070
1926.....	„	503.579	360.620	417.028	29.058	3.726	299.400	1.156.470

¹⁾ T. j. zboží naložené v některém československém přístavu nebo překladišti a určené k dopravě do ciziny, nebo zboží z ciziny dovezené a v některém čl. přístavu nebo překladišti vyložené. —

²⁾ Data o průvozu nejsou v předchozích sloupcích obsažena. — ³⁾ T. j. obilí, slad, luštěniny, mouka a mlýnské výrobky, rýže a okopaniny. — ⁴⁾ T. j. kulatina na lodích, ve vorech a na vorech, dříví hrubé na lodích a na vorech, řezivo na lodích, ve vorech a na vorech a dříví zvláště nejmenované na vorech. — ⁵⁾ Uhlí, koks a brikety.

V dopravě tuzemské dopravuje se hlavně kámen stavební a dlažební (r. 1928 z celkové tuzemské dopravy 50.318 t činil 30.122 t, t. j. 59·9‰); lze vytknouti také cukrovku (12.804 t, 25·4‰), písek a štěrk lomový (1.463 t, 2·9‰) a dříví (4.074 t, 8·1‰).

V cizozemské dopravě v naložení dominuje doprava uhlí (562.749 t, t. j. 65·5‰ naloženého zboží), pak jmenujme železo a ocel (93.572 t, 10·9‰) a dříví (20.660 t, 2·4‰); z ciziny bylo vyloženo hlavně obilí a jiné plodiny (148.895 t, t. j. 50·3‰ vyloženého zboží), benzin (39.686 t, 13·5‰), mouka a výrobky mlýnské (20.359 t, 6·9‰), petrolej (13.338 t, 4·5‰), ovoce (12.775 t, 4·3‰), soda (10.514 t, 3·6‰). Ze zboží naloženého pro cizinu jde skoro vše (817.109 t) po proudu, t. j. do Maďarska a dalších států podunajských, a jen 42.280 t proti proudu (t. j. do Německa a Rakouska). Zboží z ciziny k nám přichází skoro všechno (274.068 t) proti proudu, t. j. z týchž jižnějších států podunajských a jen 20.208 t po proudu.

	Německo	Rakousko	Maďarsko	Jugoslavie	Rumunsko
Naloženo*)	32.521	9.759	499.574	182.800	89.934
Vyloženo**)	16.378	3.830	57.956	93.662	102.464

Do Německa po Dunaji odchází hlavně cukr (24.209 t), mouka a výrobky mlýnské (4.524 t), dříví (2.435 t), do Maďarska hlavně uhlí (418.101 t), též dříví (17.493 t) a z něho obilí (30.778 t), mouka a mlýnské výrobky (17.857 t), do Jugoslavie uhlí (114.634 t) a z ní obilí (61.884 t).

Hodnota veškerého dopraveného zboží v tuzemsku činila 6,250.854 Kč, do ciziny vypraveno zboží za 907,052.586 Kč a z ciziny vyloženo zboží za 641,287.756 Kč.

Doprava průvozní r. 1928 činila celkem 1,221.707 t. Nejživější průvozní styk byl mezi Rakouskem a Rumunskem. Rakousko posílá množství zboží též do Maďarska a Jugoslavie.

Doprava na Labi a Vltavě.

(Viz tab. 8.)

V dopravě vnitrozemské bylo r. 1928 naloženo 948.104 tuny a vyloženo 946.385 tun; celkový překlad tuzemský činil v posledních letech as 1½ mil. tun, r. 1928 stoupl na 1,894.489 tun. Pro cizinu bylo naloženo r. 1928 1,171.167 tun a z ciziny bylo vyloženo 844.966 tun; dovoz z ciziny tedy stoupl oproti letům předchozím. Celkový překlad zahraniční pohybuje se v posledních letech kolem 2 milionů tun.

Doprava vorová. R. 1928 bylo naloženo v dopravě vorové 139.516 tun na toku Vltavy nad Smíchovem a ve Smíchově, 133.323 t bylo naloženo na vltavském toku pod Smíchovem a na Labi, celkem tedy v tuzemsku (spolu se zásobou na Smíchově 1.935 t) bylo pohotově 274.774 t. Z tohoto množství bylo vyloženo 271.120 t (3.654 t zůstalo ve Smíchově jako zásoba); v tuzemsku vyloženo jen 55.673 t, ostatek (215.447 t) bylo odplaveno do cizozemska a vyloženo hlavně v saských přístavech (na př. v Drážďanech 41.342 t, v Riese 45.384 t) a dále až k Magdeburku; za Magdeburk jde již skrovně vorů (2.953 t). Dříví dopravované na vorech je skoro vesměs kulatina, kdežto řezivo se dopravuje po lodích.

Doprava lodní. Na lodích bylo v tuzemsku naloženo 890.712 t a tolikéž v tuzemsku vyloženo. Dopravován byl hlavně písek a štěrk říční (636.172 t, t. j. 71·4‰ veškeré tuzemské dopravy), pak písek a štěrk lomový (94.635 t, 10·6‰), kámen stavební a dlažební (63.539 t, 7·1‰), kaly (40.304 t, 4·5‰), cukrovka (24.788 t, 2·8‰) a řízky cukrovkové (12.450 t, 1·4‰) atd.

Na lodích do ciziny bylo naloženo 955.720 t, a to hlavně cukr (353.067 t, 36·9‰), uhlí (201.090 t, 21·0‰), řezivo (87.163 t, 9·1‰), sklo a zboží skleněné (70.895 t, 7·4‰),

*) V Československu do země nahoře v pravo uvedené.

**) V Československu ze země nahoře v pravo uvedené.

Tab. 8. Doprava zboží po Labi a Vltavě v l. 1926—1928.

Rok, řeka, druh dopravy		Doprava zahraniční			Doprava vnitrozemská				
		Naloženo	Vy- loženo	Celkový překlad	Naloženo		Vyloženo		Celkový překlad
					po proudu	proti proudu	po proudu	proti proudu	
tun									
1928 :									
Labe	{ Lodi ...	869.849	812.604	1,682.453	89.721	29.340	72.442	30.999	222.502
	{ Vory ...	94.344	—	94.344	664	—	5.751	—	6.415
Vltava	{ Lodi ...	85.871	32.362	118.233	426.719	344.932	396.482	390.789	1,558.922
	{ Vory ...	121.103	—	121.103	56.728	—	49.922	—	106.650
Celkem	{ Lodi ...	955.720	844.966	1,800.686	516.440	374.272	468.924	421.788	1,781.424
	{ Vory ...	215.447	—	215.447	57.392	—	55.673	—	113.065
	{ Úhrn ...	1,171.167	844.966	2,016.133	573.832	374.272	524.597	421.788	1,894.489
Pro srovnání: 1927		1,352.573	814.704	2,167.277	680.823	102.831	641.261	145.998	1,570.913
1926		1,643.050	554.167	2,197.217	678.970	58.609	647.620	88.338	1,473.537

obilí a luštěniny (44.135 t, 4·6%), železo a ocel (43.970 t, 4·6%). Z ciziny vyloženo bylo 844.966 tun, v tom hlavně obilniny, luštěniny, rýže (175.169 t, 20·7%), průmyslová sůl (95.628 t, 11·3%), rudy a kyzy (74.261 t, 8·8%), mouka a mlýnské výrobky (61.108 t, 7·2%), železo a ocel (58.854 t, 7·0%), hnojiva umělá (58.681 t, 6·9%), fosfáty nerostné (46.522 t, 5·5%).

Zboží naložené pro cizinu (955.720 t) bylo určeno do přístavů saských a ještě severnějších (na př. do Magdeburku 47.502 t), hlavně však do Hamburku (675.920 t, t. j. 70·7% všeho zboží naloženého na lodi pro cizinu). Zboží vyložené z lodí plujících z ciziny (844.966 t) přicházelo po většině z Hamburku (735.489 t, t. j. 87·0%).

IX. Zahraniční obchod.

Přehled za l. 1920—29.

(Viz tab. 1, 2 a diagr. 1.)

V sumárních datech mají význam především data o hodnotě zahraničního obchodu, jež uvádíme v tab. 1. Obrat v hodnotě udržuje se v l. 1924—27 na výši 33—38 miliard Kč. V r. 1928 a 1929 činil přes 40 miliard Kč.

Množství zboží jak vyvezeného tak i dovezeného skoro neustále stoupá v průběhu let 1920—28. Také r. 1929 dovoz poněkud stoupl proti r. 1928, vývoz však byl o něco málo slabší.

Data o množství ovšem ve svých celkových úhrnech (nikoliv v jednotlivých položkách a skupinách položek) jsou čísla jen málo napovídajícími, neboť úhrny ty vznikají pouhým aritmetickým součtem kvant zboží velmi různorodého; proto jich ani neuvádíme v tab. 1 a jen na ně upozorňujeme tímto přehledem o speciálním obchodě:

	Množství (vagony*)		Kusy v tisících	
	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz
1920	399.297	695.745	256	2,873
1921	433.779	994.028	340	4,469
1922	332.098	967.820	798	4,389
1923	429.810	1,150.189	819	5,129
1924	566.406	1,242.906	1,048	7,277
1925	665.247	1,215.410	1,289	7,816
1926	657.113	1,279.654	1,189	8,951
1927	726.091	1,399.866	1,462	11,484
1928	926.363	1,346.095	2,196	13,888
1929	990.910	1,308.070	2,325	14,520

Data o množství jsou důležitá při jednotlivých druzích zboží a při skupinách příbuzných druhů zboží. V úhrnech zajímají na př. jen tam, kde data o hodnotě kolísají buď proto, že změnily se na světovém trhu ceny zboží tvořícího veliké položky v našem zahraničním obchodu (na př. cukru, textilií atd.), nebo že pozměnilo se hodnocení čsl. měny. Tak na př. r. 1926 má celkový vývoz hodnotu asi o 1 miliardu Kč nižší než r. 1925, ač množství vyvezeného zboží je o 6 milionů metrických centů větší: příčinou toho jest, že oproti r. 1925 poklesly ceny skoro ve všech oborech průmyslových.

Nejvýznamnějším faktem ve statistice zahraničního obchodu jest aktivní bilance po všechna léta od r. 1920, která značí, že z titulu mezinárodní výměny zboží nejsme nuceni ztráceti každoročně část svého národního důchodu ve prospěch ciziny, nýbrž naopak, že naše národní hospodářství dovede nákupy potřebného cizozemského zboží (zvláště také surovin) vyvážit velkým vývozem tuzemských výrobků a k tomu ještě opatřit si aktivní přebytek ve výši 2 miliard Kč.

*) Zde a v celém oddíle IX. jsou míněny vagony à 10 t.

(Pokračování textu viz na str. 158.)

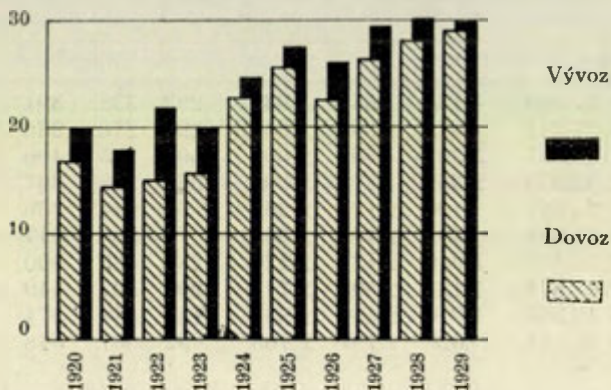
Tab. 1. Hodnota zahraničního obchodu v l. 1920—1929.

Druh obchodu, rok	V milionech Kč papírových			V milionech korun ve zlatě ¹⁾			V milionech dolarů ²⁾		
	Dovoz	Vývoz	Bilance (+)	Dovoz	Vývoz	Bilance (+)	Dovoz	Vývoz	Bilance (+)
<i>Volný oběh :</i>									
1920.....	23.384	27.569	+ 4.185	1.639	1.932	+ 293	332	391	+ 59
1921.....	22.433	27.311	+ 4.878	1.361	1.657	+ 296	276	336	+ 60
1922.....	12.696	18.087	+ 5.391	1.408	2.006	+ 598	285	406	+ 121
1923.....	10.222	12.573	+ 2.351	1.471	1.809	+ 338	298	367	+ 69
1924.....	15.261	15.667	+ 406	2.193	2.251	+ 58	444	456	+ 12
1925.....	17.053	17.534	+ 481	2.481	2.551	+ 70	503	517	+ 14
1926.....	14.652	16.592	+ 1.940	2.137	2.420	+ 283	433	490	+ 57
1927.....	17.120	18.544	+ 1.424	2.503	2.711	+ 208	507	549	+ 42
1928.....	18.355	19.365	+ 1.010	2.684	2.832	+ 148	544	574	+ 30
1929 ³⁾	19.143	18.514	— 629	2.797	2.705	— 92	567	548	— 19
<i>Zušlechtění a opravy :</i>									
1920.....	528	945	+ 417	37	66	+ 29	8	14	+ 6
1921.....	1.252	2.147	+ 895	76	130	+ 54	15	26	+ 11
1922.....	782	1.546	+ 764	86	171	+ 85	18	35	+ 17
1923.....	599	1.330	+ 731	86	191	+ 105	18	39	+ 21
1924.....	593	1.368	+ 775	85	196	+ 111	17	40	+ 23
1925.....	565	1.287	+ 722	82	187	+ 105	17	38	+ 21
1926.....	625	1.265	+ 640	91	184	+ 93	18	37	+ 19
1927.....	842	1.592	+ 750	123	233	+ 110	25	47	+ 22
1928.....	853	1.859	+ 1.006	125	272	+ 147	25	55	+ 30
1929 ³⁾	845	1.985	+ 1.140	123	290	+ 167	25	59	+ 34
<i>Speciální obchod :⁴⁾</i>									
1920.....	23.912	28.514	+ 4.602	1.676	1.998	+ 322	340	405	+ 65
1921.....	23.685	29.458	+ 5.773	1.437	1.787	+ 350	291	362	+ 71
1922.....	13.478	19.633	+ 6.155	1.494	2.177	+ 683	303	441	+ 138
1923.....	10.821	13.903	+ 3.082	1.557	2.000	+ 443	316	406	+ 90
1924.....	15.854	17.035	+ 1.181	2.278	2.447	+ 169	461	496	+ 35
1925.....	17.618	18.821	+ 1.203	2.563	2.738	+ 175	520	555	+ 35
1926.....	15.277	17.857	+ 2.580	2.228	2.604	+ 376	451	527	+ 76
1927.....	17.962	20.136	+ 2.174	2.626	2.944	+ 318	532	596	+ 64
1928.....	19.208	21.224	+ 2.016	2.809	3.104	+ 295	569	629	+ 60
1929.....	19.988	20.499	+ 511	2.920	2.995	+ 75	592	607	+ 15

¹⁾ Převáděno z dolarů získaných převodem podle poznámky ²⁾ pomocí zlaté parity 1 dolar = 4.93519 korun zlatých. Je to zlatá parita předválečná, avšak dlužno připomenouti, že poválečná kupní síla zlata je snížena oproti kupní síle zlata předválečného. — ³⁾ Převáděno na dolary ročním průměrným kursem dolaru na pražské burse, který byl r. 1920: 70.417695 Kč za 1 dolar, 1921: 81.3695021 Kč, 1922: 44.5050102 Kč, 1923: 34.297942 Kč, 1924: 34.3539634 Kč, 1925: 33.9218023 Kč, 1926: 33.842749 Kč, 1927: 33.7573936 Kč, 1928: 33.74998246 Kč a 1929: 33.77352316. Jde zde tedy o dolary v kupní síle poválečné, jež je značně snížena oproti kupní síle t. zv. „dolaru z r. 1913“. — ⁴⁾ Data předběžná. — ⁵⁾ T. j. volný oběh + zušlechtění a opravy.

Teprve r. 1929 se poměry změnily, proti velikým dovozům (zvl. surovin a j.) stojí zmenšený vývoz (na př. cukru) a celkové aktivum činí jen 511 milionů Kč.

Diagram 1.
Hodnota zahraničního obchodu (speciálního) Československa
v l. 1920—1929.
(V miliardách zlatých korun.)

Tab. 2. Obchod speciální podle hledisek výroby r. 1928.

Rozvrstvení zboží (A. Suroviny, polotovary a tovary B. Skupiny výrobní)	Množství ve vagoněch (resp. v 1000 kusů)		Hodnota v mil. Kč	
	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz
A. 1. Suroviny	807.649	991.393	10.549	3.094
Kusy	895	23		
2. Polotovary	47.226	144.847	2.499	3.531
3. Tovary	71.483	209.844	6.049	14.547
Kusy	1.301	13.865		
4. Drahé kovy a mince	5	11	111	52
Úhrn A.	926.363	1,346.095	19.208	21.224
Kusy	2,196	13,888		
B. 1. Výrobky země- (a) ¹⁾	108.405	33.129	3.927	1.145
děl. a rybářské (b) ¹⁾	895	23		
2. Výrobky les- (a) ²⁾	31.678	94	3.074	9
nické (b) ²⁾	44.012	222.106	160	548
3. Výrobky hornické ..	2.243	36	131	2
4. Výrobky průmyslu .	517.894	632.244	1.226	947
Kusy	1,301	13,865		
5. Výrobky jiného původu	222.078	458.452	10.574	18.517
6. Drahé kovy a mince.	48	23	5	4
Úhrn B.	5	11	111	52
Kusy	926.363	1,346.095	19.208	21.224
	2,196	13,888		

¹⁾ Výrobky, které domácí zemědělství a rybářství a) jest s to produkovati, b) není s to produkovati. — ²⁾ Výrobky, které domácí lesnictví a) jest s to produkovati, b) není s to produkovati.

Aktivní bilance zahraničního obchodu (= obchodní bilance) jest nejdůležitější položkou naší platební bilance a hlavní oporou stability kursu československé koruny na zahraničních burzách.

Převedeme-li párové koruny na zlato, objevuje se — podobně jako u dat o množství — stoupání skoro nepřetržité již od r. 1920 (s výjimkou r. 1926) v dovozu i vývozu (viz tab. 1). Podobný vývoj se jeví při převodu na dolary.

Rozdělení na suroviny, polotovary a tovary v tab. 2. je poněkud jiné než v tab. 4. V surovinách jsme silně pasivní, v tovarech silně aktivní. Za zemědělské plodiny cizí provenience (rýže, káva atd.) platíme cizině 3 miliardy Kč, ale k obilí a jiným domácím plodinám přikupujeme z ciziny výrobků skoro za 4 miliardy Kč. Saldo zemědělských výrobků znamená pro nás ztrátu 5·8 miliardy Kč. Průmyslové výrobky však vynášejí čisté saldo 8 miliard Kč.

Třídy celní sazby.

(Viz tab. 3.)

O zahraničním obchodu lze si učiniti správnou představu teprve studiem jednotlivých složek jeho, t. j. tříd a skupin zboží, po případě i jednotlivých položek.

Celní tarif rozděluje veškeré zboží na 51 třídu, při čemž hleděno bylo především k účelům celní služby. Leckdy jsou rozřazeny do různých tříd takové druhy zboží, jež by bylo vhodněji sloučiti v jednu třídu, a naopak v jiných jsou sloučeny věci různorodé; zejména není dbáno na rozlišení surovin a tovarů. Přece však v hrubých rysech lze pozorovati, které druhy zboží jsou u nás předměty vývozními a které dovozními.

Třídy, kde dovoz převyšuje značně vývoz a které zatěžují tedy naši bilanci, jsou zejména (r. 1928) první tři třídy (— 524 mil. Kč), tabák (— 214 mil. Kč), obilí a jiné plodiny (— 1.071 mil. Kč), dobytek (— 664 mil. Kč), živočišné výrobky (— 430 mil. Kč), tuky (— 504 mil. Kč), oleje nerostné (— 420 mil. Kč) atd.

Vývozními artikly jsou zejména cukr (+ 1.698 mil. Kč), dříví (+ 619 mil. Kč), uhlí a rašelina (+ 371 mil. Kč), textilie (+ 656 mil. Kč), zboží konfekční (+ 604 mil. Kč) papír (+ 306 mil. Kč), kůže a zboží kožené (+ 1.089 mil. Kč), zboží dřevěné (+ 220 mil. Kč), sklo (+ 1.206 mil. Kč), zboží hliněné (+ 509 mil. Kč) a železo a zboží z něho (+ 1.136 mil. Kč), atd.

Tab. 3. Třídy celní sazby v zahraničním obchodu speciálním r. 1928.

Pojmenování zboží zahrnutého v jednotlivých třídách celního tarifu	Speciální obchod roku 1928				
	Množství ¹⁾ (ve vagonech, v 1000 kusů)		Hodnota v milionech Kč		
	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Bilance (+, —)
Zboží osadnické	2.062	12	321	1	— 320
Koření	224	0	40	0	— 40
Jižní ovoce	4.046	1	164	0	— 164
Cukr	8	77.658	1	1.699	+ 1.698
Tabák	1.137	1	215	1	— 214
Obilí, mouka, rýže atd.	98.948	36.244	1.921	850	— 1.071
Ovoce, zelenina, rostliny	28.827	16.034	702	526	— 176
Dobytěk jatečný a tažný	895	23	715	51	— 664
Zvířata jiná	1.356	387	35	44	+ 9
Výrobky živočišné	3.508	1.415	744	314	— 430
Tuky	6.856	953	570	66	— 504
Oleje mastné	691	97	49	6	— 43
Nápoje	3.109	5.759	110	89	— 21
Potraviny	1.358	877	122	94	— 28
Dříví	55.933	272.384	247	866	+ 619
Uhlí a rašelina	283.540	565.876	550	921	+ 371
Suroviny soustružnické a řezbářské ...	804	168	84	13	— 71
Nerosty	236 967	174.273	609	264	— 345
Látky lékárnické a voňavkářské	22	2	18	2	— 16

Tab. 3. Třídy celní sazby v zahraničním obchodu speciálním ř. 1928. (Dokončení.)

Pojmenování zboží zahrnutého v jednotlivých třídách celního tarifu	Speciální obchod roku 1928				
	Množství ¹⁾ (ve vagonech, v 1000 kusů)		Hodnota v milionech Kč		
	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Bilance (+, —)
Barviva a třísla	3.365	2.208	85	12	— 73
Klovatiny a pryskyřice	5.465	4.040	111	65	— 46
Oleje minerální	32.814	3.079	439	19	— 420
Bavlna ²⁾	14.487	8.383	2.606	3.023	+ 417
Len, konopí, juta ³⁾	6.782	3.429	463	688	+ 225
Vlna ²⁾	4.140	3.232	2.081	2.185	+ 104
Hedvábí ³⁾	512	389	792	702	— 90
Zboží konfekční	9	344	58	662	+ 604
Zboží kartáčnícké a řesetařské	856	13.854	7	21	+ 14
Zboží ze slámy, rákosu atd.	8	51	5	17	+ 12
Papír ³⁾	24	104	151	457	+ 306
Kaučuk ³⁾	2.393	15.428	326	56	— 270
Voskované plátno ³⁾	970	112	36	34	— 2
Kůže vydělaná ³⁾	279	148	344	1.433	+ 1.089
Zboží kožišnické	283	1.460	189	53	— 136
Zboží dřevěné ⁴⁾	39	19	103	323	+ 220
Sklo a skleněné zboží	626	3.346	63	1.269	+ 1.206
Zboží kamenné	252	20.631	35	65	+ 30
Zboží hliněné	1.356	3.676	30	539	+ 509
Železo a železné zboží	2.110	22.502	634	1.770	+ 1.136
Obecné kovy ³⁾	34.108	73.305	714	570	— 144
Stroje, přístroje	6.951	2.008	702	555	— 147
Elektrické stroje, přístroje atd.	3.740	6.566	264	106	— 158
Vozidla	525	495	236	128	— 108
Drahé kovy, drahokamy a polodrahokamy ³⁾ ; mince	94	48	113	52	— 61
Instrumenty a hodiny	14	4	262	107	— 155
Kuchyňská sůl	192	194	17	0	— 17
Chemické látky a výrobky	431	7	443	216	— 227
Pokosty, zboží barvířské ⁵⁾	13.776	0	290	104	— 186
Svíčky, mýdla a voskové zboží	30.548	7.969	9	5	— 4
Zápalné zboží	578	386	3	64	+ 61
Díla literární a umělecká	74	55	64	39	— 25
Odpadky	8	659	316	78	— 238
Úhrnem	265	110	19.208	21.224	+ 2.016
	30.190	9.567			
	926.363	1.346.095			
	2,196	13,888			

¹⁾ Vagony tisknuty petitem, kusy nonpareillem. — ²⁾ Též příze a zboží z ní. — ³⁾ Též zboží. — ⁴⁾ Též soustružnické a řezbářské. — ⁵⁾ Též zboží lékárnické a voňavkářské.

Roztřídění podle mezinárodního bruselského názvosloví.

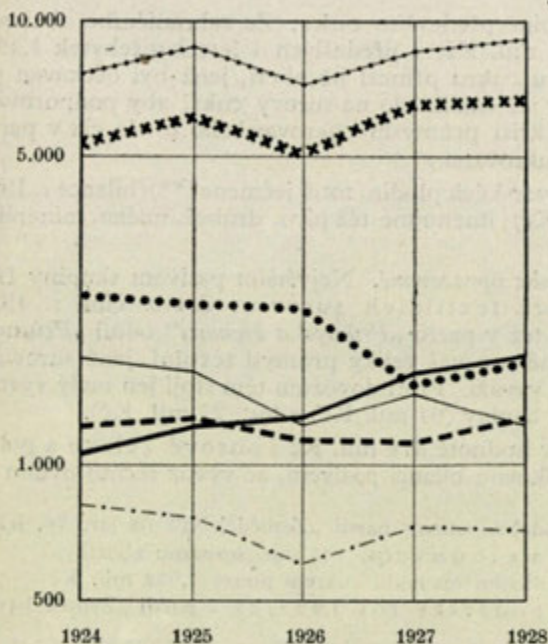
(Viz tab. 4 a diagr. 2, 3.)

Mezinárodní bruselská nomenklatura jest jednotné schema vypracované za tím účelem, aby data o zahraničním obchodě různých států byla srovnatelná. Také náš Státní úřad statistický byl nucen zařaditi — někdy dosti obtížně — všechny položky celního tarifu do 186 položek tohoto bruselského schematu, které podává mnohem účelnější rozvrstvení zboží než schema celního tarifu. Výsledky za rok 1928 v tomto roztřídění jeví se takto:

	Hodnota v 1000 Kč		
	Dovoz	Vývoz	Bilance
I. Živá zvířata	718,369	62,498	— 655,871
II. Potraviny a nápoje	3.494,153	2.901,246	— 592,907
III. Látky surové	9.151,198	3.668,213	— 5.482,985
IV. Tovary	5.808,167	14.553,740	+ 8.745,573
V. Zlato a stříbro	36,016	38,514	+ 2,498
Úhrn	19.207,903	21.224,211	+ 2.016,308

Kvanta surovin daleko přesahují kvanta potravin i hotových tovarů, co do hodnoty však největší význam mají tovary průmyslové. V nich také jsme aktivní po všechna léta (od r. 1924) a přebytek ten je tak značný (6½ až skoro 9 miliard Kč), že vyvažuje pasivní

Diagram 2.

Speciální dovoz resp. vývoz
některých druhů zboží, důležitých pro
národní hospodářství československé
v letech 1924—1928.

(V milionech Kč.)

- Suroviny (dovoz)
- × × × × × Textilie (vývoz)
- — — — — Železo (vývoz)
- Cukr (vývoz)
- - - - - Sklo (vývoz)
- — — — — Chleboviny(dovoz)
- · - · - · - · - · - · Dobytěk (dovoz)

saldo ostatních skupin a ještě pak zbývá v r. 1924 a 1925 přes 1 miliardu, v následujících pak letech přes 2 miliardy čistého přebytku jako výsledek zahraničního obchodu speciálního. Ve skupině I (živá zvířata) ztrácíme vůči cizině ročně více než půl miliardy Kč, r. 1928 656 mil. Kč. Také II. skupina (potravin a nápoje) je trvale pasivní (r. 1928 — 593 mil. Kč). Naše zásobené potravinami (skupina I + II) vykazuje za r. 1928 deficit na 1¹/₄ miliardy Kč. Také skupina III je pasivní (— 5.483 mil. Kč), ale to není zjevem nezdravým, neboť hlavním jejím obsahem jsou průmyslové suroviny a velké dovozy surovin znamenají dobrou zaměstnanost průmyslu.

Skupina I. Živá zvířata. Pasivita této skupiny je způsobena hlavně velikými dovozy vepřového dobytka, jenž rok od roku se zvyšuje. R. 1928 bylo dovezeno 854 tisíc kusů, kdežto r. 1924 jen 229 tisíc; hodnota činila tu r. 1928 645 mil. Kč proti 224 mil. Kč r. 1924. Druhou pasivní položkou je dovoz hovězího dobytka, ale dovoz ten se rapidně zmenšuje: r. 1924 190 tisíc kusů v hodnotě 567 mil. Kč, r. 1928 22 tisíce kusů v hodnotě 55 mil. Kč.

Skupina II. Potraviny a nápoje. Dovozy pšenice a žita i mouky pšeničné a žitné činily r. 1928 59.277 vagonů v hodnotě 1.254 mil. Kč (r. 1927 v hodnotě 1.464, r. 1926 1.255, r. 1925 1.631, r. 1924 1.743 milionů Kč). (Podrobněji viz v partii „Zemědělství“.) V posledních letech následkem celní novely o t. zv. agrárních clech silně klesá dovoz mouky a stoupá dovoz zrna. Nesoběstačnost v chlebovinách patří k nejbolavějším stránkám našeho národního hospodářství. Zahraniční obchod chlebovinami r. 1928 vykazuje deficit na 1¹/₄ miliardy Kč.

K dovozním artiklům, jež zatěžují naši bilanci ve skupině potravin a nápojů, patří zvláště kukuřice (r. 1928 deficit — 443 mil. Kč); jedlé tuky (— 357 mil. Kč, v tom vepřové sádlo — 299 mil. Kč), káva (— 227 mil. Kč), ovoce (— 180*) mil. Kč), rýže (— 149 mil. Kč), víno (— 98 mil. Kč); rostlinné oleje (— 91 mil. Kč), kakao (— 83 mil. Kč), kromě toho řada druhů zboží s menším obratem obchodním: čerstvé maso, ryby, vejce, brambory, čaj, koření atd.

Vývozním zbožím je v této skupině především cukr. Ze zahraničního obchodu cukrem vyplynul r. 1928 přebytek 1.684 mil. Kč, v předešlých 4 letech přebytek 1.499, 2.222, 2.290, 2.409 mil. Kč. Rok 1928 u cukru přinesl již obrat, jenž byl očekáván po celních opatřeních se strany V. Britanie, jež snížila clo na surový cukr, aby podporovala svůj mladý cukrovarský průmysl.***) (O krisi průmyslu cukrovarského u nás viz v partii „Průmysl a živnost“, oddíl „Průmysl cukrovarský“.)

Značně aktivním je také vývoz pivovarských plodin, totiž ječmene***)(bilance r. 1928 + 133 mil. Kč) a sladu***) (+ 475 mil. Kč); jmenujme též pivo, drůbež, mléko, minerální vody, limonády.

Skupina III. Suroviny a látky zhruba opracované. Největším pasivem skupiny III. je deficit vyplývající z ohromných dovozů textilních surovin: dovoz činil r. 1928 4.088 mil. Kč, deficit 3.837 mil. Kč (Viz též v partii „Průmysl a živnost“ oddíl „Průmysl textilní“). Tyto dovozy jsou však nezbytné pro náš veliký průmysl textilní, jenž surovinu zpracovanou v tovar opět ve značné míře vyváží. Proti dovozům těm stojí jen malý vývoz, a to vlny hlavně slovenské (158 mil. Kč), bavlny (64 mil. Kč) a lnu (27 mil. Kč).

Také železné rudy s dovozem v hodnotě 374 mil. Kč a surové železo a polotovary v hodnotě 223 mil. Kč zatěžují celkovou bilanci pasivem, ač vývoz těchto druhů je

*) Tato suma jest o 2 mil. větší než obdobná suma v partii „Zemědělství“ na str. 76, ježto zde jsou zahrnuty do položky „ovoce“ také melouny (čís. 103 stat. seznamu zboží).

**) R. 1929 činil přebytek při zahraničním obchodu cukrem pouze 1.039 mil. Kč.

***) Viz též dovoz a vývoz za hospodářský rok 1928/29 v partii „Zemědělství“ na str. 71.

Tab. 4. Hlavní druhy zboží v l. 1924—1928 podle bruselského rozřídění.

Pojmenování zboží
(v závorce pořadová čísla položek mezinárodního
bruselského názvosloví)

	719	63	— 656	— 677	— 550	— 675	— 772
I. Živá zvířata	55	47	— 8	— 45	— 140	— 307	— 516
V tom : Hovězí dobytek (2)	645	0	— 645	— 618	— 377	— 340	— 224
Vepřový dobytek (5)	4	0	— 4	— 3	— 3	— 3	— 2
Skopový dobytek (3, 4)	11	4	— 7	— 14	— 28	— 24	— 28
Koně (1)	4	12	+ 8	+ 3	— 2	— 1	— 2
Ostatní	3.494	2.901	— 593	— 881	— 79	— 628	— 793
II. Potravin y a nápoje	1.254	24	— 1.230	— 1.459	— 1.244	— 1.578	— 1.711
V tom : Chleboviny (20, 21 a část 27 [mouka	443	0	— 443	— 492	— 375	— 476	— 269
žitná a pšeničná])	3	136	+ 133	+ 320	+ 190	+ 103	+ 72
Kukuřice (24)	0	475	+ 475	+ 475	+ 495	+ 478	+ 205
Ječmen (22)	38	141	+ 103	+ 99	— 15	— 139	— 50
Slad (29)	149	0	— 149	— 155	— 142	— 141	— 138
Jiné obilí a jiné mlynářské výrobky (23,	64	45	— 19	— 35	— 103	— 94	— 157
25, 28 a zbytek 27)	377	20	— 357	— 371	— 405	— 441	— 554
Rýže (26)	3	28	+ 25	+ 26	+ 20	+ 18	+ 6
Maso (8, 10)	88	41	— 47	— 28	— 28	— 1	+ 1
Tuky (11, 12, 14)	24	12	— 12	— 20	— 35	— 21	— 16
Drůbež zabíatá a zvěřina (9)	278	98	— 180	— 213	— 159	— 179	— 102
Zelenina a luštěniny (31, 32, 33)	227	0	— 227	— 219	— 236	— 231	— 200
Brambory (34)	87	4	— 83	— 77	— 71	— 69	— 64
Ovoce (též sušené) (35)	1	1.685	+ 1.684	+ 1.499	+ 2.222	+ 2.290	+ 2.409
Káva (též pražená) (36)	48	0	— 48	— 44	— 34	— 35	— 42
Kakao (37, 38)	102	11	— 91	— 120	— 102	— 108	— 120
Cukr (40)	99	1	— 98	— 88	— 62	— 67	— 63
Koření (41)	1	50	+ 49	+ 45	+ 42	+ 44	+ 28
Rostlinné oleje (42)	208	130	— 78	— 24	— 37	+ 19	— 28
Víno (45)							
Pivo (46)							
Ostatní potraviny a nápoje							

Tab. 4. Hlavní druhy zboží v l. 1924—1928 podle bruselského rozřídění. (Pokračování.)

III. Látky surové	9.151	3.668	-5.483	-4.585	-3.734	-5.148	-3.934
V tom: Kůže (50)	538	133	-405	-309	-230	-405	-323
Hnojivo (53)	237	20	-217	-187	-152	-199	-190
Chmel a chmel. moučka (lupulín) (59)	11	279	+268	+424	+569	+434	+425
Semena (61)	255	82	-173	-197	-199	-177	-126
Tabák (64)	213	0	-213	-416	-461	-399	-487
Dříví (65)	256	872	+616	+908	+472	+966	+1.085
Dřevovina (68)	20	201	+181	+188	+165	+145	+143
Rudy železné (70)	374	27	-347	-220	-227	-258	-225
Jiné rudy (69, 71, 72, 73, 74, 75)	37	7	-30	-20	-5	-5	-22
Měď (77)	274	44	-230	-158	-141	-162	-138
Železo a ocel (79)	223	99	-124	-51	-73	-111	-82
Ostatní kovy (76, 78, 80, 81, 82, 83)	263	25	-238	-237	-207	-207	-143
Nerostné oleje a jich deriváty (87)	454	56	-398	-332	-309	-257	-199
Uhlí, koks, briкеты ¹⁾ (88)	561	911	+350	+555	+724	+514	+840
Vápno, cement (89,90)	4	13	+9	+9	+5	+3	+6
Vína (92)	1.575	158	-1.417	-1.442	-1.090	-1.285	-1.308
Bavlna (94)	2.117	64	-2.053	-2.148	-1.712	-2.747	-2.350
Konopí a len (96)	217	27	-190	-253	-159	-229	-214
Juta a jiná rostlinná přediva (95, 97)	179	2	-177	-195	-188	-251	-146
Ostatní	1.343	648	-695	-504	-516	-518	-480
IV. Tovary	5.808	14.554	+8.746	+8.319	+6.840	+7.633	+6.624
V tom: Zboží voňavkářské a kosmetické (102)	27	3	-24	-22	-21	-18	-14
Barvy a laky (103)	228	28	-200	-118	-116	-135	-179
Výrobky chemické a léky (104, 105)	321	224	-97	-72	-60	-91	-86
Kožšiny (108)	189	53	-136	-93	-60	-88	-72
Kůže a usně upravené (109)	273	277	+4	+17	+4	+2	-54
Kožená obuv (110)	11	901	+890	+634	+374	+235	+117
Kožené rukavice (111)	26	229	+203	+164	+110	+161	+108
Příze všeho druhu (113, 114, 115, 116, 117)	1.126	1.319	+193	+302	+128	+383	+186
Tkaniny vlněné (119)	140	1.362	+1.222	+1.187	+952	+1.097	+1.128
Tkaniny z hedvábí (120)	267	576	+309	+258	+144	+140	+123
Tkaniny bavlněné (121)	153	2.035	+1.882	+1.958	+1.711	+2.125	+1.654

¹⁾ V tom též rašelina, dehet kamenouhelný, hnědouhelný, břídliny a směs z nich, jakož i deriváty kamenouhelného dehtu.

Poimenování zboží (v závorce pořadová čísla položek mezinárodního bruselského názvosloví)	1928		1927		1926		1925		1924	
	Dovoz	Vývoz	Bilance	Bilance	Bilance	Bilance	Bilance	Bilance	Bilance	Bilance
V milionech Kč										
Ostatní tkaniny (122, 123)	2	474	+ 472	+ 469	+ 398	+ 427	+ 363			
Výšivky, krajky (124)	27	101	+ 74	+ 76	+ 51	+ 62	+ 67			
Zboží stávkové a pletené (125)	42	449	+ 407	+ 313	+ 204	+ 256	+ 217			
Klobouky (126, 127)	24	326	+ 302	+ 259	+ 230	+ 193	+ 150			
Zboží konfekční (128, 129, 130, 131)	34	337	+ 303	+ 289	+ 258	+ 210	+ 169			
Zboží kaučukové všeho druhu (132)	261	55	- 206	- 164	- 112	- 97	- 70			
Dřevěný nábytek (133)	16	105	+ 89	+ 83	+ 80	+ 80	+ 70			
Jiné výrobky dřevěné (134)	51	112	+ 61	+ 67	+ 54	+ 66	+ 52			
Výrobky papírnického průmyslu (135, 136, 137, 139)	132	255	+ 123	+ 142	+ 112	+ 82	+ 61			
Knihy a hudebniny (138)	56	32	- 24	- 21	- 19	- 19	- 20			
Tašky, cihly, dlaždice (141)	12	123	+ 111	+ 84	+ 69	+ 57	+ 54			
Kamenina a porcelán (142)	11	353	+ 342	+ 345	+ 281	+ 302	+ 244			
Skló a skleněné zboží (145, 146, 147)	63	1.261	+ 1.198	+ 1.091	+ 1.129	+ 1.261	+ 1.206			
Železo a ocel opracované a železné a ocelové zboží (148, 149)	346	1.614	+ 1.268	+ 1.115	+ 835	+ 873	+ 777			
Klenotnické zboží (nepravá bižuterie) (157)	32	427	+ 395	+ 227	+ 165	+ 151	+ 134			
Stroje všeho druhu (158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167)	1.110	686	- 424	- 359	- 370	- 265	+ 15			
Vozy železniční a tramvayové (169)	0	37	+ 37	+ 42	+ 85	+ 99	+ 110			
Automobily (170)	125	59	- 66	- 94	- 107	- 47	- 28			
Motocykly a ostatní vozidla (171, 172, 173)	77	21	- 56	- 59	- 45	- 38	- 24			
Hudební nástroje (175)	24	75	+ 51	+ 52	+ 54	+ 59	+ 42			
Hodiny a hodinářské potřeby (177)	63	4	- 59	- 43	- 36	- 38	- 33			
Zbraně a náboje (178)	13	73	+ 60	+ 109	+ 264	- 3	+ 63			
Ostatní	526	568	+ 42	+ 81	+ 94	+ 151	+ 94			
V. Zlato a stříbro nezpracované, zlaté a stříbrné mince	36	38	+ 2	- 2	+ 103	+ 21	+ 56			
Úhrnem	19.208	21.224	+ 2.016	+ 2.174	+ 2.580	+ 1.203	+ 1.181			

Diagram 3.

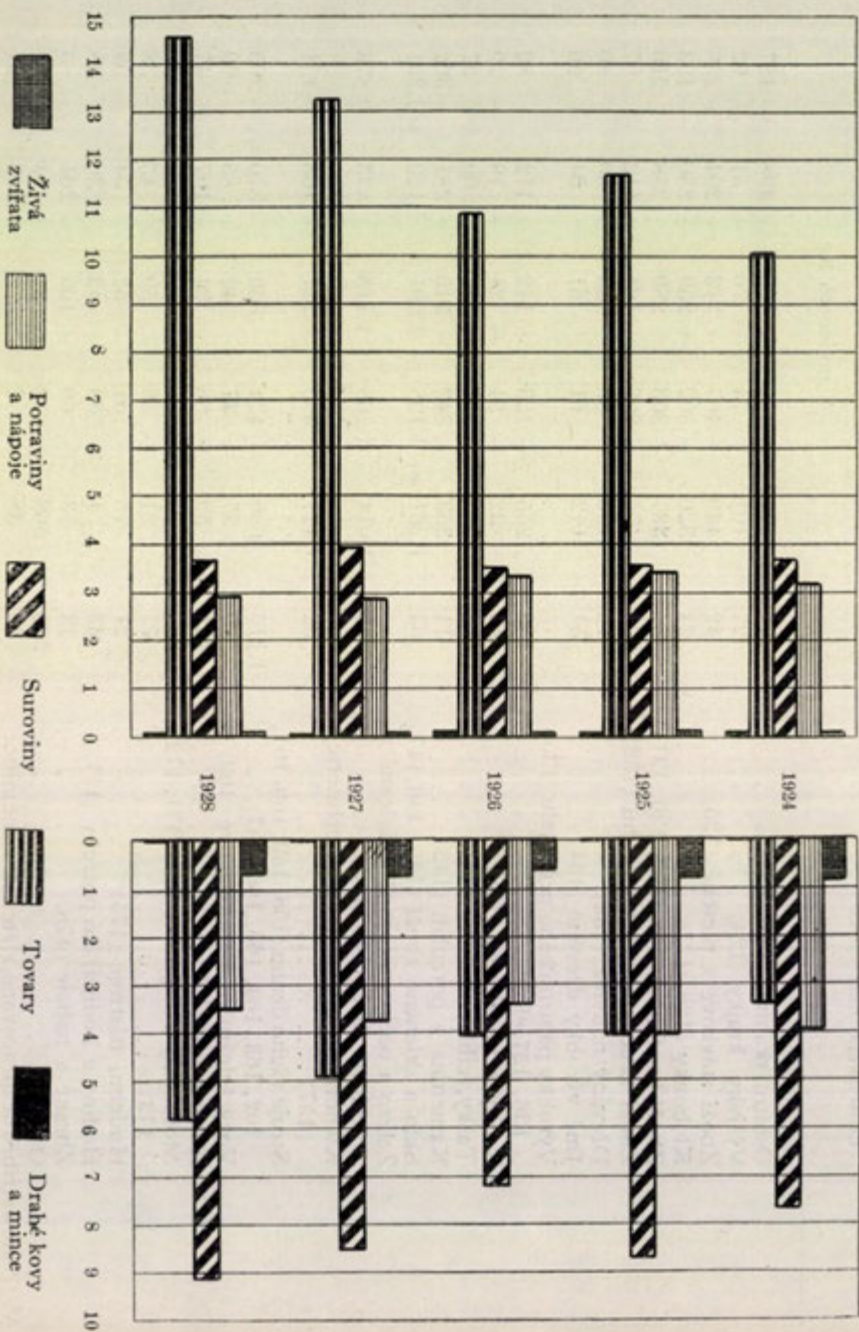
Zahraniční obchod speciální rep. Československé v l. 1924—1928 podle skupin bruselského názvosloví.

Vývoz.

(V miliardách Kč.)

Rok:

Dovoz.

dosti značný (126 mil. Kč) a stále se rozmáhá. Obecné kovy (měď, zinek, cín, olovo, hliník, nikl) vykazují pasivum 468 mil. Kč. Všechna tato čísla svědčí o dobré zaměstnanosti kovoprůmyslu.

Další pasivní statky skupiny III: nerostné oleje (— 398 mil. Kč), semena (— 173 mil. Kč), tabák (— 213 mil. Kč), kůže (— 405 mil. Kč), strojená hnojiva (— 217 mil. Kč) atd.

Ze surovin, u nichž vývoz převyšuje dovoz, sluší jmenovati na prvním místě uhlí a koks. Vyvážíme uhlí hnědé (r. 1928 za 383 mil. Kč), kamenné (316), koks (177) a briky (19), celkem r. 1928 vyvezli jsme za 895 mil. Kč; avšak proti tomu stojí značný dovoz kamenného uhlí za 462 mil. Kč, jenž s dovozem hnědého uhlí (8 mil. Kč), koksu (71 mil. Kč) a briket (5 mil. Kč) činí 546 mil. Kč; aktivní bilance je tu však přece značná: 349 mil. Kč; připočteme-li ještě rašelinu, dehty uhelné a deriváty (dovoz 15 mil. Kč, vývoz 16 mil. Kč), činí celková aktivní bilance 350 mil. Kč.

Zahraniční obchod dřívím přináší zisk více než půlmiliardový, v dřívějších letech až miliardový. Vývoz všeho druhu dříví činil r. 1928 872 milionů Kč, dovoz 256 mil., bilance tedy + 616 mil. Kč (r. 1927 byla bilance aktivní částkou 908 mil. Kč, r. 1926, jenž byl kritický, 472, r. 1925 966, r. 1924 1.085 milionů Kč).

Chmel (jenž je počítán v bruselské nomenklatuře za surovinu) zaznamenal vývoz*) r. 1928 v hodnotě 278 mil. Kč (nepřihlížíme-li k vývozu lupulinu), aktivum činilo 267 mil. Kč.

Z jiných artiklů aktivních uvádíme celulosu (+ 181 mil. Kč), kaolin (+ 80 mil. Kč), vápno a cement (+ 9 mil. Kč).

Skupina IV. Hotové výrobky průmyslové. Skupina IV, jak jsme výše podotkli, je tak silně aktivní, že kryje deficit ostatních skupin. Přece však i v ní je řada artiklů, kde dovoz převyšuje vývoz. Jmenujme na př. barvy a laky (dovoz 228 mil. Kč, vývoz 28 mil. Kč, bilance — 200 mil. Kč), chemické výrobky a léky (d. 321, v. 224, bilance — 97 mil. Kč), upravené kožišiny (d. 189, vývoz 53 mil. Kč), kaučukové zboží, v tom i pneumatiky (d. 261, v. 55 mil. Kč), knihy a hudebniny (d. 56, v. 32 mil. Kč), kovové výrobky jiné než železné (d. 116, v. 64 mil. Kč). Nejvíce však tu zaujme pozornost vývoj poměrů v průmyslu strojním, který dříve býval aktivní a v posledních letech stal se pasivním, hlavně vlivem zákona z r. 1925 č. 58, jenž povolil celní slevy na dovoz strojů; průmysl i zemědělství používá těchto slev k dovozu nových strojů pro své technické vybavení.

	Dovoz	Vývoz v milionech Kč	Bilance
1924	483	498	+ 15
1925	715	450	— 265
1926	766	396	— 370
1927	861	502	— 359
1928	1.110	686	— 424

Zatížením naší bilance je i dovoz automobilů (d. 125, v. 59, b. — 66 mil. Kč). Pasivním je také zahraniční obchod mýdly a kosmetickým zbožím, klenoty, hodinářským zbožím, vědeckými nástroji a přístroji, atd.

Z vývozního průmyslu na prvním místě stojí *textilnictví*. Vývoz hotových výrobků textilních byl r. 1928 vyšší nežli dovoz o $4\frac{1}{2}$ miliardy Kč. I když uvážíme, že za textilní suroviny bylo nutno zaplatiti cizině téměř 4 miliardy, vychází čistý zisk skoro $\frac{3}{4}$ miliardy Kč.

Textilie:	1924	1925	1926	1927	1928
			v milionech Kč		
Pasivum surovin	— 4.018	— 4.512	— 3.149	— 4.038	— 3.837
Aktivum výrobků	+ 3.738	+ 4.490	+ 3.588	+ 4.563	+ 4.559
Čistý výs edek	— 280	— 22	+ 439	+ 525	+ 722

*) Viz též v partii „Zemědělství“ oddíl „Chmelářství“.

Polovina z velikého aktiva textilních výrobků připadá na zboží bavlněné (+ 2.122), na vlněné pak + 1.539 mil. Kč. (Podrobněji viz v oddíle „*Průmysl a živnost*“). Aktivum let 1926, 1927 a 1928 značí, že náš průmysl textilní překonal svou těžkou krizi poválečnou, že byl dobře zaměstnán a počíná dokonce vydatně přispívat k aktivu naší obchodní bilance. Také textilní konfekce je silně aktivní (dovoz 34 mil. Kč, vývoz 337 mil. Kč, bilance + 303 mil. Kč), podobně průmysl kloboučnický (d. 24, v. 326, b. + 302).

Železářský průmysl vyvezl r. 1928 železných a ocelových tyčí 11.879 vagonů za 177 mil. Kč, plechů a ploten 17.617 vag. za 272 mil. Kč, trub a válců 13.680 vag. za 358 mil. Kč, celkem 43.176 vag. za 807 mil. Kč; proti tomu stojí nevelké dovozy: celkem jen 2.359 vag. za 91 mil. Kč. Musíme ovšem též počítati s tím, že suroviny a polotovary vykazují výsledek pasivní.

Železářský průmysl:	1924	1925	1926	1927	1928
	v milionech Kč				
Pasivum surovin a polotovarů	— 307	— 369	— 300	— 271	— 471
Aktivum výrobků	+ 499	+ 583	+ 543	+ 731	+ 716
Čistý výtěžek	+ 192	+ 214	+ 243	+ 460	+ 245

Železného zboží bylo dovezeno r. 1928 2.094 vag. za 320 mil. Kč, vyvezeno 19.020 vag. za 864 mil. Kč.

Průmysl sklářský je odvětvím čistě exportním, jež nepotřebuje z ciziny téměř žádných surovin. Vývoz činil r. 1928 19.584 vagonů za 946 mil. Kč, r. 1927 16.265 vagonů za 840 mil. Kč, r. 1926 15.710 vag. (815 mil. Kč), r. 1925 15.602 vag. (815 mil. Kč), r. 1924 14.710 vag. (689 mil. Kč). Přes tato příznivá čísla nutno míti na paměti, že náš průmysl sklářský vede v cizině těžký a co do výsledku dosud nejistý konkurenční zápas, zejména se sklem belgickým.

Jabloneckého zboží skleněného vyvezlo se 1.047 vagonů v hodnotě 323 mil. Kč, avšak v letech předešlých byl vývoz mnohem větší vyjma r. 1927 (r. 1927 za 304, r. 1926 za 354, r. 1925 483, r. 1924 550 mil. Kč). Japonci, naučivše se na Jablonecku zdejší výrobě jabloneckého zboží, počali je vyráběti ve velkém množství a levnými cenami vytlačili naše zboží hlavně z Britské Indie. Za to jabloneckého zboží kovového vyvezlo se r. 1928 536 vagonů v hodnotě 403 mil. Kč a vývoz ten stoupá stále.

Kožařský průmysl. Situaci r. 1928 znázorňuje tento přehled:

	Vývoz		Dovoz		Bilance
	vagony	mil. Kč	vagony	mil. Kč	mil. Kč
Kůže a usně upravené	455	277	247	273	+ 4
Kožená obuv	923	901	8	11	+ 890
Kožené rukavice	52	229	6	26	+ 203
Jiné kožené zboží	30	26	22	35	— 9
Úhrn	1.460	1.433	283	345	+ 1.088
Surové kůže	391	133	2.364	538	— 405
Čistý výsledek	1.566	.	883	+ 683

Průmysl kožařský tedy vykázal přebytek 1.088 mil. Kč; odečteme-li hodnotu surovin odebraných z ciziny, přinesl r. 1928 aktivum 683 mil. Kč, r. 1927 504, r. 1926 254 mil. Kč, dříve však byl pasivní. Rychlý vzrůst aktiva byl způsoben zvětšeným vývozem všech 4 druhů zboží, nejvíce však rapidním stoupáním ve vývozu kožené obuvi.

	1924		1925		1926		1927		1928	
	vag. mil. Kč		vag. mil. Kč		vag. mil. Kč		vag. mil. Kč		vag. mil. Kč	
Vývoz kožařského zboží	426	370	732	637	959	700	1.248	1.093	1.460	1.433
V tom kožená obuv .	134	119	282	238	456	378	704	641	923	901

Porcelánový průmysl vyvezl r. 1928 4.039 vag. za 319 mil. Kč, dovoz 28 vag. za 10 mil. Kč, aktivum činí 309 mil. Kč.

Stavební keramika vykazala r. 1928 vývoz 141 mil. Kč, dovoz 10 mil. Kč, aktivum 131 mil. Kč, tendence vývozu je vzestupná.

Papírnický průmysl vyvezl r. 1928 6.065 vag. za 255 mil. Kč; dovezeno bylo 832 vag. za 132 mil. Kč. Čistý výsledek je 123 mil. Kč. Průmysl ten silně rozvíjí svůj obchod s cizinou, čistý výtěžek byl r. 1924 61 mil. Kč, vzrostl tedy za 4 roky o 102%.

Z dalších vývozních artiklů jmenujme nábytek, zboží dřevěné, tužky, zápalky, hudební nástroje.

Skupina V. Zlato a stříbro nezpracované a v mincích. Zde vykazány jsou jednak zásilky přepravované Národní bankou, jednak zásilky podniků k účelům průmyslovým a zásilky zlata vyrobeného v zlatodolu Roudném, posílaného k affinaci do Německa a pak zpět. R. 1928 činil dovoz 36 mil., vývoz 38 mil. Kč.

Styk s jednotlivými cizími státy.

(Viz tab. 5.)

Převážná většina států zjišťuje země *zásilky*, t. j. u dovozu země, z níž bylo zboží obchodně vypraveno s přímým určením do země dovážející, a u vývozu země, kam zboží je přímo zasíláno. Hlavní výhodou této metody jest, že lze takto zjistiti nejlépe míru pravidelných obchodních styků mezi dvěma zeměmi. Tak nyní činí také statistika československá, která však mimo to — jediná na světě vedle statistiky novozélandské — zjišťuje také země *výrobní* u zboží dovezeného do Československa.

(Pokračování textu viz na str. 171.)

Tab. 5. Země zásilky (obchodní) a země výrobní v zahraničním obchodu speciálním r. 1928.

Země ¹⁾	Země zásilky (obchodní)				Balance + —	Země výrobní	
	Vývoz		Dovoz			Dovoz	
	v mil. Kč	v %	v mil. Kč	v %		v mil. Kč	v %
<i>A. Evropa:</i>							
Belgie s Lucemburskem	161	0·76	289	1·51	— 128	291	1·51
Britanie Velká	1.478	6·96	831	4·33	+ 647	888	4·62
Bulharsko	178	0·84	78	0·40	+ 100	80	0·42
Dánsko	278	1·31	44	0·23	+ 234	54	0·28
Francie	285	1·34	821	4·27	— 536	837	4·36
Italie	545	2·57	426	2·22	+ 119	490	2·55
Terst	261	1·23	196	1·02	+ 65	—	—
Rjeka	5	0·02	20	0·11	— 15	—	—
Jugoslavie	948	4·47	450	2·34	+ 498	473	2·46
Maďarsko	1.468	6·91	849	4·42	+ 619	847	4·41
Německo	4.695	22·12	4.778	24·88	— 83	4.643	24·17
Brémy	6	0·03	788	4·10	— 782	—	—
Hamburk	989	4·66	1.852	9·64	— 863	—	—

Tab. 5. Země zásilků (obchodní) a země výrobní v zahraničním obchodu speciálním r. 1928. (Dokončení.)

Země ¹⁾	Země zásilků (obchodní)				Bilance +	Země výrobní			
	Vývoz		Dovoz			—	Dovoz		
	v mil. Kč	v %	v mil. Kč	v %			v mil. Kč	v %	
Nizozemsko	386	1·82	270	1·41	+	116	224	1·16	
Norsko	103	0·49	46	0·24	+	57	56	0·29	
Polsko	851	4·01	1.264	6·58	—	413	1.264	6·58	
Rakousko	3.125	14·72	1.443	7·51	+	1.682	1.318	6·86	
Rumunsko	870	4·10	536	2·79	+	334	538	2·80	
Rusko evropské	279	1·31	191	0·99	+	88	213	1·11	
Španělsko	101	0·47	109	0·57	—	8	120	0·63	
Švédsko	299	1·41	264	1·37	+	35	274	1·43	
Švýcarsko	619	2·92	478	2·49	+	141	470	2·45	
Ostatní Evropa	413	1·95	171	0·89	+	242	199	1·04	
<i>Evropa celkem</i>	<i>18.343</i>	<i>86·42</i>	<i>16.194</i>	<i>84·31</i>	<i>+</i>	<i>2.149</i>	<i>13.279</i>	<i>69·13</i>	
<i>B. Asie:</i>									
Čína	113	0·53	15	0·08	+	98	71	0·37	
Japonsko	62	0·29	14	0·07	+	48	33	0·17	
Turecko	178	0·84	58	0·30	+	120	78	0·40	
Državy {	britské	283	1·33	536	2·79	—	253	890	4·64
	francouzské	31	0·14	1	0·00	+	30	1	0·00
	nizozemské	35	0·17	57	0·30	—	22	140	0·73
Ostatní Asie	35	0·17	40	0·21	—	5	54	0·28	
<i>Asie celkem</i>	<i>737</i>	<i>3·47</i>	<i>721</i>	<i>3·75</i>	<i>+</i>	<i>16</i>	<i>1.267</i>	<i>6·59</i>	
<i>C. Afrika:</i>									
Egypt	185	0·87	202	1·05	—	17	216	1·12	
Državy {	britské	111	0·53	106	0·55	+	5	196	1·02
	francouzské	29	0·14	41	0·21	—	12	55	0·29
Ostatní Afrika	19	0·09	7	0·04	+	12	22	0·12	
<i>Afrika celkem</i>	<i>344</i>	<i>1·63</i>	<i>356</i>	<i>1·85</i>	<i>—</i>	<i>12</i>	<i>489</i>	<i>2·55</i>	
<i>D. Amerika:</i>									
Argentina	180	0·85	247	1·29	—	67	607	3·16	
Brasílie	86	0·40	117	0·61	—	31	244	1·27	
Chile	14	0·07	91	0·48	—	77	116	0·61	
Spojené státy americké	1.170	5·51	1.149	5·98	+	21	2.378	12·38	
Ostatní Amerika	305	1·44	181	0·94	+	124	561	2·92	
<i>Amerika celkem</i>	<i>1.755</i>	<i>8·27</i>	<i>1.785</i>	<i>9·30</i>	<i>—</i>	<i>30</i>	<i>3.906</i>	<i>20·34</i>	
<i>E. Austrálie a Oceánie:</i>									
Země výrobní neudána	—	—	—	—	—	—	30	0·16	
Zpětné zboží českoslov. výroby	—	—	—	—	—	—	27	0·14	
<i>Úhrn A—E</i>	<i>21.224</i>	<i>100·00</i>	<i>19.208</i>	<i>100·00</i>	<i>+</i>	<i>2.016</i>	<i>19.208</i>	<i>100·00</i>	

¹⁾ Přístavy Terst, Ržeka, Brémy, Hamburk jsou zde uvedeny hned za svými mateřskými zeměmi, ale data o nich nejsou zahrnuta v údajích o mateřských zemích.

Tabulka 5 přináší údaje o zemích *zásilk*y a vedle toho při dovozu také údaje o zemích *výrobních*. Data ta jsou pouze v hodnotách, protože v tomto směru nemá významu pořizovati úhrny kvant.

Největší obchodní styk má Československo s Německem. Připočteme-li k tomu ještě Hamburk a Brémy, jde do Německa 26·8% našeho vývozu a přichází odtud 38·6% dovozu, čili 32·4% celkového obrátu. Ovšem Hamburk i Brémy jsou jen průchodními stanicemi pro zboží odjinud přicházející resp. jinam určené.*) Další státy, s nimiž náš obchod je nejčilejší, jsou Rakousko (11·3% celkového obrátu), Maďarsko (5·7%), Velká Británie (5·7%), Spoj. státy amer. (5·7%), Polsko (5·2%), Itálie s přístavy Terstem a Rijekou (3·6%), Rumunsko (3·5%), Jugoslaviie (3·5%), Francie (2·7%) a Švýcarsko (2·7%). Z uvedených 11 států každý r. 1928 ve styku s Československem dosáhl obrátu přesahujícího 1 miliardu Kč.

Jiný obraz se objeví, přihlédneme-li k zemím výrobním. Tu je vidno, že r. 1928 německého původu je zboží dovezené z Hamburku (1.852 mil.), z Brém (788 mil.) a za 135 mil. zboží dovezeného z Německa; německého původu je zboží za 4.643 mil. Kč. Německým prostřednictvím odebrali jsme skoro za 3 miliardy Kč, je tedy Německo naším hlavním komisionářem. Sestavíme-li bilanci s Německem dle zemí zásilk, je ovšem pasivní (— 1.728 mil.); ale hledíme-li k zemi zásilk jen při vývozu (5.690), a k zemi výrobní při dovozu (4.643), vychází bilance + 1.047, t. j. vyvezli jsme do Německa roku 1928 zboží v hodnotě o 1.047 mil. Kč větší, než byla hodnota zboží německého původu z Německa k nám dovezeného. Jsme vůči Německu pasivní, pokud jde o veškeren obchodní styk s ním, ale silně aktivní, pokud jde o vzájemnou výměnu výrobků obou států.

Z Rakouska odebrali jsme za 125 mil. Kč zboží nerakouského. Polsko, Maďarsko, Rumunsko, Jugoslaviie nejsou prostředníky cizího zboží ve styku s námi. Z Británie neodebrali jsme jen za 831 mil. Kč zboží, jak udávají data podle zemí zásilk, nýbrž za 888 mil. Kč, jak vidno z dat o zemi výrobní. Ze Spoj. států místo za 1.149 mil. Kč odebrali jsme za 2.378 mil. Kč, u Francie místo 821 mil. Kč je tu 837 mil. Kč. Z těchto tří států odebíráme tedy zboží částečně i prostřednictvím cizím, u Spoj. států dokonce jen polovina zboží přichází k nám přímo, polovina nepřímo. Naše aktivum vůči Spoj. státům činí zdánlivě (se zřetelem pouze k zemím zásilk) + 21 mil. Kč, ve skutečnosti však jsme vůči Spojeným státům americkým pasivní částkou 1.208 mil. Kč.

Celní záznam.

(Viz tab. 6.)

Některé zboží, které nemá trvale býti umístěno v tuzemsku, nýbrž má býti zpět zase vyvezeno, resp. naopak vyvezené zboží, jež má se vrátiti opět k nám, požívá zvláštních výhod, bývá totiž při celním řízení vzato pouze do záznamu a nepodléhá clu při přechodu hranic.

Zušlechtění a opravy. Nejčastěji jde o zboží, jež bývá do tuzemska cizinou posláno k zušlechtění neb opravě a pak opět vyvezeno (aktivní záznam) nebo naopak, jež my zasíláme do ciziny k zušlechtění a opravě (pasivní záznam). Na př. k zušlechtění bylo r. 1928 zasláno z ciziny 7.590 vagonů zboží a necelý jeden tisíc kusů a zpět vyvezeno 13.743 vagony a 845 tisíc kusů.

*) Bez Hamburku a Brém jde do Německa 22·1% našeho vývozu a přichází odtamtud 24·9 % našeho dovozu (23·4% obrátu). Ani těmito čísly není vykázan pouhý přímý obchod s Německem, neboť kromě Hamburku a Brém jsou pro nás průchodními stanicemi také jiné německé přístavy, které zvláště se nevykazují, na př. Štětín, Lübeck a konečně může nepřímý obchod při instituci veř. skladů býti provozován i od obchodníků, sídlících uvnitř Německa.

Naproti tomu byly z Československa vyvezeny 202 vagony k zušlechtění do ciziny a zpět přivezeno po zušlechtění 246 vagonů. Podobně sluší rozuměti položce „Opravy“.

Zušlechtění a opravy jsou částí speciálního obchodu a tedy data o nich jsou již obsažena ve všech předchozích údajích tohoto textu i tabulek. Data o hodnotě poučují nás, o jak velkou část speciálního obchodu tu jde. V dovozu značí zušlechtění a opravy dohromady částku 853 mil. Kč, ve vývozu 1.859 mil. Kč, bilance je tu aktivní + 1.006 mil. Kč, t. j. 49·9% celého našeho aktiva.

	Bilance záznamního styku v milionech Kč		
	aktivního	pasivního	celkem
Zušlechtění.....	+ 1.016	— 10	+ 1.006
Opravy	0	0	0
Dohromady	+ 1.016	— 10	+ 1.006

Ostatní záznam. Sem náleží zboží přivezené do tuzemska nebo vyvezené z tuzemska na nejistý prodej, na výstavy a veletrhy, na dočasné upotřebení, k napodobení, na dostihy, atd. Data jsou zjišťována jen podle množství, nikoliv podle hodnoty; ve speciálním obchodu obsažena nejsou.

Tab. 6. Celní záznam v roce 1928.

Druh záznamu	Záznamný styk							
	Aktivní				Pasivní			
	Dovoz		Vývoz		Dovoz		Vývoz	
	vagonů, 1000 kusů	v mili- onech Kč	vagonů, 1000 kusů	v mili- onech Kč	vagonů, 1000 kusů	v mili- onech Kč	vagonů, 1000 kusů	v mili- onech Kč
Zušlechtění	7.590	647	13.743	1.663	246	175	202	165
	0		845		0		0	
Opravy	48	10	48	11	54	20	58	20
	169		171		1		2	
Zušlechtění a opravy	7.638	657	13.791	1.674	300	195	260	185
celkem	169		1.016		1		2	
Ostatní záznam	129	.	80	.	21	.	45	.
	11		4		0		1	

Průvoz.

Sem náleží pouze zboží, které bez přerušení dopravy, hlavně bez uložení do celních skladů, přechází územím státu. R. 1928 provezeno bylo 6,337.844 tun a 850.980 kusů, z toho bylo nejvíce uhlí (s rašelinou) 4,583 tis. tun, nerostů 289 tis. tun, dříví 358 tis. tun obilí, luštěnin a mlýnských výrobků 155 tis. tun, dobytka jatečného a tažného 680 tis. kusů, železa a železného zboží 186 tis. tun. Na průvozní styk států s Československem sousedících připadá 5,545 tisíc tun, t. j. 87·5% všeho průvozu. Nejvíce zboží přichází do Rakouska (3,576, hlavně uhlí z Polska), do Maďarska (1,055 tisíc tun, též polské uhlí), do Německa (583, hlavně z Maďarska a Rakouska).

Mezinárodní přehled.

Československo co do celkového obrátu (dovoz + vývoz) z r. 1927 stojí mezi státy světovými na místě patnáctém, mezi státy evropskými na místě sedmém.

Dovoz*) Vývoz*) v milionech dolarů		Dovoz*) Vývoz*) v milionech dolarů	
1. Spojené státy	4.168 4.758	9. Argentina	826 973
2. V. Britanie	5.329 3.447	10. Nizozemsko	1.022 762
3. Německo	3.360 2.428	11. Belgie	806 738
4. Francie	2.072 2.165	12. Austrálie	785 688
5. Kanada	1.109 1.253	13. Čína	699 634
6. Indie	903 1.159	14. Malajsko britské	563 596
7. Japonsko	995 906	15. Československo	531 595
8. Itálie	1.049 804		

Ostatní státy evropské, pokud nejsou uvedeny výše, vykazují tento pořad:**)

Dovoz*) Vývoz*) v milionech dolarů		Dovoz*) Vývoz*) v milionech dolarů	
17. Švýcarsko	482 386	32. Norsko	254 176
18. Švédsko	425 434	35. Maďarsko	200 140
20. Dánsko	415 386	38. Finsko	161 159
22. S. S. S. R.	367 397	41. Řecko	166 80
23. Španělsko	415 310	42. Jugoslavie	127 113
24. Rakousko	434 287	50. Portugalsko	120 37
25. Polsko	324 281	56. Bulharsko	44 48
27. Irsko (Svobodný stát) ..	292 215	57. Lotyšsko	48 43
31. Rumunsko	206 226	66. Estonsko	26 29
		68. Litevsko	26 24

Celý světový obchod r. 1927 v dovozu činil 33.479 a ve vývozu 31.105 milionů dolarů. V zahraničním obchodu světovém nastaly veliké přesuny oproti době předválečné. Evropa a zejména Evropa střední a východní má nyní menší podíl na světovém dovozu i vývozu, kdežto dovoz i vývoz zámořských zemí stoupl, zejména severní Ameriky. Kdežto na př. vývoz z celé Evropy činil r. 1913 57·9% všeho světového vývozu, r. 1927 činil jen 47·3%. Vývoz ze severní Ameriky před válkou r. 1913 znamenal 14·7% světového vývozu, r. 1927 19·3% (Spojené státy r. 1913 12·5%, r. 1927 15·3%).

*) Bez nezpracovaného zlata, stříbra a mincí. — **) Pořadová čísla udávají místo dotyčného státu mezi státy celého světa. Vynechaná pořadová čísla týkají se států mimoevropských.

X. Ceny, cenové indexy, kursy.

Pojem cenových indexů.

Již před válkou obírala se statistika šetřením cen různých druhů zboží, celkem však v míře skrovné. Nebylo tu soustavného sledování cen ani vybudovaného teoretického základu indexů. Po válce nabylo toto odvětví statistiky netušeného významu. Válka přivodila zhroucení valut skoro všech států vedoucích válku a měla vliv i na valuty některých států neutrálních. Ale i v zemích, které uchránily svou valutu pohromy, poklesla kupní síla peněz, poněvadž drahota stoupla nesmírně. Severoamerický dolar z r. 1928 není týž jako dolar z r. 1914 co do své vnitřní hodnoty; jeho kupní síla rovná se jen dvěma třetinám kupní síly dolaru předválečného. Za těchto rozvrácených poměrů poválečných stalo se požadavkem velmi naléhavým, aby početně byla zjištěna výše drahoty v poměru k cenám předválečným a sledováno její vlnění. Teorie a praxe snažila se nalézt metody, jimiž by se dalo nejlépe vyhověti tomuto požadavku. Všeobecně nyní přijat je způsob vyjadřovati výši drahoty cenovými indexy.

Index vůbec je druh poměrného čísla, které vyjadřuje poměr mezi dvěma hodnotami, z nichž jedna jest základem srovnání; hodnotu základní (A) vyjadřujeme zpravidla číslem 100*), hodnota přirovnávaná (B) se uvede ve vztah k hodnotě základní a pravidelná

formule indexu zní pak: $I = \frac{100 \times B}{A}$. Pravidelně používá se indexů k znázornění změn jedné a téže veličiny v průběhu časovém, (ale často současně též ve sledu místním), při čemž za základ běrou se údaje časově starší (na př. změny cen pšeničné mouky u srovnání s cenou před válkou), mnohdy však i údaje časově mladší.

Cenové indexy, o něž nám v této stati jde, jsou jednoduché neb složené. Příklady jednoduchého indexu lze dobře vyvoditi z naší tab. 3. Tak stál-li 1 q pšeničné mouky č. 0 ve velkoobchodě v červenci r. 1914 průměrně 43·50 K (hodnota A), v průměru roku 1928 323·29 Kč (hodnota B) a chceme-li stanoviti index se základem VII. 1914 = 100, dostaneme podle hořejšího vzorce: $\frac{323 \cdot 29 \times 100}{43 \cdot 5} = 743$. Z celé řady jednoduchých cenových indexů, z nichž každý se týká jediného artiklu, skládají se indexy skupinové (na př. index cen potravin) a indexy úhrnné (na př. úhrnný index cen ve velkoobchodě). Vhodně konstruovaný index úhrnný ukazuje pohyb celkové hladiny cenové, stoupání či klesání drahoty a pod.

*) Indexy nemívají vždycky základ 100, také 1, 50, 1000; teoreticky může to býti jakékoliv číslo.

Aby bylo možno vypočísti na př., oč v celkovém průměru zdražilo se zboží ve velkoobchodě, nutno jest především zvoliti si určitý počet druhů zboží (artiklů), které jsou typickým velkoobchodním zbožím té které země a jsou zároveň podrobeny mezinárodní směně, a to z různých oborů: potravin, průmyslových látek a výrobků. U každého artiklu nutno pečlivě vyšetřiti cenu placenou za jednotku míry a váhy před válkou i po válce a vypočísti z obou cen index onoho artiklu (jednoduché indexy). Z indexů těchto jednotlivých artiklů vypočte se pak úhrnný index velkoobchodní tím, že stanovíme průměr (na př. aritmetický) těchto indexů. Indexy bývají vážené, přihlíží-li se k různému významu jednotlivých artiklů (na př. indexu chleba dá se větší aritmetický vliv na výpočet úhrnného indexu maloobchodního nežli indexu brambor) nebo nevážené, kde k této různosti významu se nepřihlíží. Nevážený index není snad méně cenný než vážený; obě metody vedou k výsledkům nepřilíživě rozdílným, je-li tu dostatečné množství pozorovaných druhů zboží.

Index cen velkoobchodních.

(Viz tab. 1, 2, 3, 4 a diagr. 1, 2.)

První index tohoto druhu vypočítával u nás prof. Dr. Mildschuh od r. 1920; jest to index vážený, spočívající na cenách 11 artiklů. Státní úřad statistický přistoupil k sestavení velkoobchodního indexu neváženého od r. 1922; vypočítává se k 1. dni každého měsíce z údajů získaných od firem a korporací v Praze a jiných místech republiky. Spočívá na cenách 69 druhů zboží, z nichž se u některých vyšetřují ceny dvou nebo více kvalit (jakostí) příslušného zboží (na př. u sádla: tuzemské syrové, jugoslávské škvařené a americké lisované; u kávy surové: Santos superior, Rio, Guatemala).

Index cen velkoobchodních v lednu 1922 činil 1653, to značí, že ceny oněch vybraných 69 artiklů ve velkoobchodu uvnitř Československa (hlavně v Praze) měly se ve svém celkovém průměru k cenám platným v červenci 1914 jako 1653:100, čili že byly 16½krát vyšší než v červenci 1914. Ale již během roku 1922 rapidně klesá tento index následkem toho, že československá koruna tohoto roku zhodnotila se značně na mezinárodním trhu devisovém a nabyla tak kupní síly mnohem větší. Již v prosinci 1922 činí index 987, což jest téměř normální index posledních roků. V následujících letech vykazuje index jisté výkyvy, nejvýše dostoupí počátkem r. 1925 (1048), nejlouběji klesá v prosinci 1929 (876); v poslední době jeví se neustálý pokles cenové hladiny domácí v souhlase s obdobným pohybem světového trhu.

Uvnitř indexu velkoobchodního lze utvořiti z příbuzných druhů zboží skupiny, jichž skupinový index odlišuje se od indexu úhrnného. (Viz tab. 2.) Skupina potravin, poživatin a píce má u nás nižší index než skupina průmyslových látek a výrobků. Také mezi indexem zboží dováženého a domácího jsou rozdíly, jež se vysvětlují proměnlivými poměry výrobni a měnovými v tuzemsku i v cizozemsku.

Zlatý index vypočten je tím způsobem, že velkoobchodní index papírových Kč právě uvedený je dělen indexem vyjadřujícím znehodnocení naší koruny (o němž viz na konci textu této partie) proti zlaté koruně předválečné podle vzorce: $979 : 6.84 = 143$.

Převod tento má tu výhodu, že můžeme srovnávati cenovou hladinu u nás s jinými státy, k čemuž slouží tab. 4 (viz sloupec 2, až 8). Nelze srovnávati příliš detailně, protože složení indexu a metody výpočtu jsou v každé zemi jiné*); celkem však srovnávání ukazuje, že naše cenová hladina velkoobchodní jest toho času skoro na stejné výši s cenovou hladinou světovou.**)

*) I v téže zemi citují se vedle sebe několiké indexy. Tak na př. ve Vel. Británii vedle Board of Trade sestavuje indexy též časopis Economist (1927 : 148) a Statist (1927 : 144).

**) Zavedení zlaté měny u nás vede ke změnám ve výpočtu cenových indexů. Místo dosavadních cenových indexů nominálních budou vypočítávány nyní vůbec indexy zlaté. Na př. u indexu velkoobchodního budou ceny předválečné, vyjádřené rakousko-uherskými K, přepočteny na nynější zlatou měnu československou a pak přirovnávány k cenám nynějším. Přepočtený faktor jest 6'838896, t. j. číslo udávající, kolikrát více zlata obsahovala zlatá K rakousko-uherská než zlatá Kč.

Tab. 1. Přehled indexů cen velkoobchodních a maloobchodních,

Rok, měsíc	Index cen vel- koobchodních	Index cen maloobchodních ¹⁾			Index život- ních nákladů ²⁾	Rok, měsíc	Index cen vel- koobchodních	Index cen maloobchodních ¹⁾			Index život- ních nákladů ²⁾
		Sku- pina I.	Sku- pina II.	Váž. i. potrav.				Sku- pina I.	Sku- pina II.	Váž. i. potrav.	
1921 :											
I. ...	—	1.830	3.145	—	—	VII. ...	949	921	1.007	—	702
II. ...	—	1.616	3.077	—	—	VIII. ...	942	892	982	—	697
III. ...	—	1.489	2.815	—	—	IX. ...	943	903	993	—	697
IV. ...	—	1.508	2.546	—	—	X. ...	960	901	1.010	—	683
V. ...	—	1.526	2.296	—	—	XI. ...	952	898	1.017	—	674
VI. ...	—	1.520	2.040	—	—	XII. ...	969	909	1.030	—	674
VII. ...	—	1.438	2.007	—	—	Průměr...	977	918	1.023	—	692
VIII. ...	—	1.486	2.054	—	—	1924 :					
IX. ...	—	1.515	2.168	—	—	I. ...	974	917	1.053	836	691
X. ...	—	1.548	2.239	—	—	II. ...	999	917	1.050	838	694
XI. ...	—	1.569	2.243	—	—	III. ...	1.021	908	1.050	830	690
XII. ...	—	1.556	2.200	—	—	IV. ...	1.008	907	1.055	829	681
Průměr...	—	1.550	2.402	—	—	V. ...	1.001	916	1.051	825	684
1922 :											
I. ...	1.653	1.467	2.053	—	—	VI. ...	968	923	1.050	833	700
II. ...	1.504	1.461	1.960	—	—	VII. ...	953	909	1.045	837	692
III. ...	1.528	1.414	1.882	—	—	VIII. ...	986	897	1.053	842	687
IV. ...	1.464	1.432	1.813	—	—	IX. ...	982	908	1.062	853	694
V. ...	1.447	1.444	1.791	—	—	X. ...	999	916	1.064	877	706
VI. ...	1.443	1.475	1.736	—	—	XI. ...	1.013	922	1.073	889	707
VII. ...	1.433	1.430	1.674	—	—	XII. ...	1.024	928	1.074	891	710
VIII. ...	1.364	1.290	1.614	—	—	Průměr...	997	914	1.057	850	695
IX. ...	1.140	1.105	1.409	—	—	1925 :					
X. ...	1.043	1.016	1.219	—	—	I. ...	1.045	931	—	899	719
XI. ...	1.004	984	1.156	—	—	II. ...	1.048	929	—	911	734
XII. ...	987	961	1.107	—	—	III. ...	1.034	923	—	904	732
Průměr...	1.334	1.288	1.618	—	—	IV. ...	1.020	—	—	901	734
1923 :											
I. ...	991	941	1.061	—	—	V. ...	1.006	—	—	894	732
II. ...	1.005	934	1.064	—	—	VI. ...	998	—	—	914	735
III. ...	1.012	926	1.047	—	—	VII. ...	1.009	—	—	916	744
IV. ...	1.012	927	1.033	—	—	VIII. ...	993	—	—	894	730
V. ...	1.003	928	1.015	—	—	IX. ...	996	—	—	884	715
VI. ...	977	933	1.017	—	712	X. ...	989	—	—	875	707
						XI. ...	977	—	—	863	704
						XII. ...	977	—	—	866	707
						Průměr...	1.008	—	—	894	724

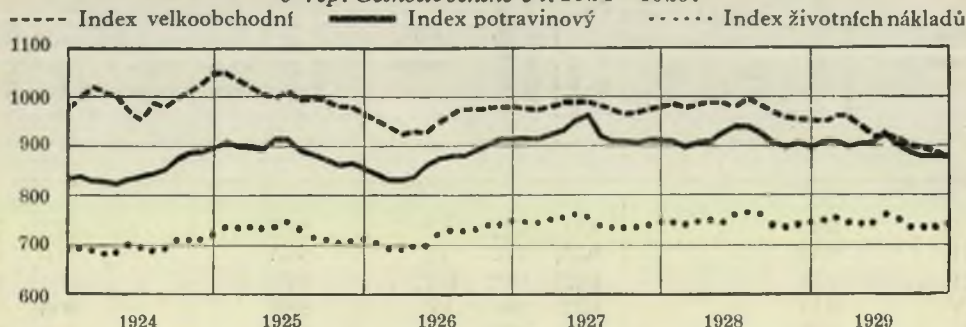
index nákladů životních v letech 1921—1929 (VII 1914 = 100).

Rok, měsíc	Index cen vel- koobchodních	Index cen maloobchodních ¹⁾			Index život- ních nákladů ²⁾	Rok, měsíc	Index cen vel- koobchodních	Index cen maloobchodních ¹⁾			Index život- ních nákladů ²⁾
		Sku- pina I.	Sku- pina II.	Váž. i. potrav.				Sku- pina I.	Sku- pina II.	Váž. i. potrav.	
1926 :						1928 :					
I. ...	966	—	—	854	712	I. ...	982	—	—	913	746
II. ...	950	—	—	845	704	II. ...	985	—	—	910	744
III. ...	938	—	—	832	692	III. ...	978	—	—	901	742
IV. ...	923	—	—	832	691	IV. ...	984	—	—	905	746
V. ...	928	—	—	837	698	V. ...	987	—	—	908	748
VI. ...	926	—	—	861	699	VI. ...	987	—	—	928	746
VII. ...	948	—	—	876	724	VII. ...	979	—	—	943	758
VIII. ...	962	—	—	878	728	VIII. ...	996	—	—	943	766
IX. ...	973	—	—	878	728	IX. ...	986	—	—	928	761
X. ...	972	—	—	888	732	X. ...	971	—	—	907	740
XI. ...	978	—	—	902	740	XI. ...	957	—	—	900	735
XII. ...	978	—	—	912	741	XII. ...	955	—	—	905	739
Průměr...	955	—	—	866	716	Průměr...	979	—	—	917	748
1927 :						1929 :					
I. ...	979	—	—	914	749	I. ...	953	—	—	900	745
II. ...	975	—	—	914	748	II. ...	950	—	—	911	748
III. ...	976	—	—	915	746	III. ...	964	—	—	913	754
IV. ...	979	—	—	923	751	IV. ...	963	—	—	901	746
V. ...	988	—	—	930	758	V. ...	940	—	—	906	744
VI. ...	990	—	—	949	763	VI. ...	917	—	—	907	744
VII. ...	992	—	—	962	755	VII. ...	922	—	—	925	761
VIII. ...	983	—	—	919	741	VIII. ...	916	—	—	900	751
IX. ...	975	—	—	910	738	IX. ...	902	—	—	886	735
X. ...	966	—	—	907	736	X. ...	895	—	—	879	734
XI. ...	967	—	—	906	737	XI. ...	888	—	—	880	735
XII. ...	975	—	—	913	743	XII. ...	876	—	—	880	737
Průměr...	979	—	—	922	747	Průměr...	924	—	—	899	744

¹⁾ Index cen maloobchodních sestavován byl původně ve dvou skupinách: I. Potraviny, palivo, petrolej, mýdlo; II. Textilní látky, obuv, mužské klobouky. Tento index skupiny I. byl vypočítán ještě i pro prvé tři měsíce r. 1925, aby bylo umožněno srovnání s novým indexem potravinovým, kterýžto zaveden počátkem r. 1924 na místo dosavadního indexu maloobchodního skupiny I. Index skupiny II. počítán byl v nezměněné formě až do konce r. 1924, kdy s vypočítáváním jeho se přestalo. — ²⁾ Index životních nákladů dělnické rodiny v Praze. Tento index vypočítáván je od června 1923. — ³⁾ Průměr měsíců VI.—XII.

Diagram 1.

*Indexy cen velkoobchodních, maloobchodních a index životních nákladů
v rep. Československé v l. 1924—1929.*

Tab. 2. Indexy velkoobchodních cen podle skupin zboží v letech 1922—1929 (VII 1914 = 100).

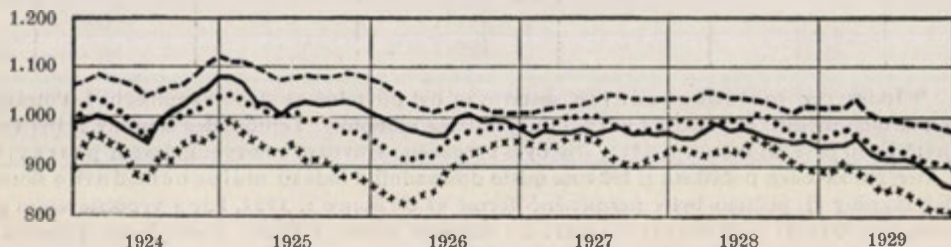
Průměr roku	Indexy v Kč											Úhrnný in- dex ve zlatě ¹⁾
	Potraviny, poživatiny a píce				Průmyslové látky a výrobky				Zboží dovážené	Zboží domácí	Úhrnný index	
	rostlinné	živočišné	různé	úhrn	nerosty	textilie	různé	úhrn				
1922....	1.195	1.193	1.219	1.205	1.546	1.558	1.397	1.476	1.223	1.379	1.334	146·
1923....	751	962	905	868	1.127	1.220	1.024	1.097	974	989	977	141·5
1924....	904	983	923	932	1.072	1.376	931	1.068	999	1.005	997	143·2
1925....	973	920	904	931	1.111	1.302	988	1.092	1.036	1.007	1.008	146·6
1926....	873	874	900	884	1.104	1.045	979	1.031	987	949	955	139·2
1927....	1.014	893	896	935	1.066	1.054	990	1.027	972	986	979	143·1
1928....	1.010	882	892	929	1.022	1.083	1.021	1.034	966	988	979	143·1
1929....	821	940	827	853	1.036	972	989	999	917	933	923	135·0

¹⁾ Podle kursu severoamer. dolaru v Praze k počátku každého měsíce.

Diagram 2. Indexy cen velkoobchodních v rep. Československé podle skupin zboží v l. 1924—1929.

Potraviny Průmysl. látky a výrobky Zboží dovážené Zboží domácí

***** ----- —————

Tab. 3. Ceny velkoobchodní a jejich indexy u několika důležitých druhů zboží v letech 1922 a 1928 a v červenci 1914 a 1929.

Druh zboží	Jednotka míry a váhy	Cena za jednotku				Index v průměru roku (VII 1914 = 100)		Index VII 1929 (VII 1914 = 100)
		VII 1914 v K	1922 ¹⁾	1928 ¹⁾	VII 1929	1922	1928	
Pšeničná mouka č. 0 . . .	100 kg	43—44	430·41	323·29	243—253	989	743	570
Žitná mouka č. I.	100 „	30—30·50	361·25	313·29	213—218	1.194	1.036	712
Brambory jedlé	100 „	5—6	80·71	51·90	96—116	1.467	944	1.927
Maso hovězí z volů:								
a) přední	1 „	1·19	13·08	10·25	10·75—13·50	1.078	837	984
b) zadní	1 „	1·46	15·43	11·89	11·50—16·25			
Maso vepřové:								
a) z vepřů domác. chovu	1 „	1·28	19·31	12·17	14·50—15·50	1.368	921	1.107
b) z bagounů	1 „	1·51	18·55	13·45	15·25—16·25			
Cukr, velké homole . . .	100 „	74·75	593·10	556·58	562—576	793	745	761
Železo slévárenské č. I.	100 „	8·84	139·48	65·00	60—70	1.578	735	735
Železo (polotovary a tovary):								
a) plávkové (ingoty) . .	100 „	13·50	195·29	102·50	100—105	1.369	784	784
b) tyčové	100 „	19·05	250·33	145·00	145			
c) jemné plechy pod 1 mm	100 „	25·25	340·07	210·00	210			
Kamenné uhlí kusové:								
a) ostravské	100 „	1·75	38·48	20·46	20·46	1.984	1.145	1.145
b) kladenské	100 „	2·10	37·16	23·57	23·57			
Bavlna	1 „	1·57	24·60	16·76	15·45—16·70	1.567	1.068	1.024
Vlna ovčí (slovenská):								
a) ščesová	1 „	5·20—6·80	90·08	76·14	51·30—78·50	1.480	1.207	1.051
b) soukenická	1 „	4·70—6·40	80·59	68·33	45·60—70·80			
Kůže surová:								
a) telecí	1 „	2·10—2·60	15·19	25·61	16—20·30	632	944	675
b) hovězí	1 „	1·50—1·70	9·89	12·79	6—12·50			
Petrolej	100 „	19	273·32	172·27	160·90	1.438	907	847
Dřevo tvrdé:								
a) kulatina	1 m ³	30	442·91	359·58	160—470	1.476	1.199	1.050
b) řezivo neomítané .	1 „	80	879·58	742·92	450—1000	1.099	929	906
Dřevo tvrdé úhrnem	1.287	1.064	978
Dřevo měkké:								
a) kulatina	1 „	21	144·17	205·00	160—285	686	976	1.060
b) řezivo neomítané 4—6 m dlouhé . .	1 „	52—65	492·50	485·83	360—630	842	830	846
Dřevo měkké úhrnem	764	903	953

¹⁾ Roční průměr (z jednotlivých měsíčních záznamů).

Tab. 4. Indexy velkoobchodních cen v některých státech v l. 1913, 1923—1928.

Průměr roků	Britanie Velká	Francie	Italie	Německo ¹⁾	Rakousko ¹⁾	Švýcarský	Spojené státy americké	Československo	
								Papír	Zlaté
1913,.....	100	100	100	100	100	⁴⁾ 100	100	⁴⁾ 100	100
1923,.....	159	419	512	²⁾ 16·62	³⁾ 1.788·32	180	154	977	141·5
1924,.....	166	488	512	137·3	136	175	150	997	143·2
1925,.....	160	550	596	141·6	135	163	159	1.008	146·6
1926,.....	148	703	603	134·4	123	148	151	955	139·2
1927,.....	141	617	495	137·6	133	147	147	979	143·1
1928,.....	140	620	462	140·0	130	145	⁵⁾ 98	979	143·1

¹⁾ Od ledna 1924 ve zlatě. — ²⁾ Bilionů. — ³⁾ V tisících. — ⁴⁾ Červenec 1914. — ⁵⁾ Od ledna 1928 nová serie s 550 předměty a se základem 1926 = 100.

Indexy cen maloobchodních.

(Viz tab. 1 a diagr. 1.)

Od r. 1921 sestavoval Státní úřad statistický dva indexy cen maloobchodních, a to jeden pro potraviny, palivo, petrolej a mýdlo (Skupina I, 25 druhů zboží), druhý pro textilní látky, obuv a mužské klobouky (Skupina II, 14 druhů). Prvá skupina vykazuje indexy mnohem nižší než druhá, neboť v ní převládají potraviny, v druhé jde o výrobky průmyslové. Souhrnný index obou skupin se nevypočítával.

Připomeňme, že indexy z r. 1921 týkají se cen placených ve volném obchodě. Toho roku však ještě trvalo vázané hospodářství v oboru potravin a valná část obyvatelstva platila ceny určené za úřední příděly; průměrný roční index 1921 u I. skupiny se zřetelem na tyto úřední ceny činil jen 1423.

Obojí index cen maloobchodních byl nevážený, vypočítaný z cen platných v maloobchodě ve středním týdnu každého měsíce a sdělených od velkého počtu zpravodajských míst (asi 800) z celého území republiky.

Index cen potravin v maloobchodě.

(Viz tab. 5 a diagr. 1.)

Místo maloobchodního indexu skupiny I sestavuje se od r. 1925 index potravinový. Nevyskytuje se v jeho schematu již palivo, petrolej a mýdlo, za to počet artiklů potravinových je rozšířen; všech je nyní 29. Ceny placené v maloobchodě za tyto druhy zboží jsou sdělovány Státnímu úřadu statistickému od zpravodajských míst (nyní asi 800).

Index tento je vážen spotřebou pětičlenné dělnické rodiny. Určitý počet rodin dělnických totiž vede knížky, do nichž zapisuje veškerou spotřebu v domácnosti. Ze spotřebních knížek bylo na př. zjištěno, že pětičlenná rodina dělnická spotřebuje týdně 8·20 kg bílého chleba. Přihlížíme-li k tomuto množství a současně k peněžité ceně tohoto množství bílého chleba, která se platila v červenci 1914 (0·30 K za 1 kg), obdržíme číslo 24·60 K. Takto převede se na peněžitou hodnotu všech 29 položek indexu a vypočte se procento, jež každá z těchto položek tvoří z celkového úhrnu výdajů (u bílého chleba 12·81%). Toto procento nazývá se součinitelem vážení.

Úhrnný potravinový index vážený vypočte se tak, že cenový index každého artiklu spotřeby znásobí se příslušným součinitelem vážení; násobky tyto se sečtají a vypočítává se z nich průměrný index potravinový.

Tab. 5. Vážený index potravinový v průměru r. 1928 (VII 1914 = 100).

Druh zboží	Týdenní spotřeba pětičlenné rodiny dělnické	Součinitel vážení	Cena ¹⁾ v červenci 1914 v K	Průměr 1928	
				Cena ¹⁾ v Kč	Indexy
1. Chléb bílý	8.20 kg	12.81	0.30	3.38	1.127
2. Mouka bílá pšeničná k vaření	2.80 „	6.40	0.44	3.92	891
3. Mouka bílá pšeničná k pečení	2.80 „	5.52	0.38	3.66	963
4. Maso hovězí zadní	1.20 „	10.98	1.76	14.60	830
5. Maso vepřové ²⁾	0.60 „	5.93	1.90	15.96	840
6. Uzenáče	0.20 „	1.98	1.89	16.76	887
7. Uzenky	0.20 „	2.24	2.13	20.85	979
8. Salám pražský	0.10 „	0.99	1.90	18.35	966
9. Salám polský	0.10 „	1.20	2.29	22.76	994
10. Máslo nepřeštěné	0.25 „	3.54	2.70	25.74	953
11. Vepřové sádlo ³⁾	0.65 „	7.24	2.14	18.13	847
12. Margarin	0.20 „	1.72	1.66	15.58	939
13. Rýže indická ⁴⁾	0.60 „	1.51	0.49	3.64	743
14. Hrách	0.30 „	0.73	0.48	5.52	1.150
15. Brambory	7.50 „	3.90	0.10	0.94	940
16. Mléko	8 l	9.58	0.23	1.95	848
17. Tvaroh	0.30 kg	0.83	0.53	5.41	1.021
18. Vejce čerstvá	7 kusů	2.55	0.07	0.86	1.229
19. Zelí hlávkové	0.50 kg	0.52	0.19	2.39	1.258
20. Cibule	0.25 „	0.52	0.40	2.75	687
21. Mrkev	0.25 „	0.16	0.12	2.42	2.017
22. Jablka	0.50 „	1.20	0.46	4.21	915
23. Povidla švestková	0.25 „	1.04	0.80	7.44	930
24. Cukr	1.80 „	7.96	0.85	6.21	731
25. Káva zrnková, pražená	0.09 „	1.72	3.67	45.88	1.250
26. Káva obilná ⁵⁾	0.25 „	0.73	0.57	4.97	872
27. Cikorie	0.10 „	0.36	0.74	7.88	1.065
28. Sůl kuchyňská	0.35 „	0.52	0.28	2.16	771
29. Pivo obyčejné	3 l	5.62	0.36	2.90	806
Vážený index potravinový	—	100.00	—	—	917

¹⁾ Za jednotku míry a váhy: u mléka a piva za 1 litr, u vajec za 1 kus; jinak za 1 kg. —
²⁾ Průměr vepřového masa, bůčku a pečeně. — ³⁾ Průměr přeštěného a cizozemského lisovaného sádla. — ⁴⁾ Rýže IIa. — ⁵⁾ Průměr kávy žitné a sladové.

Index životních nákladů.

(Viz tab. 6, 7 a diagr. 1 a 3.)

Index tento snaží se vypočísti, jak se pohybují náklady na vydržování normální rodiny dělnické (pětičlenné) a rodiny úřednické (čtyřčlenné) v Praze. Pomocí spotřebních nížež bylo nutno především stanovit, jaké spotřební složky a v jakém množství vyskytují se v obou typech rodin a stanovit součinitele vážení; za podklad vážení přijato procentuální rozvrstvení výdajů v letech 1921/1922. Index má 51*) položek shrnutých do 5 skupin.

*) V jedné položce zahrnuti jsou někdy ceny různých druhů nebo kvalit zboží a pod. Je tedy počet vyšetřovaných záznamů mnohem větší než 51.

Tab. 6. Indexy životních nákladů v Praze v letech 1923—1929 (VII 1914 = 100).

Rodina, průměr roku, měsíc	I. Výživa	II. Topivo atd. ¹⁾	III. Nájemné z bytů			IV. Šatstvo	V. Různé	Úhrnem			Úhrnný index ve zlatě
			v domech starých	v domech nových	průměrem			v domech starých	v domech nových	průměrem	
Rodina dělnická :											
Průměr VI.—XII. 1923 ..	769	1.041	206	470	215	963	696	690	740	692	99·6
Průměr 1924	787	881	213	482	227	964	696	692	743	695	99·8
„ 1925	827	829	236	500	258	996	719	720	771	724	105·3
„ 1926	800	808	254	525	284	988	744	710	761	716	104·4
„ 1927	850	816	261	595	305	987	740	739	801	747	109·2
„ 1928	842	826	270	682	339	1.025	705	736	811	748	109·4
Červenec 1929.....	843	842	317	750	413	998	705	743	823	761	111·1
Rodina úřednická :											
Průměr VI.—XII. 1923 ..	793	1.035	224	419	231	1.018	605	692	731	693	99·7
Průměr 1924	800	877	230	430	241	949	605	678	719	680	97·7
„ 1925	824	816	255	431	270	1.038	609	703	739	706	102·7
„ 1926	798	786	272	433	290	1.031	609	692	725	696	101·5
„ 1927	832	777	275	463	300	1.010	579	698	737	703	102·8
„ 1928	826	775	284	588	335	1.044	537	693	755	703	102·8
Červenec 1929.....	860	791	328	703	411	989	537	709	784	726	106·0

1) T. j.: Topivo, svítivo a prostředky k čištění.

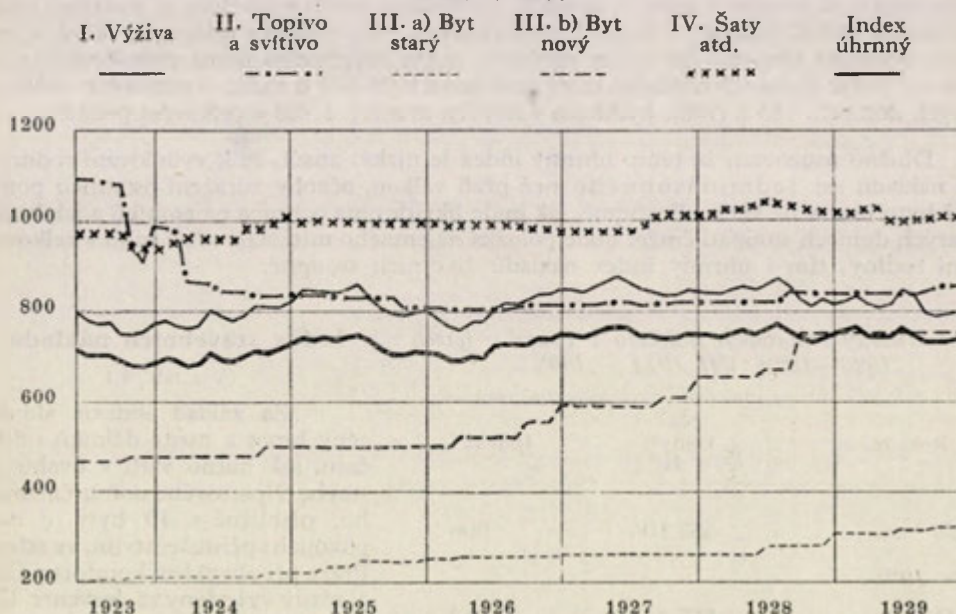
Tab. 7. Indexy životních nákladů v některých státech v červenci let 1914, 1923—1929.

Rok, měsíc	Britanie V., 630 míst, 1914 VII.	Francie, Paříž, 1914 I.—VI.	Italie, Milán, ¹⁾ 1914 I.—VI.	Německo, ²⁾ 72 místa, 1913 X., 1914 I., IV., VI.	Rakousko, ³⁾ Vídeň, 1914 VII.	Švýcars., 33 místa, 1914 VI.	Spojené státy, 32 místa, 1913	Československo, Praha, ⁴⁾ 1914 = 100			
								rodina dělnická	rodina úřed- nická	rodina dělnická	rodina úřed- nická
								v K resp. Kč		ve zlatě	
1914 VII ...	100 ⁵⁾	100	100	100	100 ⁶⁾	100	100	100	100	100	100
1923 VII ...	169 ⁵⁾	334	487	3.765 ¹⁾	76 ⁵⁾	164	168	700	705	103·0	103·8
1924 VII ...	170 ⁵⁾	366	512	126·4	86 ⁵⁾	169	168	689	671	99·7	97·1
1925 VII ...	173 ⁵⁾	390	598	143·3	97	168	173	740	718	107·7	104·5
1926 VII ...	170 ⁵⁾	485	649	142·4	103	162	171	718	695	104·7	101·3
1927 VII ...	166 ⁵⁾	525	548	150·0	106	160	167	747	705	109·2	103·1
1928 VII ...	165 ⁵⁾	105	143	152·6	108	161	166	746	701	109·1	102·5
1929 VII ...	161 ⁵⁾	113	148	154·4	112	161 ⁵⁾	170	743	709	108·5	103·5

1) Od listopadu 1927 doba pozorování od 10. dne měsíce předcházejícího do 10. dne měsíce běžného; od ledna 1928 ve zlatě. — 2) Rok 1923 v tisících, od r. 1924 ve zlatých markách, od února 1925 nová serie. — 3) Od r. 1923 ve zlatě; od ledna 1926 nová serie. — 4) S byty ve starých domech. — 5) Průměr I.—VI. — 6) Index za červen. — 7) Index za červen; od června r. 1928 ve zlatě. — 8) Roční průměr.

Diagram 3.

Index životních nákladů 5tičlenné dělnické rodiny v Praze od června 1923 do konce r. 1929.

První skupina u dělnické rodiny je vlastně potravinovým indexem (viz výše), avšak nikoliv celostátním jako v naší tab. 5, nýbrž vypočteným pro vnitřní Prahu.

Úhrnný index životních nákladů vypočte se tak, že uvnitř každé skupiny cenový index každého artiklu spotřeby znásobí se příslušným součinitelem vážení; násobky tyto se sečítají a vypočítává se z nich průměrný index každé jednotlivé skupiny. Tyto skupinové indexy se sečítají a určitým poměrem mezi starými a novými byty vynásobují. Tak vznikne úhrnný index nákladů životních.

	Součinitelé vážení		Percentuelní rozvrstvení výdajů (r. 1928)	
	Rodina dělnická	Rodina úřednická	Rodina dělnická	Rodina úřednická
I. Výživa	56·20	42·23	63·69	49·86
II. Topivo, svítivo a prostředky k čištění	5·81	5·30	6·46	5·87
III. Nájemné z bytu	18·05	18·71	7·55	8·42
IV. Šatstvo, prádlo, obuv .	7·72	13·62	10·68	20·34
V. Různé potřeby	12·22	20·14	11·62	15·51
Úhrn I—V	100·00	100·00	100·00	100·00

Z přehledu tohoto je vidno, že výživa u rodiny dělnické pohltí daleko přes polovinu všech nákladů (63·69%), u rodiny úřednické jen polovinu. Rodina úřednická zase vynakládá na ošacení dvakrát tolik co dělnická (20·34%).

Zvláštní pozornosti zasluhuje *index nájemného*. Bydlí-li rodina dělnická ve starém domě, značí nájemné 6·62% všech výdajů, v novém domě 15·18%, z čehož vychází průměr výše uvedený 7·55%. U rodiny úřednické podobně: 7·67%, 14·57%, průměr 8·42%. Rozpětí procent je tu značné, ale ještě nevystihuje příkrý rozdíl mezi domy starými a novými, protože data o nájemném v nových domech, jež sloužila našim výpočtům za podklad, týkala se po většině rodin bydlících v domech družstevních, vystavěných s podporou státní, a tedy za činži poměrně levnou. Za těchto okolností index nájemného nemá pronikavého vlivu na úhrnný index životních nákladů, který činil pro r. 1928 693 u rodin úřednických bydlících v starých domech, 755 u rodin bydlících v nových domech a 703 v celkovém průměru.

Dlužno usuzovati, že tento úhrnný index je nízký: značí, že k vydržování rodiny je třeba nákladu asi sedminásobného než před válkou, ačkoliv zdražení ostatních potřeb kromě bytu je značně větší. Postupně, jak bude likvidována ochrana nájemníků a jak budou i v starých domech stoupati činže, bude položka nájemného mít stále větší váhu v celkovém vydání rodiny; tím i úhrnný index nákladů životních stoupne.

Tab. 8. Indexy stavebních nákladů v Praze v letech 1926—1929 (VII 1914 = 100).

Rok, měsíc	Náklady ¹⁾ v Kč	Indexy
1926	553.105	906
1927 :		
1./IV.....	557.255	912
1./VII.	565.943	927
1./X.....	578.869	948
1928 :		
1./IV.....	624.768	1.023
1./VII.	632.920	1.036
1./X.	636.561	1.042
1929 :		
1./IV.....	613.682	1.005
1./VII.	610.556	1.000
1./X.	599.276	981

¹⁾ Nejsou to veškeré stavební náklady, nýbrž jen *náklady na stavební hmoty a řemeslné práce* (cihly, kámen, písek, stavební dříví, cement, vápno, železo, dvojité tašková krytina, jednoduchá okna úplná, dvojité okna, dubová vlys. podlaha úplná, litinové odpadní roury, plynové roury tažené) a *mzdy stavebního dělnictva* (zedníci, tesaři, betonáři, kopáči, pomocní dělníci, ženy).

do indexu pokud možno ty papíry, které jsou společné pro dobu předválečnou i poválečnou; nejde tedy o veškeré papíry dnes na bursě zaznamenané. Indexy jsou dva: k červenci 1914 bez československých státních půjček a k r. 1923 s československými státními půjčkami.

Index stavebních nákladů.

(Viz tab. 8.)

Za základ indexu sloužily ceny hmot a mzdy dělníků i délka času, jež nutno vzít v úvahu při stavbě třípatrového domu činžovního, přibližně s 10 byty o dvou pokojích s příslušenstvím, ve střední Praze při obvyklém komfortu. Ceny a mzdy vyšetřeny za červenec 1914 a za r. 1926. Nadále se index vy počítává čtvrtletně.

Účelem indexu je sledovati relativní pohyb cen v nákladech stavebních, nejde o zjišťování absolutní výše nákladů stavebních. Tabulka naše skutečně ukazuje rychlé stoupání indexu, jež činí za 2 roky (od r. 1926 do 1928) 136 bodů. V r. 1929 do října klesl o 61 bod.

Index bursovní.

(Viz tab. 9 a diagr. 4.)

Základem indexu jsou kursy jednotlivých papírů, a to podle záznamu bursy vídeňské pro r. 1914, bursy pražské pro r. 1920 a další. Hleděno bylo k tomu, aby pojaty byly

Tab. 9. Indexy bursovní¹⁾ v l. 1920—1928.

Rok	Bez čl. státních půjček (VII 1914 = 100)				S čl. státními půjčkami (průměr 1923 = 100)			
	Obligace	Akcie bank	Akcie podniků	Úhrnný index	Obligace	Akcie bank	Akcie podniků	Úhrnný index
1920.....	105·0	183·0	424·8	237·6	—	—	—	—
1921.....	95·9	150·7	231·3	159·3	—	—	—	—
1922.....	88·9	140·3	139·2	122·8	—	—	—	—
1923.....	90·0	137·7	206·9	144·9	100·0	100·0	100·0	100·0
1924.....	90·1	133·9	228·5	150·8	98·6	96·5	101·6	98·9
1925.....	89·0	120·6	220·5	143·4	96·5	86·9	97·3	93·6
1926.....	88·9	108·7	229·4	142·3	98·4	78·4	96·1	91·0
1927.....	94·1	121·4	311·1	175·5	108·2	86·9	133·0	109·4
1928.....	95·8	137·7	340·2	191·2	110·3	98·0	148·3	118·9

¹⁾ Od 1. ledna 1929 není ve vyšetřování tohoto indexu v Státním úřadě statistickém dále pokračováno. Od roku 1920 vypočítává bursovní index, avšak jiného složení, Národní banka československá.

Index tento ukazuje, že všechny papíry ve svém souboru mají oproti době předválečné mnohem menší hodnotu. se zřetelem na pokles měny. Poněvadž však valná část cenných papírů jde neustále z ruky do ruky, jest toto znehodnocení citelné hlavně jen pro ty, kteří mají svůj předválečný majetek uložen v cenných papírech. V průměru r. 1926 byly jen 1·4krát dražší než v červenci r. 1914 a v téže době byl dolar, kupovaný za československé koruny, pro nás 6·8 krát dražší než před válkou. Nejlépe ještě jsou zhodnoceny akcie průmyslových a dopravních podniků; obligace však nedosahují ani indexu 100, což značí, že (se zřetelem na kurs Kč) mají jen asi sedminu původní hodnoty. V posledních letech indexy poněkud se zlepšily.

Kurs čl. koruny.

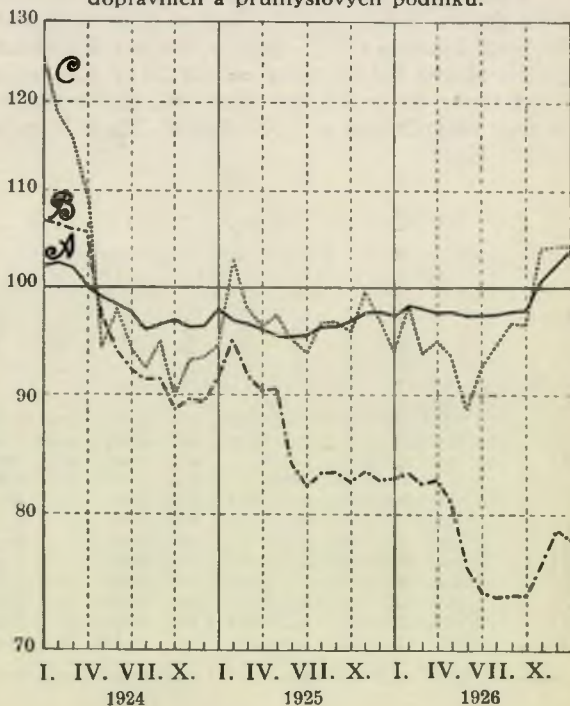
(Viz tab. 10.)

Československá koruna počala býti znamenána na burse v Curychu již dnem 21. II. 1919. V letech hospodářského a měnového rozvratu 1919—1921 obchodovalo se tak, že za 100 Kč bylo možno koupiti švýcarských franků:

Diagram 4.

Bursovní index v rep. Československé v letech 1924—26.

A = Obligace. B = Akcie bankovní. C = Akcie dopravních a průmyslových podniků.

1919	21. II.	26:00	1920	31. I.	5:60	1921	31. I.	8:55
	30. IV.	31:30		31. III.	7:40		31. III.	7:55
	17.—24. V.	34:00		30. VI.	12:70		30. VI.	8:00
	31. V.	31:50		30. IX.	8:125		30. IX.	6:05
	31. VII.	25:90		30. XII.	7:40		31. XII.	7:60
	31. X.	13:00						
	19. XII.	9:30						

Nejhlouběji poklesla hodnota Kč dne 5. února 1920, až na 5:00 švýc. franků za 100 Kč. Teprve během r. 1922 počala býti lépe hodnocena a v prosinci 1922 dosáhla v Curychu kursu 16:386, t. j. o 1 frank více než činí nyní kurs stabilisované koruny.

Na burse v New Yorku počala býti Kč znamenána ke konci roku 1921. Kurs novyorský se považuje za směrodatný, protože dolar je nejpevnější měnou světa a pokládá se za měřítko hodnoty zlata, kdežto švýcarský frank sám podléhá jistým kursovním výkyvům. Tento kurs novyorský je zejména od r. 1925 zcela stabilní.

Index dolaru, uvedený na naší tabulce, značí, že dolar je pro nás 6:84krát dražší než před válkou; předválečná zlatá parita koruny a dolaru (1 dol. = 4:93540 K) je tu pokládána za 100. Index ten lze čísti také obráceně: ke koupi dolaru je nyní potřebí 6:84krát více československých korun, než před válkou bylo třeba rakouských korun, čili československá koruna je kursovně znehodnocena 6:84krát, má jen asi sedminu hodnoty předválečné koruny. Lze tedy index 684 nazvati také indexem kursovního znehodnocení koruny.

Opatřením Stálého výboru ze dne 7. listopadu 1929 č. 166 Sb. z. a n. byla zavedena čsl. zlatá měna. Jednotkou měny zůstala koruna československá (Kč), která jest svou hodnotou rovna 44:58 miligramu ryziho zlata.

Poměr této zlaté Kč k dolaru jest 1:0:02963, to znamená, že za 1 Kč dostaneme 0:02963 dolaru (2:963 centu). Jeden dolar stojí pak 33:75127 Kč. Jestliže předválečnou paritu mezi dolarem a K (1 dolar = 4:93540 K) považujeme za 100, jest poměr mezi dolarem a nynější zlatou Kč (1 dolar = 33:75127 Kč) vyjádřen indexem 684.

Poměr zlaté Kč ke zlaté K jest vyjádřen obsahem ryziho zlata v obou, t. j. 44:58 mg: 304:878 mg = 1 : 6:838896. Zlatá K měla ve zlatě 6:838896krát větší hodnotu než zlatá Kč.

Tab. 10. Kurs čsl. koruny v New-Yorku v letech 1922—1929 podle měsíců.

Měsíc	1922		1923		1924		1925		1926		1927		1928		1929	
	Kurs ¹⁾	Index ²⁾	Kurs ¹⁾	Index ²⁾	Kurs ¹⁾	Index ²⁾	Kurs ¹⁾	Index ²⁾	Kurs ¹⁾	Index ²⁾	Kurs ¹⁾	Index ²⁾	Kurs ¹⁾	Index ²⁾	Kurs ¹⁾	Index ²⁾
I. ...	1:728	1:173	2:853	710	2:9025	698	2:999	676	2:9625	684	2:9625	684	2:96375	684	2:961	685
II. ...	1:851	1:095	2:956	685	2:906	697	2:962	684	2:9625	684	2:9625	684	2:96375	684	2:962	684
III. ...	1:730	1:171	2:970	682	2:907	697	2:966	683	2:9625	684	2:9625	684	2:96375	684	2:962	684
IV. ...	1:960	1:034	2:980	680	2:963	684	2:965	683	2:9625	684	2:9625	684	2:96375	684	2:960	685
V. ...	1:921	1:055	2:981	680	2:944	688	2:962	684	2:9625	684	2:9625	684	2:96375	684	2:9602	685
VI. ...	1:924	1:053	2:995	677	2:939	689	2:962	684	2:9625	684	2:9625	684	2:96375	684	2:96085	684
VII. ...	2:184	928	2:998	676	2:954	686	2:962	684	2:9625	684	2:964	684	2:96375	684	2:96014	685
VIII. ...	2:900	699	2:935	690	2:980	680	2:962	684	2:9625	684	2:964	684	2:96375	684	2:96023	685
IX. ...	3:234	627	2:995	677	2:995	677	2:962	684	2:9625	684	2:964	684	2:96375	684	2:9602	685
X. ...	3:286	617	2:972	682	2:983	679	2:962	684	2:9625	684	2:964	684	2:96375	684	2:961	684
XI. ...	3:180	637	2:908	697	2:991	677	2:9625	684	2:9625	684	2:964	684	2:96375	684	2:963	684
XII. ...	3:105	653	2:928	692	3:022	670	2:9625	684	2:9625	684	2:964	684	2:96375	684	2:967	683
Průměr .	2:417	895	2:956	686	2:958	685	2:966	683	2:9625	684	2:963	684	2:96375	684	2:9614	684

¹⁾ Měsíční průměry. — ²⁾ T. j. index kursu dolaru; zlatá parita = 100.

XI. Peněžnictví.

Počet úvěrních ústavů a jejich kapitálová síla.

(Viz tab. 1 a 2 a diagr. 1.)

Všechny druhy peněžních ústavů jsou zastoupeny v republice, nejsou však zastoupeny stejně v jednotlivých zemích. Na Slovensku resp. Podkarpatské Rusi teprve počínají se ujímati některé typy, na př. spořitelny a záložny a jiné typy (jako na př. okresní hospodářské záložny) se tam vůbec nevyskytují. Úvěrní družstva jsou tam odlišně organizována podle zákonů býv. Zálitavska.

Kapitálová síla (= bilanční úhrny, čili úhrny aktiv resp. pasiv s odečtením ztrát všech ústavů sečteny dohromady) peněžních ústavů (bez kontribučních fondů a záložen na Moravě a bez kontribučních fondů peněžních ve Slezsku) r. 1927 činila úhrnem 77.646 mil. Kč, z čehož připadá 29.332 mil. Kč (38%) na akciové banky, pak následují spořitelny (17.240, 22%) a záložny (10.828, 14%). Kapitálová síla rychle se zvyšuje: od roku 1922, kdy činila u výše zmíněných ústavů (bez kontribučních fondů na Moravě a ve Slezsku) 56.951 mil. Kč, vzrostla o 36·3%.

Tab. 1. Počet veškerých peněžních ústavů roku 1927.

Druh peněžních ústavů ¹⁾	Čechy	Morava a Slezsko	V tom		Slovensko	P. Rus	Republika	
			Morava	Slezsko			celkem	z toho da- ta zaslaly
I. Akciové banky, akc. peněžní ústavy	24	3	3	—	78	22	127	126
II. Banky bez akciového kapitálu.....	4	5	3	2	—	—	9	9
III. Společnosti s r. o. provozující ob- chody bankovní	6	9	9	—	—	—	15	14
IV. Spořitelny	245	119	93	26	8	—	372	372
V. Úvěrní družstva	3.636	2.075	1.638	437	720	150	6.581	6.224
VI. Ústavy utvořené z bývalých kontri- bučních fondů ²⁾	170	470 ³⁾	418	52	—	—	640	640

¹⁾ Vedle toho 332 sirotčích pokladny (226 v Čechách, 83 na Moravě a 23 ve Slezsku). — ²⁾ T. j. okresní hospodářské záložny v Čechách, kontribuční záložny na Moravě a kontribuční fondy peněžní ve Slezsku. — ³⁾ Data za r. 1926.

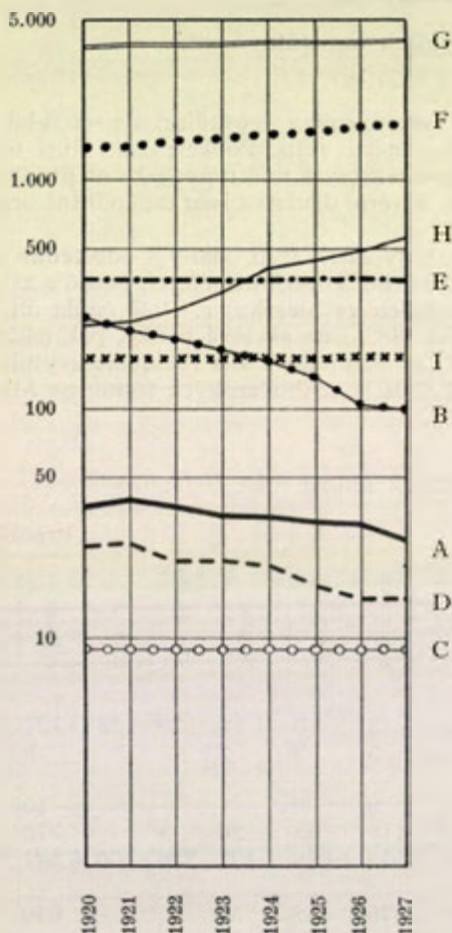
Diagram 1.

Peněžní ústavy v rep. Československé v letech 1920—1927.

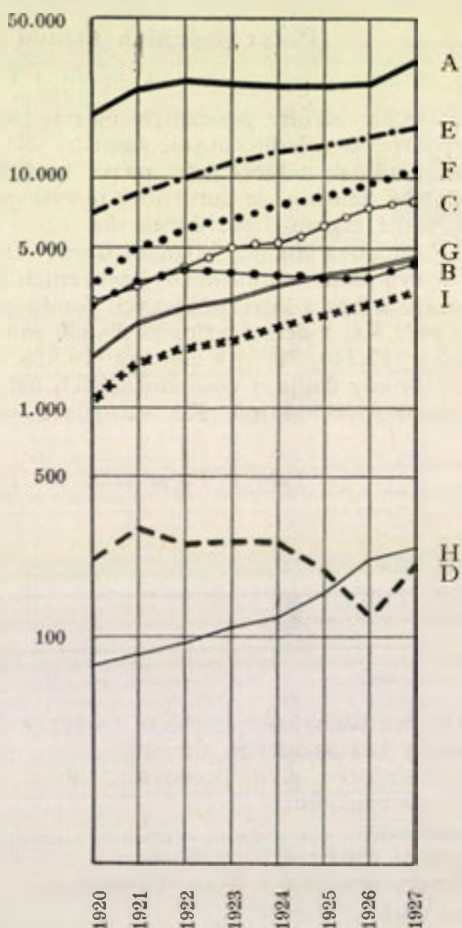
- A Akciové banky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku
 B Akciové peněžní ústavy na Slovensku a v P. Rusi
 C Banky bez akciového kapitálu
 D Společnosti s r. o. provozující obchody bankovní

- E Spořitelny
 F Zložny
 G Kaspeličky
 H Úvěrní družstva na Slovensku
 I Okresní hospodářské záložny v Čechách

a) Vývoj (počet všech ústavů)

b) Kapitálová síla (v milionech Kč)*

*) T. j. bilanční úhrny po odečtení ztrát.

Tab. 2. Počet úvěrních ústavů a kapitálová síla v l. 1920—1927.

Rok	Akciové banky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	Akciové peněžní ústavy na Sloven- sku a v P. Rusi	Banky bez akcio- vého kapitálu	Společnosti s r. o. provazující obcho- dy bankovní	Spořitelny	Záložny ¹⁾	Kampeličky (raiffeisenky)	Úvěrní družstva na Slovensku	Okresní hospo- dářské záložny v Čechách	Kontrib. fondy a záložny na Moravě	Kontribuč. fondy peněžní ve Slezsku	Úhrnem
Počet ústavů (jež potřebná data zaslaly)												
1920...	37	243	9	25	370	1.358	3.748	235	166	418	²⁾ 52	²⁾ 6.661
1921...	40	217	9	26	371	1.356	3.788	242	166	418	52	6.685
1922...	37	200	9	22	372	1.377	3.817	273	166	418	50	6.741
1923...	34	177	9	20	372	1.461	3.855	325	166	418	51	6.888
1924...	33	157	9	20	373	1.508	3.886	414	165	418	51	7.034
1925...	32	132	9	16	370	1.526	3.923	444	166	418	51	7.087
1926...	31	103	9	14	375	1.602	4.004	494	169	418	51	7.270
1927...	27	99	9	14	372	1.644	4.021	559	170	.	52	³⁾ 6.967
Součet bilančních úhrnů v milionech Kč ⁴⁾												
1920...	18.978	2.791	2.865	221	7.242	3.393	1.691	75	1.071	48	2	38.377
1921...	24.782	3.614	3.462	301	8.748	5.017	2.392	84	1.550	56	2	50.008
1922...	27.456	4.031	4.162	263	10.306	6.092	2.766	94	1.781	64	2	57.017
1923...	26.502	3.897	5.109	265	12.009	6.738	3.060	111	1.994	69	2	59.756
1924...	25.807	3.881	5.337	264	13.295	7.735	3.488	122	2.275	75	2	62.281
1925...	26.029	3.797	6.182	203	14.165	8.432	3.812	157	2.517	81	2	65.377
1926...	26.427	3.743	7.369	127	15.621	9.436	4.110	224	2.808	86	2	69.953
1927...	29.332	4.282	7.956	212	17.240	10.828	4.376	246	3.174	.	2 ³⁾	77.648

¹⁾ Do roku 1922 data o záložnách pouze z Čech, Moravy a Slezska; v l. 1923 a 1924 též o živnostenských záložnách na Slovensku a od r. 1925 data za celou republiku. — ²⁾ Mimo to 19 ústavů bilancujících v polských markách. Součet bilanč. úhrnů obnáší 651 tis. Mk pol. — ³⁾ Bez kontribučenských fondů a záložen na Moravě. — ⁴⁾ Položka „Ztráta“ jest od bilanč. úhrnu odečtena.

Vklady u peněžních ústavů.

(Viz tab. 3 a diagr. 2.)

Spořivost obyvatelstva zračí se v síle vkladů u peněžních ústavů, především vkladů na vkladních knížkách. Naše tabulka nemá dat zcela úplných; zejména v prvních letech nedocházela data asi ze 100—200 záložen, asi ze 100 kampeliček atd.

Přes tyto mezery znázorňuje tabulka dobře, jak rychlým tempem vzrůstají vklady, zejména u bank akciových, spořitelů a záložen. Celková suma vkladů přesáhla koncem r. 1928 44½ miliardy Kč.

Tab. 3. Vklady¹⁾ u peněžních ústavů v l. 1919—1928.

Konec roku	Banky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	Spořitelny ^{a)}	Úvěrní družstva v Čechách, na Moravě a ve Slezsku		Svazy úvěrních družstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	Okresní hospodářské záložny v Čechách	Akciové peněžní ústavy na Slovensku a P. Rusi
			Záložny ^{a)}	Kampeličky (raiffeisenky)			
Stav vkladů v mil. Kč							
1919...	1.267·7	5.326·3	2.387·7	1.346·5	983·4	829·2	1.137·1
1920...	2.286·4	^{a)} 5.886·6	2.898·6	1.600·7	1.018·1	1.019·2	1.401·5
1921...	4.158·1	^{a)} 7.406·6	4.317·4	2.292·7	1.563·2	1.491·7	1.923·3
1922...	6·061·6	8.636·4	5.202·1	2.649·8	1.648·8	1.712·5	2.082·1
1923...	6.332·4	10.260·0	5.871·9	2.924·5	1.808·6	1.908·7	2.088·7
1924...	7.295·4	11.058·6	6.665·0	3.327·8	1.762·9	2.175·3	2.215·0
1925...	8.158·4	11.871·9	7.344·7	3.616·2	1.928·1	2.405·2	2.317·9
1926...	8.978·2	12.944·3	8.194·6	3.876·3	1.826·3	2.675·9	2.358·2
1927...	9.192·0	14.239·2	9.224·2	4.151·7	2.030·9	3.010·8	2.660·6
1928...	9.380·8	15.393·2	10.295·1	^{b)} 4.100·9	1.939·4	3.313·9	2.855·3

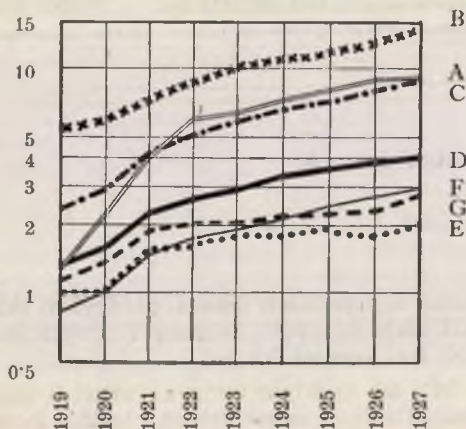
¹⁾ U bank, svazů úvěrních družstev a okresních hospodářských záložen vklady na knížky a pokladniční poukázky resp. žirové účty, u spořitelen, záložen, kampeliček a akciových peněžních ústavů na Slov. a v P. Rusi vklady jen na knížky. — ²⁾ T. j. spořitelny, podléhající zákonu ze dne 14. dubna 1920 č. 302 Sb. z. a n., čítaje v to Českou spořitelnu v Praze a První moravskou spořitelnu v Brně. — ³⁾ V záložnách do r. 1922 jsou jen záložny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, v l. 1923 a 1924 též na Slovensku a od r. 1925 i záložny na Podkarp. Rusi. — ⁴⁾ V tom i vklady na běžný účet. — ⁵⁾ Data předběžná.

Poznámka: Připočteme-li roku 1928 k součtu vkladů ve sl. 2—8 47.278·6 mil. Kč vklady spořitelny na Slovensku 159·6 mil. Kč, úvěrních družstev na Slovensku a v Podkarp. Rusi 434·9 mil. Kč a svazů úvěrních družstev na Slovensku a P. Rusi 46·1 mil. Kč, přicházíme k úhrnnému stavu vkladů 47.919·2 mil. Kč; poněvadž však některé peněžní ústavy měly uloženo na vkladních knížkách u jiných ústavů 1.557·6 mil. Kč, nutno tyto odečísti od úhrnného stavu vkladů 47.919·2 mil. Kč, takže pravý stav všech vkladů jest 46.361·6 mil. Kč.

Diagram 2.

Vklady u peněžních ústavů v republice Československé v l. 1919—1927.

(V miliardách Kč.)

- B A Akciové banky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku
- A B Spořitelny
- C Záložny
- D Kampeličky
- E Svazy úvěrních družstev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku
- F Okresní hospodářské záložny v Čechách
- G Akciové peněžní ústavy na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

Akciové banky.

(Viz tab. 4.)

Nejmohutnější organizační peněžní jsou akciové banky. Proto na zvláštní tabulce uvádíme je jmenovitě. Akciový kapitál všech bank dostupoval r. 1927 1.801 milionu Kč a rezervní fondy 1.161 mil. Kč. Jak přirozeno, je bankovníctví soustředěno hlavně v Praze, kde má své sídlo 21 banka s akciovým kapitálem 1.658 mil. Kč a rezervními fondy v částce 1.059 mil. Kč.

Tab. 4. Akciové banky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku koncem roku 1927.

Jméno a sídlo banky (akciové banky bez označení mají správu českou, označené * mají správu německou a označené ** českoněmeckou) (Položky v milionech Kč)		Akciový kapitál	Reserv. fondy	Vklady ¹⁾	Věřitelé ²⁾	Papíry vlastní emise
a) Praha:						
1. Agrární banka československá	60	28	148	553	—	—
** 2. Anglo-československá banka	120	87	493	1.443	—	—
3. Banka československých legií	70	40	215	534	—	—
** 4. Banka pro obchod a průmysl dř. Länderbanka	120	68	371	1.343	—	—
* 5. Centralbank der deutschen Sparkassen in der Čechoslov. Republik	30	9	152	736	106	—
6. Česká banka	60	20	170	337	—	—
* 7. Česká banka „Union“	200	165	1.120	1.713	—	—
** 8. Česká eskomptní banka a úvěrní ústav	200	177	917	2.118	—	—
** 9. Česká komerční banka	75	37	285	423	—	—
10. Česká průmyslová banka	210	67	703	1.173	17	—
11. Československá diskontní a družstevní banka	10	2	9	21	—	—
12. Československá obchodní banka	5	1	4	25	—	—
13. Český akciový hypoteční ústav	1	0	—	0	7	—
* 14. Deutsche Agrar- und Industriebank	60	10	220	454	—	—
15. Pražská sůctovací banka	2	5	—	20	—	—
16. Pražská úvěrní banka	100	67	447	1.067	—	—
17. Řeznicko-uzenářská banka	20	0	56	39	—	—
18. Ústřední banka českých spořitelů	35	8	112	385	40	—
** 19. Všeobecná česká bankovní jednota	75	15	239	529	—	—
20. Všeobecná družstevní banka	5	3	29	92	—	—
21. Živnostenská banka	200	250	1.883	2.535	38	—
b) Ostatní Čechy:						
22. Plzeň: Plzeňská banka	10	9	53	74	—	—
23. Příbram: Středočeská banka	4	1	16	4	—	—
* 24. Varnsdorf: Warnsdorfer Bank	6	1	9	21	—	—
Čechy úhrnem	1.678	1.070	7.651	15.639	208	—
c) Brno:						
* 25. Brünnner Kreditbank für Gewerbe und Handel	0	0	—	0	—	—
26. Moravská banka	120	90	490	1.053	—	—
27. Moravská lidová banka	3	1	13	23	—	—
Morava úhrnem	123	91	503	1.076	—	—
Celkový úhrn	1.801	1.161	8.154	16.715	208	—

¹⁾ V tom vklady na knížky i na pokladniční poukázky. — ²⁾ T. j. vklady peněžních ústavů, věřitelé v běžném účtu a v oddělení pro zboží.

Banky bez akciového kapitálu.

(Viz tab. 5.)

Království České zřídilo již r. 1865 hypoteční banku a r. 1890 zemskou banku. Markrabství Moravské podobně zřídilo banku hypoteční a banku zemědělskou. Slezsko mělo dva zemské úvěrní ústavy. Úkolem těchto veřejných bank bylo poskytovat zápůjčky korporacím (státu, zemím, okresům, obcím a j.), resp. majitelům realit (hlavně na domy a deskové statky) a vydávat k tomu cíli dlužní úpisy (komunální, železniční, hypoteční, meliorační a pod.). Banky tyto, jsouce založeny a garantovány zeměmi, nepotřebovaly akciového kapitálu; jen Zemské bance české byl dán při založení základní fond závodní 2 milionů zlatých, který byl během let zvyšován a dostoupil roku 1924 nynější výše 56 mil. Kč. Papíry vlastní emise ke konci r. 1927 měly nominální hodnotu 2.960 milionů Kč, z čehož skoro polovina připadá na Zemskou banku českou (1.394 mil. Kč).

Vedle zmíněných 6 veřejných bank vydávají dlužní úpisy ještě 3 soukromé úvěrní ústavy, přičleněné ke 3 velkým spořitelnám. Emitované papíry jejich měly koncem r. 1927 hodnotu 231 mil. Kč.

Daleko největší část z emitovaných papírů připadá na komunální obligace (31. XII. 1927: 2.033 miliony Kč), na druhém místě jsou zástavní listy (1.142 mil. Kč), pak železniční obligace (129 mil. Kč).

Akciové banky, uvedené v tab. 4, vykazovaly emitovaných papírů jen za 208 milionů Kč.

Tab. 5. Banky bez akciového kapitálu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku r. 1927.

Jméno a sídlo banky (vesměs se správou českou)	Základní fond závodní	Reservní fondy 31./XII. 1927	Vklady 31./XII. 1927 ¹⁾	Věřitelé 31./XII. 1927 ²⁾	Papíry vlastní emise 31./XII. 1927
V milionech korun československých					
a) Zemské banky:					
1. Praha, Hypoteční banka česká (dříve Hypoteční banka království Českého)	—	16	200	³⁾ 638	558
2. Praha, Zemská banka (dříve Zemská banka království Českého)	56	73	741	2.200	1.394
3. Brno, Hypoteční a zemědělská banka moravská ...	—	10	89	510	521
4. Brno, Zemědělská banka markrab. Moravského ...	—	6	—	0	323
5. Opava, Slezský pozemkový a komunální úvěrní ústav	—	3	8	10	52
6. Opava, Slezský komunální úvěrní ústav	—	4	—	2	112
Úhrn a)	56	112	1.038	3.360	2.960
b) Ostatní banky:					
7. Praha, Hypoteční ústav měst. spořitelny Pražské ..	—	2	—	6	44
8. Praha, Ústav zástavních listů spořitelny České	—	2	—	4	51
9. Brno, Ústav zástavních listů I. moravské spořitelny	—	6	—	17	136
Úhrn b)	—	10	—	27	231
Celkový úhrn	56	122	1.038	3.387	3.191

¹⁾ V tom vklady na knížky i na pokladniční poukázky. — ²⁾ T. j. vklady peněžních ústavů, věřitelé v běžném účtu a v oddělení pro zboží. — ³⁾ V tom 13 mil. Kč Závodního fondu filiálky v Bratislavě (státní vklad).

Akciové peněžní ústavy na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

(Viz tab. 2, 3 a diagr. 1, 2.)

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi místo velikých akciových bank jest množství malých peněžních ústavů na akcie, které po většině mají ráz spořitelen nebo záložen. Teprve po převratu některé z nich nabývají rázu velikých akciových bank.

R. 1927 bylo akciových peněžních ústavů v obou zemích 100, z nichž data potřebná k statistickému šetření zaslalo 99.

	Slovensko	P. Rus
Počet ústavů	77	22
Úhrn aktiv resp. pasiv v mil. Kč	4.171	114
Z aktiv: Dlužníci	2.200	44
Z pasiv: Splacený akciový kapitál	380	16
Reservní a jiné fondy	177	4
Vklady na vkladní knížky	2.589	71
Věřitelé	930	18
Úhrn zisku a ztráty v mil. Kč	315	13

Společnosti s ručením omezeným.

(Viz tab. 1, 2 a diagr. 1.)

Společnosti s r. o. provozující obchody bankovní vyskytují se jen v Čechách a na Moravě. R. 1927 bylo jich 15; z nich však 1 nebyla pojata do statistického zpracování, poněvadž nezaslala ani výkazu ani závěrky za r. 1927.

Hlavní data o ostatních 14 společnostech s r. o. jsou:

	Celkem	V tom ústavy s jednací řečí	
		českou	německou
Počet { společností s r. o.	14	12	2
{ společníků	1.525	294	1.231
Kmenové jmění	20,027	4,027	16,000
Reservní a jiné fondy	3,551	1,174	2,377
Věřitelé	183,783	51,860	131,923
Veškeré zápůjčky	169,722	48,872	120,850

Spořitelny.

(Viz tab. 6.)

Spořitelny podléhají zásadám nového regulativu ze 14. IV. 1920 č. 302 Sb. z. a n.; jsou to výhradně ústavy garantované obcí až na dvě spořitelny spolkové, nepodléhající regulativu, totiž Českou spořitelnu v Praze a První moravskou spořitelnu v Brně.

Všech spořitelen koncem r. 1927 bylo 372, jichž součet rozvahy činil 17.268 mil. Kč, z čehož

na české a slovenské připadalo	10.445	mil. Kč,
na německé a smíšené	6.814	„ „
na polské (1 spořitelna)	9	„ „
Vklady na knížky činily	14.239	„ „
Z toho: v českých a slovenských ústavech	8.743	„ „
v německých a smíšených	5.488	„ „
v polském ústavu	8	„ „

Na Slovensku teprve v posledních letech počaly býti zakládány spořitelny regulativu podléhající.

Tab. 6. *Spořitelny r. 1927.*

Počet spořitelén [I. = podléhajících, II. = nepodléhajících regulativu ¹⁾], jednačí řeč, země	Vklady		Veškeré fondy rezervní (čítaje v to fond pen- sijní)	Stav veškerých půjček spoři- telnami po- skytutých	Součet rozvahy
	na knížky	na běžné úcty			
	v tisících Kč				
Republika: I. Celkem 370 ústavů . . .	13.419,812	1.135,452	630,492	7.938,638	16.243,464
V tom: 193 českých . .	8.614,972	930,027	493,647	5.087,729	10.290,408
8 slovenských . .	127,583	20,483	3,015	89,491	154,346
1 polský	8,136	—	721	4,146	8,957
168 německých a smíš. . .	4.669,121	184,942	133,109	2.757,272	5.789,753
II. Celkem 2 ústavy . .	819,416	122,724	68,494	376,859	1.024,727
Úhrn všech 372 ústavů I. + II.	14.239,228	1.258,176	698,986	8.315,497	17.268,191
V tom: Čechy (245) . .	11.314,744	935,580	601,875	6.564,134	13.819,460
Morava a Slez- sko (119) . .	2.796,901	302,113	94,096	1.661,872	3.294,385
Morava (93) .	2.377,648	267,286	83,392	1.408,339	2.815,113
Slezsko (26) . .	419,253	34,827	10,704	253,533	479,272
Slovensko (8) . .	127,583	20,483	3,015	89,491	154,346

¹⁾ I. = spořitelny podléhající novému regulativu ze dne 14. dubna 1920 č. 302 Sb. z. a n.,
II. = spořitelny spolkové nepodléhající regulativu.

Záložny.

(Viz tab. 7.)

Záložnami se zde rozumí jednak několik ještě zbylých spolků úvěrních podle starého zákona spolkového z 26. XI. 1852 č. 253 ř. z., jednak úvěrní družstva organizovaná podle zákona o výdělkových a hospodářských společnostech z 9. IV. 1873 č. 70 ř. z., která však nemají náležitostí kampaňek (raiffeisenek) vymezených v § 1 zákona z 1. VI. 1889 č. 91.

Záložny tyto, jež nazýváme obecně *záložnami občanskými*, jsou svojí povahou útvaru družstevní, sledující vzájemnou svépomoc. Jsou povolány k tomu, aby poskytovaly úvěr v přední řadě svým členům, zápůjčky nečlenům nejsou však vyloučeny. Působí hlavně ve městech a slouží po větce zájmům obyvatelstva městského. Hlavním jejich oborem jest úvěr provozovací, tedy obchod směnečný, zálohy na cenné papíry, postoupené účty a jiné hodnoty. Zabývají se též v hojné míře zápůjčkami hypotekárními a sledují nikoliv v poslední řadě výchovu nejširších vrstev ke střádání.

Zvláštní jejich skupinu tvoří *živnostenské záložny*, kterými se míní živnostenská družstva úvěrní, podrobená zvláštní péči ministerstva průmyslu, obchodu a živností, jež byla založena za tím účelem, aby poskytovala úvěr kruhům živnostenským levněji a snáze, než mohou činiti ostatní ústavy peněžní. Stanovy živnostenských záložen odpovídají příslušným zvláštním jednotným předpisům, jinak jest jejich právní podklad týž jako ostatních družstev úvěrních.

Oba typy záložen existují ve všech zemích republiky, ale o občanských záložnách na Slovensku a P. Rusi, jichž je asi 40, nebylo možno obdržeti dat.

Všech záložen (kromě zmíněných 40) celkem bylo koncem r. 1927 1.727. Data došla od 1.644 ústavů, jejichž součet rozvah činil dohromady 10.852 miliony Kč. Vklady na knížky dostoupily výše 9.224 mil. Kč, zápůjčky 7.553 mil. Kč.

Tab. 7. Záložny r. 1927.

Země, druh záložen		Počet ústavů		Počet členů	Reservní a jiné fondy	Vklady		Zápůjčky	Součet rozvahy
		všech	jež data zasílaly			na knížky	na běžné účty		
v tisících Kč									
Čechy	{ občanské . . .	704	673	387.731	281,311	6.224,984	442,193	4.961,082	7.367,258
	{ živnostenské	229	218	41.859	7,712	282,535	42,082	296,395	373,454
Morava a Slezsko	{ občanské . . .	629	594	275.049	92,385	2.561,841	94,292	2.101,274	2.885,612
	{ živnostenské	102	99	19.873	2,836	113,498	14,191	130,512	149,988
Slovensko a P. Rus	živnostenské	63	60	13.447	884	41,305	6,337	64,096	76,173
Republika úhrnem	{ občanské	1.333	1.267	662.780	373,696	8.786,825	536,485	7.062,356	10.252,870
	{ živnostenské .	394	377	75.179	11,432	437,338	62,610	491,003	599,615
	{ Celkem	1.727	1.644	737.959	385,128	9.224,163	599,095	7.553,359	10.852,485

Kampeličky (raiffeisenky).

Kampeličky (raiffeisenky) jsou úvěrní družstva působící na venkově. Právní podklad mají kampeličky se záložnami společný, spočívající na zákonu o výtěžkových a hospodářských společenstvech z r. 1873. Mimo to však vyhovují kampeličky § 1 zákona z l. VI. 1889 č. 91 ř. z. o poplatkových úlevách pro úvěrní a záložní spolky.

Hlavním účelem kampeliček jest poskytovat malým zemědělcům rychlý a levný úvěr provozovací a to hlavně na dlužní úpisy. Směnky jsou z obchodu kampeliček podle zákona z r. 1889 vyloučeny. Úvěr možno poskytnouti pouze členům. Podíly se zúčtují pevným, maximálním procentem. Čistý zisk připadá rezervnímu fondu.

Raiffeisenky vyskytují se v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. R. 1927 bylo všech 4.047 (českých 2.810, německých 1.170, polských 67), z nichž data poskytl 4.021 (českých 2.788, německých 1.166, polských 67).

Raiffeisenky				
	české	německé	polské	úhrnem
Počet členů koncem r. 1927	382.711	170.413	11.472	564.596
Reservní a jiné fondy	52	20	1	73
Vklady na knížky	2.821	1.301	30	4.152
Zápůjčky	1.523	809	25	2.357
Úhrn aktiv resp. pasiv	2.966	1.378	33	4.377

Úvěrní družstva na Slovensku a P. Rusi.

Tato družstva jsou organisována podle starých uherských zákonů upravených zák. č. 210/19 Sb. z. a n. Není však o všech dat, pouze o těch, jež jsou organisována v „Ústředním družstvu“ v Bratislavě.

Na Slovensku bylo zmíněných družstev r. 1927 662, z toho od 559 jsou data a 24 jsou v likvidaci. Úhrn aktiv resp. pasiv činil 246,322 tis. Kč. Z pasiv připadalo na vklady na knížky 167,969 tis. Kč, z aktiv činily zápůjčky 133,381 tis. Kč.

O družstvech na P. Rusi není dat, pouze jest znám počet jich: 145 v činnosti a 15 v likvidaci.

Ústavy vzniklé z kontribučních fondů.

Ve stol. 18. za dob poddanství zřízeny byly kontribuční fondy obilní, kde shromažďovaly se přebytky obilí pro doby neúrody, a kontribuční fondy peněžní, kde ukládaly

se přeplatky daňové pro léta nouze. Po delším vývoji vznikly z těchto fondů v Čechách *okresní hospodářské záložny*, kdežto na Moravě a ve Slezsku došel vývoj pouze k vytvoření jednoduššího typu, totiž úvěrních ústavů zvaných *kontribuční fondy*. Na Moravě některým z nich bylo povoleno přijímati vklady, čímž dotyčné ústavy nabyly rázu záložen.

Okresní hospodářské záložny v Čechách v počtu 170 (128 českých a 42 německé) vykazovaly koncem r. 1927 tento stav (položky v milionech Kč):

	Okresní hospodářské záložny		
	české	německé	úhrnem
Kmenové jmění	22	5	27
Reservní a jiné fondy	81	8	89
Vklady (na vkladní knížky i na běžné účty)	2.612	399	3.011
Zápůjčky	1.840	287	2.127
Bilanční úhrn	2.755	420	3.175

Kontribuční fondy a z nich vytvořené záložny na Moravě. Koncem r. 1926 bylo 418 takových ústavů, z toho 361 českých a 57 německých, které vykazovaly tento stav (položky v tis. Kč):

	Ústavy		
	české	německé	úhrnem
Kmenové jmění.....	17,566	4,350	21,916
Reservní a jiné fondy	4,309	12	4,321
Spořitelní vklady.....	55,233	26	55,259
Půjčky	42,687	1,180	43,867
Bilanční úhrn.....	80,492	5,884	86,376

Kontribučních fondů ve Slezsku bylo r. 1927 52 a měly 2,214 tis. Kč aktiv; z toho připadalo na cenné papíry 654 tis. Kč a na zápůjčky 1,258 tis. Kč. Výtěžek úroků z veškerého jmění aktivního za rok 1927 obnášel 117 tis. Kč.

Poštovní úřad šekový.

(Viz tab. 8 a diagr. 3.)

Počet majitelů šekových kont stoupal rychlým tempem: stav od konce r. 1919, kdy činil 42.995, se více než zdvojnásobil (96.017) během osmi let. Stav šekových účtů koncem

Tab. 8. Poštovní úřad šekový v Praze v l. 1918—1927.

Rok (období)	Majitelé šek. účtů koncem roku	Stav šek. účtů koncem roku	Celkový obrat v účtech šek. bě- hem roku	V tom obrat			
				v hotových		bez hotových	
				Vklady	Výplaty	Vklady	Výplaty
V milionech Kč							
20./XI. 1918 až 31./XII.							
1919.....	42.995	1.402	42.467	10.532	5.064	11.403	15.468
1920.....	54.849	2.213	111.760	24.052	10.740	32.233	44.735
1921.....	63.739	2.399	162.546	36.081	17.799	45.285	63.381
1922.....	67.114	2.343	153.743	34.054	19.485	42.790	57.414
1923.....	73.295	2.355	145.182	31.903	20.466	40.694	52.119
1924.....	81.507	1.954	165.290	36.612	23.588	45.833	59.257
1925.....	87.482	2.057	170.919	39.256	25.288	46.255	60.120
1926.....	91.929	1.825	182.041	40.015	26.534	50.889	64.603
V tom: Brno	3.860	67	2.913	709	564	781	859
1927.....	96.017	2.164	207.374	44.023	28.390	59.834	75.127
V tom: Brno	7.052	118	12.997	2.998	2.204	3.526	4.269

r. 1927 obnášel 2.164 mil. Kč. Obrat (207.374 mil. Kč) sestával z vkladů a výplat bez hotových (134.961) a v hotových (72.413). Ze všech majitelů účtů koncem r. 1927 (96.017) bylo v Čechách 56.934, t. j. 59·3%, na Moravě 23.917, t. j. 24·9%, ve Slezsku 3.634, t. j. 3·8%, na Slovensku 6.791, t. j. 7·1%, v P. Rusi 614, t. j. 0·6% a v cizině 4.127, t. j. 4·3%. Bilanční úhrn šekového úřadu r. 1927 činil 5.198 mil. Kč, účet zisku a ztráty 149 mil. Kč. V Brně byl zřízen pobočný ústav, jenž počal působiti dnem 1. července 1926.

Odúčtovací sdružení.

Tři odúčtovací sdružení, v Praze, Brně a Bratislavě, napomáhají, podobně jako šekový úřad tomu, aby místo placení hotovými používalo se vzájemného vyúčtování bez hotových. Během roku 1928 bylo podáno k odúčtování smínek, šeků, poukázek, účtů a j. celkem

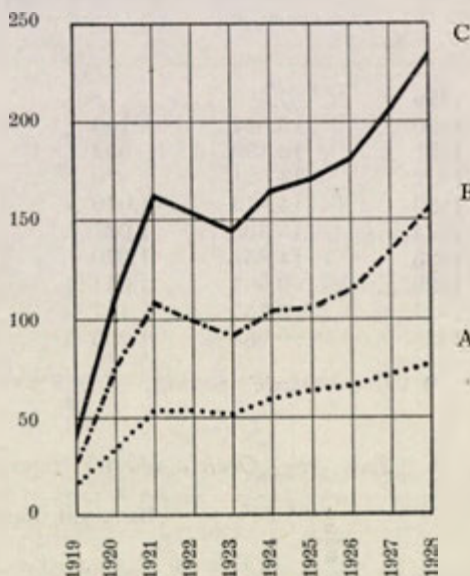
	za milionů Kč	Z toho vyúčtováno kompensací žírem v %	
Praha	106.854	78·1	21·9
Brno	2.101	47·1	52·9
Bratislava . . .	1.806	48·2	51·8

Diagram 3.

Obraty Poštovního úřadu šekového v l. 1919—1928.

(V miliardách Kč.)

A = v hotovosti B = bez hotových C = celkem.

Národní banka.

(Viz tab. 9 a diagr. 4.)

Krátce po převratu zřízen byl „Bankovní úřad ministerstva financí“, který měl zastávat funkce banky cedulové. Úřad ten přeměněn byl v „Národní banku československou“, jež počala svou působnost dnem 1. dubna 1926.

Národní banka má hlavní ústav v Praze a 30 filiálék. Mimo to bylo koncem r. 1928 119 poboček. Celkový obchodní obrat hlavního ústavu i filiálék r. 1928 činil 49.103 mil. Kč.

Výroční zpráva banky udává pro r. 1928 úhrn aktiv resp. pasiv (bez průběžných položek 83 mil. Kč) na 9.958 mil. Kč, úhrn zisku a ztráty na 134 mil. Kč.

Nejdůležitější položkou aktiv jsou drahé kovy, jichž bylo za 1.205 mil. Kč, v tom zlata za 1.157 mil. Kč, a pak pohledávky v cizině a zapůjčené devisy (2.465 mil. Kč). Do aktiv zařaden je také t. zv. státovkový dluh (4.098 mil. Kč).

Státní dluh státovkový. Československý stát převzal ke krytí všechny rakousko-uherské bankovky, zůstatky žirových účtů a pokladničních poukázek býv. Rakousko-uherské banky, které v době soupisové, t. j. počátkem r. 1919, byly na území československém. Tím vznikl státovkový dluh 10.099,538 tis. Kč. K němu přibýlo ještě 90,367 tis. Kč při výměně peněz na územích, kde soupisová akce a výměna byla provedena později (Hlučínsko, Těšínsko, Vitorazsko, Valticko, části Slovenska a P. Rusi).

(Pokračování textu viz na str. 199.)

Tab. 9. Bankovní úřad min. financí resp. Národní banka československá v l. 1919—1928

a) Aktiva a pasiva.

Rok	Úhrn aktiv resp. pasiv ¹⁾	Z aktiv:			Z pasiv:	Úhrn zisků a ztrát
		Drahé kovy	Pohledávky v cizině a zapůjčené devisy	Státní dluh státovkový	Oběh	
					státovek resp. ¹ bankovek	
V milionech Kč						
1919....	7.680	.	1	.	4.723	44
1920....	15.044	153	383	.	11.289	153
1921....	16.439	552	405	.	12.130	190
1922....	14.021	820	442	.	10.064	181
1923....	14.973	1.040	1.216	.	9.599	²⁾ 178
1924....	15.395	1.027	661	.	8.810	167
1925....	14.851	1.070	1.185	.	8.408	120
1926....	9.667	1.011	2.076	4.813	8.203	101
1927....	9.757	1.117	2.425	4.444	8.417	104
1928....	9.958	1.205	2.465	4.098	8.466	134

¹⁾ Bez průběžných položek. — ²⁾ V tom 1,173.895 Kč vyúčtovaný zisk z roku 1919.

Tab. 9b) Oběh a úhrada státovek resp. bankovek v l. 1919—1928.

Rok, den ¹⁾	Skutečný oběh stát- ovek resp. bankovek v milionech Kč	Bankovní úhrada státovek resp. bankovek										Oběh stá- tovek resp. bankovek bankovně nekrytých	
		Eskonto- vané směnky		Zápůjčky na cenné papíry ²⁾		Pohledávky v cizině a zásoba valut		Zásoba drahých kovů		Úhrnem			
		V mil. Kč	V % ³⁾	V mil. Kč	V % ³⁾	V mil. Kč	V % ³⁾	V mil. Kč	V % ³⁾	V mil. Kč	V % ³⁾	V mil. Kč	V % ³⁾
1919 { 7. IV.	.	9	—	—	—	3	—	—	—	12	—	.	—
{ 31. XII.	4.723	80	1.7	502	10.6	14	0.3	—	—	596	12.6	4.127	87.7
1920.....	11.289	2.015	17.8	2.323	20.6	456	4.0	403	3.6	5.197	46.0	6.092	54.4
1921.....	12.130	1.893	15.6	2.333	19.2	533	4.4	552	4.6	5.311	43.8	6.819	56.2
1922.....	10.064	541	5.4	1.671	16.6	658	6.5	818	8.1	3.688	36.6	6.376	63.4
1923.....	9.599	667	6.9	1.331	13.9	1.236	12.9	1.033	10.8	4.267	44.5	5.332	55.7
1924.....	8.810	1.313	14.9	1.212	13.7	737	8.4	1.050	11.9	4.312	48.9	4.498	51.1
1925.....	8.408	748	8.9	813	9.7	1.199	14.2	1.032	12.3	3.792	45.1	4.616	54.9
1926.....	8.203	173	2.1	88	1.1	2.083	25.4	1.038	12.6	3.382	41.2	4.821	58.8
1927.....	8.417	74	0.9	52	0.6	2.424	28.8	1.108	13.2	3.658	43.5	4.759	56.5
1928.....	8.466	293	3.5	190	2.2	2.510	29.6	1.200	14.2	4.193	49.5	4.273	50.5
1929:													
30. VI. . .	7.612	451	5.9	410	5.4	1.781	23.4	1.206	15.9	3.848	50.6	3.764	49.4

¹⁾ V l. 1920—1928 je míněn stav ke konci roku (31./XII.). — ²⁾ T. j. v % skutečného oběhu státovek resp. bankovek. — ³⁾ Též eskontované cenné papíry.

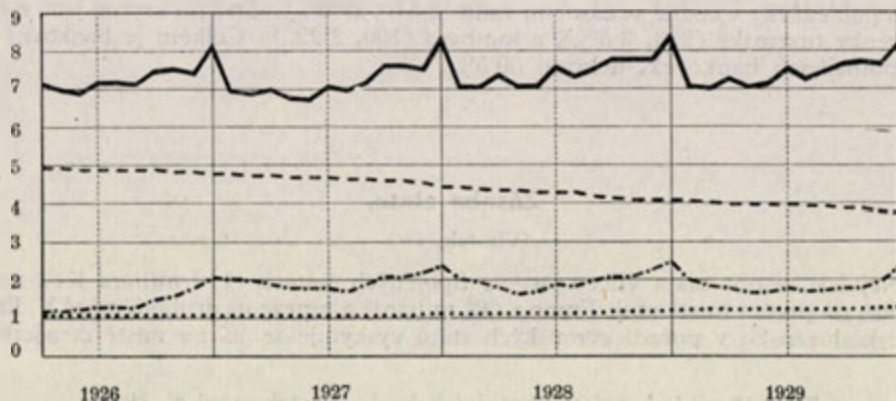
Diagram 4.

Národní banka od 1. dubna 1926 do konce r. 1929.

Vysvětlivky:

- Oběh bankovek - - - - - Pohledávky v cizině a zásoba valut
 - - - - - Stát. dluh státovkový Zásoba drahých kovů

Miliardy Kč

Činil tedy státovkový dluh původně celkem 10.189,905 tis. Kč; z toho připadalo za převzaté bankovky 8.015,119 tis. Kč, za žirové účty 1.616,885 tis. Kč, za pokladniční poukázky 467,534 tis. Kč a na akci výměnnou 90,367 tis. Kč. Na splacení dluhu státovkového mělo býti použito přebytku, jenž po likvidaci býv. Rakousko-uherské banky připadne Československu, hlavně však platů na dávku z majetku a z přírůstku na majetku.

Státovkový dluh byl spravován Bankovním úřadem ministerstva financí a nebyl čítán do státního dluhu. Při převzetí práv a závazků Bankovního úřadu Národní bankou, vydal stát Národní bance na státovkový dluh dlužní úpis, v němž jedním z nejhlavnějších závazků byla povinnost splácti zůstatek státovkového dluhu. Umořování děje se nyní kromě stále docházejících platů na dávku z majetku a přírůstku na majetku pravidelnými splátkami volnými a vázanými. Volné splátky činí ročně 77 mil. Kč a skládají se jednak ze státních příjmů z cedulové banky (příjem státu z banky jako takového a jako akcionáře, daň bankovková, propadlé a neproplacené státovky a bankovky a mincovní zisk), jednak z případných doplatků ze státní pokladny do této výše. Vázané splátky činí ročně 33 mil. Kč přímo ze státní pokladny, a banka jest povinna nejméně za tento peníz nakoupiti zlata.

Účtování těchto splátek částečně je provedeno v r. 1928, kdy státní správa zaplatila přímo 25 mil. Kč; plně dle úmluvy jest vyúčtována teprve ve státním rozpočtu na r. 1929, kdy také státovkový dluh jest započítán k celkovému státnímu dluhu.

Stav státovkového dluhu činil koncem r. 1925 5.085,269 tis. Kč, při převzetí Národní bankou 4.965,467 tis. Kč, koncem r. 1926 4.812,654 tis. Kč, r. 1927 4.444,253 tis. Kč. Státní rozpočet na r. 1929 odhadoval stav státního dluhu státovkového na konci r. 1928 na 4.200,000 tis. Kč; podle výkazu Národní banky činil 4.097,510 tis. Kč.

Vzhledem k dosti značné výši státního dluhu nemůže Národní banka jako banka cedulová dosud plně vyvinouti svou činnost a působiti na peněžní trh. Jedná se proto v poslední době o rychlejší splácení státního dluhu.

Oběh bankovek (viz tab. 9 b) činil v letech 1920—1922 10—12.000 mil. Kč, neboť znehodnocení československé koruny vyžadovalo rozmnožení oběživa. Za stabilisované koruny udržuje se na výši něco přes 8 miliard, ovšem k ultimu prosincovému (31. XII. každého roku). Během roku však klesává i hluboko pod tuto mez, někdy i pod 7 miliard.

Bankovní úhradu bankovek (dříve státních) tvoří především (data k 31. XII. 1928) zlatá úhrada, do níž počítáme zásobu drahých kovů (1.200 mil. Kč čili 14·2% skutečného oběhu) a pohledávky v cizině se zásobou valut (2.510, 29·6%). Dalším krytím jsou eskontované směnky tuzemské (293, 3·5%), a lombard (190, 2·2%). Celkem je bankovně kryto 49·5% obíhajících bankovek, nekryto 50·5%.

Zásoba zlata.

(Viz tab. 10.)

Největší zásoba zlata vůbec jest ve Spojených státech (140 miliard Kč); z evropských států na prvním místě stojí Francie (42 miliard) a teprve na druhém místě V. Británie (25). Československo v pořadí evropských států vyskytuje se až na místě čtrnáctém.

Tab. 10. Zásoba zlata ústředních bank různých států r. 1928.

Díly světa, země	Jednotka měny	Zásoba zlata v milionech		Díly světa, země	Jednotka měny	Zásoba zlata v milionech	
		jedno- tek měny	Kč			jedno- tek měny	Kč
Evropa:				Švédsko ...	Krona	236	2.134
Belgie	Belga	4.517	21.231	Švýcarsko ..	Franc	533	3.464
Británie V...	Liv. ster.	153	25.178	Amerika:			
Bulharsko ...	Lev	1.323	323	Argentina ..	Peso oro	642	9.202
Českoslov....	Koruna čsl.	1.157	1.157	Brasílie	Milreis	1.242	5.079
Dánsko	Krone	173	1.561	Kanada	Dollar	191	6.436
Finsko	Markka	304	258	Spoj. státy	Dollar	4.141	139.759
Francie	Franc	31.838	42.139	amer.			
Itálie	Lira	5.052	8.968	Afrika:			
Jugoslavie ...	Dinar	91	54	Egypt	L. E.	4	608
Maďarsko ...	Pengö	201	1.184	Unie jihoafr.	Liv. ster.	10	1.692
Německo ...	Reichsmark	2.795	22.507	Asie:			
Nizozemsko .	Guilder	435	5.906	Indie britská	Rupee	340	4.188
Norsko	Krone	147	1.324	Indie nizozem.	Guilder	170	2.308
Polsko	Zlotý	621	2.350	Japonsko ..	Yen	1.085	16.991
Rakousko ...	Schilling	169	803	Oceánie:			
Řecko	Drachme	554	248	Austrálie ...	Liv. ster.	48	7.916
Rumunsko ..	Leu	158	33				
Španělsko ...	Peseta	2.559	14.332				

XII. Pojišťování.

Veřejnoprávní pojišťování úrazové.

(Viz tab. 1, diagr. 1.)

Bývalé Předlitavsko dříve než mnohé jiné státy přikročilo k zavedení povinného pojišťování proti úrazům zákonem z 28. XII. 1887; v býv. Zalitavsku stalo se tak teprve r. 1907. Velkou řadou zákonů a nařízení před válkou i za republiky bylo toto pojišťování upravováno resp. unifikováno.

Úrazové pojišťování v Čechách je svěřeno úrazové pojišťovně dělnické v Praze, pro Moravu a Slezsko je pojišťovna v Brně, pro Slovensko a P. Rus úrazový odbor Zemské uradovny pre poistovanie robotnikov v Bratislave.

R. 1926 (viz. tab. 1) hlášeno bylo u všech 3 pojišťoven 91.170 úrazů a odškodněno 26.709 úrazů. Při 1,405 tisících ročních pojištěnců připadá na 10.000 pojištěných dělníků 649 hlášených úrazů a 190 odškodněných úrazů. Nápadně vysoká čísla připadají ve všech letech na Moravu a Slezsko: na př. r. 1926 32.699 hlášených úrazů (proti 52.666 hlášeným v Čechách), t. j. 839 hlášených úrazů na 10.000 pojištěnců. Jest to zaviněno vysokým počtem úrazů v moravsko-slezském hornictví, hutnictví a mnohých jiných odvětvích výroby; r. 1926 bylo v hornictví tu hlášeno 3.390 úrazů na 10.000 pojištěnců, kdežto v Čechách jen 2.035.

V celé republice r. 1926 vyskytlo se 777 úrazů, majících za následek smrt. Úrazů s neschopností pracovní delší než 4 týdny bylo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 24.911, na Slovensku a P. Rusi úrazů s neschopností pracovní delší než 10 týdnů bylo 1.021*).

Diagram 1.

*Veřejnoprávní pojišťování úrazové
v rep. Československé
za l. 1921—1926.*

Tisíce

2.000

1.000

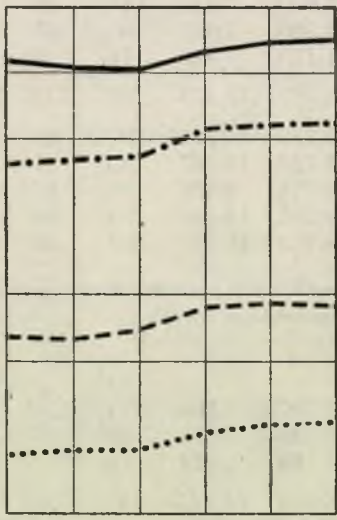
500

100

50

10

1921 1922 1923 1924 1925 * 1926
Pojištěné podniky Pojištěnci Úrazy hlášené Úrazy odškodněné

*) Podle úrazového zákona z r. 1887 jsou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku odškodňovány úrazy, trvá-li pracovní neschopnost déle než 28 dnů, kdežto na Slovensku a v P. Rusi jsou úrazy odškodňovány dle zákonného článku o pojišťování úrazovém z r. 1907 teprve tehdy, jestliže pracovní neschopnost trvá déle než 70 dnů.

Podle skupin průmyslu lze pozorovati, že nejnebezpečnějšími obory jsou: hornictví, stavby a provádění staveb, výroba strojů, hutnictví, průmysl kamenů a zemin, průmysl kovů, průmysl dřevařský a textilní atd. Všechny 3 pojišťovny vyplatily r. 1926 112,118 tisíc Kč odškodného.

Tab. 1. Úrazové pojišťovny dělnické za l. 1921—1926.

Rok, země	Počet pojištěných podniků koncem roku	Počet pojištěnců po převodu na 300 dní v roce	Počet úrazů		Započtený výdělek	Předepsané pojistné	Vyplacené odškodné	Na 10.000 ročních pojištěnců připadá úrazů	
	V tisících		hláše- ných	odškod- něných				hlášených	odškod- nitelných
A. Veškeré pojištěné podniky i se zeměděl. podniky používajícími hospodářských strojů									
1926 :									
Čechy	551	888	52.666	15.970	7.414	116	66	593	180
Morava a Slezsko ¹⁾ ...	31	390	32.699	9.569	3.052	67	37	839	246
Slovensko a P. Rus...	21	127	5.805	1.170	912	16	9	455	92
Republika ¹⁾	603	1.405	91.170	26.709	11.378	199	112	649	190
Pro srovnání: 1925 ¹⁾ .	593	1.400	91.933	25.759	11.224	197	97	657	184
1924 ¹⁾ .	567	1.274	88.385	23.727	10.097	183	87	694	186
1923 ¹⁾ .	425	1.057	70.155	19.776	8.636	161	81	664	187
1922 ¹⁾ .	410	1.080	63.737	19.597	10.180	203	69	590	181
1921 ¹⁾ .	395	1.154	64.995	18.703	10.922	257	40	563	162
B. Podniky bez zemědělských podniků používajících hospodářských strojů									
1926 :									
Čechy	56	857	51.600	15.397	7.303	111	.	603	180
Morava a Slezsko	22	385	32.348	9.338	3.031	66	.	840	242
Slovensko a P. Rus...	21	127	5.791	1.163	911	16	.	455	91
Republika	99	1.369	89.739	25.898	11.245	193	.	656	189
Pro srovnání: 1925 ...	97	1.364	90.719	25.124	11.095	191	.	665	184
1924 ...	85	1.239	87.140	23.122	9.970	177	.	704	187
1923 ...	77	1.027	68.909	19.248	8.527	155	.	671	187
1922 ...	72	1.051	62.608	19.131	10.068	198	.	596	182
1921 ...	71	1.123	63.881	18.207	10.804	251	.	569	162

¹⁾ Ve sl. 2, 3 a 6 bez malorolnických podniků na Moravě a ve Slezsku, kde pojistné za činnost u hospod. strojů je placeno *paušálně*.

Pojištění zemědělského dělnictva.

V Čechách, na Moravě a ve Slezsku je ze zemědělského dělnictva pojištěno proti úrazu jenom dělnictvo při hospodářských strojích a jen po tu dobu, co hospodářské stroje jsou v činnosti; pojištění to jest soustředěno u úrazových pojišťoven.*)

Na Slovensku a P. Rusi je však zavedeno pojištění všeho dělnictva zemědělského (stále čeledě i dělnictva sezónního) a lesního i dělnictva při pracích kulturně technických. Zvláštní ústav k tomu cíli zřízený, „Slovenská pokladnica pre hospodárskych robotníkov v Bratislave“, vykazoval r. 1926 100.169 pojištěncův, hlášeno úrazů 1.013, odškodnitelných úrazů bylo 268, z toho 52 smrtelných.

Úrazové zaopatření železničních zaměstnanců.

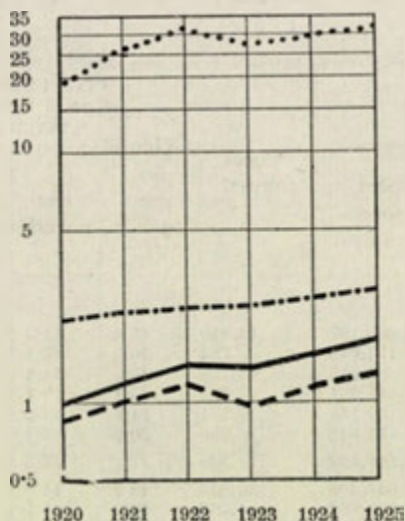
Československé státní dráhy nezařídily zvláštní úrazové pojišťovny, jakou měly před válkou dráhy rakouské, ale poskytují svým zaměstnancům t. zv. „úrazové zaopatření“.

R. 1927 hlášen tu byl 6.731 úraz; z nich vyvolal řízení odškodňovací 2.051 (mezi tím bylo 126 úrazů smrtelných); odškodněno bylo 1.709 úrazů. Počet důchodců činil ke konci r. 1927 1.762, ale vedle toho bylo nutno pečovat o 4.784 důchodce převzaté od bývalé Odborové úrazové pojišťovny rakouských železnic. Výdaje úrazového zaopatření za r. 1927 činily celkem 14,237.142 Kč.

Diagram 2.

*Některá data o nemocenských pokladnách
v rep. Československé
za l. 1920-1925.*

Miliony

Členové

Onemocnění členové

Případy onemocnění

Nemocenské dny

Veřejnoprávní pojišťování nemocenské.

(Viz tab. 2 a diagr. 2, 3.)

Nemocenské pojištění dělnické bylo zavedeno v býv. Předlitavsku r. 1888, v býv. Zalitavsku r. 1907. Také zde vydána byla během 40 let řada zákonů a nařízení. Vývoj dospěl k tomu, že malé pokladny byly po většině zrušeny až na některé závodní pokladny větších podniků

*) Zmíněné pojištění velmi zvyšuje počet pojištěných podniků (viz sl. 2 na tab. 1), neboť „podnikem“ jest při pojištění hospodářských strojů míněn vlastně každý pojištěný stroj. Proto data tab. 1 jsou rozdělena na oddíly A, B. Viz také partii „Průmysl a živnost“, oddíl „Podniky“.

(Pokračování textu viz na str. 206.)

Tab. 2. Nemocenské pokladny za l. 1920—1925.

a) Počet pokladen, členů, onemocnění a úmrtí.

Rok, druh pokladny, země	Počet nemocenských pokladen		Průměrný počet členů	Počet onemocnělých členů ¹⁾	Onemocnění ¹⁾		
	v činnosti	jichž se data týkají			Počet případů	Počet nemocenských dnů	
1925 :							
Okresní nemocenské.....	307	307	2,124.000	1,028.358	1,353.315	23,973.227	
Okresní zemědělské.....	40	40	115.119	42.038	49.495	855.796	
Závodní.....	51	50	219.331	99.892	133.264	3,266.436	
Společenstevní.....	55	54	129.442	58.434	65.834	1,251.659	
Spolkové.....	4	4	89.881	46.371	84.322	1,169.912	
Zapsané pokladny pomocné..	14	13	154.084	60.409	102.299	1,107,191	
Úhrnem ²⁾ ...	471	468	2,831.857	1,335.502	1,788.529	31,624.221	
V tom: Čechy.....	297	295	1,561.021	763.855	1,028.561	18,400.467	
Morava a Slezsko....	117	117	646.546	329.953	437.510	7,158.465	
Slovensko.....	24	24	312.883	112.956	129.439	2,556.806	
P. Rus.....	3	3	34.410	12.043	13.336	200.503	
Úhrn {	1924.....	471	467	2,691.354	1,197.680	1,564.321	29,632.049
	1923.....	466	464	2,475.203	³⁾ 993.291	1,411.762	27,535.559
	1922.....	464	462	2,443.457	1,211.971	³⁾ 1,420.591	31,664.370
	1921.....	457	452	2,340.691	1,041.673	³⁾ 1,217.549	26,019.756
	1920.....	450	439	2,178.869	861.007	³⁾ 1,001.229	18,888.161

Rok, druh pokladny, země	Porody		Počet úmrtí	Ze 100 členů one- moc- nělo ¹⁾	Na 1 člena pří- padá nemocen- ských dnů		Ze 100 členů zemřelo	
	Počet případů	Počet nemocen- ských dnů			bez porodů	s porody		
1925 :								
Okresní nemocenské	36.505	2,085.197	13.810	48·4	11·3	12·3	0·7	
Okresní zemědělské	3.707	173.040	734	36·5	7·4	8·9	0·6	
Závodní	1.326	88.213	1.128	45·5	14·9	15·3	0·5	
Společenstevní	956	57.261	636	45·1	9·7	10·1	0·5	
Spolkové	834	53.135	751	51·6	13·0	13·6	0·8	
Zapsané pokladny pomocné ..	797	49.848	890	39·2	7·2	7·5	0·6	
Úhrnem ²⁾ ...	44.125	2,506.694	17.949	47·2	11·2	12·1	0·6	
V tom: Čechy	28.888	1,647.409	10.853	48·9	11·8	12·8	0·7	
Morava a Slezsko	10.821	600.652	4.032	51·0	11·1	12·0	0·6	
Slovensko	2.970	165.010	1.575	36·1	8·2	8·7	0·5	
P. Rus	139	7.151	95	35·0	5·8	6·0	0·3	
Úhrn	1924	39.961	2,250.759	17.600	44·5	11·0	11·8	0·7
	1923	39.981	2,154.724	16.123	40·1	11·1	12·0	0·7
	1922	44.514	2,457.143	³⁾ 16.507	49·6	13·0	14·0	0·7
	1921	41.209	2,127.668	³⁾ 15.632	44·5	11·1	12·0	0·7
	1920	29.907	1,412.283	³⁾ 16.584	39·5	8·7	9·3	0·8

¹⁾ Bez porodů. — ²⁾ Do úhrnu nejsou pojaty zapsané pokladny bez osvědčení, které však mají malý význam. Dle jednotlivých zemí není možno rozdělit 9 závodních pokladen min. železnic, (z nichž 1 nepodala dat), 19 min. financí a 2 zapsané pokladny pomocné min. soc. péče. — ³⁾ Bez dat o okresních nemocenských pokladnách na Slovensku a P. Rusi.

b) Finanční hospodaření nemocenských pokladen.

Rok, druh pokladny, země	Příjmy v tisících Kč		Výdaje v tisících Kč			
	celkem	V tom příspěvky členů a zaměstnavatelů ¹⁾	celkem	nemocenské podpory	jiné nemocenské výdaje ²⁾	útraty správní ³⁾
<i>1925 :</i>						
Okresní nemocenské	744,355	701,423	702,395	323,792	229,648	98,556
Okresní zemědělské	22,323	21,822	19,880	6,783	8,350	3,973
Závodní	71,671	68,036	64,955	30,730	30,995	521
Společenstevní	51,641	48,961	49,251	18,710	18,223	9,163
Spolkové	48,487	46,458	46,443	21,463	19,180	4,824
Zapsané pokladny pomocné ..	87,301	84,448	89,524	27,632	52,785	7,538
<i>Úhrnem⁴⁾ ..</i>	<i>1,025,778</i>	<i>971,148</i>	<i>972,448</i>	<i>429,110</i>	<i>359,181</i>	<i>124,575</i>
V tom: Čechy	587,118	555,605	550,681	257,516	183,044	77,946
Morava a Slezsko ..	217,981	205,686	205,829	92,637	72,901	28,132
Slovensko	95,973	89,757	91,445	36,275	32,093	12,538
P. Rus	9,556	8,722	9,413	3,051	3,078	1,428
Úhrn {	1924	944,097	893,707	856,885	389,941	307,760
	1923	870,426	828,895	808,458	393,483	275,841
	1922	945,795	908,211	921,696	505,324	283,941
	1921	871,509	846,442	709,320	377,006	227,558
	1920	304,388	286,665	247,410	87,218	108,226

Rok, druh pokladny, země	Na 1 člena připadá v Kč				Aktiva ⁴⁾	Pasiva ⁴⁾	Res. fondy zmenšené o nekrýty schodek ⁵⁾	
	pří- spěvků	nemocen- ských podpor	jiných nemocen- ských výdajů	správ- ních výdajů				
								v tisících Kč
1925 :								
Okresní nemocenské	330	152	108	46	479,888	132,578	342,639	
Okresní zemědělské	190	59	73	35	10,247	2,810	7 487	
Závodní	310	140	141	2	21,580	856	20,724	
Společenstevní	378	145	141	71	47,092	5,293	41,799	
Spolkové	517	239	213	54	23,892	7,852	16,040	
Zapsané pokladny pomocné	548	179	343	49	54,696	19,537	35,159	
Úhrnem ⁶⁾ .	343	152	127	44	637,395	163,926	463,798	
V tom: Čechy	356	165	117	50	408,209	87,541	320,668	
Morava a Slezsko ..	318	143	113	44	147,315	31,110	116,205	
Slovensko	287	116	103	40	34,189	29,661	.	
P. Rus	253	87	89	41	3,980	3,837	.	
Úhrn {	1924	332	145	114	41	572,730	145,648	418,515
	1923	335	159	111	40	477,506	130,443	340,628
	1922	372	207	116	40	431,164	142,918	284,928
	1921	362	161	97	30	344,451	76,555	244,902
	1920	132	40	50	18	155,537	38,982	104,95

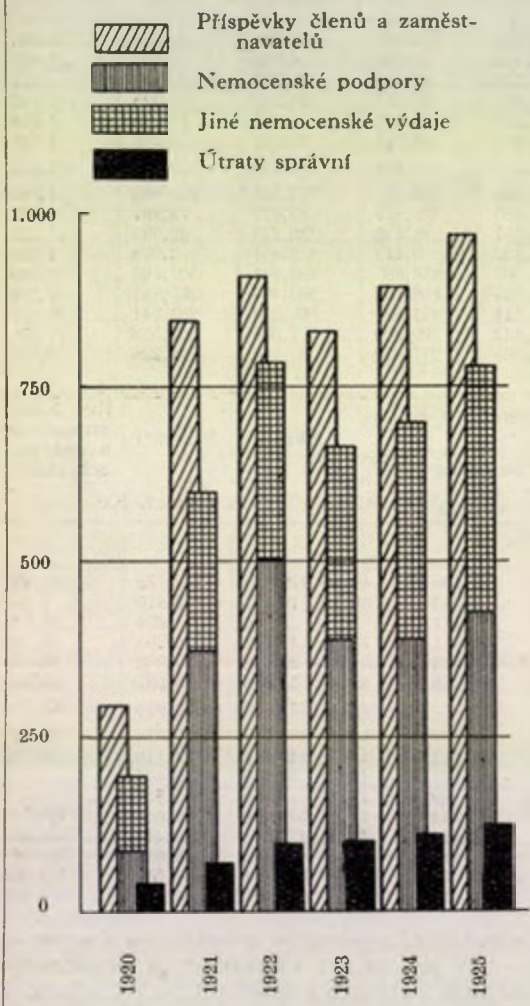
¹⁾ V tom i příspěvky členů dobrovolných a dodatečně předepsané příspěvky za léta minulá.

— ²⁾ V tom i nemocenské dávky za léta minulá. — ³⁾ V tom od r. 1923 i náklady na nemocenskou kontrolu. — ⁴⁾ Počet pokladen a) aktivních, b) pasivních v úhrnech jednotlivých let v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: r. 1925 a) 432, b) 9, r. 1924 a) 430, b) 9, r. 1923 a) 426, b) 9, r. 1922 a) 424, b) 9, r. 1921 a) 418, b) 5, r. 1920 a) 407, b) 3. — ⁵⁾ Finanční hospodaření okresních nemocenských pokladen na Slovensku a v Podkarpatské Rusi jest odlišné od hospodaření nemocenských pokladen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi nevykazují okresní nemocenské pokladny ani rezervní fondy, ani nekrýté schodky. Případné přebytky odvádějí Zemské úřadovně pro pojišťování dělníků na Slovensku a v Podkarpatské Rusi v Bratislavě (nemocenský odbor), která naproti tomu hradí případné jejich schodky. Následkem toho data ve sl. 14 týkají se pouze pokladen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. — ⁶⁾ Viz pozn. ²⁾ u tab. a).

Diagram 3.

Některá data o finančním hospodaření nemocenských pokladen v rep. Československé za l. 1920—1925.

(V milionech Kč.)

Podle tohoto zákona a prováděcího nařízení k němu byla nemocenská oddělení jednotlivých bratrských pokladen sloučena v 8 revírních bratrských pokladen, oddělení provisi (zaopatřovací) sloučena v Ústřední bratrskou pokladnu v Praze.

Hlavní předností zákona č. 242 bylo, že sloučil hornické pojištění, dosud velmi roztržité, neboť bylo zlikvidováno v Čechách 37 bratrských pokladen, na Moravě 17 a na Slovensku 39, celkem 93 bratrské pokladny.

jak soukromých tak i státních a splynuly s všeobecnými okresními pokladnami; na Slovensku a P. Rusi dokonce existují nyní již jen okresní pokladny, ze závodních pak pouze pokladny státních podniků: Československých drah a Tabákové režie.

R. 1925 byla v republice 471 nemocenská pokladna v činnosti; data jsou po ruce o 468 pokladnách. V těch bylo zapsáno 2,831.857 členů, z toho u okresních pokladen 2,124.000 členů, tedy plných 75.0%. Onemocněli 1,335.502 členové; poněvadž však někteří členové onemocní vícekrát, je počet případů onemocnění větší: 1,788.529. Nemocnost jest tedy velmi vysoká; 47% všech členů onemocnělo během roku a na každého člena připadá 11 dnů nemocenských.

Příjmy nemocenských pokladen činily r. 1925 1.026 milionů Kč, výdaje 972 mil Kč. Na 1 člena připadají 343 Kč všech příspěvků (t. j. příspěvky nejen členů, ale též zaměstnavatelů) a 279 Kč vrátily pokladny svému členovi ve formě nemocenských výdajů.

Bratrské pokladny.

(Viz tab. 3 a 4.)

Horníci jsou pojištěni pro případ nemoci, invalidity a stáří na základě horního zákona z r. 1854 a zákona z r. 1889 u t. zv. bratrských pokladen; také vdovy a děti zaopatřenců jsou účastny tohoto pojištění. Posléze bylo pojištění u bratrských pokladen upraveno zákonem č. 242 z r. 1922, jenž nabyl účinnosti v celém svém rozsahu teprve 1. října 1924.

Zmíněný zákon některými ustanoveními způsobil, že Ústřední bratrská pokladna je pasivní; jedná se proto o jeho novelisaci.

Úplná data o bratrských pokladnách pro celé území republiky jsou po ruce teprve od r. 1925.

Nemocnost u *bratrských nemocenských* pokladen (viz tab. 3a) jest větší než u ostatních (okresních, závodních atd.) pokladen nemocenských. V r. 1925 onemocněly

Tab. 3. *Bratrské pokladny nemocenské v l. 1924—1927.¹⁾*

a) *Počet pokladen, členů, onemocnělých a úmrtí.*

Rok, země	Počet bratr- ských po- kladen	Průměrný počet členů	Počet onemoc- nělých členů ²⁾	Onemocnění	
				Počet případů ²⁾	Počet nemocen- ských dnů ²⁾
1927 :					
Čechy	5	70.800	50.378	68.835	1,269.567
Morava a Slezsko	2	54.741	31.677	50.235	1,072.025
Slovensko	1	13.553	10.233	11.455	189.802
Republika	8	139.094	92.288	130.525	2,531.394
Pro srovnání: 1926	8	139.157	90.102	132.089	2,360.682
1925	8	144.783	96.411	143.578	2,648.219
1924	8	148.426	.	.	.

Rok, země	Porody		Počet úmrtí	Ze 100 členů one- moc- nělo ²⁾	Na 1 člena připadá nemo- cenských dnů		Ze 100 členů zemřelo
	Počet případů	Počet nemoc. dnů			bez porodů	s porody	
1927 :							
Čechy	48	2.754	382	71·2	17·9	18·0	0·5
Morava a Slezsko	40	2.373	283	57·9	19·5	19·6	0·5
Slovensko	20	1.522	98	75·5	14·0	14·1	0·7
Republika.....	108	6.649	763	66·3	18·2	18·3	0·5
Pro srovnání: 1926.....	111	6.735	819	64·7	17·0	17·0	0·6
1925.....	119	6.448	870	66·6	18·3	18·3	0·6
1924.....	·	·	·	·	·	·	·

¹⁾ Výsledky *nemocenské statistiky* nemohly býti v úhrnu pro r. 1924 vykázaný, ježto některým revírním bratrským pokladnám byly administrativní práce spojené tehdy s prováděním zákona 242/1922 velice ztíženy, takže nemohly potřebný statistický materiál zachytiti a ke zpracování předložiti. — ²⁾ Bez porodů.

u bratrských pokladen $\frac{2}{3}$ členů, kdežto u ostatních pokladen ani ne $\frac{1}{2}$. Onemocnění trvalo také déle (18 dnů proti 11 dnům). Úmrtnost členů bratrských pokladen byla r. 1925 stejná jako u ostatních nemocenských pokladen. Finanční výsledky bratrských pokladen *nemocenských* (viz tab. 3b) jsou celkem příznivé přes to, že nemocenské podpory připadající průměrně na 1 člena (392 Kč r. 1925) a jiné nemocenské výdaje (255 Kč) jsou mnohem větší než u ostatních nemocenských pokladen (152 + 127 Kč r. 1925), dlužno však si uvědomiti, že příspěvky r. 1925 jsou u bratrských pokladen také mnohem vyšší (734 Kč) než u ostatních (343 Kč).

Nemocenské podpory činily r. 1927 u bratrských pokladen téměř polovinu všech výdajů (49·6%) a všechny nemocenské výdaje pak téměř 9 desetin (87·8%) výdajů.

Tab. 3b) Finanční hospodaření bratrských pokladen *n e m o c e n s k ý c h*.

Rok, země	Příjmy v tisících Kč		Výdaje v tisících Kč			
	celkem	V tom příspěvky členů a zaměstnavatelů ¹⁾	celkem	nemocenské podpory ²⁾	jiné nemocenské výdaje	útraty správné ³⁾
<i>1927 :</i>						
Čechy	54,512	48,893	50,228	25,965	18,494	4,600
Morava a Slezsko	52,461	48,001	52,232	26,270	20,014	5,161
Slovensko	9,342	8,511	9,271	3,178	4,145	1,242
<i>Republika</i>	<i>116,315</i>	<i>105,405</i>	<i>111,731</i>	<i>55,413</i>	<i>42,653</i>	<i>11,003</i>
Pro srovnání: 1926	113,762	104,478	104,604	51,285	39,121	10,768
1925	113,866	106,205	110,638	56,821	36,903	10,453
1924	112,725	106,020	113,296	64,265	35,488	9,685

Rok, země	Na 1 člena připadá v Kč				Aktiva	Pasiva	Pře- bytek aktiv nad pasivy
	pří- spěvků	nemo- cen- ských podpor	jiných nemo- cen- ských výdajů	správ- ních výdajů			
1927 :							
Čechy	691	367	261	65	34,178	15,601	18,577
Morava a Slezsko	877	480	366	94	33,761	6,350	27,411
Slovensko	628	234	306	92	18,236	1,000	17,236
Republika	758	398	307	79	86,175	22,951	63,224
Pro srovnání: 1926	751	369	281	77	82,821	25,719	57,102
1925	734	392	255	72	74,965	26,999	47,966
1924	714	433	239	65	63,698	18,961	44,737

¹⁾ V tom i příspěvky členů dobrovolných a příspěvky předepsané za léta minulá. — ²⁾ I s podporami pro porody. — ³⁾ V tom i nemocenská kontrola.

Bratrské pojištění *zaopatřovací* (viz tab. 4) nevykazuje výsledků tak příznivých jako pojištění nemocenské. Kdežto roky 1923 a 1924 končily přebytky 7 resp. 17 mil. Kč, v r. 1925 objevuje se již schodek 9 mil. Kč, který stoupl r. 1926 na 20 mil. Kč a r. 1927 na 22½ mil. Kč, přes to že příspěvky jsou velmi značné. Případlo totiž r. 1927 na povinně pojištěného člena 1.018 Kč ročních příspěvků.

Tab. 4. Bratrské pokladny *zaopatřovací* v l. 1922—1927.

Rok, země	Počet aktivních členů ¹⁾		Počet důchodců ¹⁾			Měsíční výše důchodů v 1.000 Kč ¹⁾		
	celkem	v tom povinně pojištěných	provisionistů	vdov	sirotků	provisionistů	vdov	sirotků
<i>1927 :</i>								
Čechy	69.283	67.532	24.428	16.128	6.068	5,308	1,635	202
Morava a Slezsko	54.145	52.953	15.697	9.474	5.694	3,742	1,005	208
Slovensko	14.704	13.496	3.479	4.536	2.107	851	467	77
<i>Republika</i>	<i>138.132</i>	<i>133.981</i>	<i>43.604</i>	<i>30.138</i>	<i>13.869</i>	<i>9,901</i>	<i>3,107</i>	<i>487</i>
Pro srovnání: 1926	141.991	137.063	43.417	29.688	15.228	9,844	3,047	530
1925	143.422	134.003	42.023	29.279	14.760	9,372	3,039	504

Rok, země	Příspěvky členů		Zaopatřovací platy důchodcům				Úhrn aktiv resp. pasiv	Úhrn zisků resp. ztrát	V tom zisk (+) resp. ztráta (—)
	celkem	v tom povinně pojištěných	celkem	z toho					
				invalidní a starobní	vdovské	sirotčí			
v tisících korun československých									
1927 :									
Ústředí	—	—	—	—	—	—	145,144	8,204	+ 3,865
Čechy	68,399	68,246	86,835	64,263	20,038	2,295	92,189	89,481	— 18,184
Morava a Slezsko	54,657	54,376	60,066	45,178	11,707	2,733	53,545	60,129	— 5,375
Slovensko	13,809	13,764	17,013	10,361	6,345	252	19,110	17,162	— 2,902
Republika	136,865	136,386	163,914	119,802	38,090	5,280	309,988	174,976	— 22,596
Pro srovnání:									
1926	136,164	135,372	161,523	117,701	37,688	5,434	277,442	173,449	— 19,988
1925	141,910	140,984	157,600	112,037	39,629	5,047	264,406	181,283	— 9,002
1924	54,372	45,059	91,605	28,873	10,618	1,730	263,817	114,957	+ 16,966
1923	16,989	12,466	83,161	10,633	3,855	717	241,926	93,872	+ 7,263
1922							146,607		

¹⁾ Pramen neuvádí dat pro léta 1922—1924.

Veřejnoprávní pojišťování pensijní.

(Viz tab. 5.)

Pensijní pojištění soukromého úřednictva a vůbec soukromých zaměstnanců vyšších kategorií bylo zavedeno zákonem z r. 1906 s platností od r. 1909. Za republiky vydán byl zákon o něm r. 1920 a nejnověji zákon ze dne 21. února 1929 č. 26 Sb. z. a n. Agenda je soustředěna u Všeobecného pensijního ústavu v Praze.

R. 1928 měl ústav 263.061 pojištěnce, jimž byly předepsány premie ve výši 249,505 tisíc Kč a vyplaceno 87,434 tisíc Kč, z toho však pojistných dávek bylo jen 16,853 tisíc Kč, drahotných přídavků 52,477 tis. Kč, ostatek 18,104 tis. Kč připadá na vrácené premie a rezervy.

Tab. 5. Veřejnoprávní pojišťování pensijní v l. 1925—1928.

	1925	1926	1927	1928
I. Počet pojištěnců.....	203.580	224.611	243.652	263.061
II. Činnost pojišťovací:				
1. Výše předepsaných premií (v tisících Kč) .	201,309	212,128	225,615	249,505
2. Vyplaceno bylo	52,056	64,614	77,419	87,434
V tom: a) pojistné dávky	8,679	11,443	14,074	16,853
b) drahotní přídavky	26,713	35,128	44,218	52,477
c) vrácené premie a rezervy	16,664	18,043	19,127	18,104
III. Jmění ústavu (oddělení zákonného pojištění) v tisících Kč.....	959,510	1.190,156	1.451,219	1.763,802

Nové obory veřejnoprávního pojišťování.

Sociální zákonodárství Československé republiky v posledních letech řadou zákonů postaralo se o to, aby veřejnoprávní pojištění zahrnuło co největší okruh občanstva a opatřilo jim ochranu co nejúčinnější. Tak rozšířeno zákonem z 9. X. 1924 č. 221 *dělnické* pojištění nemocenské také na *pojištění starobní a invalidní*; zákonem z 15. X. 1925 č. 221*) zavedeno povinné *pojištění nemocenské pro státní a veřejné zaměstnance*, zákonem z 10. VI. 1925 č. 148 zavedeno povinné *pojištění osob samostatně hospodařících* (tedy hlavně maloživnostníků a rolníků) *pro případ invalidity a stáří*. Statistických dat o těchto novýchruzích pojišťování dosud není kromě veřejného léčebného fondu.

Léčebný fond veřejných zaměstnanců počal fungovati 1. VIII. 1926, ale data za posledních 5 měsíců r. 1926 nejsou směrodatná. I údaje za rok 1927 nutno pojímati s výhradou, že toho roku praxe fondu teprve se vyvíjela a poměry byly neurovnané. Průměrný stav členstva Léčeb. fondu byl r. 1927 264.912, počet onemocnění členů 328.855, rodinných příslušníků 390.453, úhrnem 719.308 onemocnění. Bilanční úhrn za r. 1927 činil 57,106.787 Kč, účet zisku a ztrát 117,850.860 Kč.

*) K nemocenskému pojištění veřejných zaměstnanců vztahují se dále 3 vládní nařízení a to:

1. Vládní nařízení č. 144 Sb. z. a n. ze dne 16. VII. 1926, jímž byli do pojištění tohoto zahrnuti duchovní církve a náboženských společností státem uznaných, jakož i učitelé veřejných škol obecných a měšťanských,

2. Vládní nař. č. 145 Sb. z. a n. ze dne 16. VII. 1926, kterým vysloveny základní zásady rázu finančního a konečně

3. Vládní nař. č. 146 Sb. z. a n. ze dne 16. VII. 1926, které zavádí volební řád do orgánů Léč. fondu veřej. zaměstnanců a do rozhodčích soudů.

<i>Zisky</i>	<i>Kč</i>	<i>Ztráty</i>	<i>Kč</i>
Reservní fond	20,853.703	Dávky členům	38,994.839
Pojistné	86,381.220	Dávky rodin. přísluš.	41,663.990
Příplatky na dávky	8,901.134	Správní výdaje {osobní	3,622.666
Výnos majetku	1,284.807	{věcné	1,261.878
Jiné příjmy	429.996	Výnos majetku	111.010
		Odpisy	1,358.899
		Různé	2,492.520
		Reservní fond	28,345.058
<i>Úhrn</i>	<i>117,850.860</i>	<i>Úhrn</i>	<i>117,850.860</i>

Členové zaplatili tedy (i s příplatky) 95,282 tis. Kč (na 1 člena 360 Kč) a vráceno jim bylo v dávkách 80,659 tis. Kč (na 1 člena 304 Kč); 1 onemocnění členovo stálo 119 Kč a rodinného příslušníka 107 Kč. Přihlédneme-li jen k lékařskému ošetření praktickými lékaři, byl tu počet: případů 594,499 (v tom: a) členů 261,986, b) rodinných příslušníků 332,513), ordinací 1,598,930 (a) 773,784, b) 825,146), návštěv v bytě 623,850 (a) 239,456, b) 384,394).

Překvapují tu neobyčejně vysoká čísla jak počet případů, ordinací a návštěv vykonaných praktickými lékaři u rodinných příslušníků, tak i dávek ve prospěch rodinných příslušníků; souvisí to se zásadou, že rodinní příslušníci mají zcela tatáž práva jako členové sami a dále s tou okolností, že rodinní příslušníci jsou z valné části staří rodiče, ženy a děti, u nichž jest zpravidla nemoc zdlouhavější a vyžaduje více ordinací nebo návštěv.

Hospodářství Léčebného fondu bylo r. 1927 jen stěží udrženo v rovnováze; roku 1928 skončilo schodkem Kč 7,446,046

Dobrovolné pojišťování životní a proti škodám.

(Viz tab. 6 a diagr. 4.)

Pojišťování životní a proti škodám živelním obstarává 25 pojišťoven akciových a 22 vzájemných, kromě toho řada pojišťoven cizozemských.

R. 1927 činily (v milionech Kč):

	v pojišťování životním u ústavů			v pojišť. proti škodám u ústavů		
	tuzem.	cizozem.	celkem	tuzem.	cizozem.	celkem
přijaté premie *).....	180	160	340	371	79	450
vyplacené pojistky *)	52	48	100	211	45	256

Jakou finanční sílu r. 1927 znamenají ústavy pojišťovací, vidíme také z tohoto přehledu (v milionech Kč):

	Pojišťování životní u ústavů			Pojišťování proti škodám u ústavů		
	tuzem.	cizozem.	celkem	tuzem.	cizozem.	celkem
Úhrn příjmů resp. vydání**)	281	226	507	560	126	686
Ve výdajích: náklady správní.....	64	63	127	234	65	299
Úhrn aktiv resp. pasiv	1,261	.	.	898	.	.
V pasivech: Řádné rezervy	865	.	.	269	.	.

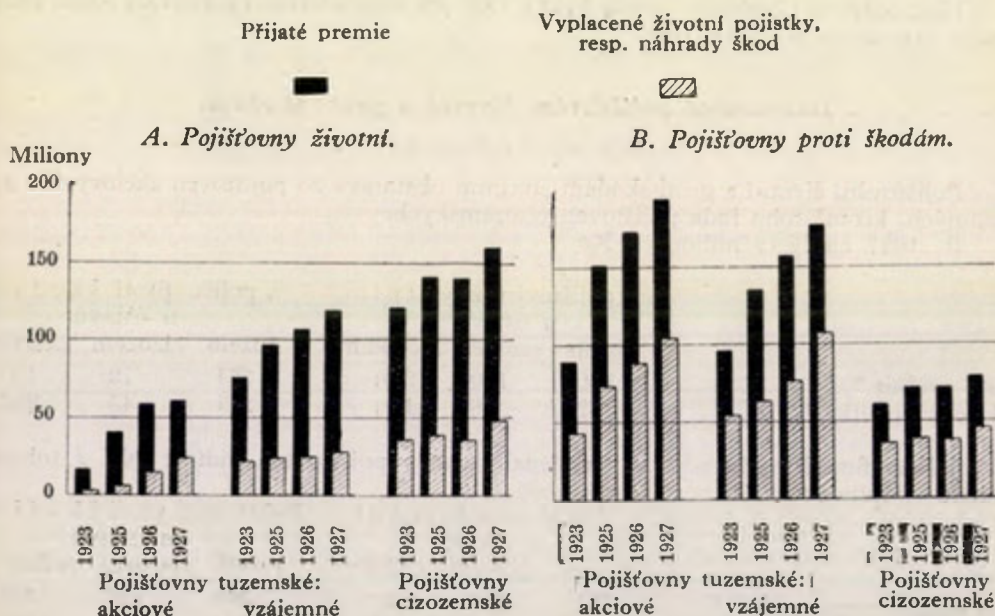
*) Po srážce podílu zajišťovatelů. — **) V příjmech obsaženo je též přijaté pojistné, ve výdajích vyplacené pojistky a škody; oboje viz na předešlém přehledu a v tab. 6.

Kapitálové a důchodové pojištění životní čítalo 801.852 pojistky v sumě 5.375 mil. Kč u tuzemských pojišťoven a 548.258 pojistek ve výši 4.458 mil. Kč u cizozemských. V pojišťování proti škodám největší obchod týká se pojištění proti ohni.

	R. 1927	Přijaté premie*) v tis. Kč		Vyplacené škody*) v tis. Kč	
		v ústavech		v ústavech	
		tuzem.	cizozem.	tuzem.	cizozem.
Pojištění proti ohni atd.**)		226,546	38,819	119,685	25,450
„ úrazové		19,690	10,934	5,828	2,715
„ odpovědnostní		39,954	7,650	15,989	3,101
„ automobilů		10,856	3,111	8,095	1,397
„ proti krádeži, atd.**)		21,943	4,969	5,710	1,229
„ dopravní		14,847	4,985	14,504	3,403
„ krupobitní		21,961	4,608	27,719	5,563
„ koní a skotu		7,100	946	9,395	679
„ jiné		8,426	3,069	4,292	1,398
Úhrn		371,323	79,091	211,217	44,935

Diagram 4.

Dobrovolné pojištění v rep. Československé v l. 1923, 1925—1927.

*) Po srážce podílu zajišťovatelů. — **) V tomtož pojištění vodovodů, rour, příprěže, zvonů, řepy.

***) T. j. proti krádeži, vloupání, proti zpronevěře, pojištění kauce, proti ztrátě skvostů a jízdních lístků.

Tab. 6. Dobrovolné pojišťování životní a proti škodám r. 1927.

Druhy pojišťoven a pojišťování		Počet ústav ¹⁾	Přijátá premie ²⁾	Vyplacené živ. pojistky (dospělé) resp. škody ²⁾
			v tisících Kč	
A. Tuzemské pojišťovny :				
I. Akciové :	1. Pojištění životní	18	61,330	23,931
	2. Pojištění proti škodám	23	194,583	103,919
	Úhrn I.	25	255,913	127,850
II. Vzájemné :	1. Pojištění životní.....	7	119,110	28,387
	2. Pojištění proti škodám	17	176,740	107,298
	Úhrn II.	22	295,850	135,685
	Celkem A.	47	551,763	263,535
B. Cizozemské pojišťovny :				
	Pojištění životní	8	160,481	48,062
V tom	{ rakouské	3	49,659	17,688
pojišťovny:		2	53,685	15,399
		2	56,690	14,974
		1	447	1
	Pojištění proti škodám.....	18	79,091	44,935
V tom	{ rakouské	6	41,584	27,119
pojišťovny:		6	3,649	1,519
		1	32,653	15,593
		4	1,201	704
		1	4	—
	Celkem B.		239,572	92,997

¹⁾ Skutečnému počtu ústavů odpovídá pouze číslo vytištěné při úhrnech písmem kursivovým; ostatních položkách jest každý ústav počítán tolikráte, kolik druhů pojištění pěstuje. — ²⁾ Po srážce odílu zajišťovatelů. — ³⁾ V tom v pojištění životním pouze dospělé pojistky, v pojištění živelním pouze skutečně vyplacené škody.

XIII. Sociální statistika.

1. STATISTIKA PRÁCE.

Nezaměstnanost.

(Viz tab. 1.)

Podpory v nezaměstnanosti byly zavedeny zákonem ze dne 10. prosince 1918 č. 63 Sb. z. a n. Nárok na podporu přiznává zákon těm osobám, které podléhaly nemocenskému pojištění a byly odkázány výživou na práci za mzdu, kromě toho pak osoby, které žily s podporovaným ve společné domácnosti a byly výživou na něj odkázány (pro děti do 18 a později do 14 let) byl k podpoře poskytován příplatek.

Změna v podpůrném systému nastala dnem 1. dubna 1925, kdy nabyl platnosti zákon ze dne 19. července 1921, č. 267 Sb. z. a n. Stát dle tohoto zákona toliko přispívá k podpoře vyplácené odborovými organizacemi, které podle svých stanov poskytují členům podpory v nezaměstnanosti (t. zv. Gentský systém). Výše státního příspěvku rovná se podpoře, kterou nezaměstnaný obdrží od odborové organizace; pro ženaté členy a vdané členky, dále pak pro členy s 5letou dobou členskou stanoven byl vládním nařízením ze dne 23. prosince 1924, č. 3 Sb. z. a n. z roku 1925 státní příspěvek v poměru $1\frac{1}{2}$ ku podpoře odborové organizace. Těm osobám, které nemají dle zákona nárok na státní příspěvek k podpoře, může odborová organizace vypláceti toliko organizační podporu.

Počet osob podporovaných v nezaměstnanosti byl pravidelně statisticky zjišťován. Prvý zákon z r. 1918 s počátku prováděly demobilizační výbory, od r. 1920 pak okresní správy politické, jež předkládaly každého měsíce ministerstvu sociální péče výkazy o počtu osob podporovaných v nezaměstnanosti přímo státem. Od 1. dubna 1925 předkládají výkazy o počtu osob podporovaných odborové organizace, jež dosáhly od ministerstva sociální péče svolení k výplatě státního příspěvku k podpoře v nezaměstnanosti.

Výsledky, počínajíc rokem 1921, jsou obsaženy v připojených tabulkách. V tabulce 1 a) je publikován jednak počet všech nezaměstnaných, jednak počet osob podporovaných podle zákona z 10. prosince 1918; v tabulce 1 b) pak úhrnný počet osob podporovaných odborovými organizacemi a z nich počet podporovaných se státním příspěvkem.

Z tabulek je patrný — po poklesu nezaměstnanosti v roce 1921 — vzrůst v roce následujícím způsobený valutovými obtížemi, čímž byla podlomena konkurenční schopnost našeho průmyslu v cizině. Roku 1923 po počáteční vysoké nezaměstnanosti nastává však opětovný pokles vlivem konjunktury v průmyslu kovodělném a zlepšenou situací v průmyslu textilním. Stabilisace měny pak způsobila ustálení situace v dalších dvou letech, kdy zejména dobře byl zaměstnán kovoprůmysl, průmysl textilní a oděvnictví. Roku 1926 dostavuje se však nová krise na trhu práce, zvýšení nezaměstnanosti v tomto roce je však způsobeno nepříznivými poměry jen v některých odvětvích průmyslu, nikoli tedy krizí všeobecnou. V druhém čtvrtletí roku 1927 dostavuje se opětně zlepšení celkové hospodářské situace, jež trvá po celý rok následující, zhoršuje se pak v důsledku zimního období počátkem roku 1929. Tabulka 1. nepodává přesných údajů o skutečném stavu nezaměstnanosti, nýbrž pouze o nezaměstnanosti, jak se zračí v číslech o počtu podporo-

(Pokračování textu viz na str. 216.)

Tab. 1. Nezaměstnanost v l. 1921—1929.

a) Podporování v nezaměstnanosti v l. 1921—1924 a v lednu, únoru a březnu 1925.

Měsíc	1921		1922		1923		1924	
	Počet nezaměstnaných	Z nich podporováno státem ¹⁾	Počet nezaměstnaných	Z nich podporováno státem ¹⁾	Počet nezaměstnaných	Z nich podporováno státem ¹⁾	Počet nezaměstnaných	Z nich podporováno státem ¹⁾
I.	95.768	57.017	113.015	54.422	441.075	278.123	193.105	77.524
II.	105.904	59.025	142.454	78.526	415.222	254.019	195.872	76.901
III.	102.801	53.086	128.336	69.719	369.520	218.249	180.002	73.627
IV.	100.505	48.623	125.070	68.495	310.683	171.893	140.001	46.676
V.	108.615	47.203	114.584	63.800	273.234	141.174	108.363	33.943
VI.	104.008	46.128	107.702	56.599	246.616	126.297	87.027	28.982
VII.	96.815	40.275	104.273	54.831	216.720	104.000	79.376	25.613
VIII.	91.679	36.289	141.308	76.375	198.121	92.983	78.774	26.205
IX.	71.590	26.085	232.394	128.864	210.535	100.664	73.006	23.008
X.	62.896	19.748	317.626	187.077	176.333	80.392	71.938	22.681
XI.	68.479	23.607	376.773	225.397	177.367	72.593	69.965	18.832
XII.	78.857	32.802	437.841	278.344	191.978	85.418	81.040	27.484

¹⁾ Jednak přímo, jednak prostřednictvím podniků.

Poznámka: Na počátku roku 1925 bylo nezaměstnaných v lednu 83.631, v únoru 79.920, v březnu 71.884, z nichž státem bylo podporováno v lednu 28.556, v únoru 29.858, v březnu 27.074.

Tab. 1b) Podporování v nezaměstnanosti prostř. odbor. org. od dubna 1925 do konce r. 1929.

Měsíc	1925		1926		1927		1928		1929	
	Počet podporovaných	V tom se státním příspěvkem	Počet podporovaných	V tom se státním příspěvkem	Počet podporovaných	V tom se státním příspěvkem	Počet podporovaných	V tom se státním příspěvkem	Počet podporovaných	V tom se státním příspěvkem
I.	—	—	22.783	22.307	33.279	31.968	20.369	19.926	31.819	30.977
II.	—	—	25.333	24.866	31.431	30.810	20.131	19.677	36.147	35.473
III.	—	—	27.535	27.065	27.074	26.448	17.734	17.287	30.526	29.838
IV.	4.386	3.377	30.056	29.664	22.356	21.691	16.683	16.293	26.835	26.157
V.	4.483	4.138	33.670	33.104	18.057	17.493	16.556	16.220	21.866	21.347
VI.	6.086	5.598	40.034	39.406	13.833	13.286	13.468	13.214	19.436	18.992
VII.	6.986	6.613	46.052	45.387	11.845	11.293	13.627	13.262	16.859	16.515
VIII.	7.310	6.938	46.129	45.415	10.032	9.504	15.588	15.249	18.674	18.300
IX.	9.775	9.356	42.601	41.770	9.609	9.150	16.559	15.950	19.468	19.057
X.	10.970	10.518	35.948	35.183	8.677	8.389	13.228	12.866	16.248	15.803
XI.	12.348	11.958	29.020	28.209	10.883	10.618	12.532	12.153	17.108	16.715
XII.	17.196	16.557	29.295	28.625	14.334	13.954	19.698	19.218	30.170	29.693

vaných podle příslušných zákonných ustanovení. I tato čísla jsou však za pozorovaná dvě období (tab. 1a, 1b) vítaným ukazatelem sociálních a hospodářských poměrů a jejich vývoje. Metodicky j e d n o t n ě lze nezaměstnanost sledovati od r. 1921 řadou čísel o počtu neumístěných uchazečů (tab. 2).

Trh práce.

(Viz tab. 2 a diagr. 1.)

Celkový průběh nezaměstnanosti v jednotlivých měsících je sledován vedle statistiky podpor v nezaměstnanosti ještě statistikou trhu práce.

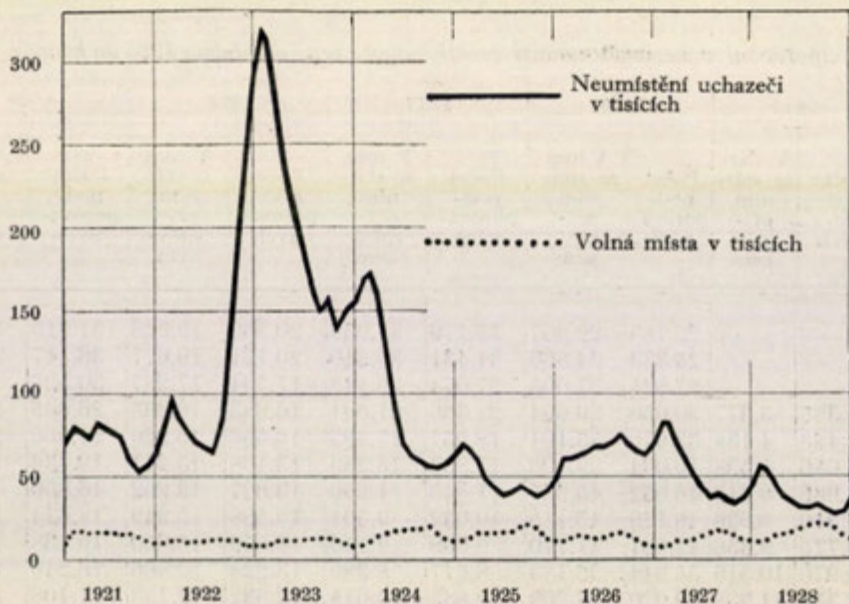
Statistika trhu práce byla zavedena usnesením výboru Statistické rady státní pro statistiku sociální ze dne 18. prosince 1920. Na základě tohoto usnesení a na základě zákona o organizaci statistické služby ze dne 29. ledna 1919, čís. 49 Sb. z. a n. byla uložena všem zprostředkovatelům práce povinnost předkládati výkazy o jejich činnosti, jež zachycují jednak počet volných míst, t. j. počet přihlášených míst, jež nebylo možno v dotyčném měsíci obsadit a které tedy vybývají pro měsíc příští, jednak počet neumístěných uchazečů, t. j. počet uchazečů o práci, jež se nepodařilo v dotyčném měsíci do práce umístiti.

Z tabulky je patrný celkem obdobný průběh jako u statistiky podpor v nezaměstnanosti. Po poklesu v roce 1921 nastává tu rovněž vzrůst v roce následujícím, jenž v roce 1923 znovu opadá, pokles neumístěných uchazečů pak udržuje se, až na zimní období, po oba roky následující. V roce 1926 již zmíněná částečná krize způsobuje nový vzestup, následující však období přináší novou konjunkturu v průmyslu a s tím spojený značný úbytek počtu neumístěných uchazečů.

Diagram 1.

Tisíce

Trh práce v rep. Československé v l. 1921—1928.

Tab. 2. Trh práce v l. 1921—1928.

Měsíc	1921		1922		1923		1924		1925		1926		1927		1928	
	Volná místa	Neumístění uchazeči	Volná místa	Neumístění uchazeči	Volná místa	Neumístění uchazeči	Volná místa	Neumístění uchazeči	Volná místa	Neumístění uchazeči	Volná místa	Neumístění uchazeči	Volná místa	Neumístění uchazeči	Volná místa	Neumístění uchazeči
v tisících																
I.	9	71	10	81	8	321	9	169	11	71	11	62	8	83	10	57
II.	16	81	12	100	9	314	10	175	13	67	13	62	9	83	11	55
III.	17	79	12	88	12	279	15	162	16	61	15	64	12	72	15	47
IV.	16	74	10	80	12	239	15	124	16	48	14	66	10	60	15	39
V.	17	84	11	72	12	212	18	95	16	45	13	69	12	52	16	36
VI.	17	81	11	70	12	189	18	71	17	40	13	69	14	45	18	33
VII.	16	78	12	67	12	169	18	63	17	42	15	72	16	40	20	32
VIII.	15	75	12	86	13	153	18	60	20	45	16	77	18	41	22	34
IX.	16	61	11	143	13	160	19	57	21	42	14	71	17	38	21	31
X.	13	53	12	201	11	143	15	57	17	40	11	67	15	36	19	29
XI.	10	58	8	248	9	152	11	60	12	42	9	64	12	38	14	30
XII.	9	64	9	292	8	157	11	65	11	48	8	71	11	46	12	39

Zprostředkování práce.

(Viz tab. 3 a diagr. 2.)

Veřejnoprávní zprostředkování práce je v jednotlivých zemích našeho státu upraveno různě. V Čechách jest provedeno nejúplněji na podkladě zemského zákona ze dne 29. března 1903, čís. 57 z. z. V každém zastupitelském okrese je zřízen okresní ústav pro bezplatné zprostředkování práce (nyní celkem 247 ústavů), několik okresních ústavů je podřízeno t. zv. okresní centrále, celá země pak byla rozdělena na 5 zemských centrál (Praha, Plzeň, České Budějovice, Hradec Králové, Liberec).

Na Moravě působí jednak zemský úřad práce v Brně pro celou zemi, jednak okresní ústavy pro zprostředkování práce pro okres. Sít zprostředkovatelen práce není tu však úplná, takže tu jest celkem 28 okresních ústavů práce.

Ve Slezsku je ústřednou zemský úřad práce v Opavě, jemuž je podřízeno 17 okresních ústavů práce.

Na Slovensku bylo zařízeno zprostředkování práce na základě zák. článku XVI. z roku 1916 a nařízením ministerstva obchodu čís. 93.815/1915 I B ze dne 17. února 1917. Na základě těchto opatření vzniklo celkem 9 zprostředkovatelen práce a po převratě pak byl zřízen zemský ústřední úřad v Bratislavě.

Na Podkarpatské Rusi jsou celkem 4 zprostředkovateleny práce.

Vedle veřejnoprávních zprostředkovatelen je činná na území republiky 67 zprostředkovatelen odborových, 72 po živnostensku provozovaných a 26 humanitních, náboženských, společenstevních a jiných.

Zmíněné již usnesení výboru Státní rady statistické pro statistiku sociální ze dne 18. prosince 1920 uložilo všem zprostředkovatelnám práce povinnost předkládati výkazy o činnosti. Na základě těchto výkazů zjišťuje se jednak počet hlásících se uchazečů o práci, jednak počet míst zaměstnavateli přihlášených, jednak počet míst obsazených.

Z připojené tabulky 3 jsou patrné výsledky v celoročním součtu za léta 1921 až 1928 a jednotlivých druhů zprostředkovatelen práce. Největší počet uchazečů u všech zprostřed-

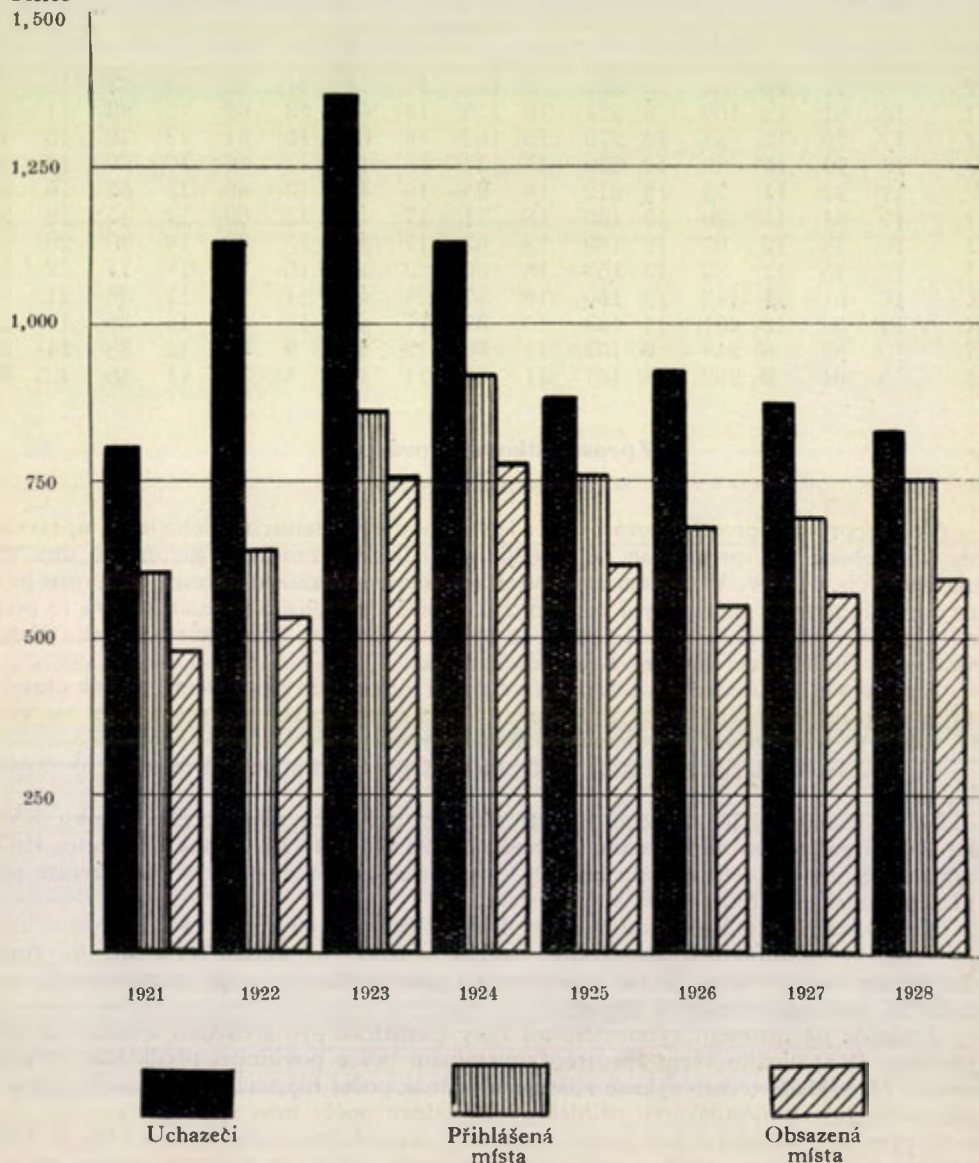
kovatelen práce v úhrnu lze pozorovati v letech 1922, 1923 a 1924, což souvisí jednak s hospodářskou krizí nastávší v roce 1922 a počátkem roku 1923, jednak s počínající konjunkturou roku 1924; proto také v tomto roce bylo zaznamenáno nejvíce přihlášených míst a nejvíce míst bylo obsazeno.

(Pokračování textu viz na str. 220.)

Diagram 2.

Zprostředkování práce v rep. Československé v l. 1921—1928.

Tisíce
1,500

Tab. 3. Zprostředkování práce v l. 1921—1928.

Rok	Počet zpro- středkovateln	Uchazeči	Přihlášená místa	Obsazená místa	Ze 100 ucha- zečů bylo umístěno	Počet zpro- středkovateln	Uchazeči	Přihlá- šená místa	Obsa- zená místa	Ze 100 ucha- zečů bylo umístěno
A. Zprostřed. veřejnoprávní.						B. Zprostřed. odborové				
1921..	303	643.830	474.399	390.796	60·7	67	95.775	70.522	54.045	56·4
1922..	297	970.543	549.437	473.170	48·8	60	100.041	40.335	29.003	29·0
1923..	299	1.228.739	757.861	679.134	55·3	57	80.715	54.010	44.812	55·5
1924..	304	1.023.092	824.915	713.280	69·7	53	52.726	40.072	30.892	58·6
1925..	302	779.894	666.212	556.156	71·3	57	54.960	39.391	29.275	53·3
1926..	299	812.933	576.787	488.282	60·1	58	52.666	37.944	27.988	53·1
1927..	296	759.969	587.632	499.540	65·7	58	53.426	44.005	33.038	61·8
1928..	296	715.907	636.875	519.938	72·6	57	55.592	50.560	37.065	66·7
C. Zprostřed. po živnost. provozované						D. Zprostřed. ostatní				
1921..	105	43.467	45.502	24.188	55·7	28	18.947	15.721	10.022	52·9
1922..	90	42.291	35.411	20.939	49·5	22	16.520	14.910	9.278	56·2
1923..	68	37.041	30.863	19.617	53·0	22	17.311	17.916	10.937	63·2
1924..	64	35.885	34.572	20.671	57·6	19	18.423	18.647	13.014	70·6
1925..	65	33.444	36.321	20.585	61·5	22	14.548	16.228	10.439	71·7
1926..	65	35.871	35.683	22.135	61·7	22	23.414	23.207	15.066	64·3
1927..	62	34.659	33.939	20.770	59·9	21	24.912	25.313	16.200	65·0
1928..	60	32.224	37.704	20.415	63·4	20	23.491	26.265	17.378	74·0

Stávky a výluky.

(Viz tab. 4 a diagr. 3.)

Tab. 4. Stávky a výluky v letech 1919—1928.

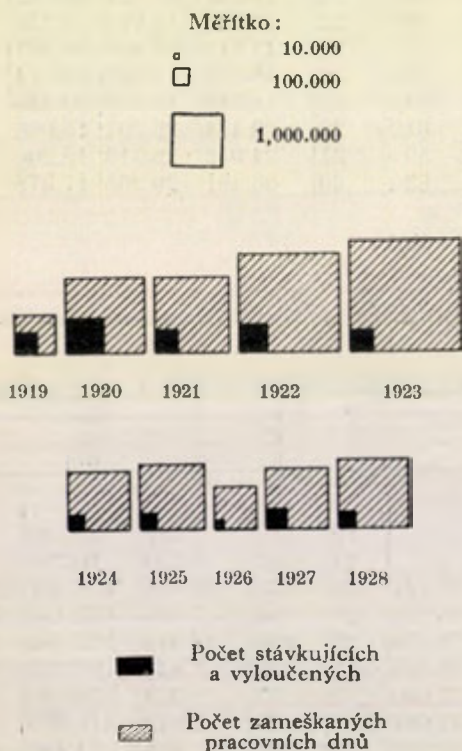
Rok	Stávky					Výluky				
	Stávky	Posti- žené závody	Stávkující ¹⁾	Zameškané prac. dni	Ztráta mzdy v 1000Kč	Výluky	Postižené závody	Vyloučení ²⁾	Zameš- kané prac. dni	Ztráta mzdy v 1000Kč
1919..	242	744	177.411	574.474	³⁾ .	10	10	2.587	32.830	³⁾ .
1920..	590	4.080	491.805	2.148.295	³⁾ .	24	47	3.730	16.799	³⁾ .
1921 ³⁾	423	1.684	197.662	1.871.841	57.421	31	451	25.428	378.501	12.691
1922 ²⁾	261	1.644	324.165	3.842.643	168.646	27	80	7.064	132.455	4.349
1923..	225	1.078	192.565	4.590.910	179.178	23	156	16.614	122.880	2.735
1924..	322	1.117	92.415	1.195.741	28.805	12	65	5.848	166.034	3.976
1925..	262	781	102.863	1.354.294	37.090	5	59	8.333	328.410	9.812
1926..	158	564	46.572	618.628	17.067	5	27	2.648	116.279	2.308
1927..	205	3.851	164.609	1.374.563	35.998	3	35	7.434	91.482	1.939
1928..	268	1.906	98.411	1.712.767	61.059	14	21	3.106	15.652	328

¹⁾ V tom i nepracující v důsledku stávek resp. výluk. — ²⁾ Bez dat o stávkách a výlukách v zemědělství a lesnictví. — ³⁾ Nebylo pro léta 1919 a 1920 zjišťováno.

Za stávkou jest považovati každé částečné neb úplné zastavení práce zaměstnanci jednoho nebo několika závodů za tím účelem, aby byly vynuceny určité požadavky, čítaje v to i stávky politické a stávky ze solidarity. Stávkou hledí se docílití zvýšení mezd, zkrácení pracovní doby, propuštění neorganizovaných dělníků atd. (= stávky útočné) nebo odvrátiti snížení mezd, prodloužení pracovní doby, stíhání dělnických důvěrníků atd. (= stávky obranné). Výlukou se rozumí úplné neb částečné uzavření závodu zaměstnavatelem, aby zaměstnanci byli donuceni přijmouti jeho požadavky neb aby odmítnuty byly požadavky zaměstnanců. Stávka a výluka jednotlivá postihuje jen jeden závod, hromadná více závodů, generální celé jedno odvětví průmyslu (na př. hornictví). Hromadné stávky a výluky vyskytují se skoro vesměs jen v jednom druhu povolání a na území nepřilíš rozlehlém, na př. v jednom okrese nebo v několika sousedících okresech; jen zřídka bývá postižen celý velký kraj (na př. severní Čechy). Co do trvání stávek a výluk ukazuje na př. statistika z r. 1928, že asi třetina (39·0%) trvala 1—6 pracovních dnů, t. j. do týdne, asi jedna sedmina (14·2%) netrvá ani celý jeden den; skoro polovina (46·8%) trvá déle než týden.

Diagram 3.

*Stávky a výluky v rep. Československé
v l. 1919—1928.*

Ztráty, způsobené stávkami a výlukami, měří se všeobecně počtem zameškaných pracovních dnů (ztráty pro zaměstnavatele) a ztrátou mzdy (ztráty pro zaměstnance). Tak na př. r. 1928 ztraceny byly stávkujícími a vyloučenými 1,698.684 pracovní dny (r. 1923 dokonce 4,588.730) a za ušlou mzdu 61 milion Kč (r. 1923 181 mil. Kč). Kromě toho určitý počet zaměstnanců, kteří nejsou přímo zúčastněni na stávce nebo výluce, je zbaven možnosti pracovat (na př. dělnictvo továrny při stávce topičů). Takové osoby „nepracující v důsledku stávky resp. výluky“ zameškaly r. 1928 29.735 dnů a ztratily na mzdě přes ½ milionu Kč. Podporami se strany odborových organizací jsou tyto ztráty vyváženy jen částečně: v r. 1928 byla vyplacena podpora skoro 11 milionů Kč.

Stávky a výluky postihují u nás nejvíce tyto třídy povolání: hornictví — průmysl strojů — průmysl kamene — průmysl sklářský — průmysl textilní.

Příčiny stávek jsou hlavně mzdového rázu (na př. r. 1928 pro neshody mzdové bylo zameškáno 92·1% ze všech zameškaných dnů). Spory mzdové jsou v těsné souvislosti s hospodářskou konjunkturou.

Při hospodářské depresi brání se dělnictvo pokusům o snižování mezd, za dob příznivých vymáhá stávkami zvyšování mzdy: v nepříznivém roce 1926 27·7% všech zameškaných dnů zameškáno pro požadavek za-

městnanců, aby mzdy nebyly snižovány, kdežto v příznivém roce 1928 jen 0·4%, naopak stávkami pro zvýšení mezd zmeškáno r. 1926 jen 34·0% zameškaných dnů, r. 1928 však 89·2%.

Stávky i výluky končí většinou kompromisem: v r. 1928 připadalo 75·2% všech zameškaných dnů na částečný výsledek, 24·1% na výsledek záporný a 0·7% skončilo pro zaměstnance kladně.

Odborové organizace zaměstnanecké.

(Viz tab. 5.)

Odborové organizace zaměstnanecké jsou sdružení zaměstnanců, která mají za účel zlepšovat hospodářskou situaci a hájit zájmy svých členů.

Vyplácejí podporu v nezaměstnanosti (s přídavkem státním), v nemoci atd., uzavírají kolektivní smlouvy, rozhodují o vzniku a trvání stávek a pečují vůbec o materiální zlepšení stavu zaměstnanců, vedle toho starají se i o duševní zájmy zaměstnanců a to vydáváním časopisů, pořádáním kursů, zařizováním knihoven atd.

Celkem bylo k 31. prosinci 1928 ne méně než 583 organizace s 1,733.979 členy. Proti roku 1921 klesl počet členů asi o 12%, kdežto počet organizací stoupl z 419 v r. 1921 na 583 v r. 1928. Jelikož máme v Československu něco přes 4 miliony v povolání činných zaměstnanců, vidíme, že teprve asi 40% jich jest odborově organizováno. Většina zaměstnanců není tedy ještě vůbec organizována a pokud jsou zaměstnanci organizováni, jsou velice rozptýleni na řadu organizací: v r. 1921 připadalo na 1 dělnickou organizaci průměrně 8.864 členů, v r. 1928 jen 6.102, na 1 úřednickou 2.454 resp. 1.729. Dělnickou organizací se rozumí organizace, jichž členové jsou hlavně dělníci, úřednickou organizací naproti tomu organizace, jichž členové jsou především úředníci, ale i zaměstnanci jiní s pevným platem, i když nemají ráz úřednický.

Ze všech členů r. 1928 bylo národnosti československé 72·37% (z veškerého obyvatelstva, státních příslušníků československých i cizinců dohromady, jest národnosti československé podle sčítání ze dne 15. února 1921 64·8%), ruské nár. bylo 0·34% členů (oproti

Tab. 5. Odborové organizace zaměstnanecké v l. 1918—1928.

a) Přehled za léta 1918—1928.

Rok	Odborové organizace					
	dělnické		úřednické (zřizenecké)		celkem	
	Počet organizací	Počet členů	Počet organizací	Počet členů	Počet organizací	Počet členů
1918....	.	194.986	.	176.892	.	371.878
1919....	.	880.052	.	425.852	.	1,305.904
1920....	.	1,238.744	.	578.865	.	1,817.609
1921....	148	1,311.857	271	665.066	419	1,976.923
1922....	149	1,033.218	308	679.716	457	1,712.934
1923....	151	958.063	301	669.443	452	1,627.506
1924....	148	977.956	319	691.500	467	1,669.456
1925....	159	1,055.087	322	655.770	481	1,710.857
1926....	155	960.775	354	710.475	509	1,671.250
1927....	160	966.652	401	714.429	561	1,681.081
1928....	166	1,013.087	417	720.892	583	1,733.979

3·5% Rusů zjištěných při sčítání), polské 0·50 (oproti 0·8%), německé 25·88 (23·6%), maďarské 0·88 (5·6%) a jiné 0·03 (1·7%). Nejlépe jsou odborově organisováni tedy zaměstnanci národnosti československé a německé.

Odborovými organisacemi byl vydán koncem r. 1928 celkem 341 časopis v úhrnném nákladu 1,668,527 výtisků posledního čísla v roce. 23 odborových časopisů vychází týdně v nákladu 339,037 výtisků.

Tab. 5b) Přehled podle odborových ústředí a podle kategorií odborových útvarů v r. 1928.

Odborová ústředna	Počet členů	
	dělnické organisace	úřednické (zřízenecké) organisace
Společná ústředna, Odborové Sdružení Československé....	408.320	165.407
V tom: Ústřední svazy	263.929	112.656
Zentralgewerkschaftskommission des deutschen Gewerkschaftsbundes ..	144.391	52.751
Československá Obec Dělnická.....	165.502	136.757
Mezinárodní Všeodborový Svaz.....	158.484	7.296
Československá říšská všeodborová komise křesťansko-sociální	99.401	11.827
Odborové Ústředí „Čsl. svaz úřednických a zřízeneckých organisací“	—	82.891
Republikánské ústředí zaměstnanecké	41.242	27.024
Reichsvereinigung der deutschen Gewerkschaften	16.199	35.265
Sdružení Slovenských Odborových Organizací.....	22.534	20.410
Národní sdružení odborových organisací	28.096	1.139
Verband der christlichen Gewerkschaften	24.346	258
Vysokoškolský svaz	—	11.183
Verband der deutschen Staatsangestellten-Vereinigungen...	—	6.480
Odborové organisace bez odborové ústředny	48.963	214.955
V tom: československé	20.667	184.917
německé.....	28.296	30.038
Odborové organisace úhrnem.....	1,013.087	720.892

Mzdy.

(Viz tab. 6.)

Pro posouzení významu těchto dat budiž upozorněno, že účelem dat zjišťovaných pojišťovnami není sestrojiti statistiku mzdovou, a proto i průměry zde otiskné nepředstavují žádných skutečně vyplacených mezd. Jsou to aritmetické průměry ze všech mzdových platů, jež byly pro vyměření příspěvků podnikateli na základě zákonem jim uložené povinnosti přihlášeny, resp. při revizi dokladů podnikatele zjištěny, ev. pro neplnění povinností předepsány. Přesto však mohou předložená čísla, jež jsou opřena o výsledky celoročních mzdových přiznání ze všech téměř průmyslových závodů a u všech téměř v průmyslu zaměstnaných osob v republice za řadu let, býti považována za dobrou náhradu speciálního šetření, znázorňující vývoj mzdových poměrů.

Tab. 6. Statistika mezd započtených pro pojistné u úrazových pojišťoven dělnických
v l. 1913, 1918—1926.

a) Celkový přehled.¹⁾

Rok	Mzda pro pojistné započtená				Mzdový průměr denní v Kč			Mzdový index				
	Čechy	Mo- rava a Slez- sko	Slo- vensko a P. Rus	v milionech Kč	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko a P. Rus	1913 = 100		1921 = 100		
								Čechy	Morava a Slezsko	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko a P. Rus
1913 ..	634	299	.		3 ¹⁶	2 ⁹⁷	.	100	100	.	.	.
1918 ..	735	378	.		6 ⁴³	6 ²⁴	.	203	210	.	.	.
1919 ..	1.924	953	.		11 ⁶⁴	11 ⁷⁵	.	368	396	.	.	.
1920 ..	3.982	1.855	.		19 ⁴²	18 ⁸¹	.	615	633	.	.	.
1921 ..	6.908	3.164	850		31 ⁹⁷	31 ⁴⁵	28 ⁸²	1.012	1.059	100	100	100
1922 ..	6.579	2.688	912		32 ²⁴	30 ⁵⁹	28 ⁴⁰	1.020	1.030	101	97	99
1923 ..	5.576	2.343	717		27 ⁷⁰	26 ⁶⁷	25 ⁵⁵	877	898	87	85	89
1924 ..	6.618	2.810	668		26 ⁹⁹	26 ⁰¹	23 ⁰⁸	854	876	84	83	80
1925 ..	7.310	2.954	960		27 ⁵⁶	25 ⁸⁰	23 ⁸⁹	872	869	86	82	83
1926 ..	7.414	3.052	912		27 ⁸³	26 ¹¹	23 ⁸⁷	881	879	87	83	83

¹⁾ Včetně dobrovolného pojištění a dolů.

Tab. 6b) Mzdy v jednotlivých skupinách podniků.

Skupiny ¹⁾	Čechy (index: 1913 = 100)			Morava a Slez- sko (index: 1913 = 100)			Slovensko a P. Rus (index: 1921 = 100)		
	1913		1926	1913		1926	1921		1926
	denní mzda K	denní mzda Kč	index	denní mzda K	denní mzda Kč	index	denní mzda Kč	denní mzda Kč	index
I. Zemědělské podniky	2 ⁰⁸	14 ²⁴	685	1 ⁸³	19 ¹²	1045	25 ²⁶	19 ⁹¹	79
II. Doprava	3 ⁴⁷	34 ⁸⁶	1005	3 ¹⁵	29 ⁷⁷	945	28 ⁷⁴	24 ⁶⁶	86
III. Hutě	4 ³⁸	34 ¹²	779	4 ³⁴	32 ⁶⁹	753	32 ⁵⁸	27 ⁸¹	85
IV. Kameniny a zeminy	3 ²⁷	26 ⁷⁶	818	2 ⁸⁵	23 ¹³	812	30 ⁴⁶	21 ⁸⁶	72
V. Zpracování kovů	3 ²¹	27 ⁴⁵	855	3 ³²	25 ¹⁹	759	28 ³⁴	21 ⁰⁶	74
VI. Stroje, nástroje	4 ²⁷	31 ²¹	731	4 ³⁵	28 ⁵⁴	656	32 ¹⁴	25 ⁵⁶	80
VII. Průmysl chemický	3 ⁵⁷	30 ⁰³	841	3 ²⁶	28 ⁵⁶	876	30 ⁴¹	26 ⁴⁴	87
VIII. Topiva, svítiva atd.	4 ²⁰	33 ⁴⁴	796	3 ⁵⁴	29 ⁶³	837	32 ²⁹	27 ⁵⁷	85
IX. Průmysl textilní	2 ⁶²	24 ⁸⁹	950	2 ⁴⁸	22 ⁷⁸	919	25 ⁸⁵	25 ²³	98
X. Papír, kůže, guma	3 ⁰⁰	27 ³⁰	910	2 ⁹⁰	25 ⁴⁶	878	31 ⁸⁰	26 ⁵⁶	84
XI. Dřevo a pod.	2 ⁹⁹	24 ⁷¹	826	2 ⁸²	21 ⁶⁸	769	28 ³⁴	21 ⁰³	74
XII. Potraviny a poživatiny ..	3 ¹⁸	28 ⁶⁷	902	2 ⁷¹	24 ⁵⁸	907	26 ⁷⁷	23 ²⁷	87
XIII. Odívání a čištění	2 ⁶⁵	23 ³²	880	3 ⁰⁴	22 ¹⁵	729	25 ²⁹	21 ⁵⁷	85
XIV. Stavby	3 ⁵⁹	29 ³⁴	817	3 ²¹	24 ⁸⁵	774	29 ⁴⁶	24 ⁸⁶	84
XV. Polygrafie, divadla	4 ⁰⁸	30 ⁷⁰	752	4 ⁰¹	29 ⁴⁶	735	34 ⁸⁴	25 ⁹⁸	75
Celkový úhrn	3 ¹⁶	27 ³⁰	864	2 ⁹⁷	25 ⁰¹	842	28 ⁷⁵	23 ⁵⁵	82

¹⁾ Bez dobrovolného pojištění a dolů.

2. SOCIÁLNÍ PÉČE.

Podpora stavebního ruchu.

(Viz tab. 7.)

Stát československý snažil se přispěti k zmírnění bytové krise poválečné vhodnými ustanoveními zákonnými, úlevami daňovými a poplatkovými, zárukou státu za výpůjčky stavebníků a též přímými státními podporami. Vydána byla řada zákonů a nařízení o podpoře stavebního ruchu počínaje rokem 1919 až do doby poslední. Z nejdůležitějších zákonů je zákon č. 100 z r. 1921, kterým (mimo jiná opatření) zřídil stát losovou výpůjčku na podporu stavebního ruchu.

Do konce r. 1927 činily zápůjčky zaručené státem 3.174 mil. Kč, kterýmiž poskytl stát záruku na 66·0% stavebního nákladu 4.064 nájemných domů a 24.062 rodinných domků.

Finanční podpory se strany státu činily až do 30. června 1928*):

Zaručené {	jistina	3.191,211.444 Kč
zápůjčky {	anuity	204,094.080 „
	Roční příspěvek ze stavebního nákladu	550,277.266 „
	Příspěvek jednou pro vždy	5,314.970 „
Přímé zápůjčky {	na dokončení staveb.....	15,702.600 „
	stavebním družstvům na Slovensku	94,301.000 „

Tab. 7. Podpora stavebního ruchu v l. 1921—1928.

a) Projekty staveb projednaných v ministerstvu veřejných prací podle zákonů o stavebním ruchu do konce r. 1927¹⁾.

Rok	Projednané projekty staveb úhrnem pro území celé republiky			
	Počet domů	Počet bytů v nich	Rozpočtený náklad v Kč	Subvence navržená ve výši Kč
1921 ²⁾	999	1.871	175,269.193	140,614.910
1922.	5.148	10.122	884,254.873	705,555.012
1923.	10.698	19.960	1.715,483.411	1.220,379.010
1924.	7.287	17.701	1.262,322.110	923,417.552
1925.	1.960	6.472	406,989.159	259,486.542
1926.	273	538	35,506.051	29,208.300
1927.	97	125	4,360.200	3,179.000
1921—1927...	26.462	56.789	4.484,184.997	3.281,840.326

¹⁾ Čísla zde uveřejněná liší se od čísel tab. b), protože tam jde o stavby skončené nebo alespoň započaté, kdežto zde jde o projekty, jež byly projednány u ministerstva veřej. prací a na něž toto ministerstvo navrhlo státní subvenci. — ²⁾ Od 1. června 1921, t. j. od účinnosti zákona o stavebním ruchu.

Poznámka. Během r. 1928 byly projednány v min. veřej. prací podle zákona o stavebním ruchu projekty na postavení 10 domů o 12 bytech s rozpočteným nákladem stavebním 464.000 Kč, pro něž byla navržena subvence částkou 453.600 Kč.

*) Viz dílo „Deset let Československé republiky“, svazek III, str. 52.

Tab. 7b) Celkový přehled staveb nájemních domů a rodinných domků prováděných s podporou poskytnutou podle zákonů o stavebním ruchu do konce roku 1927.

Země, stavebníci	Nájemné domy		Rodinné domky		Stavební náklad	Státem zaručené zápůjčky
	Počet domů	Počet bytů v nich	Počet rodinných domků	Počet bytů v nich		
Čechy	2.814	27.589	14.489	16.289	3.291,689	2.276,081
Morava a Slezsko	930	7.388	7.138	8.137	1.065,302	604,956
Slovensko	320	3.549	2.435	2.589	450,297	293,438
<i>Republika</i>	<i>4.064</i>	<i>38.526</i>	<i>24.062</i>	<i>27.015</i>	<i>4.807,288</i>	<i>3.174,475</i>
V tom: Obce	1.443	12.861	618	677	941,407	711,885
Družstva	1.296	17.188	12.929	14.446	2.684,495	2.047,968
Soukromníci	1.325	8.477	10.515	11.892	1.181,386	414,622

Péče o válečné poškození.

(Viz tab. 8.)

K pozůstatkům války náleží též povinnost státu, pečovat o válečné poškození. Úkol tento vyžádal si největších nákladů r. 1924 (911 mil. Kč); za deset let (1919—1928) vynaloženo bylo 4.678 mil. Kč. Z toho připadá 34·6% na požitky invalidů válečných a 56·9% na požitky osob pozůstalých po válečných poškozenících a padlých vojínech.

Tab. 8. Péče o válečné poškození v l. 1919—1928.

Druh výdajů	Výdaje v 1000 Kč
1. Váleční invalidé { zákonité požitky	1.134,187
{ 50% drahotní přírážka	484,278
2. Pozůstalí po válce. poško- { zákonité požitky	1.796,736
zencích a padlých vojínech { 50% drahotní přírážka	866,664
3. Léčení válečných { řádné výdaje	30,624
poškozených { mimořádné výdaje	10,914
4. Péče o amputované { řádné výdaje	86,820
válečné poškození { mimořádné výdaje	14,552
5. Sociální péče o válečné poškození a pozůstalé po vojínech	83,188
6. Náklad na poradní sbor	81
7. Administrativa	150,390
8. Sociálně-lékařské prohlídky	19,920
Úhrn	4.678,354

Poznámka:

V jednotlivých letech činily výdaje na válečné poškození v Kč:

1919	7,654,371
1920	90,778,310
1921	245,065,749
1922	535,295,715
1923	668,175,784
1924	911,427,550
1925	678,675,773
1926	566,239,027
1927	502,950,139
1928	472,091,333

Úhrn 4,678,353,751

XIV. Školství a osvěta.

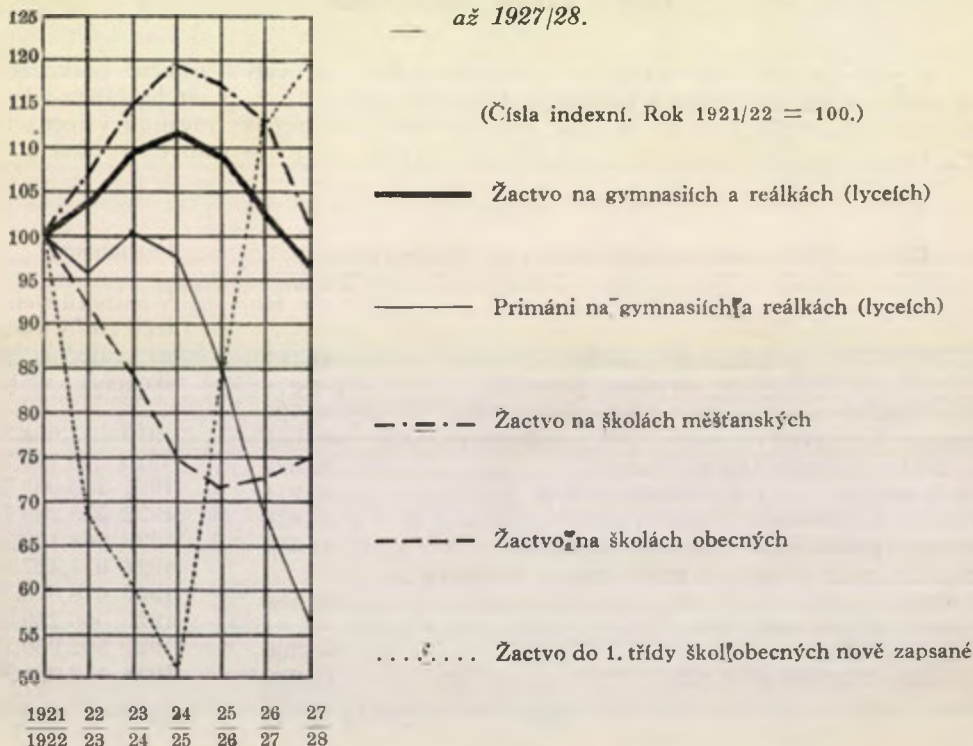
Celkový přehled.

(Viz tab. 1 a diagr. 1.)

Ve školním roce 1927/28 bylo v republice celkem 21.842 škol s 2,256.148 žáky. Počet škol se neustále zvyšuje, počet žactva klesá — za šest let poklesl o 350 tisíc. Úbytek ten je zaviněn malým počtem porodů za války; mladší vrstvy věkové, jež jsou nyní ve věku školním, jsou početně slabé. Úbytek zasahuje d n e s (r. 1930) školy měštanské, střední, částečně i pokračovací. (Na obecných školách totiž žactva již mírně přibývá.)

Diagram 1.

Pohyb žactva na školách středních a národních v rep. Československé v l. 1921/22 až 1927/28.

Tab. 1. Přehled veškerého školství v letech 1921/22 až 1927/28.¹⁾

Školní rok, druhy škol	Počet škol	Z toho												Počet žactva		
		s vyučovací řečí								podle zemí ²⁾				celkem	v tom dívek	
		československou	podkarpatoruskou	německou	maďarskou	polskou	rumunskou	hebřejskou	jinou a kombinovanou	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku	na Slovensku			v P. Rusi
1927/28:																
1. Školy vysoké:																
a) university														16.663	2.870	
b) fakulty mimo sv. univ.														305	9	
c) vysoké školy techn.														10.734	270	
d) ostatní vysoké školy														1.035	11	
e) akademie umění														162	23	
Cizí vysoké školy														743	109	
2. Šk. zvláštní vyšší a j. úst.														615	409	
3. Šk. bohoslovecké														1.031	—	
4. Šk. vyšší hudební														1.153	529	
5. Školy střední:																
a) Reálky a gymnasia														88.399	22.437	
b) Učitelské ústavy														6.461	3.009	
Cizí střední školy														681	286	
Jiné ústavy ³⁾														355	298	
6. Šk. zemědělské														9.459	1.800	
7. Šk. lidové hospodářské...														36.218	20.297	
8. Šk. obchodní														27.005	9.541	
9. Šk. kupecké pokračovací..														5.416	1.636	
10. Šk. prům. a odborné														54.564	28.450	
11. Šk. živnost. pokračovací.														159.919	25.811	
12. Ústavy pro vzdělání učitelů dom. nauk														433	433	

15*

Tab. 1. *Přehled veškerého školství v letech 1921/22 až 1927/28.¹⁾ (Dokončení.)*

Školní rok, druhy škol	Počet škol	Z toho												Počet žactva		
		s vyučovací řečí								podle zemí ²⁾						
		československou	podkarpatskou	německou	maďarskou	poľskou	rumunskou	hebřejskou	jinou a kombinovanou	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku	na Slovensku	v P. Rusi	celkem	v tom dívek
13. Úst. pro vzdělání pěstoun- nek škol mateřských	8	6	—	2	—	—	—	—	—	5	3	—	—	—	288	288
14. Školy babické	6	3	1	1	—	—	—	1	—	—	2	3	1	—	257	257
15. „ ošetřovatelské	5	2	—	3	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	146	146
16. „ národní:																
a) měšťanské	1.781	1.296	8	436	14	10	—	17	1.050	579	—	136	16	—	277.541	128.681
b) obecné (řádové)	14.333	9.587	499	3.289	789	87	2	5	75	6.512	3.557	3.645	619	—	1.451.636	730.344
c) mateř., opatr. a jesle	1.718	1.038	21	579	28	34	—	18	844	704	—	127	43	—	100.034	51.756
d) pro děti defektní	74	47	3	17	1	—	—	6	43	20	—	8	3	—	4.368	1.784
Cizí šk. národní	4	—	2	—	—	—	—	2	3	1	—	—	—	—	374	189
Cizí šk. mateřské	3	—	1	—	—	—	—	2	2	1	—	—	—	—	153	75
Úhrn	21.842	14.702	718	5.191	881	152	2	5	191	10.532	6.028	4.388	894	2.256.148	1.031.748	
Pro srovnání: 1926/27	21.374	14.298	681	5.178	887	143	2	9	176	10.318	5.926	4.316	814	2.246.314	1.028.463	
1925/26	20.881	13.914	659	5.088	889	136	2	9	184	10.076	4.681	1.137	4.193	794	2.256.667	1.033.059
1924/25	20.740	13.783	621	5.108	896	131	2	9	190	9.961	4.668	1.117	4.229	765	2.315.752	1.065.742
1923/24	20.260	13.399	596	5.056	915	123	2	5	164	9.775	4.563	1.072	4.133	717	2.441.928	1.129.774
1922/23	19.681	12.919	549	5.023	935	123	2	—	130	9.540	4.428	1.030	4.028	655	2.530.920	1.177.734
1921/22 ³⁾	19.266	12.578	520	5.014	942	121	4	—	87	9.334	4.385	944	3.939	664	2.605.807	1.214.588

¹⁾ U všech škol výroční statistika podle stavu z konce školního roku (vyjma vysokých škol a škol bohosloveckých, kde brán stav z konce zimních semestrů); u škol měšťanských, obecných (řádových), mateřských, opatroven, jeslí a škol pro děti defektní výroční statistika v l. 1927/28 až 1925/26 podle stavu z 31. října 1927, 1926 resp. 1925 a r. 1924/25 z 31. prosince 1924. — ²⁾ Zákonem ze dne 14. července 1927 č. 125 Sb. z. a n. byly Morava a Slezsko sloučeny v jeden správní obvod, s názvem země Moravsko-slezská. Z toho důvodu data za tuto země v této tab. a všech následujících tabulkách, v nichž jsou rozdělena podle země, uvádějí se v l. 1927/28 a 1926/27 úhrnem. — ³⁾ T. j. Vyšší dívčí škola v Praze a Soukromé vyučovací a vychovávající učiliště. Tovaryšstva Ježíšova na Velehradě. — ⁴⁾ V tom i maďarská *Právníká akademie* v Košicích, která koncem školního roku 1921/22 byla zrušena.

Vysoké školy.

(Viz tab. 2.)

University s československým jazykem vyučovacím jsou 3, s německým 1; vysoké technické školy jsou 2 československé a 2 německé.

K vysokým školám čítají se také 2 samostatné bohoslovecké fakulty (1 katolická a 1 evangelická), 3 vysoké školy speciální (zemědělská, zvěrolékařská a báňská) a 1 akademie umění; všechny tyto školy mají vyučovací jazyk československý.

Tab. 2. Vysoké školy v zimním semestru v letech 1921/22—1927/28.

Rok, ústav, fakulta	Počet posluchačů		Z posluchačů bylo žen	
	celkem	v tom řádných		
1927/28:				
A. University:				
a) československé:	Karlova v Praze	8.754	7.459	1.839
	Masarykova v Brně	2.385	2.061	363
	Komenského v Bratislavě	1.451	1.359	170
b) německé:	Německá universita v Praze	4.073	3.762	498
Úhrn A		16.663	14.641	2.870
B. Fakulty mimo svazek universitní (čsl.)...		305	221	9
C. Vysoké školy technické:				
a) československé:	České vysoké učení v Praze	5.387	5.283	165
	Česká vysoká škola technická v Brně	1.613	1.441	27
b) německé:	Německá vysoká škola technická v Praze ..	2.087	1.931	53
	Německá vys. škola technická v Brně....	1.647	1.621	25
Úhrn C.		10.734	10.276	270
D. Ostatní vysoké školy (československé)		1.035	1.017	11
E. Akademie umění (československá).....		162	75	23
Veškeré vysoké školy		28.899	26.230	3.183
Pro srovnání:	1926/27	27.809	25.562	2.889
	1925/26	27.725	25.579	2.720
	1924/25	27.436	24.745	2.703
	1923/24	26.226	23.470	2.566
	1922/23	25.464	22.732	2.348
	1921/22 ¹⁾	28.303	24.708	2.415

¹⁾ Mimo to Právnická akademie v Košicích (maďarská), jež měla 267 posluchačů, z nich 208 řádných a 7 žen.

Poznámka: Mimo to a) ve studijních letech 1921/22—1927/28 Ukrajinská volná universita v Praze, b) v letech 1922/23—1927/28 Ruská právnická fakulta v Praze, c) v týchž letech Ukrajinská hospodářská akademie v Poděbradech, kterážto je teprve v letech 1924/25—1927/28 pokládána za školu vysokou, kdežto v letech dřívějších a to 1922/23 a 1923/24 byla vykazována ve školách zemědělských. Data pro tyto ústavy v roce 1927/28 jsou následující: a) počet posluchačů celkem 243, v tom řádných 168, z posluchačů bylo žen 47; b) 38, 32, 11; c) 462, 426, 51. V úhrnu pro všechny tři cizí vysoké školy: 743, 626, 109.

Mimo to byly v r. 1927/28 v Československu 3 cizí (emigrantské) školy vysoké: Ukrajinská volná universita v Praze, Ruská právnická fakulta v Praze a Ukrajinská hospodářská akademie v Poděbradech, o nichž viz „Poznámku“ pod tab. 2. Ruská právnická fakulta byla počátkem r. 1928/29 zrušena.

Posluchačů universitních čítalo se r. 1927/28 16.663, na technikách 10.734, na ostatních vysokých školách 1.502 a na cizích školách vysokých 743. Celkem bylo 29.642 vysokoškolských posluchačů, čili 1 posluchač připadal na 487 obyvatelů republiky.

Frekvence universit se v průběhu let zvyšuje (z 14.142 r. 1921/22 o 2.521 do r. 1927/28), návštěva na technikách snižuje: z 12.477 r. 1921/22 o 1.743 do r. 1927/28. Účast žen ve studiu universitním stoupla za touž řadu let z 1.993 na 2.870, t. j. o 44·0%, na technikách však o 28% poklesla.

Zajímavé je, jaké obory studia si posluchači volí na universitách:

Fakulta:	1921/22	1922/23	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28
bohoslovecká*)	81	71	71	84	72	92	120
právnická	5.426	4.991	5.434	5.677	6.068	6.516	7.002
lékařská	5.051	4.473	4.213	4.120	3.994	3.961	4.340
filosofická	2.164	2.253	2.574	2.744	2.553	2.612	2.823
přírodovědecká	1.420	1.518	1.786	2.019	2.123	2.219	2.378
Celkem	14.142	13.306	14.078	14.644	14.810	15.400	16.663

Zvláštní vyšší školy a ústavy.

Na rozhraní mezi školami vysokými a středními je 8 zvláštních škol, z toho s československým jazykem vyučovacím 7 a 1 s vyučovacím jazykem německým. Jsou to r. 1927/28:

československé :	Počet posluchačů
Státní archivní škola, Praha	—**)
Vyšší škola sociální péče, Praha	72
Stát. škola pro stenografy kanc. a komorní, Praha	193
Škola vysokých studií pedagogických, Praha	160
Škola vysokých studií pedagogických, Brno	93
Sociál. škola při odb. škole pro žen. povolání v Brně	21
Župní dvouroční škola pro sociální zdravotní péči, Turčanský Sv. Martin	20
<i>německá :</i>	
Státní škola knihovnická, Praha***)	56

Ústavy bohoslovecké.†)

R. 1927/28 bylo

římsko-katolických ústavů	14,	posluchačů	415
řecko-katolických ústavů	2	„	72
evangelický ústav	1	„	68
židovské ústavy	4	„	454
metodistický ústav	1	„	15
baptistický ústav	1	„	7

*) V tom jen katolické fakulty přiřčené k universitám (k české a německé v Praze). Mimo to existují fakulty bohoslovecké mimo svazek universitní, a to katolická v Olomouci (r. 1927/28 152 posluchačů) a evangelická v Praze (153 posluchačů). Celkem bylo tedy na bohosloveckých fakultách 425 posluchačů. O ústavech bohosloveckých viz poznámku†). — **) V roce 1927/28 se nevyučovalo; r. 1926/27 bylo 7 posluchačů. — ***) České knihovnické kursy se r. 1927/28 nekonaly; r. 1926/27 bylo 28 posluchačů. — †) Bohoslovecké ústavy nemají ráz vysokoškolských fakult. O bohosloveckých fakultách viz text a pozn.*).

Střední školy.

(Viz tab. 3.)

Zde míněny jsou jen střední školy poskytující vzdělání všeobecné, totiž reálky a gymnasia všech typů, mimo to učitelské ústavy. Střední školy odborné, jako jsou na př. obchodní akademie a školy průmyslové, sem pojaty nejsou, rovněž tak nejsou sem zahrnuty jiné ústavy rázu středoškolského a to Vyšší dívčí škola v Praze s 298 žákyněmi r. 1927/28 a Soukrom. vyučovací a vychovávací učiliště Tovaryšstva Ježíšova na Velehradě s 57 žáky.

Vlastních středních škol, t. j. *reálék a gymnasií* bylo ve školním roce 1927/28 celkem 292 s 89.080 žáky. V počtu tom obsaženo jest i 5 cizích středních škol (2 ruská a 1 ukrajinské reformní reálné gymnasium, francouzské reálné gymnasium a anglické reálné gymnasium) s 681 žákem.

Celkový počet žactva na středních školách zvětšoval se až do r. 1924/25 včetně, od té doby klesá. Jest to důsledek válečných let, poněvadž dorůstají generace narozené za války, které jsou početně slabé. Velmi zajímavým jest přesun počtu škol i žactva mezi jednotlivými typy středních škol.

Nejstarší typy střední školy (klasická gymnasia a reálky) ustoupily podstatně typům smíšeným, zvláště reformnímu reálnému gymnasiu. Toto přeskupení nastalo hlavně v l. 1920—1922, kdy jednak založeno bylo několik nových reformních gymnasií, jednak staré typy gymnasií a lyceí změněny na tento nový typ. Přesun ten jest nejlépe patrný na následujícím přehledu:

	1919/20				1927/28			
	počet ústavů		žactvo		počet ústavů		žactvo	
	absol.	%	absol.	%	absol.	%	absol.	%
gymnasia	71	24·5	17.893	21·2	34	11·9	9.461	10·7
lycea	24	8·3	5.123	6·1	—	—	—	—
reálky	81	27·9	29.766	35·4	69	24·0	21.114	23·9
reálná gymnasia	89	30·7	26.612	31·6	116	40·4	38.903	44·0
ref. reálná gymnasia ...	22	7·6	3.787	4·5	65	22·7	17.989	20·3
gymnasia děčínského typu	3	1·0	1.010	1·2	3	1·0	932	1·1
<i>Celkem</i>	<i>290</i>	<i>100·0</i>	<i>84.191</i>	<i>100·0</i>	<i>287</i>	<i>100·0</i>	<i>88.399</i>	<i>100·0</i>

V republice Československé jest dopráno každému občanu nejen elementární, nýbrž i středoškolské vzdělání v jeho vlastní řeči. Na I třídu středních škol s vyučovacím jazykem československým připadalo r. 1927/28 31 žáků, podkarpatoruským 30 žáků, polským 37 žáků, německým 28 žáků, maďarským 37 žáků. Na Slovensku a P. Rusi jest střední školství slovenské a rusínské (stejně jako ostatní školství) dílem popřevratovým. Nešlo tu ani tak o vybudování škol nových jako o přizpůsobení skutečným národnostním poměrům, poněvadž až do převratu byli Slováci a Rusíni jedinými národnostmi býv. Uher, které neměly ani jediné střední školy a to nejen na území nyní československém, nýbrž v celých bývalých Uhrách vůbec. Rovněž německé střední školy na Slovensku byly zřízeny teprve po převratu (v Bratislavě, Levoči a Kežmarku); před válkou měli sice Němci v býv. Uhrách 8 středních škol s vyučovacím jazykem německým (6 gymnasií a 2 reálky), ale ani jedna z nich nebyla na území nyní československém.

Ústavy učitelské. (Viz tab. 3b.) Dorost učitelský jest vzděláván (podle stavu z r. 1927/28) v 61 ústavě učitelském. Podle vyučovací řeči bylo 46 ústavů československých, 4 podkarpatoruské, 10 německých a 1 maďarský. Mimo to pro kandidáty učitelství maďarské národnosti byl zřízen 1 abiturientský kurs maďarský při učitelském ústavu československém a pro kandidáty polské národnosti jsou polské pobočky rovněž při československém ústavu. Nejvíce učitelských ústavů jest v Čechách: 30 t. j. téměř polovina; na Moravě a ve Slezsku jest jich 13, na Slovensku 15 a na P. Rusi 3. Také učitelské ústavy vykazují vzrůst žactva do r. 1923/24 včetně (střední školy však až do r. 1924/25) a od té doby úbytek, což jest důsledek válečných let.

Tab. 3. Střední školy a učitelské ústavy v letech 1921/22 až 1927/28.
a) Gymnasia a reálky.

Rok, země, vyučovací řeč, druh ústavů		Počet ústavů	Počet profe- sorů a učitelů	Počet tříd	Počet žáků	
					celkem	v tom dívek
1927/28 :						
Čechy	československá	101	2.029	1.023	31.840	8.998
	německá	49	930	440	12.018	3.215
	úhrn	150	2.959	1.463	43.858	12.213
Morava a Slezsko	československá	58	1.068	584	18.314	4.391
	polská	1	20	10	367	34
	německá	28	488	258	7.635	1.974
	úhrn	87	1.576	852	26.316	6.399
Slovensko	československá	37	665	381	12.201	2.616
	podkarpatoruská	—	—	—	—	—
	německá	3	64	35	1.149	264
	maďarská	5	140	72	2.661	477
	úhrn	45	869	488	16.011	3.357
Podkarpatská Rus	československá	1	21	16	446	139
	podkarpatoruská	4	89	44	1.320	259
	maďarská	1) ¹⁾	16	11	448	70
	úhrn	5	126	71	2.214	468
Republika	československá	197	3.783	2.004	62.801	16.144
	podkarpatoruská	4	89	44	1.320	259
	polská	1	20	10	367	34
	německá	80	1.482	733	20.802	5.453
	maďarská	5	156	83	3.109	547
	úhrn	287	5.530	2.874	88.399	22.437
V tom: Gymnasia		34	608	304	9.461	1.493
Reálná gymnasia		116	2.355	1.237	38.903	8.961
Vyšší reálná gymnasia		3	72	30	932	202
Reformní reálná gymnasia		65	1.192	635	17.989	8.769
Reálky		69	1.303	668	21.114	3.012
Pro srovnání: 1926/27		287	5.554	2.960	94.265	23.944
1925/26		287	5.631	3.003	100.120	24.932
1924/25		289	5.860	3.035	102.763	25.264
1923/24		294	5.921	2.950	100.292	23.967
1922/23		297	5.864	2.861	94.966	22.305
1921/22		301	6.220	2.803	91.894	20.733

1) Pobočka.

Poznámka: Mimo to r. 1927/28 bylo 5 cizích ústavů středních, které měly 94 profesory a učitele, 32 třídy s 681 žákem (v tom 286 dívek) a 2 jiné ústavy středoškolského rázu, které měly 9 profesorů a učitelů, 11 tříd s 355 žáky (v tom 298 dívek).

Tab. 3b) Učitelské ústavy.

Rok, země, vyučovací řeč	Počet ústavů	Počet profesorů a učitelů	Počet tříd	Počet žáků			
				celkem	v tom dívek		
1927/28 :							
Čechy	30	450	113	3.114	1.502		
Morava a Slezsko	13	171	49	1.367	591		
Slovensko	15	174	60	1.626	748		
Podkarpatská Rus.....	3	31	12	354	168		
Republika	61	826	234	6.461	3.009		
V tom: podle vyučovací řeči	{	československé ..	46	618	174	4.901	2.310
		podkarpatoruské ..	4	44	16	476	195
		polské	1)	1	2	43	6
		německé	10	149	36	872	372
		maďarské ³⁾	1	14	6	169	126
Pro srovnání: 1926/27	63	887	241	7.017	3.335		
1925/26	62	858	248	7.613	3.629		
1924/25	63	942	257	8.625	4.250		
1923/24	65	951	261	8.770	4.576		
1922/23	67	963	258	8.538	4.411		
1921/22	67	1.174	254	8.324	4.164		

¹⁾ Pobočka. — ²⁾ Mimo to 11 profesorů z jiných ústavů. — ³⁾ Ve sl. 4—6 obsažena též data pro abiturientský kurs; vyučují profesori z místních středních a jiných škol.

Odborné školství.

(Viz tab. 4, 5, 6.)

1. *Zemědělské školy* čítaly v r. 1927/28 9.459 žáků. Školy v počtu 261 jsou ovšem velmi různorodé, od škol středoškolského rázu, jako jsou vyšší hospodářské školy, až do jednoročních škol.

Kromě škol v tab. 4 uvedených je postaráno o odborné vzdělávání zemědělského obyvatelstva také *lidovými školami hospodářskými*. R. 1927/28 vyučovalo se na 772 lidových školách čítajících 36.218 žáků.

2. *Obchodní školy*. U škol obchodních pravidlem k základní škole určitého typu jsou připojeny školy typu nižšího, takže soubor ten, tvořící jeden organický celek, není školou jednotnou jako na př. gymnasium. Tabulka 5 podává přehled o obchodním školství nikoliv podle organických celků, nýbrž podle druhů škol. Z toho důvodu neuvádí se na ní počet učitelů, poněvadž tito bývají zpravidla společní několika druhům škol seskupeným kolem téže školy základní. Podle organických celků bylo obchodní školství rozděleno takto:

	1927/28		1921/22	
	Počet škol	Učitelé	Počet škol	Učitelé
Obchodní akademie.....	34	774	31	740
Obchodní školy veřejné.....	59	563	50	538
Jednoroční obchodní běhy	11	95	5	45
<i>Celkem.....</i>	<i>104</i>	<i>1.432</i>	<i>86</i>	<i>1.323</i>

Tab. 4. Zemědělské školy v letech 1921/22—1927/28.

Rok, druh škol, vyučovací řeč	Školy	Učitelé	Třídy	Žactvo	V tom dívek
<i>1927/28 :</i>					
Hospodářské školy	189	1.768	376	7.021	102
Zahradnicko-ovoc.-vinařské školy	11	78	19	347	33
Hospodyňské školy	51	277	55	1.665	1.665
Lesnické školy	10	70	22	426	—
Úhrn	261	2.193	472	9.459	1.800
V tom: podle vyučovací řeči	československé ...	204	1.714	7.538	1.414
	podkarpatoruské .	3	15	75	—
	polské	1	7	11	11
	německé	52	448	1.758	375
	maďarské	2	44	—
	několikeré	1	9	33	—
Pro srovnání: 1926/27	258	2.149	470	9.081	1.634
1925/26	248	2.089	459	9.022	1.518
1924/25	241	2.082	450	9.007	1.320
1923/24	234	1.981	444	9.457	1.285
1922/23	221	1.758	408	8.931	1.190
1921/22	206	1.768	388	9.184	1.207

Tab. 5. Obchodní školy v letech 1921/22—1927/28.

Rok, druh škol, vyučovací řeč	Školy	Třídy	Žactvo	V tom dívek	
1927/28:					
Obchodní akademie	35	236	7.811	1.227	
Abiturientské kursy	13	15	504	144	
Veřejné školy obchodní	122	306	10.515	5.810	
Jednoroční obchodní běhy	32	41	1.134	679	
Úhrn.....	202	598	19.964	7.860	
Vtom: podle vyučovací řeči	československé.....	118	370	12.961	5.112
	podkarpatoruské	1	2	69	34
	německé	59	164	4.935	1.898
	maďarské	5	7	176	153
	několikeré	19	55	1.823	663
Pro srovnání: 1926/27	211	607	19.704	7.349	
1925/26	201	593	19.462	7.033	
1924/25	217	613	19.541	6.799	
1923/24	194	580	18.713	7.578	
1922/23	201	574	19.728	7.342	
1921/22	199	549	20.348	8.160	

Obchodní školy měly v r. 1927/28 19.964 žáky. Počet žactva na těchto školách jest ve všech letech přibližně stejný, pouze obchodní akademie vykazují malý pokles počínaje r. 1924/25. Nutno připomenouti, že data naše týkají se obchodních škol státních nebo státem podporovaných, nikoliv však soukromých škol obchodních.

O vzdělání kupeckého dorostu pečuje se v *kupeckých školách pokračovacích*. Ty jsou buď samostatné nebo přiřčené k některému vyššímu typu škol obchodních. Samostatných škol bylo v r. 1927/28 72, vyučovalo na nich 424 učitelů a měly 5.416 žáků. Všech (samostatných i přiřčených) bylo 145 a měly 12.355 žáků. Počet žactva na těchto školách stoupá, také sám počet škol silně stoupl, jak patrně z následujícího přehledu.

	1921/22		1927/28	
	školy	žáci	školy	žáci
Samostatné školy	62	4.392	72	5.416
Přiřčené školy	56	4.197	73	6.939
<i>Celkem</i>	118	8.589	145	12.355

3. *Průmyslových a odborných škol* bylo 277 s 54.564 žáky. Počet žactva stoupl od r. 1921/22 do 1925/26, kdy dosáhl nejvyššího bodu, totiž 57.797 žáků. Od té doby jeví se tendence sestupná; tak r. 1926/27 činil počet žactva 55.214 a r. 1927/28 54.564.

Kromě škol, uvedených na tab. 6, bylo r. 1927/28 2.006 *živnostenských škol pokračovacích* určených pro dorost živnostenských a majících 159.919 žáků.

Tab. 6. *Průmyslové a odborné školy v letech 1921/22—1927/28.*

Rok, druh škol, vyučovací řeč	Školy	Učitelé	Třídy	Žactvo	V tom dívek	
1927/28:						
Státní škola umělecko-průmyslová.	1	30	29	162	38	
Školy průmyslové	33	856	596	16.129	140	
Odborné školy ¹⁾	66	703	584	10.872	1.008	
Různé ústavy	46	67	63	1.717	1.580	
Dívčí odborné školy	131	1.502	1.261	25.684	25.684	
Úhrn	277	3.158	2.533	54.564	28.450	
V tom: podle vyučovací řeči	československé	170	2.013	1.737	37.245	21.509
	podkarpatoruské ...	3	25	14	110	—
	polské	1	7	1	27	27
	německé	94	924	661	14.078	6.003
	několikeré	9	189	120	3.104	911
Pro srovnání: 1926/27	270	3.111	2.425	55.214	29.930	
1925/26	261	3.062	2.432	57.797	31.207	
1924/25	255	3.163	2.313	55.733	30.489	
1923/24	237	3.041	2.159	52.917	28.873	
1922/23	238	3.022	2.046	52.019	28.166	
1921/22	252	2.979	2.018	48.774	25.380	

¹⁾ Školy odborné (též učňovské dílny a kursy) pro jednotlivá odvětví průmyslu.

Národní školství.

(Viz tab. 7, 8.)

O elementární vzdělání mládeže pečuje podle stavu z 31. X. 1927 1.781 měšťanská škola s 277.541 žákem a 14.333 školy obecné (na Slovensku a P. Rusi l'udové) s 1,451.636 žáky.

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi trvala do nedávna povinnost školní jen do 12 let věku, pro mládež ve věku 12—15 let zřízeny jsou školy opakovací, kterých bylo 3.102 se 97.770 žáky. Škola opakovací jest tříletá (v zimě s 5, v létě se 2 hodinami týdně) a tvoří součást školy l'udové. Školy ty nebyly však zřízeny při každé škole l'udové. Na Slovensku ze 3.645 škol l'udových mělo školu opakovací 2.658, na P. Rusi ze 619 škol 444. T. zv. malý školský zákon z r. 1922 stanovil na Slovensku postupné prodloužení školní docházky do škol l'udových na osm let tak, aby od počátku školního roku 1927/28 byla školní docházka povinná pro veškerou mládež do 14 let. Z toho důvodu ubývá na Slovensku postupně žactva na opakovacích školách, takže během doby úplně zaniknou. Na P. Rusi školy opakovací ještě zůstávají.

Na školách národních lze sledovati rychlý pokles počtu žactva, jenž zastavuje se teprve r. 1925 a to zatím jen u škol obecných. Od toho roku na nich každým rokem žactva mírně přibývá.

Tabulka 7 vykazuje podrobné členění podle zemí a vyučovací řeči, aby bylo zřejmo, že pro všechny národnosti postaráno je dostatečně o vyučování mládeže v jazyku mateřském. Tab. 8 podává přehled o tom, kolik žáků připadá na 1 třídu v každé zemi a u škol všech vyučovacích řečí; je z ní vidno, že počet ten v jedné každé zemi je přibližně skoro stejný pro školy všech vyučovacích jazyků v té zemi obvyklých; v Čechách, na Moravě a ve Slezsku osciluje u škol obecných kolem 36, na Slovensku kolem 51, na Podkarpatské Rusi kolem 53. Značí to, že všem národnostem dostalo se v určité zemi stejné péče v oboru národního školství.

Na Slovensku a P. Rusi připadá sice na 1 třídu téměř o polovinu žáků více než v zemích českých, a to i u škol s vyučovacím jazykem československým, avšak v obou oněch zemích bylo nutno školství elementární teprve vybudovati, neboť za vlády maďarské již sám počet škol byl nedostatečný a mimo to vyučování v nich bylo skoro výhradně konáno v jazyku maďarském. Jak postupovala maďarisace lidových škol, vidíme z těchto čísel: v 10 komitátech bývalého Uherska, kde obyvatelstvo jest velkou většinou slovenské národnosti, bylo ve školním roce 1851 celkem 1.489 lidových škol, z nichž bylo s vyučovacím jazykem slovanským 1.073, ve školním roce 1913/14 byly tu již 2.354 školy lidové, z nichž však pouze 340 bylo slovanských.

O tom, že v Československu jest postaráno o národní školství všech národností, svědčí ještě jiná poměrná čísla. Procento žactva, vyučovaného ve své řeči národní, činilo u žactva národnosti československé 99·6%, u Němců 97·3%, u Rumunů 96%, u Maďarů 93·2%, u Rusínů 91·3%, u Poláků 87·6%. Procento dětí, kterým se vůbec nedostalo vyučování v jejich národní řeči, bylo tedy jen nepatrné; zásadě, že každé dítě patří do školy svého mateřského jazyka je začasť na závalu již sama disperse národních menšin.

Náklad na národní školy (bez škol menšinových) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byl za rok 1926 1.156 mil. Kč, z čehož uhradily okresy 35 mil. Kč, pensijní fond 43, zemský fond 116 mil. Kč. Největší díl nákladu však hradil stát a to přiděly (440 mil. Kč) a zálohami (522 mil. Kč).

Tab. 7. Národní školy v l. 1921—1927.

Rok, země, vyučovací řeč		Školy měšťanské			Školy obecné (l'udové)			Školy opakovací ¹⁾		Počet učitelů
		Školy	Třídý	Žactvo	Školy	Třídý	Žactvo	Školy	Žactvo	
Čechy	1927:									
	českoslov.	758	3.329	123.944	4.223	11.369	395.294	—	—	15.415
	německá	292	1.129	41.294	2.289	5.527	209.157	—	—	6.906
	celkem	1.050	4.458	165.238	6.512	16.896	604.451	—	—	22.321
Morava a Slezsko	českoslov.	428	1.803	62.944	²⁾ 2.587	²⁾ 7.572	²⁾ 270.585	—	—	9.823
	polská	10	45	1.476	87	265	9.743	—	—	321
	německá	141	523	16.869	883	2.389	81.365	—	—	3.111
	celkem	579	2.371	81.289	²⁾ 3.557	²⁾ 10.226	²⁾ 361.693	—	—	13.255
Slovensko	českoslov.	109	526	21.407	2.692	4.552	230.690	1.957	57.431	5.134
	podkarpát. ...	1	3	140	102	116	6.710	83	2.163	121
	německá	3	10	406	106	231	11.606	83	2.853	243
	maďarská	14	46	1.762	693	1.246	65.937	507	14.406	1.296
	několikerá ...	9	71	2.812	52	261	12.165	28	1.148	340
	celkem	136	656	26.527	3.645	6.406	327.108	2.658	78.001	7.134
Podkarpatská Rus	podkarpát. ...	7	40	1.392	397	682	38.828	331	14.963	723
	českoslov.	1	13	545	85	139	5.934	11	216	155
	německá	—	—	—	11	11	647	10	258	11
	maďarská	—	—	—	96	163	8.507	74	3.122	164
	rumunská ...	—	—	—	2	4	244	2	51	4
	hebrejská	—	—	—	5	10	393	—	—	9
	několikerá ...	8	73	2.550	23	130	6.061	16	1.159	224
	celkem	16	126	4.487	619	1.139	60.614	444	19.769	1.290
Republika	českoslov.	1.296	5.671	208.840	²⁾ 9.587	²⁾ 23.632	²⁾ 902.503	1.968	57.647	30.527
	podkarpát. ...	8	43	1.532	499	798	45.538	414	17.126	844
	polská	10	45	1.476	87	265	9.743	—	—	321
	německá	436	1.662	58.569	3.289	8.158	302.775	93	3.111	10.271
	maďarská	14	46	1.762	789	1.409	74.444	581	17.528	1.460
	rumunská ...	—	—	—	2	4	244	2	51	4
	hebrejská	—	—	—	5	10	393	—	—	9
	několikerá ...	17	144	5.362	75	391	18.226	44	2.307	564
	celkem	1.781	7.611	277.541	²⁾ 14.333	²⁾ 34.667	²⁾ 1.353.866	3.102	97.770	44.000
1926.....	1.736	7.631	310.010	14.158	33.560	1,303.231	3.064	100.592	42.869	
1925.....	1.702	7.533	321.528	13.984	33.111	1,296.261	3.133	100.864	42.300	
1924.....	1.696	7.542	327.483	14.017	35.378	1,353.013	3.379	113.550	44.939	
1923.....	1.666	7.165	313.739	13.904	36.509	1,524.148	3.516	117.994	45.370	
1922.....	1.615	6.784	291.964	13.775	37.147	1,660.478	3.459	128.361	45.645	
1921.....	1.564	6.315	273.977	13.633	37.502	1,804.229	2.960	108.114	45.773	

¹⁾ Školy opakovací nejsou rozděleny na třídy. — ²⁾ Mimo to 1 výzkumná třída při pedagogickém semináři Masarykovy university v Brně s 3 učitelskými silami a 21 žákem (z toho 11 dívek).

Tab. 8. Počet žáků připadajících na 1 třídu škol národních ve školním roce 1927.

Rok, vyučovací řeč	Na 1 třídu škol									
	měšťanských					obecných (l'udových)				
	připadalo žáků v jednotlivých zemích ¹⁾									
	Č.	M. S.	Sl.	P. R.	Rep.	Č.	M. S.	Sl.	P. R.	Rep.
<i>Rok 1927:</i>										
československá	37·2	34·9	40·7	41·9	36·8	34·8	35·7	50·7	42·7	38·2
podkarpatoruská	—	—	46·7	34·8	35·6	—	—	57·8	56·9	57·1
polská	—	32·8	—	—	32·8	—	36·8	—	—	36·8
německá	36·6	32·3	40·6	—	35·2	37·8	34·1	50·2	58·8	37·1
maďarská	—	—	38·3	—	38·3	—	—	52·9	52·2	52·8
rumunská	—	—	—	—	—	—	—	—	61·0	61·0
hebrejská	—	—	—	—	—	—	—	—	39·3	39·3
několikerá	—	—	39·6	34·9	37·2	—	—	46·6	46·6	46·6
<i>úhrn</i>	37·1	34·3	40·4	35·6	36·5	35·8	35·4	51·1	53·2	39·1

¹⁾ Zkratky: Č. = Čechy, M. S. = Morava a Slezsko, Sl. = Slovensko, P. R. = Podkarpatská Rus, Rep. = Republika.

Knihovny.

(Viz tab. 9.)

Zákon ze dne 22. července 1919 č. 430 Sb. z. a n. uložil každé politické obci povinnost zříditi a vydržovati *veřejnou knihovnu obecní* na doplnění a prohloubení vzdělanosti všech vrstev obyvatelstva.

R. 1927 z 12.840 obcí, které jsou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, mělo své knihovny již 11.633 obcí. Svazků v těchto 11.633 knihovnách bylo 5,002.840; čtenářů bylo napočteno 712.752 s 13,380.121 výpůjčkou. Polovina svazků i čtenářů připadá na větší obce, t. j. na okresní města a na obce mající přes 2.000 obyv. Tyto obce také mohou mnohem intenzivněji přispívat na knihovny; r. 1927 vynaložily na ně 9,709.982 Kč, kdežto menší obce jen 2,765.357 Kč.

Ač na Slovensku zákon začal se prováděti teprve v r. 1924, přece již r. 1927 mělo 3.451 t. j. 92% obcí svou knihovnu. Svazků bylo 399.938, počet čtenářů 160.310 a výpůjček 983.022.

Z P. Rusi nejsou data dosti úplná, poněvadž řada obcí jednak neposlala výkazů vůbec, jednak velmi neúplné. Zjištěna byla celkem 271 knihovna se 42.106 knihami, 7.264 čtenáři a 77.450 výpůjčkami. Chybí vůbec data o knihovnách patřících sice spolkům, ale používajících veřejných podpor. Ze státních příspěvků založeno do konce r. 1927 175 knihoven s 24.389 svazky. Vedle toho stát podporoval čítárny dvou spolků, jichž jest 291 a kterým opatřil 33.628 svazků.

Jazyk knihovny řídí se jazykem obce. V obcích národnostně smíšených zřizují se pod zvláštní správou zvláštní knihovny pro národnostně odlišnou část obyvatelstva obce.

Odborné knihovny v počtu 18.157 podle stavu z r. 1927 měly 11,674.413 svazků; jsou v tom zahrnuty profesorské a učitelské knihovny různých škol, knihovny universitní, odborné knihovny různých vědeckých ústavů, spolků, archivů, museí, klášterů, úřadů, atd.

Největší odborné knihovny v republice jsou: Veřejná a universitní knihovna v Praze (602.050 sv.), knihovna Národního Musea v Praze (378.061 sv.) a Zemská a universitní knihovna v Brně (400.000 sv.).

Také *žákovské* knihovny škol čítají veliké množství svazků; ve škol. roce 1927/28 bylo jich 4,095.885, z nich na národní školy připadalo 2,797.373 svazků.

Tab. 9. Veřejné knihovny obecní podle stavu ze dne 31. XII. 1927.

Země, jazyk		Počet		Úhrnný počet svazků	Počet	
		obcí ¹⁾ povinných zřídít knihovnu	knihoven		čtenářů	výpůjček
Čechy	československý	6.384	5.895	2,613.904	318.826	6,576.466
	německý	2.732	2.256	923.353	149.859	2,342.689
	úhrn	9.116	8.151	3,537.257	468.685	8,919.155
Morava a Slezsko	československý	2.808	2.632	1,068.506	181.742	3,459.891
	německý	843	791	382.484	58.335	959.212
	polský	73	59	14.593	3.990	41.863
	úhrn	3.724	3.482	1,465.583	244.067	4,460.966
Čechy, Morava a Slezsko . .		12.840	11.633	5,002.840	712.752	13,380.121
V tom větší obce ²⁾		934	933	2,516.702	303.338	8,798.900
Slovensko	československý	2.722	2.746	259.371	118.155	726.937
	rusínský	264	19	380	265	546
	německý	71	76	52.044	4.121	42.725
	maďarský	701	610	88.143	37.769	212.814
	úhrn	3.758	3.451	399.938	160.310	983.022
V tom větší obce ²⁾		336	297	201.722	34.142	342.955
P. Rus	československý	1	2.207	494	17.323
	rusínský	246	35.026	5.013	23.248
	německý	3	508	134	2.761
	maďarský	21	4.365	1.623	34.118
	úhrn	271	42.106	7.264	77.450
Republika.	15.355	5,444.884	880.326	14,440.593

¹⁾ Pro Slovensko ve sl. 2 stav z konce r. 1926. V Podkarpatské Rusi bylo započato provádění zákona o veřejných knihovnách teprve r. 1926. — ²⁾ T. j. okresní města a obce mající více než 2.000 obyvatel.

Poznámka: V Čechách, na Moravě a ve Slezsku činily příjmy knihoven za r. 1927: 15,114.156 Kč (v tom příspěvky od obcí 12,475.339 Kč), výdaje činily 14,691.316 Kč. O Slovensku je známa jen výše celkových příjmů r. 1927: 1,061.925 Kč, rovněž o P. Rusi, kde příjmy činily 99.237 Kč.

Knihy.

Statistika vydaných knih byla sestavena péčí p. Karla Nosovského, úředníka univerzitní knihovny pražské; je to práce soukromá, úředních dat není.

V r. 1921 bylo vydáno 5.999 knih, v dalších letech počet ten silně poklesl až na 4.780 r. 1924. Pro další léta nejsou po ruce údaje o veškerých knihách, nýbrž jen o knihách vydaných v jazyku československém: 4.721 r. 1925, 4.708 r. 1926 a 3.234 r. 1927.

Časopisy.

(Viz tab. 10.)

1. *Politický tisk.* Státní zastupitelstva vedou výkazy o všech periodických časopisech politického obsahu, které vycházejí v jejich obvodu. Státnímu zastupitelstvu přísluší určit, že časopis je politický a ke které politické straně přísluší. Podle zmíněných výkazů státních zastupitelstev sestavil Státní úřad statistický statistiku periodického tisku politického obsahu za l. 1926—28.

R. 1928 vycházelo v republice 914 politických časopisů, z nich v řeči československé 580 (63·5%), ruské 19 (2·1%), německé 250 (27·3%), maďarské 49 (5·4%), jiné 16 (1·7%).

Podle politických směrů — (omezíme se tu jen na nejdůležitější strany politické) — měla r. 1928 a) ze stran československých: republikánská strana 62 časopisy (v tom 6 deníků), československá sociálně demokratická 70 (5), čsl. strana národně socialistická 72 (3), lidová 41 (8), slov. strana ľudová 6 (1), čsl. nár. demokratická 97 (9), čsl. živnostensko-obchodnická strana středostavovská 22 (3). Neodvislých politických časopisů československých, nepřináležejících k žádné určité straně politické, bylo 115 (10).

b) Německé strany: strana národní 70 (16), demokrat. strana svobodomyšlná 43 (19), něm. sociálně-demokratická 27 (2), křesťansko-sociální 27 (2), svaz zemědělců 24 (3). Neodvislých politických časopisů německých bylo 21 (6).

c) komunistické časopisy 82 (7),

d) židovské časopisy 12 (—),

e) různé časopisy 69 (10).

2. *Veškeren periodický tisk.* O ostatním tisku kromě politického není úplných dat. K r. 1928 lze odhadovati (podle zápisů universitních knihoven), že všech časopisů, politických, odborných, beletristických atd. vycházelo v republice nejméně 3.103, z toho v Čechách 2.119, na Moravě 512, ve Slezsku 80, na Slovensku 330 a v Podkarp. Rusi 62.

Tab. 10. Politické časopisy v letech 1926—1928.

Rok země,	Časopisy úhrnem	Z toho vycházelo				Z toho vycházelo v řeči				
		denně	2-4 krát týdně	týdně	v jiné periodě	česko- sloven- ské	ruské (rusín- ské)	němec- ké	ma- ďarské	jiné
1928:										
Čechy	634	65	55	287	227	426	7	190	7 ¹⁾	4
Morava a Slezsko	173	31	21	91	30	108	—	55	1 ²⁾	9
Slovensko	77	15	6	51	5	44	1	5	26 ³⁾	1
P. Rus.....	30	3	3	20	4	2	11	—	15 ⁴⁾	2
Republika	914	114	85	449	266	580	19	250	49 ⁵⁾	16
Pro srovnání: 1927...	885	113	83	433	256	562	16	251	44 ⁶⁾	12
1926...	871	115	89	422	245	560	17	240	44 ⁷⁾	10

¹⁾ V tom v řeči francouzské 2, bulharské 1, anglické 1. — ²⁾ V tom v řeči polské 9. —

³⁾ T. j. 1 týdeník maďarsko-německý. — ⁴⁾ V tom v řeči hebrejské 2. — ⁵⁾ Viz pozn. ¹⁾ — ⁶⁾ V tom v řeči francouzské 2, polské 7, bulharské 1, hebrejské 1 a 1 týdeník maďarsko-německý. — ⁷⁾ V tom v řeči francouzské 1, polské 6, bulharské 1, hebrejské 1 a 1 týdeník maďarsko-německý.

XV. Soudnictví.

1. SOUDNICTVÍ CIVILNÍ.

Agenda soudů civilních.

Z rozsáhlé agendy soudů civilních podáváme jen několik hlavních dat.

Činnost okresních soudů ve věcech civilních. Okresní soudy r. 1926 vydaly v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 222.482 rozkazy platební v upomínacích záležitostech a 151.324 na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Projednávalo bylo žalob 337.422 (Čechy, Morava a Slezsko) (r. 1913 356.197) a 169.428 (Slovensko, Podkarpatská Rus). Exekucí bylo povoleno 458.444 (Čechy, Morava, Slezsko) a 178.097 (Slovensko, Podkarpatská Rus). Pozůstalostních řízení se projednávalo 165.571 (Čechy, Morava, Slezsko) a 112.120 (Slovensko, Podkarpatská Rus). Soudy okresní v Čechách, na Moravě a ve Slezsku měly na starosti 588.665 poručenství a 137.185 opatrovnictví; na Slovensku a P. Rusi je tato agenda svěřena poručenským (sirotčím) úřadům.

Činnost sborových soudů I. stolice. U soudů sborových jakožto nalézacích (tedy fungujících v daném případě jakožto I. instance) byly projednávány r. 1926 11.803 spory směnečné, obchodní a horní (jen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku) (r. 1913 6.918) a mimo to jiné spory: 42.937 (Čechy, Morava, Slezsko) (r. 1913 17.658) a 21.678 (Slovensko, P. Rus). Vyrovnání bylo projednáváno 2.504 (Čechy, Morava, Slezsko) a 707 (Slovensko, P. Rus), konkursů 1.130 (Čechy, Morava, Slezsko) a 200 (Slovensko, P. Rus). Jako soudy odvolací (tedy fungující jako II. instance) projednávaly sborové soudy 7.163 (Čechy, Morava, Slezsko) (r. 1913 4.371) a 12.967 (Slovensko, P. Rus) odvolání a 15.864 (Čechy, Morava, Slezsko) (r. 1913 8.672) resp. 8.379 (Slovensko, P. Rus) rekursů.

Sborové soudy II. stolice, které jsou jen odvolací, projednávaly 3.526 (Čechy, Morava, Slezsko) a 5.731 (Slovensko, P. Rus) odvolání a 3.393 (Čechy, Morava, Slezsko) a 1.632 (Slovensko, P. Rus) rekursů.

Činnost Nejvyššího soudu ve věcech civilních. R. 1926 projednávalo bylo 2.206 dovolání proti rozsudkům, které vynesl okresní soud v první instanci a projednal sborový soud I. stolice jakožto soud odvolací. Ve většině projednávaných případů přiklonil se Nejvyšší soud k názoru sborového soudu.

Dovolání proti rozsudkům, ve kterých sborový soud I. stolice fungoval jako soud nalézací a sborový soud II. stolice jako soud odvolací, bylo 4.716. Zde ještě větší měrou přiklíněl se Nejvyšší soud k názoru druhé instance.

Rekursů bylo projednáváno 2.702.

Nemovitosti.

(Viz tab. 1.)

Zvláštní pozornosti zasluhuje agenda soudní týkající se majetku nemovitého.

Exekuce na nemovitosti. Okresní a sborové soudy povolily r. 1926 82.768 exekuci na nemovitosti a to v Čechách 28.761, na Moravě a ve Slezsku 17.976, na Slovensku a P. Rusí 36.031. Ovšem ve veliké většině případů (66.672, t. j. 80·5%) povolena byla exekuce ve formě nejmírnější, neobmezující příliš vlastnické právo dlužníkovy, t. j. ve formě nuceného zřízení práva zástavního v pozemkových knihách. Exekuci ve formě nucené správy, kdy ustanoven jest zvláštní správce, jenž ve prospěch věřitelovy pohledávky spravuje nemovitý majetek dlužníkův, bylo povoleno 2.464 (3·0%). Exekuce nucenou dražbou povolena v 13.632 případech, t. j. v 16·5% všech vydaných povolen

Změny držby nemovitostí za léta 1923—1926 jsou zřejmy z tab. 1 sl. 2 a 3.

V celé republice nastaly r. 1926 260.563 změny v držbě nemovitostí; dotyčné nemovitosti měly odhadnutou hodnotu 4.231 milion Kč. Tento odhad hodnoty zakládá se na údajích stran při zápisu změny držby do pozemkových knih a ovšem se nekryje se skutečnou hodnotou, která pravděpodobně byla značně vyšší. Pokud jde o Slovensko a Podkarpatskou Rus, jest v obnosu shora uvedeném zahrnuta pouze cena nemovitostí prodaných kupní smlouvou nebo nucenou dražbou.

Tab. 1. Změny držby nemovitostí a zadlužení nemovitostí v l. 1923—1926.

Rok, země	Změny držby		Nové zadlužení		Oddlužení	
	Počet případů	Částka v mil. Kč	Počet případů	Částka v mil. Kč	Počet případů	Částka v mil. Kč
<i>1926 :</i>						
Čechy	97.144	2.638	82.798	2.816	56.242	1.023
Morava a Slezsko	66.270	1.044	43.550	885	33.621	329
V tom: Morava.....	59.031	869	36.314	744	27.974	258
Slezsko	7.239	175	7.236	141	5.647	71
Slovensko	83.086	¹⁾ 498	54.624	788	22.090	217
P. Rus	14.063	¹⁾ 51	8.283	63	3.044	22
<i>Republika</i>	<i>260.563</i>	<i>4.231</i>	<i>189.255</i>	<i>4.552</i>	<i>114.997</i>	<i>1.591</i>
Úhrn 1923—1926	981.160	14.588	663.149	16.590	429.038	5.216

¹⁾ Tato částka týká se pouze nemovitostí prodaných kupní smlouvou nebo dobrovolnou dražbou; u ostatních převodů nemovitostí se na Slovensku a v Podkarp. Rusi peněžitá hodnota nemovitostí nevykazuje.

Poznámka : Pro léta starší jsou data jen pro Čechy, Moravu a Slezsko, nikoliv pro Slovensko a P. Rus. Za všechna léta 1918—1926 činil v Čechách, na Moravě a ve Slezsku u *změn držby* počet případů 1.152.948, částka 22.176 milionů Kč (K), u *nového zadlužení* počet případů 741.911, částka 21.316 milionů Kč (K), u *oddlužení* počet případů 709.132, částka 7.345 milionů Kč (K).

O zadlužení nemovitostí za léta 1923—1926 viz též tab. 1 sl. 4—7.

Nové zadlužení nemovitostí ve formě zástavního práva do knih vloženého nastalo r. 1926 ve 189.255 případech a jeho výše činila 4.552 miliony Kč, nové oddlužení (výmazem zástavního práva z knih) nastalo ve 114.997 případech ve výši 1.591 mil. Kč. Vzrostlo tedy onoho roku celkové zadlužení nemovitostí o 2.961 mil. Kč. V průběhu let lze pozorovati v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (pro Slovensko a P. Rus máme data teprve od r. 1923), že počet případů ročně zůstává téměř stejný u nového zadlužení a oddlužení. Dokonce neliší se mnoho ani peněžní výše jeho, počítáme-li s nestejnou hodnotou měny. Porovnání s poměry předválečnými, které je možno jen pro Čechy, Moravu a Slezsko, podává tento obraz:

Čechy, Morava, Slezsko	Nové zadlužení		Oddlužení	
	Počet případů	Mil. K, resp. Kč	Počet případů	Mil. K, resp. Kč
1912*).....	132.139	586	89.415	365
1926 { papír	126.348	{ 3.701	89.863	{ 1.352
{ zlato		{ 540		{ 197

Konkursy a vyrovnání.

(Viz tab. 2, 3 a diagr. 1.)

Vyhlášené konkursy a zahájená vyrovnání. Konkurs záleží v tom, že veškeré exekuci podrobené jmění dlužníka nalézajícího se v platebních nesnázích odnímá se jeho volnému nakládání, pod autoritou soudu se zpeněží a výtěžek se rozdělí mezi věřitele. Soudním vyrovnáním na rozdíl od konkursního řízení nepozbývá dlužník práva volného nakládání svým majetkem, jsa v tomto svém právu toliko omezen.

Státní úřad statistický sleduje měsíčně počet konkursů a vyrovnání, který lze do jisté míry považovati za ukazatele hospodářské konjunktury. Velký počet vyhlášených konkursů r. 1923 (759) i zahájených vyrovnání (2.875) na př. naznačuje krizi, kterou hospodářský život prošel po přelomu, jenž nastal v polovici roku 1922 v kursovním hodnocení československé koruny. Po roce 1923 jest počet konkursů nepříliš odlišný v jednotlivých letech a počet vyrovnání během let jest dosti ustálený.

Řízení vyrovnací jest po stránce národohospodářské mnohem výhodnější než řízení konkursní. Jest ho také, ač byla zvýšena minimální kvota vyrovnací z původních 25% na 35% (zákonem č. 99 Sb. z. a n. a vlád. nař. č. 19 Sb. z. a n. z r. 1923), daleko více používáno než řízení konkursního. Na 100 konkursů vyhlášených v Československé republice v r. 1922 připadá vyrovnání 500 a v letech následujících (1923—1928), kdy vyrovnací kvota byla již zvýšena: 379, 243, 436, 511, 483 a 414.

Konkursy ukončené a zrušené. Teprve po provedení soudního řízení lze si učiniti řádnou představu o velikosti úpadku (tabulka 2). Data o konkursech zrušených pro nedostatek věřitelů, pro nedostatek jmění nebo se srozuměním věřitelů jsou velmi neúplná, neboť soudní realizace jmění nebyla provedena. Z celkového počtu ukončených a zrušených konkursů v r. 1926 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku připadá na konkursy zrušené 39%; obdobné procento pro Slovensko a Podkarpatskou Rus činí 90%. Rozdělením podstaty bylo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ukončeno 45% a na Slovensku a v Podkarpatské Rusi 8% všech provedených konkursů, nuceným vyrovnáním 16% a 2%. Konkursy ukončené rozdělením podstaty vykazovaly aktiv 18,103 tis. Kč a pasiv 65,799 tis. Kč, předlužení tedy činilo 47,696 tis. Kč. V konkursech takto ukončených měli věřitelé III. třídy v Čechách,

*) V tom celé Slezsko.

na Moravě a ve Slezsku a věřitelé II. třídy na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (pohledávky II. třídy podle slovenského konkursního řádu odpovídají pohledávkám III. třídy podle konkursního řádu platného pro Čechy, Moravu, Slezsko) pohledávky ve výši 56,739 tis. Kč, což značí 86·2% všech pasiv; obdrželi však pouze 1,690 tis. Kč, t. j. 3·0% svých pohledávek. Obnosy pohledávek věřitelů ostatních tříd jsou u srovnání s III. (na Slovensku II.) třídou nepatrné. Věřitelé III. (na Slovensku II.) třídy v konkurech ukončených nuceným vyrovnáním dopadli lépe, dostavše v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 10% a na Slovensku a v Podkarpatské Rusi 20% ze svých pohledávek.

Vyrovnání ukončená a zastavená. (Tabulka 3.) Vyrovnací řízení jest prohlášeno ukončeným, bylo-li vyrovnání soudem potvrzeno. Většina soudních vyrovnání byla soudem potvrzena a prohlášena za ukončená; na Slovensku a v Podkarpatské Rusi jest počet ukončených vyrovnání poměrně vyšší než v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Roku 1926 bylo v republice ukončeno soudním potvrzením 1.638 vyrovnání. Předlužení činilo u nich 336,055 tis. Kč. Největší podíl na pasivech těchto vyrovnání mají pohledávky nepoživající přednostního práva. Věřitelé nemající přednostního práva obdrželi v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 38·4% a na Slovensku a v Podkarpatské Rusi 44·3% svých pohledávek.

Tab. 2. Konkursy ukončené a zrušené r. 1926.

Položky ¹⁾	Konkursy ukončené rozdělením podstaty		Konkursy ukončené nuceným vyrovnáním		Konkursy zrušené	
	Č. M. S. ²⁾	Sl. a P. R. ³⁾	Č. M. S. ²⁾	Sl. a P. R. ³⁾	Č. M. S. ²⁾	Sl. a P. R. ³⁾
Počet	189	3	67	1	164	35
Aktiva	17,955	148	21,373	49	8,934	2,475
Pasiva	65,025	774
V tom pohledávky { všech	63,596	774	53,324	311	40,517	8,226
věřitelů { III. třídy ⁴⁾	56,288	451	48,435	311	32,983	5,318
Celkový výtěžek	10,019	135
Z toho přikázáno { všem	3,462	12
věřitelům { III. třídy ⁴⁾	1,690	—	4,804	62	.	.
Věřitelé III. třídy ⁴⁾ obdrželi% pohledávek	3·0	—	9·9	20·0	.	.

¹⁾ Peněžní položky vesměs v tisících korun československých. — ²⁾ Č. M. S. = Čechy, Morava a Slezsko. — ³⁾ Sl. a P. R. = Slovensko a Podkarpatská Rus. — ⁴⁾ Na Slovensku a v Podk. Rusi II. třídy.

Tab. 3. Vyrovnání ukončená a zastavená r. 1926.

	Vyrovnání ukončená soudním potvrzením		Vyrovnání zastavená	
	Č. M. S. ¹⁾	Sl. a P. R. ²⁾	Č. M. S. ¹⁾	Sl. a P. R. ²⁾
Celkový počet	1,272	366	583	78
Aktiva v 1.000 Kč	265,162	62,723	67,634	14,070
Pasiva v 1.000 Kč	545,655	118,285	140,473	22,763
V tom pohledávky nemající přednostního práva v 1.000 Kč	412,842	95,853	111,935	11,596
Věřitelé nemající přednostního práva obdrželi% pohledávek	38·4	44·3	—	—

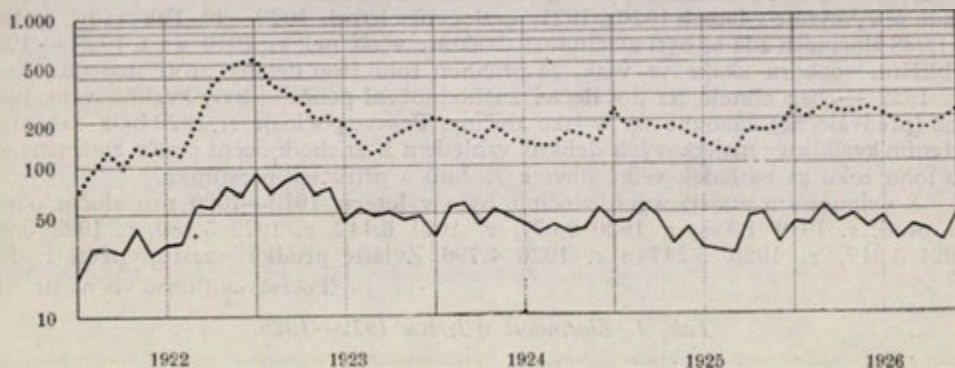
¹⁾ Č. M. S. = Čechy, Morava a Slezsko. — ²⁾ Sl. a P. R. = Slovensko a P. Rus.

Diagram 1.

Vyhlášené konkursy a zahájená vyrovnání v rep. Československé v l. 1922—1926.

.....
Vyrovnání

—
Konkursy

Soudní deposita.

Civilní soudy opatrují také deposita peněžní a jiná (listiny). Peněžních deposit r. 1926 čítalo se 32,322 v částce 472,823 tisíc Kč. Sumy tyto dříve bývaly ukládány u depositních úřadů, nyní po většině u Zemské banky (r. 1926: 193,184 tisíc Kč) a u Poštovního šekového úřadu (211,293 tisíc Kč).

Hromadn sirotčí pokladny.

V Čechách, na Moravě a ve Slezsku byly r. 1924 332 pokladny s 238.151 chráněncem. Pohledávky chráněnců (i s úroky) obnášely 341,632 tisíc Kč a uloženy byly v cenných papírech a v zápůjčkách hypotekárních.

2. SOUDNICTVÍ TRESTNÍ.

Agenda soudů trestních.

R. 1927 *okresní soudy* v Čechách, na Moravě a ve Slezsku projednávaly 349.166 trestních případů (r. 1913 334.611), na Slovensku a v P. Rusi 124.638 a vynesly rozsudek (nabyvší právní moci) o 290.735 osobách, z čehož připadlo na Čechy, Moravu a Slezsko 240.975 osob (r. 1913 262.353).

Sborové soudy I. stolice v Čechách, na Moravě a ve Slezsku měly v projednávání 76.050 trestních případů (r. 1913 34.465), jež jim přináležely jako instanci prvé, na Slovensku a v P. Rusi 25.179. Případů odvolacích bylo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 16.729 (r. 1913 14.094), na Slovensku a v P. Rusi 7.805.

Sborové soudy II. stolice vyřídily 3.797 odvolání a 583 zmateční stížnosti.

Nejvyšší soud vyřídil 2.833 zmateční stížnosti a to v 2.479 případech zamítnutím; pak vyřídil 668 odvolání.

Zločinnost.

(Viz tab. 4—7 a diagr. 2.)

V pozorovaných letech 1919 až 1926*) v Čechách, na Moravě, a ve Slezsku stoupá rok od roku počet přestupků až r. 1926 dosahuje maxima 187.774; proti r. 1919 zvýšil se počet přestupků o 49·8%. V přechínech naproti tomu největší počet trestních případů se vyskytuje v letech 1920 a 1921, u zločinů v letech 1920—22. Tak na př. r. 1921 při 41.938 zločinech zdá se býti zločinnost dvakrát větší než r. 1919 a v l. 1923—1926. Při bližším rozboru ukáže se však, že příčinou toho jsou delikty proti majetku, které do r. 1922 — bez zřetele na poválečné znehodnocení peněz — byly kvalifikovány podle platné (předválečné) zákonné sazby jako zločiny. Teprve počínaje r. 1922 byla zákonným opatřením kvalifikace majetkových deliktů vzhledem k znehodnocení peněz zmírněna, což mělo toho roku za následek velký úbytek zločinů a přírůstek přestupků.

S vyloučením majetkových zločinů bylo v letech 1919—1926 pro zločin odsouzeno osob: r. 1919 1.388, r. 1920 2.677, r. 1921 6.142, r. 1922 5.180, r. 1923 5.293, r. 1924 5.317, r. 1925 5.247 a r. 1926 4.796. Zvláště prudký vzestup proti r. 1919

(Pokračování textu viz na str. 248.)

Tab. 4. Zločinnost v letech 1919—1926.

Rok	Čechy, Morava, Slezsko						Slovensko, P. Rus			
	Přestupky		Přečiny		Zločiny		Přestupky		Přečiny a zločiny	
	celkem	v tom mladiství ¹⁾	celkem	v tom mladiství ¹⁾	celkem	v tom mladiství ¹⁾	celkem	v tom mladiství ¹⁾	celkem	v tom mladiství ¹⁾
Počet osob pravoplatně odsouzených										
1919 ²⁾	112.804	.	945	54	17.279	5.252
1920...	135.523	.	3.084	205	26.595	6.461
1921...	146.846	.	3.259	277	39.628	8.348
1922...	162.121	.	1.660	128	24.917	4.181
1923...	153.596	12.852	2.023	73	19.918	1.929	6.877	198	34.032	2.461
1924...	149.598	12.167	1.781	55	19.072	1.739	9.410	385	34.738	2.389
1925...	152.373	12.240	1.658	57	18.387	1.657	11.407	445	37.593	2.670
1926...	159.694	12.634	2.236	83	17.291	1.673	11.506	406	36.861	2.541
Počet trestních činů										
1919 ²⁾	125.349	.	1.063	.	18.076
1920...	151.481	.	3.271	.	27.858
1921...	166.894	.	3.611	.	41.938
1922...	184.330	.	1.918	.	27.262
1923...	180.977	14.504	2.221	76	21.705	2.034	7.407	210	35.190	2.520
1924...	177.564	13.882	2.079	56	20.780	1.848	10.209	405	35.912	2.427
1925...	179.715	14.009	1.887	60	19.981	1.755	12.462	496	38.999	2.740
1926...	187.774	14.407	2.538	92	18.955	1.785

¹⁾ Za mladistvé jsou počítány u přestupků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku osoby ve věku přes 14 až do nedokonaného 18. roku, na Slovensku a v Podkarp. Rusi ve věku přes 12 až do nedokonaného 18. roku; u přečinů a zločinů za léta 1919—1922 osoby od 14. až do nedokonaného 20. roku pro celé území republiky a od r. 1923 stejně jako u přestupků. — ²⁾ Bez příslušných dat za obvod bývalého sborového soudu v Těšíně.

*) Novějších dat dosud není.

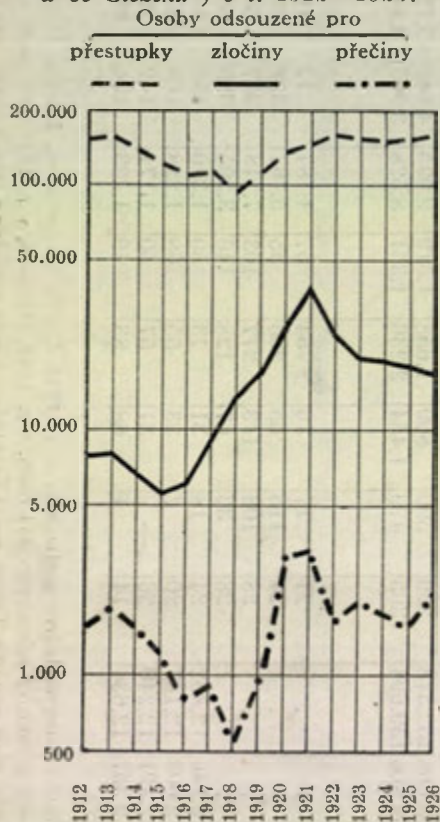
Tab. 5. Zločinnost v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1919—1926 podle skupin trestních činů.

Rok	Počet osob odsouzených pro přestupek jako čin hlavní					Počet osob odsouzených pro přečin jako čin hlavní			Počet osob odsouzených pro zločin jako čin hlavní					
	Přestupky proti životu a tělu	Krádež a účastenství	Jiné přestupky proti majetku ¹⁾	Ostatní přestupky	Přestupky celkem	Přeciny proti životu a tělu	Přeciny proti majetku	Ostatní přeciny	Přeciny celkem	Zločiny proti životu a tělu	Krádež a účastenství	Jiné zločiny proti majetku	Ostatní zločiny	Zločiny celkem
1919 ²⁾	9.542	49.313	5.018	48.931	112.804	67	724	154	945	328	14.734	1.157	1.060	17.279
1920	14.942	56.339	6.644	57.598	135.523	109	2.394	581	3.084	558	21.656	2.262	2.119	26.595
1921	21.332	52.674	7.830	65.010	146.846	191	1.967	1.101	3.259	970	29.636	3.850	5.172	39.628
1922	24.809	61.931	10.568	64.813	162.121	203	876	581	1.660	1.371	16.206	3.531	3.809	24.917
1923	26.643	47.569	10.570	68.814	153.596	211	1.082	730	2.023	1.431	10.631	3.994	3.862	19.918
1924	30.034	40.897	11.479	67.168	149.598	289	749	743	1.781	1.460	9.548	4.207	3.857	19.072
1925	35.112	37.793	12.802	66.666	152.373	259	590	809	1.658	1.519	9.095	4.045	3.728	18.387
1926	37.771	39.264	13.853	68.806	159.694	303	479	1.454	2.236	1.351	8.528	3.967	3.445	17.291
Mladiství ³⁾														
1919 ²⁾	21	17	16	54	57	4.787	212	196	5.252
1920	24	116	65	205	55	5.767	339	300	6.461
1921	28	106	143	277	103	7.118	527	600	8.348
1922	28	33	67	128	146	3.205	325	505	4.181
1923	1.980	7.290	836	2.746	12.852	24	18	31	73	59	1.370	154	346	1.929
1924	2.040	6.616	908	2.603	12.167	20	2	33	55	68	1.228	108	335	1.739
1925	2.391	6.176	1.182	2.491	12.240	26	—	31	57	50	1.171	142	294	1.657
1926	2.677	6.448	1.152	2.357	12.634	14	1	68	83	49	1.123	134	367	1.673

¹⁾ V l. 1923—1926 uvedeny i přestupky válečné lichvy podle zák. z r. 1919 č. 568 Sb. z. a n., které v l. 1919—1922 uvedeny nejsou. V r. 1923 bylo pro jmenované přestupky odsouzeno 454 osob, v r. 1924 447 osob, v r. 1925 560 osob a v r. 1926 359 osob. — ²⁾ Bez příslušných dat za obvod býv. sbor. soudu v Těšíně. — ³⁾ Za mladistvé jsou počítány v letech 1919—1922 osoby ve věku přes 14 až do nedokonaného 20. roku, v letech 1923—1926 osoby ve věku přes 14 až do nedokonaného 18. roku.

Diagram 2.

*Zločinnost v Čechách, na Moravě
a ve Slezsku*) v l. 1912—1926.*

*) Pokles zločinnosti v letech válečných vysvětluje se tím, že část mužů podléhala pravomoci soudů vojenských. Náhlý pokles r. 1922 jest v souvislosti se zákonem č. 471 z r. 1921, podle něhož bylo možno za určitých okolností navrhnouti při některých majetkových deliktech potrestání místo pro zločin jen pro přestupek.

poměrů. Skupina „jiné zločiny proti majetku“ však jeví spíše číselný vzestup. Pro zločin vraždy (§§ 134—138 tr. z.) bylo r. 1919 odsouzeno 33 osob; odtud stoupá počet odsouzených osob až do r. 1923, kdy dosáhl čísla 54 osob. V následujících letech bylo odsouzeno: r. 1924 53, r. 1925 36 a r. 1926 46 osob. Pro srovnání uvádíme počet osob odsouzených v posledních pěti letech předválečných: r. 1909 16, r. 1910 28, r. 1911 26, r. 1912 38 a r. 1913

jeví rok 1921 a to o 342%; největší podíl na tom mají zločiny: násilný vpád do cizího statku nemovitého (§§ 83 a 84 tr. z.), veřejné násilí (§§ 81 a 82 tr. z.) a vydírání (§§ 98 a 100 tr. z.).

Od r. 1923 zjišťuje se zvlášť počet osob mladistvých, které se dopustily trestního činu, i počet deliktů jimi spáchaných, aby mohla být sledována zločinnost mládeže.

V Čechách, na Moravě a ve Slezsku byly pro přestupek jako čin hlavní odsouzeny r. 1926 159.694 osoby, z toho proti bezpečnosti těla 35.807 (22·4%), pro krádež a účastenství na ní 39.264 (24·6%), pro jiné delikty majetkové 13.853 (8·7%), podle zákona z 24./5. 1885* 22.669 (14·2%). V průběhu let lze pozorovati velmi silný vzestup čísel u přestupků proti bezpečnosti těla (r. 1920 13.469, r. 1926 35.807), u přestupků podvodu (r. 1920 3.126, r. 1926 8.145), u přestupku podle zák. z 24./5. 1885*) (r. 1920 10.820, r. 1926 22.669). U přestupku krádeže a účastenství na ní však jeví se značný pokles (o 17.075).

V přečinech největší skupiny deliktů tvoří shluknutí (r. 1926 bylo odsouzeno 106 osob, t. j. 4·7% všech pro přečin odsouzených), usmrcení z neopatrnosti a těžké uškodení na těle (281, 12·6%), a provinění dlužníků v konkursu padlých (319, 14·3%). Pozornosti zasluhuje vzestupná tendence u skupiny druhé ze 108 osob r. 1920 na 281 r. 1926.

Ze zločinů r. 1926 nejpočetnější jsou krádeže, a účastenství na nich pro něž bylo odsouzeno 8.528 osob (49·3% všech pro zločin odsouzených); pro jiné zločiny proti majetku 3.967 (22·9%), pro zločiny proti životu 83 (0·5%), pro těžké poškození na těle 721 (4·2%), pro smilstvo 725 (4·2%). Pro zločin krádeže a účastenství na ní odsouzeno bylo r. 1920 21.656 osob, r. 1926 8.528; klesající tendence vysvětluje se jednak zmírněním kvalifikace zločinu krádeže, jednak zlepšením hospodářských

*) Viz pozn. 3, u tab. 7.

28 osob. Pro správné srovnání chybějí nám důležitá data o tom, kolik v letech, které srovnáváme, bylo spácháno vražd, jichž pachatelé zůstali nevypátráni. Zvláště prudké je zvýšení v počtu osob odsouzených pro těžké poškození na těle (r. 1920: 329, r. 1926: 721) a pro zločin smilstva (r. 1920: 211, r. 1926: 725). Tedy mravní hodnoty po válce nestoupají úměrně se zlepšením hospodářských poměrů.

Na Slovensku a v P. Rusi mezi osobami pro přestupky odsouzenými bylo r. 1926 nejvíce odsouzeno pro přestupek proti veřejnému zdraví a bezpečnosti těla (3.310). Mezi přechyny a zločiny nejpočetnější byly krádež (13.052 odsouzených osob, t. j. 35·4% všech odsouzených), jiné delikty majetkové (6.382, 17·3%) a poškození na těle (5.348, 14·5%). Retrospektivu nelze tu sledovati daleko, poněvadž údaje zde sahají pouze k r. 1923.

Tab. 6. Zločinnost na Slovensku a v Podkarpatské Rusi v letech 1923—1926 podle skupin trestních činů.

Rok	Počet osob odsouzených pro přestupek jako čin hlavní					Počet osob odsouzených pro přechyn a zločin jako čin hlavní				
	Přestupky proti životu a tělu	Přestupky proti vlastnictví	Jiné přestupky proti majetku	Ostatní přestupky	Přestupky celkem	Přechyn a zločiny proti životu a tělu	Krádež ¹⁾	Jiné přechyn a zločiny proti majetku	Ostatní přechyn a zločiny	Přechyn a zločiny celkem
1923.....	2.015	1.047	315	3.500	6.877	5.236	13.893	5.041	9.862	34.032
1924.....	2.099	1.001	347	5.963	9.410	5.488	12.613	5.439	11.198	34.738
1925.....	2.419	1.201	412	7.375	11.407	5.757	13.196	6.475	12.165	37.593
1926.....	3.348	1.111	300	6.747	11.506	5.656	13.052	6.382	11.771	36.861
<i>Mladiství²⁾</i>										
1923.....	69	53	22	54	198	286	1.615	322	238	2.461
1924.....	69	60	10	246	385	260	1.599	315	215	2.389
1925.....	95	60	15	275	445	293	1.785	335	257	2.670
1926.....	110	73	15	208	406	283	1.665	325	268	2.541

¹⁾ Podle §§ 333, 335—339 tr. z. a §§ 48 a 49 zák. čl. XXXVI, z r. 1908. — ²⁾ Ve věku přes 12 až do nedokonaného 18. roku.

Zločinnost mladistvých osob. Mladistvé osoby dopouštějí se nejčastěji deliktů majetkových, hlavně krádeže, jak ukazuje tento přehled o osobách mladistvých (v Čechách, na Moravě a ve Slezsku přes 14 let až do nedokonaného 18. roku, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi přes 12 let až do nedokonaného 18. roku) odsouzených pro delikt jako čin hlavní r. 1926 na území celého státu:

	Přestupky		Přechyn a zločiny	
	Počet mladistvých osob	V %	Počet mladistvých osob	V %
Proti bezpečnosti těla a života.....	2.787	21·4	346	8·1
Proti majetku	7.688	59·0	3.248	75·6
V tom krádež a účastenství na ní.....	6.521	50·0	2.788	64·9
Potulka, žebrora, atd. ...	1.140	8·7	7	0·1
Jiné delikty	1.425	10·9	696	16·2
<i>Úhrn</i>	<i>13.040</i>	<i>100·0</i>	<i>4.297</i>	<i>100·0</i>

Tab. 7. *Nejdůležitější činy trestní, pro něž vynesl byl pravoplatný rozsudek r. 1926.¹⁾*

	Počet osob odsouzených pro trestní čin jako			
	čin hlavní		čin vedlejší	
	Celkem	V tom mladiství ²⁾	Celkem	V tom mladiství ²⁾
1. Přestupky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku				
Proti bezpečnosti těla (§§ 411—433 tr. z.)	35.807	2.498	1.665	111
Krádež a účastenství	39.264	6.448	1.136	144
Zpronevěra a účastenství	1.741	159	390	63
Podvod	8.145	533	936	107
Podezřelá koupě	2.100	77	64	4
Kuplířství	56	—	7	—
Opilství (§§ 523—524 tr. z.)	487	3	53	—
Podle zákona z 24./5. 1885 č. 89 ř. z. ³⁾	22.669	1.019	12.762	622
Jiné přestupky	49.425	1.897	11.067	722
<i>Úhm.</i>	<i>159.694</i>	<i>12.634</i>	<i>28.080</i>	<i>1.773</i>
2. Přestupky na Slovensku a v Podkarp. Rusi				
Proti veřejnému zdraví a bezpečnosti těla	3.310	109	26	1
Proti vlastnictví	1.111	73	24	—
Žebrota, potulka a zahálčivost	1.893	121	31	1
Jiné přestupky	5.192	103	732	22
<i>Úhm.</i>	<i>11.506</i>	<i>406</i>	<i>813</i>	<i>24</i>
3. Přestupky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku				
Shluknutí (§§ 279—284 tr. z.)	106	8	30	1
Usmrcení z neopatrnosti, těžké poškození těla (§§ 335—337 tr. z.)	281	12	18	—
Provinění dlužníků v konkursu padlých	319	—	83	—
Jiné přestupky	1.530	63	171	8
<i>Úhm.</i>	<i>2.236</i>	<i>83</i>	<i>302</i>	<i>9</i>
4. Zločiny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku				
Vražda	46	1	—	—
Zavraždění dítěte	2	—	—	—
Zabití (§§ 140—143 tr. z.)	35	1	—	—

	Počet osob odsouzených pro trestní čin jako			
	čin hlavní		čin vedlejší	
	Celkem	V tom mladiství ¹⁾	Celkem	V tom mladiství ¹⁾
Těžké poškození na těle	721	30	33	1
Smilstvo (§§ 125—133 tr. z.)	725	184	90	6
Žhářství	32	3	—	—
Krádež a účastenství	8,528	1,123	409	46
Zpronevěra a účastenství	1,408	46	103	6
Loupež a účastenství	59	3	2	—
Podvod podle §§ 197—204, 205 lit. a), b) tr. z.	2,670	104	536	22
Jiné zločiny	3,065	178	491	30
<i>Úhrn</i>	<i>17,291</i>	<i>1,673</i>	<i>1,664</i>	<i>111</i>
5. Přeciny a zločiny na Slovensku a v Podkarp. Rusi				
Potulka a zahálčivost	215	7	19	2
Zabití z nedbalosti	149	8	1	—
Lehké poškození na těle	2,582	108	99	5
Poškození na těle z nedbalosti	187	25	6	1
Bezprávné přivlastnění	983	60	28	5
Vražda	52	3	—	—
Zabití a odložení dítěte	27	1	—	—
Těžké poškození na těle	2,579	133	107	7
Smilstvo	130	18	2	1
Žhářství	27	8	—	—
Krádež	13,052	1,665	131	15
Loupež	88	12	2	—
Zpronevěra	1,328	24	81	2
Přechovávání	847	52	38	11
Podvod	2,015	59	125	1
Jiné přeciny a zločiny	12,600	358	816	19
<i>Úhrn</i>	<i>36,861</i>	<i>2,541</i>	<i>1,455</i>	<i>69</i>

¹⁾ Předběžná data. — ²⁾ Za mladistvé jsou počítány v Čechách, na Moravě a ve Slezsku osoby ve věku přes 14 až do nedokonaného 18. roku, na Slovensku a v Podkarp. Rusi ve věku přes 12 až do nedokonaného 18. roku. — ³⁾ T. j. toulání, žebrota, zahálčivost, smílná živnost, porušení polic. dohledu.

Podmíněné odsouzení.

(Viz tab. 8.)

Podmíněné odsouzení podle zákona č. 562 Sb. z. a n. z r. 1919 záleží v tom, že výkon trestu peněžitého anebo na svobodě nepřesahujícího 1 roku se odloží na zkušební dobu 2 až 5 let. Soud může podmíněně odsouzeného dáti pod ochranný dozor anebo uložit mu omezení co do pobytu a způsobu života. Podmíněný odklad trestu vysloví soud, má-li z podstatných důvodů za to, že odsouzený povede pořádný život a že tudíž výkonu trestu není zapotřebí. Osvědčí-li se vinník ve zkušební době, má se za to, že k odsouzení vůbec nedošlo.

Zákona užívá se hojně. Ze všech osob, které r. 1926 byly odsouzeny pro přestupek, bylo podmíněně odsouzeno 80.502, t. j. 47·0%, u přečinů a zločinů 19.112, t. j. 33·9%. Jaký význam má podmíněné odsuzování, bude možno posouditi, až bude po ruce dosti dat o tom, jak chovaly se osoby podmíněně odsouzené ve zkušební době. Zatím víme tolik, že osob podmíněně odsouzených občanskými soudy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jichž zkušební doba počala v l. 1919 a 1920, bylo 92.214 a z nich že bylo 6.985 osob, jimž v l. 1919—25 byla podmíněnost odsouzení odvolána. Z osob se zkušební dobou počínajících r. 1921 (91.719), r. 1922 (83.371), r. 1923 (70.093) bylo postiženo odvoláním podmíněného odsouzení 6.814, 5.805 a 5.128.

Tab. 8. Podmíněné odsouzení v l. 1919—1926.

Rok, v němž počala zkušební doba	Čechy, Morava a Slezsko		Slovensko a P. Rus	Z osob podmíněně odsouze- ných bylo odsouzeno pro	
	Podmíněně odsouzeno osob	V tom mladistvých	Podmíněně odsouzeno osob ¹⁾	přestupek	přečin a zločin
1919.	8.760	1.979	.	6.869	1.891
1920.	83.454	15.634	.	69.044	14.410
1921.	91.719	17.431	.	71.008	20.711
1922.	83.371	16.468	.	72.939	10.432
1923.	70.093	9.419	8.782	64.115	14.760
1924.	69.502	9.210	10.555	64.055	16.002
1925.	75.041	9.647	12.954	70.398	17.597
1926 ²⁾ ...	84.756	11.243	14.858	80.502	19.112

¹⁾ Zákon o podmíněném odsouzení nevztahuje se na mladistvé osoby odsouzené na Slovensku a v P. Rusi, pro něž platí zákony býv. Uher z r. 1908 a 1913. — ²⁾ Předběžná data.

Soudy vojenské.

R. 1926 bylo odsouzeno u soudů brigádních 3.084 osob pro přečin nebo přestupek, z toho 626 podmíněně; divišní soudy odsoudily 2.596 osob (z nich 350 podmíněně), a to 2.068 pro zločin, 528 pro přečin nebo přestupek.

Trestnice a věznice.

V Československu bylo koncem r. 1927 7 trestnic pro muže, v nichž bylo 2.513 trestanců a 1 trestnice pro ženy se 192 trestankami.

Náklad na trestnice činil 26,027 tisíc Kč, na něž stát přispěl částkou 15,358 tisíc Kč. Z práce trestanců bylo v mužských trestnicích odvedeno na hrazení nákladu 6,784 tis. Kč.

Na konci r. 1927 bylo drženo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku u okresních soudů 1.579 vězňů (bez vězňů odsouzených politickými úřady, důchodkových vězňů a bez hnanců) a 865 soudních vyšetřovanců, u sborových soudů 2.752 vězňů a 1.626 soudních vyšetřovanců.

3. SOUDCI, ADVOKÁTI, NOTÁŘI.

Soudců a jiných úředníků s úplným vysokoškolským vzděláním bylo podle dat z 30. června 1924 2.725, z čehož připadalo na službu soudcovskou 2.482, na státní zastupitelství 160.

Advokátů se čítalo koncem r. 1927 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2.551. Data pro celou republiku jsou známa pro rok 1926, kdy bylo v Čechách 1.764 advokátů, na Moravě a ve Slezsku 662, na Slovensku 1.021, na Podk. Rusi 140, úhrnem tedy 3.587 advokátů. Kandidátů advokacie čítalo se r. 1926 1.326, a to v Čechách 825, na Moravě a ve Slezsku 240, na Slovensku a P. Rusi 261.

Notářů r. 1924 se počítalo v celém státě 432.

XVI. Správa. Volby.

Správní rozdělení.

(Viz tab. 1.)

V republice bylo na konci roku 1928 15.724 obcí místních čili politických; osad bylo 20.520, při čemž za 1 osadu počítáme také každou politickou obec, která se nedělí na 2 nebo více osad; počet místních obcí je tedy již obsažen v počtu osad. Osadou nazýváme místo geograficky oddělené od jiných osad, které má své zvláštní číslování.

Okresů soudních čítalo se 422 a politických 237.

V dobách předválečných bylo, zvláště na Slovensku, mnohem více měst, která byla vyňata z pravomoci správy politické a vedle své agendy obecní vykonávala také pravomoc politického úřadu I. instance. Vývoj v republice směřuje k tomu, aby počet takových statutárních měst byl omezen na míru nejmenší. Na Slovensku zbyla tu nyní jen dvě města, Bratislava a Košice, jakožto „města se zřízeným magistrátem“. V Čechách vykonává agendu magistrátní jen město Praha. Z šesti statutárních měst moravských zůstala pouze dvě (Brno a Olomouc). Ve Slezsku byla 2 města statutární (Opava a Frýdek), jimž však výkon agendy magistrátní byl odňat.

Tabulka naše jest sestavena pro stav z konce roku 1928. Jest nutno připomenouti, že právě během r. 1928 nastaly dalekosáhlé změny v organizaci veřejné správy. Zákon ze dne 14. července 1927 čís. 125 Sb. z. a n., jenž vstoupil v platnost dnem 1. prosince 1928, zřídil 4 velké územní celky: zemi českou (Čechy), zemi Moravskoslezskou (Morava a Slezsko), zemi Slovenskou (Slovensko) a zemi Podkarpatoruskou (P. Rus). Slezsko pozbylo své veřejnoprávní individuality, Slovensko poprvé v dějinách stalo se útvarem veřejnoprávním. Současně se zřízením zemí byly zrušeny župy; okresy zastupitelské (v Čechách) i silniční (na Moravě a ve Slezsku) splynuly s okresy politickými (okresními úřady), které nyní již nejsou výlučně úřady státními, ale jsou kombinovány s úřady samosprávnými. Vládními nařízeními čís. 93 Sb. z. a n. ze dne 28. června 1928 a čís. 174 ze dne 27. října 1928 provedeny pak byly některé územní změny v rozsahu jednotlivých politických okresů (na Hlučínsku, Slovensku a P. Rusi) a zrušeny na Slovensku 2 okresní úřady, na Podkarpatské Rusi rovněž 2.

Poznámky k tab. 1 (na stránce následující):

¹⁾ Stav z konce roku 1927. — ²⁾ Praha, Brno, Olomouc. — ³⁾ Liberec, Opava. — ⁴⁾ Mimo to 8 expositur. — ⁵⁾ Mimo to 2 expositury. — ⁶⁾ V tom 6 soudních okresů na území hlav. města Prahy. — ⁷⁾ V tom i soudní okres vnitřní Brno. — ⁸⁾ V tom policejní ředitelství v Moravské Ostravě, jehož působnost se vztahuje také na část území ležícího ve Slezsku. — ⁹⁾ T. j. samostatná komisařství v různých místech, stanovených nařízeními, nikoliv komisařství v obvodech policejních ředitelství uvedených v předchozí řádce. — ¹⁰⁾ Mimo to pohraniční polic. komisařství v Podmoklech a polic. expositura v Děčíně. — ¹¹⁾ Mimo to pohraniční polic. komisařství v Petřalce. — ¹²⁾ Na Slovensku a P. Rusi není berních správ. Agendu tu obstarávají ředitelství, která na Slovensku k vykonávání berní agendy mají ještě svoje expositury v počtu 30. — ¹³⁾ Z toho 67 školních okresů českých, 52 německých, 14 menšinových inspektorátů českých a 1 německý. — ¹⁴⁾ Z toho 44 školních okresů českých, 22 německých, 8 menšinových inspektorátů českých a 1 německý. — ¹⁵⁾ Mimo to Obchodní, živnostenská a průmyslová ústředna v Hradci Králové, která vykonává podle výnosu ministerstva obchodu ze dne 19./III. 1919 č. 5.368 komorní agendu. — ¹⁶⁾ Mimo to správa slovenské části ostřihomské arcidiecése.

Tab. 1. Přehled správního rozdělení rep. Československé. (Stav na konci r. 1928.)

	Čechy	Morava a Slezsko	V tom		Slo- vensko	P. Rus	Repu- blika
			Morava	Slez- sko			
Místní obce	8.432	3.326	2.874	452	3.479	487	15.724
Katastrální obce ¹⁾	9.404	3.687	3.177	510	3.535	483	17.109
Osady	12.667	3.841	3.238	603	3.521	491	20.520
Notariáty	—	—	—	—	903	130	1.033
Města s vlastním statutem, { vykonávají ²⁾	1	2	2	—	—	—	3
kteřá agendu okres. úřadů { nevykon. ³⁾ .	1	1	—	1	—	—	2
Města se zřízeným magistrátem	—	—	—	—	2	2	4
Okresní úřady	⁴⁾ 103	45	36	9	⁵⁾ 77	12	237
Soudní okresy	⁶⁾ 228	⁷⁾ 106	⁷⁾ 83	23	77	11	422
Sborové soudy	16	8	—	—	10	3	37
Stát. policejní úřady { ředitelství	3	3	⁸⁾ 2	1	2	1	9
{ komisařství ⁹⁾	¹⁰⁾ 6	5	4	1	¹¹⁾ 6	3	20
Četnická velitelství:							
a) Velitelství četnických oddělení	27	21	.	.	21	5	74
b) Okresní četnická velitelství	104	45	.	.	77	12	238
c) Četnické stanice	1.318	669	.	.	565	138	2.690
Okresní finanční ředitelství	12	5	4	1	6	5	28
Berní správy ¹²⁾	107	48	39	9	—	—	155
Berní úřady	204	95	71	24	72	10	381
Katastrální měřické úřady	84	47	.	.	32	10	173
Celní úřady	135	55	22	33	49	19	258
Okresní doplňovací velitelství	20	12	10	2	13	3	48
Ředitelství státních drah	4	2	.	.	2	—	8
Ředitelství pošt a telegrafů	2	2	.	.	2	—	6
Báňské revírní úřady	9	2	.	.	3	1	15
Školní okresy (menšinové a školské in- spektoráty)	¹³⁾ 134	¹⁴⁾ 75	.	.	54	12	275
Obchodní a živnostenské komory	¹⁵⁾ 5	3	2	1	3	—	11
Dozorčí okresy živnost. inspektorů	14	8	.	.	6	1	29
Zdravotní obvody (okresy)	1.011	505	.	.	372	70	1.958
Katolické diecése { římsko-katolické ...	4	2	.	.	¹⁶⁾ 5	—	11
	—	—	—	—	1	1	2

Volby do Národního Shromáždění.

(Viz tab. 2, 3 a diagr. 1.)

Revoluční Národní Shromáždění, které bylo rozšířeným Národním výborem, jenž provedl státní převrat ze dne 28. října 1918, usneslo se na ústavě ze dne 29. února 1920 č. 121 Sb. z. a n. Podle ní všechna moc zákonodárná přísluší Národnímu Shromáždění, které se skládá ze dvou sněmoven: poslanecké sněmovny se 300 členy, volenými na období

(Pokračování textu viz na str. 260.)

Tab. 2. Odevzdané platné hlasy a přidělené mandáty při vol-

Strany	Čechy
<p style="text-align: center;"><i>Československé :</i></p> <p>1. Rep. strana zeměděl. a malorol. lidu¹⁾ 524.599</p> <p>2. Čsl. sociál.-demokratická strana dělnická¹⁾ 535.263</p> <p>3. Čsl. strana národně-socialistická 535.932</p> <p>4. Čsl. strana lidová¹⁾ 255.900</p> <p>5. Hlinkova slovenská ľudová strana¹⁾ 959</p> <p>6. Československá národní demokracie¹⁾ 201.058</p> <p>7. Českoslov. živnost.-obchod. strana středostavovská 176.202</p> <p>8. Liga proti vázaným kandidátním listinám 60.842</p> <p>9. Jurigova slovenská strana ľudová —</p> <p style="text-align: right;"><i>Úhrn</i> 2,290.755</p>	
<p style="text-align: center;"><i>Německé :</i></p> <p>1. Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei 387.051</p> <p>2. Deutsche Wahlgemeinschaft¹⁾ 288.882</p> <p>3. Deutsche christlichsoziale Volkspartei¹⁾ 221.938</p> <p>4. Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei 136.377</p> <p>5. Deutsche Nationalpartei u. sudeten-deutscher Landbund 124.259</p> <p>6. Alldutsche Volkspartei für Böhmen, Mähren und Schlesien (Schöner- rer-Partei) 6.671</p> <p style="text-align: right;"><i>Úhrn</i> 1,165.178</p>	
<p><i>Maďarská :</i> Országos kisgazda, iparos és munkás párt. —</p>	
<p><i>Polsko-židovská :</i> Voleb. sdružení polských stran a židovských stran 13.697</p>	
<p><i>Maďarsko-německá :</i> Krajinská křesťansko-sociál., maďar. národní a spišsko- německá strana (autonom. volebné sdružení) —</p>	
<p><i>Komunistická :</i> Komunistická strana Československa (sekce III. Intern.) ... 398.351</p>	
<p style="text-align: right;"><i>Celkem</i> 3,867.981</p>	

¹⁾ Úplné názvy stran jsou tyto: u stran československých ad 1. Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (Domovina domkářů a malorolníků, Slovenská rolnická jednota, Slovenská domovina, Sdružení ruských zemědělců, Československý domov majitelů domů a domků, Odborová jednota zaměstnanců pudy, Sdružení zemědělců maďarských, Všerobotnické sdružení na Slovensku), předseda Antonín Švehla; ad 2. Československá sociálně-demokratická strana dělnická (Sociálně-demokratická strana dělnická na Podkarpatské Rusi); ad 4. Československá strana lidová (na Podkarpatské Rusi Christiansko-národní partija); ad 5. Hlinkova slovenská ľudová strana a Sdružení katolických rolníků, domkářů, robotníků a zaměstnancův křest. soc.; ad 6. Československá národní demokracie (předseda Dr. Karel Kramář) s Národní rolnickou jednotou, Slovenská národní strana, Russkaja narodnaja partija na Slovensku. — Ruský blok na Podkarpatské

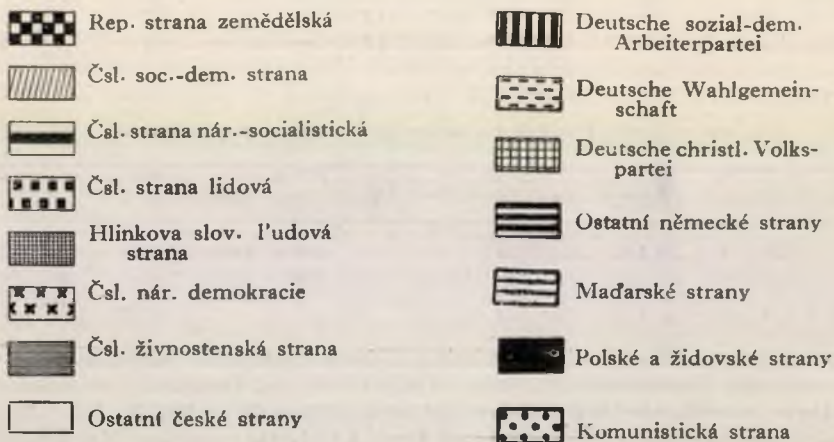
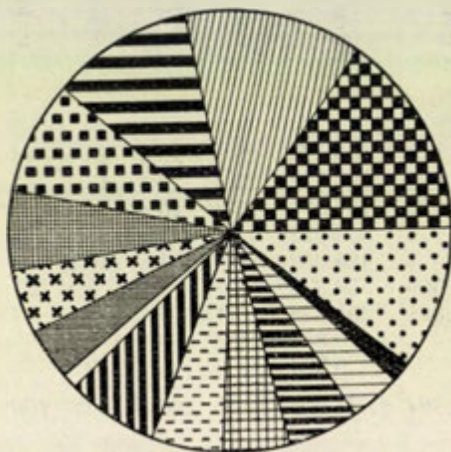
bách do poslanecké sněmovny 27. října 1929.

Počet odevzdaných platných hlasů				Čísla relativní ^{*)}					Počet přidělených mandátů	Na jednotlivé strany připadalo	
Morava a Slezsko	Slovensko	P. Rus	Republika	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	P. Rus	Republika		ze 100 hlasů	ze 100 mandátů
224.521	278.790	77.519	1,105.429	22·9	19·4	28·2	44·2	24·0	46	15·0	15·4
269.631	135.496	22.922	963.312	23·4	23·3	13·7	13·1	20·9	39	13·0	13·0
177.637	43.975	10.027	767.571	23·4	15·4	4·4	5·7	16·7	32	10·4	10·7
321.936	36.707	8.979	623.522	11·2	27·8	3·7	5·1	13·5	25	8·4	8·3
20.413	403.680	—	425.052	0·0	1·8	40·8	—	9·2	19	5·7	6·3
56.196	53.770	48.509	359.533	8·8	4·9	5·4	27·7	7·8	15	4·9	5·0
77.549	30.139	7.348	291.238	7·7	6·7	3·1	4·2	6·3	12	3·9	4·0
8.205	1.810	—	70.857	2·6	0·7	0·2	—	1·5	3	1·0	1·0
—	5.394	—	5.394	—	—	0·5	—	0·1	—	0·1	—
1,156.088	989.761	175.304	4,611.908	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	191	62·4	63·7
114.870	4.829	—	506.750	33·2	24·7	26·0	—	30·7	21	6·9	7·0
90.570	13.711	3.220	396.383	24·8	19·5	74·0	100·0	24·0	16	5·4	5·3
126.159	—	—	348.097	19·0	27·2	—	—	21·1	14	4·7	4·7
67.719	—	—	204.096	11·7	14·6	—	—	12·4	8	2·8	2·7
64.812	—	—	189.071	10·7	14·0	—	—	11·4	7	2·5	2·3
—	—	—	6.671	0·6	—	—	—	0·4	—	0·1	—
464.130	18.540	3.220	1,651.068	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	66	22·4	22·0
—	6.894	—	6.894	—	—	100·0	—	100·0	—	0·1	—
40.406	33.674	16.762	104.539	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	4	1·4	1·3
—	226.776	30.455	257.231	—	—	100·0	100·0	100·0	9	3·5	3·0
162.125	152.385	40.583	753.444	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	30	10·2	10·0
1,822.749	1,428.030	266.324	7,385.084	300	100·0	100·0

Rusi: Avtonomnyj zemledělskij sojuz, Russkoje narodnoje sojediněnije, Karpatorusskaja trudovaja partija malozemelných i bezzemelných; u stran německých ad 2. Deutsche Wahlgemeinschaft der politischen Parteien des Bundes der Landwirte und des ländlichen Gewerbes, der Deutschen Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft (Dr. Rosche und Prof. Dr. Kafka) und der Karpathendeutschen Partei; ad 3. Deutsche christlichsoziale Volkspartei und Deutsche Gewerbetepartei, Wirtschaftspartei des sudetendeutschen Mittelstandes. — ^{*)} Relativní čísla značí, kolik hlasů připadá na tu kterou stranu československou ze sta platných hlasů odevzdaných pro veškeré strany československé, resp. kolik hlasů připadá na tu kterou stranu německou ze sta platných hlasů odevzdaných pro veškeré strany německé atd.

Diagram 1.

*Podíl politických stran na celkovém počtu platných hlasů odevzdaných při volbách do poslanecké sněmovny rep. Československé roku 1929. *)*

*) Úplné názvy stran viz v pozn. *) u tab. 2.

Tab. 3. Odevzdané platné hlasy a přidělené mandáty při volbách do senátu
27. října 1929.

Strany	Odevzdané platné hlasy		Počet přidělených mandátů	Ze 100	
	úhrnem	v %		platných hlasů	přidělených mandátů
připadalo na stranu v levo uvedenou					
Československé :					
1. Republikánská strana zeměděl. a malorolnického lidu ¹⁾	978.291	24·0	24	15·2	16·0
2. Čsl. sociálně-demokratická strana dělnická ¹⁾	841.331	20·6	20	13·0	13·3
3. Čsl. strana národně-socialistická	666.607	16·3	16	10·3	10·7
4. Čsl. strana lidová ¹⁾	559.700	13·7	13	8·7	8·7
5. Hlinkova slovenská ľudová strana ¹⁾	377.498	9·3	9	5·9	6·0
6. Čsl. národní demokracie ¹⁾	325.023	8·0	8	5·0	5·3
7. Čsl. živnost.-obchodnická strana středostavovská	274.085	6·7	6	4·3	4·0
8. Liga proti vázaným kandidátním listinám ..	51.617	1·3	1	0·8	0·7
9. Jurigova slovenská strana ľudová	5.782	0·1	—	0·1	—
Úhrn.....	4,079.934	100·0	97	63·3	64·7
Německé :					
1. Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei	446.940	30·7	11	6·9	7·3
2. Deutsche Wahlgemeinschaft ¹⁾	359.002	24·6	9	5·6	6·0
3. Deutsche christlichsoziale Volkspartei ¹⁾	313.544	21·5	8	4·9	5·3
4. Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei	171.181	11·8	4	2·6	2·7
5. Deutsche Nationalpartei u. sudeten-deutscher Landbund	166.718	11·4	—	2·6	—
Úhrn.....	1,457.385	100·0	32	22·6	21·3
Maďarská : Országos kisgazda, iparos és munkás párt					
	6.691	100·0	—	0·1	—
Polsko-židovská : Voleb. sdružení polských stran a židovských stran					
	27.823	100·0	—	0·4	—
Maďarsko-německá : Krajinská křesťansko-sociální, maďarská národní a spíšsko-německá strana (autonom. volebné sdružení).....					
	233.772	100·0	6	3·6	4·0
Komunistická : Komunistická strana Československa (sekce III. Intern.)					
	644.896	100·0	15	10·0	10·0
Celkem.....	6,450.501	100·0	150	100·0	100·0

¹⁾ Úplné názvy stran viz v pozn. ¹⁾ u tab. 2.

6 let, a senátu se 150 členy, volenými na 8 let. Do poslanecké sněmovny mají volební právo všichni občané*), muži i ženy, kteří v den vyložení seznamů voličských překročili 21. (u senátu 26.) rok věku, mají bydliště v některé obci alespoň 3 měsíce, počítajíc zpět ode dne vyložení voličských seznamů, a nejsou výslovně vyloučeni z práva voliti. Volební právo musí se vykonati osobně a každý volič jest povinen účastniti se volby. Volí se tajně pomocí vázaných kandidátních listin. Mandáty přidělují se stranám podle zásady poměrného zastoupení.

První volby podle nové ústavy provedeny byly dne 18. dubna 1920 do poslanecké sněmovny a 25. dubna 1920 do senátu.

K druhým volbám došlo 15. listopadu 1925 současně do poslanecké sněmovny i do senátu. Nejvíce hlasů při volbách do poslanecké sněmovny r. 1925 bylo odevzdáno pro stranu republikánskou 970.940 (13·7% všech odevzdaných platných hlasů), pak následovaly: strana komunistická 934.223 (13·2%), lidová 691.095 (9·7%), československá sociálně-demokratická 631.403 (8·9%), československá strana socialistická s Karpatoruskou stranou trudovou 609.153 (8·6%), německo-maďarská (Svaz zemědělců, atd.) 571.765 (8·0%), Hlinkova slovenská strana lidová 489.111 (6·9%), něm. soc. dem. strana dělnická 411.365 (5·8%), něm. křesť. soc. str. lidová 314.438 (4·4%), československá živnost.-obch. strana středostavovská 286.058 (4·0%), čsl. národní demokracie 284.601 (4·0%), něm. strana národní 240.918 (3·4%).

Československé strany soustředily na sebe 4,142.176 čili 58·3% všech platných hlasů, německé 1,148.808 (16·2%), strana německo-maďarská 571.765 (8·0%), strany maďarské 121.262 (1·7%). V tom však nejsou započteny hlasy odevzdané pro mezinárodní stranu komunistickou (934.223 hlasů, t. j. 13·2%), která zahrnuje příslušníky různých národností.

K třetím volbám došlo 27. října 1929 a to současně do poslanecké sněmovny i do senátu. Síla i pořadí stran je vidno z tabulek 2, 3.

Porovnání mezi volbami do poslanecké sněmovny r. 1920, 1925 a 1929.

(Viz tab. 4 a diagr. 2.)

Porovnávání je dosti obtížné hlavně proto, že měnilo se složení stran a že r. 1920 první volby nemohly býti vykonány na celém území republiky, zejména nekonaly se na Podkarpatské Rusi, na Hlučínsku, Těšínsku, v plebiscitním území oravském a spišském. Přece však v hlavních rysech lze sledovati změny v politickém smýšlení voličstva v prvním desetiletí republiky.

Poměr stran občanských k stranám socialistickým a komunistickým jeví se takto:

	Z úhrnu platných hlasů dostaly strany		socialistické a komunistické	
	občanské			
	absol.	v %	absol.	v %
r. 1920.....	3,244.346	52·3	2,955.686	47·7
r. 1925.....	4,429.277	62·3	2,678.134	37·7
r. 1929.....	4,341.738	58·8	3,043.346	41·2

*) Podle zákona ze dne 8. dubna 1927 čí. 56 Sb. z. a n. a čí. 67 ze dne 28. května 1927 odňato bylo aktivní i pasivní právo volební vojenským osobám v činné službě a aktivním osobám četnictva.

Tab. 4. Porovnání mezi výsledky voleb do poslanecké sněmovny v letech 1920, 1925 a 1929.

	Odevzdané platné hlasy při volbě do poslanecké sněmovny					
	r. 1920 ¹⁾		r. 1925		r. 1929	
	absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %
1. Republ. str. zeměd. a malorol. lidu ²⁾	603.618	9·7	970.940	13·7	1,105.429	15·0
2. Čsl. str. agrární a konservativní.	—	—	27.768	0·4	—	—
3. Čsl. sociálně-demokratická strana	1,590.520	25·7	631.403	8·9	963.312	13·0
4. Národní strana práce	—	—	97.938	1·4	767.571	10·4
5. Čsl. strana nář.-socialistická ³⁾ ...	500.821	8·1	609.153	8·6		
6. Karpatorusskaja trudovaja partija malozemelných i bezzemelných..	—	—				
7. Čsl. národní demokracie ⁴⁾	387.552	6·3	284.601	4·0	359.533	4·9
8. Slovenská národná strana ⁵⁾	242.045	3·9	35.435	0·5		
9. Avtonomnyj zemledělskij sojuz ..	—	—	35.699	0·5		
10. Čsl. strana lidová - l'udová ⁶⁾	699.728	11·3	691.095	9·7	623.522	8·4
11. Hlinkova slov. l'udová strana...	—	—	489.111	6·9	425.052	5·7
12. Jurigova slov. str. l'udová.....	—	—	—	—	5.394	0·1
13. Čsl. živnost.-obchod. str. středo- stavovská	122.813	2·0	286.058	4·0	291.238	3·9
14. Socialist. str. čsl. lidu pracujícího (Modráček a Hudec).....	58.580	0·9	—	—	—	—
15. Neodv. str. lidu malého (Prunar)	5.252	0·1	—	—	—	—
16. Slovanská strana sociální (Choc)	2.024	0·0	—	—	—	—
17. Str. malorol., domkářů a živnost. v rep. Československé	42.670	0·7	—	—	—	—
18. Čsl. domkářsko-malozeměděl. str.	—	—	14.434	0·2	—	—
19. Občanská strana	—	—	4.240	0·1	—	—
20. Liga proti vázaným kand. listinám	—	—	—	—	70.857	0·9
21. Deutsche sozialdemokratische Ar- beiterpartei	689.589	11·1	411.365	5·8	506.750	6·9
22. Deutsche christl. Volkspartei .. ⁷⁾	156.751	⁷⁾ 2·5	314.438	4·4	348.097	4·7
23. Deutsche Gewerbspartei	—	—	viz ř. č. 25	—		
24. Bund der Landwirte	⁷⁾ 241.747	⁷⁾ 3·9	viz ř. č. 25	—	viz ř. č. 26	
25. Politische Partei d. Bundes d. Landwirte und d. deutschen Ge- werbspartei, d. Deutschen der Slovakei und der ungarischen Na- tionalen (Magyar nemzeti párt)...	—	—	571.765	8·0	—	—
26. Deutsche Wahlgemeinschaft der politischen Parteien des Bundes der Landwirte und des ländlichen Gewerbes, der Deutschen Ar- beits- und Wirtschaftsgemein- schaft (Rosche und Kafka).....	—	—	—	—	396.383	5·4

¹⁾ Prvé volby do poslanecké sněmovny r. 1920 nebyly vykonány na území voleb. krajů XXII. (Těšín) a XXIII. (Užhorod), okresu hlučinského a území plebiscitu ve Spiši a Oravě a území Vitorazska a Valticka. — ²⁾ R. 1920 kandidovala s názvem: „Republikánská strana čsl. venkova a Domoviny“. — ³⁾ R. 1920 a 1925 kandidovala s názvem: „Čsl. strana socialistická“. — ⁴⁾ R. 1920 kandidovala s názvem: „Národní demokracie s agrární opozicí“. — ⁵⁾ R. 1925 kandidovala s Čsl. rolnickou jednotou, s Národ. rolnickou jednotou a s Ruskou národní stranou na Slovensku a s Ruským národním sojediněním na Podkarp. Rusi, r. 1929 s Národ. rolnickou jednotou, Slovenskou národ. stranou,

Tab. 4. Porovnání mezi výsledky voleb do poslanecké sněmovny v letech 1920, 1925, a 1929. (Dokončení.)

	Odevzdané platné hlasy při volbě do poslanecké sněmovny					
	r. 1920 ¹⁾		r. 1925		r. 1929	
	absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %
27. Deutsch-demokratische Freiheitspartei	32.595	0·5	—	—	—	—
28. Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei	328.735	5·3	168.354	2·4	204.096	2·8
29. Deutsche Nationalpartei	—	—	240.918	3·4 ²⁾	189.071	2·6
30. Spoj. strany německé (vyjma něm. soc.-demokrat. stranu) ³⁾	129.013	2·1	—	—	—	—
31. Deutschfreisoziale Partei	7.630	0·1	11.344	0·2	—	—
32. Bund des christlichen Landvolkes	—	—	2.389	0·0	—	—
33. Alldeutsche Volkspartei ¹⁰⁾	—	—	—	—	6.671	0·1
34. Maďarská a německá soc.-dem. strana	108.546	1·8	—	—	—	—
35. Maďarsko-německá křesť.-soc. str.	139.355	2·2	—	—	—	—
36. Nyugatszlovenszkoí Keresztény-Szocialista Párt	—	—	17.285	0·2	—	—
37. Országos Keresztényszocialista Párt	—	—	98.337	1·4	257.231 ¹¹⁾	3·5
38. Magyar nemzeti párt	4.214	0·1	viz ř. č. 25	—	—	—
39. Országos Magyar Kiszgazda és Földművespárt	26.520	0·4	—	—	—	—
40. Országos Paraszt Párt	—	—	4.546	0·1	—	—
41. Országos kiszgazda, iparos és munkás párt	—	—	—	—	6.894	0·1
42. Sdružené strany židovské	79.714	1·3	—	—	—	—
43. Židovská strana	—	—	98.845	1·4	—	—
44. Hospodářská strana židovská	—	—	16.936	0·2	—	—
45. Živnostenská strana na P. Rusi	—	—	1.094	0·0	—	—
46. Polski Związek Ludowo-Robotniczy	—	—	29.884	0·4	—	—
47. Zrzeszenie Wyborcze Polskich stronnictw i Żydowskich	—	—	—	—	104.539	1·4
48. Komunistická strana Českoslov. (sekce III. Intern.)	—	—	934.223	13·1	753.444	10·2
49. Neodvislá komun. str. a První autonomní pravoslavná str. na P. Rusi	—	—	7.813	0·1	—	—
Úhrnem	6,200.032	100·0	7,107.411	100·0	7,385.084	100·0

Ruskou národní stranou a s ruským blokem na Podkarp. Rusi. — ¹⁾ R. 1920 „Slovenská národná a rolnícka strana“. — ²⁾ R. 1925 a 1929 kandidovala na Podkarp. Rusi s názvem: „Christiansko-Narodna Partija“. — ³⁾ Viz ř. č. 30. — ⁴⁾ R. 1920 měly německé strany (vyjma něm. soc.-demokratickou stranu) v I., X., XI. a XIII. volebním kraji společnou kandidátní listinu. — ⁵⁾ R. 1929 kandidovala s názvem: „Deutsche Nationalpartei u. sudeten-deutscher Landbund“. — ¹⁰⁾ Úplný název viz na tab. 2. — ¹¹⁾ V tom také hlasy spojené Spišsko-německé strany.

Do stran socialistických a komunistických byly r. 1929 započteny hlasy české a německé strany sociálně demokratické, československé strany národně-socialistické (spolu se stranou práce *), komunistické strany Československa (III. Internacionály) a polovina hlasů polských a židovských stran; r. 1925 byly k těmto stranám připočteny ještě hlasy něm. strany svobodně sociální a neodvislé strany komunistické, kteréžto strany r. 1929 nekandidovaly a r. 1920 započtena do stran socialistických ještě socialistická strana čl. lidu pracujícího a maďar. a německá soc.-demokratická strana. Přesné rozlišení mezi oběma tábory nelze provést. Nehledě ani k odhadu hlasů socialistických a občanských ve stranách polských a židovských, kandidovala na př. strana trudová r. 1925 se stranou československých socialistů a byly její hlasy započteny toho roku do stran socialistických; r. 1929 kandidovala trudová strana s českoslov. národní demokracií a připadly tedy hlasy této strany r. 1929 k dobru stran občanských.

Koncem r. 1920 od strany sociálně-demokratické (české i německé) odloučili se přívrženci komunismu a založili „Komunistickou stranu Československa“, jakožto sekci III. Internacionály. Později vznikla též „Neodvislá strana komunistická“ (seskupená kolem poslance Bubníka), která však kandidovala pouze při volbách r. 1925 a mandátu ani nedosáhla. R. 1929 kandidovala jen jediná strana komunistická, totiž sekce III. Internacionály.

Poměr stran socialistických ke komunistickým je zřejmý z těchto čísel:

	Ze 100 platných hlasů odevzdaných pro strany socialistické a komunistické připadlo stranám	
	socialistickým	komunistickým
r. 1925.....	63·8%	36·2%
r. 1929.....	75·2%	24·8%

Podle národnostního hlediska posuzovati výsledky voleb není snadno. Jsou strany kde sloučení jsou příslušníci různých národností, především strana komunistická. Leckdy příslušníci jedné národnosti (zvláště Židé, Maďaři, Rusíni) hlasovali pro kandidátní listinu strany jinonárodní; to zvláště platí o volebních krajích, kde nebyla pro každou národnost postavena listina zvláštní. Pokud jde o Slovensko a P. Rus, třeba též poukázati na značnou politickou neuvědomělost některých vrstev obyvatelstva v jednotlivých krajích. Konečně i technika voleb někdy vadí: při skrutiniu na př. nelze respektovati všechny zbytky hlasů, které pak pro dotýčnou národnost mohou býti i zcela ztraceny. Přes to uvádíme zde porovnání trojích voleb s hlediska národnostního: z úhrnu platných hlasů dostaly v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a na Slovensku strany

	československé		německé a maďarské		polské a židovské		komunistické	
	absol.	v %	absol.	v %	absol.	v %	absol.	v %
r. 1920	4,255.623	68·6	1,864.695	30·1	79.714	1·3	—	—
r. 1925	4,063.029	59·2	1,811.639	26·4	114.748	1·7	865.272	12·6
r. 1929	4,436.604	62·3	1,881.518	26·4	87.777	1·2	712.861	10·0

Na Podkarpatské Rusi připadlo stranám československým a ruským r. 1925 43·9%, r. 1929 65·8% všech hlasů.

Z důvodů výše uvedených nelze souditi na poměry národnostní prostě podle výsledků voleb. Ale ani porovnávání s výsledky sčítání lidu z 15. II. 1921 nemůže vésti k číslům zcela souhlasným; zde také nutno uvážiti, že data o národnosti obyvatelstva (viz tab. 6 v oddíle „Popis obyvatelstva“) týkají se veškerých státních příslušníků, kdežto data volební jen obyvatelstva staršího 21 let. Nejlépe ještě daří se porovnání u voleb r. 1920, kdy nebylo stran komunistických.

*) R. 1925 strana práce, jež tehdy kandidovala samostatně, byla počítána za stranu občanskou.

Na území, kde r. 1920 konaly se volby do poslanecké sněmovny,

	přihlásilo se při sčítání lidu r. 1921 čsl. státních příslušníků k národnosti			odevzdáno při volbách do posl. sněm. r. 1920 platných hlasů pro strany	
	českoslov.	němec.	maďar.	českoslov.	němec.-maďar.
Čechy	66·6%	33·0%	0·1%	65·4%	34·0%
Morava a					
Opavsko *)	73·1%	26·2%	0·0%	69·6%	29·4%
Slovensko**).	67·7%	4·8%	21·9%	75·8%	20·8%
Úhrn***).	68·4%	24·8%	10·3%	68·6%	30·1%

Zejména procenta pro národnost československou (68·4%) a pro strany československé (68·6%) skoro úplně souhlasí v celkovém úhrnu, ač u jednotlivých zemí objevují se jisté rozdíly.†)

Přes všechny nesnáze porovnávání, ukazují výsledky voleb jistě tolik, že národ československý nesnaží se umělými prostředky zesílit své parlamentní postavení na úkor menšin a že menšinovým národnostem dostává se přiměřeného zastoupení parlamentního.

To je vidno i z toho, kolik ze 100 hlasů a kolik ze 100 mandátů připadlo na jednotlivé národnosti při volbách do poslanecké sněmovny:

Strany	1920		1925		1929	
	Hlasy	Mandáty	Hlasy	Mandáty	Hlasy	Mandáty
československé	68·6%	70·8%	58·3%	60·7%	62·4%	63·7%
německé	25·6%	25·6%	16·2%	15·7%	22·4%	22·0%
německo-maďarské	4·0%	3·2%	8·0%	8·0%	3·5%	3·0%
maďarské	0·5%	0·4%	1·7%	1·3%	0·1%	—
komunistické	—	—	13·3%	13·7%	10·2%	10·0%

Volební řád československý dbá o rozdělení mandátů co nejspravedlivější, pokud jest možno je provést. (Porovnej též sl. 13 a 14 na tab. 2 a sl. 5 a 6 na tab. 3.)

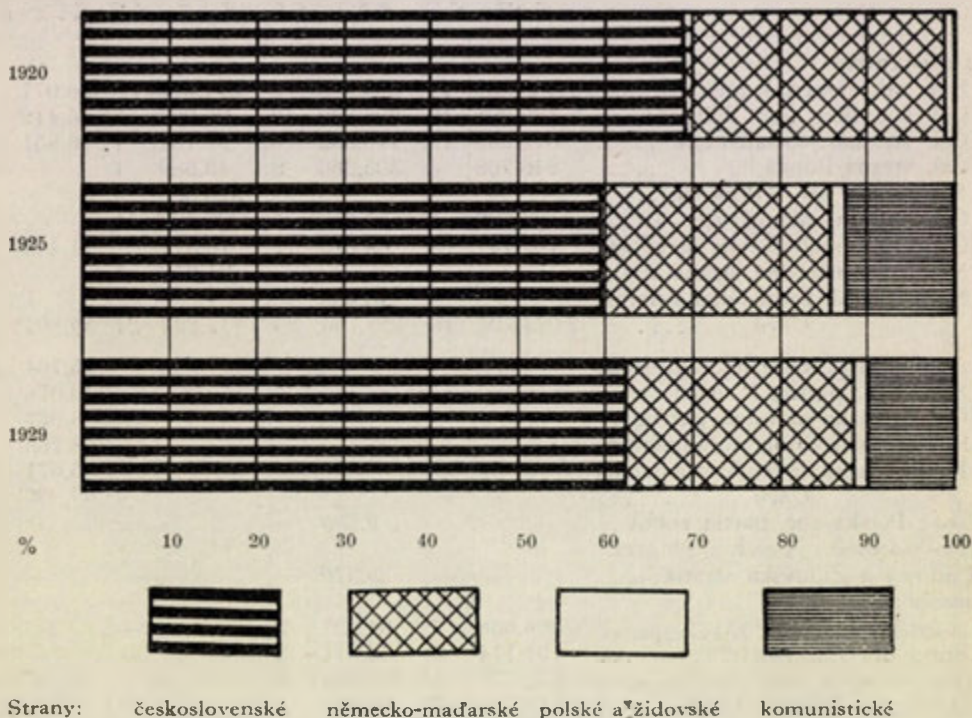
*) Na Těšínsku a Hlučínsku volby r. 1920 se nekonaly (území plebiscitní). — **) Bez služnovských okresů Námestovo, Trstená a Ves Spišská Stará. — ***) Podkarpatská Rus není sem počata, protože volby tam konaly se teprve roku 1924.

†) Z německé strany bylo dovozováno, že rozdíly mezi výsledky sčítání lidu r. 1921 a výsledky voleb r. 1920 dokazují nesprávnost národnostní statistiky československé, jak byla zjištěna sčítáním lidu z 15. II. 1921. V Čechách r. 1921 napočteno Němců 33·0%, odevzdáno hlasů pro německé strany r. 1920 bylo 34·0%, na Moravě a Opavsku obdobná procenta zní: 26·2% proti 29·4%. Avšak výtky tato není oprávněna, ježto: 1. u Němců je jiné rozvrstvení věkové a poměrně více voličů, t. j. osob 21letých a starších; mezi domácím obyvatelstvem ve věku 21 let a více bylo v Čechách: československé národnosti 66·37%, německé národnosti 33·26%, podobně na Moravě a Opavsku: národnosti československé 71·30% a německé 27·80%, 2. v českých okresech poměrně více oprávněných voličů se nedostalo do seznamů volebních než v okresech německých, 3. Němci se účastnili intenzivněji voleb než české voličstvo, 4. není známo, jak volili židé, 5. při sčítání lidu byli přítomni již i ruští legionáři, kteří v dubnu 1920 ještě voleb se neúčastnili a teprve později po svém návratu volili 4 poslance. (Viz článek Doc. Dr. A. Boháče: „Národnost a sčítání lidu“, Čsl. Statist. Věstník XI, č. 1—2.)

Diagram 2.

Platné hlasy odevzdané při volbách do poslanecké sněmovny rep. Československé v l. 1920, 1925 a 1929 stranám československým, německo-maďarským, polským a židovským a komunistickým.

(V procentech.)

Volby do zemských zastupitelstev r. 1928.

(Viz tab. 5.)

V bývalém Předlitavsku království České, markrabství Moravské a vévodství Slezské tvořily veřejnoprávní individuality (t. zv. „korunní země“), jež měly své zvláštní zemské sněmy. Slovensko ani Podkarpatská Rus v rámci země koruny svatoštěpánské neměly nikdy samostatné individuality veřejnoprávní. V republice Československé zrušeny byly země i zemské sněmy a celé území státu mělo být rozděleno jen na župy (t. zv. župní zákon ze dne 29. února 1920 č. 126 Sb. z. a n.) kromě Podkarpatské Rusi, jež má být konstituována jako samostatná země se zvláštním sněmem.*) Avšak ke skutečnému zřízení žup

*) Podle smlouvy mezi čelnými mocnostmi spojenými a přidruženými a Československem podepsané v Saint-Germain r. 1919 zavázalo se toto, že zřídí území Rusnů jihokarpatských, které bude mít svůj samosprávný sněm. Onen sněm bude mít zákonodárnou moc ve věcech jazykových, vyučovacích a náboženských, jakož i v otázkách místní správy a ve všech ostatních otázkách, které zákony čsl. státu mu přidělí. V čele Podkarp. Rusi bude guvernéř jmenovaný prezidentem a odpovědný sněmu Podkarp. Rusi. Toto ustanovení bylo pojato i do ústavní listiny, avšak dosud úplně provedeno nebylo. Z toho důvodu lze nynější stav, pokud se týče Podkarp. Rusi, pokládati za provisorium.

(Pokračování textu viz na str. 267.)

Tab. 5. Volby do zemských zastupitelstev v prosinci 1928.

Strany	Čechy		Mor. a Slez.		Slovensko		P. Rus	
	Počet ode- vzaných platných hlasů	Počet přídě- ných mandátů	Počet ode- vzaných plat- ných hlasů	Počet přídě- ných mandátů	Počet ode- vzaných platných hlasů	Počet přídě- ných mandátů	Počet ode- vzaných platných hlasů	Počet přídě- ných mandátů
<i>Československé :</i>								
1. Rep. str. zeměd. a malorol. lidu	466.559	11	203.069	5	271.520	8	56.077	4
2. Čsl. soc.-dem. str. dělnická....	420.298	10	206.229	6	96.901	3	6.412	—
3. Čsl. str. nár.-socialistická	519.259	12	140.682	3	36.181	1	6.851	—
4. Čsl. strana lidová.....	246.768	5	305.266	8	43.689	1	—	—
5. Slov. ľud. str. Hlinkova.....	—	—	—	—	325.588	9	—	—
6. Čsl. národní demokracie.....	199.692	4	57.940	1	26.300	1	—	—
7. Čsl. živn.-obchod. str. středost.	162.147	4	68.613	2	15.371	—	11.465	1
8. Slovenská národná strana.....	—	—	—	—	31.679	1	—	—
9. Sdruž. katol. zemědělců a domk.	—	—	16.966	—	—	—	—	—
Úhrn.....	2,014.723	46	998.765	25	847.229	24	80.805	5
<i>Ruské :</i>								
1. Avtonomnyj zemledělčeskij sojuz	—	—	—	—	—	—	25.764	1
2. Soz.-dém. partija P. Rusi.....	—	—	—	—	—	—	10.078	1
3. Christijansko-narodna partija...	—	—	—	—	—	—	8.927	—
4. Ruskoje narodnoje sojediněnije.	—	—	—	—	—	—	8.766	—
5. Karpatorusskaja trudovaja partija	—	—	—	—	—	—	5.671	—
Úhrn.....	—	—	—	—	—	—	59.206	2
<i>Polská :</i> Polska soc. partja robot...								
	—	—	9.299	—	—	—	—	—
<i>Polsko-židovská :</i> Polski związek								
Ludowy a Židovská strana.....	—	—	29.510	—	—	—	—	—
<i>Německé :</i>								
1. Deutsche sozialdem. Arbeiterpartei	308.668	7	94.627	2	—	—	—	—
2. Bund der Landwirte.....	197.174	5	65.911	2	—	—	—	—
3. Deutsche christlichsoziale Volkspartei	152.575	4	100.124	3	—	—	—	—
4. Deutscher Volksverband.....	118.325	3	68.965	2	—	—	—	—
5. Deutsche nationalsoz. Arbeiterpartei	113.513	2	50.480	1	—	—	—	—
6. Deutsche Arbeits- und Wirtschafts- gemeinschaft.....	95.684	2	26.710	—	—	—	—	—
7. Deutsche Gewerbeapartei.....	69.099	1	31.963	1	—	—	—	—
Úhrn.....	1,055.038	24	438.780	11	—	—	—	—
<i>Německo-maďarská :</i> Maď. nár. str.								
	—	—	—	—	104.106	3	—	—
<i>Maďarské :</i>								
1. Országos keresztényszocialista párt	—	—	—	—	120.769	3	—	—
2. Az őslakosság magyar nemzeti és országos keresztény szocialista pártja	—	—	—	—	—	—	32.749	2
3. Országos kisgazda, iparos és munkás párt.....	—	—	—	—	13.635	—	—	—
Úhrn.....	—	—	—	—	134.404	3	32.749	2
<i>Židovské :</i>								
1. Žid. str. a žid. hospodář. str...	—	—	—	—	45.244	1	—	—
2. Žid. republ. strana.....	—	—	—	—	—	—	14.302	1
3. Žid. strana na P. Rusi.....	—	—	—	—	—	—	6.828	—
Úhrn.....	—	—	—	—	45.244	1	21.130	1
<i>Komunistická :</i> Kom. str. Českoslov.								
	422.922	10	160.742	4	190.595	5	48.773	2
Celkem.....	3,492.683	80	1,637.096	40	1,321.578	36	242.663	12

(t. zv. „velké župy“ na rozdíl od „malých“ žup čili bývalých uherských komitátů) došlo pouze na Slovensku.

Zákon ze dne 14. července 1927 č. 125 Sb. z. a n. změnil organizaci správní tím způsobem, že od župního zřízení bylo vůbec upuštěno a místo něho zřízeny čtyři země: česká, moravskoslezská, slovenská a karpatoruská. Avšak tyto země mají již charakter zcela jiný než bývalé „země korunní“. Citovaný zákon 125/1927, který určil působnost zemských zastupitelstev jako správní a hospodářskou, vyloučil z jejich činnosti výslovně věci politické. Zemská zastupitelstva jsou zejména povolána pečovat o zájmy humanitní, zdravotní, sociální, hospodářské, dopravní a kulturní. Aby odborná péče o tyto zájmy byla v zemských zastupitelstvech dobře uplatněna, bylo do citovaného zákona vloženo ustanovení, podle něhož třetinu členů zemských zastupitelstev jmenuje vláda z odborníků přihlížejíc k poměrům hospodářským, kulturním národnostním a sociálním. Se zřetelem k těmto okolnostem neměl by býti přisuzován volbám do zemských zastupitelstev význam politický.

Státní zaměstnanci.

(Viz tab. 6 a diagr. 3, 4.)

První sčítání státních zaměstnanců bylo vykonáno ke dni 30. června 1924, kdy bylo napočteno úhrnem 342.879 zaměstnanců. V druhé polovině r. 1924 byla provedena restrikce státního zaměstnanectva, již měl být jeho počet snížen okrouhle o 10%.

Tab. 6. Státní zaměstnanci podle stavu ze dne 1. července 1926.

		Státní správa	Státní podniky			Státní zaměst- nanci úhrnem
			celkem	v tom		
				Čsl. státní dráhy	Čsl. pošta	
Úřednictvo ve skupinách	{ A	15.853	2.239	1.488	412	18.092
	{ B	593	46	46	—	639
	{ C	10.134	12.028	6.826	4.735	22.162
	{ D	4.945	25.809	14.448	11.041	30.754
	{ E	4.340	3.984	3.850	35	8.324
Úřednictvo pragmatikální úhrnem...		35.865	¹⁾ 44.130	¹⁾ 26.682	16.223	¹⁾ 79.995
Ostatní zaměstnanci	{ Podúředníci a zřízení	20.773	101.842	83.050	16.272	122.615
	{ Pomocný personál	9.509	178	—	—	9.687
	{ Dělnictvo	5.895	85.807	59.607	1.801	91.702
	{ Smluvní zaměstnanci .	6.121	4.349	25	1.770	10.470
Civilní zaměstnanci úhrnem...		78.163	236.306	169.364	36.066	314.469
Vojenští	{ důstojníci	9.953	4	—	—	9.957
	{ gážisté mimo hodnostní třídu ...	8.827	—	—	—	8.827
Četníci	{ důstojníci	480	—	—	—	480
	{ gážisté mimo hodnostní třídu ...	11.456	—	—	—	11.456
Četníci na zkoušku		—	—	—	—	—
Úhrn všech zaměstnanců...		108.879	236.310	169.364	36.066	345.189

¹⁾ V tom též 24 úředníci, jež nebylo možno rozdělit na jednotlivé skupiny A—E.

Poznámka: V oboru státní správy mělo ministerstvo zahraničí 1.547 zaměstnanců (v tom pragmatikálních úředníků 685), min. národní obrany 25.561 (147), min. vnitra 25.425 (4.681), min. školství 10.940 (8.125), min. spravedlnosti s Nejv. soudem 8.810 (4.917), min. zemědělství 2.904 (1.312), min. obchodu 489 (231), min. sociální péče 1.410 (643), min. zdravotnictví 2.854 (448), min. financí 20.859 (11.385), ostatní ministerstva a ústřední orgány 8.080 (3.291).

Poslední data o počtu státních zaměstnanců jsou po ruce ke dni 1. července 1926 (uveřejněna ve Zprávě rozpočtového výboru o vládním návrhu státního rozpočtu a finančního zákona pro rok 1927). Toho dne *státní správa* měla 108.879 a *státní podniky* 236.310 zaměstnanců (viz tab. 6). Srovnávatí obě sčítání není dobře možno, protože r. 1924 nebyly předmětem sčítání některé druhy dělnictva a smluvních zaměstnanců, které r. 1926 byly vzaty do počtu; dělníků, nepojatých do sčítání r. 1924, bylo asi 33.000. Stojí-li tedy proti 345.000 zaměstnancům r. 1926 376.000 zaměstnanců z r. 1924, činí úbytek za 2 léta nejméně 30.000 osob; vysvětluje se ovšem nejen restrikcí, nýbrž i běžným úbytkem (úmrtím, pensionováním), proti němuž nestojí v těchto letech téměř žádné přijímání nových sil.

Nejlépe lze srovnávatí tyto kategorie zaměstnanectva:

	Pragmatikální úředníci	Podúředníci a zřizenci	Pomocný personál
1924 *)	89.154	126.658	15.851
1926	79.995	122.615	9.687
Úbytek	9.159 (10·3%)	4.043 (3·2%)	6.164 (38·9%)

Často vyslovují se úsudky, že Československo má příliš mnoho státních zaměstnanců. Statisticky je velmi obtížno ověřiti toto tvrzení; nutno však — zvláště při porovnávání s poměry předválečnými a s jinými státy — uvážiti, že úkoly státu jsou u nás značně rozsáhlejší než před válkou a než v mnohých jiných státech. Československo na př. má ve svém majetku a provozu téměř celou železniční síť a sám počet zaměstnanců československých státních drah podle stavu ze dne 1. července 1926 (169.364) tvoří polovinu všech zaměstnanců státních. Na samotnou správu státní připadá 108.879 osob (t. j. 31·5% všech státních zaměstnanců) a v tom jsou obsaženi též vojenští gážísté a důstojníci i státní profesori.

Rozdělení zaměstnanců státní správy v širším smyslu podle hlavních odvětví správy podává tento přehled:

	Zaměstnanci civilní	Gážísté vojenští a četničtí	Úhrn (Stav z 1. VII. 1926)
Ústřední orgány (president, parlament, pre- sidium min. rady)	1.352	4	1.356
Zahraniční věci	1.547	—	1.547
Vnitřní správa	46.334	11.936	58.270
Finanční a kontrolní správa	20.990	—	20.990
Úhrn	70.223	11.940	82.163
Min. národní obrany	6.785	18.776	25.561
Min. pošt, železnic**).	1.155	—	1.155
Celkem	78.163	30.716	108.879

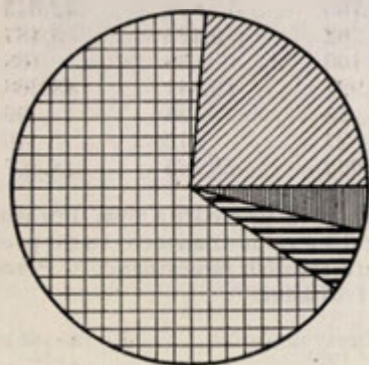
Správa státní v užším slova smyslu, čítaje v to i péči sociální, školství a zdravotnictví, je obstarávána 82.163 zaměstnanci; jeden z nich připadá na 174 obyvatele republiky.

*) Bez Bankovního úřadu ministerstva financí, který byl 1. dubna 1925 přeměněn na Národní banku československou; z toho důvodu v r. 1926 nepřichází v úvahu.

**) V tom obsažen je pouze personál těchto ministerstev (ústřední); personál ten nepočítá se k zaměstnancům státních podniků.

Diagram 3.

Státní zaměstnanci v rep. Československé podle sčítání z r. 1924.

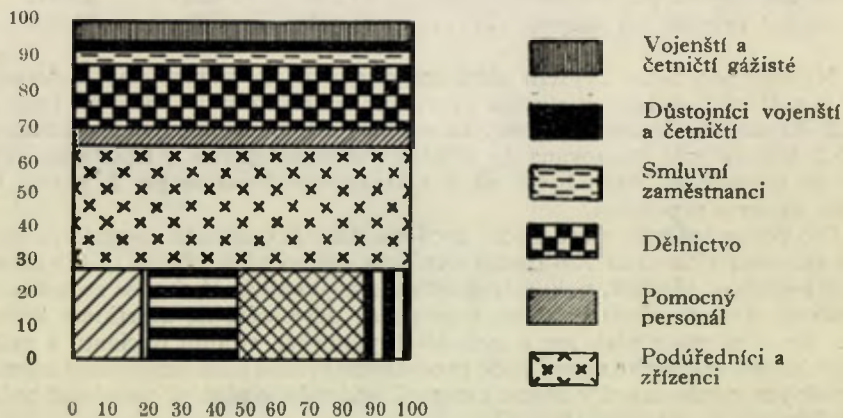
- Civilní zaměstnanci státní správy
- Civilní zaměstnanci státních podniků
- Vojenští důstojníci a gážisté
- Četnický důstojníci a gážisté

Diagram 4.

Státní zaměstnanci v rep. Československé podle sčítání z r. 1924 podle kategorií.
(V procentech.)

A

B

C

D

E

Pragmatikální úřední skupiny

Učitelstvo. Do všech dosavadních dat není započteno učitelstvo. Ke dni 30. června 1924 bylo provedeno také zvláštní sčítání učitelů a jiných zaměstnanců na školách národních.

I. Učitelé:	muži	ženy	celkem
Skupiny C	29.765	12.878	42.643
Skupiny D	62	5.425	5.487
Smluvní	100	38	138
Učitelé celkem	29.927	18.341	48.268
II. Ostatní zaměstnanci	75	24	99
V tom smluvní	27	13	40
Úhrn	30.002	18.365	48.367

Platy státních zaměstnanců. Po restrikcí úřednictva provedena byla úprava platů, uzákoněna nová pragmatika, stanovena systemisace míst a zaměstnanectvo státní převedeno do nových platových stupnic. Přehled služebních platů státních zaměstnanců v Praze je asi tento, přihlížíme-li jen k zaměstnanci ženatému s 1 dítětem:

Státní zaměstnanci	Platový stupeň nové pragmatiky	Před úpravou platů 1925		Po úpravě platů 1926	
		Kč	Index*)	Kč	Index*)
úředník pragmatikální	3 a)	38.986	320	47.400	389
	4 a)	33.082	402	37.800	459
	5 b)	29.232	456	29.100	454
	6 b)	23.717	476	22.800	458
	7 c)	19.428	486	19.200	480
	7 b)	16.450	521	17.400	551
	7 a)	14.167	611	15.600	672
definitivní zřiz. nejvyš. pl. stupně		15.888	641	16.056	647
definitivní zřiz. prvního pl. stupně		11.381	816	11.700	839
kanc. oficiant nejvyš. pl. stupně		17.357	620	18.942	677
kanc. oficiant prvního pl. stupně		11.559	797	11.700	807

Nevelké neb žádné zvýšení platů zaměstnanců zde pozorovaných (ženatých s 1 dítětem) u některých platových stupňů vysvětluje se zrušením přídavek na ženu u pragmatikálních úředníků, ale nutno uvážit, že značná část úřednictva po převedení do nových platových stupnic byla jmenována do vyššího platového stupně. Podstatného zvýšení platů dostalo se úředníkům svobodným jakož i úředníkům ženatým po 1. lednu 1923, kteří přídavek na ženu nepožívali.

Pro posouzení výše platů budiž uvedeno, že index nákladů životních u rodiny úřednické v červenci 1929 činil 726 (index cen velkoobchodních 922), t. j. k vydržování sebe a rodiny potřebuje úředník, pokud trvá ochrana nájemníků, částky asi sedmkrát vyšší než před válkou, drahota zboží pak jest v průměru devětkrát až desetkrát větší než před válkou. Služební platy však jen u nejnižších platových stupňů oficiantů a zřízců byly zvýšeny více než sedmkrát oproti době předválečné; všude jinde nedosahují tohoto násobku. U svobodných zaměstnanců v žádné kategorii nedosahuje platová valorisace sedminásobku (kromě čekatelů ve služební třídě II).

*) 1914 = 100.

XVII. Vojenství a bezpečnostní služba.

Branná povinnost.

Všeobecná branná povinnost byla zavedena branným zákonem ze dne 19. března 1920 č. 193 Sb. z. a n. (§ 2); počíná se rokem, v němž občan dokončí 20. a přestává rokem, v němž končí 50. rok věku. Vojenské osoby z povolání podléhají branné povinnosti až do konce roku, v němž dokončí 60. rok věku svého. Za mobilisace a ve válce jsou i ti, jimž nepřísluší povinnost služební, povinni přispívat od 17 do 60 let podle svých schopností a sil k obraně vlasti (§ 3). Povinnosti vytčené v branném zákoně vztahují se na čsl. státní příslušníky a na osoby, trvale bydlící v republice Československé, které nemohou prokázati jiné státní příslušnosti. Pravidelná presenční služba podle branného zákona trvá 14 měsíců (§ 17).

Mírový stav armády.

Mírový stav čsl. vojska byl stanoven zákonem z 19. III. 1920 č. 196 na 150.000 mužů, a to na dobu prvních čtyř let. Zákonem z 2. července 1924 č. 176 stanoven byl mírový počet čsl. vojska pro tříletí od 1. října 1924 do 30. září 1927 vždy pro období od 1. října do 31. března počtem 150.000 a od 1. dubna do 30. září počtem 90.000 vojenských osob. Zákonem ze dne 8. dubna 1927 č. 52 stanoven byl mírový počet vojska od 1. října 1927 vždy pro období od 1. října do 31. března počtem 140.000 vojenských osob a pro období od 1. dubna do 30. září počtem 100.000 vojenských osob. Podle zákona z 8. dubna 1927 č. 53 s platností dnem 1. října 1928 má býti z branců v kalendářním roce odvedených vybráno pro vykonávání zákonitě presenční služby 70.000 s přiměřeným zřením k pravděpodobným úbytkům a přírůstkům v prvních měsících po nastoupení do presenční služby.

Složení armády.

(Viz tab. 1.)

Československá armáda čítá 52 pluky pěchoty (mimo to 12 speciálních praporů), 10 pluků jezdeckva, 40 pluků dělostřelectva (mimo to 12 samostatných horských oddílů), 5 pluků leteckých, 6 pluků ženijního vojska, dále 4 prapory telegrafního vojska, 3 prapory automobilního vojska a 5 praporů vozatajstva, celkem 113 pluků a 36 jiných samostatných útvarů.

Tyto pluky a útvary jsou sloučeny ve vyšší armádní jednotky, kterými jsou zejména: zemská vojenská velitelství (4), divise (12), brigády (43).

Každá *pěší divise* skládá se ze dvou *pěších brigád*, jedné *dělostřelecké brigády* a z potřebných technických, dopravních a pomocných oddílů a útvarů. K některým divisím jsou přiděleny prapory hraničářů.

Dělostřelecká brigáda skládá se z jednoho lehkého dělostřeleckého pluku, jednoho hrubého dělostřeleckého pluku a jednoho oddílu horského dělostřelectva.

Horské brigády jsou jedině na Slovensku a tvoří samostatné útvary. *Těžké dělostřelectvo* vyskytuje se v Čechách a na Moravě a tvoří 2 samostatné brigády.

Tab. 1. Složení armády podle stavu z r. 1929.

a) Vyšší vojenské svazy.

	Úhrn	Z nich mělo sídlo				
		v Čechách	na Moravě	ve Slezsku	na Slovensku	v P. Rusi
Celkové rozdělení vyšších vojenských svazů:						
Zemská vojenská velitelství	4	1	¹⁾ 1	—	²⁾ 2	—
Divise	12	5	2	1	3	1
Brigády: pěší	24	10	5	1	7	1
horské	2	—	—	—	2	—
polní dělostřelecké	12	5	2	1	3	1
těžké dělostřelecké	2	1	1	—	—	—
jezdecké	3	1	1	—	1	—

¹⁾ Pro Moravu a Slezsko. — ²⁾ Zemskému voj. velitelství v Košicích podléhá též P. Rus.

Tab. 1b) Rozdělení armády podle zbraní.

Druh zbraně	Útvar	Úhrn	Druh zbraně	Útvar	Úhrn
1. Pěchota	pluky	48		samostat.	
Horská pěchota	„	4	horské	oddíly	12
Hraničáři	prapory	10	těžké	pluky	5
Instrukční prapor	„	1	protiletadlové	„	3
Prapor útočné vozby ...	„	1	3. Letectvo	„	5
2. Dělostřelectvo:			4. Jezdectvo	„	10
lehké	pluky	16	5. Ženíjní vojsko	„	6
hrubé	„	14	6. Telegrafní vojsko	prapory	4
horské	„	2	7. Automobilní vojsko ...	„	3
			8. Vozatajstvo	„	5

Důstojníci a rotmistři.

Do mírového stavu armády, jak výše byl uveden, nejsou počítáni důstojníci z povolání a rotmistři z povolání.

Důstojníků bylo k 31. prosinci 1927 9.286, z toho 69 generálů, 243 plukovníků a 720 podplukovníků. Legionářů mezi nimi bylo 2.718, bývalých důstojníků aktivních 2.167, důstojníků záložních aktivovaných po 28. X. 1918 1.760, dorostu (absolventů voj. akademie atd.) 1.316, důstojníků jmenovaných z poddůstojníků a rotmistřů 1.277 a důstojníků převzatých z jiných armád 48.

Rotmistřů z povolání ke dni 31. prosince 1927 čítalo se 8.609, z toho štábních rotmistřů 2.836 a rotmistřů 5.773.

Policejní úřady státní.

(Viz tab. 2.)

V celé republice bylo koncem roku 1928 9 policejních ředitelství a 20 samostatných komisařství. Působnost policejních úřadů vztahovala se na 127 politických obcí, které měly podle sčítání z r. 1921 2,005.352 obyvatele (14·7% všeho obyvatelstva).

Skutečný stav veškerého personálu činil 7.605 osob, z čehož bylo 547 úředníků, 436 osob personálu pomocné služby (pom. úředníci, zřízenci) a 6.622 gážístů výkonné služby.

Tab. 2. Policejní úřady a jejich zaměstnanci koncem r. 1928.

Druh stálých zaměstnanců	Skutečný stav					Systém- sovaný stav (<i>Republika</i>)
	Čechy	Morava a Slezsko	Slo- vensko	P. Rus	Repu- blika	
1. Úředníci { I. b 135	135	40	28	13	216	211
služební { II. 47	47	28	51	9	135	117
třídy { IV. 115	115	45	27	9	196	173
2. Služba kancelářská ¹⁾ 172	172	79	55	12	318	318
3. Zřízenci ²⁾ 59	59	29	26	4	118	110
4. Gážísté: ³⁾ Podúředníci ⁴⁾ 2.220	2.220	725	686	178	3.809	3.809
Strážníci ⁵⁾ 1.640	1.640	529	512	132	2.813	2.675
<i>Úhrnem</i> 4.388	4.388	1.475	1.385	357	7.605	7.413

¹⁾ Personál pomocné služby kancelářské, t. j. vrchní oficianti, oficianti a kanc. pomocníci.

— ²⁾ T. j. zřízenci pro kancelářskou službu a ošetřovatelé koní. — ³⁾ Nejsou započtení do služebních tříd. — ⁴⁾ I. a II. platové stupnice. — ⁵⁾ III. platové stupnice a pomocní.

Poznámka: V Čechách byla a) 3 policejní ředitelství (Praha, Plzeň, Liberec), b) 6 policejních komisařství (Cheb, Jablonec n. Nis., Kladno, Lázně Mariánské, Ústí n. Lab. a Vary Karlovy); na Moravě a ve Slezsku a) 3 (Brno, Opava, Ostrava Moravská), b) 5 (Jičín Nový, Jihlava, Krnov, Šumperk a Znojmo); na Slovensku a) 2 (Bratislava, Košice), b) 6 (Komárno, Lučenec, Párkany, Prešov, Rožňava, Sobota Rimavská) a v P. Rusi a) 1 (Užhorod), b) 3 (Berehovo, Chust a Mukačevo).

Statistický přehled rep. Československé.

Četnictvo.

(Viz tab. 3.)

R. 1928 byla 4 zemská četnická velitelství, exponovaných četnických štábních důstojníků bylo 15, velitelství četnických oddělení 74, okresních četnických velitelství 238, četnických stanic 2.690 (z toho v Čechách 1.318, na Moravě a ve Slezsku 669, na Slovensku 565, v Podkarpatské Rusi 138).

Četnictvo čítalo r. 1928 527 důstojníků (z toho výkonných 277) a výkonného četnictva 11.812.

Tab. 3. Četnictvo koncem r. 1928.

Druh stálých zaměstnanců	Systemisovaný (skutečný) stav				
	Čechy	Morava a Slezsko	Slovensko	P. Rus	Republika
Důstojníci celkem.....	240	110	146	31	527
V tom výkonní	124	54	82	17	277
Vrchní { I. ¹⁾	1.211	607	577	143	2.538
strážmistři { II. ²⁾	200	99	90	22	411
Strážmistři ³⁾	3.293	2.243	2.686	641	8.863
Zřízenci.....	2	2	3	—	7
Úhrn	⁴⁾ 4.946	3.061	3.502	837	12.346

¹⁾ Vrchní strážmistři, kteří jsou veliteli stanic nebo okresů, nebo konají rovnocennou službu četnickou I. platové stupnice. — ²⁾ II. platová stupnice. — ³⁾ III. platová stupnice. V tom i četníci na zkoušku. — ⁴⁾ V tom 43 důstojníci, 2 vrchní strážmistři a 2 strážmistři přidělení ústřední správě ministerstva vnitra.

Hasičstvo.

Platné služby pro hájení bezpečnosti majetku vykonává dobrovolné hasičstvo.

„Svaz dobrovolného hasičstva československého“ sdružoval r. 1928 v 9.515 hasičských sborech 264.600 členů (v tom žen 5.882 a jinochů 2.033). Sbory jsou organisovány v 294 župách a ty zase soustředěny v 5 zemských jednotách. Sbory měly celkem 13.920 stříkaček vozových (v tom 1.226 motorových); délka hadic činila 2.811 km.

Německé hasičstvo jest sdruženo v „Deutscher Reichsverband für Feuerwehr- und Rettungswesen“, který jest rozdělen na 4 zemské svazy; tyto dělí se na 151 župu. Počet sborů koncem r. 1928 činil 3.714 a organisováno v nich bylo 203.229 členů (v tom žen 357). Sbory měly 6.529 stříkaček (z toho 709 motorových), délka hadic byla 1.311 km.

K hasičským sborům jsou přiřčeny t. zv. samaritské stráže. R. 1928 bylo českých 6.213 se 24.179 členy (z toho 5.611 žen), německých 2.934 s 11.768 členy (z toho 357 žen).

Kromě toho existují některé dobrovolné sbory, jež nejsou organisovány ve Svazu, pak několik sborů z povolání (městských).

XVIII. Finance.

Celkový přehled výnosu státních daní a dávek.

(Viz tab. 1 a diagr. 1.)

Do celkového přehledu (viz tab. 1) pojmáme ty daně, dávky, cla, monopoly, kolky, poplatky a taxy, které tvoří hlavní a pravidelný zdroj státních příjmů.

Zcela zvlášť v přehledu tom uvádíme i *dávku z majetku*, která, ačkoliv není pravidelným a trvalým zdrojem, přece bývá brána v úvahu při posuzování celkového zatížení poplatnictva státními břemeny. Dlužno však připomenouti, že pro daňové zatížení nemá dnes toho významu jako na př. v l. 1922 a 1923, poněvadž její výnos jako dávky přechodné a jednou pro vždy splatné klesá, až v nedlouhé době úplně zanikne.

Do přehledu nepojmáme některé dávky menšího významu jako: vojenskou taxu, poplatky z měř a kutisk, poplatky cejchovní, puncovní, poplatky rázu správního jako na př. školné, poplatky za pasová visa, poplatky z dovozu minerálních olejů, katastrální dávku atd.

Řada nových úkolů, jež na stát byla vznesena v době poválečné, urovnání rozvratu zaviněného poměry válečnými a poválečnými, náklady na státní dluh, které stále se zvyšovaly, v l. 1919—22 také klesání kupní síly československé koruny, vše to vyžadovalo se strany státu výdajů stále rostoucích; následkem toho bylo nutno dosavadní daně zvyšovati a nové zaváděti. Tak výnos daní a dávek, jež běheme v úvahu, činil r. 1919 1.957 mil. Kč, do roku 1922 stoupl na 8.924 mil. Kč a po jistém poklesu r. 1923 (na 8.110 mil. Kč) neustále stoupá až na 11.135 mil. Kč v r. 1927. Pokles r. 1928 (na 11.045 mil. Kč) je způsoben zmenšením daní přímých v důsledku daňové reformy a zmenšením výnosu monopolů.

Připomeňme, že data o daňovém zatížení měla by vlastně býti vybudována na statistice daňových předpisů, které však budou známy teprve počínaje berní reformou, t. j. rokem 1927, který se právě zpracovává. Statistika výnosů daňových, které tu používáme, neudává správně zatížení obyvatelstva v tom kterém roce. Tak na př. v posledních letech zvyšování výnosů bylo do jisté míry způsobeno také vymáháním nedoplateků za léta minulá.

Zatížení veřejnými břemeny měří se často výší kvoty, jež připadá na 1 obyvatele z celkového výnosu státních daní a dávek. Proti těmto kvotám lze mnoho namítati s hlediska teorie statistické techniky. Přes to že jich používáme, pokládáme je pouze za pomůcku z nouze, přípustnou jen z nedostatku lepších prostředků, jimiž dalo by se názorně vyjádřiti daňové zatížení. Jest na místě připomenouti zde, že pouhý násobek daňový neposkytuje ještě obraz o tíživosti daní. Bylo by třeba k tomu znáti, jak jsou daně rozvrženy na jednotlivé skupiny poplatníků, jak jest rozvržen národní důchod a hlavně v jakém poměru jest daňové břemeno k t. zv. volnému důchodu, který zbývá po úhradě existenčního minima.

Přehled o daňovém zatížení podle kvot na 1 obyvatele podává druhá část tab. 1 a). Tak na 1 obyvatele r. 1919 připadalo 144·9 Kč státních daní a dávek, r. 1922 již 647·5 Kč, které r. 1923 poklesly na 582·9 Kč a potom stoupají až do r. 1927 na 773·4 Kč, v r. 1928 činí pak 762·4 Kč.

(Pokračování textu viz na str. 278.)

Tab. 1. Celkový přehled výnosu státních daní a dávek v průměru let 1911—1913 a v letech 1918—1928.

a) Čísla absolutní a kvoty na hlavu v průměru let 1911—1913 a v letech 1918—1928.

Průměr let, rok	Daně přímé	V tom důchodová daně	Daně spotřební	Dávka z uhlí	Cla	Monopoly	Kolky, taxi, poplatky atd.	Daň z obrátu a přepychová	Úhrn	Dávka z majetku ¹⁾	Celkový úhrn (s dáv- kou z majetku)
<i>V milionech korun resp. korun československých</i>											
1911—1913	173	.	310	—	74	114	98	—	769	—	769
Listopad a prosí- nec 1918	141	.	30	—	3	27	38	—	239	—	239
1919	760	.	413	—	160	247	377	—	1.957	—	1.957
1920	1.218	.	827	907	408	671	922	500	5.453	158	5.611
1921	1.819	.	1.134	1.507	768	615	1.438	1.349	8.630	535	9.165
1922	1.853	687	974	1.132	947	966	1.421	1.631	8.924	1.406	10.330
1923	1.788	704	958	535	785	1.281	1.329	1.434	8.110	1.423	9.533
1924	2.187	1.033	1.038	330	871	1.130	1.615	1.553	8.724	820	9.544
1925	2.398	1.332	1.048	291	848	1.142	1.655	1.780	9.162	611	9.773
1926	2.494	1.655	1.177	243	1.010	1.398	1.684	1.934	9.940	461	10.401
1927	2.546	1.690	1.562	220	1.399	1.434	1.872	2.102	11.135	408	11.543
1928	1.971	1.314	1.658	226	1.503	1.251	2.095	2.341	11.045	321	11.366
<i>Na 1 obyvatele připadalo daní, dávek atd. v K resp. Kč</i>											
1911—1913	12·8	.	22·9	—	5·4	8·4	7·3	—	56·8	—	56·8
Listopad a prosí- nec 1918	10·5	.	2·2	—	0·2	2·0	2·8	—	17·7	—	17·7
1919	56·3	.	30·6	—	11·8	18·3	27·9	—	144·9	—	144·9
1920	89·8	.	60·9	66·9	30·1	49·4	68·0	36·9	402·0	11·7	413·7
1921	133·1	.	83·0	110·3	56·2	45·0	105·3	98·8	631·7	39·2	670·9
1922	134·5	49·8	70·7	82·1	68·7	70·1	103·1	118·3	647·5	102·0	749·5
1923	128·5	50·6	68·9	38·5	56·4	92·1	95·5	103·0	582·9	102·3	685·2
1924	155·7	73·5	73·8	23·5	62·0	80·4	114·9	110·5	620·8	58·4	679·2
1925	169·1	93·9	73·9	20·5	59·8	80·5	116·8	125·5	646·1	43·0	689·1
1926	174·5	115·8	82·3	17·0	70·6	97·8	117·8	135·2	695·2	32·2	727·4
1927	176·8	117·4	108·5	15·3	97·2	99·6	130·0	146·0	773·4	28·4	801·8
1928	136·1	90·7	114·5	15·6	103·7	86·3	144·6	161·6	762·4	22·2	784·6

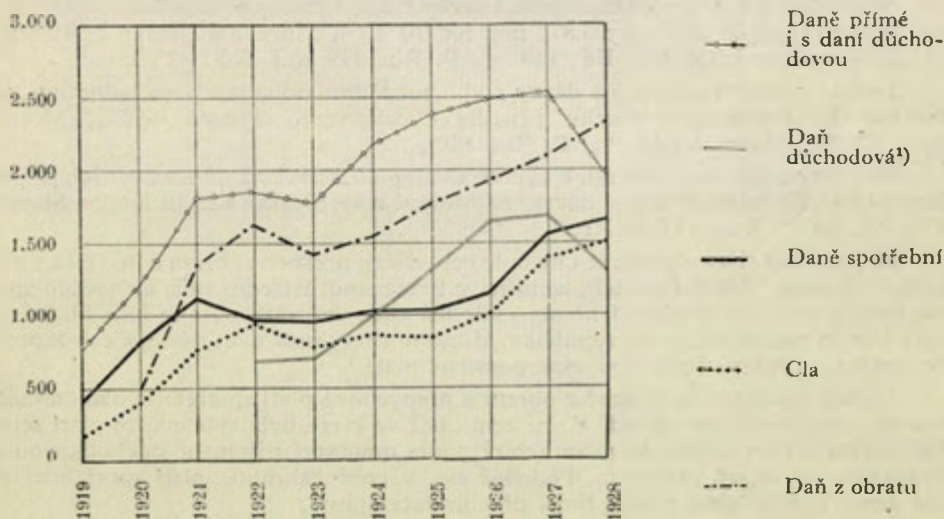
¹⁾ Úhrnný výnos daně důchodové lze stanovit teprve od r. 1922; do té doby byla na Slovensku a P. Rusi účtována společně s jinými daněmi. — ²⁾ Data Národní banky.

Tab. 1b) Čísla indexní kvot připadajících na 1 obyvatele ve měně papírové v l. 1919—1928.

Průměr let, rok	Daně přímé	V tom daň důchodová	Daně spotřební	Dávka z uhlí	Cl	Monopoly	Kolky, taxy, poplatky atd.	Daň z obrátu a přepychová	Úhrn	Dávka z majetku	Celkový úhrn (s dávkou z majetku)
1911—1913..	100	.	100	.	100	100	100	.	100	.	100
1919.....	440	.	134	.	218	217	384	.	255	.	255
1920.....	702	.	267	.	554	587	935	.	708	.	729
1921.....	1041	.	363	.	1035	534	1448	.	1113	.	1182
1922.....	1051	.	309	.	1266	831	1418	.	1141	.	1320
1923.....	1005	.	302	.	1039	1092	1313	.	1027	.	1207
1924.....	1217	.	323	.	1142	954	1580	.	1094	.	1197
1925.....	1322	.	324	.	1101	955	1606	.	1138	.	1214
1926.....	1364	.	360	.	1301	1160	1620	.	1225	.	1282
1927.....	1383	.	475	.	1790	1181	1789	.	1363	.	1413
1928.....	1064	.	501	.	1911	1024	1989	.	1343	.	1382

Diagram 1.

Výnosy státních daní a dávek v rep. Československé v letech 1919—1928.
(V milionech Kč.)

¹) Úhrnný výnos daně důchodové lze stanovit teprve od r. 1922; do té doby byla na Slovensku a P. Rusí účtována společně s jinými daněmi.

Často jsou hledána porovnání o tom, jaký vývoj v průběhu let jeví se u jednotlivých daní a dávek, zejména také při porovnávání s daty předválečnými. Porovnání to není však možno provést za celou republiku, nýbrž pouze za Čechy, Moravu a Slezsko. (Viz tab. 3, 4.) Při porovnávání za Slovensko a P. Rus jsou na závalu velmi značné statisticko-technické obtíže, jež nedovolují přesně stanovit předválečnou výši výnosu té které daně a jest nutno spokojiti se odhadem pro celé skupiny daní a dávek, takže lze porovnávat pouze tyto skupiny, nikoliv jednotlivé daně. (Viz tab. 1a, 5.)

Porovnání jest nejlépe patrné na číslech indexních a jest pro měnu papírovou provedeno na tab. 1 b). Celkový index zvýšení činil k r. 1928 1.343. To znamená, že platil-li 1 obyvatel před válkou průměrně 100 K všech daní a dávek, platí dnes 1.343 Kč, tedy nominálně téměř $13\frac{1}{2}$ krát více daní a dávek (čítaje v to i daně nově zavedené jako dávku z uhlí, z obratu a přepychovou, ne však dávku z majetku) než před válkou. Zvýšení to však není u všech skupin daní a dávek stejné. Tak u daní spotřebních činí index zvýšení pouze 501, kdežto u daní přímých 1.064, u cel 1.911 a u skupiny kolků, tax a poplatků 1.989. Hlavní podíl na zvýšení této poslední skupiny mají dopravní daně železniční, jež vykazují index zvýšení 7.782, kdežto ostatní dávky do této skupiny zařazené mají index pouze 1.313. Pro dávku z uhlí a daň z obratu a přepychovou nelze vypočítati podobný index, poněvadž před válkou se nevyskytovaly.

Výnos daní a dávek v jednotlivých zemích.

(Viz tab. 2.)

Přesných dat pro každou jednotlivou zemi republiky nelze sestaviti, poněvadž dávka z uhlí a stejně i výnos monopolů jsou účtovány pouze pro celé území republiky.

Nehledíme-li k výnosům monopolů a dávky z uhlí, vynesly ostatní daně 9.568 mil. Kč. Z této částky připadalo na Čechy 5.872 mil. Kč (61·4%), Moravu a Slezsko 2.242 mil. Kč (23·4%), Slovensko 1.335 mil. Kč (14·0%), P. Rus 119 mil. Kč (1·2%).

Jestliže výnosy monopolů a dávky z uhlí rozdělíme odhadem*) na jednotlivé země, docházíme k výsledku, že Čechy přispěly k celkovému výnosu 61·2%, Morava a Slezsko 23·3%, Slovensko 14·2%, P. Rus 1·3%.

Na 1 obyvatele, nehledíme-li k výnosu monopolů a dávky z uhlí, v Čechách připadalo celkem 843·43 Kč státních daní a dávek, na Moravě a ve Slezsku 629·19 Kč, na Slovensku 408·74 Kč, na P. Rusi 171·48 Kč.

Dlužno však si uvědomiti, že tato čísla nepodávají přesného obrazu o p o p l a t n o s t i jednotlivých zemí. Tak v Čechách, zejména v Praze jsou ústřední sídla akciových společností, bank a pod., které platí daně tam, kde má sídlo centrála, ačkoliv řada filiálék nebo závodů jest na území jiné země republiky. Mimo to do výnosu daní jsou u Čech započteny t. zv. ústřední příjmy, které jsou však poměrně malé.

U daní spotřebních, u daně z obratu a přepychové platí spotřebitel daň (zakalkulovanou do ceny zboží), po případě v jiné zemi, než ve které byla vybrána; to platí zejména o dani z cukru, piva a lihu, která se vybírá podle množství zjištěného důchodkovou kontrolou přímo na místě výrobním. Podobně clo, v ceně zahrnuté, platí spotřebitel třeba v jiné zemi, než ve které přešlo zboží přes hranice státu.

Z těchto důvodů lze čísla tabulky 2 pokládati za data, která uvádějí pouze, kolik těch kterých daní bylo vybráno na území té které země republiky.

*) U tabáku podle ceny prodaných tabákových výrobků a u ostatních monopolů podle počtu obyvatelstva;

Tab. 2. Výnos státních daní a dávek v jednotlivých zemích v letech 1918—1928.¹⁾

Rok, skupiny daní a dávek ⁴⁾	Výnosy v milionech Kč						Na 1 obyvatele připadalo Kč					
	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku	na Slovensku	v P. Rusi	v republice	v Čechách	na Moravě	ve Slezsku	na Slovensku	v P. Rusi	v republice ⁵⁾
							bez zřetele na dávku z uhlí a monopoly					
1928 :												
Daně přímé.....	1.216	379	76	274	26	1.971	175	134	103	84	38	136
Daně spotřební ⁴⁾ ...	841	421	68	293	35	1.658	121	149	93	90	50	114
Dávka z uhlí					—	226					—	16
Cl ²⁾	1.055	263 ⁵⁾	.	170	15	1.503	151	93	.	52	22	104
Monopoly ²⁾						1.251						86
Kolky atd. ²⁾	1.261	417	38	357	22	2.095	181	147	52	109	31	144
Daň z obrátu ²⁾	1.499	493	87	241	21	2.341	215	174	119	74	30	162
Úhrn	5.872	1.973	269	1.335	119	11.045	843	697	367	409	171	762
Pro srovnání: 1927	5.922	1.740	402	1.286	130	11.135	854	619	554	397	190	773
1926	5.251	1.545	343	1.053	107	9.940	760	553	477	329	158	695
1925	4.991	1.440	350	865	83	9.162	727	520	491	273	125	646
1924	4.441	1.437	335	976	75	8.724	651	524	475	312	116	621
1923	4.029	1.163	287	754	61	8.110	594	428	413	244	96	583
1922	4.347	1.266	289	864	60	8.924	646	470	421	283	98	647
1921	3.989	1.339	299	827	55	8.630	596	501	442	274	90	632
1920	2.445	809	138	458	25	5.453	368	305	206	154	41	402
1919	1.013	420	82	185	9	1.957	153	159	124	63	15	145
Listopad a prosinec 1918	131	48	14	18 ⁶⁾	.	239	20	18	21	.	.	18

¹⁾ Data o dávce z uhlí a o monopolech nejsou v pramenech rozdělena podle zemí; částka vykázaná ve sl. 7. jest v úhrnu následkem toho větší než součet sl. 2—6. — ²⁾ V této tabulce přihlíží se jen k čistému výnosu monopolů, cel, poplatků a daně z obrátu a přepychové. (Daň přepychová zahrnuta v pol. „Daň z obrátu“.) — ³⁾ Se zřetelem také na dávku z uhlí a monopoly. — ⁴⁾ Bez dávek z uhlí. — ⁵⁾ Obsaženo ve sl. Morava. — ⁶⁾ Částky vybrané v listop. a prosinci 1918 na P. Rusi, pokud dostaly se do pokladen československých, jsou obsaženy ve sl. Slovensko.

Jednotlivé druhy daní.

(Viz tab. 3, 4 a diagr. 2, 3.)

Daně přímé (viz tab. 3) vynesly celkem r. 1928 1.971 mil. Kč, čili 17·8% všech daní a dávek, jež běreme v úvahu. Z toho největší položku činí daň důchodová (z příjmu), jejíž výnos dosahuje částky 1.314 mil. Kč, t. j. 66·7% všech daní přímých.

Porovnávání jednotlivých daní s dobou předválečnou, jak bylo již zmíněno, jest možno pouze u Čech, Moravy a Slezska.

Při tomto porovnávání daní důchodová vykazuje největší vzestup, zvětšila se absolutně více než 40krát (při kvotě na hlavu téměř 39krát).

Enormní zvýšení daně důchodové jest výsledkem snah zákonodárství, aby daň z příjmu, postihující co nejspravedlivěji důchod poplatníků, stala se hlavní daní příjmovou.

(Pokračování textu viz na str. 283.)

Tab. 3. Čistý výnos daní přímých, hrubý výnos daní spotřebních, hrubý a čistý výnos daně z obratu a přepychové a čistý výnos cel v r. 1928 a v průměru let 1911—1913.

Druh daně	Čechy, Morava a Slezsko			Slovensko a P. Rus	Republika
	v průměru let 1911 až 1913	rok 1928	Index zvýšení resp. snížení r. 1928 (Prů- měr 1911 až 1913 = 100.)	rok 1928	
	v 1000 Kč	v 1000 Kč		v 1000 Kč	
<i>I. Daně přímé :</i>					
A. Daň důchodová	27,562	1.115,689	4048	198,614	1.314,303
<i>B. Daně výnosové :</i>					
1. Všeobecná daň výdělková	14,391	84,919	590	11,728	96,647
2. Výdělková daň z podomních a kočov- ných živností	82	129	157	25	154
3. Zvláštní daň výdělková	28,273	25,490	90	15,706	41,196
4. Pozemková daň	24,157	96,316	399	19,754	116,070
5. Domovní daň třídní	3,623	14,636	404	3,137	17,773
6. Domovní daň činžovní	29,237	79,442	272	12,303	91,745
7. Daň rentová	4,460	108,574	2434	7,507	116,081
8. Daň z tantiem	—	8,374	.	1,765	10,139
9. Daň z vyššího služného	1,064	2,972	279	129	3,101
Daně výnosové úhrnem	105,287	420,852	400	72,054	492,906
<i>C. Doplatky zrušených daní přímých :</i>					
1. Válečná daň	—	63,817	.	4,577	68,394
2. Daň majetková	—	—	—	3,923	3,923
3. Báňská daň	—	—	—	29	29
4. Daň ze zbraní a lovu	—	—	—	422	422
5. Státní důchodková přírážka	—	—	—	93	93
Doplatky zrušených daní přímých úhrnem	—	63,817	.	9,044	72,861
D. Úroky z prodlení, exe- kuční poplatky a pokuty ..	1,055	70,405	6675	20,720	91,125
Úhrn daní přímých	133,904	1.670,763	1248	300,432	1.971,195
<i>II. Daně spotřební :</i>					
1. Daň z lihu:					
a) Dávka z lihu	43,604	300,809	690	165,017	465,826
b) Dávka z droždí	216	1,439	665	70	1,509
c) Dávka denaturační	599	4,427	740	1,084	5,511
d) Licenční poplatek	—	1,814	.	2,917	4,731
Daň z lihu (a—d)	44,419	308,489	695	169,088	477,577

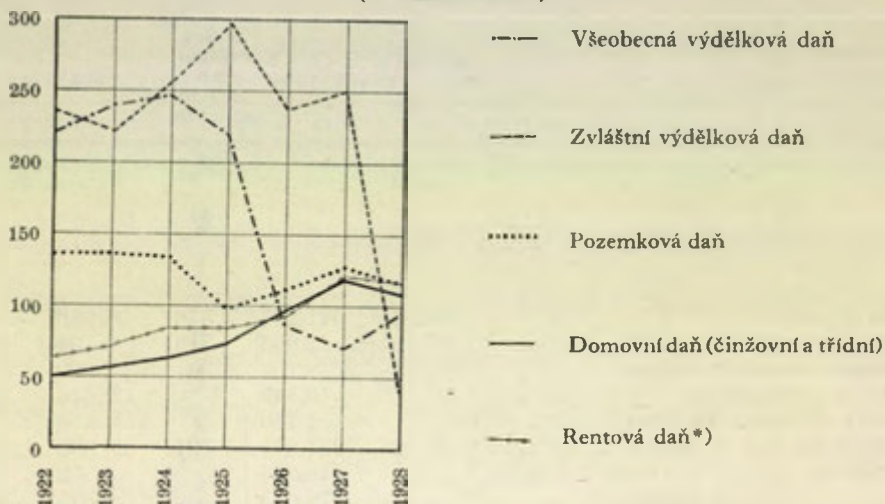
Tab. 3. Čistý výnos daní přímých, hrubý výnos daní spotřebních, hrubý a čistý výnos daně z obratu a přepychové a čistý výnos cel v r. 1928 a v průměru let 1911—1913. (Dokončení.)

Druh daně	Čechy, Morava a Slezsko			Slovensko a P. Rus	Republika
	v průměru let 1911 až 1913	rok 1928	Index zvýšení resp. snížení r. 1928 (Prů- měr 1911 až 1913 = 100.)	rok 1928	
	v 1000 K	v 1000 Kč		v 1000 Kč	
2. Daň z cukru.....	144,044	541,207	376	98,966	640,173
3. Daň z minerálních olejů.....	7,201	22,965	319	6,464	29,429
4. Licenční dávka z výčepu.....	—	—	—	889	889
5. Daň ze zapalovadel.....	—	10,849	—	2,646	13,495
6. Dávka ze šumivého vína.....	—	4,750	—	— 53	4,697
7. } Všeobecná daň { venkov.....	43,688	255,871	704	20,052	275,923
8. } nápojová { uzavřená města ..					
9. } Daň z masa { venkov.....	3,843	78,683	2644	16,535	95,218
10. } { uzavřená města ..					
11. Potravní daň na čáře.....	2,517	20,264	805	1,949	22,213
12. Jiné daně spotřební.....	23	—	—	—	—
13. Dávka z uhlí ¹⁾	—	—	—	—	226,373
14. Daň z vodní síly.....	—	17,383	—	3,587	20,970
Úhrn spotřebních daní.....	245,735	1,330,356	541	327,924	1,884,653
III. Daň z obratu a přepychová :					
Příjmy :					
Daň z obratu a přepychová.....	—	2,034,560	—	254,607	2,289,167
Úroky z prodlení a pokuty.....	—	45,404	—	7,164	52,568
Různé příjmy.....	—	0	—	9	9
Příjmy celkem.....	—	2,079,964	—	261,780	2,341,744
Správní výdaje.....	—	518	—	293	811
Čistý výnos.....	—	2,079,446	—	261,487	2,340,933
IV. Cla.....	66,799	1,317,745	1972	185,285	1,503,030

¹⁾ Negativní výsledek vznikl tím, že výnos u této položky byl převýšen náhradou hodnoty dosud nepoužitých berních známek zrušené „Zvláštní dávky vína v lahvích“. — ²⁾ Výnos dávky z uhlí nelze rozdělit podle zemí (kromě P. Rusi), proto součet sl. 3 + 5 jest menší než částka uvedená ve sl. 6.

Diagram 2.

Výnosy některých daní přímých v rep. Československé v l. 1922 až 1928.
(V milionech Kč.)

*) Značný pokles se vysvětluje odpisy z důvodu odvolání, povolování úlev podle zákona ze dne 8. října 1924 č. 235 Sb. z. a n., nižší platbou na běžnou náležitost, hlavně však tím, že větší část předpisů za r. 1927 byla provedena teprve v r. 1929.

Tab. 4. Čistý výnos colků, poplatků, tax a daní dopravních r. 1928 a v průměru let 1911—1913

Druh daně	Čechy, Morava a Slezsko			Slo- vensko a P. Rus	Republika
	v průměru let 1911-1913	rok 1928	Index zvýšení r. 1928 (Průměr 1911-1913 = 100)	r. 1928 v 1000 Kč	
	v 1000 K, resp. Kč				
Kolky, poplatky atd.	73,701	1.715,573	2327	379,060	2.094,633
V tom: Kolky	18,779	196,817	1048	51,645	248,462
Právní poplatky	48,791	689,642	1413	148,824	838,466
Taxy	1,909	628	33	33	661
Dopravní daně	4,222	616,499	14602	141,130	757,629
Dávka z jízdného na drahách..	—	79,637	.	19,487	99,124
Dávka z telefonních poplatků..	—	24,141	.	3,860	28,001
Dávka za úřední výkony ve vě- cech správních	—	33,934	.	7,676	41,610
Dávka z jízdného za osobní do- pravu autobusy	—	4,773	.	941	5,714
Daň z motorových vozidel	—	69,502	.	5,464	74,966

Daně spotřební (viz tab. 3), které co do podílu na celkovém daňovém břemenu státním participují téměř stejným procentem jako daně přímé (17·1% celkového zatížení), nevyskytují ve svém souhrnu takový vzestup proti době předválečné jako daně přímé.

Jednotlivé druhy daní vykazují v Čechách, na Moravě a ve Slezsku zvýšení proti době předválečné dosti od sebe odlišné. Tak daň z masa vzrostla více než 26krát, potravní daň na čáře 8krát, daně nápojové a daň z lihu 7krát, kdežto daň z cukru není ani 4krát vyšší než před válkou. Některé daně (dávka z uhlí, daň ze zapalovadel atd.) se před válkou vůbec nevybíraly, nelze proto index zvýšení stanovit.

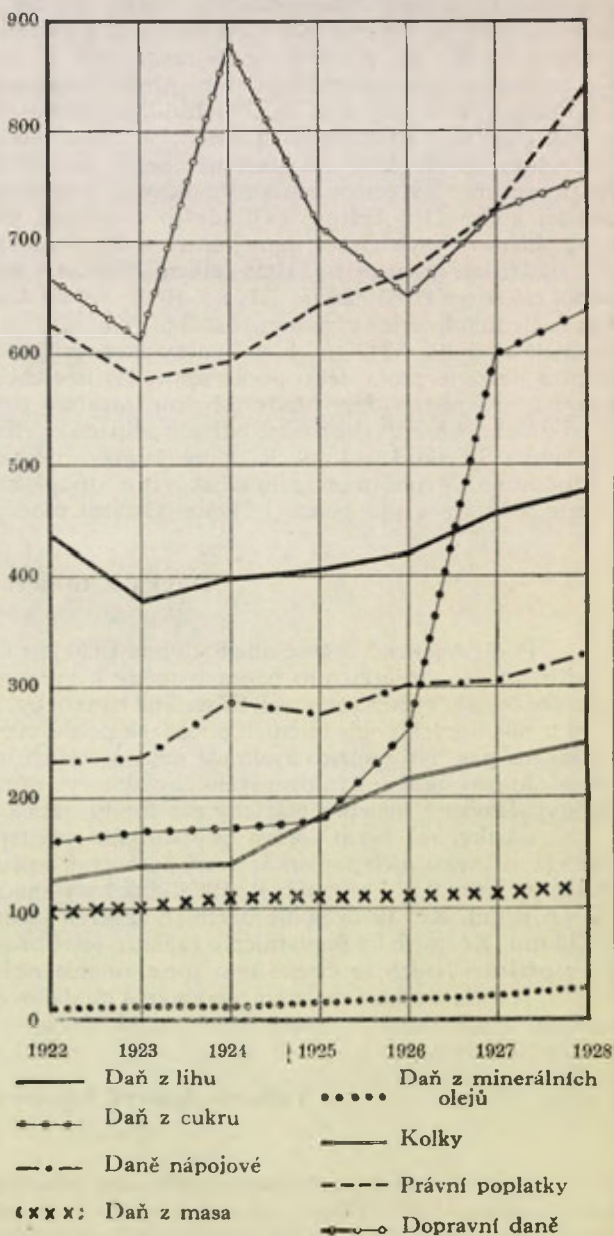
Třeba však připomenouti, že u některých artiklů byl poplatník zatížen kromě daně spotřební ještě jinak než daní ve formálním smyslu. Jde tu o zbytky vázaného hospodářství bývalých ústředen. Tak účast státu na prodeji zdaněného lihu vynesla r. 1928 238,318 tis. Kč, výnos poplatků za povolení k dovozu minerálních olejů 45,067 tisíc Kč, státní podíl na zisku ze zapalovadel 6,526 tis. Kč.

O tyto částky zvyšuje se zatížení daňové a ovšem i prodejní cena artiklů. Částky tyto jsme však do našich tabulek nezařadili.

Dan z obratu a přepychová (viz tab. 3) se svým celkovým výnosem 2,341 milionů Kč jest vůbec nejvýnosnější daní v souboru státních daní a dávek (činí 21·2% celkového daňového břemene), vynáší více než daně spotřební (17·1%) a více než daně přímé (17·8%).

Diagram 3.

Výnosy některých daní spotřebních, kolků, právních poplatků a dopravních daní v rep. Čsl. v l. 1922—1928.
(V milionech Kč.)

Cla (viz tab. 3) vynesla r. 1928 1.503 mil. Kč, t. j. 13·6% celkového výnosu státních daní a dávek; výnos proti době předválečné jest značný, neboť dosahuje téměř 20tinásobné výše oproti průměru l. 1911—1913.

Kolky, taxi, poplatky a daně dopravní (viz tab. 4) činí v daňovém břemenu státním značnou položku 19·0%. Z celkového výnosu 2.095 mil. Kč připadá nejvíce na právní poplatky, jichž čistý výnos přesahuje částku 838 mil. Kč, pak následují dopravní daně železniční částkou 758 mil. Kč. Připočteme-li k nim však ještě dávku z jízdného na drahách částkou 99 mil. Kč, dostávají se na místo prvé s celkovým čistým výnosem 857 mil. Kč. Co do absolutního zvýšení proti době předválečné stojí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na místě prvého dopravní daně železniční, které stoupily 146krát; jestliže připočítáme k nim i dávku z jízdného na drahách, jest stoupenutí 165tinásobné. Jsou tedy, pokud jde o zvýšení oproti době předválečné, nejen na prvním místě v této skupině daní, nýbrž na prvním místě v celém souboru daňovém. Stoupenutí vykazují i poplatky (14krát více), jakož i kolky (10½krát více), kdežto výnos tax proti době předválečné klesl více než o $\frac{2}{3}$. U nově zavedených daní indexy nelze stanovit.

Monopoly vynesly r. 1928 celkem 1.250,500 tis. Kč; z toho připadlo nejvíce na monopol tabákový 1.165,826 tis. Kč, t. j. 10·6% všech daní a dávek, v úvahu zde přicházejících. Pak následují: loterie s výnosem 43,283 tis. Kč, sůl 24,411 tis. Kč, výbušné látky 14,635 tis. Kč a umělá sladidla 2,345 tis. Kč. Výnosy monopolů jsou účtovány úhrnem pro celé území státu a nelze je proto dělit podle zemí. Jestliže chceme, obdobně jako u ostatních daní, provést srovnání s daty předválečnými, musíme pro Čechy, Moravu a Slezsko pokusiti se o odhad výnosu. Podle tohoto odhadu připadá z celkového výnosu 1.250 mil. Kč na Čechy, Moravu a Slezsko 1.043 mil. Kč a jeví se proti předválečné době celkové absolutní zvýšení 11tinásobné. Výnos monopolu tabákového stoupl absolutně (nikoliv na hlavu) 12·5krát, loterie 8·7krát a soli pouze 1·7krát. Ostatní monopoly před válkou neexistovaly.

Dávka z majetku.

(Viz tab. 1 a 5.)

Podle zákona č. 309 ze dne 8. dubna 1920 jest určen výtěžek dávky z majetku a dávky z přírůstku na majetku pro nápravu měny k vyrovnaní břemen převzatých po Rakousko-uherské bance (výměna státovek za stažené bankovky, zadržení bankovek a převzetí žirových účtů a rakouských pokladničních poukázek podle zákonů o okolkování). Eventuelních přebytků má pak býti použito k úhradě nejtísňivějších břemen vzešlých ze založení a uhájení samostatnosti státu československého, avšak s vyloučením běžných schodků státního hospodářství. Dávka z majetku má tedy ráz fondu, jehož účel jest dosti přesně určen.

Částky, jež berní správa poplatníkům předepsala v l. 1920—1927 (včetně úroků z prodlení, exekučních poplatků, trestů placených a příspěvků Státního pozemkového úřadu), dosáhly částky 9.219 mil. Kč. R. 1928 však byly značné částky odepsány a náležitost klesla na 8.676 mil. Kč. Ježto podle účetních závěrek státních zapláceno bylo do konce r. 1928 6.133 mil. Kč, mělo by poplatnictvo zaplatiti ještě přes 2½ miliardy Kč. Lze však očekávat, že v příštích letech se částka tato spíše zmenší než zvětší.

Jestliže dávku z majetku započítáme do daňového břemene státního, zvýší se r. 1928 celkový výnos státních daní a dávek na 11.366 mil. Kč (784·6 Kč na 1 obyvatele).

Veškeré daňové břemeno r. 1922.

(Viz tab. 5.)

V předchozích odstavcích mluvili jsme pouze o daních a dávkách, jimiž stát zatěžuje poplatnictvo. Vedle nákladů státních jsou zde však ještě svazky samosprávné (obce, okresy, země resp. župy, obchodní komory), jichž náklady pravidelně musejí býti hrazeny, hlavně

Tab. 5. *Veškeré daňové břemeno (státní i samosprávné) v průměru let 1911—1913 a roku 1922.*
a) Čísla absolutní.

Druh břemen	Průměr let 1911—1913			Rok 1922		
	Č. M. S.	Sl. a P. R.	Rep.	Č. M. S.	Sl. a P. R.	Rep.
	▼ tisících K			v tisících Kč		
I. Břemena státní:						
Daně přímé	133,904	39,333	173,237	1.669,354	183,796	1.853,150
Daně spotřební	245,735	63,820	309,555	772,589	201,471	974,060
Dávka z uhlí	—	—	—	869,242	262,583	1.131,825
Clá	66,799	6,828	73,627	826,003	121,031	947,034
Monopoly	92,597	21,617	114,214	789,805	175,723	965,528
Kolky, taxi, poplatky, daně dopravní	73,701	24,784	98,485	1.151,497	269,501	1.420,998
Daň z obratu a přepychová .	—	—	—	1.482,493	148,655	1.631,148
Úhrn I.....	612,736	156,382	769,118	7.560,983	1.362,760	8.923,743
II. Břemena samosprávná:						
Dávky a poplatky	52,861	6,311	59,172	399,109	24,445	423,554
Přirážky: obecní	63,744	10,894	74,638	639,273	79,057	718,330
ostatní	111,275	3,834	115,109	721,765	46,498	768,263
Úhrn II.....	227,880	21,039	248,919	1.760,147	150,000	1.910,147
Celkové zatížení.....	840,616	177,421	1.018,037	9.321,130	1.512,760	10.833,890
Dávka z majetku	—	—	—	1.310,025	95,891	1.405,916
Úhrn (s dávkou z majetku)...	840,616	177,421	1.018,037	10.631,155	1.608,651	12.239,806

Zkratky: Č. M. S. = Čechy, Morava a Slezsko, Sl. a P. R. = Slovensko a P. Rus, Rep. = Republika.

samosprávnými přirážkami, které jsou vybírány ke státním daním a z menší části vlastními samosprávnými dávkami, poněvadž výnosy vlastního jmění a různé příspěvky nestačí ku krytí nákladů správy autonomních svazků.

Toto samosprávné zatížení, pokud jde o samosprávné dávky a poplatky, jest dosud známo pouze o roku 1922 a ani tu nemůžeme říci, že jde o data přesná, poněvadž u některých menších položek bylo nutno sáhnouti k odhadům. Lze tedy veškeré zatížení (státní i samosprávné) stanovit pouze pro rok 1922.

Do samosprávného zatížení bëreme pouze ty poplatky, jež odvádějí se autonomním svazkům územním, nikoliv veřejným svazkům odborným (lékařské, inženýrské, advokátní komory a pod.), poněvadž pro dávky těmto korporacím odváděné nemáme jednak spolehlivých dat, jednak nelze o nich přesně říci, zda jsou součástí daňového břemene, přes to, že příspěvky jim placené jsou nucené.

Stejně nepřihlížíme k nuceným dávkám placeným z titulu veřejno-právního pojištění (nemocenským, úrazovým, pensijním), ač pro poplatníka znamenají leckdy zatížení značné; jejich povaha jest však přece odlišná od rázu daní a dávek.

Tab. 5b) Číslo relativní.

Druh břemen	Částka připadající na 1 obyvatele								
	Průměr let 1911—1913 v K			Rok 1922					
				V Kč			Index zvýšení (Průměr 1911 až 1913 = 100)		
	Č.M.S.	Sl. a P. R.	Rep.	Č.M.S.	Sl. a P. R.	Rep.	Č.M.S.	Sl. a P. R.	Rep.
I. Břemena státní:									
Daně přímé	13·35	11·16	12·79	165	50	134	1236	448	1048
Daně spotřební	24·51	18·10	22·84	76	55	71	310	304	311
Dávka z uhlí	—	—	—	86	72	82	.	.	.
Clá	6·66	1·94	5·43	82	33	69	1231	1701	1271
Monopoly	9·24	6·13	8·43	78	48	70	844	783	830
Kolky, taxy, poplatky, daně doprav.	7·35	7·03	7·27	114	73	103	1551	1038	1417
Daň z obratu a přepychová	—	—	—	147	40	118	.	.	.
Úhrn I.	61·11	44·36	56·76	748	371	647	1224	836	1140
II. Břemena samosprávná:									
Dávky a poplatky	5·27	1·79	4·37	40	7	31	759	391	709
Přirážky: obecní	6·36	3·09	5·51	63	21	52	991	680	944
ostatní	11·10	1·09	8·49	71	13	56	640	119	660
Úhrn II.	22·73	5·97	18·37	174	41	139	766	687	757
Celkové zatížení	83·84	50·33	75·13	922	412	786	1100	819	1046
Dávka z majetku	—	—	—	129	26	102	.	.	.
Úhrn (s dávkou z majetku)	83·84	50·33	75·13	1051	438	888	1254	870	1182

Zkratky: Č.M.S. = Čechy, Morava a Slezsko, Sl. a P. R. = Slovensko a P. Rus, Rep. = Republika.

Roku 1922 činilo samosprávné zatížení, jež берeme v úvahu, téměř $\frac{1}{4}$ daňového břemene státního, kdežto před válkou skoro $\frac{1}{3}$. Roku 1922 veškeré daňové břemeno činilo 10.834 mil. Kč, před válkou v průměru l. 1911—1913 1.018 mil. K. Zvětšilo se tedy celkové zatížení 10 $\frac{1}{2}$ krát; zatížení státní stoupl 11 $\frac{1}{2}$ krát, kdežto zatížení samosprávné pouze 7 $\frac{1}{2}$ krát.

Jestliže přihlížíme i k dávce z majetku, k níž vlastně jako k dávce jednorázové, mimořádné a určené ke zvláštnímu účelu neměl by býti brán zřetel, činilo celkové zatížení 12.240 mil. Kč, čili 12krát tolik co před válkou. Poměr zatížení samosprávného k zatížení státnímu jest pak 1 : 5. Dlužno však připomenouti, že výnos dávky z majetku právě r. 1922 dostoupil téměř svého vrcholu. (Viz tab. I a.)

Pokud jde o data předválečná, uvedená v tab. 5a) a 5b) budiž připomenuto, že bylo nutno hlavně v Slovenska a P. Rusi data rekonstruovati odhadem.

Porovnání mezinárodní co do daňového zatížení je velmi nesnadné a lze říci, že skoro nemožné vzhledem k odlišnosti daňových soustav jednotlivých států, rozdílnosti přirozených podmínek hospodářského života a k jiným překážkám.

Přehled státních rozpočtů a účetních závěrek státních.

(Viz tab. 6, 7.)

Hospodaření etátní. První rozpočet na r. 1919 stanovil výdaje státu na 8.615 mil. Kč. Odtud, jak rozvíjely se úkoly veřejné moci a zároveň jak znehodnocovala se Kč, zvyšovaly se číslce rozpočtové, až r. 1922 dosáhly téměř 20 miliard Kč. Do r. 1924 v důsledku stabilisace měny poklesly na 17 miliard. Počínaje r. 1925 bylo hospodaření podniků odděleno od hospodaření vlastní státní správy a do rozpočtu nedávány jejich vydání ani příjmy, nýbrž jenom jejich přebytky resp. schodky a proto rozpočet nápadně klesá na 9½ miliardy Kč a udržuje se poměrně na téže výši. Třeba dále připomenouti, že od r. 1927 nevyskytují se již v celkové sumě podíly samosprávných svazků a fondů na státních daních a dávkách; pro tyto podíly utvořen byl rozpočet zvláštní.

Při srovnávání čísel rozpočtových i závěrkových za jednotlivá léta vadí ještě jedna příčina — investice. V l. 1921—1925 byl sestavován zvláštní rozpočet investiční samostatně. Výdaje investiční byly v l. 1921—1925 následující:

	1921	1922	1923	1924	1925
Investice:					
	v milionech Kč				
I. Rozpočet: Výdaje ...	3.864	3.263	3.000	2.229	1.319
II. Úč. závěrka:					
<i>Náležitost :</i>					
Výdaje	1.831	1.555	1.178	1.321	1.137
Příjmy	0	0	2	39	1
Schodek	1.831	1.555	1.176	1.282	1.136
<i>Platba :</i>					
Výdaje	1.775	1.539	1.149	1.292	1.169
Příjmy	0	0	2	39	0
Schodek	1.775	1.539	1.147	1.253	1.169

Uskutečněné náklady investiční byly vždy menší než úvěry povolené, hlavně z toho důvodu, že zvláště v prvních letech nebylo po ruce dostatek peněžních hotovostí, které pro investice byly opatřovány vesměs úvěrem.

Výsledky investičního hospodaření zhoršily výsledky hospodaření správního. Tak r. 1921 v platbě vykázaný přebytek 2.101 mil. Kč snižuje se po započtení investic na 326 mil. Kč, schodek r. 1922 ve výši 1.559 mil. Kč zvyšuje se na 3.098 mil. Kč atd. Od r. 1926 jsou investice — kromě podnikových — zařaděny opět do rozpočtu hlavního.

Tabulka 6 podává přehled jen o tom úseku hospodaření etátního, jenž v tom kterém roce pojat byl do finančního zákona resp. do státní závěrky. Nejsou tu tedy zahrnuty v určitých letech investice, podniky, podíly samosprávných svazků. (Viz výše.)

Abychom umožnili srovnávání úhrnných dat o hospodaření státním, sestavili jsme tab. 7, kde vydání státní (správa, investice, podniky, podíly samosprávných svazků) jsme sečetli a vyloučili průběžné položky. Tak dostáváme přibližný obraz toho, jak hospodaření státní se vyvíjelo ve svém celkovém souhrnu. Tab. 7 ukazuje tuto linii:

Ve výdajích podle rozpočtu bylo dosaženo maxima r. 1922, pak nastal pokles trvající do r. 1925, od té doby jeví se neustálý vzestup a výdaje na r. 1930 jsou rozpočteny částkou přes 20½ miliardy Kč.

U příjmů stoupání trvá až do r. 1922, pokles jde do r. 1925, od té doby stoupá a maxima dosahuje v r. 1930 částkou 20 miliard Kč. Jest to důsledek snahy uvést státní rozpočet do rovnováhy.

(Pokračování textu viz na str. 289.)

Tab. 6. Přehled státního hospodaření etátního v letech 1918—1930.

Rok	Rozpočet v mil. Kč			Účetní závěrka v mil. Kč					
	Výdaje	Příjmy	Přebytek (+), schodek (—)	Náležitost			Platba		
				Výdaje	Příjmy ¹⁾	Přebytek (+), schodek (—)	Výdaje	Příjmy ¹⁾	Přebytek (+), schodek (—)
1918 ²⁾	—	—	—	.	.	.	804	375	— 429
1919..	8.615	3.710	— 4.905	7.449	4.736	— 2.713	7.195	4.376	— 2.819
1920..	11.604	7.804	— 3.800	13.932	13.455	— 477	13.538	12.736	— 802
1921..	18.026	17.299	— 727	18.557	20.725	+ 2.168	18.157	20.258	+ 2.101
1922..	19.813	18.884	— 929	20.496	18.711	— 1.785	20.641	19.082	— 1.559
1923..	19.371	18.812	— 559	18.287	16.619	— 1.668	18.222	16.417	— 1.805
1924..	16.994	16.391	— 603	18.544	18.008	— 536	18.220	17.514	— 706
1925..	9.573	9.301	— 272	11.157	10.939	— 218	11.409	10.838	— 571
1926..	9.710	10.086	+ 376	11.117	13.470	+ 2.353	11.729	11.468	— 261
1927..	9.704	9.724	+ 20	10.536	10.455	— 81	10.583	10.987	+ 404
1928..	9.536	9.562	+ 26	11.340	10.377	— 963	11.019	11.303	+ 284
1929..	9.534	9.570	+ 36
1930..	9.367	9.420	+ 53

¹⁾ Bez úvěrních operací. — ²⁾ T. j. účiny za listopad a prosinec 1918. Pro tyto dva měsíce nebyl sdělán zvláštní rozpočet československý, proto účetní závěrka nevykazuje náležitosti. Data neobsahují účinnů za dobu od 1. listopadu do 31. prosince 1918 u pokladen na území, které připadlo P. Rusi, ježto zápisy nebyly po ruce; byly jednak zničeny, jednak předloženy úřadům maďarským nebo rumunským.

Tab. 7. Veškeré etátní hospodaření (správa, investice, podniky, podíly samospráv. svazků) v l. 1918—1930.

Rok	Rozpočet v mil. Kč			Účetní závěrka v mil. Kč					
	Výdaje	Příjmy	Přebytek (+), schodek (—)	Náležitost			Platba ¹⁾		
				Výdaje	Příjmy	Přebytek (+), schodek (—)	Výdaje	Příjmy	Přebytek (+), schodek (—)
1918..	—	—	—	—	—	—	804	375	— 429
1919..	8.615	3.710	— 4.905	7.449	4.736	— 2.713	7.195	4.376	— 2.819
1920..	11.604	7.804	— 3.800	13.932	13.455	— 477	13.538	12.736	— 802
1921..	21.890	17.299	— 4.591	20.388	20.725	+ 337	19.932	20.258	+ 326
1922..	23.076	18.884	— 4.192	22.051	18.711	— 3.340	22.180	19.082	— 3.098
1923..	22.371	18.812	— 3.559	19.465	16.621	— 2.844	19.371	16.419	— 2.952
1924..	19.223	16.391	— 2.832	19.865	18.047	— 1.818	19.512	17.553	— 1.959
1925..	17.291	15.700	— 1.591	19.150	17.796	— 1.354	.	.	.
1926..	17.429	16.934	— 495	18.256	20.585	+ 2.329	.	.	.
1927..	18.481	18.501	+ 20	19.464	19.356	— 108	.	.	.
1928..	19.095	18.707	— 388	21.884	20.878	— 1.006	.	.	.
1929..	19.537	19.210	— 327
1930..	20.765	20.068	— 697

¹⁾ Poněvadž v účetních závěrkách státních není uveden pro podniky účet pokladní, nelze stanovit celkovou platbu počínaje r. 1925.

Účetní závěrky státní podstatně se liší od úvěrů rozpočtových. (Viz tab. 6 a 7.) Vysvětluje se to tím, že v neurovnaných poměrech poválečných bylo těžko odhadnouti budoucí, často zcela nepředvídané náklady a také určití vydatnost příjmových zdrojů u daní, jichž výnos jest v určitém vztahu s hospodářskou situací ve státě. Celková tendence jak rozpočtů tak i účetních závěrek až na některé menší odchylky jest přibližně stejná.

Značný přebytek (přes 2 miliardy Kč) v náležitosti r. 1926 byl způsoben hlavně dodatečným vyměřením daní přímých a daně z obratu a přepychové za dobu minulou, takže není to vlastně přebytek 1 roku, ale řady let minulých.

Hospodaření mimoetátní. V tabulkách 6 a 7, jakož i v tabulkách následujících není přihlíženo k hospodaření mimoetátnímu; jsou to zejména příjmy a výdaje z úvěrních operací, zálohy z volných pokladních hotovostí, refundace záloh a pod. Z největší části jsou to položky průběžné a nelze proto je prostě přičítati k účinnům etátním. Hospodaření mimoetátní vykazuje:

	Výdaje v mil. Kč	Příjmy v mil. Kč		Výdaje v mil. Kč	Příjmy v mil. Kč		Výdaje v mil. Kč	Příjmy v mil. Kč
1918	429	255	1922	5.229	5.979	1926	4.908	5.212
1919	3.441	3.735	1923	3.047	3.128	1927	1.132	1.198
1920	2.047	2.969	1924	4.518	2.949	1928	5.604	5.649
1921	9.286	6.738	1925	4.435	3.052			

Hospodaření státní správy r. 1928.

(Viz tab. 8 a diagr. 4 a 5.)

Zajímavo jest přihlídnouti aspoň při jednom roce k jednotlivostem hospodaření státní správy (bez podniků a bez přidělů samosprávným svazkům). Přehled podle účetní závěrky státní (platby) podává o tom podle kapitol a některých důležitějších položek tab. 8.

Největších výdajů vyžádal si státní dluh 1.912 mil. Kč (17·4% všech státních výdajů) a splátka fondu na konsolidaci přechodného dluhu 805 mil. Kč (7·3%), celkem na dluhy 2.717 mil. Kč (24·7%), pak ministerstvo národní obrany 1.529 mil. Kč (13·9%)*, min. školství a národní osvěty 900 mil. Kč (8·2%), ministerstvo veřejných prací 842 mil. Kč (7·6%), min. sociální péče 782 mil. Kč (7·1%), pensijní a zaopatřovací platy 658 mil. Kč (6·0%), min. vnitra (hlavně politické úřady, četnictvo a policie) 623 mil. Kč (5·6%).

Největší příjmy vykazuje ministerstvo financí 8.149 mil. Kč (72·1% všech státních příjmů), z čehož činí veřejné dávky 8.095 mil. Kč** (71·6%), dále přebytky státních podniků odvedené státní správě 1.834 mil. Kč (16·2%).

Podle hlavních odvětví státní správy připadalo z celkových státních výdajů na:

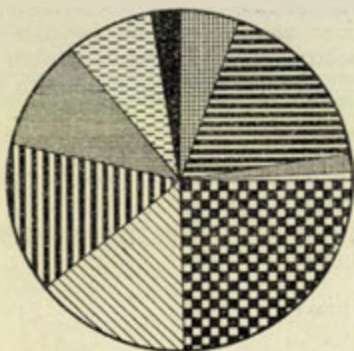
	Účetní závěrka:	
	Platba v 1.000 Kč	v %
ústřední orgány státu	90,581	0·8
správu zahraniční a vojenskou	2.030,511	18·4
správu vnitřní: politickou	622,503	5·6
justiční a legislativní	307,049	2·8
kulturní	899,537	8·2
hospodářskou a dopravní	1.152,699	10·5
sociální	1.588,137	14·4
správu finanční	4.323,638	39·2
kontrolu	4,736	0·1
Úhrnem	11.019,391	100·0

*) Mimo to v kapitole „Všeobecná pokladní správa“ jest obsaženo 315 mil. Kč určených „Fondu pro věčné potřeby M. N. O.“ S připočtením této částky dosahuje náklad na vojsko 1.844 mil. Kč t. j. 16·7% státních výdajů.

**) Číslo toto neshoduje se s daňovým výnosem uvedeným v odstavcích předchozích a v tab. 1 a 2, poněvadž zde nejsou započítány podíly samosprávných svazků a výnosy monopolů, naproti tomu jsou zde v soulase s účetní závěrkou částky (poměrně malé), jež do daňového břemene neberejme, jako různé příjmy a náhrady všeho druhu.

Diagram 4.

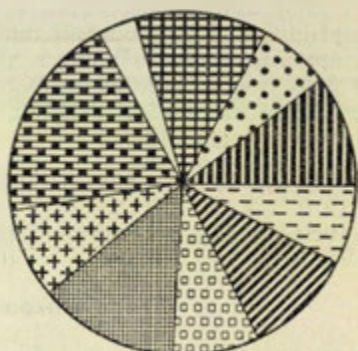
Státní výdaje rep. Československé na vlastní státní správu (bez podniků) r. 1928 podle hlavních odvětví. (V procentech.)

	Ústřední orgány
	Správa zahraniční
	„ vojenská
	„ politická
	„ justiční a legislativní
	„ kulturní
	„ hospodářská a dopravní
	„ sociální
	„ finanční a kontrolní
	Náklady na státní dluh

Diagram 5.

Státní příjmy rep. Československé r. 1928 (bez úvěrních operací) podle hlavních zdrojů příjmů. (V procentech.)

	Výnos tabákové režie
	„ ostatních podniků
	Daň důchodová
	Ostatní daně přímé
	Daně spotřební (s dávkou z uhlí)
	Daň z obratu a přepychová
	Cla
	Daně dopravní
	Kolky, taxi, poplatky
	Ostatní správní příjmy

Příjmy podle hlavních skupin činily r. 1928:

Přebytky a jiné platy státních podniků odváděné státní pokladně téměř $\frac{1}{5}$, t. j. 17·2% všech příjmů státních po odečtení úvěrních operací, daně a dávky přes $\frac{1}{2}$, t. j. 51·7%, cla, kolky a právní poplatky téměř $\frac{1}{4}$, t. j. 23·8%; ostatní správní příjmy všech resortů nedosahují ani $\frac{1}{10}$ všech státních příjmů, činíce jen 7·3%; viz následující přehled:

		Účetní závěrka:	
Výdaje státní správy byly uhrazeny:		Platba v 1.000 Kč	v %
A. Výnosem státních podniků		1.872,931	17·2
B. Veřejnohospodářskými příjmy		9.034,494	82·8
V tom: Daně a dávky		5.642,262	51·7
Cla		1.466,010	13·4
Kolky a právní poplatky		1.129,140	10·4
Ostatní správní příjmy		797,082	7·3
Úhrnem*)		10.907,425	100·0

*) Bez úvěrních operací (395,467 tis. Kč).

Tab. 8. Výdaje a příjmy státní za rok 1928 podle kapitol a některých důležitějších položek.

Kapitoly, položky	1928 (Účetní závěrka: platba v 1000 Kč)		
	Výdaje		Příjmy
	Celkem	V tom osobní ¹⁾	
1. President republiky a kanclář presidenta republiky	18,037	9,339	2,451
V tom: President republiky	3,000	3,000	—
Kanclář presidenta republiky	15,037	6,339	2,451
V tom: Správa budov ²⁾	8,464	2,386	218
2. Zákonodárné sbory	42,924	36,095	292
3. Předsednictvo ministerské rady	29,620	14,240	22,458
V tom: Státní úřad statistický	14,494	10,376	22,440
4. Ministerstvo zahraničních věcí	186,188	81,724	19,982
V tom: Zahraniční služba	40,617	17,524	19,531
5. Ministerstvo národní obrany	1.529,323	613,580	29,709
V tom: Národní obrana	1.478,111	579,875	25,569
6. Ministerstvo vnitra	622,503	508,695	8,604
V tom: Politické úřady	172,374	141,666	4,253
Veřejná bezpečnost	432,265	358,318	1,078
7. Ministerstvo spravedlnosti s Nejvyšším soudem ..	299,666	229,675	16,420
V tom: Nejvyšší soud	6,529	5,853	—
Justiční správa	266,993	210,715	6,613
Trestnice a polepšovací ústavy	21,523	9,454	9,690
8. Ministerstvo unifikační	1,981	1,620	2
9. Nejvyšší správní soud a Volební soud	5,402	4,797	66
10. Ministerstvo školství a národní osvěty	899,537	663,624	35,571
V tom: Školství	708,198	546,142	23,028
Dozor na školy	15,375	12,445	58
Kultus	93,407	80,320	11,747
11. Ministerstvo zemědělství	211,126	50,475	16,237
V tom: Zemědělství	119,029	12,137	2,088
12. Státní pozemkový úřad	27,270	20,480	27,936

Tab. 8. Výdaje a příjmy státní za rok 1928 podle kapitol a některých důležitějších položek.
(Dokončení.)

Kapitoly, položky	1928 (Účetní závěrka: platba v 1000 Kč)		
	Výdaje		Příjmy
	Celkem	V tom osobní ¹⁾	
13. Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností	34,185	13,436	14,236
V tom: Patentní obor.....	4,342	2,701	5,223
14. Ministerstvo veřejných prací	841,847	82,819	107,620
V tom: Stavby budov a koupě realit pro potřeby civilní státní správy	382,816	—	7,950
15. Ministerstvo pošt a telegrafů	11,491	10,142	11,485
16. Ministerstvo železnic.....	26,780	20,708	26,780
17. Ministerstvo sociální péče	782,186	28,021	29,326
V tom: Péče invalidní	468,831	13,948	10,582
18. Ministerstvo zásobování	7,035	4,339	1,870
19. Ministerstvo zdravotnictví	140,621	55,112	26,415
20. Pensijní a zaopatřovací požitky.....	658,295	658,295	109,348
V tom: Vojenské	195,046	195,046	17,969
21. Ministerstvo financí.....	526,200	424,966	8.148,551
V tom: Správa	507,412	424,587	12,289
Veřejné dávky ³⁾	18,518	159	8.094,600
Monopoly ⁴⁾	270	220	41,662
22. Všeobecná pokladní správa	4.112,438	56,558	2.647,531
V tom: Státní dluh.....	1.911,913	—	—
Příděly fondu pro konsolidaci přechodného dluhu ⁵⁾	804,885	—	—
Státní podniky.....	505,822	⁶⁾ (41,100)	1.833,607
Fond pro věčné potřeby M. N. O.	315,000	—	—
Repatriace.....	256,187	—	—
Vyšší náklad na pense učitelské	—	—	—
Správa státního majetku	7,473	—	68,088
Účast státu na prodeji zdaň. lihu	—	—	238,318
Úvěrní operace	—	—	395,467
23. Nejvyšší účetní kontrolní úřad	4,736	4,113	2
Celkový úhrn.....	11.019,391	3.592,853	11.302,892

¹⁾ T. j. osobní výdaje jen na zaměstnance státní správy bez osobních výdajů na zaměstnance u podniků. — ²⁾ V tom hospodářská a stavební správa hradu a správa zámku Lány. — ³⁾ T. j. daně přímé, spotřební, dopravní, z obratu a přepychová, kolky, taxi, právní poplatky. — ⁴⁾ Pouze sůl, sladidla a výbušné látky; finanční monopoly tabák a loterie jsou zařazeny do podniků. — ⁵⁾ Zvláštní fond pro konsolidaci přechodného dluhu státního zřízen na základě čl. XIX. fin. zák. ze dne 16. prosince 1927 č. 176 Sb. z. a n. — ⁶⁾ Upozorňujeme, že toto číslo neznačí osobní náklady na zaměstnance státních podniků (platy, mzdy, atd.), nýbrž toliko refundaci, kterou státní správa poskytuje státním podnikům, poštovnímu a železničnímu na úhradu vyššího nákladu odpočívých a zaopatřovacích platů zaměstnancům poštovnímu a železničnímu podle zákona ze dne 22. prosince 1924 č. 287 Sb. z. a n. Pokud se týče veškerých osobních nákladů (platů, mezd, pensí atd.) při státních podnicích jsou spolu s věcnými výdaji obsaženy v tab. 9 a 10; přesné rozdělení výdajů na osobní a věcné při státních podnicích není prozatím po ruce.

Státní podniky.

(Viz tab. 9 a 10.)

Od r. 1925 mají státní podniky své vlastní účtování. Jest to důsledek zákona ze dne 18. prosince 1922 č. 404 Sb. z. a n., který stanovil, že státní závody, ústavy a zařízení, jež převahou nemají plniti úkoly správní, mohou býti nařízením vlády prohlášeny za podniky spravované podle zásad obchodního hospodaření. Byly proto vyloučeny z celkové sumy státních rozpočtů, kde zůstaly nadále pouze přebytky resp. schodky podniků a to tak, že v l. 1925 a 1926 byly zařadovány k těm kapitolám resortním, pod jichž kompetenci spadají, od r. 1927 jsou však sumárně vykazovány celkovým saldem v kap. „Všeobecná pokladní správa“.

Pokud jde o podnikové investice, mají si je podniky v prvé řadě hraditi ze svých provozních přebytků a pokud tyto nestačí, opatří se úvěrovými operacemi. V r. 1925 byly investice podniků zařaděny ještě do celkového rozpočtu i účetní závěrky a to v rozpočtu částkou 842 mil. Kč, v účetní závěrce v náležitosti 651 mil. Kč a v platbě 684 mil. Kč, jež byly opatřeny celé (až na 74 tis. Kč) úvěrními operacemi. V následujících letech úvěrovými operacemi bylo kryto poměrně málo investic.

	1926	1927	1928	1929	1930
Úhrada nákladů investičních:	Účetní závěrka v mil. Kč			Rozpočet v mil. Kč	
Provozním přebytkem	336	371	447	240	329
Vlastními prostředky	—	—	—	—	245
Příspěvkem státní správy	429	143	252	176	337
Majetkovou směnou	—	45	17	—	—
Úvěrními operacemi	25	6	4	224	301

Rozpočty na l. 1929 a 1930 počítají se značnými úvěrními operacemi; data závěrková budou pravděpodobně zcela odlišná, poněvadž státní správa v případě svého přebytku poskytuje na investice příspěvek, aby podniky nebyly v budoucích letech zatěžovány úrokovaním a umořováním a aby státní dluh nebyl zvyšován. (R. 1928 bylo v rozpočtu počítáno s výpůjčkou 315 mil. Kč, ve skutečnosti vypůjčeny pouze 4 mil. Kč.)

Z velkých státních podniků byly r. 1928 aktivní: tabáková režie přebytkem 1.142 mil. Kč, státní lesy a statky 73 mil. Kč; státní dráhy vykázaly schodek 92 mil. Kč, pošta 101 mil. Kč. Tyto schodky byly zaviněny velkými náklady investičními: u st. drah 342 mil. Kč, u pošty 282 mil. Kč. Báňské závody po úhradě investic byly téměř v rovnováze.

Tab. 9. Hospodaření všech státních podniků v letech 1925—1930.

Rok	Hospodaření provozní v mil. Kč						Investice v mil. Kč	
	Rozpočet			Účetní závěrka (účet zisku a ztráty)			Rozpočet	Závěrka
	Výdaje	Příjmy	Přebytek (+)	Výdaje	Příjmy	Přebytek (+)	Výdaje	
1925. . . .	6.403	8.128	+ 1.725	7.053	8.538	+ 1.485	—	—
1926. . . .	7.029	8.640	+ 1.611	7.052	8.780	+ 1.728	871	790
1927. . . .	7.670	9.222	+ 1.552	7.796	9.571	+ 1.775	537	565
1928. . . .	8.064	9.592	+ 1.528	8.564	10.348	+ 1.784	680	720
1929. . . .	8.460	10.011	+ 1.551	.	.	.	640	.
1930. . . .	8.834	10.396	+ 1.562	.	.	.	1.212	.

Účetní závěrka: Účty zisků a ztrát					
Podniky	Účty provozní			Úhrnný přebytek (+), schodek (-)	
	Výdaje	Příjmy	Přebytek (+), schodek (-)		
V tisících Kč					
I. Finanční monopoly	1,234,316	2,443,168	+ 1,208,852	23,974	+ 1,184,878
V tom: Tabáková režie	1,116,607	2,282,433	+ 1,165,826	23,974	+ 1,141,852
Státní loterie.....	117,709	160,735	+ 43,026	—	+ 43,026
II. Správní monopoly a příležená odvětví	1,337,080	1,508,390	+ 181,310	281,534	— 100,224
V tom: Státní mincovna v Kremnici	5,533	6,610	+ 1,077	—	+ 1,077
Československá pošta.....	1,321,547	1,501,780	+ 180,233	281,534	— 101,301
V tom: Poštovní úřady šekové	100,522	110,676	+ 10,154	—	+ 10,154
III. Československé státní dráhy	4,559,806	4,810,205	+ 250,399	342,067	— 91,728
IV. Ostatní podniky	1,442,486	1,585,758	+ 143,272	72,625	+ 70,647
V tom: Státní lesy a statky	726,429	838,607	+ 112,178	39,507	+ 72,671
Uhřinevský školní závod zemědělský.....	2,342	2,721	+ 379	112	+ 267
Školní závod zemědělský v Děčíně-Libverdě	451	488	+ 37	113	— 76
Státní báňské a hutnické závody	623,210	640,698	+ 17,488	20,809	— 3,321
Vojenská továrna na letadla	12,642	13,049	+ 407	—	+ 407
Vojenské lesní podniky.....	25,653	35,651	+ 9,998	5,159	+ 4,839
Státní lázně.....	7,049	8,286	+ 1,237	5,136	— 3,899
Státní tiskárny	29,135	31,789	+ 2,654	311	+ 2,343
V tom: V kompetenci min. národní obrany	24,501	26,688	+ 2,187	—	+ 2,187
V kompetenci min. předsestavení min. rady ..	4,634	5,101	+ 467	311	+ 156
Úřední noviny v Praze a Bratislavě	7,072	6,866	— 206	—	— 206
Československá tisková kancelář	6,706	5,777	— 929	1,175	— 2,104
Zabídkový školní závod zemědělský	1,797	1,826	+ 29	303	— 274
Podniky celkem.....	8,563,748	10,347,521	+ 1,783,773	720,200	+ 1,063,573

¹⁾ Náklady investiční byly uhráženy z provozního zisku 446,479 tis. Kč, příspěvkem státní pokladny 251,915 tis. Kč, výpůjčkou 4,468 tis. Kč, majetkovou směnou použitím běžných hotovostí 17,091 tis. Kč a jinými příspěvky 257 tis. Kč.

Podíl samosprávných svazků a fondů a silničního fondu na státních daních.

Země ani před válkou neměly dostatečných prostředků ke krytí svých výdajů, proto stát přispíval jim určitými kvotami z výnosu daní státních. Za republiky dalo se podobně; později (r. 1922 zákon č. 334) rozšířena tato podpora státní i na jiné samosprávné svazky: župy, okresy, obce. Příslušné sumy byly v rozpočtech a závěrkách státních účtovány ve zvláštní kapitole („Příděly samosprávným svazkům“). Avšak výdajům této kapitoly odpovídaly obdobné příjmy ve výkazech státních daní a dávek, šlo tedy vlastně o položky průběžné. Proto počínaje rokem 1927 všechny příděly samosprávným svazkům byly vyňaty z hlavního rozpočtu a utvořen z nich zvláštní, samostatný oddíl. Následkem toho citovaná kapitola v rozpočtu úplně zanikla a příjmy státních daní a dávek byly v něm o stejné částky zmenšeny.

Podíly samosprávných svazků*) činily v jednotlivých letech podle účetních závěrek (náležitosti) v tisících Kč:

1919.....	104,266	1922.....	915,961	1925.....	727,470
1920.....	170,922	1923.....	744,901	1926.....	805,308
1921.....	317,424	1924.....	676,040	1927.....	945,964
				1928.....	1.593,300

Zákonem ze dne 14. VII. 1927 č. 116 byl zřízen silniční fond, jehož účelem jest opatření prostředky na zlepšení silnic státních i nestátních (zemských a okresních), jež mají význam pro dopravu zvláště dálkovou, dále na zlepšení silnic obecních v obvodu měst, v nichž jsou sídla zemských úřadů. Také silniční fond má své příjmy v podílech na státních daních a dávkách; proto v rozpočtech státních je přiřazen ke zvláštnímu oddílu věnovanému podílům samosprávných svazků.

Příjmy a výdaje silničního fondu podává nám následující přehled.

	Příjmy ze státních daní	Jiné příjmy	Vydání
	v tisících Kč		
1927 (závěrka)	31,728	—	4,374
1928 (závěrka)	141,643	102,640	139,443
1929 (rozpočet)	90,000	100,000	230,000
1930 (rozpočet)	137,000	140,000	350,000

Státní dluh.

(Viz tab. 11, 12.)

Celková výše státního dluhu není dosud přesně stanovena, hlavně z toho důvodu, že nejsou dosud úplně vyúčtovány předválečné dluhy rakouské a uherské a pak některé dluhy zahraniční, jichž způsob placení ani celková výše není dosud pevně stanovena (úvěry francouzské a italské vlády).

Tab. 11 podává přehled o státním dluhu podle rozpočtu na r. 1930, který odhaduje dluh státní přes 36 miliard Kč.

Hlavním tělesem státního dluhu jest *vnitřní dluh* založený ve výši 22 miliard Kč. Vytknouti v něm dlužno dluhopisy vydané za účelem převzetí předválečného dluhu nezajištěného (3.272 mil. Kč) a dluhu zajištěného (279.5 mil. Kč), pak t. zv. moučnou půjčku spojenou se záměnou předválečných dluhopisů (4.136 mil. Kč), t. zv. konsolidační půjčku spojenou též se záměnou předválečných dluhopisů (1.460 mil. Kč), odškodňovací dluhopisy

*) T. j. v l. 1927 a 1928 bez zemské (župní) dávky z piva, která činila v r. 1927 92,565 tis. Kč, v r. 1928 98,000 tis. Kč; pokládáme ji zde i v tab. 15 za samostatnou dávku.

za válečné půjčky (986 mil. Kč), různé investiční půjčky (772 mil. Kč), železniční půjčky vzniklé převzetím soukromých drah (209 mil. Kč), stavební losovou půjčku (680 mil. Kč). Největší položkou vnitřního dluhu jest IV. státní půjčka v částce 8.340 mil. Kč, z níž připadá na záměnu za válečné půjčky 4.470 mil. Kč a 3.870 mil. Kč na úpisy za hotovosti.

Ze zahraničního dluhu připadají největší částky na nákup potravin v prvních letech po válce. O platech Společné pokladně viz dále.

O státovkovém dluhu viz oddíl XI.

Dluhy vyplývající z mírových smluv netvoří již zvláštní položku uvnitř státního dluhu, poněvadž nyní většina převzatých předválečných titrů rakouských a uherských byla konvertována za československé státní dluhopisy. Jen některé dluhy předválečné platí se přímo do t. zv. „Společné pokladny“ (Caisse commune), utvořené dohodou nástupnických států a zahraničních věřitelů; platy do ní uvádí náš rozpočet mezi dluhem zahraničním.

Tab. 11. Státní dluh podle rozpočtu na r. 1930.

Druh dluhu		Státní dluh v korunách československých
1. Vnitřní státní dluh	{ a) Dluh založený	21.918,079.700
	{ b) Dluh přechodný.....	3.792,185.000
	Úhrn 1.....	25.710,264.700
2. Zahraniční dluh	{ a) Úvěry anglické	1.620,782.351
	{ b) Úvěry americké	3.881,250.000
	{ c) Platy Společné pokladně	1.121,289.876
	Úhrn 2.....	6.623,322.227
3. Státovkový dluh.....		3.900,000.000
<i>Státní dluh celkem.....</i>		<i>36.233,586.927</i>

Celkové náklady na státní dluh podle státních účetních závěrek (náležitosti) činily od r. 1919 do konce r. 1928 18.666 mil. Kč (18.073 mil. Kč úrok a úmor).

Náklady na státní dluh podle rozpočtů odhadnuty byly na r. 1929 částkou 2.224 mil. Kč (v tom 1.667 mil. Kč na úrok, 538 mil. Kč na úmor a 19 mil. Kč na správu). Na r. 1930 odhaduje se náklad na 2.180 mil. Kč, z čehož připadá na úrok 1.644 mil. Kč, na úmor 518 mil. Kč a na správu 18 mil. Kč.

Rozdělení předválečných dluhů. Mírovými smlouvami bylo Československu — stejně jako jiným nástupnickým státům — uloženo převzít část předválečného dluhu zajištěného i nezajištěného býv. Rakouska a Uher, mimo to část dluhu říše německé a dluhu pruského.

Reparační komise uložila Československu převzetí části předválečného rakouského a uherského dluhu zajištěného ve výši 2.166 mil. Kč, nezajištěného 5.489 mil. Kč, německého asi 50 tis. Kč. Nejnověji (počátkem r. 1930) bylo rozhodnuto, že Československo nebude platit žádné náhrady za státní majetek převzatý od býv. Rakouska a Uherska, že však má zaplatit část „nákladu na osvobození“, čili jinak „příspěvek na osvobození“ (contribution à la dette de liberation*). (Viz též „Deset let Československé republiky“ svazek II. a III.)

Státní zadlužení vzrostlo válkou nesmírně u některých státech. Na prvním místě mezi evropskými státy stojí Velká Británie s 1.250 miliardami Kč státního dluhu (nehledě k dluhům dominií), pak následuje Francie (598 miliard) a Itálie (269 miliard). Československo mezi evropskými státy co do zadlužení stojí na místě osmém.

*) Tímto názvem je míněna suma, kterou nástupnické státy měly přispět k úhradě ohromných výdajů, dluhů a škod válečných velmocí.

Tab. 12. Státní dluhy některých států r. 1928.

Díly světa, země	Státní dluh v domácí měně			V milionech Kč	
	Jednotka měny	Částka v milionech jednotek měny		celkem	v tom zahraniční
		celkem	v tom zahraniční		
Evropa :					
Belgie	Belga	11.214 ⁶	5.660 ⁰	52.710 ⁹	26.603 ¹
Britanie Velká	Liv. ster.	7.610 ⁹	1.095 ²	1,250.014 ²	179.875 ⁶
Bulharsko	Lev	40.589 ⁶	35.684 ⁷	9.898 ²	8.702 ¹
Československo	Koruna čl.	36.853 ⁷	6.706 ⁹	36.853 ⁷	6.706 ⁹
Dánsko	Krone	1.172 ¹	545 ⁸	10.576 ⁸	4.925 ²
Finsko	Markka	2.939 ⁶	2.592 ⁸	2.496 ⁰	2.201 ⁵
Francie	Franc	452.099 ⁰	179.443 ⁰	598.375 ⁶	237.501 ⁸
Italie	Lira	151.624 ²	65.178 ²	269.148 ¹	115.697 ⁸
Jugoslavie	Dinar	31.800 ⁰	26.300 ⁰	18.873 ⁰	15.608 ⁸
Německo	Reichsmark	8.488 ⁶	873 ⁹	68.354 ⁵	7.037 ¹
Nizozemsko	Guilder	2.881 ⁰	—	39.116 ⁶	—
Norsko	Krone	1.599 ⁸	808 ⁴	14.406 ⁹	7.280 ⁰
Polsko	Zloty	4.144 ⁶	3.809 ⁵	15.685 ¹	14.416 ⁹
Rakousko	Schilling	2.363 ⁷	2.204 ⁵	11.231 ⁹	10.475 ⁴
Řecko	Drachme	36.654 ⁹	—	16.436 ⁸	—
Rumunsko	Leu	177.375 ¹	151.543 ¹	36.672 ³	31.331 ⁵
Španělsko	Peseta	18.968 ⁸	911 ⁴	106.241 ²	5.104 ⁶
Švédsko	Krona	1.813 ⁹	—	16.403 ²	—
Švýcarsko ¹⁾	Franc	2.202 ¹	387 ³	14.320 ⁹	2.518 ⁷
Amerika :					
Argentina	Dollar	2.896 ⁵	—	97.756 ⁹	—
Brasílie ¹⁾	Milreis	8.292 ⁵	5.857 ¹	33.481 ¹	23.648 ¹
Kanada	Dollar	2.740 ⁷	—	92.350 ⁶	—
Spojené státy americké	Dollar	17.604 ³	—	594.145 ¹	—
Afrika :					
Unie jihoafrická	Liv. ster.	238 ⁹	151 ⁵	39.236 ⁹	24.882 ⁴
Asie :					
Indie britská	Liv. ster.	743 ⁷	344 ⁶	122.145 ³	56.597 ¹
Japonsko	Yen	5.766 ¹	1.453 ²	90.297 ¹	22.757 ¹
Oceanie :					
Australie	Liv. ster.	1.218 ³	624 ⁰	200.093 ⁵	102.485 ⁸

¹⁾ Data za rok 1927.

Zemské finance.

(Viz tab. 13, 14 a 15.)

O hospodaření zemí jsou po ruce všechny *účetní závěrky* až do r. 1928. Podle nich v náležitosti měly Čechy r. 1928 a) výdajů 573 mil. Kč, b) příjmů 548 mil. Kč; Morava a) 313 mil. Kč, b) 283 mil. Kč; Slezsko a) 66 mil. Kč, b) 62 mil. Kč.

Hospodaření zemské bylo založeno na soustavě fondů, které zvláště ve Slezsku byly značně rozčleněny, takže data rozpočtů a účetních závěrek nezaujímají ve všech třech zemích stejný díl hospodaření zemského. Viz též pozn. ¹⁾ u tab. 13.

Rovněž struktura rozpočtů a účetních závěrek není u všech tří zemí shodná. Pokusili jsme se v tab. 15 seskupiti výdaje a příjmy jednotlivých zemí podle jednotného schématu; k tomu cíli bylo nutno původní formu, v jaké účetní závěrky zemské jsou uveřejněny, obměniti tak, aby každá kapitola měla týž věcný obsah u všech tří zemí.

Nejvíce země vydávají na zdravotnictví, t. j. nemocnice a zdravotní ústavy, rovněž na vyučování jsou vynakládány značné částky, v kapitole zemědělství největší část připadá na zemědělské školství. Také zemské dluhy a ústřední správa vyžadují značných nákladů.

V příjmech největší položku tvoří zemské berně, přirážky zemské k daním státním a podíly na státních daních a dávkách.

Podrobnější data o těchto hlavních zdrojích zemských příjmů jsou obsažena v tab. 14. Zvláště pozoruhodným úkazem doby poválečné jest, že stát musí vypomáhati hospodářství zemskému značnými přiděly a přikázáním výnosů některých daní státních; tyto přiděly a přikázané daně činily podle účetních závěrek zemských r. 1928 v Čechách 75 mil. Kč (t. j. 13·8% příjmů zemských); na Moravě 75 mil. Kč (26·0%); ve Slezsku 21 mil. Kč

Tab. 13. Přehled hospodaření zemského v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1918 až 1928.¹⁾

Rok	Český zemský fond		Moravský zemský fond		Slezský zemský a domestikální fond	
	Výdaje	Příjmy	Výdaje	Příjmy	Výdaje	Příjmy
Účetní závěrka (náležitost v 1000 Kč).						
1918.....	157,568	183,908	88,330	82,087	26,936	19,732
1919.....	193,870	222,957	139,726	88,079	27,624	23,740
1920.....	324,017	344,446	173,233	160,048	45,726	36,113
1921.....	457,612	610,399	286,962	273,371	60,230	76,664
1922.....	564,055	672,504	266,767	282,391	63,492	58,351
1923.....	568,528	596,575	265,115	335,840	68,857	51,848
1924.....	551,598	487,873	315,244	413,028	55,421	53,113
1925.....	489,139	441,457	261,546	237,184	55,145	42,194
1926.....	483,863	425,964	279,764	238,695	60,826	53,560
1927.....	535,035	464,015	297,384	225,140	68,339	58,253
1928.....	572,534	547,566	313,420	283,271	65,813	62,441

¹⁾ V této tabulce jakož i v tabulkách následujících jednající o zemských financích jde v Čechách pouze o hospodaření zemského fondu českého; na Moravě týkají se data nejen vlastního zemského fondu, nýbrž i všech ostatních fondů (domestikálního, úsporného, stolního náčiní, pro ubytování vojska atd.); v datech o Slezsku jde však pouze o zemský a domestikální fond, data o ostatních fondech a nadacích, jichž jest přes 40, zde uvedena nejsou.

Tab. 14. Hlavní zdroje zemských příjmů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku r. 1928.

Druh příjmů	Čechy	Morava	Slezsko
	Účetní závěrka (Zapravení v 1000 Kč)		
I. Zemské dávky a pod. příjmy:			
A. Zemské dávky:			
1. Z přírůstku hodnoty nemovitostí	3,188	755	—
2. Z honebních lístků	3,618	2,837	370
3. Ze zábav	1	7	—
4. Hudebné	—	109	—
5. Zemská dávka z piva	68,478	15,933	—
Úhrn A.	75,285	19,641 ¹⁾	370
B. Školní příspěvky:			
1. Z pozůstalostí	12	1	—
Úhrn I. (A+B)	75,297	19,642 ¹⁾	370
II. Zemské přírážky:			
1. K přímým daním	277,097	94,068	19,164
2. K státní dani z vína	3,363	1,892	353
Úhrn II.	280,460	95,960	19,517
III. Státní přiděly a přikázané daně:			
1. Výnos daně pozemkové	6,450	41	244
2. Příděl přírážky k stát. dani z lihu	22,696	13,150	3,864
3. Příděl přírážek k dědickým poplatkům	4,562	1,471	293
4. Školní příspěvky ze jmění podléhajícího poplatkovému ekvivalentu	1,842	191	—
5. Příděl z výnosu daně obrátové a přepychové	39,000	60,000	17,000
Úhrn III.	74,550	74,853	21,401
Celkový úhrn I. až III. ...	430,307	190,455 ¹⁾	41,288
V % všech zemských příjmů	79.69	66.26 ²⁾	71.44

¹⁾ Mimo to příspěvek Moravy na výlohy za moravské enklávy 1,578 tis. Kč. — ²⁾ Připočteme-li k tomu ještě příspěvek Moravy na výlohy za moravské enklávy 1,578 tis. Kč, zvýší se procento zem. příjmů na 74.17.

(37.0%). Zákonodárství snaží se v poslední době upravití na nových základech hospodaření zemí i jiných svazků samosprávných (viz na př. zákon č. 77 z r. 1927).

Zemské dluhy jsou značné; v Čechách činily r. 1928 405 mil. Kč, na Moravě 541 mil. Kč, ve Slezsku 123 mil. Kč.

Tab. 15. Zemské finance v Čechách, na Moravě a ve Slezsku r. 1928.

Kapitola	Výdaje			Příjmy		
	Čechy	Morava	Slezsko	Čechy	Morava	Slezsko
	Účetní závěrka (Zapravení v 1000 Kč)					
Zemská ústřední správa.....	32,706	20,734	3,839	8,056	8,738	902
Zemský majetek	2,772	4,342	166	7,604	12,994	1,237
Zemědělství	52,890	49,292	3,639	8,419	17,795	707
Živnosti, obchod a průmysl	16,162	4,707	1,248	976	1,369	236
Zdravotnictví	162,660	78,275	19,481	39,715	40,462	6,528
Sociální péče a humanita	12,339	13,441	2,445	1,261	5,074	21
Veřejná bezpečnost	7,637	3,987	1,114	2,026	3,397	10
Vojenství.....	143	96	18	—	—	—
Vyučování.....	152,170	69,800	13,262	30	171	6
Věda, literatura a umění	31,109	5,096	692	10,890	251	26
Veřejné stavby a dopravnictví	59,439	12,892	8,519	536	910	636
Všeobecný pensijní etát	17,501	12,503	3,848	2,822	2,861	384
Zemské berně, přírážky a státní přiděly	—	1,578	—	430,307	190,455	42,866
Zemské dluhy	41,112	40,221	7,802	27,333	2,941	4,235
Úhrnem.....	588,640	316,964	66,073	539,975	287,418	57,794

Obdobou zemských rozpočtů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byly na Slovensku rozpočty t. zv. „velkých žup“, které byly zřízeny r. 1923 na základě župního zákona z r. 1920. Na obdobné župy mělo být rozděleno i území západních našich zemí. K tomu však nedošlo, nýbrž naopak reformou veřejné správy (zákon č. 125 z r. 1927) byly župy zrušeny a zavedeny zemské celky.

Citovaný zákon nabyt na Slovensku působnosti l. července 1928. V první polovině toho roku prováděly hospodaření župní výbory. Po zrušení žup bylo hospodaření země prováděno zemským presidentem v rámci župních rozpočtů.

Země slovenská sestavila první účetní závěrku za rok 1928 a jsou v ní obsaženy účiny za celý rok, tedy i za první pololetí, kdy ještě hospodařily župy.

Platba podle této účetní závěrky činila v tisících Kč:

	Výdaje	Příjmy
Ústřední správa zemská.....	1,836	875
Péče sociální a humanitní	1,611	43
Zdravotnictví.....	17,675	14,881
Účiny hospodářské.....	4,688	261
Doprava	65,185	4,275
Kultura.....	9,788	710
Pense.....	2,174	554
Investice	15,438	3,487
Státní přiděly a zemská přírážka	183	96,717
Přiděly okresům	1,788	—
Dluhy	1,902	397
Celkem...	122,268	122,200

První rozpočet země slovenské byl sestaven na r. 1929 a jest v něm počítáno s celkovými výdaji 271,009 tis. Kč a se stejně velkými příjmy.

Podle jednotlivých kapitol činí:

	Výdaje	Příjmy
	v 1000 Kč	
Ústřední správa zemská	3,461	1,268
Péče sociální a humanitní.....	5,408	58
Zdravotnictví	26,201	22,047
Účiny hospodářské.....	20,669	317
Doprava	83,978	3,212
Kultura.....	38,147	706
Pense.....	2,941	594
Investice.....	64,815	64,815
Státní přiděly a zemská přírážka	—	177,992
Dluhy	25,389	—
<i>Celkem...</i>	<i>271,009</i>	<i>271,009</i>

Také P. Rus jest zemí ve smyslu zákona č. 125 z r. 1927. Pro tuto zemi máme po ruce data o zemském rozpočtu na r. 1929, který vykazuje celkovou potřebu částkou 23,345 tis. Kč a celkovou úhradu 16,854 tis. Kč, tudíž schodek 6,491 tis. Kč. Podle jednotlivých kapitol činí:

	Výdaje	Příjmy
	v 1000 Kč	
Zemské zastupitelstvo	214	—
Ústřední správa zemská	264	17
Zemský majetek	484	171
Sociální péče a humanita	300	—
Zemědělství	1,980	—
Věda, literatura, umění a vzdělání.....	299	—
Státní přiděly, zemská přírážka a zemské příspěvky státu	2,436	10,939
Živnosti, průmysl a obchod.....	223	—
Zemské dluhy	864	—
Pensijní etát.....	410	90
Zdravotnictví	3,826	3,337
Zemědělsko-technické stavby	1,465	—
Komunikace.....	5,920	206
Investice	4,660	2,094
<i>Celkem...</i>	<i>23,345</i>	<i>16,854</i>

Župní finance na Slovensku.

Ve všech 6 velkých župách na Slovensku činily podle účetních závěrek výdaje a příjmy v l. 1923—1927 dohromady:

		Platba v tisících Kč		
		Výdaje	Příjmy	Přebytek (+) schodek (—)
1923	48,072	47,891	— 181
1924	84,515	85,597	+ 1,082
1925	110,846	113,884	+ 3,038
1926	169,263	177,671	+ 8,408
1927	204,846	198,870	— 5,976

Rozvrstvení účinnů podle jednotlivých kapitol ve všech 6. slovenských župách za r. 1927 podává následující přehled:

A. Účiny v rozpočtu obsažené:	Účetní závěrka (platba v 1.000 Kč)	
	Výdaje	Příjmy
Ústřední župní správa	1,210	969
Péče sociální a humanitní	1,325	62
Veřejné zdravotnictví	16,881	12,033
Hospodářské účiny	3,452	369
Doprava	64,327	5,122
Kultura	2,694	336
Pense	2,156	624
Státní přiděly župám a župní přírážky	226	75,710
Župní přiděly okresům	1,782	—
Investice	11,911	5,678
Dluhy	305	1,103
Účiny v cenných papírech	2,698	3,102
A) celkem	108,967	105,108
B. Účiny v rozpočtu neobsažené	95,879	93,762
Úhrn	204,846	198,870

Hospodaření obecní.

(Viz tab. 16.)

Ministerstvo financí, když připravovalo reformu přímých daní a definitivní úpravu hospodaření samosprávných svazků, sebralo materiál o obecním hospodaření v roce 1922. Ke statistickému zpracování hodila se však data pouze z Čech, Moravy a Slezska. *)

Přehled o veškerém hospodaření obecním podává tab. 16. Nutno připomenouti, že z dat jest vyloučeno hospodářství školní, pokud bylo vedeno odděleně od hospodářství obecního.

Největší část příjmů tvořily přírážky k přímým daním státním (27·8%), pak příjmy z obecního jmění a z obecních podniků (26·1%) a samostatné obecní dávky (16·4%).

Tab. 16. Hospodaření obecní v Čechách, na Moravě a ve Slezsku r. 1922.

	Hlavní město Praha	Ostatní Čechy	Morava	Slezsko	Úhrn
Počet všech obcí	1	8.109	2.879	448	11.437
Počet pozorovaných { obcí	1	7.813	2.878	447	11.139
{ osad	—	550	285	8	843
Výdaje } podle rozpočtů na rok	{ 302,193	888,796	489,651	119,039	1799,679
Příjmy } 1922 v 1.000 Kč	{ 302,235	871,257	452,106	110,179	1735,777
V tom: Z obecního jmění	80,825	254,942	98,605	18,747	453,119
Příspěvky, poplatky a dávky	110,174	102,763	56,608	14,589	284,134
Příděly ze státních daní	53,081	54,249	31,926	6,601	145,857
Přirážky k přímým daním	58,155	241,341	142,287	40,281	482,064
Půjčky	—	122,466	43,143	14,496	180,105

*) O obecních a obecních školních přírážkách na Slovensku a P. Rusí r. 1922 viz tab. 19.

Samosprávné přírážky.

(Viz tab 17, 18, 19 a 20.)

Na přání ministerstva financí podnikl Státní úřad statistický šetření o jednom úseku hospodaření samosprávných svazků, totiž o přírážkách, a to k r. 1922 a k r. 1926. Jde tu nejen o přírážky obecní, ale i o zemské, okresní, silniční a školní.

Přírážky k přímým daním státním jsou hlavním zdrojem příjmů územních samosprávných svazků; na př. v Čechách činily r. 1922 přírážky ze zemských příjmů 29%, z okresních 59%, z obecních 26%.

Roku 1926 bylo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku předepsáno samosprávných přírážek 1.434 mil. Kč (r. 1922 1.334 mil. Kč), z čehož připadalo na přírážky zemské 389 mil. Kč, t. j. 27·1% (397 mil. Kč, t. j. 29·8%), na okresní a silniční 298 mil. Kč, t. j. 20·8% (285 mil. Kč, t. j. 21·4%), na obecní a obecní školní 733 mil. Kč, t. j. 51·1% (639 mil. Kč, t. j. 47·9%).

Tab. 17. Přírážky samosprávné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku r. 1922 podle velikostních skupin obcí.

Velikostní skupiny obcí	Přírážková základna	Roku 1922 předepsáno bylo na přírážkách						Procento všech přírážek			Na 1 obyvatele při- padalo z předepsa- ných přírážek Kč
		zemských	okresních ¹⁾	silničních ²⁾	okresních školních ¹⁾	obecních a obecních školních	úhrnem	nejnižší	nejvyšší	průměrné	
v milionech Kč											
Obce do 2.000 obyv.	61	119	98	31	4	184	436	230	9.738	709	79
přes 2.000—3.000 obyv. ...	13	22	15	7	1	37	82	283	1.517	649	111
přes 3.000—5.000 obyv. ...	18	29	19	10	1	52	111	236	1.648	621	142
přes 5.000—10.000 obyv. ...	22	33	22	9	1	71	136	255	1.373	620	176
přes 10.000 obyv.	135	194	62	12	6	295	569	312	1.041	422	259
Úhrnem.	249	397	216	69	13	639	1.334	230	9.738	536	133

¹⁾ V Čechách. — ²⁾ Na Moravě.

Tab. 18. Přírážky samosprávné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku r. 1926 podle velikostních skupin obcí.

Velikostní skupiny obcí	Přírážková základna	Roku 1926 předepsáno bylo na přírážkách						Procento všech přírážek			Na 1 obyvatele při- padalo z předepsa- ných přírážek Kč
		zemských	okresních ¹⁾	silničních ²⁾	okresních školních ¹⁾	obecních a obecních školních	úhrnem	nejnižší	nejvyšší	průměrné	
v milionech Kč											
Obce do 2.000 obyv..	62	100	113	33	4	207	457	199	7.891	738	83
přes 2.000-3.000 obyv.	11	16	16	7	1	37	77	256	1.721	674	109
přes 3.000-5.000 obyv.	17	23	23	9	1	61	117	277	2.280	669	146
přes 5.000-10.000 obyv.	22	28	27	7	2	65	129	199	2.224	591	165
přes 10.000 obyv.....	192	222	52	11	6	363	654	252	1.324	342	296
Úhrnem.....	304	389	231	67	14	733	1.434	199	7.891	471	143

¹⁾ V Čechách. — ²⁾ Na Moravě.

Přirážková základna činila r. 1926 304 mil. Kč, t. j. 30 Kč na 1 obyvatele (r. 1922 249 mil. Kč, t. j. 25 Kč na 1 obyvatele).

Neobyčejně vysoká jsou čísla, která udávají percentuelní poměr předepsaných samosprávných přirážek k přímým daním. U všech samosprávných přirážek dohromady činilo procento r. 1926 průměrně 471% (r. 1922 536%), v žádné obci nekleslo pod 199% (r. 1922 230%), v jedné dostoupilo až 7.891% (9.738%). V Čechách r. 1926 z celkového počtu 8.375 (r. 1922 8.106) šetřených obcí mělo 7.394 (v r. 1922 7.120) obcí samosprávné přirážky vyšší než 500%, na Moravě a ve Slezsku z 3.328 (3.311) obcí 3.078 (r. 1922 2.880).

Cím větší obec, tím menší bývá procento samosprávných přirážek. Tak obce mající přes 10.000 obyvatelů měly průměrné procento r. 1926 342 (r. 1922 422), kdežto obce nejmenší 738 (709).

Zatížení přirážkami samosprávnými na jednoho obyvatele jest naopak větší, čím větší jest obec. Tak v Čechách r. 1926 v nejmenších obcích připadalo na 1 obyvatele 87 Kč (r. 1922 80 Kč) předepsaných přirážek, na Moravě a ve Slezsku 74 Kč (78 Kč). V obcích přes 10.000 obyvatelů činily tyto kvoty r. 1926 331 Kč (r. 1922 265 Kč), resp. 221 Kč (245 Kč). Průměrně připadalo r. 1926 na 1 obyvatele v Čechách 157 Kč (r. 1922 135 Kč), na Moravě a ve Slezsku 116 Kč (r. 1922 129 Kč).

Pokud se týče přirážek na Slovensku a P. Rusi podnikl Státní úřad statistický r. 1922 šetření toliko o přirážkách obecních a obecních školních. Teprve r. 1926 bylo mu možno přikročit k šetření vedle obecních přirážek také k vyšetření přirážek župních, silničních i okresních. R. 1926 bylo na Slovensku a P. Rusi předepsáno přirážek celkem 148 mil. Kč, z čehož připadalo na přirážky župní 52 mil. Kč, t. j. 34·8%, na přirážky župní včetně přirážek silničních 6 mil. Kč, t. j. 4·1%, na přirážky obecní 89 mil. Kč, t. j. 60·4% a na přirážky okresní 1 mil. Kč, t. j. 0·7%.

Přirážková základna činila toho roku 49 mil. Kč, t. j. 14 Kč na 1 obyvatele.

Nejnižší procento přirážkové bylo na Slovensku a P. Rusi 105%, nejvyšší 3.747%; průměrně předepsáno bylo r. 1926 300% přirážkové základny.

Přes 500% přirážek samosprávných měly 902 obce z 3.467 obcí na Slovensku a 60 obcí ze 484 obcí na P. Rusi.

Tab. 19. Obecní a obecní školní přirážky na Slovensku a v Podkarpatské Rusi r. 1922 podle velikostních skupin obcí.

Velikostní skupiny obcí	Přirážková základna	Úhrn předepsaných přirážek	Procento všech přirážek			Na 1 obyvatele připadalo z předepsaných přirážek Kč
			v 1000 Kč	nejnižší	nejvyšší	průměrné
Obce do 2.000 obyv.	15,987	27,533	2	3.005	172	12
přes 2.000—3.000 obyv.	3,881	4,838	5	676	125	13
přes 3.000—5.000 obyv.	4,724	4,721	7	620	100	13
přes 5.000—10.000 obyv.	4,905	7,319	60	600	149	26
přes 10.000 obyv.	20,363	34,646	80	274	170	87
Úhrnem.....	49,860	79,057	2	3.005	159	22

Tab. 20. *Přirážky samosprávné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi r. 1926 podle velikostních skupin obcí.*

Velikostní skupiny obcí	Přirážková základna	Roku 1926 předepsáno bylo na přirážkách					Procento všech přirážek			Na 1 obyvatele připadalo z předepsaných přirážek Kč
		župních ¹⁾	župních včetně silničních ¹⁾	okresních ¹⁾	obecních	úhrnem	nejnižší	nejvyšší	průměrné	
v milionech Kč										
Obce do 2.000 obyvatelů	14·1	15·2	1·3	0·5	30·7	47·7	105	3.747	339	22
přes 2.000—3.000 obyvatelů	3·1	3·3	0·4	0·0	5·6	9·3	110	1.671	296	26
přes 3.000—5.000 obyvatelů	5·0	4·6	1·3	0·1	6·2	12·2	110	997	245	34
přes 5.000—10.000 obyvatelů	5·0	5·5	0·4	0·0	9·1	15·0	113	670	301	53
přes 10.000 obyvatelů	22·2	22·9	2·6	0·4	37·9	63·8	110	470	287	160
Úhrnem	49·4	51·5	6·0	1·0	89·5	148·0	105	3.747	300	41

¹⁾ Na Slovensku. — ²⁾ Na Podkarpatské Rusi.

Zatížení samosprávnými přirážkami připadajícími na jednoho obyvatele bylo stejně jako v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nejmenší v malých obcích a stoupalo s velikostí obce. Tak v obcích do dvou tisíc obyvatelů činilo toto zatížení 22 Kč, kdežto v obcích přes 10.000 obyv. 160 Kč; průměrně byl r. 1926 na Slovensku a P. Rusi zatížen každý obyvateľ 41 Kč.

Úprava samosprávného hospodaření.

Obcím, okresům a zemím hrozila v prvních letech popřevratových značná krise, neboť vzešla celá řada potřeb mimořádných, nahromadily se výlohy tím, že za války byla řada věcí odložena na dobu mírovou a konečně úpravou nových poměrů vzešly nové úkoly, jež vyžadovaly značných nákladů.

Bylo proto u obcí přikročeno k úpravě obecního hospodaření hned v r. 1921 t. zv. novelou obecní a dalším zákonem 334/21 byl jim přikázán výnos některých daní a dávek. Těmito zákony provedena byla značná sanace finančního hospodaření obcí a současně unifikovány právní předpisy pro obecní hospodaření.

Zároveň s reformou přímých daní (zák. č. 76/27) bylo upraveno nově i hospodaření obcí (zák. č. 77/27). Zákon tento omezuje výši přirážek obecních na maximální procento 200 (v jistých případech 300); nestačí-li výnos přirážek, mají být zaváděny nové obecní dávky a poplatky, a nestačí-li ani ty, uděluje se obci příděl z t. zv. vyrovnacího fondu, který je dotován státem z výnosu daně domovní a pozemkové.

Také pro hospodaření okresů stanoveno je maximum přirážkové (na 110, resp. 150%); nestačí-li přirážky, poskytuje se okresu příděl z vyrovnacího fondu.

Hospodaření zemí bylo v poslední době upraveno hlavně dvěma zákony z r. 1927 o úpravě hospodaření samosprávných svazků (č. 77) a o reformě veřejné správy (č. 125). Hlavním zdrojem příjmů budou podíly na státních daních, zemské přirážky a vlastní dávky. Výše přirážek zemských byla omezena na 160‰.

REJSTRÍK.

Administrativní rozdělení 254

Advokáti 253

Aglomerace obyvatelstva 2

Akademie obchodní 233

Akademie umění 229

Akcie 185

Analfabeti 11

Armáda 271

Automobily 150

Bankovky 198

Bankovní úřad ministerstva financí 198

Banky 187, 191, 192

Bavlna 106, 123, 160, 179

Bourec morušový 76

Brambory 67, 71, 72

Brikety 101, 104, 107

Bytové strany 14

Byty 14, 224

Cenové indexy 174

Ceny 174

Cigarety 120

Cla 276, 281, 284

Cukr 108, 159, 162

Cukrovary 107

Cukrovka 67, 73, 74

Čaj 76

Časopisy 240

Četníci 267, 274

Činní v povolání 24

Daně 275

Dávka z majetku 276, 284

Dávky: státní 275, 282; samosprávné 285

Deposita soudní 245

Dextrin 119

Dělnictvo: hornické 93, 103; v průmyslových podnicích 102; mzdy dělnické 222; státem zaměstnávané 267

Dluh: státní 289, 295; státovkový 197; zemský 299

Dobytěk 77, 159, 161, 169

Domáci zvířectvo 77, 159, 161, 169

Domácnosti 15

Domy 14, 224

Doprava: poštovní 141; na drahách 145; letecká 151; po Dunaji 153; po Labi a Vltavě 154

Doutníky 120

Dovoz: celkový přehled 156; cukru 111; mouky 71; obilí 71, 159, 162; olejů nerostných 123, 160; ovoce 76, 159, 162; piva 112; tabáku 121, 159; textilních surovin 125, 160, 162; textilních výrobků 125, 160, 162; tuků 79, 159, 162; uhlí 159; zvířat 159, 161; železa surového 98, 162; železné rudy 98, 162; po Dunaji 153; po Labi a Vltavě 154; po drahách 146

Dráhy železné: celkem 144, 149; státní 294

Druhy povolání 19

Družstva neúvěrní 134

Družstva úvěrní 187, 194, 195

Dříví 82, 146, 153, 159, 164, 167

Důstojníci 267, 273

Elektrárny 128

Emigrace 43, 50, 52

Epidemie 62

Exekuce 242

Fakulty mimo svazek universitní 229

Fíky 76

Finance: státní 275; zemské 298, 305; župní 301; obecní 302, 305

Fondy: kontribuční 196; zemské 298

Gramotnost 11

Gymnasia 227, 231

Hasičstvo 274

Hedvábí 76, 106, 124, 160

Hornické závody 93, 104, 107

Hornictví 89, 104, 107

Hospitalisace 55

Hospodaření: státní 288; zemské 298, 305; župní 301; obecní 302, 305

Hustota obyvatelstva 1

Hutě železné 99

Hutnictví 96

Hybné síly 127

Hydrocentrály 129

Chmel 67, 74

Chorobnost 58

Choroby 40, 58

Choroby nakažlivé 60
Choromyslní 54
Chřipka 41, 61

Immigrační státy 47
Indexy cenové 174
Investice: drah 149; pošt 144; státní 287

Juta 106, 124, 160

Kakao 76
Kampeličky 195
Káva 76
Knihovny 238
Knihy 239
Koks 101, 104, 107
Kolky 276, 282, 284
Koně 77
Konkursy 243
Kontribuční fondy 196
Kotle parní 128
Kovy 96
Krajané za hranicemi 51
Kultury 64
Kurs čsl. koruny 185
Kyz železný 90, 98

Léčebné ústavy 54
Léčebný fond 210
Lékárny 53
Lékaři 53
Len 67, 106, 123, 160
Lesy 82
Letectví 151
Lih 113
Lihovary 107, 113
Limonády 117
Loďstvo 152

Maso 79
Med 76
Melasa 111
Meteorologie 86
Měna; obyvatelstva 29; v některých státech 35
Mlýny 118
Mniška 83
Monopoly 276, 284
Mošt 117
Motorová vozidla 150
Mouka 70, 118

Mzdy: v hornictví 95; dělnické 222

Náboženství obyvatelstva 9
Nafta 90, 122, 160
Národní banka 197
Národní shromáždění 255
Národní školství 226, 236
Národnost: obyvatelstva 7, 27; vystěhovalců 49
Narození 30, 32
Nejvyšší soud 241, 245
Nemoci 40, 58, 204
Nemoci nakažlivé 60
Nemocní 55
Nemocnice 54
Nemovitosti 242
Nerostný olej 90, 122, 160
Nerosty 89, 104
Nezaměstnaní 214
Notáři 253
Novostavby 15, 224

Obce 2, 254
Obchodní školy 227, 233
Obchodní a živnostenské komory 130
Oběh bankovek 198
Obilí 64, 67, 118, 159, 162
Obyvatelstvo: počet 1; vývoj 2; aglomerace 2; pohlaví 4; věk 4; rodinný stav 6; státní příslušnost 7; národnost 7; náboženství 9; gramotnost 11; v některých státech 12; povolání 17; pohyb 29; přirozená měna 29; stěhování 43
Ocel 127
Odborné školství 233
Odsouzení 245
Odúčtovací sdružení 197
Okresní hospodářské záložny 187, 196
Okresy 254
Olej nerostný 90, 122, 160
Organisace zaměstnanců 221
Osady 254
Osev 64, 67
Ovoce 75
Ozdravovny a zotavovny 54

Pálenice 115
Parní kotle 128
Patenty 129
Pece vysoké 99
Péče o válečné poškozence 225
Péče sociální 224
Peněžnictví 187
Pensijní ústav všeobecný 210
Pivo 112
Pivovary 107, 112
Platy státních zaměstnanců 270
Plynárny 129
Podíly samosprávných svazků 295
Podmíněné odsouzení 252
Podniky: zemědělské 84; hornické 93, 104, 107; průmyslové 102, 106; státní 293
Pohlaví obyvatelstva 4
Pohyb obyvatelstva 29
Pojišťování: úrazové 201, 203; nemocenské 203; bratrské 206; pensijní 210; dobrovolné 211
Pokladny: nemocenské 204; bratrské 206; sirotčí 245
Policie 273
Politické strany 256
Pomeranče 76
Poměr k povolání 17
Popis obyvatelstva 1
Poplatky 276, 282, 284
Porodní pomocnice 53
Porody 30, 32, 204
Postavení v povolání 25
Poškození váleční 225
Pošta: provoz 140; hospodaření 294
Poštovní úřad šekový 196
Povolání: obyvatelstva 17; vystěhovalců 49
Pozemková reforma 85
Průmyslové závody 102, 104, 106
Průmysl textilní 106, 123
Průvoz 172
Přečiny 246
Přestupky 246

Příčiny úmrtí 40
 Přírážky samosprávné 284, 303
 Přirozená měna 29
 Přirozená měna v některých státech 35
 Přírůstek obyvatelstva 30, 42
 Příslušní k povolání 19
 Příslušnost státní 7
 Přístěhovalectví 50

Radiofonie 144
 Radium 96, 97, 100
 Raiffeisenky 195
 Reálky 227, 231
 Reemigrace 50
 Rodinný stav obyvatelstva 6
 Rotmistři 273
 Rozluky 31
 Rozpočty: státní 287; obecní 302
 Rozvody 31
 Ruda železná 89, 92, 98, 104
 Rudy 89, 104
 Rýže 76

Řeky splavné 152

Sádlo 79
 Sdružení odúčtovací 197
 Sebevraždy 41
 Sezonní vystěhovalectví 50
 Silnice 139
 Sirotčí pokladny 245
 Sklizeň 64, 67, 69
 Sklo 107, 160
 Skot 77
 Skupiny: povolání 19; sociální 26
 Sladidla umělá 122
 Sladovny 107, 119
 Směny hornické 95
 Sňatky 30
 Sociální péče 224
 Sociální skupiny 26
 Sociální statistika 214
 Soudci 253
 Soudnictví 241
 Soudní depozita 245
 Soudy: okresní 241, 245; sborové 241, 245; vojenské 252; Nejvyšší 241, 245

Společenstva živnostenská 131
 Společnosti: peněžní 187, 191; průmyslové a obchodní 131
 Spořitelny 187, 193
 Spotřeba: briket 101; cukru 111; koku 101; koloniálního zboží potravinového 76; lihu 115; limonád 117; masa 79; moštu 117; mouky 70; piva 112; tuků 79; uhlí 93; vína 117; vod 117; železné rudy 100
 Správa 254
 Správní rozdělení 254
 Statistika práce 214
 Statistika sociální 214
 Státní dluh 289, 295
 Státní příslušnost 7
 Stavby 14, 224
 Stavební ruch: stavby 14; podpory 224
 Stávky 219
 Stěhování obyvatelstva 43
 Strany bytové 14
 Stříbro 96, 100
 Sůl: výroba 90; výnos monopolu 284
 Surové železo 96
 Suroviny: dovoz celkem 158, 161; dovoz textilních 167

Šekový úřad poštovní 196
 Školství 226
 Školy: mateřské 228; obecné 228, 236; měštanské 228, 236; průmyslové 227, 235; obchodní 227, 234; zemědělské 227, 234; živnost. pokračovací 227; střední 231; babické 228; pro děti defektní 228; vysoké 229

Škrobárny 119

Tabák 64, 67, 76, 120, 159, 284, 294
 Taxy 276, 282, 284
 Techniky 227, 229
 Telefon 140
 Telegraf 141
 Textilie 106, 123, 125, 160

Textilní průmysl 106, 123
 Toky 152
 Trestnice 252
 Trh práce 216
 Třaskaviny 122, 284
 Třídy povolání 19, 24, 25, 27, 28
 Tuberkulóza 40, 58
 Tuky 79

Účetní závěrky: státní 288; zemské 298; župní 301
 Učitelské ústavy 227, 231, 233
 Učitelstvo 270
 Uhlí 89, 91, 93, 104, 159, 285
 Umělá sladidla 122
 Úmrtí 30, 36, 40, 204
 University 227, 229
 Uranové přípravky 96, 97, 100
 Úřady státní 255
 Úřednictvo státní 267
 Ústavy: bohoslovecké 230; učitelské 227, 231, 233; vyučovací 227

Váleční poškození 225
 Včelařství 76
 Veletrhy 130
 Vepři 77
 Věk: obyvatelstva 4; země-
 lých 38
 Věznice 252
 Víno 64, 67, 74, 117
 Vklady u peněžních ústavů 189
 Vlna 106, 123, 160, 179
 Vody 117
 Vojenství 271
 Vojenští gázisté 267, 273
 Volby 255
 Vory 153
 Vosk 76
 Vozidla motorová 150
 Vřetená na bavlnu 124
 Výbušné látky 122, 284
 Výdělečně činní 24
 Výluky 219
 Výměra: 1, některých států 13
 Vyrovnání soudní 243

Vysoké pece 99

Výstavy 130

Vystěhovalectví: 43; sezonní 50; zámořské z jednotlivých států 52

Vývoj obyvatelstva 2

Vývoz: celkem 156; briket 101; cukru 108, 111, 159, 162; dříví 164, 167; chmele 74; koksů 101; lihu 113; obilí 71, 159, 162; olejů 123, 160; ovoce 159; piva 112; skla 160; sladu 71, 120, 162; textilií 160, 161, 162; textilních výrobků 125; tuků 159; uhlí 159; zvířat 161, 162, 169; železa surového 99; po drahách 146; po Dunaji 153; po Labi a Vltavě 154

Zadlužení nemovitostí 242

Zahraniční obchod 156; některých států 173

Zakladatelský ruch 133

Záložny: 194; hospodářské 196

Zaměstnanci: v hornictví 93, 103; prům. podniků 102; poštovní 140, 267; železniční 148, 267; státní 267; četníci 274; policejní 273; odborové organizace 221

Zápalky 122

Zatížení daňové 275, 284

Závěrky účetní: státní 288; zemské 298; župní 301

Závody: zemědělské 84; hornické 93, 104, 107; průmyslové 102, 104, 106; státní 293

Zdravotnictví 53

Zemědělské závody 84

Zemědělství 64

Zemřelí 30, 36, 40, 204

Zemské dluhy 299

Zlato: výroba 96, 100; zásoba v některých státech 200

Zločinnost 246

Zločiny 246

Změny držby nemovitostí 242

Znalost čtení a psaní 11

Známky a vzorky 129

Zprostředkování práce 217

Zvířectvo domácí 77, 159, 161, 169

Železářský průmysl 106

Železná ruda 89, 92, 98, 104

Železnice 144, 149, 294

Železný kyz 90, 98

Železo surové 96

Živnostenská společenstva 131

HLAVNÍ PRAMENY

ze kterých byla čerpána data pro tuto publikaci :

Československá statistika.
Zprávy Státního úřadu statistického.
Cenové zprávy Státního úřadu statistického.
Statistická příručka rep. Československé III.
Československý statistický věstník.
Knihovna statistického věstníku.
Měsíční přehledy zahraničního obchodu rep. Československé.
Měsíční přehledy meteorologických pozorování Čsl. Státního ústavu meteorologického v Praze.
Zprávy o činnosti úrazových pojišťoven dělnických.
Jednatelská zpráva ústředního spolku československého průmyslu cukrovarnického.
Statistika čsl. tabákového monopolu.
Statistika elektrisace Č. S. R. podle stavu ze dne 1. ledna 1923.
Statistika plynáren v Československé republice za rok 1925.
Patentní věstník.
Zprávy Národní banky československé.
Věstník min. financí.
Zprávy veřejné služby technické.
Československé silnice. Jejich zlepšení ze silničního fondu.
Statistika československých drah.
Výroční zpráva podniku čsl. státní dráhy.
Plavební ročenky.
Výroční zprávy Poštovního úřadu šekového.
Výroční účty Národní banky československé.
Statistika nemocenského pojištění.
Zemská úradovna pre poisťovanie robotníkov na Slovensku a P. Rusi v Bratislave: Zpráva o činnosti za správné roky 1920—1924.
Statistika bratrského pojištění za l. 1924—1927.
Věstník Léčebného fondu veřejných zaměstnanců.
Veřejná péče o výchovu lidu v Československé republice.
Státní rozpočty republiky Československé.

Zpráva rozpočtového výboru o vládním návrhu státního rozpočtu republiky Československé
a finančního zákona pro rok 1927.

Státní závěrečné účty republiky Československé.

Rozpočty jednotlivých zemí rep. Československé.

Účetní závěrky jednotlivých zemí rep. Československé.

Rozpočty a závěrky žup na Slovensku.

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé.

Deset let republiky Československé, díl I—III.

Slované, kulturní obraz slovanského světa. Díl III. Zeměpisný obraz, statistika, ústavní
zřízení a filosofie Slovanstva.

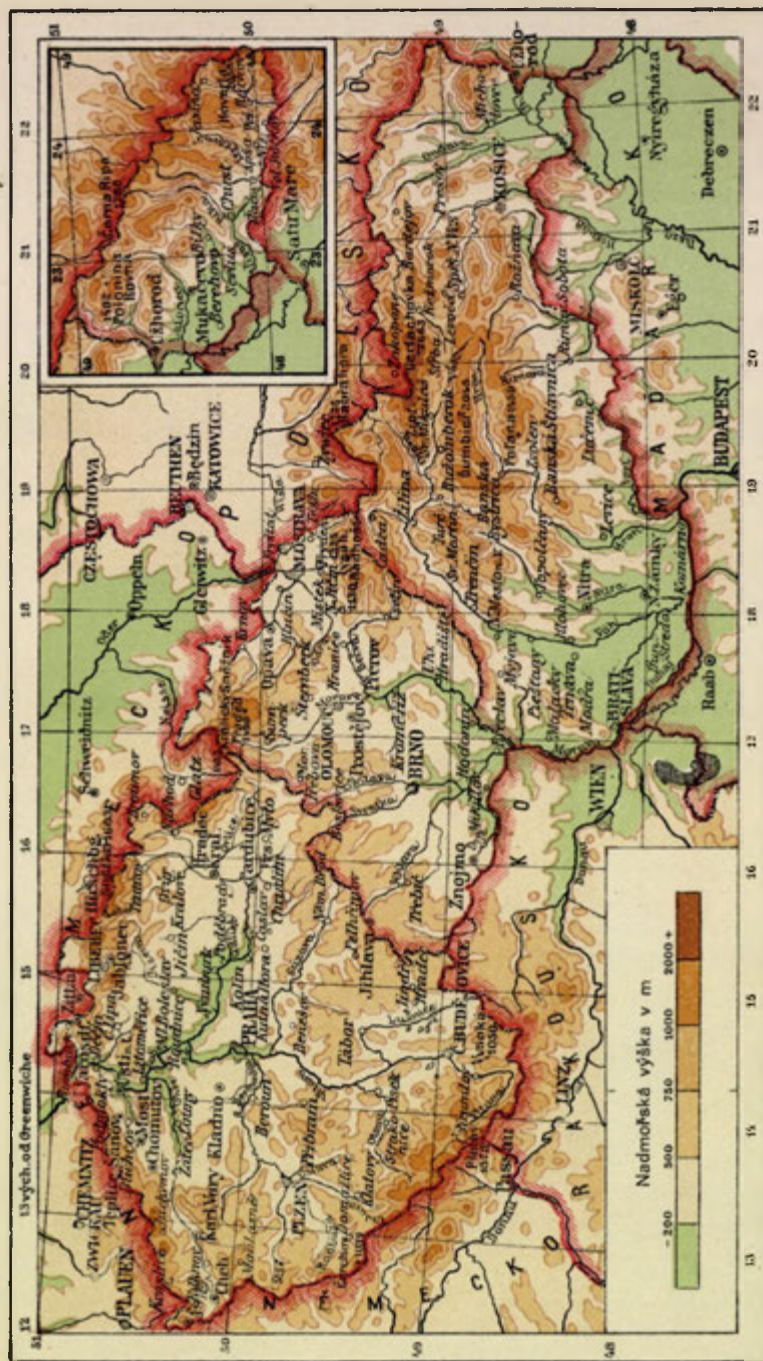
Annuaire statistique internationale.

Les mouvements migratoires.

Sdělení ministerstev a jiných státních a veřejných úřadů, ústavů, korporací i jednotlivců.

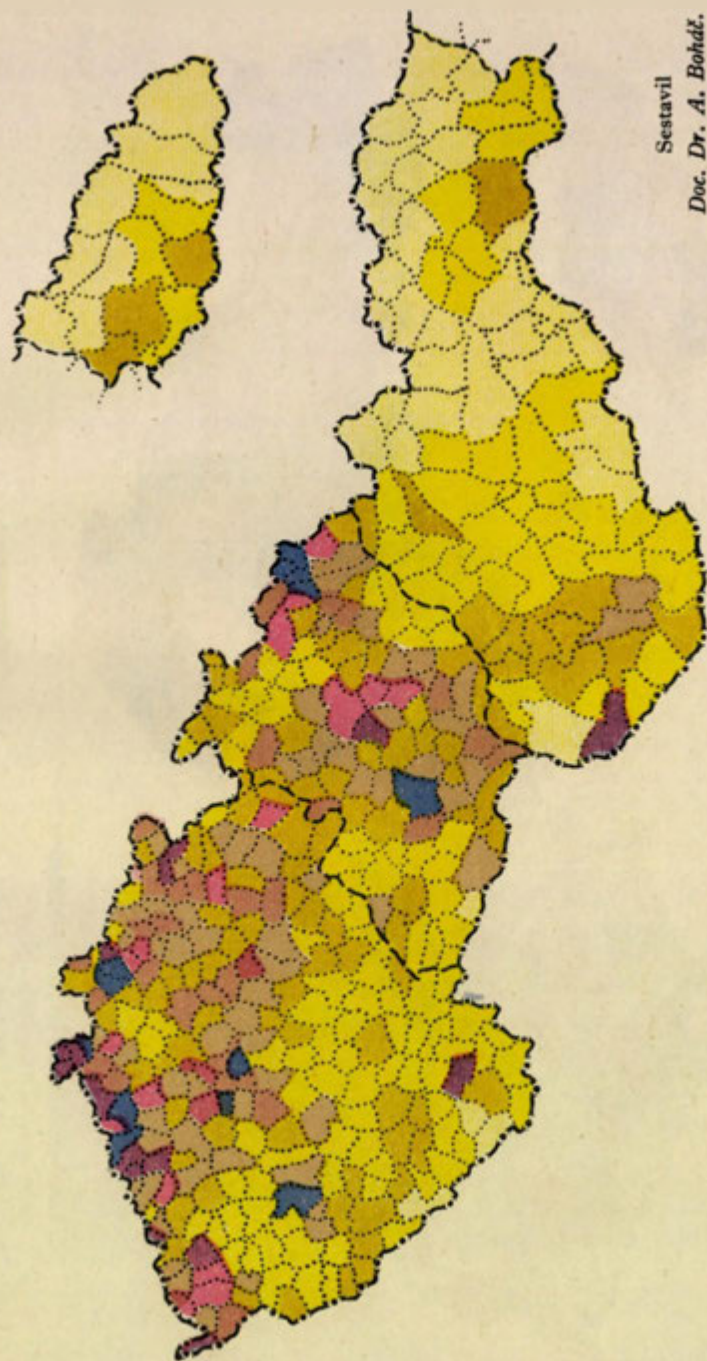

HOROPISNÁ A VODOPISNÁ MAPA REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.

Měřítko 1 : 5.000.000

Kartogram 1. Hustota obyvatelstva podle sčítání ze dne 15. února r. 1921.

Sestavil
Doc. Dr. A. Boháč.

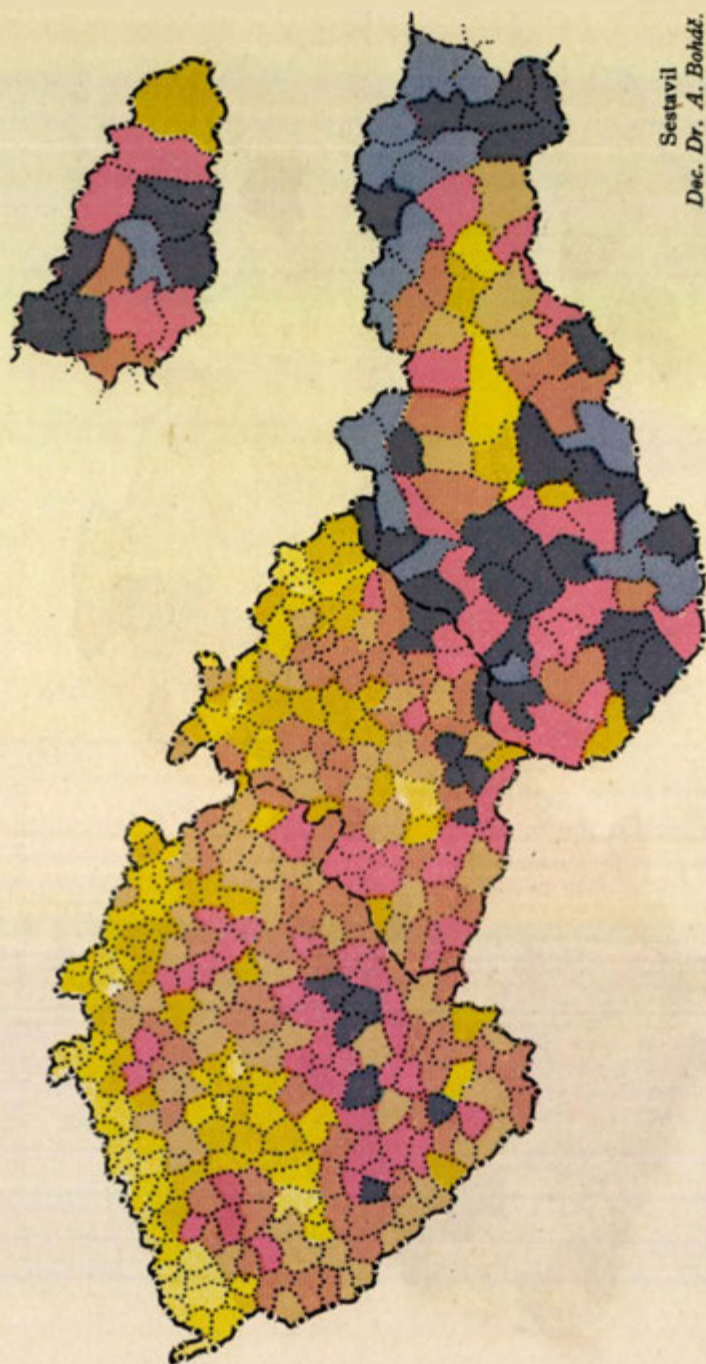
Na 1 km² připadalo dne 15. února 1921 obyvatelů:

0 50 80 110 140 180 240 360

Kartogram 2. Obyvatelstvo příslušné k zemědělství a zahradnictví.

(Stav 15. února 1921.)

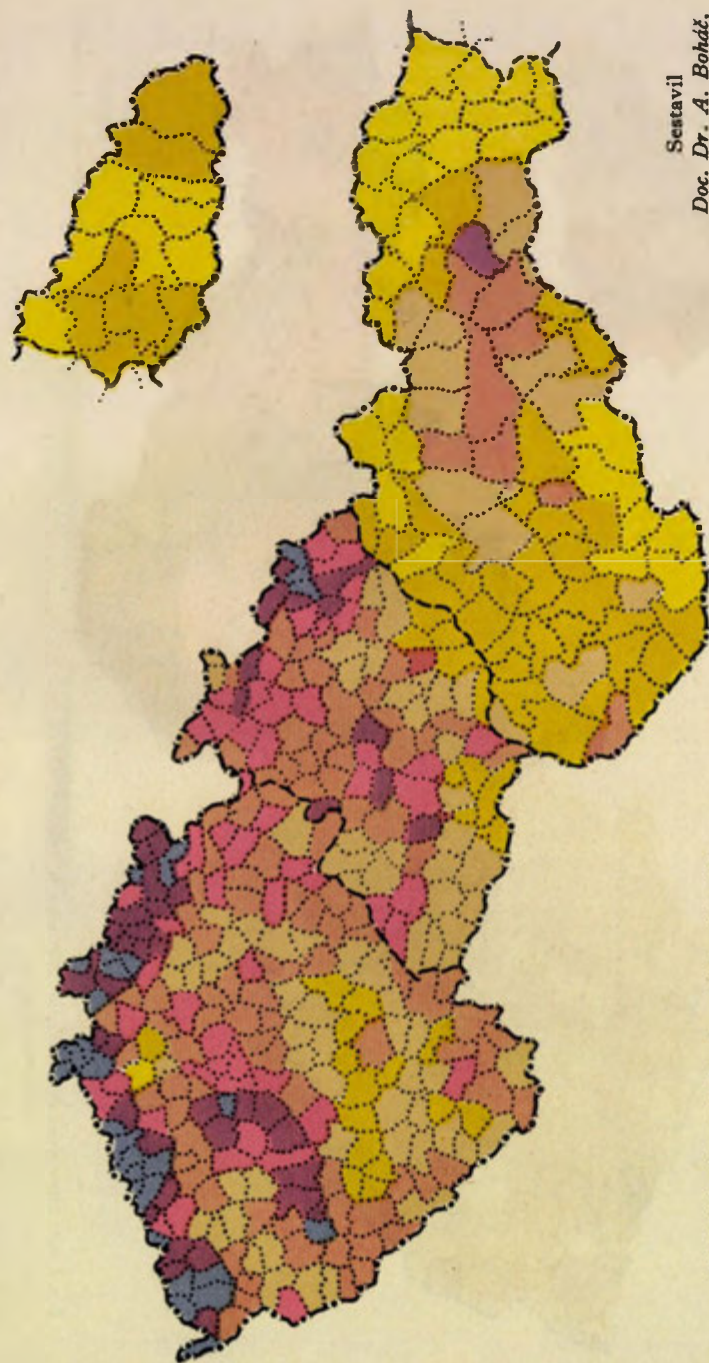
Z 1.000 přítomných obyvatelů příslušelo
k zemědělství a zahradnictví :

15 120 225 390 435 540 645 755 886

Sestavil
Doc. Dr. A. Boháč.

Kartogram 3. Obyvatelstvo příslušné k průmyslu a živnostem.
(Stav 15. února 1921.)

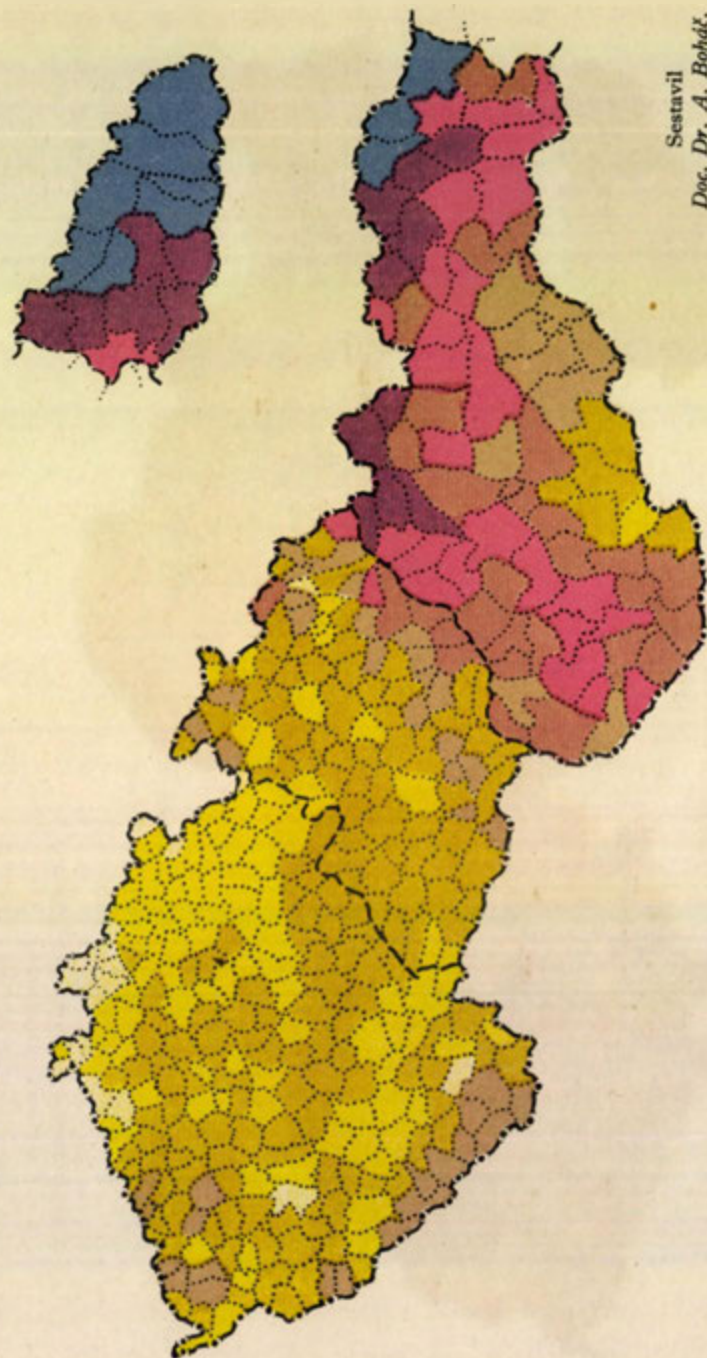
Z 1.000 přítomných obyvatelů příslušelo
k průmyslu a živnostem :

36 114 199 287 378 480 610 801

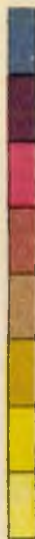
Sestavil
Doc. Dr. A. Boháč.

Kartogram 4. Živě narození v průměru l. 1923—1927.

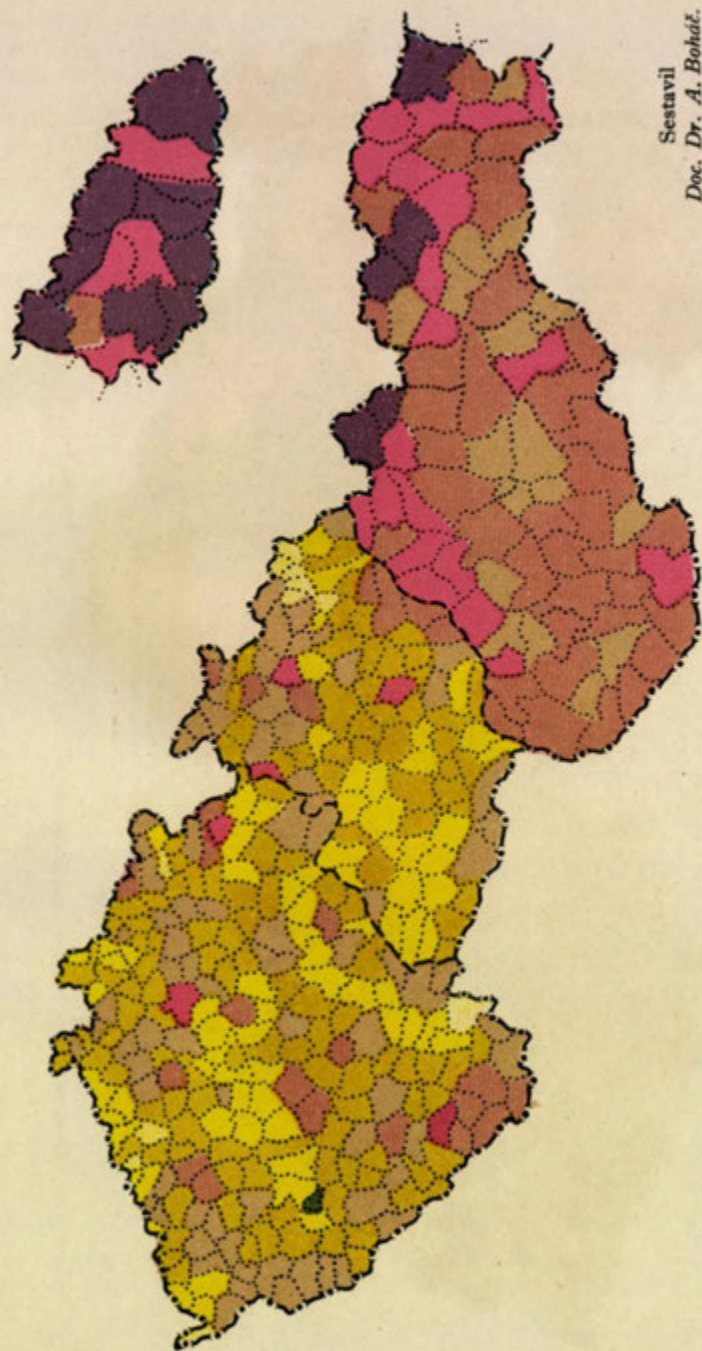

Na 1.000 obyvatelů připadalo v průměru l. 1923—1927
živě narozených :

13·4	17·4	21·5	25·5	29·5	33·6	37·6	42·8	48·4
------	------	------	------	------	------	------	------	------

Kartogram 5. Zemědělí v průměru l. 1923—1927.

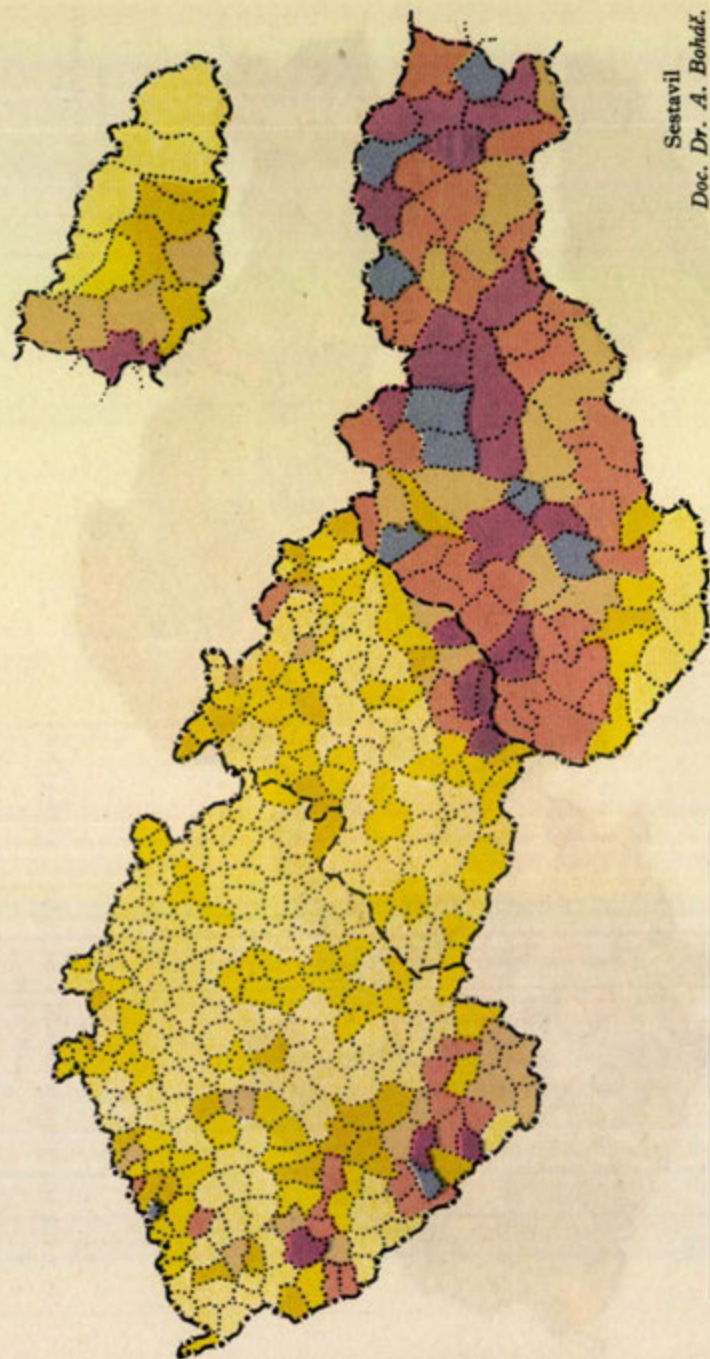

Na 1.000 obyvatelů připadalo v průměru l. 1923—1927
zemědělců:

8-90 11-58 13-24 14-80 18-60 18-70 20-98 23-50 28-27

Kartogram 6. Vystěhovalectví v průměru l. 1922—1928.

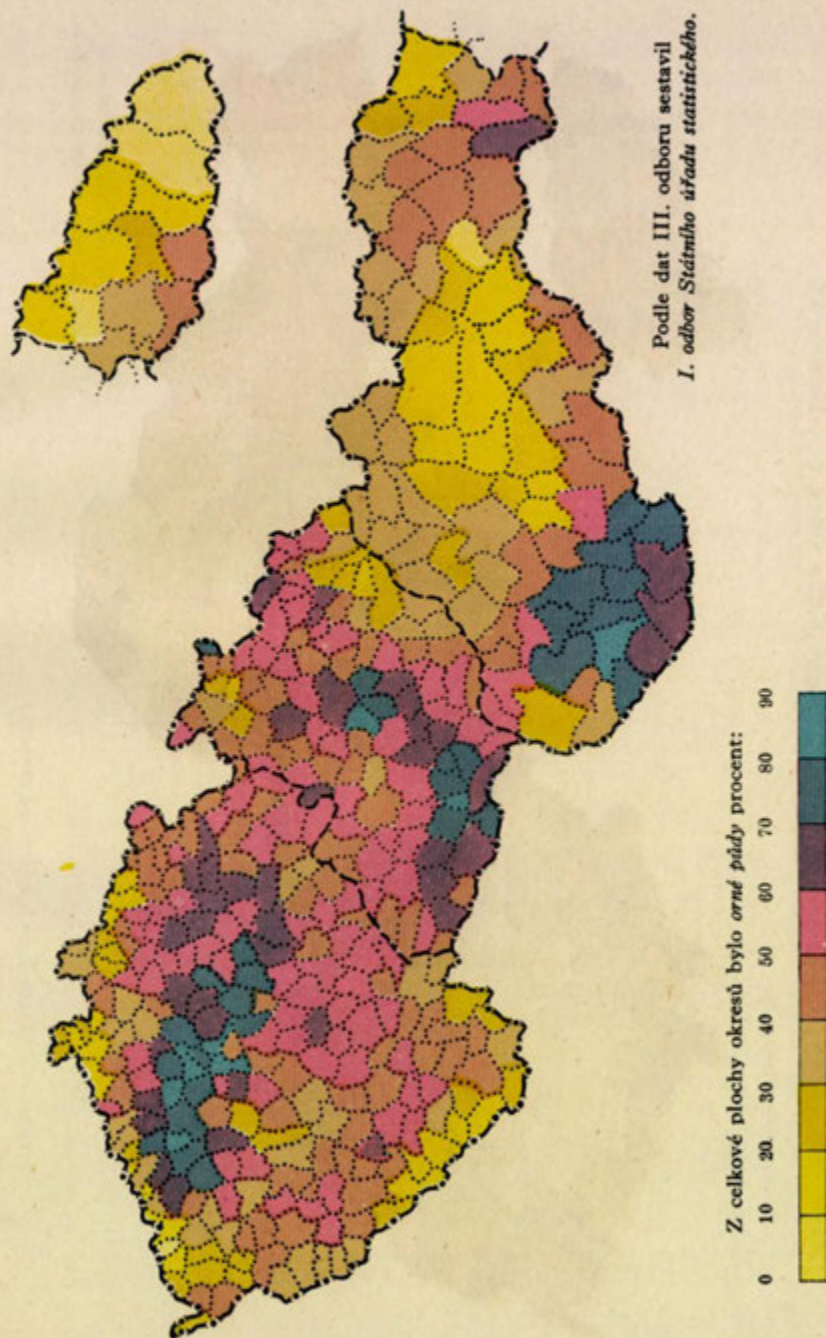
Sestavil
Doc. Dr. A. Boháč.

Na 10.000 obyvatelů bylo vydáno v průměru
l. 1922—1928 vystěhovaleckých parů :

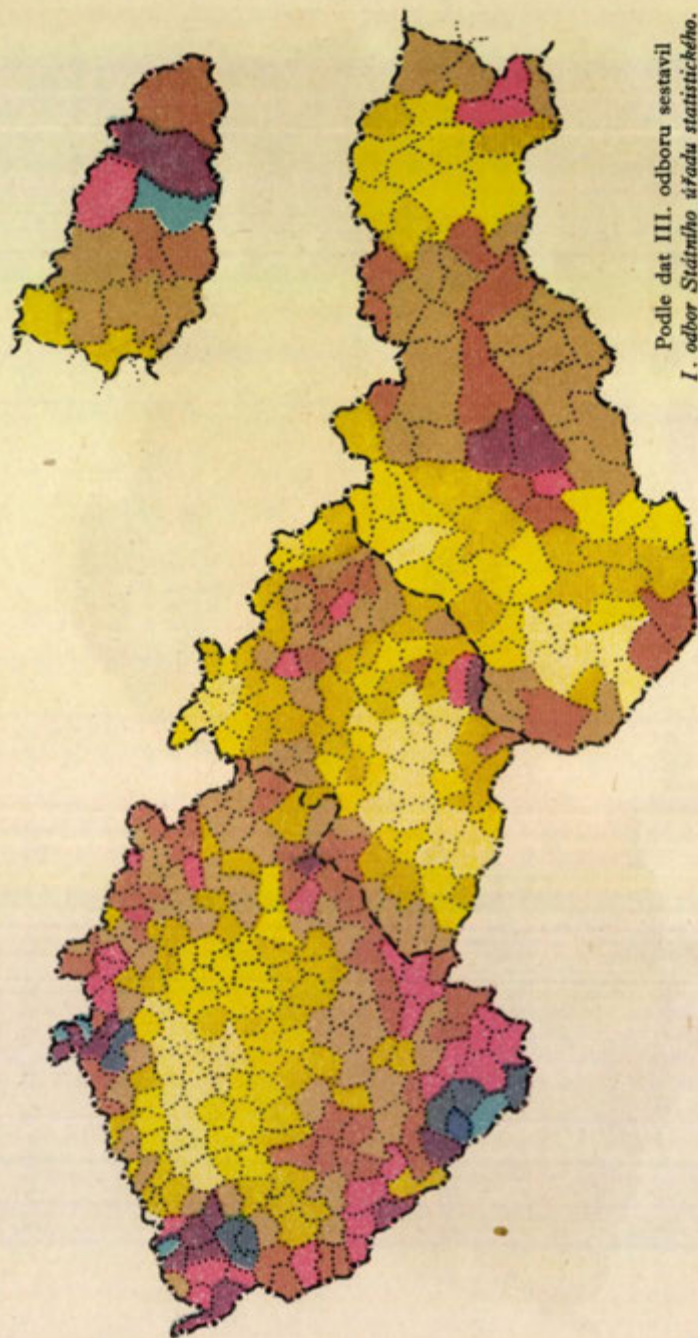
0 7 15 25 40 60 90 160

Kartogram 7. Orná půda podle stavu z r. 1928.

Kartogram 8. Trvalé louky podle stavu z r. 1928.

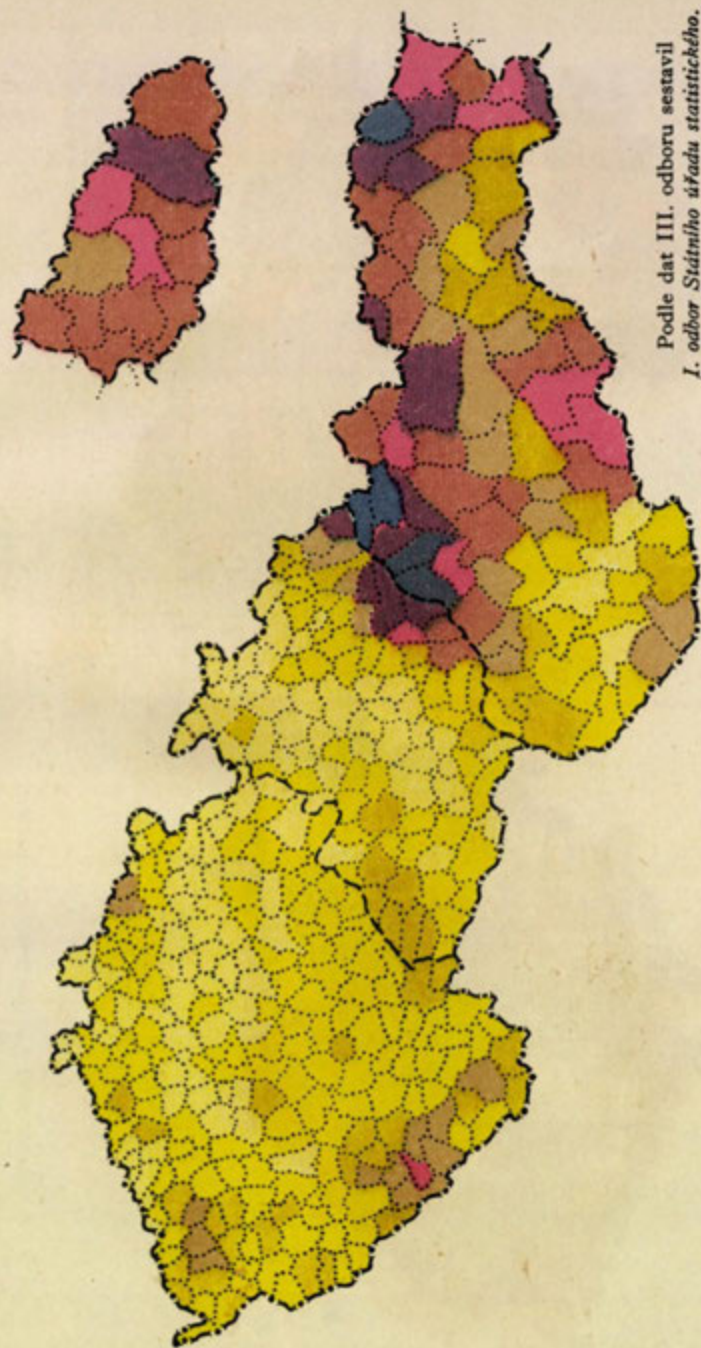

Z celkové plochy okresů bylo trvalých luk procent:

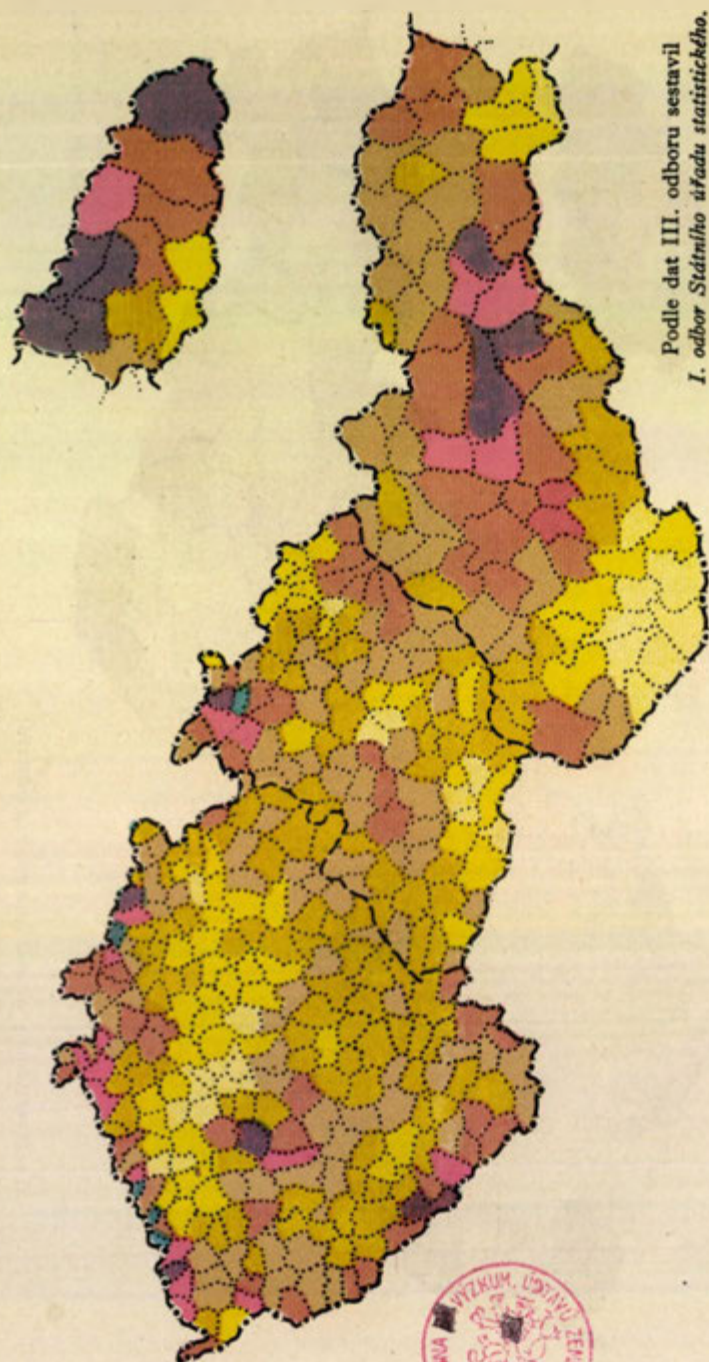
0 3 6 9 12 15 18 21 24 27 30

Kartogram 9. Pastviny podle stavu z r. 1928.

Kartogram 10. Lesy podle stavu z r. 1928.

Z celkové plochy okresů bylo lesů procent:

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90

